

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА – XXVI

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Івано-Франківськ
2025

УДК 37.091.212:001 (082)

М34

*Рекомендовано до видання вченою радою
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
протокол № 9 від 27 серпня 2025 р.*

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, в.о. ректора Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор; *Якубів В.М.* – перший проректор, доктор економічних наук, професор; *Блажун І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Микитин Ю.І.* – кандидат юридичних наук, доцент; *Великочий В.С.* – доктор історичних наук, професор; *Федорак В.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Голод Р.Б.* – доктор філологічних наук, професор; *Заграй Л.Д.* – доктор психологічних наук, професор; *Кондур О.С.* – доктор педагогічних наук, професор; *Гурак І.Ф.* – кандидат історичних наук, доцент; *П'ятничук І.Д.* – кандидат економічних наук, доцент; *Пилипів В.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Плекан Ю.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Случик В.М.* – кандидат біологічних наук, доцент; *Яців Я.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Яцків Н.Я.* – кандидат філологічних наук, професор.

Адреса редакційної ради:

76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Тел. (0342) 59-60-51

М34 Еврика – XXVI. Збірник студентських наукових праць.
Електронне видання. Івано-Франківськ, 2025. 429 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, лісівництва, агрохімії, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, соціології, психології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

УДК 37.091.212:001 (082)

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Бойчук Я. Я.,
І курс ОР магістр, економічний факультет.
Науковий керівник – Стефінін В. В.,
кандидат економічних наук, доцент.

Адаптація бізнесу до мінливих умов є критично важливим завданням забезпечення сталого розвитку всієї економіки. Тому дуже важливо дослідити вплив невизначеності на управлінські рішення в реальних умовах, як на різних рівнях економічної системи, так і щодо раціональності рішень.

У хаотичному зовнішньому середовищі ризик і невизначеність є невід’ємною частиною підприємницької діяльності, оскільки важко з достатньою точністю передбачити зміни ключових ринкових факторів. Це стосується тих аспектів, які безпосередньо впливають на функціонування бізнес-структури [1]. Українська економіка стикається з невизначеністю через процес реструктуризації та трансформації, що ускладнює умови для діяльності бізнесу. Це потребує прийняття нових методів прийняття управлінських рішень, максимально враховуючи вплив невизначеності на поведінку вітчизняних компаній та нестабільність національної економіки, спричинену різноспрямованими політичними силами країни.

Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності передбачає аналіз, прогнозування, оптимізацію, економічне обґрунтування та вибір альтернатив у ситуаціях, коли інформація недостатня, обмежена або відсутня. Економічна оцінка рішень в умовах невизначеності базується на методах і прийомах, які відображають конкретні економічні умови, зокрема прибутковість, рентабельність, витрати та збитковість суб’єктів господарювання [2].

Визначення ефективності є важливим при підготовці управлінських рішень. Критерій ефективності в процесі прийняття рішень – це правило, яке дозволяє оцінити і вибрати найкращий варіант рішення з безлічі можливих альтернатив. Формулювання стандартів ефективності є складним питанням у теорії та практиці управління, оскільки воно стосується перетворення цілей та ідеалів осіб, які приймають рішення, у вимірювані цінності. Вирішення цих проблем часто вимагає участі експертів. Однак у міру усвідомлення людьми необхідності використання критеріїв ефективності як засобу подолання зростаючої невизначеності зовнішнього середовища важливість цього інструменту у формуванні культури прийняття рішень зростає [3].

Стандарти ефективності в основному використовуються у двох сферах:

1. При оцінці минулих подій, напрямок вимірювання ефективності діяльності підприємства та його структурних підрозділів.
2. Оцініть майбутні результати та виберіть найкраще рішення серед альтернатив у процесі прийняття рішень.

В обох випадках використання критеріїв ефективності має спільну мету – виміряти атрибути та зв'язки в системі та досягти цілей організації. Однак при оцінці майбутніх результатів слід враховувати дві характеристики: підвищення невизначеності щодо майбутньої інформації та збільшення різноманітності можливих альтернатив [4].

Список використаних джерел

1. Бакуменко В. Д. Державно-управлінські рішення : навч. посібник. Київ : ВПЦ АМУ, 2022. 344 с.
2. Сметанко О. В. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі й аудиті : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 456 с.
3. Бутко М. П., Бутко І. М., Мащенко В. П. Теорія прийняття рішень : підручник / за заг. ред. М. П. Бутка. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 360 с.
4. Василенко В. О. Теорія і практика розробки управлінських рішень : навч. посібник. 3-те вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2021. 442 с.

БАНКИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПЦІЯ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Вульчин Вікторія,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Мацьків В. В.,
кандидат економічних наук, доцент.

Фінансова інклюзія є важливим елементом економічного розвитку, оскільки забезпечує рівний доступ до фінансових послуг, зменшує соціальну нерівність та сприяє підприємницькій активності. В умовах війни в Україні це питання набуває особливої гостроти через руйнування банківської інфраструктури, закриття відділень та обмежений доступ до фінансових послуг у прифронтових і деокупованих регіонах. Від цього найбільше страждає населення віддалених сільських територій та малий бізнес, що обмежує можливості економічного відновлення [4, с.12].

Одним із можливих рішень для подолання цих викликів є створення банків фінансової інклюзії (БФІ) – спеціалізованих установ, які функціонуватимуть за спрощеною моделлю та матимуть обмежену банківську ліцензію [3]. Основна їхня мета – надання базових фінансових послуг у віддалених населених пунктах та регіонах, що постраждали від війни. Для ефективної реалізації цієї концепції передбачається використання інфраструктури поштових відділень, великих роздрібних мереж та мобільних фінансових платформ. Такий підхід дасть змогу забезпечити фінансову доступність навіть у регіонах з низькою економічною активністю та відсутністю традиційних банківських установ [5, с. 85].

Аналіз наукових досліджень підтверджує, що фінансова інклюзія є ключовим фактором соціально-економічного розвитку, оскільки доступність фінансових послуг сприяє зростанню рівня зайнятості, скороченню бідності та активізації бізнесу. Водночас в Україні все ще існують бар'єри для її розширення,

зокрема низький рівень фінансової грамотності та недостатня довіра до банківської системи [1].

Запровадження БФІ в Україні передбачає ухвалення відповідних законодавчих змін. Наразі готується законодавча база, яка передбачає створення банків з обмеженою ліцензією, що надаватимуть базові фінансові послуги у віддалених регіонах. Впровадження цієї моделі сприятиме розширенню доступу населення до банківських сервісів, зокрема в деокупованих територіях, де відновлення традиційної банківської інфраструктури може зайняти тривалий час.

Очікується, що функціонування таких установ матиме кілька важливих наслідків:

- розширення доступу до фінансових послуг – мешканці навіть найвіддаленіших населених пунктів отримають можливість здійснювати платежі, відкривати рахунки, отримувати кредити та користуватися іншими фінансовими інструментами.

- розвиток малого бізнесу та створення нових робочих місць – підприємці, які раніше були обмежені у доступі до фінансування, зможуть отримувати кредити та інші форми підтримки для ведення бізнесу.

- сприяння цифровізації фінансових послуг – використання мобільних додатків, інтернет-банкінгу та цифрових платформ дозволить значно підвищити ефективність фінансових операцій та зменшити залежність від фізичних банківських відділень [2, с. 399].

- зміцнення довіри до фінансової системи – прозорі умови функціонування БФІ та державний контроль над їхньою діяльністю сприятимуть підвищенню рівня довіри до банківського сектора, що є критично важливим для фінансової стабільності країни.

Таким чином, створення банків фінансової інклюзії в Україні є важливим кроком до забезпечення доступу до фінансових послуг для населення, особливо в регіонах, які постраждали від війни. Це ініціатива сприятиме не лише економічному відновленню цих територій, але й забезпеченню стійкого розвитку в довгостроковій перспективі. Завдяки впровадженню банків з обмеженою ліцензією та розвитку нових фінансових інструментів, можна очікувати значне покращення доступу до банківських послуг у віддалених і деокупованих районах, що у свою чергу, позитивно вплине на відбудову місцевих економік і сприятиме відновленню довіри до фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Винник Р. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714>.

2. Жилякова О. В., Лисак Г. Г. Фінансова інклюзія як стратегічний напрям зміцнення та розвитку фінансової системи. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 01 листопада 2024 р. Харків : ДБТУ, 2024. С. 398-400.

3. Національний банк України представив плани запровадження нового типу фінансової установи – банку фінансової інклюзії. *Офіційний сайт НБУ*.

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-predstaviv-plani-zaprovadjennya-novogo-tipu-finansovoyi-ustanovi--banku-finansovoyi-inklyuziyi>.

4. Тимків А., Сидор Г. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. № 1. С. 5–14.

5. Тимошенко Н. М., Гнидюк І. В., Маршук Л. М. Фінансова інклюзія, як стратегічний напрям розвитку фінансового сектору України. *Інклюзивна економіка*. 2024. № 1 (03). С. 82–87. URL: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-13.

АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Гордієвич Андрій,

IV курс ОР бакалавр, економічний факультет.

Науковий керівник – Пілько А. Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

У сучасних умовах розвитку банківського сектору оцінка та аналіз кредитоспроможності позичальників є одним із визначальних етапів ухвалення кредитних рішень. Наявність адекватної вимогам часу системи оцінювання та аналізу кредитоспроможності дає змогу комерційним банкам мінімізувати ризики неповернення позик, підвищити ефективність управління кредитним портфелем та сприяти стабільності роботи банківської системи загалом.

Метою дослідження є проведення аналізу існуючих методик оцінювання та аналізу кредитоспроможності позичальників з подальшим оцінюванням кредитоспроможності декількох підприємств за допомогою модифікованої вітчизняної методики (методика НБУ).

Відповідно до Положення НБУ «Про кредитування», «кредитоспроможність – це здатність позичальника в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [1]. На сьогодні існує велика кількість методів та моделей, що дозволяють оцінити рівень кредитоспроможності позичальників та проаналізувати закономірності його зміни. Зокрема, розрізняють такі методи оцінки: оцінка на основі аналізу грошових потоків позичальника (передбачає визначення чистого сальдо різного роду надходжень та витрат за певний період, що рекомендовано має становити не менше трьох років); на основі аналізу ділового ризику (в процесі оцінки враховуються такі чинники як сезонність постачання, надійність та диверсифікованість постачальників, тривалість зберігання матеріалів та сировини, транспортування та характер вантажів, екологічні чинники тощо); на основі системи фінансових показників (передбачає оцінку кредитоспроможності на основі інформації в фінансовій звітності позичальника, а саме балансу та звіту про фінансові результати). Останній є найбільш використовуваним на практиці. Щодо моделей, то їх, як правило, класифікують наступним чином [2]:

- класифікаційні моделі: бально-рейтингові (кредитний скоринг) та прогнознi (множинний дискримінантний аналіз, моделі Альтмана і Чессера, моделі класифікаційного дерева (CART), система показників Бівера);
- моделі комплексного аналізу: CAMPARI, PARTS, PARSER (Англія); правило «6С», «5С» поганих кредитів (США); система «4FC», MEMO RISK.

Серед переваг класифікаційних моделей можна виокремити наступні: простота застосування (зрозумілі алгоритми процесу оцінки кредитоспроможності та доступність інформації), чітка інтерпретація (результати дають однозначні висновки). Проте вони також містять певні недоліки, що полягають в зосередженні лише на кількісних показниках, тобто нівелюванні впливу якісних показників, високій чутливості до недостовірності даних та ін.

Щодо моделей комплексного аналізу, то їх перевагами є якраз врахування як кількісних, так і якісних показників, відповідно врахування більш широкого спектру факторів, що впливають на рівень кредитоспроможності позичальника; недоліками – висока вартість проведення даного аналізу та суб'єктивність оцінки якісних показників.

Вітчизняними комерційними банками широко застосовуються рейтингові моделі оцінки кредитоспроможності. Основою для внутрішніх систем оцінки кредитоспроможності банків є методика, яка описана в Положенні НБУ «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями» [3]. Вона базується на множинному дискримінантному аналізі, який широко застосовується у світовій практиці при оцінці кредитних ризиків.

Також нами було проведено оцінювання та аналіз кредитоспроможності декількох підприємств за даною методикою, а саме ПРАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», АТ «Українські енергетичні машини», ПРАТ «Тернопільський молокозавод» та АТ «Кохавинська паперова фабрика» за 2015-2024 роки. Для аналізу вищеописаних підприємств за методикою було сформовано алгоритм його проведення, що складається із наступних кроків:

- 1) визначення типу підприємства (велике, середнє або мале), його секції відповідно до виду діяльності;
- 2) вибір моделі відповідно до секції; розрахунок коефіцієнтів, що застосовуються в ній; обчислення інтегрального показника Z;
- 3) трансформація значення інтегрального показника в показник ймовірності дефолту PD за допомогою трансформаційної таблиці;
- 4) інтерпретація результатів.

Згідно з вищеописаною схемою було проведено оцінку та аналіз кредитоспроможності підприємств і отримано наступні результати: найменший середній ризик дефолту за аналізований період має АТ «Кохавинська паперова фабрика» – 2,79%, що може свідчити про високу його стабільність, найвищий – АТ «Українські енергетичні машини» із значенням даного показника у розмірі 9,61%. Однією із методик перетворення показника PD в показник рівня кредитоспроможності є його отримання шляхом розв'язку рівняння: $KP = 100\% - PD$. Отже, найвищий рівень кредитоспроможності має АТ «Кохавинська паперова

фабрика» (97,21%), найнижчий – АТ «Українські енергетичні машини» (90,39%).

Загалом, дана методика є досить простою у застосуванні та характеризується високою точністю результатів. Водночас вона має низку недоліків, які можна розглядати як перспективи для подальшого вдосконалення, а саме:

- зосередженість лише на фінансових показниках та недостатнє врахування якісних чинників кредитоспроможності й умов кредитування;
- відсутність інших критеріїв оцінки здатності позичальника виконати свої зобов'язання, включаючи погашення кредиту банку, крім фактичних показників діяльності позичальника.

Частково дані недоліки можна врахувати в процесі адаптації та подальшого розвитку підходу, наведеного в [4].

Список використаних джерел

1. Положення НБУ «Про кредитування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95>
2. Джеджула В. В., Цвик О. Г. (2016) Сучасні методичні підходи до оцінювання кредитоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*, (7). URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/49.pdf
3. Положення НБУ «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
4. Пілько А.Д., Вітовська А.О. (2024) Прогнозування змін фінансово-господарського стану підприємства, *Економіка та суспільство*, (61). Doi: 10.32782/2524-0072/2024-61-53.

ГРОШОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКУ: РОЛЬ ОБЛІКУ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Григорук Ілона,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Шкроміда В. В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування.

У сучасних умовах функціонування вітчизняної економіки підприємства стикаються з безпрецедентними викликами, пов'язаними з макроекономічною нестабільністю, високими темпами інфляції, зростанням вартості кредитних ресурсів та девальвацією національної валюти. Особливо актуальною стає проблема ефективного управління грошовими ресурсами, які забезпечують фінансову стабільність діяльності підприємства, його платоспроможність і конкурентоспроможність. Відповідно, зростає значення бухгалтерського обліку як системи, що акумулює, аналізує та надає релевантну інформацію для прийняття стратегічних рішень. Поряд з традиційними фінансовими інструментами зростає інтерес до використання криптовалют як альтернативного платіжного засобу,

що відкриває нові можливості, але й створює додаткові виклики для підприємств.

Відомо, під грошовими ресурсами слід розуміти сукупність грошових доходів і надходжень, які знаходяться у розпорядженні підприємства та використовуються для забезпечення його поточної діяльності, виконання фінансових зобов'язань, інвестиційних і соціальних програм. У період нестабільності грошові ресурси виконують функцію фінансової подушки безпеки, забезпечуючи ліквідність підприємства.

Функції бухгалтерського обліку під час нестабільності

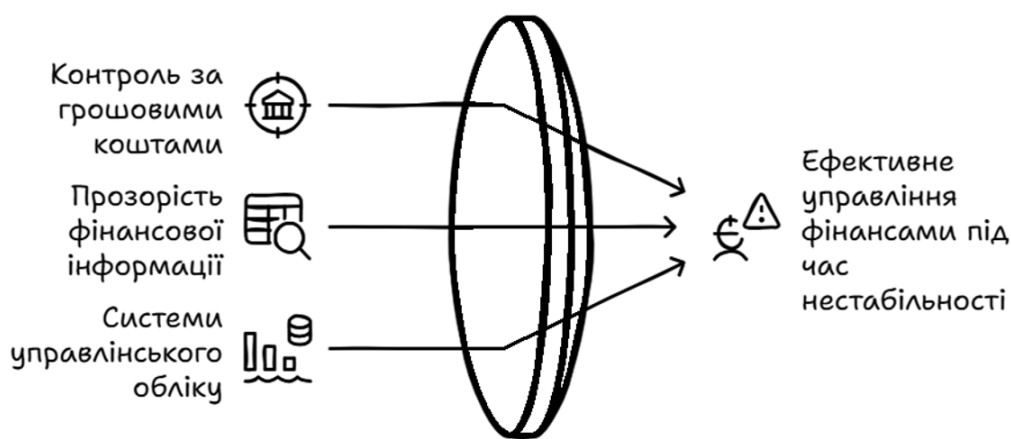

Рис. 1. Функції бухгалтерського обліку під час нестабільності ринку

Основними факторами, що зумовлюють потребу фокусування уваги до впровадження ефективного управління грошовими ресурсами та, відповідно, належної організації обліку і контролю є:

- високий рівень інфляції (у 2023 році інфляція в Україні становила 5,1%, у секторах з високим рівнем імпорту значення може бути більшим);
- коливання валютних курсів, що ускладнює планування зовнішньоекономічної діяльності;
- зростання витрат на обслуговування кредитів через підвищення облікової ставки НБУ (з січня 2024 року ставка встановлена на рівні 15% [2]) та ін.

У таких умовах ключовим завданням фінансової служби є забезпечення стабільного грошового потоку, уникнення дефіциту обігових коштів та підвищення ефективності управління фінансовими ризиками.

У контексті наведеного необхідно впроваджувати цифрові інструменти бухгалтерського обліку та системи автоматизації управління грошовими потоками (ERP-системи, хмарні сервіси, блокчейн-рішення) [4]. Це дозволяє підвищити оперативність аналізу фінансового стану та покращити прогнозування руху грошових коштів, у тому числі криптовалют.

У загальному розумінні криптовалюта є різновидом цифрових активів, що існують у вигляді записів у розподілених реєстрах (блокчейн). Найбільш відомими є Bitcoin, Ethereum, Tether, Solana тощо.

Відомо, для використання бізнесом криптовалюти у власних комерційних цілях вимагає належного рівня нормативно-правового регулювання. В Україні 17 лютого 2022 року було ухвалено Закон України «Про віртуальні активи», що регулює операції з криптовалютами [1]. У 2023 році розпочато активну інтеграцію норм закону з міжнародними стандартами FATF та Європейським регулюванням (MiCA).

До ключових можливостей використання криптовалют у підприємницькій діяльності можна віднести:

- розрахунки з контрагентами у криптовалюті дозволяють уникнути валютного контролю та обмежень;
- збереження вартості активів, оскільки деякі криптовалюти прив'язані до стабільних валют і можуть використовуватись як альтернатива валютним резервам;
- реалізація інвестиційної діяльності, тобто вкладення в криптовалюти можуть принести додатковий прибуток за рахунок зростання їхньої ринкової вартості та ін.

Однак, для впровадження ефективного управління криптовалюти на рівні бізнесу супроводжується певними викликами і труднощами (рис. 2).

Незважаючи на перепони, протягом останніх років вітчизняний бізнес намагається вирішувати труднощі. Так, ряд українських компаній, зокрема в ІТ-секторі і сфері електронної комерції, впровадили прийом криптовалютних платежів. Також зафіксовано приклади залучення фінансування в криптовалюті для волонтерських та благодійних проєктів (платформа KUNA, фонд Serhiy Prytula Charity Foundation) [5].

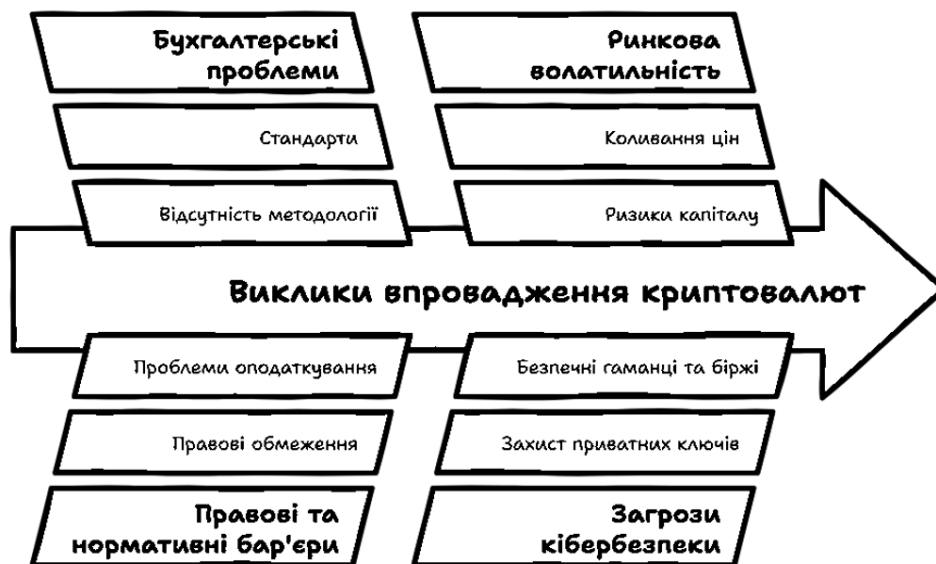

Рис. 2. Виклики впровадження криптовалют у підприємницькій діяльності

На сучасному етапі криптовалюти можуть відігравати роль додаткового платіжного інструменту, а також активу для збереження капіталу. Очікується, що з набуттям чинності закону «Про віртуальні активи» на повну силу, підприємства отримають можливість легально проводити операції з криптовалюта-

ми [3]. Для цього необхідно: розробити та впровадити чіткі стандарти бухгалтерського обліку криптовалют; врегулювати питання оподаткування (зокрема, щодо ПДВ, податку на прибуток, військового збору); розвивати системи інформаційної безпеки для запобігання шахрайству та ін.

Узагальнюючи слід відзначити, управління грошовими ресурсами підприємства в умовах нестабільного ринку є одним із ключових завдань забезпечення фінансової стійкості. Бухгалтерський облік при цьому виступає основним інструментом формування достовірної інформації, необхідної для прийняття рішень. Використання криптовалют відкриває нові можливості для підвищення гнучкості фінансових операцій, але разом із тим вимагає вирішення ряду нормативно-правових і облікових питань. Інтеграція криптовалют у платіжні системи вітчизняних підприємств має стати важливим кроком до підвищення їх конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022.
2. Національний банк України. Основні підходи до регулювання ринку віртуальних активів. *Офіційний сайт НБУ*. 2024.
3. РwC Україна. Криптовалюти в обліку та оподаткуванні: виклики та рішення. *Аналітичний звіт*. 2023.
4. Gnatiuk T., Shkromyda V., Shkromyda N. Digitalization of Accounting: Implementation Features and Efficiency Assessment. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2023. № 10(2) (Jun. 2023), pp. 45-58. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.10.2.45-58>.
5. Serhiy Prytula Charity Foundation. Річний звіт про використання криптовалют. 2023.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коник Романа,
II курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Максимів Ю. В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування.

Інвентаризація є процесом, який дозволяє виявити розбіжності між обліковими даними та фактичною наявністю, станом та оцінкою активів, власного капіталу і зобов'язань суб'єкта господарювання. Вона також дає можливість перевірити повноту оформлення та відображення господарських операцій у документах, а також підтвердити достовірність фінансової звітності. Результати інвентаризації служать основою для коригування та уточнення облікових записів. Окрім того, інвентаризація виступає ефективним інструментом контролю за діяльністю матеріально відповідальних осіб і сприяє підвищенню внутрішньої дисципліни на підприємстві.

Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку досліджувалась у працях багатьох вчених-економістів В.М. Жук [4], С.В. Бардаш [1], Ю.В. Ковтуненко [5] та інші. Проте сьогодні ця тема набула особливої актуальності, що пов'язано з викликами з якими стикнулися українські суб'єкти господарювання в умовах воєнного стану.

Інвентаризація – це не просто бюрократична формальність, а механізм, що допомагає підприємствам виживати у нестабільні часи. В умовах війни, коли матеріальні цінності можуть бути втрачені, пошкоджені чи недоступні, а людський фактор ускладнює виконання стандартних процедур, вона перетворюється на справжній виклик. Підприємства змушені знаходити компроміс між дотриманням законодавчих норм та реальними можливостями їх виконання. Як провести інвентаризацію, якщо доступ до складів обмежений? Як зафіксувати втрати, щоб уникнути податкових ризиків? Ці питання набувають критичної важливості, адже достовірність обліку сьогодні – це фінансова стабільність завтра.

Незважаючи на складні умови воєнного стану, обов'язок проведення річної інвентаризації перед складанням фінансової звітності залишається чинним для всіх підприємств. Основним документом, що регулює порядок проведення інвентаризації в Україні, є Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 2 вересня 2014 року № 879. Це Положення не передбачає звільнення від цієї процедури, а строки її проведення встановлюються керівником підприємства відповідно до внутрішніх розпорядчих документів [2; 6].

Загалом, річна інвентаризація має бути проведена до дати балансу, тобто до 31 грудня звітного року. Однак, Положення № 879 дозволяє проводити інвентаризацію окремих об'єктів не одночасно, а в різні строки, встановлені для різних груп активів і зобов'язань. Наприклад, необоротні активи, запаси, дебіторська та кредиторська заборгованість можуть бути інвентаризовані протягом двох місяців до дати балансу, тобто з 1 листопада до 31 грудня [6;2].

В умовах воєнного стану, коли доступ до активів може бути обмеженим або небезпечним, строки проведення інвентаризації можуть бути змінені. Зокрема, якщо підприємство розташоване на території, де ведуться бойові дії або яка є тимчасово окупованою, інвентаризація може бути проведена лише за можливості безпечного та безперешкодного доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку [7].

Якщо активи підприємства знаходяться на територіях, де ведуться бойові дії або які є тимчасово окупованими, і доступ до них є небезпечним або неможливим, підприємству рекомендується:

- Документально зафіксувати причини неможливості проведення інвентаризації. У наказі про проведення інвентаризації слід зазначити обставини, що унеможливають доступ до активів, такі як бойові дії, окупація або інші форс-мажорні обставини .

- Відображати активи у фінансовій звітності за даними бухгалтерського обліку. Навіть якщо відомо про пошкодження або втрату активів, за відсутності можливості їх інвентаризувати, вони відображаються у фінансовій звітності за останніми доступними даними.

- Забезпечити наявність документальних доказів форс-мажорних обставин. Для уникнення негативних податкових наслідків, таких як нарахування податкових зобов'язань з ПДВ за умовним продажем, необхідно мати документи, що підтверджують форс-мажорні обставини або руйнування активів. Це можуть бути витяги з Єдиного реєстру досудових розслідувань про відкриття кримінального провадження або акти від Державної служби України з надзвичайних ситуацій [7].

Процедура інвентаризації передбачає створення інвентаризаційної комісії, яка буде відповідати за перевірку наявності активів і достовірність обліку даних. У мирний час склад такої комісії формується відповідно до вимог Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [2; 6]. Однак, в умовах воєнного стану виникають труднощі, пов'язані з відсутністю працівників на робочих місцях через мобілізацію, евакуацію чи перебування в зонах бойових дій.

Якщо відсутні ключові учасники інвентаризації, підприємство може діяти наступним чином [7]:

1. Змінити склад інвентаризаційної комісії – керівник має право затвердити оновлений склад, включивши інших працівників, які перебувають на місці.

2. Перенести строки проведення інвентаризації – якщо ситуація нестабільна, інвентаризацію можна перенести на безпечніший період.

3. Провести інвентаризацію за відсутності МВО – у виняткових випадках допускається складання інвентаризаційних описів без присутності матеріально відповідальних осіб, якщо це обґрунтовано документально.

4. Залучити дистанційні технології – якщо доступ до складів або офісів обмежений, можна використовувати відеофіксацію або фотофіксацію для перевірки активів [2].

Інвентаризація на деокупованих територіях – це більше, ніж бухгалтерський процес. Це документування наслідків війни, спроба відновити справедливість та мінімізувати економічні втрати. Головне завдання підприємств – не просто зафіксувати збитки, а знайти можливості для відновлення діяльності та повернення до стабільної роботи.

Процес інвентаризації на деокупованих територіях є особливо складним і відрізняється від стандартної перевірки. Зруйнована інфраструктура, втрачена документація, розкрадене або пошкоджене майно, а також обмежений доступ до територій створюють унікальні виклики для підприємств та установ.

У результаті бойових дій або тимчасової окупації активи підприємств можуть бути частково або повністю знищені. У таких випадках інвентаризація має фіксувати фактичний стан активів з детальним описом ушкоджень [3].

Документація може бути втрачена через руйнування офісів або умисне знищення під час окупації. У такому випадку підприємства повинні використовувати альтернативні джерела даних: цифрові копії, банківські виписки, страхові документи [2].

На деокупованих територіях існує високий ризик замінування складів, офісів та виробничих приміщень. Перед проведенням інвентаризації необхідно забезпечити перевірку територій спеціальними службами [6].

На звільнених територіях можуть бути випадки мародерства або непра- вомірного заволодіння майном. Для мінімізації втрат важливо проводити інвен- таризацію за участю правоохоронних органів та використовувати відеофік- сацію.

Таким чином, для ефективного проведення інвентаризації необхідно пе- ред початком перевірки зібрати інформацію про стан території, можливі загрози та доступність об'єктів. Використання фото- та відеофіксації дозволить доку- ментувати стан активів та уникнути спірних ситуацій у майбутньому.

У разі втрати документів слід звертатися до банків, страхових компаній та постачальників для отримання копій контрактів, накладних та інших первинних документів. Якщо є підозра на розкрадання або знищення активів, необхідно залучати поліцію, прокуратуру та військову адміністрацію для фіксації фактів та подальшого відновлення справедливості. В умовах воєнного стану підпри- ємства можуть проводити інвентаризацію частинами або використовувати альтернативні методи оцінки майна.

Інвентаризація в умовах воєнного стану перестає бути простою бухгал- терською процедурою та перетворюється на справжнє випробування для під- приємств. Це вже не лише перевірка наявності активів, а боротьба за збережен- ня майна, достовірність обліку та навіть економічну безпеку. У нових реаліях класичні підходи до інвентаризації руйнуються разом із стінами підприємств, і на перший план виходить гнучкість, швидкість прийняття рішень та вміння адаптуватися до нестабільності.

Коли склади знищені, люди евакуйовані або мобілізовані, а доступ до документів обмежений, підприємства змушені шукати нові методи обліку, по- кладаючись не лише на нормативні акти, а й на здоровий глузд. Відеофіксація, дистанційні комісії, тимчасові описи замість повних перевірок – все це стає реальністю, до якої ще кілька років тому ніхто не був готовий.

Головний висновок простий, але водночас вражаючий: у війні виживають не ті, хто сліпо дотримується старих правил, а ті, хто здатен їх переосмислю- вати. Інвентаризація у воєнний час – це не лише цифри у відомостях, це стра- тегічне рішення, яке може визначити майбутнє підприємства. І саме тому ті, хто навчаться проводити її по-новому, зможуть не просто вижити, а й закласти фундамент для відновлення та зростання після перемоги

Список використаних джерел

1. Бардаш С. В. Інвентаризація на підприємствах: питання методології і практики (на прикладі підприємств роздрібної торгівлі Житомирської області) : дис. ... кан. екон. наук / Національний університет біоресурсів і природоко- ристування України. Київ, 2000.
2. Бухгалтерські новини. URL: <https://buh.ligazakon.net/>.
3. Децентралізація в Україні. URL :<https://decentralization.ua/>.
4. Жук В. М. Розвиток бухгалтерського обліку в аграрному секторі еконо- міки: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук. URL: [https:// magazine.faaf.org.ua/](https://magazine.faaf.org.ua/).

5. Ковтуненко Ю.В. Теоретико-методологічні засади диверсифікації інноваційного розвитку бізнес-структур в умовах інтелектуалізації економіки : автореф. дис. ... док. екон. наук, м. Одеса, 2020. URL: <https://economics.net.ua/>.

6. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 2 вересня 2014 року № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

7. Сайт для бухгалтерів бюджетних установ. URL: <https://buhgalter.com.ua/>.

8. Factor academy. URL: <https://factor.academy/>.

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Кравчук Марія,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Ціжма Ю. І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Однією з найактуальніших проблем сучасної світової економіки є міжнародні торговельні війни. Це явище має глибокий вплив на розвиток країн, змінює баланс сил на глобальних ринках і безпосередньо впливає на економічне становище багатьох держав, зокрема й України.

Мета мого дослідження є визначення сутності торговельних війн, їх основних причин та наслідків, а також здійснити аналіз, як ці процеси впливають на нашу країну.

Міжнародна торговельна війна – це економічний конфлікт між державами, що виражається у взаємному запровадженні торговельних обмежень, таких як мита, квоти, експортні обмеження та інші бар'єри. Основною метою таких дій є захист внутрішнього ринку, покращення торговельного балансу або досягнення політичних цілей [1].

Сучасна світова економіка є взаємозалежною, тому будь-які торговельні бар'єри впливають не лише на дві країни-учасниці конфлікту, а й на глобальні ринки [2].

Основними причинами торговельних воєн є низка економічних і політичних факторів (Рис. 1).

Стосовно останніх подій у світових торговельних війнах, то слід підкреслити, що однією з найгучніших торговельних суперечок залишається конфлікт між США та Китаєм [3]. У 2024 році адміністрація президента США підвищила тарифи на китайські товари – 100% на електромобілі, 50% на сонячні панелі, 25% на літій іонні акумулятори. Китай у відповідь ввів обмеження на американську сільськогосподарську продукцію та високотехнологічні компоненти.

Також активізувалася торгова напруженість між Канадою та Китаєм, а Європейський Союз побоюється негативного впливу торговельних конфліктів на власну економіку [1; 3].

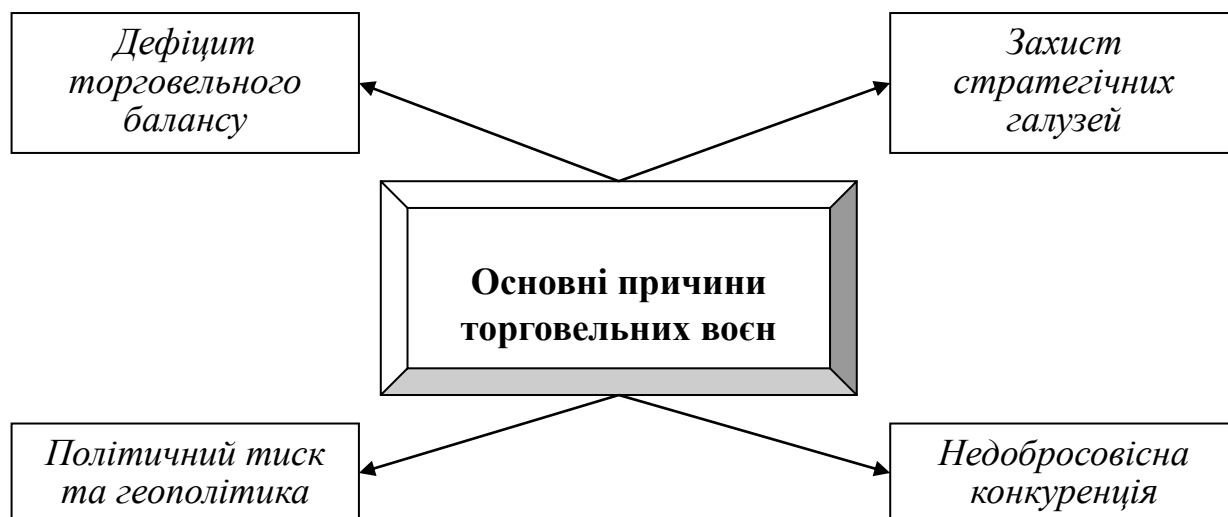

Рис. 1. Основні причини торговельних воєн

Наслідки торговельних війн можуть бути руйнівними:

- економічне сповільнення – МВФ знизив прогноз зростання світової економіки до 3,2% у 2024 році через торговельні напруженості;
- зростання інфляції – підвищення тарифів призводить до подорожчання імпорту, що вдаряє по кінцевому споживачу;
- порушення ланцюгів постачання – компанії змушені змінювати постачальників, що призводить до додаткових витрат;
- втрата робочих місць – торговельні бар'єри знижують рівень експорту, що спричиняє скорочення виробництва.

Для України торговельні конфлікти між великими державами створюють як ризики, так і можливості:

- відносини з росією – після 2014 року торгівля між країнами значно скоротилася через санкції та військову агресію РФ;
- торгівля з ЄС – хоча Євросоюз залишається основним партнером України, можливі нові обмеження на український експорт через конкуренцію на європейському ринку;
- китайський фактор – Китай є важливим ринком для української продукції, але торговельні війни між США та Китаєм можуть вплинути на двосторонні економічні відносини [1-3].

Щоб мінімізувати негативні наслідки торговельних воєн, Україна має вживати превентивних заходів щодо зменшення впливу міжнародних торговельних війн на економіку України активно розвивати нові ринки, зокрема в Африці, Латинській Америці та Азії.

- диверсифікація експорту допоможе зменшити залежність від традиційних партнерів;
- інвестування в технології дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції;
- посилення економічної дипломатії дасть змогу захистити національні інтереси у світовій торгівлі.

Насамкінець слід зазначити, що міжнародні торговельні війни є важливим інструментом геополітики, що впливає на економічне зростання, зайнятість та добробут населення. Для України критично важливо адаптуватися до нових реалій, використовуючи можливості, які відкривають глобальні зміни.

Список використаних джерел

1. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні / наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Заповіт, 2019. 190 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_trade_wars.pdf.
2. Юрченко О., Никонюк К. Торговельні конфлікти та способи їх врегулювання в системі міжнародних комунікаційних зв'язків. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. Doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-59>.
3. Савченко М., Цибуляк Д., Шемчук А.. Торговельна війна між США та Китаєм: масштаби та наслідки для світової економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 7 (265). С. 76–87. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/07/06.23._topic_Marina-V.-Savchenko-Daryna-S.-Tsybuliak-Anastasiia-V.-Shemchuki-76-87.pdf.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Лялюк Вікторія,
IV курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Цюпа О. П.,
кандидат економічних наук, доцентка.

Повномасштабна війна в Україні спричинила різке зростання гуманітарних та соціально-економічних потреб населення. Через обмежені можливості державного фінансування значна частина відповідальності за надання підтримки постраждалим покладена на благодійні організації (далі БО). В умовах швидкого зростання їх кількості виникла гостра конкуренція за донорські ресурси, ускладнилися умови отримання міжнародної допомоги, що спонукає благодійні організації до пошуку альтернативних ресурсів для фінансування їх діяльності, а також визначення ефективних моделей взаємодії з міжнародними донорами, бізнесом і громадянським суспільством.

В Україні за 2022-2024 роки кількість благодійних організацій зросла з 20 498 на початку 2022 року до 31 122 у 2024 році, що на 52 % більше порівняно з довоєнним періодом [1].

Основними джерелами фінансування БО сьогодні є: міжнародні гранти, краудфандинг, донорські та членські внески, корпоративна соціальна відповідальність бізнесу, партнерство з державними органами та органами місцевого самоврядування, а також соціальне підприємництво і монетизація власної діяльності.

Лідерами українського благодійного сектора стали державна платформа United24, фонд «Повернись живим» та Фонд Сергія Притули. У 2024 році ці ор-

ганізації акумулювали за допомогою краудфандингу 24,1 млрд грн, а загальний обсяг надходжень за період 2022–2024 років склав близько 93 млрд грн [3].

Міжнародні донори та благодійні фонди традиційно є одним з ключових партнерів українських БО. Вони надають гранти, матеріальну допомогу та експертну підтримку для реалізації соціальних і гуманітарних проєктів. На початку війни спостерігався сплеск екстреної міжнародної допомоги, однак останнім часом пріоритети донорів зміщуються. Починаючи з 2024 року, більшість грантодавців переходять від забезпечення виключно гуманітарних потреб до фінансування довгострокових програм розвитку та відновлення. Благодійні організації вимушені адаптувати свої стратегії під нові вимоги донорів, розробляючи проєкти з більш довготривалим впливом і демонструючи спроможність до комплексних змін [2].

Однак, очікується подальше зменшення обсягів зовнішньої допомоги у найближчі роки, зокрема через скорочення внесків окремих держав у міжнародні організації та перегляд пріоритетів великих донорів. В таких умовах українські БО мають посилювати комунікацію з донорами, демонструвати прозорість і результативність, щоб конкурувати за обмежені грантові ресурси [2].

Активною стала співпраця благодійних організацій із бізнесом. Прикладом є кампанії від компаній Monobank, Takava та SOVA, які активно застосовують практики *cause marketing*, перераховуючи частину прибутку на благодійність. Також набуло популярності соціальне підприємництво: Urban Space 100, фонд «Відкрита країна» та Карітас впровадили власні підприємницькі проєкти, прибуток від яких спрямовується на підтримку соціальних програм. В умовах скорочення міжнародної допомоги кооперація з національним бізнес-сектором стає одним з головних шляхів залучення коштів на соціальні потреби [2].

Ефективне розв'язання масштабних соціальних проблем в умовах війни вимагає тісної співпраці благодійного сектору з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Держава все активніше залучає недержавні організації до реалізації соціальних програм, а на місцевому рівні це проявляється у муніципальних партнерських проєктах [4].

Незважаючи на позитивні тенденції, БО стикаються з серйозними викликами. Зменшення потенціалу грошової підтримки з боку донорів, зростання цін, втома від війни західних партнерів, – все це може вплинути на зменшення кількості активно працюючих БО. А тим, що залишаться на ринку, доведеться думати про скорочення видатків, концентрацію на пріоритетних програмах або напрямках, пошук нових джерел фінансування.

Для забезпечення стабільності їх діяльності необхідно активно впроваджувати інноваційні фандрейзингові стратегії, розширювати співпрацю з бізнесом через механізми *cause marketing*, соціального підприємництва та партнерських програм. Важливим фактором успішності є інтеграція цифрових інструментів, посилення прозорості фінансової звітності, а також розвиток довгострокових програм, орієнтованих на відновлення та сталий розвиток.

Список використаних джерел

1. Cases.media. Українська благодійність у цифрах. URL: <https://cases.media/article/ukrayinska-blagodiinist-u-cifrah-zrostantnya-efektivnist-ta-rol-kriptoalyut?srsId=AfmBOoqubwewUvqLDoGZjA3MO03X-IG033dhOm3UG-vPefi3ztptZh4f>.
2. Mind.ua. Благодійність 2024: тренди в Україні. URL: <https://mind.ua/openmind/20268475-blagodijnist-2024-5-trendiv-u-cij-sferi-v-ukrayini>
3. Opendatabot. Донати у війні 2024. Аналітика, 2025. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/donates-in-war-2024>.
4. Інститут аналітики та адвокації. Стратегії співпраці. Аналітика, 2024. URL: <https://iaa.org.ua/articles/strategiyi-spivpraczi-yak-ogs-ta-oms-obyednuuyut-zusylyya-dlya-vidbudovy-ukrayiny/>

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ОЦІНЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЧОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Оліяр Олександр,
І курс ОР магістр, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А. Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

Метою проведеного дослідження, окремі результати якого знайшли своє відображення в даній публікації, є визначення напрямів підвищення ефективності управління виробничими процесами на підприємстві. Об'єктом дослідження стали виробничі процеси з обробки граніту на підприємстві ТОВ «ЮНІКОМ-ПРОМ». Предметом дослідження є економіко-математичні моделі оцінки та підвищення ефективності виробництва. Проведений аналіз численних літературних джерел, і, зокрема, [1-5] дозволив сформулювати цілісне уявлення про рівень вивчення проблематики управління виробничими процесами в сучасній літературі.

В своєму дослідженні ми проаналізували діяльність багатопильного цеху з обробки граніту на підприємстві ТОВ «ЮНІКОМ-ПРОМ». Аналіз проводився за період з 13.01.2025 р. по 28.02.2025 р. Протягом досліджуваного періоду затрати на підприємстві склали 1780 людино-годин та 1437 машино-годин. Загальний обсяг виготовленої продукції склав 12722 м² гранітного олівця.

Початковий стан затрат праці та результатів роботи підприємства характеризується значним розкидом показника продуктивності праці. Аналіз динаміки показав нерівномірне навантаження на працівників та обладнання, наявність простоїв, перевитрати ресурсів. Це особливо помітно при розгляді показників фактичної продуктивності: деякі дані показують продуктивність нижчу за 10 од./год. при аналогічних витратах, як у дні з продуктивністю понад 30 од./год., що свідчить про значний невикористаний потенціал, неефективне планування та очевидні резерви підвищення ефективності управління виробничими процесами на підприємстві.

Для виявлення ключових факторів впливу на продуктивність праці було побудовано множинну лінійну регресійну модель. У якості пояснювальних змінних використано: обсяг виробництва, час роботи обладнання, час роботи робітників, вагу відходів, використання електроенергії, кількість заміненних дисків та використаних малоцінних і швидкозношуваних предметів, а також кількість працівників, що працюють другу зміну поспіль.

Рівняння моделі мало наступний вигляд:

$$\text{Productivity\_M} = 10.152563 + (0.073584) \times X_1 + (0.225001) \times X_2 + (-0.605044) \times X_3 + (-0.008183) \times X_4 + (0.077368) \times X_5 + (0.157639) \times X_6 + (-0.144247) \times X_7$$

Де X_1 – обсяг виробництва,

X_2 – час роботи технологічного обладнання, машино-години,

X_3 – кількість людино-годин, відпрацьованих основними робітниками,

X_4 – вага відходів,

X_5 – кількість заміненних дисків,

X_6 – кількість працівників, що працюють другу зміну поспіль,

X_7 – кількість використаних малоцінних і швидкозношуваних предметів (робочих рукавиць).

Попередня перевірка масиву даних на мультиколінеарність засвідчила відсутність даного явища.

Отримані результати підтвердили, що найбільш позитивно на продуктивність праці впливає час роботи технологічного обладнання (коефіцієнт +0.225), а надмірна кількість відпрацьованих людино-годин має негативний ефект (коефіцієнт -0.605), що пояснюється простом через неузгодженість людських і технічних ресурсів, тобто низьким рівнем планування роботи.

З метою оптимізації використання ресурсів було створено функцію `predict_resources`, яка дозволяє за заданим обсягом виробництва розрахувати оптимальну кількість відпрацьованих людино-годин. Для історичних даних вона використовує фактичні значення пояснювальних змінних, а для прогнозу – згенеровані на основі окремих регресійних моделей значення.

У результаті застосування функції оптимізації трудових ресурсів вдалося суттєво скоротити заплановані витрати робочого часу. Первинний обсяг витрат становив 1780 людино-годин, натомість зі збереженням щоденного обсягу, оптимізоване значення на досліджуваний період склало лише 600 людино-годин. Таким чином, досягнуто економії у 1180 людино-годин, що відповідає зниженню витрат на 66%. За середньої вартості однієї робочої зміни основного робітника близько 1000 грн, загальна економія може скласти понад 100 тис. грн за місяць.

Застосування цієї функції на практиці дозволяє не лише ретроспективно оцінити ефективність використання ресурсів, а й побудувати оптимальну структуру трудових витрат у майбутніх звітних періодах. Все це створює основу для впровадження гнучкого планування, своєчасного коригування завантаженості працівників і підвищення загальної керованості виробничими процесами.

Таким чином, використання економіко-математичних методів у поєднанні з аналізом реальних виробничих даних відкриває широкі можливості для підви-

щення ефективності управління виробничими процесами. Це забезпечує суттєве зниження витрат, підвищення ефективності функціонування підприємства та покращення конкурентних позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Пономаренко П. В., Манойленко Т. В., Кузьменко Ю. В. Економіка підприємства : підручник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 320 с.
2. Кліваденко А., Кубіцький С. Проблеми та стратегія управління продуктивністю праці персоналу ТОВ «Пирятинський сирзавод». *Матеріали конференцій МЦНД*. 2024. С. 40-46.
3. Ковальчук О. В., Данилюк С. М. Вплив цифрових технологій на ефективність виробничої діяльності підприємств. *Економіка та держава*. 2023. № 11. С. 30-35.
4. Лавренюк І., Ткаченко О. Стратегії управління витратами на підприємствах в умовах економічної нестабільності. *Економіка і управління*. 2022. № 6. С. 40-45.
5. Бондаренко Л., Горбунов В. Інноваційні методи управління ефективністю праці на підприємствах. *Управління розвитком підприємств*. 2023. № 4. С. 25-30.

БІЗНЕС БЕЗ РЕКЛАМИ: ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛЬНИХ КЕЙСІВ

Пасічник Ангеліна,
І курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Гречаник Н. Ю.,
кандидат економічних наук, доцент.

1. Вступ

У сучасному світі ведення бізнесу реклама вже давно стала основним інструментом залучення клієнтів. Величезна кількість інформації, що надходить до споживачів через різноманітні канали, створює конкуренцію, де кожен бізнес прагне виділитися. Реклама на телевізії, в соціальних мережах, розміщення банерів на вулицях, співпраця з блогерами та інші маркетингові активності стали невід’ємною частиною бізнес-середовища. Однак на тлі постійних фінансових витрат, пов’язаних із рекламою, не всі підприємці мають можливість або бажання інвестувати у традиційні методи просування [1].

Тому виникає важливе питання: чи можна розвивати бізнес без реклами і досягати при цьому успіху? Чи можливо залучити клієнтів та забезпечити розвиток компанії без значних вкладень у рекламу? Це дослідження зосереджене на тих компаніях, які не застосовують традиційних методів рекламування, але досягли стабільних результатів і успіху на ринку.

2. Бізнес без реклами: міф чи реальність?

Реклама є невід’ємною частиною маркетингової стратегії більшості компаній, однак існують бізнеси, які працюють без неї і, тим не менш, демонструють хороші результати. Для того, щоб краще зрозуміти, як це працює, розгля-

немо приклад двох кав'ярень. Перша кав'ярня інвестує 10 000 гривень щомісяця в рекламу через соціальні мережі, банери, акції. Друга кав'ярня взагалі не витрачає коштів на рекламу.

На перший погляд, логічно припустити, що перша кав'ярня, яка активно рекламується, приверне більше клієнтів. Однак якщо друга кав'ярня розташована в стратегічно вигідному місці, надає високоякісні послуги та має лояльних клієнтів, її клієнти почнуть рекомендувати це місце друзям та знайомим. Таким чином, незважаючи на відсутність прямої реклами, другий заклад може досягти великої популярності завдяки сарафанному радіо, високій якості та атмосфері.

3. Дослідження: як працює бізнес без реклами?

Для дослідження цього питання було опитано 30 підприємців із різних сфер малого бізнесу. Учасники дослідження працювали в таких галузях:

- Кав'ярні
- Хендмейд-бренди
- Маленькі виробництва
- Майстерні

Основні методи, які використовуються для залучення клієнтів без традиційної реклами:

1. **Рекомендації з вуст у вуста** – 75% опитаних вважають це основним джерелом нових клієнтів. Сарафанне радіо залишається одним із найефективніших методів залучення аудиторії, оскільки довіра до рекомендацій знайомих чи родичів значно вища, ніж до реклами.
2. **Якість продукту та сервісу** – 60% опитаних підприємців акцентують увагу на унікальності та високій якості товарів або послуг. Вони впевнені, що створення якісного продукту, який задовольняє потреби клієнта, автоматично забезпечує постійний попит.
3. **Соціальні мережі без платного просування** – 50% підприємців активно ведуть Instagram та TikTok, створюючи органічний контент для своїх підписників. Це дає змогу підтримувати контакт з аудиторією та залучати нових клієнтів без витрат на рекламу.
4. **Співпраця та партнерства** – 35% підприємців використовують співпрацю з іншими брендами для взаємного просування. Завдяки цьому вони можуть залучати нову аудиторію без необхідності інвестувати в дорогі рекламні кампанії.
5. **Локація** – 40% підприємств отримують клієнтів завдяки вигідному розташуванню своїх закладів. Зручне місце розташування, зокрема в центрі міста чи в прохідних зонах, дозволяє залучати потенційних клієнтів без додаткових рекламних витрат.

4. Реальні історії бізнесів без реклами

Розглянемо кілька реальних прикладів успішних бізнесів, які обрали стратегію без традиційної реклами:

1. Кав'ярня «Кавоварка»

Локація: центр міста. Фактор успіху: стратегічне розташування та постійні клієнти. Кав'ярня, яка знаходиться в прохідному місці, отримує велику

кількість відвідувачів без додаткових рекламних витрат. Її клієнти приходять завдяки відгукам та рекомендаціям знайомих [4].

2. Ресторан «Десятка»

Фактор успіху: ідеально продумане меню та сервіс. Ресторан приваблює постійних клієнтів завдяки високій якості обслуговування та смачній їжі, що стає своєрідною рекламою через відгуки [3].

3. Кейтеринг «Мангал»

Фактор успіху: оригінальне меню та висока якість їжі. Спеціалізація на м'ясних стравах, приготованих на відкритому вогні, дозволяє залучати постійних клієнтів, які рекомендують цей бізнес друзям.

4. Цукерня «Львівська майстерня шоколаду»

Фактор успіху: унікальність продукту. Цукерня пропонує ексклюзивні шоколадні вироби, що є своєрідним рекламним інструментом [5].

5. Чи можна масштабувати бізнес без реклами?

Бізнес без реклами може працювати на локальному рівні, однак це не завжди підходить для масштабування. Серед переваг такого підходу можна відзначити економію бюджету, вищу лояльність клієнтів та меншу залежність від ринкових змін. Однак, для масштабування необхідно додатково залучати нових клієнтів, а отже, реклама стає необхідною.

6. Висновки

Успішні бізнеси без реклами мають кілька спільних рис:

1. Вони продають не просто товар – вони створюють емоцію. Клієнти приходять не тільки за продуктом, а й за атмосферою, яку створює компанія.

2. Вони працюють із клієнтами на особистому рівні, що дозволяє створювати довготривалі відносини.

3. Вони використовують альтернативні методи просування, такі як сарафанне радіо, органічний контент у соціальних мережах, партнерства та співпраця з іншими компаніями.

Отже, бізнес без реклами можливий, але його успіх залежить від правильної стратегії, унікальності продукту та здатності компанії створити довіру серед клієнтів [2].

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. Київ : Вільямс, 2018. 912 с.

2. Андрущенко В. Маркетинг малого бізнесу в Україні. Львів : Піраміда, 2021. 256 с.

3. Офіційний сайт ресторану «Десятка». URL: <https://beerclub10.if.ua/>.

4. Forbes Україна. Бізнес без реклами: секрет успіху. URL: <https://www.forbes.ua>.

5. Львівська майстерня шоколаду. Офіційний сайт. URL: <https://www.chocolate.lviv.ua>.

СЕКЦІЯ ІСТОРИЧНИХ НАУК

УБИВСТВО КРАКІВСЬКО-САНДОМИРСЬКОГО КНЯЗЯ ЛЕШЕКА БІЛОГО НА СТОРІНКАХ ХРОНІКИ РОМАНОВИЧІВ XIII ст. (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ЛІТОПИС): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СЮЖЕТУ

Андрій Владислав,
I курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Волощук М. М.,
доктор історичних наук, професор.

Замах на життя вінценосної особи завжди викликав негативний резонанс серед середньовічних еліт і потрапляв до джерел. Резонансними стала жорстока загибель краківсько-сандомирського князя та польського принцепса Лешека Білого, що мала місце 23 або 24 листопада 1227 р. після Гонсавського сейму. Загибель князя була відображена як у місцевих польських джерелах, так й іноземних, серед яких – *хроніка Романовичів XIII ст.*, відома загалом, як *Галицько-Волинський літопис*.

Автор подає звістку про загибель князя як основну передумову походу Романовичів у землі П'ястів та облоги міста Каліш: «Льстько оубьень быѥ. великый князь Ладьскый на сонмѣ оубьень быѥ Стополкомѣ. Годовичемъ Володиславомъ . Свѣтомъ боарѣ невѣрныхъ» [1, стб. 754]. Польський дослідник Даріуш Домбровський вважає, що звістка була записана між 1246/47 рр., але не пізніше початку 1250-х [4, с. 92].

Напередодні трагічних подій у Гонсаві, князь Лешек зосередився на двох ключових напрямках політики: відновлення контролю над Гданським Помор'ям і допомозі своєму союзникові, великопольському князю Владиславу Лясконогому у боротьбі з його небожем, Владиславом Одоничем. На початку 1227 р. Лясконогий розпочав нову війну з племінником, але швидко зазнав поразки та звернувся за допомогою до своїх союзників – Лешека Білого і сілезького князя Генріха Бородатого. Оскільки пора року наблизилася до зими, князі вирішили владнати справу мирно, скликавши сейм у Гонсаві, де князь Лешек планував стати посередником у конфлікті між князями [3, с. 144–145].

Саме тут відбулося убивство князя Лешека, 23 або 24 листопада 1227 р, вже після з'їзду. Серед присутніх на ньому окрім загиблого були: його молодший брат мазовецький князь Конрад, сілезький князь Генріх Бородатий та великопольський князь Владислав Лясконогий, а також деякі представники церковної і світської знаті. З'їзд очікував на приїзд князів Святополка і Владислава Одонича, однак після 12–13 днів ті так й не прибули. Тому частина учасників почали покидати сейм. Залишилися лише князі Лешко Білий та Генріх Бородатий, які, ймовірно, обговорювали можливість походу у Помор'я на початку 1228 року [4, с. 98].

Несподіваний напад стався на світанку 23 або 24 листопада 1227 р. та застав князів у лазні та ліжку. Гонсави оточена лісами, що посприяло тихому наближенню змовників. Лешек Білий на момент замаху перебував у лазні та не мав часу організувати оборону, тому сподівався врятуватись втечею. Голий князь заскочив на коня з надією дістатись до Гнєзна, однак за ним почалася погоня. Беззбройний князь не мав можливості себе захистити, тому був вбитий неподалік Гонсави. Генріх Бородатий ж не встиг уекти, але був урятований одним зі своїх лицарів.

Серед підозрюваних історики виокремлюють велику кількість можливих замовників: Владислав Одонич та Святополк Поморський, Владислав III Лястоногой, Генріх Бородатий, навіть розглядається варіант апоплексії через різкі зміни температури, а також алкогольне сп'яніння князя. Однак дослідники рідко розглядають можливість причепності до замаху на старшого брата мазовецького князя Конрада. Хоча добре відомо, що до народження Болеслава Сором'язливого, той був єдиним, хто міг претендувати на краківський престол. Але народження 1226 р. у Лешека сина сприяла втраті для Конрада можливості стати головним серед П'ястів після смерті брата. Вже після його смерті Конрад хотів здобути Краків, однак княгиня Гримислава довірила опіку над сином Владиславу Лястоногому, а не Конраду. Римський папа ж опікуном удови зробив взагалі угорського принца і короля Галичини Коломана. Окрім того, мазовецький князь був відомий своєю жорстокою політикою у Мазовії [4, с. 148–149].

Автор *хроніки Романовичів XIII ст.* чітко вказує на причетність Одонича і Святополка до загибелі Лешека. Д. Домбровський, дослідивши цю згадку, вважає, що вона варта довіри, бо відтворює руський погляд на ситуацію і є об'єктивнішою за оцінку великопольських, малопольських чи сілезьких хроністів. Цьому сприяє те, що автор звістки чітко називав Одонича винуватцем загибелі Лешка, хоча під час походу на Каліш 1229 р. він був союзником Конрада у боротьбі з Владиславом III Лясконогим, а, отже, й союзником Романовичів. Тому у хроніста не було підстав зводити наклеп на союзника своїх князів у боротьбі з Лясконогим. Також автор згадки користувався надійними джерелами, адже Романовичі уважно спостерігали за землями П'ястів та підтримували тісні контакти з ними. Одночасно, автор запису узагальнює побічних змовників, назвавши їх «невірними боярами». Ймовірно, руський хроніст вважав неважливими ці деталі з точки зору подальших подій, засвідчуючи тільки факт злочину та головних винуватців [4, с. 97–98].

Можливість участі Владислава Лясконогого у вбивстві Лешка мотивується тим, що 1228 р. він зайняв краківський престол, але у місті перебувала вдова Лешка – Гримислава, яка б навряд чи дозволила вбивці свого чоловіка отримати опіку над їх малолітнім сином [2, с. 392]. Не менш безпідставними є звинувачення у сторону Генріха Бородатого, який сам ледь не загинув від цього замаху, дивом врятувавшись.

Список використаних джерел

1. Ипатьевская лѣтопись. Изд. 2-е. Полное собрание русских лѣтописей. Санкт-Петербург : Типография М. А. Александрова, 1908. Т. 2. 938 стб.

2. Головка О. Б. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ : Академперіодика, 2021. 598 с.

3. Chrzanowski M. Leszek Biały. Książę krakowski i sandomierski, princeps Poloniae (ok. 1184-23 – 24 listopada 1227). Kraków : Avalon, 2013. 208 s.

4. Dąbrowski D. Uczestnicy wydarzeń gąsawskich 1227 roku w świetle przekazów Kroniki halicko-wołyńskiej. Gąsawa w pamięci historycznej w związku z 620. rocznicą lokacji miasta. Inowrocław 2009. S. 92–118.

ФЕНОМЕН ШРІНКФЛЯЦІЇ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: МАСШТАБИ ТА СФЕРИ ВИНИКНЕННЯ.

Бабій Анна,
III курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Коровчук Ю. І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Шрінкфляція, як стратегія виробників, виходить за межі простого зменшення упаковки, відображаючи складну адаптацію до економічних викликів. Вона охоплює як технічні зміни у виробництві, так і маркетингові хитрощі, спрямовані на збереження прибутків.

Суть шрінкфляції полягає в непомітному для споживача зменшенні обсягу товару при збереженні його ціни. Виробники вдаються до оптимізації рецептур, зменшуючи кількість інгредієнтів без істотної зміни смакових якостей.

Оптимізація виробничих процесів включає впровадження нових технологій для зменшення втрат сировини та оптимізації використання пакувальних матеріалів, зокрема перехід на тонші та легші матеріали.

Маркетингові стратегії, такі як збереження звичного вигляду упаковки, допомагають замаскувати шрінкфляцію, не дозволяючи споживачам помітити зміни.

Масштаби шрінкфляції вражають своєю широтою та проникненням у різні сектори споживчого ринку, від харчової промисловості до послуг.

Це явище становить виклик для споживачів, які отримують менше товару за ту ж ціну, що фактично є прихованою формою підвищення цін.

Шрінкфляція є глобальним явищем, що пронизує світову економічну систему та вимагає від споживачів більшої уважності до кількості та обсягу придбаних товарів.

В таблиці 1 ми можемо проаналізувати ключові статистичні дані про зміни розміру продукту. Перший стовпець відображає відсоток товарів і послуг, які зазнали принаймні одного коригування розміру протягом періоду вибірки. У період між 2012 і 2023 роками розмір близько на 35% усіх товарів змінився. Ця частка значно відрізняється в різних секторах. У стовпчику показано п'ять секторів із найвищим відсотком товарів, що підлягають зміні розміру продукту. Так, у секторі «Продукти харчування та безалкогольні напої» частка становить 78,5%, у секторі «Алкогільні напої та тютюнові вироби» – 59,2%.

**Ключові статистичні дані щодо коригування розміру продукту
за 2012-2023 рр.**

	Загальна частка на яку вплинув розмір	Все		Зменшення в ціні		Збільшення в ціні	
		Сер.	Макс.	Сер.	Макс.	Сер.	Макс.
Агрегатний	35,41	0,24	0,67	0,19	0,56	0,05	0,27
Харчові продукти і безалкогольні напої	78,48	0,92	2,9	0,8	2,67	0,12	0,4
Алкогільні напої і тютюн	59,15	0,27	3	0,02	0,2	0,25	3
Особистий догляд, інше	30,45	0,19	0,94	0,18	0,91	0,01	0,07
Відпочинок	14,81	0,07	0,36	0,06	0,31	0,01	0,08
Меблі	9,73	0,05	0,25	0,04	0,25	0,01	0,04
Шоколад		11,13	62,69	11,13	62,69	0	0
Кока-кола		10,61	49,86	10,52	49,54	0,09	0,88
Свіжий/охолоджений апельсиновий сік		6,26	47,61	6,08	45,56	0,18	2,2
Шинка варена фасована		5,31	5,31	5,31	5,31	0	0
Таблетки для миття посуду		5,05	13,11	3,42	8,59	1,64	4,8
Шоколадні цукерки		4,93	22,3	4,72	22,3	0,21	1,28
Ручний тютюн для скручування		4,62	52,88	0,03	1,27	4,58	52,88
Заморожений горох		4,51	24,78	2,61	24,78	1,9	19,85
Печиво		4,35	43,57	4,35	43,57	0	0
Пластівці		3,76	23,27	3,2	22,46	0,55	5,82
Заморожена піца		3,61	7,84	2,23	6,52	1,38	2,62
Заморожені ягоди		3,42	5,81	3,42	5,81	0	0
Овочевий мікс		3,26	13,7	1,93	11,3	1,33	13,7
Десерти		3,25	36,66	2,93	36,14	0,32	2,55
Сосиски без м'яса		3	10,79	2,94	10,46	0,06	0,33

Джерело: file:///C:/Users/user/Downloads/ssrn-4788863.pdf [1].

Другий і третій стовпці відображають середню та максимальну місячну частоту зміни розміру товару в ІСЦ. Загалом середня та максимальна частоти становлять 0,24% та 0,67% відповідно до ІСЦ. На галузевому рівні найбільша щомісячна частота коригування розміру товару спостерігається у секторі харчової промисловості з 0,92% у середньому та 2,9% на піку. Решта стовпців показують місячну частоту зменшення та збільшення розміру товару. У середньому близько 80% коригувань розміру – це зменшення (0,19%), тоді як лише деякі – збільшення розміру продукту (0,05%). Ці закономірності спостерігаються і в окремих секторах.

Спочатку частота може здатися низькою, але важливо зазначити, що ці цифри розраховуються як частка змін розміру продукту відносно всіх спостережень у певному місяці, зважених за вагами ІСЦ. Це означає, що зважена сума змін розміру ділиться на зважену суму всіх товарів, у тому числі тих, які не можуть бути кількісно визначені за вагою чи об'ємом. Якщо ми зосередимося виключно на предметах, які можна кількісно визначити, частота змін розміру може бути дуже високою для конкретних продуктів. Наприклад, місячна частота в середньому становить 11,3% і досягає піку 62,7% для шоколадних плиток, 10,6% і 50% для напоїв зі смаком коли або 8,8% і 15% для замороженої піци.

Як порівнюється частота коригування розміру продукту з частотою коригування номінальної ціни? На агрегованому рівні номінальні ціни явно змінюються частіше. З 2012 по 2023 рік середньомісячна частота (регулярного) підвищення та зниження цін становить 6,5% та 3,6% відповідно. Однак на дезагрегованому рівні деякі споживчі товари змінюють розмір продукту значно частіше, ніж номінальні ціни. Наприклад, частота підвищення (зниження) шоколадних батончиків становить лише 4,6% (2,8%), напої зі смаком коли – лише 5,8% (5,8%), а заморожена піца – 4,6% (4,8%) відповідно. Це свідчить про важливу роль коригування розміру продукту в частинах ІСЦ. Відношення між номінальною ціною та коригуванням розміру буде обговорено більш детально пізніше [2].

Шрінкфляція, що поширюється на сферу послуг, проявляється у зменшенні обсягу наданих послуг, наприклад, скороченні хвилин зв'язку чи швидкості інтернету, при збереженні ціни. Цей феномен, масштаби якого залежать від регіональних економічних умов, особливо відчутний у країнах з високою інфляцією, де виробники прагнуть зберегти прибутковість.

Вплив шрінкфляції на споживачів виявляється у зниженні їхньої купівельної спроможності, оскільки вони отримують менше товару за ту ж ціну. Це явище також сприяє прихованій інфляції, створюючи ілюзію стабільності цін, тоді як вартість товарів фактично зростає [3].

Споживчі організації відіграють важливу роль у боротьбі зі шрінкфляцією, проводячи дослідження та вимагаючи від виробників прозорості щодо змін у розмірах та вазі товарів. Вони закликають до чесного інформування споживачів та чіткого маркування на упаковці.

Уряди, зі свого боку, можуть регулювати шрінкфляцію, вводячи законодавчі норми щодо чіткого зазначення кількості продукту на упаковці та встановлюючи стандарти щодо розмірів упаковки. Регулювання шрінкфляції вимагає балансу між захистом споживачів та підтримкою бізнесу, що передбачає співпрацю між усіма зацікавленими сторонами [4].

Список використаних джерел

1. Shrinkflation. Flora Budianto. TU Wien This Draft: April 2024 First Draft: February 2024. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/ssrn-4788863.pdf>.
2. Central Statistics Office (2024). Comparison Between the CPI and the HICP. URL: <https://www.cso.ie/en/methods/prices/consumerpriceindex/methodology/documents/comparisonbetweenthecpiandthehicp/>.

3. Economicshelp, Skimpflation – Definition and examples. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/skimpflation/>.

4. Speka. URL: <https://speka.media/shho-take-shrinkflation-ta-ci-vipravdani-ice-xid-dlya-brendiv-pn0734>.

ПРОПАГАНДА ЧЕРЕЗ ВІРУ: РОЛЬ УПЦ У ФОРМУВАННІ ПРОРОСІЙСЬКИХ НАРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Верхогляд Анастасія,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стецюк Н. М.,
кандидатка історичних наук, доцентка.

Формування національної ідентичності – один із ключових викликів для пострадянських країн. Після десятиліть радянського атеїзму, нав'язування «радянської людини» як наднаціональної ідентичності та спроб стерти особливості окремих народів, перед ними постала потреба відновити й переосмислити власну історичну, культурну й духовну самобутність.

В Україні цей процес набув особливого значення в контексті російської агресії, оскільки боротьба триває не лише за територію, а й за саму ідентичність – право на власну мову, культуру, історію та незалежну державність. У цьому контексті релігія стала одним із ключових чинників, що впливають на формування національної ідентичності українців.

Релігія, яка протягом століть була частиною української культурної та духовної традиції, сьогодні є не лише питанням віри, а й політичним інструментом у боротьбі за національну свідомість. Росія активно використовує релігійний фактор як елемент гібридної війни, намагаючись через **Українську православну церкву (УПЦ)**, що має зв'язки з Московським патріархатом, нав'язати наративи «руського міра» та підірвати українську державність. Водночас національно орієнтовані релігійні структури, зокрема **Православна церква України (ПЦУ)**, стають символом національного єднання та незалежності.

Історично православ'я відіграло визначальну роль у формуванні української культури. Прийняття християнства Київською Руссю у 988 році стало важливим чинником консолідації держави, а Київ був центром православної традиції задовго до появи Московського князівства. Тому боротьба за релігійну самостійність – це не новація, а продовження історичного процесу захисту власної ідентичності.

Протягом тривалого часу релігійний простір України був структурований так, що значна частина вірян належала до УПЦ – церкви, яка зберігає зв'язок із Московським патріархатом. Цей зв'язок мав не лише духовне, а й символічне значення, адже сприяв збереженню уявлення про спільний релігійний простір.

Росія активно використовує релігію як інструмент гібридної війни, пропонує наративи «руського міра» через УПЦ [3]. Проповіді, інформаційна діяльність, а іноді й мовчазна підтримка війни священнослужителями Москов-

ського патріархату – усе це працює на делегітимацію української державності та підрив довіри до інститутів.

Протягом десятиліть УПЦ формувала дискурс, що мав наслідки для української національної свідомості:

- Концепція «єдиного народу»;
- Антизахідні наративи;
- Дискредитація інших українських церков [6].

У відповідь на суспільний запит 15 грудня 2018 року на Об'єднавчому соборі була створена Православна Церква України (ПЦУ) [6].

УПЦ натомість:

- заперечує легітимність Томосу;
- звинувачує ПЦУ в «розколі»;
- відмовилася від діалогу з ПЦУ та досі фактично зберігає підпорядкування РПЦ;
- проводить інформаційну кампанію проти автокефалії, поширюючи тези про «неканонічність» ПЦУ.

З початком повномасштабного вторгнення РФ більшість представників УПЦ не засудили дії Росії, використовуючи формулювання «внутрішній конфлікт» або «трагедія братніх народів». Такі риторичні конструкції, фактично нівелюють суб'єктність української держави.

У кількох резонансних випадках було зафіксовано передачу інформації про позиції ЗСУ священниками УПЦ у прифронтових зонах, благословення російських військових, а також розповсюдження проросійських матеріалів [5].

Ці дії створюють ризики для єдності національного простору. Адже релігійна структура, яка апелює до «спільної православної культури», де-факто підриває ідентичність, базовану на принципах власної державності, мови, символіки та історичної пам'яті.

Як наслідок, з 2022 року понад 1100 парафій УПЦ перейшли до ПЦУ [4]. Водночас зростає суспільна підтримка ПЦУ. Згідно з опитуванням КМІС (2024), частка тих, хто ототожнює себе з ПЦУ, перевищила 50%, тоді як підтримка УПЦ знизилася до менш ніж 10% [1].

На державному рівні відбуваються кроки щодо обмеження впливу релігійних організацій, пов'язаних із Росією. 20 серпня 2024 року Верховна Рада України ухвалила закон № 8371 про заборону релігійних організацій, пов'язаних з РПЦ [2].

Ці зміни свідчать про поступове переосмислення релігійної ідентичності українців та її дедалі тісніший зв'язок із національною ідентичністю.

Таким чином, релігія відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні національної ідентичності України, особливо в умовах гібридної війни та інформаційної агресії з боку Росії. Спроба нав'язати «русский мир» через релігійні структури, зокрема через УПЦ, – це не лише питання віри, а й інструмент пропаганди, який спрямований на розмиття української самобутності.

Натомість зростання авторитету ПЦУ та її суспільна легітимність – це свідчення того, що українська нація продовжує виборювати не лише терито-

ріальну, а й символічну, духовну незалежність. Отже, у боротьбі за національну ідентичність релігія залишається не лише маркером культури, а й полем геополітичного протистояння.

Список використаних джерел

1. Грушецький А. Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної Православної Церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій. *КМІС*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=2> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Закон України Про заборону Московського патріархату на території України. *Ліга:закон*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II07172A?an=2> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Московський патріархат у російській війні проти України. *Голос України – газета Верховної Ради України*. URL: <https://www.golos.com.ua/article/366939> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Релігійно-інформаційна служба України. Під час війни до ПЦУ приєдналося понад тисяча парафій – РІСУ. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/pid-chas-vijni-do-pcu-priyednalosya-ponad-tisyacha-parafij_n150275 (дата звернення: 20.03.2025).
5. Свобода Р. Радянські паспорти, проросійська література й готівка: СБУ про знахідки з приміщень УПЦ (МП). *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-naslidky-obshukiv-upts-mp/32144966.html> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Hurak I., Kobuta S. Changes in the environment of ukrainian orthodoxy after the revolution of dignity: «Russian» context. *The Copernicus Journal of political studies*. 2021. No. 2. P. 33–50.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ КРАЇНИ

Гнатів Христина,
IV курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дерещук Т. М.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

У сучасному світі міжнародні відносини дедалі більше залежать не лише від політичних чи економічних чинників, а й від культурної складової. Саме культура стала потужним інструментом «м'якої сили» – поняття, яке запровадив американський політолог Джозеф Най у 1990-х роках. «М'яка сила» дозволяє державам впливати на світ через привабливість культури, політики та ідеології, на відміну від «жорсткої сили», що базується на примусі та військовій могутності.

Культурна дипломатія як складова «м'якої сили», передбачає використання культурних надбань задля зміцнення авторитету країни у світі. Це включає

мистецтво, літературу, освіту, наукові обміни, мовні курси. Сучасна культурна дипломатія активно спирається на використання цифрових технологій, медіа та соціальних мереж. У цьому контексті, аналіз ефективності культурної дипломатії є важливим для розуміння її ролі у сучасних міжнародних відносинах та оцінки можливостей її подальшого розвитку.

Південна Корея є одним із найяскравіших прикладів ефективного використання культурної дипломатії, що сприяло її міжнародному визнанню та зростанню впливу на світовій арені. Зокрема, так звана «корейська хвиля» (Халлю) – феномен, за якого південнокорейська індустрія розваг завойовує світ завдяки телесеріалам, фільмам і популярній музиці (K-POP).

Починаючи з 1990-х років, уряд Південної Кореї почав свідомо розвивати сферу культури як частину державної стратегії. Так, у 1994 році Президентська консультативна рада з науки і технологій опублікувала звіт, у якому розглядалася можливість економічної вигоди від культурної індустрії. У звіті зазначалося, що голлівудський фільм Парк Юрського періоду приніс такий самий дохід, як продаж 1,5 мільйона корейських автомобілів Hyundai [1]. Після аналітичного звіту 1994 року було вирішено інвестувати в культурний сектор.

На даний момент до основних сфер культурної дипломатії Південної Кореї належать:

- K-POP (тобто, південнокорейська поп-музика, що здобула величезну популярність у світі. Зокрема, гурт BTS став першим корейським колективом, який очолив американський чарт Billboard Hot 100 зі своїм синглом «Dynamite» у 2020 році);

- кінематограф і телесеріали (включаючи всесвітньо відомий фільм «Паразити», який отримав «Оскар» у 2020 році, що підкреслило високий рівень корейського кінематографа або серіал «Гра в кальмара», який у 2021 році став найпопулярнішим на платформі Netflix, що значно зміцнило вплив корейської культури у світі);

- традиційна культура – гастрономія, мода, тхеквондо, поширення корейської мови.

За даними Корейського фонду міжнародного культурного обміну, у 2021 році експорт культурного контенту досяг \$12,3 млрд [2]. Міністерство культури, спорту та туризму Кореї щорічно інвестує понад 1 млрд доларів у розвиток культурного контенту. Наприклад, у 2019 році «корейська хвиля» принесла економіці країни понад \$12 млрд.

Завдяки культурній дипломатії, Південна Корея трансформувала свій міжнародний імідж із постконфліктної держави на лідера у сфері культури та інновацій. За даними 2019 року, у світі налічувалося понад 89 мільйонів шанувальників корейської культури. Опитування Pew Research Center (2022) засвідчило: 80% молоді в США, Європі та Південно-Східній Азії позитивно сприймають корейську культуру.

Також варто зазначити, що культура стала засобом і політичного зближення. У 2018 році південнокорейські виконавці виступали у Пхеньяні – подія, що мала великий символічний вплив на міжкорейський діалог. Яскравим прикладом є також виступи популярного гурту BTS на засіданнях Генеральної Асам-

блеї ООН. Так, у межах 73-ї сесії ООН учасники гурту виголосили промову проти насильства над дітьми та долучилися до кампанії боротьби з булінгом, зібравши майже 1,5 мільйона доларів. У вересні 2021 року BTS знову взяли участь у роботі ООН – цього разу вже як спеціальні посланці Південної Кореї на 76-й сесії Генасамблеї. У своїх зверненнях вони закликали молодь до вакцинації та підкреслили її стійкість у період пандемії COVID-19 [3].

Ще одним знаковим епізодом стало запрошення гурту BTS до Білого дому 31 травня 2022 року, де відбулася їхня зустріч із президентом США Джо Байденем. Це стало прецедентом – уперше корейська музична група була офіційно запрошена для участі в переговорах на найвищому рівні. Перед зустріччю BTS виступили з промовою на тему злочинів на ґрунті ненависті до азійської спільноти, що транслювалася з брифінг-залу Білого дому [4]. Ще одним досить вагомим прикладом визнання культурного впливу Кореї є нагородження учасниць К-POP гурту Blackpink Орденами Британської імперії 23 листопада 2023 року. Церемонія, яку провів особисто король Чарльз III під час державного візиту президента Південної Кореї Юн Сук Йоля до Великої Британії, стала символом глобального значення корейської поп-культури. Солістки гурту були відзначені за свою участь у Кліматичному саміті COP, де виступали як посланниці з питань сталого розвитку та привертали увагу молоді до екологічних викликів сучасності [5].

Активне просування корейської культури за кордоном також сприяло зростанню туристичного потоку. Так, у 2018 році Південну Корею відвідали майже 20 мільйонів туристів, що значно перевищує показники попередніх років. Це зростання значною мірою пов'язане з підвищеним інтересом саме до корейської поп-культури, національної кухні, а також із популярністю південнокорейських брендів – зокрема Samsung, Hyundai та LG, які завдяки позитивному іміджу країни стають дедалі впізнаванішими на світовому ринку.

Отже, Південна Корея є прикладом успішної реалізації культурної дипломатії, що значно змінило її міжнародний імідж. Використовуючи такі інструменти, як К-POP, кіно, телесеріали та традиційну культуру, країна не лише покращила своє глобальне сприйняття, а й зміцнила економічні та політичні зв'язки з іншими державами. Успішна модель Південної Корея демонструє, як за допомогою м'якої сили держава може досягати стратегічних цілей без застосування сили.

Список використаних джерел

1. Hybridity and the Rise of Korean Popular Culture in Asia. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/254737351_Hybridity_and_the_Rise_of_Korean_Popular_Culture_in_Asia.
2. Пелюшенко О. Корейська хвиля (халлю) – «м'яка сила» Країни Вранішньої Свіжості. *Chytay-ua.com*. 2017. URL: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=1190>.
3. Vigdor N. BTS Took Center Stage at the U.N. Over One Million Fans Watched Live. *The New York Times*. 20.09.2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/09/20/world/asia/bts-un-performance.html>.

4. Regan J, Dailey H. BTS Visit the White House & Meet With President Joe Biden: Photos. *Billboard*. 2022. URL: <https://www.billboard.com/photos/bts-at-white-house-joe-biden-meeting-1235079570/>.

5. Blackpink receive honors from Britain's King Charles. *CNN*. 22.11.2023. URL: <https://edition.cnn.com/2023/11/22/entertainment/blackpink-honorary-mbesking-charles-gbr-intl-scli/index.html>.

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дрогомирецький Дмитро,
II курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дерев'янко С. М.,
доктор політичних наук, професор.

Права і свободи людини і громадянина є важливою складовою правового статусу людини. У мирний час такі права реалізуються без особливих обмежень і перешкод. Проте, в умовах воєнного стану реалізація політичних прав мірою обмежується, що необхідно для забезпечення стабільності влади у державі. Зважаючи на суспільний інтерес до реалізації політичних прав (особливо виборчих) доцільним є дослідження особливості реалізації політичних прав в умовах воєнного стану.

Політичні права і свободи громадян визначаються Конституцією України. Стаття 64 визначає перелік прав і свобод, що можуть бути обмежені в умовах надзвичайного або воєнного стану [4]. В даному переліку практично всі політичні права (за винятком права на звернення до державних органів). Норми Конституції України тільки називають перелік прав, які можуть бути обмежені, не визначаючи характеру таких обмежень (за деякими винятками) [4].

Право брати участь в управлінні державою, обирати і бути обраним в умовах воєнного стану неможливо реалізувати. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в період його дії забороняється проведення виборів Президента України, Верховної Ради України, Верховної Ради АРК, органів місцевого самоврядування [5]. Нормами ст. 20 Виборчого кодексу України визначено, що у разі тривалості виборчого процесу на момент введення воєнного стану, такий виборчий процес припиняється [1]. В нормах Конституції України продовження віднайшла заборона на проведення виборів до Верховної Ради України, відповідно до ч. 4 ст. 83 якої визначається, що у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану [4]. Аналогічна норма відсутня щодо виборів Президента України, що досі створює дискусії щодо неможливості проведення виборів Президента, однак дане право неможливо реалізувати в умовах воєнного стану. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» забороняє проведення

всеукраїнських та місцевих референдумів, позбавляючи можливості вирішувати питання всеукраїнського чи місцевого значення таким способом [5].

Водночас право участі в управлінні державними справами через доступ до державної служби спрощується, оскільки згідно Закону України № 389-VIII «у період дії воєнного стану особи на посади, призначення на які здійснюється за результатами конкурсного відбору, може бути здійснено без проведення конкурсу на підставі документів, визначених даною статтею» (абз. 1 ч. 5 ст. 10) [5]. Таке спрощення обумовлено необхідністю підтримувати державний апарат у належному стані, що є життєво необхідним для забезпечення оборони і захисту всіх інституцій.

Право збиратися мирно відображає ступінь демократизації в суспільстві. Конституція України гарантує можливість проведення мирних зборів, мітингів, походів, демонстрацій та страйків, за умови попереднього сповіщення компетентних органів [4]. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» у ч. 1 ст. 19 передбачає заборону проведення страйків, масових зібрань та акцій [5]. Заборона масовості зумовлена необхідністю забезпечити безпеку життя і здоров'я населення, оскільки велике зібрання людей біля місця, де немає достатньої кількості укриттів у разі ворожої атаки, може призвести до значної кількості жертв.

Обмеження права на утворення політичних партій не передбачено у Конституції України. Єдиною є Постанова КМУ від 06.03.2022 р. № 209, за якою (п. 10 ч. 1) документи для реєстрації створення політичних партій не приймаються державним реєстратором а розгляд прийнятих документів було призупинено [3]. Проте жодних обмежень немає на створення громадських об'єднань, а також на звернення громадян до органів державної влади і місцевого самоврядування.

Отже, політичні права і свободи громадянина є важливою складовою їх правового статусу. Більшість політичних прав і свобод громадян в умовах воєнного стану можуть реалізовуватися обмежено, порівняно із мирним часом. Зокрема, право обирати і бути обраним, право на мирні зібрання, право на участь у референдумах, створення політичних партій і т.д. Натомість, не змінилися особливості реалізації права на звернення громадян, створення громадських об'єднань і дещо спростився механізм реалізації права на участь в управлінні державою. Характер і обсяг реалізації даних прав є достатнім і не вбачається потреби його звуження.

Список використаних джерел

1. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#top>.
2. Дерев'янка С. М. Обмеження політичних прав громадян в умовах воєнного стану: політико-правові підстави. *Держава і право, Серія Політичні науки* : зб. наук. праць. Вип. № 83. Київ : Юрид. думка, 2019. С. 26–38.
3. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєн-

ного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#top](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#top).

4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРІВ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Ковалюк Максим,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Коровчук Ю. І.,
кандидат економічних наук. доцент.

Міжнародні транспортні коридори (МТК) відіграють важливу роль у забезпеченні зв'язку України з європейськими та азійськими ринками. Вони є критичним елементом транспортної інфраструктури країни, сприяючи економічному розвитку, залученню інвестицій та інтеграції України у світову транспортну систему. Однак, на сьогоднішній день функціонування міжнародних транспортних коридорів супроводжується низкою проблем, які обмежують їхню ефективність і потребують комплексного вирішення.

Через територію України проходять сім міжнародних автомобільних транспортних коридорів (МТК): №3, 5, 9, Європа-Азія, Балтійсько-Чорноморський, Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС), Європа-Кавказ-Азія (TRACESA). Також міжнародний водний транспортний коридор №7 уздовж Дунаю перетинає Україну [1].

Загальна довжина доріг у напрямках транспортних коридорів становить 5 240 км. Загалом, за оцінками експертів, Україна використовує свій транзитний потенціал лише на третину, а з початком війни в Україні в лютому 2022 року, цей показник ще зменшився, адже основні транспортні коридори до Азії стали заблокованими.

Військові дії також негативно вплинули на авіаційну інфраструктуру України, адже ще з самого початку увесь повітряний простір став закритим. Станом на листопад 2024 року, 15 з 20 цивільних аеропортів країни зазнали пошкоджень через російські обстріли [4].

Для ефективного вирішення проблем, які обмежують потенціал міжнародних транспортних коридорів України, необхідно впроваджувати комплексні заходи. Це передбачає оновлення залізничних колій, портів та інших елементів транспортної інфраструктури. Важливо забезпечити підвищення пропускної спроможності транспортних шляхів, що дозволить зменшити затори та покращити безпеку перевезень [2].

Одним із ключових аспектів покращення якості транспортних послуг є створення, будівництво та їх покращення. Перспективним в цьому напрямку є

Івано-Франківська область. Для прикладу варто розглянути два проекти, один з яких вже створюється – це автомобільна дорога с. Ільці – с.Явірник державний кордон з Румунією та спорудження міжнародного шляху «Київ – Івано-Франківськ – Подгоріца».

Дорога дозволить створити прямий зв'язок між Україною та Румунією через Карпати, що скоротить час перевезення вантажів і пасажирів. Вона розвантажить існуючі транспортні коридори, покращить логістику та зменшить затримки на кордоні. Військова мобільність також покращиться, що є важливим фактором в умовах війни, адже на даний момент зв'язки України з Румунією можна сказати, що є найкращими в регіоні. Крім того, Карпати – один із найпопулярніших туристичних напрямків України, а покращене транспортне сполучення дозволить залучити більше туристів і розвинути місцевий бізнес.

Загальна вартість будівництва оцінюється приблизно в 68 мільйонів євро. Гірський рельєф робить цей проєкт дороговартісним, але він принесе значні економічні переваги. Зросте товарообіг між Україною та країнами ЄС, зменшаться транспортні витрати, а туристичний потік стане додатковим джерелом доходів. Покращення інфраструктури сприятиме розвитку готельного бізнесу, сфери обслуговування та активного відпочинку. Доступність регіону для інвесторів зросте, що стимулюватиме створення логістичних центрів і митних терміналів. Економічна вигода на даний момент оцінюється в 309,1 млн євро.

Дорога відкриє нові можливості для розвитку регіону. Уздовж маршруту можуть з'явитися нові туристичні комплекси, бази відпочинку та гірськолижні курорти. Будівництво нового пункту пропуску на кордоні з Румунією покращить пропускну здатність для туристів і вантажоперевезень. Розвиток логістичних центрів підвищить ефективність транспортування товарів, а регіон стане важливим транспортним вузлом між Україною та Балканами.

Проєкт будівництва дороги Ільці – державний кордон (Румунія) є стратегічним для України, оскільки сприяє інтеграції до європейської транспортної системи, покращенню економічного розвитку та зміцненню обороноздатності. Незважаючи на значні фінансові та технічні виклики, реалізація цього проєкту може мати довгострокові позитивні наслідки для регіону та країни в цілому. Співпраця з міжнародними фінансовими установами та ефективне державне управління допоможуть зробити цю ініціативу реальністю. Усі ці заходи разом сприятимуть підвищенню ефективності міжнародних транспортних коридорів в Україні [6].

Реалізація проєкту сприятиме розвантаженню існуючих доріг, зменшенню часу та витрат на перевезення, покращенню екологічної ситуації та підвищенню безпеки дорожнього руху. Крім того, нова автомагістраль може стати важливим елементом міжнародного транспортного коридору, що з'єднає Україну з країнами Середземномор'я та Балкан, сприяючи економічному розвитку та інтеграції в європейську транспортну мережу [7].

Список використаних джерел

1. Притула Х. М., Калат Я. Я., Кирик І. М. Зони впливу міжнародних транспортних коридорів як новий об'єкт державної регіональної політики

України на період до 2027 року. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/14.pdf (дата звернення: 14.03.2025).

2. Притула Х. М., Калат Я. Я., Кирик І. М. Зони впливу міжнародних транспортних коридорів: аналіз функціонування та перспективи розвитку. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20210401.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).

3. Pasichnyk Anatoliy, Pasichnyk Volodymyr. Analysis of the condition of transport-customs infrastructure and efficiency of the transit potential of Ukraine. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220001.pdf#page=191> (дата звернення: 14.03.2025).

4. Ukraine says war has damaged most of its civilian airports. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-war-has-damaged-most-its-civilian-airports-2024-11-30/> (дата звернення: 14.03.2025).

5. Збитки інфраструктури України внаслідок повномасштабної війни. URL: <https://biz.censor.net/n3535865> (дата звернення: 14.03.2025).

6. Проєкт автомобільної дорога с. Ільці – с. Явірник. URL: https://arpi.org.ua/images/resource/publications/072_Perspective%20projects_ukr.pdf? (дата звернення: 25.03.2025).

7. Проєкт Міжнародного шляху «Київ – Івано-Франківськ – Подгоріца» URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/v-oblasnomu-tsentri-prikarpattya-pidgotuvali-i-prosuvayut-na-derzhavnomu-rivni-proyekt-budivnitstva-avtomagistrali-yaka-z-yednala-b-kiyiv-z-pivdenno-zahidnimi-regionami-ukrayini-ta-krayinami-seredz/> (дата звернення: 25.03.2025).

РОЛЬ СВЯТОГО СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА У ФОРМУВАННІ ВАСИЛІАНСЬКОГО ЧИНУ

Котик Тарас,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Жерноклеєв О. С.,
доктор історичних наук, професор.

Йосафат Кунцевич 1580–1623 рр. – архієпископ Полоцький протягом 1618–1623 рр. Народився в містечку Володимирі Волинського воєводства Малопольської провінції Речі Посполитої. 1609 р. Йосафата було висвячено на священника. Протягом перебування на посаді архієпископа Полоцького (1618–1623 рр.) розбудував та розвинув єпархію, працював над об'єднанням християн, проте загинув мученицькою смертю 12 листопада 1623 р. [6].

Іван (саме таке ім'я він мав при народженні) Кунцевич вступив до монастиря Пресвятої Трійці у Вільнюсі 1604 р., віддалившись від світу. Життя в монастирі було для нього періодом інтенсивної духовної формації, посту і молитви. Після прийняття чернечого постригу та отримання імені Йосафат, він повністю поринув у літургійне життя монастиря. Отець Йосафат був натхненним літургійним лідером, який знав напам'ять усі частини східної Літургії,

включаючи гімни та молитви. Він став наставником і прикладом для своєї чернечої та церковної громади в літургійних питаннях [4, с. 17-20].

Найбільшим внеском Йосафата в історію Церкви стало утворення Чину святого Василя Великого разом із Йосифом Венямином Рутським. Обидва засновники були знайомими ще до вступу в монастир, і часто обговорювали духовні теми. Протягом 1604–1605 рр. вони почали застосовувати східні та західні духовні практики відповідно, що стало визначальним фактором у формуванні Чину, поєднання елементів обох традицій. 1607 р. Іван Рутський прийняв чернечий постриг і обрав собі ім'я Йосиф [3, с. 103-105].

Після періоду інтенсивної духовної формації в монастирі Пресвятої Трійці у Вільнюсі, Йосафат Кунцевич став засновником і ігуменом нового монастиря в Битені. Місто належало Григорію Тризни, дворянину грецького походження, рід якого став литовським у XV ст. Коли дружина Тризни захворіла на смертельну лихоманку, вони помолилися до святого Казимира, покровителя Литви, і вона одужала. На подяку Тризна побудував монастир для своєї дочки. Однак новій громаді не вистачало духовного провідника, і Йосафата було призначено керувати нею [5, с. 131-133].

1613 р. Йосафат Кунцевич прибув до Жировиць і відродив там християнську громаду. Він відбудував церкву та розширив монастир, який до 1839 р. був частиною Василіанського Чину. Йосафат також запровадив порядок у богослужіннях і відродив народні паломництва до Жировиці на честь Діви Марії. Місцева знать, у тому числі литовський канцлер Лев Сапіга, підтримала цю спробу, подарувавши монастирю землі. Йосафат поселив у новому монастирі ченців з Вільнюса для служіння паломникам і церкві. Він зосередився на тому, щоб повернути місцеве населення та дворянство до католицької церкви, оскільки багато хто звернувся до протестантських громад. Вплив Йосафата привернув багато місцевої шляхти до католицької віри, у тому числі Солтана, нащадка першого засновника [1, с. 47-49].

У квітні 1614 року Йосиф Рутський був призначений митрополитом Київським, і йому довелося передати Віленську архімандрію іншому. Вибір припав на Йосафата Кунцевича, який на той час вже мав досвід керівництва монастирем у Битені. Прибувши до Віленського монастиря, Йосафат знайшов його в розквіті, з шістдесятьма відданими та освіченими монахами. Він зосередився на розвитку інфраструктури монастиря, яка залишалася незмінною протягом XVII–XVIII століть [3, с. 168-169].

У Віленському монастирі значна частина монахів мала хороші богословські студії. Розвиток Жировицького та Битенського монастирів став черговою важливою сходинкою на шляху утворення Чину святого Василя Великого. У Битені було організовано новіціат для монахів, і отці-єзуїти проводили там навчання. Отець Клаудіо Аквавів, генерал Товариства Ісуса, делегував отців Симеона Пруського та Андрея Конинського для проведення занять у Битенському монастирі [2, с. 114-116].

1617 р., після успішного завершення першого етапу реформи Василіанського Чину, відбулася капітула ченців у Новгородовичах (20-26 липня). Двоє представників єзуїтського ордену надавали свої ідеї та поради щодо організації

Чину. Головну роль на капітулі відіграли Йосиф Рутський та Йосафат Кунцевич. Завдяки їхнім зусиллям вдалося провести організацію Чину, випрацювати значну частину канонічних та обрядових аспектів його існування та закласти основу для формування монахів [3, с. 176].

Загалом, упродовж 1607–1617 рр. кількість монахів василіянської реформи зросла до понад ста, і вони перебували у п'яти монастирях, де також був обов'язок праці зі школою. Організаційне оформлення реформи завершилося 1617 р., і саме в цей період Йосафат Кунцевич відіграв ключову роль у становленні Чину святого Василя Великого, задавши основний напрям його подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. 224 с.
2. Підручний П. В. Історичний нарис законодавства Василіянського Чину Св. Йосафата (1617–2018). Серія II. Записки ЧСВВ. Секція I. Рим, 2018. 392 с.
3. Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто : Видавництво оо. Василіян, 1967. 463 с.
4. Шудло М. Великий Мученик за Унію (Св. Йосафат Кунцевич). Йорктон : Друкарня Голосу Спасителя, 1953. 155 с.
5. Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. 354 p.
6. St. Josaphat Kunccevcy. Catholic Encyclopedia. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/08503b.htm>.

М'ЯКА СИЛА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

Маціборська Віта,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Нагорняк М. М.,
доктор політичних наук, професор.

Поняття «м'якої сили» (*soft power*), запропоноване американським політологом Джозефом Наєм у 1990 році, означає здатність держави досягати зовнішньополітичних цілей не через прямий примус або військово-політичний тиск, а шляхом використання привабливості культури, ідеологічних наративів та політичних інститутів. У сучасній системі міжнародних відносин ця концепція набуває дедалі більшого значення, оскільки сприяє формуванню глобальних політичних і економічних тенденцій, посилюючи вплив актора без необхідності безпосереднього застосування сили.

Здатність держави залучати інші країни до співпраці через поширення власних цінностей, культурної спадщини та моделей управління стає ключовим чинником у боротьбі за міжнародне лідерство. У цьому контексті особливу

увагу привертає Китайська Народна Республіка, яка активно застосовує економічні, культурні та інформаційні інструменти з метою зміцнення власних позицій у світі. Європейський регіон, як один із провідних геоекономічних центрів, виступає стратегічним напрямом реалізації китайської стратегії м'якої сили.

Актуальність дослідження зумовлена трансформаціями світового порядку, зокрема загостренням торговельного протистояння між США та КНР. Обмеження можливостей Пекіна на північноамериканському напрямі стимулює пошук нових ринків збуту та партнерів у Європі. Відповідно, зміна геополітичного вектора китайської зовнішньої політики спричиняє посилення його впливу на європейські ринки та політичні процеси в регіоні.

Хоча м'яка сила традиційно асоціюється з ненасильницькими формами впливу – культурною дипломатією, освітнім обміном, діяльністю медіа та розвитком економічних зв'язків – на практиці її використання часто виходить за межі виключно гуманітарних цілей. Вона дедалі частіше постає як інструмент прихованого впливу, що служить національним інтересам держав. Такий підхід особливо властивий країнам з авторитарними політичними режимами, які активно залучають культурні та інформаційні ресурси як засоби впливу, здатні трансформувати стратегічне середовище на свою користь.

Китайська стратегія м'якої сили базується на адаптації західної концепції до власних політичних і культурних традицій, зокрема до **системи стратегем** – комплексу тактичних прийомів, що відображають багатовікову військово-дипломатичну філософію Китаю. Ці підходи інтегрують ідеї «мирного піднесення» та «гармонійного світу» у практику зовнішньополітичного позиціонування. Зокрема, **стратегема «прихованого кинджала за усмішкою»** [4], яка символізує принцип непомітного впливу, прихованої загрози або маніпулятивної доброзичливості. Такий підхід наочно ілюструє специфіку інструментарію, що використовується КНР для формування зовнішньополітичного іміджу як на глобальному, так і на європейському рівнях.

Однією з ключових ознак китайської м'якої сили є її тісний зв'язок з економічною експансією. Яскравим прикладом виступає ініціатива **«Один пояс – один шлях»**, проголошена лідером КНР Сі Цзіньпіном у 2013 році. Проект передбачає масштабну розбудову інфраструктури та створення економічних коридорів у країнах Азії, Африки, Європи та Латинської Америки. Китай активно інвестує в транспортну, логістичну й енергетичну інфраструктуру: зокрема, порт Пірей у Греції, придбаний корпорацією COSCO, виконує функцію головного логістичного центру для експорту китайських товарів до ЄС [6]. Крім того, варто відзначити проекти залізничного сполучення Китай–Європа, а також будівництво залізниць у Сербії та Угорщині за фінансової підтримки КНР [2].

Втім, за зовнішнім виглядом мирних економічних ініціатив приховуються стратегічні цілі, зокрема укладення угод, які зобов'язують держави-партнери до співпраці на умовах, вигідних Пекіну. Застосування «дипломатії боргової пастки», нарощування кредитної залежності, нехтування стандартами ЄС щодо ефективного управління проектами та політичний вплив на еліти приймаючих країн – усе це свідчить про наявність глибшого, геостратегічного виміру. Ти-

повим прикладом є ситуація в Чорногорії, де залучення китайських кредитів для будівництва автомагістралі суттєво збільшило державний борг країни [2].

У сфері культурної дипломатії Китай активно розвиває мережу **Інститутів Конфуція**, які функціонують під егідою Міністерства освіти КНР і сприяють поширенню китайської мови та культури, формуючи позитивний образ держави у світі [6]. З 2019 року у світі працює понад 500 таких інститутів, із яких близько 180 розташовані в країнах Європи. Попри формальну освітню місію, ці установи слугують інструментом політичного впливу та зазнають критики через тиск на академічне середовище, цензуру проблемних тем (зокрема щодо прав людини, Тайваню, Тибету), а також за ймовірне сприяння промислового та військового шпигунству [1]. У 2020 році Європейський парламент і уряди окремих країн (Швеції, Нідерландів) ініціювали закриття частини Інститутів Конфуція через загрозу їхнього впливу на національні освітні системи.

Ще одним елементом м'якої сили КНР є **інформаційний вплив**. Пекін підтримує діяльність власних медіа за кордоном, використовуючи їх для трансляції вигідного для себе інформаційного порядку денного та обмеження доступу до критичних щодо Китаю поглядів. Телеканал *CGTN* та урядова агенція новин *Xinhua* активно присутні у європейському медіапросторі і подають новини з прокитайської точки зору, що забезпечує політичну лояльність партнерів та посилює присутність у внутрішніх процесах країн Європи під виглядом гуманітарної співпраці [5].

Найбільший вплив КНР спостерігається в країнах Центральної та Східної Європи, де китайські інвестиції мають ключове значення для інфраструктури, транспорту та енергетики. Водночас держави Західної Європи демонструють стриманішу позицію, хоча також підтримують тісні економічні зв'язки з Китаєм. Відповідь європейських країн на китайську політику залишається неоднозначною: одні вбачають у співпраці економічні можливості, інші – потенційні загрози втрати суверенітету й залежності від китайського капіталу.

Поступово Європейський Союз починає розглядати китайські ініціативи не лише як інструменти економічного співробітництва, але і як засоби досягнення стратегічних цілей. У 2021 році було посилено контроль за іноземними інвестиціями, що обмежило китайським компаніям доступ до ключових секторів економіки. Особлива увага приділяється питанням кібербезпеки, зокрема участь компанії *Huawei* у впровадженні 5G-мереж викликала серйозні занепокоєння щодо захисту персональних даних, що спричинило введення обмежень на участь китайських компаній у критичних сферах, таких як телекомунікації та інфраструктура [3].

Таким чином, стратегія м'якої сили КНР у Європі характеризується високим ступенем комплексності та спрямованістю на досягнення довгострокових геополітичних завдань. Економічні, культурні й інформаційні інструменти, застосовувані Китаєм, сприяють не лише формуванню позитивного іміджу, але й зміцненню його політичного впливу і забезпеченню економічного проникнення в регіон. Водночас із цим зростає залежність окремих держав від китайського капіталу, що потенційно підриває їхню політичну автономію. Приклади

країн, які опинилися в борговій залежності або стали об'єктами політичного тиску, вказують на наявність прихованого стратегічного виміру цієї співпраці.

Відповідна реакція Європейського Союзу свідчить про зростаюче усвідомлення викликів, пов'язаних із китайською політикою. Запровадження механізмів інвестиційного контролю та обмеження доступу китайських компаній до стратегічно важливих секторів демонструє прагнення ЄС мінімізувати потенційні ризики. У цьому контексті перед Європою постає завдання формування збалансованої стратегії, яка б дозволила зберегти переваги співпраці з Китаєм, водночас уникаючи надмірної економічної й політичної залежності. Диверсифікація партнерських відносин, посилення регуляторного нагляду та нарощування технологічної автономії можуть стати ключовими складовими цієї стратегії.

Список використаних джерел

1. Китайські «інститути Конфуція» ведуть підривну діяльність в усьому світі. *Народний Оглядач*. URL: <https://www.ar25.org/article/kytayski-instituty-konfuciya-vedut-pidryvnu-diyalnist-v-usomu-sviti.html> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Стандіш Р. Китай використовує інвестиції для «купівлі» впливу у Центральній і Східній Європі – дослідження. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kytaj-investyciji-vplyv/31454632.html> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Укрінформ. 5G – технологія з політичним підтекстом. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3104211-5g-tehnologia-z-politichnim-pidtekstom.html> (дата звернення: 26.03.2025).
4. Учасники проєктів Вікімедіа. Тридцять шість стратагем – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тридцять_шість_стратагем (дата звернення: 26.03.2025).
5. China's belt-and-road initiative in Europe, assessing Germany and Italy's responses and strategic shifts. *EFSAS*. URL: <https://www.efsas.org/publications/study-papers/china-bri-europe-germany-and-italy-april-2024/> (date of access: 26.03.2025).
6. Gramatyka M. Examining the influence of chinese cultural and soft power in Europe. *European Guanxi*. URL: <https://www.europeanguanxi.com/post/examining-the-influence-of-chinese-cultural-and-soft-power-in-europe> (date of access: 26.03.2025).

ВІСЬ ЗЛА ІРАН–РОСІЯ–ПІВНІЧНА КОРЕЯ: ПОГЛИБЛЕННЯ ПАРТНЕРСТВА

Мельник Леся,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Голуб'як Н. Р.,
кандидатка політичних наук, старша викладачка.

Термін «вісь зла», вперше вжитий президентом США Джорджем Бушем у 2002 році для позначення держав, що порушують фундаментальні права людини, ігнорують міжнародне право, розробляють або володіють засобами масового ураження та загрожують глобальній безпеці, набуває нової актуальності. Сьогодні його використовують для характеристики стратегічного партнерства між росією, Іраном та Північною Кореєю. Події останніх років, зокрема, агресія росії проти України, активізація Ірану в Близькосхідному регіоні та посилення військового потенціалу Північної Кореї свідчать про формування нового центру сили, що протистоїть західним демократіям.

Початок повномасштабної війни росії проти України став одним з основних каталізаторів консолідації недемократичних режимів. Країни «вісі зла» продемонстрували підвищену волю та спроможність співпрацювати для просування спільних інтересів та покращенні своєї стійкості до економічних санкцій. Політична ізоляція змушує ці країни шукати шляхи до кооперації, яка стає необхідною для виживання їхніх режимів. Крім того, значну роль відіграють військові та економічні інтереси, що включають взаємні поставки озброєнь та сировинних ресурсів.

Офіційна реакція керівництва Ірану на повномасштабне російське вторгнення було відображенням воєнної пропаганди москви. Російське вторгнення називалося «спеціальною військовою операцією», яка спричинена розширенням НАТО на схід. Цей наратив поширюють основні іранські ЗМІ та урядовці. За словами іранських чиновників, напад росії на Україну перед обличчям загрози з боку Заходу відповідає власним інтересам Тегерана і перетинається з великою стратегією Ірану, спрямованою на боротьбу зі Сполученими Штатами. За словами аятоли Хаменеї саме США розв'язали війну в Україні [2 с.12].

Прикладом є військово-технічна співпраця між країнами, яка включає передачу військових технологій, поставки зброї і проведення спільних військових навчань. Північна Корея та Іран по-різному підтримують російську військову машину під час її війни проти України. Іран поставив безпілотники Shahed, які регулярно обстрілюють українські міста. Окрім цього, вони також відправили балістичні ракети, але Тегеран заперечує факт передачі [6]. З 2023 року Північна Корея почала постачати росії боеприпаси, а згодом – артилерійські установки та навіть військовий персонал. Існує ймовірність, що росія надала Північній Кореї військові технології для вдосконалення її ракетної програми [3].

Наступним етапом розвитку партнерства стало укладання двосторонніх угод. 19 червня 2024 року у Пхеньяні президент росії володимир путін та лідер Північної Кореї Кім Чен Ин підписали угоду про «всеосяжне стратегічне

партнерство». Документ передбачає взаємну оборону у разі нападу на одну з країн. Кім Чен Ин заявив про «беззастережну підтримку» політики росії. 17 січня 2025 року у Москві підписано Договір про всеосяжне стратегічне партнерство між Іраном та росією. Договір передбачає спільну роботу обох сторін для протидії військовим загрозам, а також участь у спільних навчаннях. Водночас він не включає положення про взаємну оборону, що відрізняє його від угоди між росією та Північною Кореєю [5]. Головною привабливістю угоди з Північною Кореєю було те, що країна мала величезні запаси артилерії, снарядів і солдатів. За даними південнокорейської розвідки на початковому етапі угоди було доставлено велику кількість артилерійських снарядів. Після цього прибули ешелони з гаубицями, а згодом – і тисячі солдатів з Північної Кореї [1].

Всі три країни об'єднує агресивна зовнішня політика. Росія здійснила повномасштабне вторгнення в Україну, а раніше проявляла агресію щодо інших сусідніх країн та втручалася у внутрішні справи держав пострадянського простору. Іран наразі не здійснює прямих військових вторгнень, проте активно фінансує та контролює кілька терористичних угруповань на Близькому Сході, зокрема «Хезболлу» та ХАМАС. Його зовнішньополітична стратегія включає відкриту конфронтацію з Ізраїлем та США. Північна Корея веде агресивну зовнішню політику, регулярно здійснює військові провокації та погрожує застосування ядерної зброї проти Південної Кореї [3].

Після повернення Д.Трампа на посаду президента США ізоляція росії майже добігла кінця. Було відновлено американо-російські контакти та залучено Кремль до переговорів щодо припинення війни. Трамп повторив твердження Кремля, нібито причиною війни стала обіцянка Байдена щодо можливого вступу України до НАТО, а також висловився на підтримку повернення Росії до складу G7. Такий поворот вигідний перш за все путіну, мета якого підірвати НАТО та відокремити Європу від США. Попри все, «вісь зла» збережеться, тому що всі три держави мають спільне бачення багатопольного світу, де США не є домінуючою силою. Країни «вісі зла» співпрацюють та шукають союзників серед країн Глобального Півдня. Відтак, вони можуть використати свій досвід та налагоджені механізми співпраці для інших регіональних криз (наприклад, на Близькому Сході чи в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні). До того ж політика адміністрації Д. Трампа і відхід США від традиційних союзів відкриває простір для агресивних дій цих держав, що посилює глобальні загрози.[4]

Таким чином, військово-політичне зближення між росією, Іраном та Північною Кореєю свідчить про формування військово-політичного блоку, який протистоїть західним країнам. Попри відсутність спільних цінностей чи ідеології, ці держави поділяють незмінну позицію – кинути виклик США та міжнародній системі. Поглиблення співпраці в оборонній сфері, зокрема передача озброєння та технологій, посилює загрози для міжнародної безпеки. Дії цих держав підривають усталений світовий порядок, а подальший розвиток цього партнерства може мати серйозні наслідки для регіональної та глобальної стабільності.

Список використаних джерел

1. Hedlund S. Rogue-state alliances versus global security – GIS Reports. *GIS Reports*. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/rogue-states-vs-security/> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Koolaee E. Iran-Russia Relations after the Ukraine War. *International Studies Journal*. 2023. Vol. 20, no. 2 (78).
3. Masigan A. J. The Axis Of Evil China, Russia, Iran, And North Korea: A Partnership Based Not On Principles But On Sheer Spite For The United States. *MEMRI*. URL: https://www.memri.org/reports/axis-evil-china-russia-iran-and-north-korea-partnership-based-not-principles-sheer-spite#_edn4 (дата звернення: 26.03.2025).
4. Stent A. How the war in Ukraine changed Russia's global standing. *Brookings*. URL: <https://www.brookings.edu/articles/how-the-war-in-ukraine-changed-russias-global-standing/> (дата звернення: 26.03.2025).
5. What are Russia's strategic treaties with Iran, North Korea and China?. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/what-are-russias-strategic-treaties-with-iran-north-korea-china-2025-01-17/> (дата звернення: 26.03.2025).
6. Xue X. Analysis: China, Russia, North Korea and Iran described as new 'Axis of Evil' by some. *Voice of America*. URL: <https://www.voanews.com/a/analysis-china-russia-north-korea-and-iran-described-as-new-axis-of-evil-by-some/7836853.html> (дата звернення: 26.03.2025).

МИХАЙЛО ІЛЛІЧ ПАНЬКІВ – ФУНДАТОР ЕТНОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ ПРИКАРПАТТЯ

Перепічка Мар'яна,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Кугутяк М. В.,
доктор історичних наук, професор.

Одною з найвідоміших постатей української етнографії кінця ХХ – початку ХХІ ст., заслужено вважається Михайло Ілліч Паньків, дослідник, справа якого налічує понад п'ятдесят п'ять років невтомної праці, на благо свого народу, і зокрема на благо своєї малої батьківщини – Прикарпаття.

Майбутній дослідник народився 9 вересня 1940 р. у с. Вербівцях Городенківського району Івано-Франківської області у селянській сім'ї шевця і кравчині. Там же Михайло закінчив Вербівську семирічку (1953 р.), після чого продовжив навчання в Тишківській середній школі. По закінченню 10 класу, юнак вирішив продовжувати свою освіту в Снятинському культурно-освітньому технікумі [4, с. 31].

Після закінчення технікуму Михайло Ілліч працював завідувачем клубу у рідному селі, а після служби в армії вступив на історичний відділ історико-філологічного факультету Івано-Франківського педагогічного інституту. Далі, вчителювання з залученням учнів до різноманітних гуртків зі збором фольк-

лорних матеріалів (1966), і перші ґрунтовні етнологічні студії в стінах Івано-Франківського краєзнавчого музею (1969), де той пройшов всі посадові щаблі й з 1985 р. посів директорське крісло [4, с. 36].

Михайло Паньків зробив важливий внесок у дослідження важливих питань «крайової науки», зокрема вивчав вплив глобалізаційних процесів на традиційну культуру українців, проблеми трансформації народних обрядів, а також досліджував історико-етнографічне районування Покуття [3, с.19]. Він був дуже працьовитою людиною, не оминав жодного етнографічного дослідження Прикарпаття, а до його наукового внеску приписують курування численних археологічних обстежень впродовж 1987-1989 рр. завдяки яким обласні та державні записи збагатилися на 1405 культурних пам'яток [2, с. 455].

Михайло Паньків також був активним натхненником організації та проведення різноманітних науково-практичних та історико-краєзнавчих конференцій, сотень тематичних заходів й музейних виставок, під його керівництвом було відкрито усього понад 20-ти музеїв, наукових форумів та їх матеріалів публікованих в численних наукових збірках. Важливим аспектом діяльності вченого була популяризація української народної культури через місцеву пресу, радіо та телебачення [1, с. 113].

Примітно, що в контексті історико-етнологічних студій, значну частину свого життя Михайло Паньків присвятив саме Прикарпатському національному університету, працюючи там ще з 2006 р. доцентом кафедри етнології і археології Інституту історії, політології і міжнародних відносин (згодом факультету історії, політології і міжнародних відносин), а з 2015 року аж до своєї смерті був професором цієї кафедри. Там, краєзнавець передавав студентам через навчальну програму власні етнологічні напрацювання, ним розроблено 15 дисциплін: «Етнографічне музеєзнавство, краєзнавство і туризм», «Культура і побут населення України» та інші [2, с. 454].

Михайло Паньків помер 31 жовтня 2021 р. Він залишився в історичній пам'яті тим, за настановами та працею якого було виховане не одне покоління архітекторів історіографічного полотна краю, молодих вчених, які навіть по закінченню земного життя власного ментора продовжили торувати його ідеї вже серед наступних поколінь спраглих до знань спудеїв.

Список використаних джерел

1. Дрогобицька О. На сторожі традиційної культури Прикарпаття. *Народна творчість і етнографія*. 2010. № 4. С. 110–115.
2. Дрогобицька О. Я. Етнографічні студії Михайла Паньківа. *Народознавчі зошити*. 2016. №2 (128). С. 451–458
3. Марчук В., Королько А. Михайло Паньків – дослідник історико-етнографічного районування Покуття. *Етнокультурна спадщина Прикарпаття : матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Етнокультурна спадщина Прикарпаття (на пошану Михайла Паньківа з нагоди його 75-річчя)»* (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2015 р.). Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2016. С. 15–23.
4. Паньків М. Я вперше написав про себе. *Етнокультурна спадщина Прикарпаття : матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Етнокультурна*

спадщина Прикарпаття (на пошану Михайла Паньківца з нагоди його 75-річчя)» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2015 р.). Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2016. С. 28–40.

НАЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЛЬГЕРДА БОЧКОВСЬКОГО

Свердан Діана,
IV курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В. Л.,
доктор історичних наук, професор.

Ольгерд Іполит Бочковський (1885–1939 рр.) – визначний український соціолог, публіцист, дипломат, громадсько-політичний діяч, який суттєво вплинув на формування теорії нації та міжнаціональних відносин у першій половині ХХ століття. Досліджуючи національне питання, О. Бочковський розробив націологію – найбільш ґрунтовну наукову концепцію виникнення та розвитку націй.

У своїх націологічних дослідженнях вчений зосередився на аналізі так званих «неісторичних» націй, тобто тих, що ніколи не мали власної державності або були її позбавлені протягом тривалого часу. Одним з найвагоміших внесків О. Бочковського в націологію є виділення у праці «Фінляндія і національне питання» (Відень, 1916 р.) трьох основних фаз національного відродження неісторичних народів. Варто зазначити, що через кілька десятиліть, у 1960-х роках, схожу концепцію трьох етапів націєтворення сформулював чеський вчений **М. Грох**, який згодом став одним із провідних теоретиків націології у світовій науці. Як носій чеської мови, він був одним із небагатьох дослідників, хто мав можливість читати праці О. Бочковського в оригіналі. Водночас наукова спадщина О. Бочковського залишається недостатньо дослідженою та несправедливо забутою [1, с. 37–38].

Слідом за своїм чеським наставником Т. Масариком, О. Бочковський підтримував концепцію «Пан-Європи» – ідею добровільного об'єднання європейських народів. Водночас дослідник наголошував, що справжнє єднання Європи неможливе без незалежної України. Він вважав Україну ключовим чинником стабільності й гарантом успішного функціонування такого об'єднання. На його думку, контроль Росії над Україною означав би постійну загрозу для всієї Європи, оскільки Москва прагнула б розширити свій вплив на весь континент. У контексті націологічних досліджень О. Бочковського особливий інтерес становить брошура «**Будують чи руйнують?**», видана у 1932 р. спільно з І. Мазепою та П. Феденком. У цій праці автори піддали критиці терористичні методи ОУН, розглядаючи їх як прояв слабкості, а також звернули увагу на авторитарні тенденції **інтегрального націоналізму**, що на їхню думку, могло мати негативні наслідки для українського національного руху. У своїх працях науковець також наголошував на ідейній та політичній спорідненості більшо-

визму, фашизму та нацизму, називаючи їх «сіамськими близнюками» та «трикутником світової небезпеки» [5, с. 6].

Класичною є праця О. Бочковського «Вступ до націології» (1937 р.), в якій було закладено основи для нової наукової дисципліни – націології. У ній дослідник, зокрема, пропонує оригінальний підхід, пов'язуючи початок епохи націоналізму не з Великою французькою революцією, як це прийнято серед багатьох сучасних дослідників, а з «Промовою до німецького народу» Й. Фіхте 1808 р. [2, с. 4–5].

О. Бочковський пропонував глибоке трактування поняття нації. Хоча він визнавав значення об'єктивних чинників, таких як спільна територія, походження, мова, релігія та звичаї, визначальним вважав саме суб'єктивний аспект. На його думку, нація формується не лише завдяки спільним рисам, а передусім через **«національну свідомість»** і **«національну волю»** – основні рушії прагнення народу до політичної незалежності та державного самовизначення [3, с. 43-45].

Отже, О. Бочковський до кінця життя залишався вірним демократичним цінностям. Його ідейним заповітом можна вважати цикл статей «Б. Бернсон – поневолені народи та українська справа» (1906 р.), де він аналізував кризу європейської цивілізації після Першої світової війни, звертаючи увагу на моральний занепад і втрату ідейних орієнтирів. Науковець закликав повернутися до гуманістичних ідеалів, протистояти руйнівним тенденціям та вірив, що справедливість можна відновити, спираючись на засади європейського гуманізму [4]. Його погляди залишаються вкрай актуальними й сьогодні, коли Росія та певні політичні сили в Європі прагнуть відкинути Європейський континент назад у 1930–1940-ві роки XX ст.

Список використаних джерел

1. Бочковський О. Фінляндія та фінляндське питання. Відень, 1916. 104 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bochkovskyi_Olherd-Ipolyt/Finliandiia_ta_finliandske_pytannie.
2. Бочковський О. Вступ до націології. Курс лекцій. Петербург. 1947. 235 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/politologiya/18540-bochkovskiy-o-vstup-do-natsiologiyi/>.
3. Бочковський О. І. Наука про націю та її життя. Нью-Йорк. Ч. 2. 1958. 80 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bochkovskyi_Olherd-Ipolyt/Nauka_pro_natsiiu_ta_ii_zhyttia/.
4. Бочковський О. І. Бернсон Б. Поневолені народи та українська справа. Вінніпег, 1939. 49 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/784-bochkovskiy-o-b-byernson-i-ponevoleni-narodi-ta-ukrayinska-sprava/>.
5. Гнатюк О., Чех М. Видання спадщини Ольгерда Іполита Бочковського. Вибрані праці та документи. Київ, 2019. Т. I. 681 с.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА НА ЗАКАРПАТТІ В 1944–1954 рр.

Томашко Ірина,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В. Л.,
доктор історичних наук, професор.

Після приєднання Закарпаття до СРСР у 1945 році радянська влада реалізовувала комплексну національну політику, що включала русифікацію, репресії, депортації, а також зміни в освітній та релігійній сферах. Її метою було створення однорідного соціалістичного простору, де національні особливості підпорядковувалися радянській ідентичності, а будь-які прояви національної самобутності контролювалися владою.

Ключовим елементом політики стала русифікація. Російська мова набувала домінуючого статусу в державних установах, освіті та культурі, витісняючи місцеві мови. Попри значну частку угорського, словацького та румунського населення, влада розглядала цей процес як необхідний для єдності СРСР. Українська мова вводилася в адміністративні структури, але російська мала привілейоване становище [1, с. 589].

Невід'ємною частиною радянської політики в багатонаціональному Закарпатті були репресії. Після 1945 року почалися масові арешти місцевого населення, особливо серед осіб підозрюваних у нелояльності до радянської влади. Постраждали насамперед ті, хто мав зв'язки з націоналістичними угрупованнями, зокрема, представники українського визвольного руху та громадські активісти. Органи НКВС проводили чистки, що охоплювали як представників національних меншин, так і українців, які виступали проти радянської влади. Постраждало також єврейське населення та угорці, частину яких депортували до ГУЛАГу або відправили на примусові роботи до Сибіру. Політичні переслідування охоплювали інтелігенцію, духовництво та всіх, хто не вписувався в комуністичну ідеологічну модель [5, с. 272].

Депортації стали ще одним інструментом радянської національної політики. З 1944 року радянська влада виселяла угорців і румунів, підозрюваних у співпраці з нацистами. Однією з найбільших акцій було виселення угорців, що спричинило соціальні зрушення в регіоні. Виселення відбувалися під приводом боротьби з ворожими елементами, а також із метою зміни етнічного складу населення [2, с. 34].

Система освіти на Закарпатті також зазнала радикальних змін. З 1950-х років відбулася поступова українізація навчальних закладів, де українська мова стала основною, а всі предмети адаптували до радянських стандартів. Водночас радянська ідеологія проникала в освіту, що мало на меті формування лояльних до влади громадян. Особливо це відчувалося в сільських районах, де через брак кваліфікованих педагогічних кадрів нерідко застосовували спрощені методи навчання, що призводило до зниження рівня освіти серед місцевого населення [4, с. 54–55].

Зазнала змін також релігійна сфера на Закарпатті. Радянська влада розпочала боротьбу з церквами, розглядаючи їх як осередки потенційної опозиції. Греко-католицьку церкву ліквідували у 1949 році та приєднали до Російської православної, а священнослужителів, які всіляко переслідували [3, с. 148–149]. Влада активно пропагувала атеїзм, обмежувала діяльність релігійних громад, а також проводила кампанії дискредитації духовенства, спрямовані на зниження впливу релігії серед населення [6, с. 330].

Таким чином, національна політика радянської влади на Закарпатті включала мовну та культурну асиміляцію, депортації, репресії та зміни в освітній і релігійній сферах. Вона мала довгострокові наслідки для місцевого населення, яке пережило цей період як час соціокультурної кризи, що позначилася на розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Віднянський С. Друга світова війна та процес об'єднання українських етнічних земель: до питання про приєднання Закарпаття до УРСР у складі СРСР та радянізацію краю (1944–1946 рр.). *Волинь і волиняни у Другій світовій війні* : збірник наукових праць. 2012. С. 583–590.
2. Малець О., Малець Н., Костенко С. Правове та соціально-економічне становище населення Закарпаття в період утвердження тоталітарного режиму в перші роки визволення (жовтень 1944 – початок 50-х рр. ХХ ст.). *Економіка і суспільство*. Мукачеве, 2016. № 4. С. 32–39.
3. Міщанин В. Радянізація Закарпаття 1944–1950 рр. Ужгород, 2018. 644 с.
4. Міщанин В. Освітня реформа Закарпатської України (1944–1946 рр.): перехід на радянські стандарти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Історія*. Ужгород, 2016. № 1(34). С. 53–57.
5. Офіцинський Р. Превентивна радянізація. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород : Ліра, 2010. С. 271–273.
6. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура: україномов. варіант укр.-угор. вид. Ужгород : Ліра, 2010. 716 с.

МОРСЬКІ ПОХОДИ КОЗАКІВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТОЛІТТЯ

Тріщ О. І.,
II курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Кобута С. Й.,
кандидат історичних наук, доцент.

Запорозькі козаки здійснили чимало морських походів проти Османської імперії та Кримського ханства, проте найвідомішими й найуспішнішими стали рейди кінця XVI – першої чверті XVII століття. Саме в цей період, за часів Петра Сагайдачного та його наступників, козацтво здобуло найбільшу славу.

Виходи запорожців на Чорне море та їхні успішні атаки на турецькі володіння сприяли зростанню міжнародного авторитету Запорозької Січі. Саме тому історія козацьких морських операцій, зокрема питання організації та забезпечення, заслуговує на детальний розгляд. Аналіз наявних джерел свідчить, що наразі інформації недостатньо для створення повної картини, тому низка важливих аспектів досі залишається нерозкритою. Варто зауважити, що після поразки козацьких повстань кінця XVI століття сили козацтва були ослаблені. Виникла потреба в модернізації озброєння та матеріального забезпечення. Переважна частина новітньої зброї й ресурсів надходила на Січ у результаті походів – як військова здобич і трофеї. Завдяки цьому Січ поступово перетворювалась на важливий торговий центр. Цікавим є той факт, що головними торговими агентами запорожців були турецькі купці. Після новин про чергову переможну морську кампанію до Січі поспішали й інші купці з різних регіонів, щоб придбати трофейний товар за низькими цінами й вигідно перепродати його в інших місцях [1, с.9].

У Запорізькій Січі морські експедиції вважалися своєрідним мірилом хоробрості й мужності козака. Ті, хто неодноразово вирушав у походи, здобували визнання як вправні й надійні вояки, і це підносило їх авторитет серед побратимів. Підготовка до морських рейдів була надзвичайно ретельною. Насамперед обирали отамана, на якого покладалася повна відповідальність за організацію майбутнього походу: формування екіпажів, спорудження чайок, постачання зброї, їжі та всього необхідного. Один екіпаж, що складався з 40–50 козаків або й більше, за два-чотири тижні будував власне судно. За час однієї кампанії козаки могли виготовити понад сотню човнів. На Січі також діяла постійна школа підготовки екіпажів для морських операцій флотилії [2, с.77].

Відомості про тактику й озброєння запорозьких козаків збереглися завдяки описам очевидців, зокрема французького інженера Гійома Левассера де Боплана. У своїх спогадах він зазначав, що кожен козак мав при собі дві рушниці та шаблю. Крім того, на кожному човні встановлювали від чотирьох до шести фальконетів – невеликих гармат, а також запас провізії, необхідної для тривалого походу [3, с. 70]. Ці відомості підтверджуються й науковими дослідженнями професора В. Сергійчука [2, с.76].

Перед виходом у морський похід козаки проходили жорсткий добір – обирали лише тих, хто відзначався як фізичною витривалістю, так і внутрішньою силою. Тих, хто не міг витримати суворих умов перебування на човнах, до походу не допускали. Щоб підготувати поповнення до бойового життя, у кожную експедицію залучали певну кількість юнаків – вони набували досвіду й загартовувались у справжньому козацькому дусі. При цьому мета походу залишалась у таємниці, аби уникнути передчасного розголошення [4, с. 19].

Висока бойова спроможність чайок забезпечувала козакам можливість вести активні воєнні дії в будь-якому куточку Чорного моря. Така діяльність вимагала неабиякої мужності, витримки, рішучості, а також вміння приймати виважені рішення з урахуванням розвідданих, здобутих у ході операцій. Під час морських рейдів панували сувора дисципліна та режим повної секретності: за найменшу непокору карали без зволікань, а тих, хто порушував порядок, зок-

рема вживав алкоголь, могли безжально викинути за борт. Кожен новий похід поповнював скарбницю знань запорожців: вони все краще орієнтувалися в морських просторах, знайомилися з особливостями турецьких портів, вивчали найнебезпечніші маршрути та пастки. Крім того, накопичувалася інформація про прибережні умови, сили ворога та його вразливі місця, що згодом використовувалося у подальших операціях [5, с. 291].

Підготовка до морських атак передбачала ретельне збирання розвідувальних даних. Інформацію про сили противника козаки отримували з різних джерел: від полонених турків і татар, купців, які прибували на Січ для торгівлі, а також від звільнених із полону осіб. Завдяки відомостям, отриманим від утікачів із турецьких галер, про розташування та особливості оборонних укріплень на чорноморському узбережжі, козаки могли здійснювати блискавичні й несподівані напади на турецькі прибережні поселення [2, с. 85]

Хоча козацтво формально перебувало під владою Речі Посполитої, наприкінці XVI – на початку XVII століття воно дедалі більше проявляло себе як незалежна військово-економічна потуга, чий авторитет визнавали навіть найвпливовіші європейські держави.

Козацька еліта, зокрема гетьмани, спрямовувала свої зусилля на досягнення кількох стратегічних цілей:

- За допомогою морських і сухопутних військових операцій козаки прагнули впливати на динаміку відносин між Польщею, Османською імперією та Кримським ханством, що було їхньою ключовою зовнішньополітичною задачею;
- Використовували політичну нестабільність у Московському царстві, зокрема під час «Смутного часу», для просування власних інтересів у протистоянні між Польщею та Московією;
- Активно захищали інтереси козацького стану, домагаючись розширення козацького реєстру, зростання привілеїв і вирішення питань, пов'язаних із релігійними (конфесійними) проблемами.

Список використаних джерел

1. Коломоець С. Морські походи запорозького козацтва під приводом Петра Конашевича-Сагайдачного. *Історія України*. 2001. № 21-24.
2. Сергійчук В. І. Іменем Війська: українське козацтво в міжнародних відносинах XVI – середини XVII століття. Київ : Україна, 1991.
3. Боплан Г.-Л. Опис України / пер. з фр. Київ : Наук. думка, 1990.
4. Ліщук Д. С. Гетьман Петро Сагайдачний. Воїн. Полководець. Політичний діяч. Чернівці : Технодрук, 2007.
5. Ліщук Д. С. Стратегія та тактика українського козацького війська П. Конашевича-Сагайдачного. *Труди Національної академії оборони України*. 2007. № 3 (76).

БЕЗПЕКА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ Ю. МЕРОШЕВСЬКОГО

Тутов Олексій,
II курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Геник М. А.,
кандидат історичних наук, доцент.

Польська політична та інтелектуальна еміграція другої половини ХХ ст. вела активну дискусію на тему незалежності загарбаної СРСР Польщі. На фоні різноманітних орієнтацій та думок, в рамках цієї полеміки, особливо контрастними були ідеї пропонувані колективом паризької «Культури». Сформована авторами видання позиція щодо проблематики незалежності польської держави, значною мірою стосувалась нового геополітичного устрою Центрально-Східної Європи, який би забезпечив баланс сил в регіоні і, як наслідок, безпеку. Головним публіцистом «Культури», який розробляв цю тематику, був Ю. Мєрошевський.

Свою зовнішньополітичну модель Ю. Мєрошевський розробляв на фоні того, що: по-перше, процес піднесення національних ідей, який відбувається в СРСР, наближає його до розпаду, внаслідок чого йому ставатиме все складніше контролювати ситуацію в Східній Європі [2, с. 125]. По-друге, Захід не зацікавлений у зміні стану речей, тому союзники повинні бути інші [1, с. 106; с. 107]. По-третє, геополітична ситуація навколо СРСР змінюється (сила Китаю зміцнюється) [3 с. 50]. По-четверте досягнення незалежності Польщі через війну не є можливим, хіба, коли остання «зможе відіграти роль чинника, що сприятиме визвольним рухам» [5, с. 77].

Поступово розвиваючи свої думки, Ю. Мєрошевський в своїй статті «Польська «Ostpolitik» формує основні засади для польської східної політики. Першим пунктом є: «визнання права на самовизначення та незалежне існування всіх народів пригноблених союзними». Найбільше це стосувалось би українців, білорусів та литовців. Головною умовою знищення російського імперіалізму повинен бути «одностайний фронт пригноблених народів». Також публіцист висунув важливе завдання: «очистити поле від жахливих помилок, які дозволили Росії уярмити наші народи.» [5, с. 75].

З такими ідеями Ю. Мєрошевський підійшов до остаточного формування своєї концепції геополітичного устрою Центрально-Східної Європи. Згідно з нею, території, які обіймають Україна, Литва та Білорусь, є визначальними для всього регіону. Він позначив цю групу держав літерами УЛБ, і заявив, що цей простір завжди був чимось більшим, ніж просто «яблуко розбрату» між Польщею та Росією [0, с. 8].

Важливими елементами для реалізації цієї концепції виступають ідеї заперечення існування будь-якого імперіалізму, (як польського так і російського), та утвердження права на самовизначення поневолених народів, (українців, білорусів, литовців і т. д.) [0, с. 12]. Це були необхідні умови для забезпечення стабільного миру і свободи в Центрально-Східній Європі.

Одним з центральних конфліктних аспектів регіону, як вважав Ю. Мєрошевський, є проблема кордонів. Її вирішення буде важливим для усунення певних внутрішньо-конфліктних питань регіону. В своїй публікації 1954 року Ю. Мєрошевський наголошував, що німцям та полякам слід змиритись з неможливістю повернення своїх втрачених територіальних позицій, або будь-яких інших [4, с. 10-11]. Цим самим він заперечував ревізію польсько-німецьких та українсько-польських кордонів, і в подальшому відкидав територіальний легалізм.

Згодом публіцист констатує, що територія не є таким значним складником сили для держави. Він вважає, що необхідно рахувати не міста, а народи. В свою чергу здобуття сприятливого відношення до себе українців, литовців та білорусів є пріоритетною задачею [3, с. 52-53]. Ю. Мєрошевський також зауважує, що необхідно запевнити українців та литовців, що такі міста як Вільно та Львів, не будуть захопленими збройним шляхом, навіть за сприятливих умов [5, с. 76].

Досягнення міжнаціонального примирення за Ю. Мєрошевським, було одним з головних компонентів для усунення будь-яких міжетнічних суперечностей, які були наріжним каменем сутичок на окресленому просторі. Важливим аргументом на користь необхідності досягнення порозуміння між народами ЦСЄ була можливість використання історичних конфліктів радянською владою. Публіцист вважав, що як тільки в Радянському Союзі станеться глибока криза, російські імперіалісти швидше за все сподівались би на те, що поляки, українці та литовці будуть зосереджені на боротьбі між собою [5, с. 75].

В своїй публікації 1972 року, Ю. Мєрошевський зауважив на важливості східних сусідів для Польщі, адже вони є природними союзниками для неї [1, с. 107]. Він наголошував, що необхідно будувати плани, а в подальшому і діяти «у стислому порозумінні з правдивою Україною, з правдивою Литвою і з правдивою Білорусією» [2, с. 126]. Під цим порозумінням публіцист витлумачував і вирішення питання міжетнічних конфліктів, які виникли внаслідок років імперської політики, як зі сторони його держави, так і зі сторони Росії.

Отже, концепція простору УЛБ Ю. Мєрошевського мала на меті окреслити сприятливий для регіону новий геополітичний устрій, який би гарантував досягнення і втримання незалежності Польщі та країн ЦСЄ. В рамках цього необхідно було відмовитись від проявів імперіалізму, територіального ревізійнізму і досягти міжетнічного примирення між народами. Дотримання та реалізація запропонованого публіцистом концепту значно вплинула б і на безпекову ситуацію в регіоні. По-перше, значно знизилась б внутрішньо-регіональна напруга, спричинена численними конфліктами між такими державами як Україна, Польща, Литва, Білорусь, що в свою чергу створило б сприятливі відносини для повноцінного формування простору УЛБ. По-друге, це урівноважило б позиції окреслених країн з Росією, наслідком чого стала б неможливість продовження її агресивної політики. Тому концепт Ю. Мєрошевського забезпечував би внутрішню стійкість, консолідацію регіону ЦСЄ та протидію можливим зовнішнім загрозам.

Список використаних джерел

1. Юліюш Мєрошевський про українсько–польські взаємини. З польської переклала Н.І. Сучасність. 1972. № 11 (143). С. 106–110
2. Mieroszewski J. Amerykańska «Ostpolitik» i wnioski. *Kultura*. 1972. Nr. 7-8. S. 115–126.
3. Mieroszewski J. Może zdarzyć się i tak. *Kultura*. 1970. Nr 4 (271). S. 47–53.
4. Mieroszewski J. Niemcy. *Kultura*. 1954. No. 4 (78). P. 3–13.
5. Mieroszewski J. Polska «Ostpolitik». *Kultura*. 1973. Nr 6 (309). S. 68–78.
- Mieroszewski J. Rosyjski «kompleks polski» i obszar ULB. *Kultura*. 1974. Nr 9 (324). S. 3–14.

СТЕФАНІЯ ШАБАТУРА: «CONTRA SPERM SPERO!» – НЕСКОРЕНА ДУША, ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ МИСТКИНІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 11 КЛАСІ

Шепітак Наталія,
IV курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Королько А. З.,
кандидат історичних наук, доцент.

Непересічною постаттю в українському шістдесятницькому, а згодом і дисидентському, правозахисному русі була мисткиня – Стефанія Шабатура (1938–2014). Її творчість невід’ємно відображала прагнення внутрішньої життєвої свободи.

Львівську художницю тканого мистецтва заарештували 12 січня 1972 р. під час другої хвилі арештів організованої органами Комітету державної безпеки (КДБ), що спрямовувалася проти української інтелігенції. У творчості Стефанії Шабатури переважали українські національні мотиви. Це у свою чергу стало однією з причин звинувачень та вилучення слідчими робіт майстрині під час обшуку в її помешканні, з поміж яких були гобелени «Леся Українка» та «Кассандра», які менше ніж за рік до арешту були представлені в Києві на ювілейній виставці, приуроченій пам’яті письменниці Лесі Українки [5, с. 15–16].

У липні 1972 р. Стефанію Шабатуру було засуджено за статтею 62 Кримінального кодексу (КК) УРСР – «Антирадянська агітація і пропаганда» на 5 років таборів суворого режиму та 3 роки заслання. У залі засідань Львівського обласного суду, «найгуманнішим» радянським «правосуддям» засудили художницю і її твори за непохитність своїх поглядів і принципів, за те, що не розкаялась, не визнала «провини» [5, с. 17].

Окрім вищезгаданих гобеленів, у 1966 р. Стефанія Шабатура створила цикл монотипій, тобто графік виконаних на гладкій поверхні, що не поглинають фарби на мотиви драми-феєрії «Лісова пісня», а 1970 р. – триптих «Лісова пісня», що відображає сюжет п’єси та малу Батьківщину Лесі Українки – волинські лісові пейзажі. Повертаючись до гобеленів «Леся Українка» та «Кассандра», то

потрібно наголосити, що в першій роботі образ письменниці немовби обрамлений. Над головою і під ногами постають тернові гілочки окроплені кров'ю, що символізують фізичні і духовні страждання, а в руках книга теж червоного кольору, яку Леся Українка притискає до серця, даючи зрозуміти, що наші предки пролили кров за знання і правду. У творі «Кассандра» знову спостерігається насиченість червоними кольорами, що передають трагізм сюжету та відчуття кровопролиття [1, с. 56–59]. Обидва гобелени обрамлені словами – «Прокинься троє! Смерть іде на тебе», що покладені в основу сюжету драматичної поеми «Кассандра». «Або погибель, або перемога, Сі дві дороги перед нами стануть» – слова із вірша письменниці «Всі наші сльози тугою палкою», облямовують гобелен «Леся Українка» [1, с. 64].

Як адаптувати досліджувану нами тему для уроків з історії України? У навчальній програмі для закладів загальної середньої освіти на уроках історії України в 11-му класі обов'язковим для вивчення є розділ «Україна в період системної кризи СРСР». Серед можливих тем для проведення практичних занять, зміст яких перегукується з творчістю львівської майстрині можуть бути: «Пам'ять через мистецтво, як творчість С. Шабатури стала формою протесту проти тоталітарної системи», «Аналіз творчих робіт С. Шабатури, як історичних джерел» тощо [3, с. 95–96].

Використання вчителем на уроках історії проблемних питань сприяє залученню учнів до навчального процесу та поєднує у собі роботу над предметним матеріалом і розвитком критичного мислення. Метод «Прес» допомагає учням навчитися структуровано висловлювати власну думку. Так під час етапу систематизації знань учням пропонується запитання, пов'язане з темою уроку. Наприклад: «Чому для багатьох дисидентів саме мистецтво стало формою протесту?», «Яким чином радянська влада реагувала на «неформальне» мистецтво? Чому його боялася?» і т. д. Використовуючи схему: я вважаю що...; тому що...; наприклад...; отже, можна зробити висновок... [4].

Невід'ємною частиною навчального процесу є організація дослідницької діяльності учнів. За своєю суттю історичні події піддаються як раціональному, так і емоційному розумінню. Вчителю важливо створювати завдання, що розвиватимуть в учнів вміння дивитися на світ «іншими очима», тобто відчувати епоху через аналіз під час уроку історичних документів, ілюстрованих матеріалів, що допоможе побачити образи минулого [2, с. 40]. Наприклад, завдання: «Прочитай гобелен, як текст», учням потрібно виділити ключові елементи (кольори, символи, деталі), пояснити, як вони передають ідеї боротьби, пророчості, самопожертви, провести паралелі з творчістю Лесі Українки та зробити висновки про значущість мистецтва, як одного з проявів опору радянському тоталітарному режиму.

Також у навчальній програмі для закладів загальної середньої освіти увага зосереджується на міжпредметних зв'язках, що покращують розуміння вивченого матеріалу на уроках і формують в учнів цілісність історичних подій [3, с. 96]. Запропонована нами тема дає змогу поєднати такі навчальні предмети, як історія України (вивчення українського дисидентського руху 1960–1980-х рр.), українська література (аналіз творчості Лесі Українки), мистецтво / образо-

творче мистецтво (ознайомлення учнів з художніми та ткацькими роботами Стефанії Шабатури) і громадянська освіта (формування уявлення про права людини, свободу самовираження в умовах радянської тоталітарної системи).

Повертаючись до творчості Стефанії Шабатури, очевидним є те, що спорідненість із письменницею вбачали й ті хто оточував художницю, зокрема близький друг – Василь Стус. Перебуваючи теж у неволі він напише посестрі листа у якому паралельно з ідеєю, що закладалася Лесею Українкою у «*Contra spem spero!*» за котру так міцно трималися у найважчі часи українські політв'язні: «Ти пишеш: ще за звичкою чогось чекаю, але – в безнадії. Але ж безнадія і є наша надія. Треба зробити ще крок – уперед: полюбити – безнадію. Пишеш: «уже не вірю, що доля може усміхнутися мені». Зроби ще крок – уперед: полюби долю. Що не всміхається? Я теж прагну зробити цей крок, але то не так просто» [1, с. 63].

Отже, образ Лесі Українки, незримо супроводжував як і творчі, так і життєві шляхи Стефанії Шабатури. Об'єднувала їх не тільки непомірної ваги внутрішня сила та готовність пожертвувати власним життям заради правди, а й нескорений дух творчості. Простеживши паралелі між творчістю Лесі Українки та художнім доробком Стефанії Шабатури, учні 11-го класу зможуть дослідити вплив українського дисидентського руху на культурний і політичний простір УРСР у 1960–1980-х рр. та зрозуміти, як мистецтво може стати своєрідною «зброєю» у боротьбі за свободу.

Список використаних джерел

1. Лановик З., Лановик М. Дух творчості Лесі Українки як вирок для митця: досвід одного вірша. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Вип. 31. 2021. С. 53–65. URL: <https://surl.li/clloug>.
2. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України : методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 128 с. URL: <https://surl.li/uczink>.
3. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія 6–11 класи. 2022. URL: <https://surl.li/dmaucj>.
4. Пометун О., Сущенко І. Як розвивати критичне мислення учнів. *Заступник директора школи*. Вип. 8. 2017. С. 10–19. URL: <https://surl.li/siywah>.
5. Стефанія Шабатура: нескорений дух творчості / упор. Соломія Дяків. Київ : Смолоскип, 2017. 168 с.

КУЛЬТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДЕКАДАНСУ В РЕТРОСПЕКТИВІ ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ЛИФАРЯ

Якубів Наталія,
IV курс ОР бакалавр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Королько А. З.,
кандидат історичних наук, доцент.

Аналізуючи біографію одного з найталановитіших діячів театру XX ст., генія балету Сержа Лифаря (1905–1986), не виникне думка поєднати його з Європейським декадансом, адже народився він за рамками цього періоду мистецтва. Проте, слід вийти за межі означених «рамок», адже у творчості С. Лифаря простежувався декаданс, зокрема у вихованні і становленні його як митця.

Його наставники – Сергій Дягілев, Бронислава Ніжинська, Енріко Чекетті та ін. – були яскравими представниками доби декадансу. Знаємо не з одного прикладу, що вчителі формують своїх учнів, поширюючи власний світогляд і творчість [1, с. 25].

Що ж до самої культури декадансу? Науковці досі ведуть дискусії щодо його природи: чи був це феномен у літературі, мистецтві чи радше суспільному житті? Які риси були для нього характерними: глибока зневіра чи, можливо, усвідомлення завершення епохи перед настанням нового часу? Де саме пролягала межа між декадансом, модернізмом і неокласицизмом? І що пов'язує культуру декадансу з легендарним митцем XX століття, Сержем Лифарем?

Поняття «декаданс» в перекладі з французької «*décadence*» – «*занепад*» (моральний, культурний, фізичний), а з латини – «*decadentia*» – «*падати вниз*». Фактично – це перелом стандартних уявлень про мистецтво, в основі якого проникає твердження, що цивілізація вже «вигоріла» і вступила в період спаду, згасання [3, с. 24].

Щоб відчувати риси декадансу у творчості С. Лифаря, необхідно окреслити їх у порівнянні з неокласицизмом (період, в якому творив митець). Отож, характерними особливостями декадансу є: краса як вища цінність (естетичні почуття); культ мистецтва; заглиблення у внутрішній світ; індивідуалізм; часто – еротика, містика, символізм. В свою чергу, неокласицизм відображає: звернення до античності (Греція, Рим); стриманість; гармонію; чіткість форм; високий стиль, патетику, геройство [4].

Протягом понад чверті століття яскравої творчої діяльності в оперному мистецтві «володар танцю» Сергій Лифар зростив 11 зіркових виконавців. Сьогодні його наукові праці є підґрунтям для вивчення танцювального мистецтва у багатьох хореографічних навчальних закладах та університетах. С. Лифар – уособлення епохи декадансу, який переніс у модернізм переосмислені традиції, що були глибоко засвоєні та відшліфовані під керівництвом його наставників – майстрів попередньої мистецької епохи.

У віці двадцяти шести років (1930) Сергія запрошують стати головним балетмейстером Паризької національної опери (Гранд-Опера). Зазначимо, що балетом він почав займатись у 16 років, досить пізній вік, для починання цього

виду мистецтва, адже тіло вже сформоване і за фізичними даними «не зовсім придатне». Сергій Лифар отримав звання «*étoile*» (фр. «зірка», тобто *прем'єр* або головний танцівник) у 1925 р. – усього через два роки після того, як приєднався до трупи балету Сергія Дягілєва) [1, с. 31–32].

За час своєї роботи на новій посаді у Гранд-Опера, С. Лифар фактично робить революцію у сприйнятті балету та театру. Він перетворює Паризьку Гранд-Оперу на одну з провідних балетних труп світу. Запровадивши серію нововведень: затемнення зали під час вистави, заборона входити після початку дійства чи вести розмови під час виконання танцюристів. Утім, на той час це було справжнє новаторство, яке перевернуло усталені правила театральної культури [2].

Ретроспективу декадансу С. Лифаря, саму новизну підходу до його творчості найкраще ми можемо розглянути в його балетах. Якщо за рік звичайні балетмейстри ставили 30–50 виступів, у Сержа ця цифра доходила до 280! Але зацентруємо увагу на двох, де знаходимо яскраві риси декадансу. Перший балет, що проявив революційний підхід «володар танцю» до хореографічної класики – «Жизель». В «Жизель» весь сюжет, хореографія та історія акцентує увагу на головній героїні, а чоловіки у балеті дорівнювали «підставками» для балерин, а не повноцінним та серйозним танцівникам. Сергій виводить роль чоловіка в балеті, його індивідуальність в сюжет, як самостійного, незалежного героя. Кожен персонаж в Лифарівській «Жизель» набуває індивідуальності, заглиблення у внутрішній світ героя і естетики, як фундаменту кожної постановки. Краса і професійність виконання ролі, сила духу і відображення індивідуальності у русі. Все це Серж використовував, щоб розбити шаблон класичної «Жизелі», в якій все відбувалось навколо однієї головної героїні. Щоб вибрати сильну партнерку, С. Лифар робив проби понад 80 учасниць. Ця революційність у підході до класичного балету проявляла переломний погляд на усталені порядки: поєднання декадансу і неокласицизму, руйнування гендерних стереотипів, занурення у глибину сюжету, при доповнюючи загальну естетику прем'єри [2].

Ще один балет, де яскраво переплітаються риси неокласицизму та декадансу – «Ікар». Прем'єра вистави відбулася 9 червня 1935 р. в м. Парижі. Його виступ вразив публіку інноваційною хореографією. Глядачі були у захваті. «Викликали на поклон 15 разів – нечуваний тріумф танцю в Опері», – написав він у листі до композитора Артюра Онеггера. Власне, саме за цю постановку Лифар першим серед чоловіків-танцівників здобув почесне звання «*етуаль*» («зірка»). До нього це звання надавали виключно балеринам [1, с. 53].

«Ікар» – це ритмопластичний монобалет, де кожен рух і поза складають витончену музичну сюїту. Сергій Лифар виступав на сцені сам – без партнерки та без участі кордебалету. Музичний супровід теж був доволі аскетичним: оркестр замінили лише ударні інструменти – барабан, литаври та бубон, що створювали характерний ритм. Ідея такого мінімалістичного звучання належала особисто йому (прояви декадансу: містицизм, міфічність, індивідуалізм, естетика, та неокласицизм: античність, патетика, геройство). «Ікар» став вершиною хореографічної творчості Сергія Лифаря. Ця постановка – стилізований під

античні мотиви автопортрет самого митця, який пройшов шлях від початківця до визнаного майстра, від танцівника у кордебалеті до балетної зірки, від невідомого артиста до фігури світового масштабу [2].

Сьогодні вивчення творчості Сержа Лифаря набуває нової хвилі популярності, яку, на жаль, належним не отримав при житті, через маніпуляції радянського союзу. С. Лифар виступає теоретиком, митцем, викладачем, генієм свого часу, про якого хочеться говорити, яким хочеться пишатися, адже це наш українець, що приніс революцію до театрального мистецтва Європи, в століття її найбільшого «декадансу».

Список використаних джерел

1. Лифар С. Спогади Ікара. Київ : Пульсари, 2007. 197 с.
2. Лодигіна А. Український Ікар. Як Сергій Лифар реформував французький театр та мріяв повернутись на Батьківщину. *Українська правда: Життя*. 2024. 2 квітня. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/ukrajinskiy-ikar-yak-sergiy-lifar-reformuvav-francuzkiy-teatr-ta-mriyav-povernutis-na-batktivshchinu-300821/>.
3. Найдук Ю. Декаданс і меланхолія української інтелігенції в Російській імперії на межі XIX – XX ст. (за его-джерелами). Київ. 2021. 93 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/504d8402-f302-4daf-ad2f-fe7c8e74299d/content>.
4. Jonathan Jones. Orgies, vampires and jewel-laden tortoises: it's time we buried the myths of decadence in art. *The Guardian*. Tue 21 Jan 2025.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ І ЛЕГЕНДИ НА ПОКУТТІ

Яцишин Яремія,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Боян-Гладка С. П.,
кандидат історичних наук, доцент.

Українські народні казки і легенди на Покутті є унікальним пластом усної народної творчості, який зберігався та змінювався протягом століть. Досліджуючи їх у сучасному аспекті, варто звернутися до класичних записів Оскара Кольберга, зокрема до його праці «Казки Покуття», що містить значний обсяг фольклорних текстів, зафіксованих у XIX ст. Порівняння цих матеріалів із сучасними варіантами казок і легенд дозволяє виявити значні зміни в структурі, мотивації персонажів та тематиці, що є наслідком соціокультурних трансформацій, впливу масової культури та глобалізаційних процесів [2].

На початку XX ст. казки Покуття характеризувалися чіткою традиційною структурою, типовими для народної прози сюжетами, де домінували мотиви боротьби добра зі злом, втручання надприродних сил, винагороди за чесність і покарання за порушення моральних норм. Персонажі, як правило, були чітко поділені на позитивних і негативних, а сюжетна лінія розгорталася відповідно до традиційного міфологічного світогляду українців. Народні казки часто вклю-

чали елементи демонології, що відображалося у фігуруванні русалок, чортів, відьом, мавок, які виконували роль як злих, так і амбівалентних персонажів [1]. Особливе місце займали легенди, що пояснювали природні явища, виникнення тих чи інших географічних об'єктів або обґрунтовували моральні норми через історії про святих, подвижників або проклятих грішників.

Сьогодні спостерігається значна трансформація українських народних казок і легенд на Покутті. З одного боку, вони поступово витісняються комерційними літературними продуктами та мультимедійними форматами розповіді, з іншого боку, народна традиція адаптується до нових реалій, інтегруючи в сюжети елементи сучасності. Так, наприклад, з'являються варіанти традиційних казок, у яких класичні персонажі можуть діяти в урбаністичному середовищі, а надприродні сили часто замінюються технологічними винаходами або сучасними проблемами. Демонологічні мотиви зазнають значного ослаблення, а їх місце займають сюжети, що апелюють до психологічних, соціальних або навіть екологічних аспектів [4]. Натомість, у легендах, які збереглися в народному середовищі, помітно зростання релігійної складової, що є відповіддю на відродження інтересу до духовних цінностей у суспільстві.

Порівняльний аналіз праці О. Кольберга «Казки Покуття» із сучасним станом народної прози дозволяє виокремити кілька основних тенденцій. По-перше, спостерігається певне спрощення структури казок: вони стають коротшими, динамічнішими, втрачаючи деякі архаїчні елементи. По-друге, традиційний поділ персонажів на абсолютно позитивних і негативних поступається місцем більш складним характерам, що відображають реалії сучасного світу. По-третє, змінюється моральний аспект казок: якщо раніше вони були чітко орієнтовані на виховання певних чеснот через покарання за гріхи та нагороду за праведність, то сьогодні моральна складова набуває більш відкритого характеру, залишаючи можливість для різних інтерпретацій [3].

Детальніший аналіз показує, що деякі казки втратили свою оригінальну форму й набули адаптованих варіантів, що включають нові персонажі, натяки на сучасні реалії або ж навіть вплив інших культур. У той же час, спостерігається зростання інтересу до автентичного фольклору, особливо серед етнографів, дослідників та представників культурних організацій, які прагнуть зберегти та популяризувати народну творчість [5]. Завдяки цьому проводяться записи казок від старожилів, а також їх адаптація в друкованих виданнях та електронних ресурсах. Крім того, народні мотиви активно використовуються в кіно, літературі, театральних постановках, що сприяє їх відродженню в оновлених формах.

Ще однією важливою тенденцією є те, що народні легенди починають переплітатися з сучасними історичними подіями. Якщо раніше вони мали більш міфологічний характер, пояснюючи явища природи або утверджуючи певні моральні принципи, то тепер вони можуть відображати реальні події та особистості [6]. Наприклад, з'являються легенди, пов'язані з боротьбою за незалежність України, із героями сучасності, які поступово набувають статусу напівміфічних постатей. Це свідчить про гнучкість та еволюцію фольклорної традиції, що реагує на суспільні виклики та зберігає свою функцію морального й культурного орієнтира.

У підсумку, казки та легенди Покуття, хоч і зазнали значних трансформацій за останні сто років, продовжують відігравати важливу роль у культурному житті регіону. Вони не лише зберігаються в народній пам'яті, але й пристосовуються до нових умов, збагачуючи сучасний український фольклор. Вплив історичних, соціальних і культурних змін лише підтверджує їхню гнучкість та здатність залишатися актуальними навіть у добу цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Кольберг О. Казки Покуття / пер. з пол. О. Кольберга. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2017. 356 с.
2. Грушевська Н. Українські народні казки та легенди. Київ : Либідь, 2018. 412 с.
3. Іванов В. Фольклор Покуття: традиції та трансформації. Чернівці : Друкарня «Рута», 2019. 284 с.
4. Петренко О. Український фольклор у ХХІ столітті: нові дослідження. Київ : Наукова думка, 2020. 320 с.
5. Сидоренко Л. Вплив глобалізації на народні казки та легенди України. *Народна творчість та етнологія*. 2021. № 4. С. 112–125.
6. Федорчук М. Етнографічні дослідження казок Покуття: минуле та сучасність. *Вісник Українського фольклорного товариства*. 2022. № 2. С. 95–108.

СЕКЦІЯ МАТЕМАТИЧНИХ НАУК

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ІГОР В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ

Артиш Вікторія,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Кравців В. В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

У сучасних умовах фінансові організації щоденно стикаються з широким спектром ризиків – від ринкової нестабільності до стратегічного суперництва з іншими гравцями. Надійне управління такими загрозами є вирішальним чинником для забезпечення безперервної діяльності банківських установ, страхових компаній та інвестиційних організацій. Одним із прогресивних підходів до аналізу взаємодії економічних суб'єктів в умовах невизначеності виступає теорія ігор.

Завдяки цьому інструменту можна аналізувати потенційні дії учасників фінансового ринку та прогнозувати їхню реакцію у конфліктних обставинах. Зокрема, теоретико-ігрові методи ефективно застосовуються для оцінювання кредитних ризиків, аналізу дій конкурентів, а також при формуванні антикризових рішень. У цій роботі досліджується використання моделей теорії ігор у сфері ризик-менеджменту фінансових організацій з метою знаходження дієвих шляхів зниження потенційних втрат для економічних агентів.

Теорія ігор є галуззю прикладної математики, що досліджує рішення учасників у стратегічних умовах, де підсумковий результат залежить не тільки від їхніх власних дій, а й від вибору інших сторін. Цей підхід охоплює як кооперативні, так і некооперативні моделі, а також включає різні види ігор: з нульовою сумою, симетричні, багаторазові, статичні та динамічні.

У фінансовій сфері теорія ігор використовується для моделювання взаємодії таких суб'єктів, як банки, інвестори, кредитори й позичальники в умовах суперечностей, конкуренції або ситуацій із взаємозалежними рішеннями.

До основних понять теорії ігор належить рівновага Неша – ситуація, за якої жоден з гравців не має стимулу змінювати свою стратегію, оскільки це не призведе до покращення його результату за умови незмінності стратегій інших учасників. Іншою важливою концепцією є домінування, коли одна стратегія переважає іншу незалежно від вибору опонента, забезпечуючи кращий результат у будь-якому випадку.

Ці концепції дозволяють глибше зрозуміти логіку прийняття рішень в умовах невизначеності та міжособистісної взаємозалежності, що робить теорію ігор цінною для моделювання як економічної, так і соціальної поведінки.

Процес управління фінансовими ризиками вимагає прогнозування реакцій ринку, поведінки економічних агентів та дій конкурентів, що робить теорію ігор ефективним аналітичним інструментом. Завдяки цьому підходу стає можливим відтворити сценарії взаємодії між ключовими учасниками фінансової

системи – банками, страхувальниками, позичальниками та державними регуляторами – у ситуаціях, коли кожен прагне мінімізувати потенційні втрати або отримати максимальний прибуток.

Яскравим прикладом застосування теорії ігор у фінансах є аналіз кредитного ризику. Під час розгляду заявки на кредит банк має справу з невизначеністю щодо майбутньої платоспроможності клієнта. Використання ігрових моделей дозволяє проаналізувати стратегії як фінансової установи, так і позичальника, з'ясувати мотиви сторін і визначити оптимальні умови для укладення угоди. Наприклад, у класичній моделі «дилема ув'язненого», де кожна сторона може обрати між співпрацею або обманом, досягнення взаємної вигоди можливе за умови дотримання принципів довіри, послідовності дій та формалізації зобов'язань через прозорі контрактні механізми.

Теорія ігор ефективно застосовується для аналізу конкурентної поведінки фінансових установ. Наприклад, під час зниження процентних ставок або боротьби за частку ринку банки діють як суперники, ігрове моделювання дає змогу спрогнозувати їхні дії, уникнути цінових війн і забезпечити стабільність ринку.

У періоди економічної нестабільності цей підхід також корисний для оцінки взаємодії банків з державою чи міжнародними фінансовими організаціями. Кооперативні ігри допомагають визначити, наскільки ефективною може бути спільна антикризова стратегія для зменшення системних ризиків.

Використання теорії ігор у сфері фінансового ризик-менеджменту відкриває нові можливості для стратегічного аналізу в умовах невизначеності. Моделюючи поведінку ринкових учасників та їхню взаємозалежність, цей підхід підвищує обґрунтованість рішень у банківській діяльності, кредитуванні, конкуренції та кризовому реагуванні.

Ігрові моделі, засновані на рівновазі Неша та домінуючих стратегіях, дають змогу розробляти оптимальні стратегії взаємодії між основними фінансовими суб'єктами. Це особливо актуально за умов постійних змін на ринку, де ефективне рішення може значно знизити ризики.

Перспективи подальших досліджень – адаптація моделей до конкретних видів ризиків і впровадження їх у системи підтримки рішень фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Мишківська Я. С. Використання ігор з нульовою сумою в управлінні ризиками в фінансових установах, 2024. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/16875>.

2. Abigail Breitenbucher, Gaming The System: A Game Theoretic Approach To Risk Management And Cybersecurity, 2022. URL: <https://openworks.wooster.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=12442&context=independentstudy>.

3. Enicov Igor, Applying Game Theory In Risk Management, 2016, URL: <https://ideas.repec.org/a/ora/journal/v1y2016i2p283-291.html>.

ВЕБ-ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІЛЬНОЇ РОБОТИ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА ОСНОВІ ВІРТУАЛЬНИХ ДОЩОК

Бабала Вікторія,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Ізмайлов А. В.,
кандидат технічних наук, старший викладач.

У сучасному світі, де дистанційна робота та онлайн-навчання стали необхідністю, зростає потреба в інструментах, що дозволяють командам співпрацювати в реальному часі [1]. Багатокористувацькі платформи для інтерактивної співпраці забезпечують взаємодію користувачів незалежно від їх місцезнаходження. Метою даного дослідження є розробка багатокористувацької веб-платформи для співпраці в реальному часі на основі інтерактивних віртуальних дощок із додатковими функціями на основі штучного інтелекту (ШІ) для покращення користувацького досвіду.

Аналіз існуючих рішень. На ринку доступно багато інструментів для дистанційної співпраці, однак більшість із них мають обмеження. Відсутнє універсальне рішення, яке б повністю відповідало потребам користувачів, а безкоштовні версії часто позбавлені важливих функцій. Бракує підтримки автоматизації та інтеграції ШІ, що знижує зручність роботи. Також у багатьох платформах відсутні вбудовані засоби комунікації, через що користувачі змушені користуватись сторонніми сервісами.

Для розробки запропонованого рішення використано наступний стек технологій:

- **Next.js** – для розробки клієнтської частини платформи [2];
- **Convex** – для зберігання даних та організації взаємодії з базою даних;
- **Liveblocks** – для реалізації багатокористувацької синхронізації;
- **Clerk** – для безпечної та швидкої аутентифікації користувачів;
- **Stream SDK** – для реалізації відеозв'язку.

У запропонованій веб-платформі користувач спочатку проходить автентифікацію та авторизацію, після чого отримує доступ до робочого простору [3]. Панель керування дозволяє переглядати дошки в межах поточної організації (рис. 1), а також перемикатися між організаціями, до яких користувач доєднаний. Адміністратор може запрошувати нових користувачів за електронною адресою – після підтвердження запрошення вони отримують доступ до всіх дощок організації.

Перебуваючи на сторінці панелі керування, користувач також може із зручністю знаходити необхідні проєкти, організовувати їх за пріоритетом (додаючи важливі файли в «обране») і виконувати основні операції із дошками, такі як створення, копіювання посилання на файл, перейменування або видалення. Для покращення користувацької підтримки інтегровано чат-бот, який допомагає орієнтуватися у функціоналі платформи та оперативно відповідає на типові запитання.

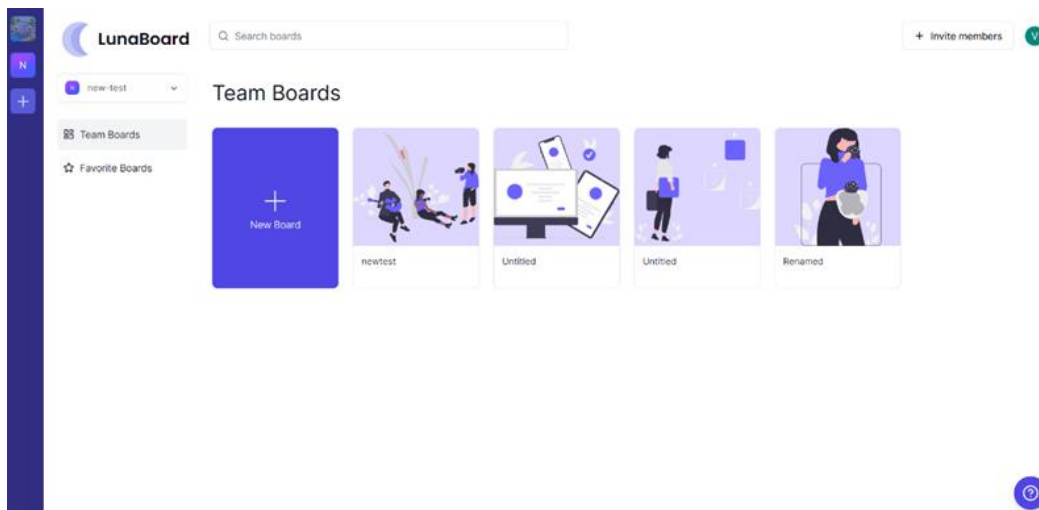

Рисунок 1 – Сторінка панелі керування

Сторінка дошки є основним робочим простором, де користувачі можуть взаємодіяти в режимі реального часу (рис. 2). Вбудовані модулі коментування та відеозв'язку дозволяють обговорювати вміст безпосередньо на дошці, створюючи повноцінне середовище для співпраці. Інтеграція ШІ дає змогу автоматично створювати підсумки змін і допомагати із редагуванням текстів.

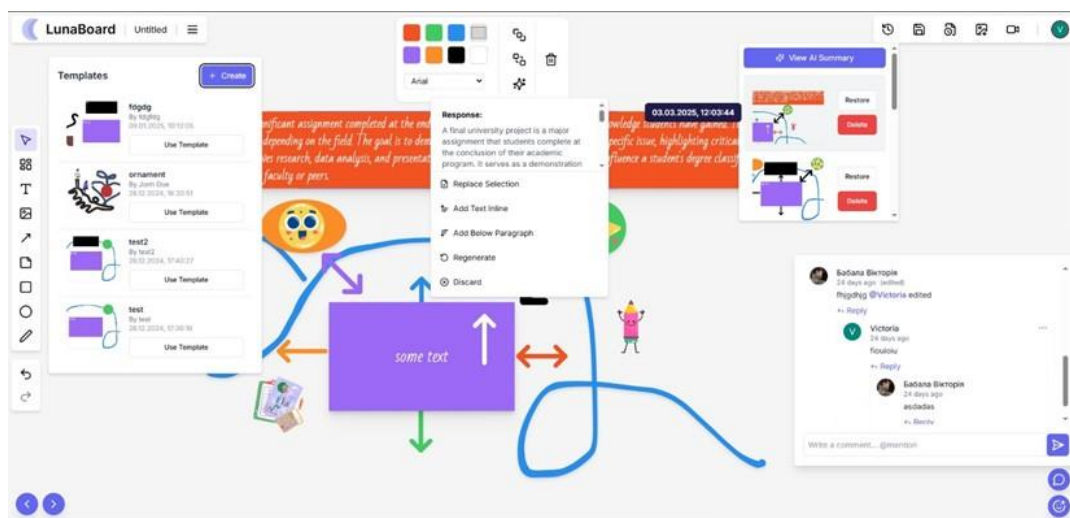

Рисунок 2 – Сторінка дошки

Запропонована платформа є зручним інструментом для спільної роботи у освітньому та корпоративному середовищах. Поєднуючи інтуїтивний інтерфейс, синхронізацію та можливості ШІ, вона дозволяє командам ефективно взаємодіяти у цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Verified Market Research, «Global Online Whiteboard Software Market Size And Forecast» 2024.
2. Riva M. Real-World Next.js: Build scalable, high-performance, and modern web applications using Next.js, the React framework for production. Packt Publishing, 2022.

3. LeBlanc J., Messerschmidt T. Identity and Data Security for Web Development: Best Practices, O'Reilly Media, 2016.

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ І РОЗВАНТАЖЕННЯ НАФТИ

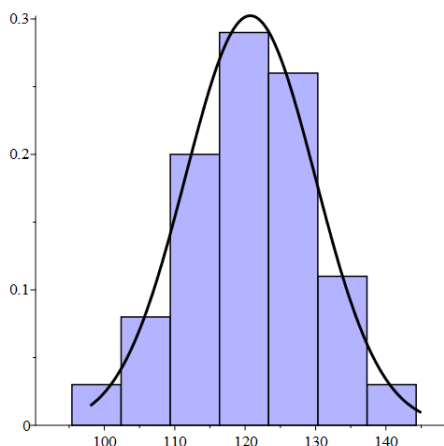
Берладин Володимир,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Махней О. В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

У сучасному світі логістика транспортування і переробки нафти відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної роботи нафтопереробних підприємств. Особливої уваги потребує оптимізація процесу перевезення і розвантаження сировини. Одним з найефективніших інструментів аналізу складних виробничо-логістичних систем є імітаційне моделювання.

Постановка задачі. Досліджується приклад системи, яка складається з 15 танкерів. Танкери транспортують сиру нафту з пункту завантаження до пункту розвантаження. Відомі дані про тривалість руху танкерів між пунктами завантаження і розвантаження. Передбачається, що танкери можуть завантажуватися одночасно. У порту для розвантаження нафти є тільки один розвантажувальний док, який працює щоденно з 6.00 до 24.00. Нафта спочатку надходить у сховище ємністю 200 тисяч барелів, а потім по трубопроводу на очисне устаткування.

Потрібно здійснити моделювання процесу завантаження, перевезення і розвантаження нафти протягом одного місяця і року та отримати статистичний звіт.

Створення моделі. На першому етапі проведено аналіз фактичних даних щодо часу руху завантажених танкерів (близько 100 спостережень). За допомогою методу гістограм (див. рис.) та обчислення числових характеристик (середнього, медіани, коефіцієнта асиметрії) встановлено, що нормальний розподіл з математичним сподіванням близько 120.7 год і стандартним відхиленням близько 9.2 год достатньо добре наближає дані спостережень.

Модель реалізовано в середовищі GPSS World. До її складу увійшли блоки завантаження танкерів, транспортування, розвантаження, наповнення та спорожнення сховища, а також роботи очисного устаткування. У моделі враховуються часові затримки на виведення танкера з розвантажувального доку, обмеження щодо рівня заповненості сховища та постачання нафти на очисне устаткування. Це робиться для виключення частих зупинок і запусків очисного устаткування. Під час розвантаження перевіряється рівень заповнення сховища, що впливає на можливість продовження процесу. Танкери моделюються транзактами. Окремий транзакт імітує роботу очисного обладнання. Перерви в роботі розвантажувального дока також імітуються окремими транзактами з високим пріоритетом. Розвантажувальний док моделюється одноканальним пристроєм.

Аналіз статистичного звіту. На підставі моделювання протягом року (8760 годин) отримано такі результати:

- Коефіцієнт використання розвантажувального доку: 0.846, що свідчить про високе завантаження ресурсу.
- Середній час розвантаження одного танкера: 9.6 год.
- Середній час перебування танкера в черзі на розвантаження: 8 год, максимальна довжина черги – 4.
- Середня кількість танкерів, що одночасно завантажуються: 3.4, максимальна – 7.
- Час роботи очисного устаткування за рік становив 4848 год, тобто воно працювало близько 55% часу, що пояснюється обмеженнями на рівень заповненості сховища.

Аналіз об'єму нафти в сховищі показав стабільність роботи системи з незначними коливаннями в рамках допустимих меж. Також отримано розподіл тривалості повного рейсу танкера – середній час становив 245.3 год зі стандартним відхиленням 12.5 год.

Висновки. Побудована модель дозволяє детально дослідити основні статистичні характеристики логістичного ланцюга транспортування та розвантаження нафти. Виявлено, що найбільш завантаженим елементом є розвантажувальний док. Також підтверджено ефективну роботу сховища та очисного обладнання при заданих умовах.

Список використаних джерел

1. Жерновий Ю. В. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування. Практикум. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 307 с.
2. Махней О. В. Математичне моделювання. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2015. 372 с.
3. Неруш В.Б., Курдеча В.В. Імітаційне моделювання систем та процесів. Київ : НН ІТС НТУУ «КПІ», 2012. 115 с.
4. Соколовський Я. І., Шабатура Ю. В., Виклюк Я. І. Моделювання систем у GPSS World. Львів : Новий світ – 2000, 2020. 288 с.
5. Law Averill M., Kelton W. David. Simulation Modeling and Analysis. McGraw-Hill, 2000.

СИСТЕМА РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІДЕОКОНТЕНТУ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ СТИЛІСТИЧНИХ ВІЗУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДЕОМАТЕРІАЛУ

Біланюк Роман,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Горелов В. О.,
кандидат технічних наук, доцент.

У сучасному цифровому середовищі користувачі мають доступ до значної кількості відеоконтенту на платформах типу Netflix [1], YouTube та інших. Водночас швидкість споживання інформації змушує глядачів покладатися на рекомендації систем, які підбирають для них найцікавіші відео. Традиційні методи рекомендацій здебільшого базуються на метаданих (жанр, акторський склад, рейтинги) та історії переглядів, але не враховують візуальні, стилістичні особливості відео – ключовий фактор, що впливає на емоційне сприйняття користувачем [2].

Розвиток стримінгових сервісів поставив перед дослідниками завдання зробити рекомендації не лише релевантними за змістом, а й відповідними естетичним вподобанням користувача. Відеоматеріали одного жанру можуть мати принципово різні візуальні стилі: від притемнених, драматичних кадрів художніх фільмів до яскравої, мультиплікаційної палітри анімацій [2]. Ігнорування цих особливостей призводить до зниження якості рекомендацій, адже користувачі часто шукають контент «не тільки про що», а і «якого вигляду» [3].

Аналіз стилістичних візуальних характеристик відео реалізується через комбінацію комп'ютерного зору, машинного навчання та експертного аналізу. Зазвичай основними етапами такого аналізу є: збір даних, витягування ознак (колір, композиція, текстура, рух, освітлення тощо), машинне навчання (класифікація стилю, глибокі нейронні мережі, трансфер стилю), контекстуальний аналіз, експертна оцінка, інтеграція результатів.

Netflix використовує гібридну систему з нейронними мережами, аналізуючи перегляди, оцінки, метадані та, навіть, обкладинки відео. **YouTube** застосовує двокрокову модель: кандидатогенерація (вибір потенційних відео) і ранжування (сортування за релевантністю). **TikTok** покладається на аналіз швидкої взаємодії (скрол, лайк, коментар) і короткі цикли зворотного зв'язку.

Найпоширенішими є гібридні системи, що комбінують колаборативну фільтрацію та контент-орієнтований підхід. Колаборативні методи аналізують перегляди інших користувачів із подібними вподобаннями, у той час як контент-орієнтовані покладаються на метадані [1, 5]. Деякі платформи почали експериментувати з базовим аналізом кадру – вимірюванням яскравості тону або частотою змін кадрів – але це дає лише поверхневі уявлення про стиль [4]. Водночас сучасні досягнення в області комп'ютерного зору дозволяють виділяти глибші візуальні патерни: кольорові схеми, композиційні структури та характер руху об'єктів [2, 3]. Проте, такі підходи поки що рідко інтегрують у рекомендаційні системи в повному обсязі.

У даній роботі запропоновано комплексний підхід, що поєднує аналіз стилістичних візуальних особливостей із традиційними метаданими. Для початку у відео автоматично виділяються зображення, які нормалізуються і конвертуються у формат, придатний для машинного навчання [3]. Для прискорення обчислень використовується платформа AMD ROCm [4], що дозволяє ефективно тренувати глибокі нейронні мережі. Наразі модель навчається класифікувати кадри на дві категорії – художній фільм та анімаційний фільм – і готує основу для подальшої деталізації стилів.

Нейронна мережа натренована на збірникові зображень із різних художніх та анімаційних фільмів. Під час підготовки даних застосовано нормалізацію, зменшення роздільності до 224×224 px, аугментацію та регуляризацию Dropout і L2-регуляризацию для ефективнішого узагальнювання патернів моделлю та уникнення перенавчання. Оптимальний режим навчання було досягнуто за приблизно 50–60 епох, коли показники втрат на тренувальній і валідаційній вибірках стабілізувалися без ознак перенавчання.

Під час тестування модель продемонструвала середню точність понад 85% при розпізнаванні художнього та анімаційного контенту. Вона ефективно виділяє характерні візуальні патерни – кольорові схеми, текстури та динаміку руху. Це підтверджує те, що аналіз стилістичних візуальних ознак є корисним інструментом для побудови рекомендацій і може бути доповненням до традиційних метаданих.

У роботі обґрунтовано необхідність та доцільність врахування стилістичних візуальних особливостей відео при формуванні рекомендацій. Запропоновано рішення, що поєднує аналіз візуальних характеристик і традиційних метаданих. Результати прототипу підтверджують ефективність підходу: модель досягає високої точності у базовій класифікації кадрів. Подальше дослідження стосується розширення класифікаційних категорій, інтегрування повноцінного профілю метаданих та завершення розробки алгоритму, який надаватиме користувачам персоналізовані рекомендації, що враховують як зміст, так і візуальний стиль відео.

Список використаних джерел

1. Netflix. Watch TV Shows Online. URL: <https://www.netflix.com> Helping Young Children Build 21st-Century Skills By David Ross. 2017. URL: <https://bit.ly/2XSKOHn>.
2. Wikipedia contributors. Computer vision. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Computer_vision.
3. TensorFlow. TensorFlow. URL: <https://www.tensorflow.org>.
4. AMD ROCm Documentation. Radeon Open Compute Platform. URL: <https://rocm.docs.amd.com>.
5. Smith J. Content-Based Recommendation Systems. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jair.2022.07.004>.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕГРАЦІЇ З МОВНИМИ МОДЕЛЯМИ

Брусак Євген,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Савка І. Я.,
кандидат фіз.-мат. наук, старший викладач.

У сучасному цифровому середовищі рекомендаційні системи стали незамінним інструментом для допомоги користувачам у навігації величезним обсягом інформації. Вони лежать в основі роботи платформ електронної комерції, потокових сервісів, соціальних мереж і новинних агрегаторів, забезпечуючи персоналізований досвід і підвищуючи залученість користувачів. Традиційні методи побудови рекомендацій базуються переважно на колаборативній фільтрації, контентному аналізі та гібридних підходах. Хоча вони демонструють прийнятний рівень ефективності, все ж мають низку обмежень, зокрема проблема «холодного старту» (недостатність даних про нових користувачів або елементи), розрідженість даних у великих матрицях взаємодії, а також обмеження в глибокому розумінні контексту чи мотивацій користувача [1].

З появою великих мовних моделей (Large Language Models, LLMs), таких як GPT-4 чи PaLM, рекомендаційні системи отримали нові можливості для подолання обмежень класичних підходів. Мовні моделі великого масштабу здатні працювати з неструктурованими текстовими даними, аналізувати семантичні зв'язки, контексти і навіть наміри користувачів. Саме це робить їх особливо привабливими для використання в рекомендаційних системах. LLMs здатні не лише інтерпретувати природну мову на рівні контексту, але й генерувати обґрунтовані відповіді, пояснення і навіть нові, раніше неявні зв'язки між предметами чи інтересами користувача. Завдяки цьому LLMs можуть бути інтегровані у рекомендаційні системи як семантичні механізми, що здійснюють міркування та узагальнення, замість банального порівняння ознак [2].

Існує кілька способів інтеграції LLMs у рекомендаційні системи. Найпоширенішими підходами є використання моделей як генераторів попередніх ознак (pretraining), застосування тонкого налаштування (fine-tuning) на завданнях рекомендацій, а також метод підказок (prompting), що дає змогу залучати LLMs без необхідності повторного навчання [3].

Однією з головних переваг використання LLMs у рекомендаціях є можливість генерації пояснень до запропонованих варіантів. Це дозволяє зменшити інформаційний шум, збільшити довіру до системи, а також підтримати діалогову взаємодію. Завдяки таким способам рекомендаційна система полегшує прийняття рішень користувачем, що в свою чергу стимулює його до подальшого використання системи.

Особливо перспективною є сфера рекомендацій книжок, де контент має глибоку текстову природу. Класичні системи не завжди здатні врахувати емоційний тон, стиль автора чи темп оповіді – все те, що важливо для читача. LLMs, аналізуючи рецензії, метадані і навіть уривки творів, можуть будувати більш

глибокі профілі книжок та користувачів, зіставляючи їх з урахуванням змістовних характеристик. Моделі можуть будувати векторні подання для цілих розділів книг або уривків і зіставляти їх із вподобаннями користувача на рівні тем, наративних структур чи стилістичних особливостей [4].

Втім, впровадження LLMs супроводжується низкою викликів. Найперше – це значні обчислювальні витрати, які виникають при обробці запитів у реальному часі. Масштабованість таких рішень досі є актуальною проблемою для більшості комерційних систем. Не менш важливими є питання конфіденційності даних та етичні аспекти використання мовних моделей, зокрема в контексті маніпуляції уподобаннями чи персональними переконаннями користувачів [1]. Тим не менш, вже сьогодні активно ведуться дослідження у напрямку оптимізації моделей, зокрема за допомогою знань з Transfer Learning, інструкційного донавчання (instruction tuning) та використання менш ресурсомістких, але ефективних моделей [5].

Таким чином, інтеграція великих мовних моделей у рекомендаційні системи дозволяє не просто покращити точність чи релевантність рекомендацій, а й докорінно змінює підхід до персоналізації. LLMs забезпечують гнучкість, пояснюваність та контекстність, що важко досягне за допомогою класичних методів. Проте їх повномасштабне впровадження потребує подальших досліджень, оптимізації інфраструктури та вирішення етичних дилем, що супроводжують таку трансформацію.

Список використаних джерел

1. Jianghao Lin, Xinyi Dai, Yunjia Xi, Weiwen Liu, Bo Chen, Hao Zhang, Yong Liu, Chuhan Wu, Xiangyang Li, Chenxu Zhu, Huifeng Guo, Yong Yu, Ruiming Tang, and Weinan Zhang. 2025. How Can Recommender Systems Benefit from Large Language Models: A Survey. *ACM Trans. Inf. Syst.* 43, 2, Article 28 (March 2025), 47 pages. . DOI: <https://doi.org/10.1145/3678004>.
2. Z. Zhao et al. Recommender Systems in the Era of Large Language Models (LLMs). *IEEE Transactions on Knowledge & Data Engineering*. 2024. Nov. Vol. 36, No. 11, P. 6889-6907. . DOI: <https://doi.org/10.1109/TKDE.2024.3392335>.
3. Likang Wu, Zhi Zheng, Zhaopeng Qiu, Hao Wang, Hongchao Gu, Tingjia Shen, Chuan Qin, Chen Zhu, Hengshu Zhu, Qi Liu, Hui Xiong, and Enhong Chen. 2024. A survey on large language models for recommendation. *World Wide Web* 27, 5 2024. Sep. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11280-024-01291-2>.
4. Peiyang Yu, Zeqiu Xu. The Application of Large Language Models in Recommendation Systems. URL: <https://arxiv.org/abs/2501.02178>.
5. Yue Wang, Hung Le. CodeT5+: Open Code Large Language Models for Code Understanding and Generation. URL: <https://arxiv.org/abs/2305.07922>.

РОЗРОБКА ВЕБЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАВЧАННЯ ВОДІННЮ

Голобин Владислав,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Кузь М. В.,
доктор технічних наук, професор.

Сучасні автомобілі все ще потребують ручного керування людиною. Ця навичка залишається актуальною, оскільки дає змогу швидко й вільно долати значні відстані. Саме тому багато людей прагнуть її опанувати. За даними Головного сервісного центру МВС, у 2023 році понад 337 тисяч осіб в Україні вперше отримали водійські посвідчення [1]. Підготовкою майбутніх водіїв займаються сертифіковані автоінструктори. Їхня праця має важливе значення, адже саме вони відповідають за те, наскільки добре підготовленими новачки виходять на дорогу.

Основне завдання інструктора – передати власний досвід у структурованій і зрозумілій для учня формі, а також перевірити рівень засвоєних знань. Зазвичай для цього використовуються нотатники, де фіксуються рекомендації та подальші кроки студента. Однак такий формат має низку недоліків: складність у збереженні важливої інформації, повільне внесення даних, тривалий аналіз попередніх занять і ризик втрати або пошкодження записів.

Метою даної роботи є розв’язання вищезазначених проблем шляхом розробки спеціалізованої вебплатформи. Вона має на меті спростити виконання рутинних завдань автоінструкторів, підвищити ефективність навчання та покращити якість обслуговування студентів. Це, своєю чергою, позитивно позначиться на іміджі інструктора.

Для аналізу подібних рішень було обрано три найпопулярніші додатки: TotalDrive, WeDrive та FourFive. Основними критеріями їх оцінювання стали наявність необхідного функціоналу, доступність на різних платформах та регіонах. Аналіз показав, що ці сервіси вирішують переважно базові завдання – такі як формування розкладу занять і трекінг учнів. Натомість такі важливі аспекти, як підготовка до наступного заняття та планування маршрутів, залишаються повністю поза увагою. Проблема відстеження прогресу в межах курсу вирішена лише частково й потребує доопрацювання. Крім того, всі проаналізовані програми мають проблеми з доступністю в Україні.

Розроблений вебдодаток розширює функціонал наявних рішень, дозволяючи інструкторам створювати кілька курсів – кожен із власним набором навичок для опанування. Також він дає змогу скласти розклад занять з урахуванням екзаменів та побажань студентів. Особливістю додатка є концентрація на геолокаційних даних. Він здатен відстежувати маршрут під час заняття, дає інструктору змогу оцінювати, як учень долає певні ділянки дороги, швидко вносити інформацію про інциденти із фіксацією їх локації, а також зберігати шаблони маршрутів. Це дозволяє зрозуміти, які саме ділянки студент проходить із труднощами, і враховувати це при плануванні наступного заняття.

Для реалізації серверної частини застосунку було обрано мову Java та фреймворк Spring. Це найпопулярніший Java-фреймворк, який забезпечує швидку, зручну та безпечну розробку [2]. Для створення інтерфейсу користувача використано мову TypeScript та фреймворк Angular. Стилiзацію елементів інтерфейсу реалізовано за допомогою бібліотеки Angular Material, кожен компонент якої є добре протестованим і підтримує адаптивність та доступність [3].

У якості архітектурного підходу було обрано модульний моноліт. Така структура зменшує зв'язаність коду, що полегшує його супровід і внесення змін. Водночас система працює швидше, оскільки міжмодульна взаємодія відбувається в межах одного процесу. Застосунок складається із п'яти незалежних модулів, кожен з яких виконує чітко визначену роль:

- 1) Identity – відповідає за автентифікацію та авторизацію користувачів;
- 2) Course Content Management – забезпечує наповнення та структуру курсів;
- 3) Participation – відповідає за участь студентів у курсах та відстеження їх досягнень;
- 4) Booking – керує розкладом та записами на заняття;
- 5) Training Session – забезпечує планування та проведення практичних занять.

Таким чином було розроблено легку, але водночас ефективну систему, яка суттєво спрощує щоденні завдання автоінструкторів і забезпечує студентам зручну взаємодію з викладачем. Вебзастосунок може бути використаний як приватними автоінструкторами, так і в межах автошкіл. Система спроектована з урахуванням можливості майбутнього переходу на мікросервісну архітектуру, що забезпечить кращу масштабованість у разі збільшення навантаження чи потреби у розширенні функціоналу.

Список використаних джерел

1. Звіт ГСЦ МВС за 2023 рік. URL: https://hsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/Zvit_2023.pdf.
2. Spring Framework. Overview. URL: <https://spring.io/why-spring>.
3. Angular Material. URL: <https://material.angular.io/>.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РІВНЯНЬ ТА НЕРІВНОСТЕЙ З ПАРАМЕТРАМИ

Гошовська Юлія,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Никифорчин І. В.,
кандидат економічних наук, доцент.

У сучасній освіті інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) набувають все більшого значення, оскільки сприяють заохоченню учнів до активного пошуку та дослідження знань, замість пасивного сприйняття інформації.

У працях М. Жалдака, Ю. Жука, В. Лапінського, Ю. Машбиця зазначається, що одним із шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів є застосування інформаційних технологій, які зможуть зробити процес здобуття освіти більш гнучким, індивідуалізованим і одночасно нададуть змогу учням використовувати глобальні ресурси для навчання, спілкуватись та обмінюватись досвідом з учнями інших міст, країн тощо [1].

Інформаційні технології на основі мультимедійного контенту (текст, звук, зображення, графіка, анімація) в руках учителя стають дуже дієвим технічним засобом навчання. Використовуючи мультимедійні засоби навчання, учитель має змогу на високому рівні розвивати вербально-логічний, наочно-дієвий, просторовий, візуальний тип мислення, завдяки тому, що поєднується слухове й зорове сприйняття інформації.

Одним із ефективних інструментів, що знайшов широке застосування у викладанні математики, є GeoGebra.

GeoGebra – це безкоштовне динамічне програмне забезпечення для вивчення математики, яке об'єднує геометрію, алгебру, таблиці, графіки, статистику і математичні моделі в єдиному інтерактивному середовищі. Його інтуїтивно зрозумілий інтерфейс дозволяє учням експериментувати та будувати математичні моделі [4].

Особливу цінність цей інструмент набуває у процесі вивчення рівнянь та нерівностей з параметрами в профільній школі. Традиційні методи розв'язування параметричних рівнянь і нерівностей часто зводяться до аналітичних перетворень, що може здаватися учням абстрактним і складним. GeoGebra дозволяє візуалізувати ці процеси, роблячи їх наочними та зрозумілими. Це особливо важливо для профільної школи, де математика вивчається на глибшому рівні, а учні готуються до подальшої академічної чи професійної діяльності. Використовуючи середовище GeoGebra, учні мають змогу не лише опановувати алгоритми розв'язування, а й досліджувати їхні графічні інтерпретації.

На уроках можна використовувати GeoGebra для демонстрації методів розв'язування параметричних рівнянь і нерівностей, проведення досліджень, а також для самостійної роботи учнів.

Наприклад, учні можуть змодельовати функцію з параметром, побудувати її графік і дослідити, за яких значень параметра графік перетинає вісь абсцис або не має розв'язків (Рис. 1) [4].

Впровадження GeoGebra у процес навчання в профільній школі під час розв'язування рівнянь та нерівностей з параметрами є надзвичайно ефективним засобом підвищення якості математичної освіти. Завдяки візуалізації, інтерактивності та можливості самостійного дослідження, учні не лише глибше розуміють матеріал, а й набувають навичок, необхідних для подальшого навчання й професійного зростання. ІКТ відкривають нові горизонти для сучасного освітнього процесу, роблячи його більш захопливим, глибоким та ефективним.

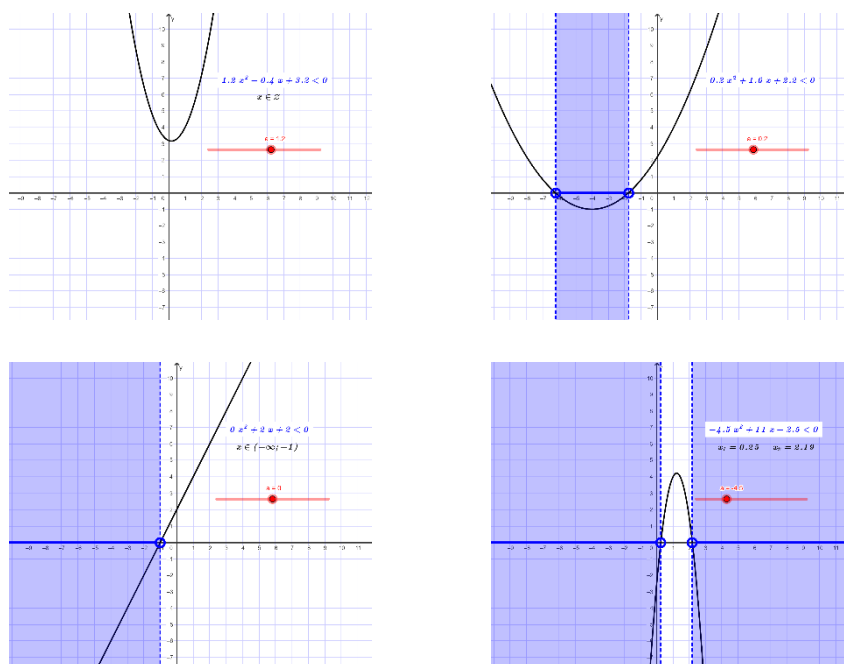

Рис. 1.

Список використаних джерел

1. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : навч. посіб. Вид. 2, перероб. і доп. / Т. Г. Крамаренко, В. В. Корольський, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк ; наук. ред. М. І. Жалдак. Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2019. 444 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/>.
2. Кушнір В. А. Інноваційні методи навчання математики : науково-методичний посібник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. 148 с.
3. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ : монографія. Харків : Факт, 2005. 360 с.
4. Середовище GeoGebra. URL: <https://www.geogebra.org/>.

РОЗРОБКА ПЛАТФОРМИ ТЕСТУВАННЯ З ГЕНЕРУВАННЯМ ТЕСТІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Гречин Ірина,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Семаньків М. В.,
кандидат технічних наук.

Використання тестів у навчальному процесі є надзвичайно популярним, оскільки вони забезпечують об'єктивну та швидку перевірку знань учнів і студентів. У сучасній освіті тести сприяють підвищенню мотивації до навчання, а також дозволяють ефективно відстежувати прогрес і адаптувати навчальні стратегії. Тести мають низку переваг, що робить їх ефективним інструментом у навчальному процесі. По-перше, вони забезпечують об'єктивність оцінювання,

оскільки відповіді перевіряються за чіткими критеріями. По-друге, тести дозволяють швидко охопити великий обсяг матеріалу й виявити рівень засвоєння знань у всього класу або групи. Крім того, тестові завдання сприяють розвитку аналітичного мислення та навичок самоперевірки. В умовах цифровізації освіти тести зручно використовувати в онлайн-форматі, що економить час і ресурси як викладача, так і учня [1].

Розробка платформи тестування з використанням штучного інтелекту (ШІ) є надзвичайно актуальною в умовах сучасної цифрової освіти. ШІ дозволяє автоматично генерувати тести відповідно до рівня знань, навчальних цілей та індивідуальних потреб користувача, що підвищує ефективність навчального процесу [2]. Така платформа може забезпечити адаптивне навчання, швидке оцінювання знань, зменшення навантаження на викладачів і персоналізацію навчального контенту. В епоху дистанційної освіти та швидкого розвитку EdTech-технологій подібні рішення відкривають нові можливості для вдосконалення системи оцінювання та підвищення якості освіти загалом.

Перед платформою тестування з генерацією тестів за допомогою штучного інтелекту потрібно поставити такі основні задачі:

- Автоматичне створення тестів
Генерація індивідуалізованих тестових завдань на основі теми, рівня складності та цілей навчання.
- Адаптивне тестування
Платформа повинна підлаштовувати складність завдань залежно від відповідей користувача, забезпечуючи персоналізоване навчання.
- Оцінювання результатів
Автоматичний аналіз відповідей з наданням зворотного зв'язку, оцінок і рекомендацій щодо подальшого навчання.
- Аналіз прогресу учнів
Ведення статистики успішності, визначення сильних і слабких тем для кожного користувача.
- Визначення типових помилок
Виявлення частих помилок серед учнів та адаптація навчального матеріалу для їх подолання.
- Підтримка різних типів завдань
Створення не лише тестів з вибором відповідей, а й відкритих запитань, завдань на відповідність, впорядкування, тощо.
- Інтеграція з навчальними платформами
Сумісність із системами управління навчанням (LMS), що дозволяє легко впроваджувати платформу у заклади освіти.
- Безперервне навчання моделі ШІ
Постійне удосконалення алгоритмів генерації тестів на основі зібраних даних та зворотного зв'язку [1].

Новизна розробки платформи тестування з генерацією тестів за допомогою штучного інтелекту полягає в поєднанні інноваційних технологій та індивідуального підходу до оцінювання знань. На відміну від традиційних систем, така платформа не лише автоматично створить унікальні тести на основі

навчального матеріалу, а й адаптує їх до рівня підготовки кожного користувача в реальному часі. Завдяки використанню ШІ, система зможе аналізувати помилки, навчальні результати, стилі навчання й на цій основі формувати персоналізовані рекомендації. Додатковою перевагою є можливість динамічного оновлення тестів відповідно до актуальних освітніх програм і тенденцій. Таким чином, платформа поєднує в собі інтелектуальне оцінювання, гнучкість і масштабованість, що робить її значущим кроком уперед у сфері освітніх технологій [1, 2].

Розроблена платформа EduTest є ефективним інструментом для автоматизації процесів тестування та оцінювання знань. Використання сучасних веб-технологій забезпечує її доступність і зручність для користувачів. Особливістю платформи є інтеграція штучного інтелекту, що дозволяє автоматично генерувати унікальні тестові завдання на основі навчальних матеріалів. Це сприяє персоналізації процесу навчання та підвищує ефективність оцінювання знань.

Платформа пропонує широкий спектр функціональних можливостей: інтуїтивно зрозумілий інтерфейс для викладачів і студентів; можливість створення тестів як автоматично, так і вручну; гнучке управління предметами, групами та тестами в єдиному місці; кроссплатформенність, що забезпечує зручність роботи з будь-якого пристрою.

Список використаних джерел

1. Алпайдін, Е. Вступ до машинного навчання. Кембридж : MIT Press, 2021. 640 с.
2. Бішоп, К. М. Розпізнавання образів і машинне навчання. Нью-Йорк : Springer, 2006. 738 с.

РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ДОРОЖНІХ ЗНАКІВ

Гук Дмитро,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Лазарович І. М.,
кандидат технічних наук, доцент.

В сучасному світі, особливо в останні кілька десятиліть, зростає застосування систем, що розпізнають дорожні знаки, як і в сфері автомобілебудування, так і в навчальних чи туристичних мобільних помічниках. Проаналізувавши існуючі рішення, було виявлено, що незважаючи на те, що деякі мобільні застосунки (наприклад, SignScan [1] чи Road Signs Identifier AI [2]) можуть розпізнавати знаки, дуже часто, вони мають обмежену точність, вузьку локалізацію чи проблеми з підтримкою нестандартних знаків. Натомість, хоча промислові рішення (Bosch Traffic Sign Recognition чи системи компанії Mobileye) демонструють дуже високу точність та результативність, вони теж мають свої обмеження, серед яких – висока вартість, обмежена доступність чи складність адаптації до освітніх задач.

В свою чергу, це обумовлює актуальність створення простого та точного мобільного застосунку для розпізнавання дорожніх знаків, які орієнтовані на навчальну функцію, чи функцію практичного помічника під час подорожей.

Під час реалізації поставленого завдання було проведено аналіз різних сучасних моделей комп'ютерного бачення. Серед них було розглянуті наступні: R-CNN (має високу точність, але має малу швидкість роботи), SSD (швидша, ніж попередня, але має гіршу локалізацію на дрібних об'єктах), YOLO (має оптимальний баланс між швидкістю і точністю). Враховуючи поставлені вимоги до роботи в реальному часі та на мобільному пристрої, було обрано модель YOLO.

Дана технологія була обрана для роботи, оскільки вона має кілька переваг, яка вирізняє її з поміж інших. Насамперед, YOLO дозволяє швидко і точно розпізнавати об'єкти, включаючи складні, нестандартні чи візуально схожі дорожні знаки [3, 4]. Після цього було вирішено використати зображення дорожніх знаків країн Східної Азії, оскільки вони вирізняються складністю та різноманітністю їх дизайну, оскільки вони не мають уніфікованих стандартів дизайну, на відміну від дорожніх знаків країн Європи.

Даний датасет було створено згідно стандартів документації YOLO, де для кожного зображення було створено текстовий документ зі значеннями ID класу та координатами та розмірами обмежувальної рамки (англ. bounding box), яка використовується при тренуванні моделі на основі технології YOLO. Крім цього, було створено скрипт, який автоматизує даний процес за допомогою мови програмування Python та фреймворку Selenium для взаємодії з браузером з подальшим завантаженням зображень та створення обмежувальних рамок в форматі YOLO. Після цього, було проведено аналіз даних датасету з подальшою обробкою даних та тренуванням моделі.

Додаток було створено за допомогою фреймворку Kivy, де було створено інтерфейс для зображення, зі стартовим вікном, де потім користувач отримує доступ до сканування знаків за допомогою камери мобільного пристрою, де, роблячи знімок зображення знаку, виводиться назва знаку та відсоток схожості зображення з знаком.

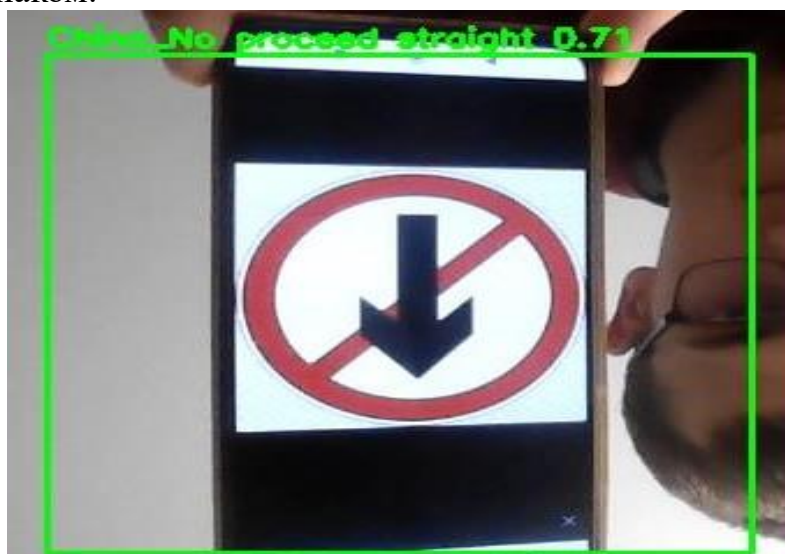

Рис 1. Результат роботи натренованої моделі додатку

Таким чином, було створено мобільний додаток, який сканує зображення дорожніх знаків з наступними показниками роботи моделі:

- точність (precision): 94,78%;
- повнота (recall): 95,71%;
- середня точність (mean average precision): 97,55%.

Даний додаток поєднує точність промислових систем із простотою і доступністю для навчальних і туристичних цілей.

Список використаних джерел

1. SignScan | Тести ПДР 2025 – Додатки в Google Play. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.signscan&hl=uk>.
2. Road Signs Identifier AI – Додатки в Google Play. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.dinno8.roadsigns>.
3. Home – Ultralytics YOLO. URL: <https://docs.ultralytics.com/>.
4. YOLO. A State-of-the-Art Object Detection Model. URL: <https://medium.com/@khwabkalra1/yolo-you-only-look-onc-523b01ec4f4d>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Данилів І. В.,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Марцінків М. В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

У контексті сучасних економічних змін, нестабільності та глобальних викликів, особливого значення набуває банківське страхування як інструмент підвищення фінансової стабільності та безпеки. В умовах воєнного стану, економічної невизначеності та стрімкої цифровізації фінансових послуг, банки та страхові компанії змушені шукати нові форми взаємодії, спрямовані на забезпечення захисту клієнтів і зменшення ризиків. Банківське страхування (англ. bancassurance) – це форма стратегічної співпраці між банком і страховою компанією, що передбачає розповсюдження страхових продуктів через банківську мережу. Така модель дозволяє банкам не лише диверсифікувати джерела доходів, а й формувати додаткову цінність для клієнтів завдяки комплексному фінансовому обслуговуванню. У сучасних умовах простежується кілька ключових тенденцій розвитку банківського страхування. По-перше, відбувається активна цифровізація процесів: з'являються онлайн-платформи для оформлення полісів, мобільні застосунки та сервіси дистанційного обслуговування. По-друге, зростає попит на продукти кредитного страхування, зокрема страхування життя та непрацездатності позичальників. По-третє, спостерігається посилення регуляторних вимог до прозорості страхових продуктів та захисту прав споживачів. Особливої актуальності набуває роль банківського страхування у системі управління ризиками. Завдяки страхуванню позичальників, банк може зменшити

ймовірність дефолтів та пов'язаних з ними втрат. Водночас, надання страхових послуг через банківські канали сприяє підвищенню довіри клієнтів та формуванню довгострокових відносин. Таким чином, страхові механізми стають важливою частиною стратегічного ризик-менеджменту банків. Зовнішні виклики – такі як повномасштабна війна в Україні, інфляційні процеси, скорочення інвестиційної активності – змушують банки та страхові компанії адаптувати свої стратегії. Зокрема, зростає потреба у спеціалізованих страхових продуктах, пов'язаних із воєнними та політичними ризиками. Водночас, відбувається переорієнтація з міжнародного ринку на внутрішній, а також активізується співпраця з міжнародними страховими партнерами задля диверсифікації ризиків. Сучасні технології відкривають нові перспективи для банківського страхування. Застосування аналітики великих даних (Big Data), машинного навчання та алгоритмів штучного інтелекту дозволяє більш точно оцінювати ризики та пропонувати персоналізовані страхові продукти. Перспективними напрямками є також розвиток індексного страхування, телематичних страхових послуг та повна інтеграція страхування в мобільні банківські застосунки. У майбутньому банківське страхування матиме всі шанси стати ключовим елементом фінансової екосистеми. Його ефективність залежатиме від здатності фінансових установ швидко адаптуватися до змін, застосовувати інноваційні підходи до оцінки ризиків і водночас забезпечувати високий рівень клієнтського сервісу. Таким чином, розвиток bancassurance може значно зміцнити фінансову стійкість як банків, так і клієнтів у нестабільних економічних умовах. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням моделей взаємодії банків і страхових компаній в умовах цифровізації та зростання ризиків. Також актуальним є вивчення впливу банківського страхування на фінансову стійкість установ та рівень захищеності клієнтів.

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого впровадження цифрових технологій банківське страхування постає як перспективний та стратегічно важливий напрямок розвитку фінансового сектора. Інтеграція банківських та страхових послуг дозволяє створити синергію, що забезпечує ширший спектр послуг для клієнтів, підвищення фінансової стійкості установ, а також стимулює розвиток інноваційних продуктів.

Цифровізація відкриває нові можливості для автоматизації процесів, покращення клієнтського досвіду та зниження операційних витрат. Водночас вона ставить перед учасниками ринку нові виклики, пов'язані із кібербезпекою, необхідністю адаптації законодавчої бази та підвищенням фінансової грамотності населення.

З огляду на глобальні тренди, банківське страхування має всі передумови для динамічного розвитку за умови ефективного використання цифрових рішень, стратегічного партнерства між банками та страховими компаніями, а також створення сприятливого регуляторного середовища. Успішне подолання наявних бар'єрів сприятиме зміцненню позицій банківського страхування як одного з ключових елементів сучасної фінансової екосистеми.

Список використаних джерел

1. Danyliv I., Martsinkiv M. THE IMPACT OF DIGITALIZATION AND GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF BANK INSURANCE. *Challenges and Opportunities in Modern Scientific Research: Collection of Scientific Papers «International Scientific Unity» with Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference*. Ivano-Frankivsk, Ukraine, 2025. February 19-21. P. 54. DOI: <https://doi.org/10.70286/isu-19.02.2025>.
2. YouControl. Як змінюється ринок страхування ризиків в Україні? URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/rynok-strakhuvannia-ryzyki-v-v-ukrayini>.
3. McKinsey & Company. The Future of Bancassurance in Insurance and Banking. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/cxo-perspectives-a-conversation-on-the-future-of-bancassurance>.

РОЗРОБКА ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Івасюк Василь,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Безгачнюк Я. В.,
кандидат технічних наук, старший викладач.

Застосунки для планування роботи фермерського господарства за десятиліття еволюції перетворилися від звичайних інструментів обліку до комплексних систем. Їх використовують як великі підприємства, так і сімейні бізнеси. Вони допомагають їм ухвалювати рішення відповідно до поточної ситуації та автоматично генерувати звіти.

Більшість застосунків відносяться до ERP (Enterprise Resource Planning). Вони можуть виконувати різноманітні задачі, які можуть стосуватися базових або збуто-орієнтованих потреб, а також потреб для конкретних об'єктів. Нерідко вони співіснують в одному застосунку, створюючи додаткову функціональність. Хоча лише мала кількість таких застосунків заснована на веб-технологіях, саме використання Інтернету здатне розширити можливості, дозволяючи обробляти дані з розрізнених джерел та подавати цілісну картину в наглядному та доступному вигляді.

Якщо говорити про вітчизняне фермерство, то брак інформаційного забезпечення та недостатня цифрова обізнаність фермерів є викликами на шляху до масової імплементації таких застосунків. На це накладається недостача в коштах, щоб придбати обладнання або програми, які зможуть вести планування діяльності. Таким чином, питання створення ефективного та зручного ПЗ для потреб малих та середніх фермерів є актуальним.

Аналіз існуючих рішень показує, що найчастіше в цих програмах присутні інструменти для управління ресурсами (напр. земля), фінансами, а також для польової аналітики. Існують специфіковані рішення для цифрової документації

або екологічного обліку. Також варто зазначити те, що більшість таких продуктів недоступні для придбання в Україні.

Оскільки ці рішення орієнтовані на західні ринки, вони не враховують реалій українських фермерських господарств. Окрім того, їхня вартість може бути непомірною для малих та середніх господарств. З огляду на це було вирішено створити дешевий та дієвий застосунок для планування роботи фермерського господарства.

Функціонал застосунку включає наступні елементи:

- Реєстрація, запис та стеження за станом земельної ділянки;
- Контроль кількості та якості посівів;
- Визначення посівних планів, а також передбачення щодо очікуваної врожайності;
- Нагляд за запасами насіння, добрив та пестицидів, їхньою кількістю та формою;
- Ведення обліку працівників;
- Визначення прибутків та витрат господарства, проведення фінансової аналітики;
- Генерація фінансових та виробничих звітів.

Для реалізації застосунку обрано одні з передових технологій:

- для фронтенду це React, з допоміжним використанням React Router, Axios, Redux та Tailwind CSS. Для збірки використано Vite.

- бекенд реалізований на NestJS, з використанням Mongoose для роботи з базою даних MongoDB. Використано мову програмування TypeScript. Для автентифікації та авторизації використано підхід з використанням JWT.

Інтерфейс застосунку спроектовано для максимально зручності користування і неперевантажений зайвими деталями. Для прикладу, на рисунку 1 наведено сторінку управління земельною ділянкою, які містить основні відомості, дії з посівним планом та дії з ділянкою.

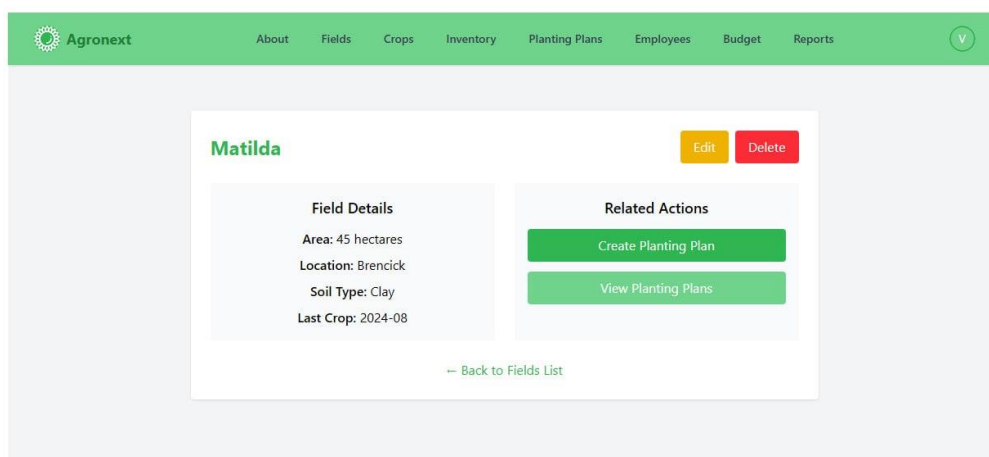

Рис. 1. Інтерфейс панелі для земельної ділянки

Запропонований застосунок дозволить заощадити час, необхідний для ведення сільськогосподарської діяльності. Окрім того, запропонований застосунок можна розширювати за бажанням користувачів.

Список використаних джерел

1. Poppe K., Vrolijk H., Bosloper I. Integration of Farm Financial Accounting and Farm Management Information Systems for Better Sustainability Reporting. *Electronics*. 2023. Т. 12, № 6. С. 1485. DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12061485> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Farm management information systems: Current situation and future perspectives / S. Fountas та ін. *Computers and Electronics in Agriculture*. 2015. Т. 115. С. 40–50. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compag.2015.05.011> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Гафіяк А., Ладатко Д. Інформаційні системи в сільському господарстві. *Тези 67-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету* / Полтава : ПолтНТУ, 2015. Т. 2. С. 113–114. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/3185> (дата звернення: 16.04.2025).

ВИЯВЛЕННЯ ФІШИНГОВИХ АТАК ЗА ДОПОМОГОЮ БАГАТОРІВНЕВОЇ АРХІТЕКТУРИ LSTM-CNN-ATTENTION

Кваснюк Андрій,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Лазарович І. М.,
кандидат технічних наук, доцент.

В сучасному світі зростає кількість кіберзагроз, серед яких фішингові атаки займають одне з провідних місць. Фішинг є методом соціальної інженерії, який використовується для отримання конфіденційної інформації шляхом обману користувачів. Через широке використання електронної пошти, веб-сайтів та месенджерів кіберзлочинці постійно вдосконалюють свої методи, ускладнюючи завдання їхнього автоматичного виявлення.

Для автоматичного виявлення фішингових атак розроблено низку підходів. Зокрема, модель CNN [1] добре розпізнає локальні закономірності, але має обмежену здатність працювати з довготривалими залежностями та варіаціями у тексті. Вона також не зберігає глобальних зв'язків.

Модель LSTM [2] краще аналізує довготривалі залежності, але без механізму уваги може втрачати важливу інформацію у довгих текстах. Вона потребує великого обсягу даних і може перенавчатися.

Останнім часом використовують трансформерні моделі, такі як BERT [3], яка вимагає значних обчислювальних ресурсів і донавчання на специфічному домені.

Запропоновано використовувати гібридний підхід, що поєднує моделі CNN + LSTM + Attention. Така комбінація базується на ефективному поєднанні здатності CNN виявляти локальні патерни, LSTM – аналізувати довготривалі залежності, а Attention – зосереджуватися на ключових елементах тексту, що дозволяє покращити точність класифікації фішингових атак.

Спершу виконувалася попередня обробка тексту, яка включала токенизацію, очищення від зайвих символів та стоп-слів. Далі здійснювалося отримання ембедингів за допомогою GloVe для представлення слів у векторному вигляді. Потім текст оброблявся через LSTM, що дозволяло виявляти послідовності слів і синтаксичні залежності. Наступним кроком було застосування CNN для автоматичного виділення локальних патернів у даних. Крім того, використовувався механізм уваги (Attention), який покращував точність класифікації, акцентуючи увагу на ключових словах. На завершальному етапі модель виконувала фінальну класифікацію, передбачаючи ймовірність фішингової атаки.

Для аналізу фішингових атак було використано набір даних, який містить веб-сторінки у вигляді HTML-коду, що мають мітки «фішинговий» або «легітимний». Для об'єктивної оцінки моделі застосовувалася K-Fold крос-валідація (K=5), де датасет було поділено на 80% для тренування та 20% для тестування. На рис. 1 представлено результати після проведення K-Fold крос-валідації для CNN, LSTM та Attention-механізму, наведені результати демонструють, що модель має стабільно високі значення точності на тренувальних і валідаційних даних, добре розрізняючи фішингові та легітимні повідомлення. Це також підтверджується збалансованістю метрик Accuracy, Precision, Recall, F1-score та AUC, що вказує на стабільність моделі без схильності до одного з класів.

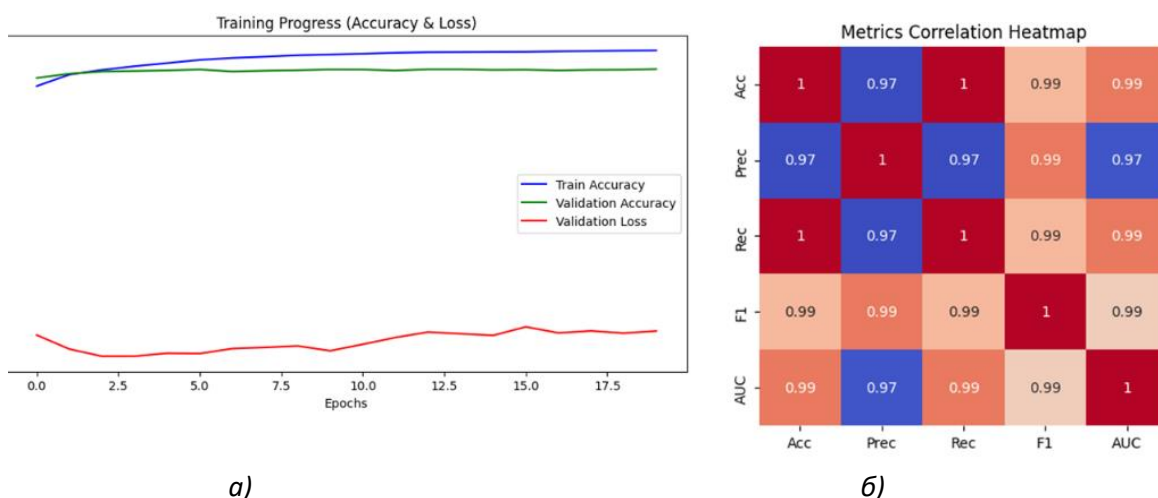

Рис 1. а) Процес навчання: зміна точності та втрат. б) Аналіз кореляції між Accuracy, Precision, Recall, F1 та AUC після проведення K-Fold крос-валідації.

Було проведено порівняння різних моделей для виявлення фішингових атак, зокрема BERT, CNN, LSTM, їх комбінацій, а також моделі CNN + LSTM + Attention, результати тестування моделей представлені в таблиці 1.

Отримані результати свідчать, що модель забезпечує високу точність і узагальнювальну здатність. Додавання механізму уваги покращує виділення ключових ознак тексту, підвищуючи якість класифікації. На рис. 1, а продемонстровано збалансованість між Accuracy, Precision, Recall, F1-score та

AUC, що критично важливо для детекції фішингових атак. Поєднання CNN і LSTM дозволяє ефективно обробляти як локальні, так і глобальні залежності в текстах, зменшуючи розрив між Train Accuracy і Validation Accuracy (рис. 1, б). Модель потребує більше ресурсів, ніж базова LSTM, але значно швидша за BERT, що робить її оптимальним вибором для задачі класифікації фішингових атак. Запропонована модель покращила точність виявлення фішингових атак у середньому на 0.37% порівняно з іншими сучасними підходами, які були проаналізовані.

Таблиця 1

Метрики натренованих моделей

Метод	Accuracy	Precision	Recall	F1-score
CNN	0.95	0.91	0.89	0.90
LSTM	0.96	0.92	0.88	0.89
BERT	0.95	0.91	0.87	0.88
CNN + LSTM	0.97	0.93	0.90	0.91
CNN + LSTM + ATTENTION	0.98	0.94	0.92	0.93

Список використаних джерел

1. Priyanka Verma, Anjali Goyal, Yogita Gigras. Email phishing: Text classification using natural language processing. 2020. DOI: 10.11591/csit.v1i1.p1-12.
2. Eduardo Benavides-Astudillo, Walter Fuertes, Sandra Sanchez-Gordon, Daniel Nuñez-Agurto, Germán Rodríguez-Galán. A Phishing-Attack-Detection Model Using Natural Language Processing and Deep Learning. 2023. DOI: 10.3390/app13095275.
3. Arar Al Tawil, Laiali Almazaydeh, Doaa Qawasmeh, Baraah Qawasmeh, Mohammad Alshinwanm, Khaled Elleithy. Comparative Analysis of Machine Learning Algorithms for Email Phishing Detection Using TF-IDF, Word2Vec, and BERT. 2024. DOI: 10.32604/cmc.2024.057279.

ГЕОМЕТРИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ, ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Мішагіна Уляна,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Никифорчин О. Р.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Геометричні перетворення займають важливе місце в сучасній науці та техніці, будучи основою багатьох процесів в аналітичній геометрії, комп'ютерній графіці, обробці зображень, робототехніці та геодезії. Вони дозволяють описувати і моделювати взаємодію об'єктів у просторі, розробляти алгоритми

автоматизованої обробки даних та створювати візуальні ілюстрації для різноманітних прикладних задач.

Алгоритми, засновані на геометричних перетвореннях, активно використовуються для створення анімацій, симуляцій фізичних процесів, відображення об'єктів у доповненій та віртуальній реальностях.

Нашою метою є розробка ієрархії шаблонних класів C++, що реалізують геометричні перетворення у афінних просторах, дії над ними та їх застосування до елементів вказаних просторів.

Розроблено наступну ієрархію класів C++:

Базовий клас Trans – шаблонний абстрактний клас. Визначає інтерфейс для перетворення вектора $\text{Vec}<f>$ у вектор $\text{Vec}<t>$. Містить віртуальний оператор $*$ для реалізації конкретного типу перетворення в похідних класах.

Клас LinTrans – нащадок **Trans**. Реалізує **лінійне перетворення** (лінійне відображення). Зберігає матрицю $\text{Mat}<f, t>$, яка використовується для множення на вектор. Містить кілька конструкторів (за замовчуванням, з масиву, з матриці, копіювання). Оператор $*$ реалізує множення матриці на вектор: $\text{matrix} * v$.

Клас AffTrans – нащадок **Trans**. Реалізує **афінне перетворення**, яке включає як лінійне відображення, так і зсув. Містить: матрицю matrix типу $\text{Mat}<f, t>$, вектор зсуву shift типу $\text{Vec}<t>$. Операція $*$ виконує: $\text{matrix} * v + \text{shift}$. Передбачено конструктори з масиву, з матриці та вектора, а також копіювання.

Підтримка шаблонів і типів розмірності Dim. Класи **Vec** і **Mat** шаблонізовані, працюють з розмірністю від 1 до 4. Це дозволяє моделювати перетворення у різних просторах: від 1D до 4D.

Клас Mat – представляє прямокутну матрицю довільного розміру. Є основою для математичних операцій та побудови перетворень. Основні компоненти:

1. **Конструктори:** нульова матриця, ініціалізація з масиву, копіювання, оператор присвоєння, деструктор
2. **Методи:**
 - `print()` – виведення матриці
 - `dim()` – визначення ширини матриці
 - `minor(i, j)` – матриця без i -го рядка та j -го стовпця
 - `det()` – визначник
 - `inv()` – обернена матриця
 - `operator()` – доступ до елемента (дві версії: для змінного й константного об'єкта)

3. **Оператори:**

- $\sim$ – транспонування
- $+=, -=$ – додавання, віднімання сталої матриці
- $*$ – множення на іншу сталу матрицю
- $+, -$ – зовнішні оператори, не члени і не друзі класу

Принцип наслідування та поліморфізм. Структура базується на поліморфному використанні абстрактного класу **Trans**. Забезпечує можливість гнучкого розширення і повторного використання коду.

Працездатність запропонованих класів протестовано створенням і застосуванням найпоширеніших перетворень та їх композицій: масштабування, симетрії відносно осей OX та OY , відносно діагоналі $Y=X$, повороту, паралельного перенесення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з реалізацією проєктивних перетворень, дерев геометричних перетворень та створенням бібліотеки комп'ютерної графіки на їх основі.

Список використаних джерел

1. Abstract classes C++. IBM – United States. URL: <https://www.ibm.com/docs/en/zos/2.4.0?topic=only-abstract-classes-c>.
2. Inheritance in C++. GeeksforGeeks. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/inheritance-in-c/>.
3. Нікольський Ю. В., Пасічник В. В., Щербина Ю. М. Дискретна математика. Київ : Видавнича група ВНУ, 2007. 368 с.
4. Никифорчин О. Р. Лінійна алгебра та елементи геометрії. Івано-Франківськ, Голіней, 2024. 346 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО ПРОГРАМУВАННЯ НА PYTHON НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Никифорок Максим,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Дрінь Б. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасна цифровізація освіти висуває нові вимоги до методів навчання інформатики в школі. Для покоління учнів, що зростає в епоху гаджетів і комп'ютерних ігор, традиційні підходи часто недостатньо мотивують до вивчення програмування. Ігрові технології наразі розглядаються як потужний інструмент для зацікавлення учнів, покращення розуміння складних концепцій та розвитку ключових компетентностей [1]. У дослідженні [2] проаналізовано результати 33 наукових робіт за 2010–2020 роки, які охопили майже 4 тисячі учасників. Було встановлено, що використання ігрового підходу у STEM-освіті дає помірно високий позитивний ефект на успішність учнів (розмір ефекту $ES = 0,667$), причому цей результат є статистично достовірним ($p < 0,001$). Тобто, учні, які навчалися з гейміфікацією процесу, показували кращі результати, ніж ті, хто навчався традиційними методами.

Мова програмування Python введена до програми середньої школи у 2018 році і зараз особливо активно та успішно впроваджується як основа для вивчення алгоритмізації та програмування [3]. Її синтаксична простота й широкі можливості створення різноманітних ігрових проєктів роблять Python оптимальним вибором для початківців. Дослідження [4] емпірично підтвердило, що гейміфі-

коване навчання програмуванню на Python значно покращує навички обчислювального мислення учнів. Зокрема, учні, які брали участь у 13-тижневому курсі з використанням ігрового підходу, продемонстрували істотне зростання у всіх ключових піднапрямах *computational thinking* – таких як абстрагування, декомпозиція, розпізнавання шаблонів і оцінка. Ці результати ще раз доводять, що ігрові методи можуть позитивно впливати на розвиток алгоритмічного мислення навіть на початковому етапі вивчення програмування.

З огляду на це, метою нашого дослідження є визначення ефективності використання ігрового програмування на Python на уроках інформатики для підвищення мотивації учнів, їх активності та рівня засвоєння алгоритмічних концепцій. Для реалізації цієї мети було розроблено й практично реалізовано урок з програмування гри «Камінь-Ножиці-Папір» мовою Python, а також проведено аналіз результатів практичного заняття та реакцій учнів з подальшими рекомендаціями щодо вдосконалення методики, зокрема з використанням графічних бібліотек.

Практичне дослідження проводилось на базі 9 класу, присутніми були 15 учнів. Урок включав такі етапи, як мотивація та актуалізація знань, пояснення алгоритму гри з умовними конструкціями, практична реалізація проєкту учнями в онлайн середовищі Python та тестування створених програм з колективним обговоренням результатів.

Спостереження за ходом уроку показали високий рівень залученості учнів. 90% учнів успішно створили повноцінну гру до кінця уроку, що свідчить про їхню високу мотивацію. Результати анкетування підтвердили, що 11 з 15 учнів позитивно оцінили урок, зазначивши його як цікавий та висловивши бажання продовжити вивчення програмування саме через ігровий підхід. Під час уроку учні активно взаємодіяли, пропонували власні ідеї та допомагали одне одному, що підкреслює ефективність ігрових методів для розвитку творчості та навичок співпраці.

Крім того, використання ігрових методик на Python допомогло учням краще засвоїти ключові поняття, як-от умовні конструкції, змінні та генерацію випадкових значень. Під час рефлексії після уроку багато школярів зазначили, що їм стало зрозуміліше, як працює програмування, і вони вперше побачили, як написаний ними код може взаємодіяти з користувачем у реальному сценарії. Це свідчить про те, що ігровий підхід не лише полегшує розуміння матеріалу, а й залишає більш стійке враження від навчання.

Враховуючи позитивні результати дослідження, рекомендовано розширення методики із застосуванням графічних елементів через бібліотеку Pygame [5], яка дозволяє створювати прості двовимірні ігри з використанням графіки, анімацій та звукових ефектів. Це відкриває можливість перейти від текстових програм до візуально привабливіших проєктів, що ще більше підвищить інтерес учнів до програмування та сприяє глибшому розумінню його можливостей. Крім того, доцільним є впровадження командних завдань та інтеграція міжпредметних зв'язків, таких як фізика, хімія та історія. Подібні міжпредметні проєкти дозволять учням зрозуміти прикладне значення програмування, а також забезпечать формування комплексного бачення різноманітних явищ і процесів.

Результати проведення такого заняття засвідчили ефективність використання ігрового програмування у навчанні. Учні продемонстрували високий рівень зацікавленості: майже ніхто не відволікався на сторонні справи, всі були поглинуті власними проєктами. Окрім підвищення мотивації, було відмічено глибше розуміння учнями програмних конструкцій. Наприклад, конструкції розгалуження if/else більше не сприймалися як суха теорія – учні бачили, як від них залежить розвиток сюжету гри або логіка підказок у задачі. Учні почали краще усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки в алгоритмах.

Отже, використання елементів ігрового програмування на уроках інформатики у середній школі довело свою ефективність: воно підвищує цікавість учнів до навчання, робить абстрактні поняття більш зрозумілими через практику, розвиває логічне мислення і навички розв'язування проблем, а також заохочує творчий підхід. У перспективі застосування ігрового програмування може стати основою для факультативних курсів або гуртків, що ще більше поглибить знання учнів і підготує їх до реальних викликів у сфері ІТ.

Список використаних джерел

1. Радчук Я. І. Ігрові технології на уроках інформатики, їх використання та застосування. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83(3). С. 269–273.
2. Wang L.-H., Chen B., Hwang G.-J., Guan J.-Q., Wang Y.-Q. Effects of digital game-based STEM education on students' learning achievement: a meta-analysis. *International Journal of STEM Education*. 2022. Vol. 9, Article 26.
3. Сабадишина Ю. Python у восьмому класі: результати пілоту. URL: <https://dou.ua/lenta/news/computer-science-in-schools/> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Sun L., Liu J. Effects of Gamified Python Programming on Primary School Students' Computational Thinking Skills: A Differential Analysis of Gender. *Journal of Educational Computing Research*. 2023.
5. Pygame – це більше, ніж просто ігри. URL: <https://formula.education/2024/03/27/pygame-cze-bilshe-nizh-prosto-igry/> (дата звернення: 16.04.2025).

ЕЛЕКТРОННИЙ АСИСТЕНТ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ

Пошивак Теодор,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
науковий керівник – Ізмайлов А. В.,
кандидат технічних наук, старший викладач.

Сучасні цифрові технології дозволяють кардинально змінювати підходи до медичної підтримки, особливо для пацієнтів із хронічними захворюваннями. Однією з таких груп є люди, які страждають на цукровий діабет, для яких над-

звичайно важливою є щоденна самодіагностика, аналіз показників та дотримання рекомендацій лікаря.

Аналіз існуючих рішень. Сучасні освітні медичні системи переважно обмежуються статичним контентом, або не інтегрують тести для самоперевірки. Більшість подібних рішень не надають гнучкої системи управління навчанням, не мають адаптивної перевірки знань або не використовують зручний мобільний/веб-інтерфейс для пацієнтів.

Мета розробки – створення інтелектуального асистента DiaAssist, який допоможе людям із діабетом не тільки контролювати важливі показники, але й навчатися, самостійно приймати рішення та отримувати індивідуальні рекомендації.

DiaAssist вирішує ці проблеми, поєднуючи: навчальний контент, інтерактивні тести, прогрес-контроль, рекомендації на базі штучного інтелекту, зручний інтерфейс керування інсуліном, харчуванням і цукром. Таким чином, запропонований додаток є не лише навчальною системою, а й повноцінним цифровим асистентом для людей із діабетом.

Для реалізації платформи використано сучасний **стек технологій**:

- **Flutter** для створення кросплатформеного мобільного застосунку [1];
- **Dart** як основна мова розробки [2];
- **Bloc (Cubit)** для ефективного керування станом;
- **Java (SpringBoot)** для розробки backend-частини;
- **PostgreSQL** як система керування базами даних;
- **Hive** для локального кешування даних [3];
- **Docker** для контейнеризації[4];
- **AWS (S3)** для хмарного розгортання;
- **GitHub** для автоматизації тестування та розгортання.

У запропонованому електронному асистенті користувачі спочатку проходять реєстрацію та вхід, після чого отримують доступ до основних функціональних сторінок.

Головна сторінка додатка (рис. 1(а)) надає користувачеві доступ до ключових даних: рівня цукру в крові, кількості введенного базального та болюсного інсуліну, а також інформації про спожиті вуглеводи. Освітній модуль містить серію навчальних уроків, що пояснюють базові поняття про діабет (рис. 1(б)). Після ознайомлення з матеріалом користувач може пройти інтерактивний тест для самоперевірки своїх знань. «Асистент Ted» – це чат-бот, на основі моделі штучного інтелекту Gemini [5], що взаємодіє з користувачем на основі його актуальних медичних даних (рис. 1(в)). У разі підвищення цукру Ted надсилає повідомлення з порадами, наприклад, пити воду або прогулятися. Також асистент може розрахувати орієнтовні дози інсуліну, що може бути корисним у повсякденному житті пацієнта.

Запропонований мобільний застосунок **DiaAssist** є сучасним рішенням для цифрової підтримки пацієнтів із цукровим діабетом. Він поєднує аналітику, навчання та підтримку на основі штучного інтелекту, що дозволяє підвищити якість життя та спростити щоденне піклування про своє здоров'я.

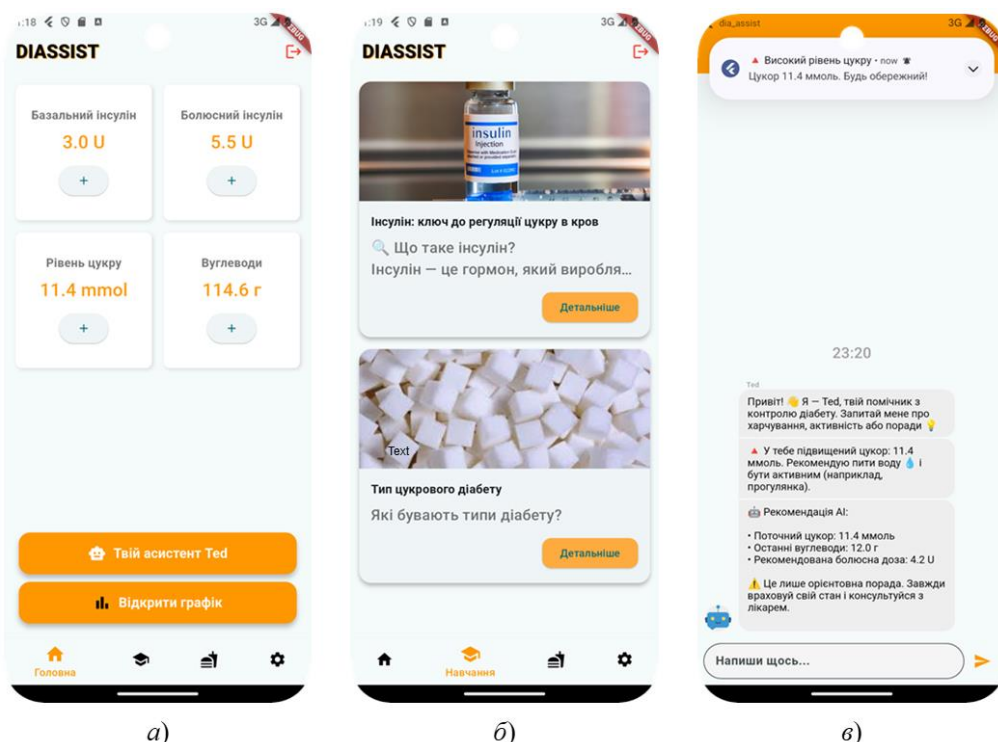

Рисунок 1 – а) Головна сторінка застосунку, б) Освітній модуль, в) Асистент Ted

Список використаних джерел

1. Flutter: Beautiful native apps in record time. [Електронні текстові дані]. URL: <https://flutter.dev> (дата звернення: 10.04.25).
2. Dart: Productive programming language [Електронні текстові дані]. URL: <https://dart.dev> (дата звернення: 10.04.25).
3. Hive – Lightweight NoSQL Database [Електронні текстові дані]. URL: <https://pub.dev/documentation/hive/latest/index.html> (дата звернення: 10.04.25).
4. Docker Deep Dive, Nigel Poulton, 2023
5. Gemini [Електронні текстові дані]. URL: <https://ai.google.dev/-api/docs>. (дата звернення: 10.04.25).

РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВИМИ КОМПЛЕКСАМИ «RENT-TO-BUY»

Прикидьєва Анастасія,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Пікуляк М. В.,
кандидат технічних наук, доцент.

У зв'язку з інтенсивним розвитком міст та постійним зростанням чисельності населення спостерігається активне розширення сфери нерухомості. Збільшення кількості житлових комплексів та підвищення очікувань мешканців щодо умов проживання обумовлюють необхідність впровадження комп'ютеризованих рішень для автоматизованого управління.

Особливої актуальності набуває зростаючий попит на орендне житло, що є типовим явищем серед молоді, внутрішньо переміщених осіб та соціально активних категорій населення. У цьому контексті популярною стає концепція «Rent-to-Buy» – інноваційна модель, що передбачає можливість поступового викупу орендованого житла [1]. Такий підхід забезпечує мешканцям більшу фінансову гнучкість та дозволяє їм поетапно переходити від оренди до власності.

Серед ключових проблем, що виникають у сфері керування житловими комплексами, можна виокремити неефективну комунікацію між мешканцями та адміністрацією. Ще однією суттєвою проблемою є висока вартість обслуговування житлових об'єктів, яка часто зумовлена відсутністю сучасних цифрових інструментів.

Не менш важливим є питання застарілості інформаційних систем, які використовуються в управлінні житловими об'єктами. Потреба в модернізації таких систем та інтеграції новітніх технологій зумовлена необхідністю підвищення ефективності управлінських процесів та розширення функціональних можливостей [2].

Тому розробка сучасних вебплатформ є затребуваною на ринку житла, адже їх впровадження для управління багатоквартирними будинками дозволяє не тільки підвищити якість сервісу та оптимізувати адміністративні процеси, але і в підсумку, зменшити загальні експлуатаційні витрати [3].

Однією з головних переваг розроблюваного вебзастосунку «Rent-to-Buy» є розрахунок виплат, що дозволить користувачам легко відстежувати рух орендних платежів, які спрямовуються на викуп житла. Вбудований калькулятор автоматично розраховуватиме залишкову суму до повного викупу, що зробить процес фінансово передбачуваним та зрозумілим для орендарів.

Основними функціональними особливостями вебзастосунку є:

- публікація оголошень орендодавців;
- надсилання текстових повідомлень для комунікації;
- ведення історії оренди;
- особистий кабінет орендаря;
- можливість оплати онлайн;
- нагадування про оплату та показ статусу оплати;
- розрахунок залишкової суми до повного викупу житла;
- збереження всіх рахунків;
- внесення показів комунальних послуг;
- ведення бухгалтерії орендодавців та створення звітів;
- реєстрація заяв про технічне обслуговування;
- оцінка якості наданих послуг;
- генерація договорів у форматі .pdf.

Для ефективного управління житловими комплексами у вебзастосунку спроектовано реляційну базу даних з використанням системи управління SQLite, що забезпечує стабільну роботу системи та спрощує процес розгортання (рис. 1):

Рис. 1. ER-діаграма спроектованої БД

Запропонований застосунок базується на клієнт-серверній архітектурі, що дозволяє ефективно розділяти обробку запитів та взаємодію з користувачем. Серверна частина реалізована з використанням фреймворку Django, а клієнтська – за допомогою HTML, CSS і JavaScript, із використанням фреймворку Bootstrap для адаптивного дизайну та бібліотеки jQuery для спрощення взаємодії з DOM, обробки подій та асинхронної передачі даних (AJAX). Архітектурно система побудована на основі MVT-моделі (Model-View-Template) – структурного підходу, характерного для Django, що дозволяє ефективно розділяти логіку даних (Model), обробку запитів (View) та шаблони відображення (Template). Така структура сприяє зручності розробки, тестування і подальшого масштабування проекту.

Таким чином, архітектура вебзастосунку для управління житловими комплексами поєднує в собі сучасні технології, що дозволяють забезпечити ста-

більшу, безпечну та ефективну роботу. Обраний технологічний стек дає можливість легко масштабувати систему, спрощує розгортання та гарантує зручність використання для кінцевих користувачів. Поєднання динамічних можливостей Django з інтерактивністю та адаптивністю сучасних вебтехнологій забезпечує швидкий відгук системи, стабільну обробку запитів користувачів та високу надійність роботи в умовах збільшеного навантаження.

У подальшому можлива інтеграція REST API для розробки мобільного застосунку або з'єднання з іншими інформаційними системами, що зробить платформу ще більш гнучкою та конкурентоспроможною.

Використання даного застосунку на ринку житла дозволить автоматизувати розрахунки, підвищить якість сервісного обслуговування та рівень фінансової передбачуваності для користувачів.

Список використаних джерел

1. Novyny. Live. Орендар зможе стати власником житла: що готують українцям. URL: <https://novyny.live/ekonomi/orendar-zmozhe-stati-vlasnikom-zhitla-shcho-gotuiut-ukrayintsiam-217666.html> (дата звернення: 06.04.2025).
2. Mingze Ma. Design and realisation of residential property management information system based on browser/server mode. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*. 2021. Т. 6, № 2. С. 39–248. DOI: <https://doi.org/10.2478/amns.2021.2.00046>.
3. Ravshan N., Khurshidjon K. Improving the Efficiency of Housing Stock Management in the Context of Digitalization. *Lecture Notes in Computer Science*. Cham, 2024. С. 213–222. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-60997-8_19.

МЕТОДИ ІНТЕРПОЛЯЦІЇ ФУНКЦІЙ І ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПРОГРАМУВАННІ

Прокопів Денис,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Копорх К. М.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Інтерполяція функцій є важливим інструментом чисельного аналізу, що дозволяє обчислювати проміжні значення функцій на основі скінченного набору відомих точок. Це надзвичайно актуально в сучасному світі, де великі обсяги даних потребують точного і швидкого аналізу, а також у тих випадках, коли пряма аналітична залежність між змінними невідома.

До основних методів інтерполяції належать:

- **Поліноміальна інтерполяція**, яка передбачає побудову полінома, що проходить через задані точки. Вона реалізується за допомогою формул Лагранжа та Ньютона. Наприклад, для точок (1, 2), (2, 3) та (4, 5) можна побудувати відповідний інтерполяційний поліном Лагранжа, який точно описує поведінку функції у цих вузлах.

- **Кубічні сплайни** – ефективна альтернатива, що дозволяє уникнути «ефекту Рунге» (значних коливань на краях інтервалу), з яким стикаються при використанні високостепеневих поліномів. Сплайни забезпечують гладкість першої та другої похідних, що важливо у графічних застосуваннях.
- **Методи чисельного згладжування та аппроксимації**, які поєднуються з інтерполяційними підходами для створення точніших моделей поведінки даних, зокрема у випадку наявності шуму або помилок вимірювання.

Практичне застосування

Методи інтерполяції знайшли широке застосування в інженерії, фізиці, обробці сигналів, цифровій графіці, геоінформаційних системах тощо:

- У **інженерії** – для побудови залежностей між експериментальними даними, наприклад, залежності температури, тиску, ентропії тощо.
- У **комп'ютерній графіці** – для згладжування кривих та анімаційного руху, що є надзвичайно актуальним при створенні 2D/3D сцен.
- У **цифровій анімації** – для моделювання руху об'єктів або персонажів, де потрібна плавна зміна положень у часі.

У рамках дипломної роботи я реалізував проєкт, що демонструє анімацію персонажа, який рухається до школи, долаючи перешкоди. Для цього я використав бібліотеку **OpenGL**, яка дозволяє працювати з 2D та 3D-графікою на низькому рівні.

Основні етапи реалізації проєкту:

- **Ініціалізація середовища:** налаштування вікна відображення, базових параметрів рендерингу та початкових об'єктів.
- **Створення графічних об'єктів:** розроблено модель персонажа, школи та перешкод (всі об'єкти складені з простих геометричних фігур).
- **Анімація руху:** реалізовано пересування персонажа вперед при натисканні пробілу, а також стрибки через перешкоди (клавіша 'j'). Для створення плавності руху використовувалася інтерполяція координат та обертів елементів моделі.

У проєкті використовувалися інтерполяційні підходи для плавного переходу позицій і швидкостей. Наприклад, використання кубічного сплайну дозволило моделювати природний рух ноги під час кроку, враховуючи зміну прискорення. Такі методи мають практичне значення не лише в ігровій індустрії, але й у моделюванні фізичних процесів, створенні симуляцій, візуалізаціях наукових експериментів тощо.

Таким чином, інтерполяція функцій є універсальним і гнучким інструментом, який поєднує глибоку математичну теорію з широким спектром прикладних задач. Вибір методу інтерполяції залежить від характеру вихідних даних, вимог до точності, гладкості та ефективності обчислень.

Список використаних джерел

1. J. Szabados, P. Vertesi. *Interpolation of Functions*.
2. V. Rovenski. *Interpolation of Functions*.
3. *Interpolation and Curve Fitting*.
4. Документація до OpenGL. URL: <https://www.opengl.org/documentation/>.

ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ UNITY ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Семків Андрій,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О. О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Вибір майбутньої професії є одним із ключових етапів у житті старшокласників. Згідно з опитуванням, проведеним платформою U-Report разом із громадською організацією «UMIND» у січні 2025 року в Україні, в якому взяли участь 2161 респондент віком 14-17 років, понад 70% опитаних зазначили, що потребують більшої кількості інформації для усвідомленого вибору професії [1]. Також третина старшокласників відповіла, що у їхніх школах не проводять заходи, які допомагають обрати професію, а ще майже половина респондентів заявила, що таких заходів недостатньо. Згідно з іншим опитуванням, проведеним платформою U-Report разом з організацією IREX і Міністерством освіти і науки України (МОН) в межах програми USAID «Мріємо та діємо» у червні 2024 року серед 1866 респондентів віком 13-18 років, майже половина опитаних зазначила найбільш цікавими практичні формати профорієнтаційних заходів – гуртки та тренінги, які знайомлять з конкретними професіями [2]. Готовність до професійного чи профільного самовизначення після проведення практичних профорієнтаційних курсів зростає на 25-35% [3].

Згідно згаданих опитувань, найбільше на вибір професії впливають такі фактори, як: перспективи розвитку, гідна заробітна плата, умови праці та популярність професії. За цими критеріями особливо вирізняється сфера інформаційних технологій та, зокрема, індустрія відеоігор, яка згідно зі статистикою, уже перевищує за прибутковістю музичну та кіно індустрію разом взяті майже вдвічі і продовжує своє зростання [4]. Україна впевнено входить до лідерів цієї галузі серед країн Європи та світу загалом [5]. Розробка ігор має значний освітній потенціал, оскільки сприяє розвитку таких важливих навичок, як: алгоритмічне мислення, креативність, робота в команді, розв'язання проблем. Також створення гри є міждисциплінарним заняттям, адже вимагає знань з програмування, дизайну, фізики, математики, музики, історії та літератури, тощо.

Метою даного дослідження є вивчення освітніх можливостей Unity для ознайомлення старшокласників зі сферою розробки комп'ютерних ігор.

Unity – це багатоплатформний інструмент для розробки відеоігор і застосунків, а також рушій, на якому вони працюють. Дослідники звертають увагу на можливість використання середовищ розробки комп'ютерних ігор, зокрема Unity, при викладанні програмування [6].

Unity – це набір готових інструментів, які полегшують розробку ігор. При використанні для навчання та некомерційної розробки рушій є безкоштовним. Порівняно з іншими популярними ігровими рушіями (Unreal Engine, Godot, GameMaker Studio), Unity вирізняється універсальністю, зручністю для розуміння навіть для початківців, при цьому будучи одним із провідних інструментів у

сучасній ігровій індустрії. Завдяки своїй популярності Unity має велику та дружню спільноту авторів, які діляться готовими ресурсами для створення проєктів, створюють навчальні матеріали та завжди готові відповісти на запитання. Рушій підтримує розробку як 2D так і 3D проєктів, а також дозволяє працювати з доповненою та віртуальною реальністю. Його використовують не тільки для створення ігор, але й для архітектурних візуалізацій та фізичних симуляцій. Для написання коду в рушії в основному використовується мова програмування C#, яка є популярною та актуальною в сфері інформаційних технологій, проте не є базовою для учнів шкіл. Водночас Unity підтримує візуальне програмування, що є простішим для засвоєння і може бути використане для ознайомлення з розробкою ігор.

У межах дослідження, з метою виявлення зацікавленості старшокласників розробкою ігор за допомогою Unity, розроблено ознайомлювальне заняття у форматі «Година коду» на тему «Знайомтесь: Unity». Орієнтовний час проведення заняття – 1 година, цільова аудиторія – старшокласники, молодь, зацікавлені в ознайомленні з тематикою комп'ютерних ігор. Для того, щоб взяти участь у такому занятті, необхідні базові навички володіння комп'ютером та початкове розуміння логіки та алгоритмів, що вивчаються у шкільному курсі інформатики. У межах заняття передбачено поєднання пояснення теоретичного матеріалу, демонстрації практичних прикладів, індивідуальної роботи за комп'ютерами та елементів дискусії. Така форма проведення дозволяє забезпечити як базове розуміння теми, так і активну залученість учнів.

Заняття починається з ознайомлення з індустрією розробки ігор загалом, професіями, що в ній задіяні, та можливими зарплатними очікуваннями. Для підвищення зацікавлення та мотивації, учасникам пропонується зіграти в гру, яку буде відтворено пізніше, під час заняття. Розроблений ігровий проєкт, що є основою заняття, складається з кількох послідовних етапів:

1. Знайомство з інтерфейсом та базовими поняттями Unity, роботою з фізикою та управлінням простих об'єктів на сцені. На цьому етапі учасникам буде запропоновано спробувати розміщувати об'єкти на сцені, переміщати їх та змінювати їхні компоненти та властивості.
2. Робота зі складнішими поняттями за допомогою заготовлених об'єктів, в яких уже створені деякі основні скрипти. Учасники будуть досліджувати взаємодію об'єктів та виправлятимуть помилки у скриптах.
3. Фінальні налаштування. На цьому етапі учасникам буде запропоновано підлаштувати змінні для плавного руху персонажа, додати невеликий скрипт та створити візуальні та аудіо ефекти.

Завдяки тому, що проєкт має наперед заготовлені сцени та об'єкти, учасники заняття матимуть змогу невеликими зусиллями вносити ключові зміни, при цьому не займаючись рутинними завданнями, що має значно поглибити їхню зацікавленість. Широке охоплення тематик заняття має на меті ознайомити з ключовими елементами процесу створення ігрового проєкту.

Розроблене заняття було апробовано для старшокласників під час проходження виробничої педагогічної практики у лютому 2025 р. Опитування показав-

ло, що заняття допомогло всім учасникам зрозуміти, як виглядає індустрія створення відеоігор і це корисно для майбутнього професійного самовизначення. Більшість відповідей щодо можливостей покращення заняття стосувалися обсягу охопленої інформації. Варто відзначити, що деякі складнощі виникали з інтерфейсом рушія, в якому є дуже багато функцій, але водночас це викликало подальшу потребу в тривалішому ознайомленні з Unity. Також учасники заняття виявили зацікавленість у продовженні вивчення розробки ігор за допомогою Unity.

Дослідження показує, що практичні профорієнтаційні заняття з використанням Unity сприяють підвищенню професійної самоідентифікації учнів та стимулюють інтерес до ІТ-сфери. Використання Unity дозволяє навіть новачкам легко почати створювати власні ігри, при цьому не обмежує їх у реалізації своїх творчих ідей.

Подальші етапи дослідження передбачають розробку навчального курсу для старшокласників з метою детальнішого ознайомлення зі сферою розробки комп'ютерних ігор загалом та можливостями самореалізації у ній для підтримки професійного самовизначення учасників курсу.

Список використаних джерел

1. Як молодь обирає професію : опитування. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/2136>.
2. Потреби молоді у профорієнтації. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/1919>.
3. Гриценок Л. І. Педагогічні засоби забезпечення професійного самовизначення в процесі допрофільної підготовки та профільного навчання. *Тези доповіді II Міжнародна науково-практична конференція «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи»* (18-25 квітня 2016 року). Запоріжжя : Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2016.
4. The Staggering Size of the Global Video Game Industry. URL: <https://gamedevhub.tv/the-staggering-size-of-the-global-video-game-industry>.
5. How Many Game Developers Are There In the World? Surprising Statistics. URL: <https://qubit-labs.com/how-many-game-developers-are-there-in-the-world-surprising-statistics>.
6. Жадан С., Кракова А., Стьопкін А. Використання середовища Unity при вивченні програмування. *Технології електронного навчання*. 2021. №5. С. 52–59. URL: <https://doi.org/10.31865/2709-840052021246295>.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЖИТЛОВУ НЕРУХОМІСТЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Сорока Ростислав,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Превисокова Н. В.,
кандидат технічних наук, доцент.

Прогнозування цін на житлову нерухомість є важливою проблемою як для потенційних покупців і продавців, так і для інвесторів, девелоперів та фінансових установ. Точні прогнози допомагають приймати раціональні рішення щодо купівлі-продажу житла, інвестицій у будівельні проекти та управління ризиками. Традиційні методи оцінки нерухомості часто базуються на статистичних моделях та експертних підходах, однак вони мають обмеження через складність ринку та вплив численних чинників, таких як економічна ситуація, соціальні тренди, інфраструктурний розвиток та державна політика.

В умовах динамічних змін ринку актуальною стає задача прогнозування цін на нерухомість. Традиційні методи аналізу поступово втрачають ефективність через обмежену здатність враховувати складні взаємозв'язки між численними факторами. У зв'язку з цим дедалі ширше впроваджуються інструменти штучного інтелекту, зокрема нейронні мережі та машинне навчання. Такі підходи дозволяють моделювати складні нелінійні залежності між характеристиками об'єктів нерухомості, економічними показниками та іншими факторами, що впливають на формування ціни. Це забезпечує більш точні та надійні прогнози, що є важливим для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері нерухомості.

Для вирішення задачі прогнозування зібрано дані про об'єкти житлової нерухомості в Івано-Франківській області: площа житла, кількість кімнат, тип будинку, розташування тощо. Отриманий набір даних оброблений, та використаний для тренування моделі.

У межах цієї роботи для розв'язання задачі прогнозування цін на об'єкти нерухомості автором використано відомий алгоритм машинного навчання – ансамблеву модель RandomForestRegressor. Цей алгоритм належить до класу моделей випадкового лісу (Random Forest), що широко застосовується у задачах регресії завдяки високій точності та здатності працювати зі структурованими табличними даними. Суть методу полягає в побудові великої кількості дерев рішень, кожне з яких формує прогноз на основі випадкової вибірки ознак – ключових характеристик об'єкта нерухомості, таких як площа, кількість кімнат, розташування, наявність інфраструктури тощо. Остаточне значення прогнозу визначається як середнє арифметичне результатів усіх дерев, завдяки цьому модель є стійкою до перенавчання.

У ході дослідження здійснено попередню обробку вхідного набору даних, включаючи очищення, нормалізацію та кодування категоріальних ознак. Модель навчено на історичних даних про об'єкти нерухомості, після чого виконано оцінку її якості за допомогою метрик середньої квадратичної помилки

(MSE) та коефіцієнта детермінації (R^2). Побудована модель використовується для прогнозування цін на нові або ще не представлені на ринку об'єкти.

Наукова новизна цієї роботи полягає у розробці та застосуванні нової моделі прогнозування цін на нерухомість. Зокрема, для покращення точності прогнозів були використані нестандартні методи попередньої обробки даних, такі як комбінування кількох ознак для створення нових, більш інформативних гібридних характеристик. Цей підхід дозволяє краще моделювати складні взаємозв'язки між параметрами об'єктів нерухомості, такими як площа, розташування тощо, що є критичними для оцінки їх вартості.

Крім того, новизна полягає в удосконаленому використанні RandomForestRegressor для моделювання цієї специфічної проблеми. Хоча класичний метод випадкового лісу широко застосовується для різних типів даних, адаптація цієї моделі до конкретних умов ринку нерухомості з урахуванням специфічних факторів, таких як локальні тренди, інфраструктурні обмеження та технічний стан будівель, дозволяє значно покращити точність прогнозів і зробити модель більш адаптивною до змін ринкових умов.

Прогнозоване значення $y^{\wedge}$ ціни обчислюється за формулою:

$$y^{\wedge} = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T ht(x)$$

де T – загальна кількість дерев у лісі, $ht(x)$ – прогноз t -го дерева для прикладу x .

Основні переваги методу Random Forest включають високу точність при роботі зі структурованими (табличними) даними, нечутливість до мультиколінеарності та пропущених значень, вбудовану оцінку важливості ознак, а також здатність моделювати складні, нелінійні залежності між змінними.

Побудована модель показала високу ефективність у задачі прогнозування цін на нерухомість, зокрема завдяки застосуванню RandomForestRegressor з адаптованою стратегією попередньої обробки даних. Запропонований підхід дозволяє досягти високої точності на тестових даних та може бути використаний для практичного прогнозування цін на ринку нерухомості.

Список використаних джерел

1. Що відбувається на ринку нерухомості і чого чекати далі. URL: <https://www.rbc.ua/>.
2. Oliver Theobald Machine Learning For Absolute Beginners. 2021. URL: <https://mrce.in/ebooks/Machine%20Learning%20for%20Absolute%20Beginners.pdf>.
3. Robin Genuer Random Forests with R(Use R!). 2020. URL: <https://rfrwithr.robin.genuer.fr/>.
4. Timothy Hodson Mean Squared Error, Deconstructed. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/356500557_Mean_Squared_Error_Deconstructed.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНОЇ ГРАФІКИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТІ ПРИ РОЗРОБЦІ ІГОР ТА ДОДАТКІВ

Фединяк Іван,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Пікуляк М. В.,
кандидат технічних наук, доцент.

У сучасному світі інформаційних технологій постійно зростають вимоги до візуальної складності та реалістичності графічних додатків, особливо комп'ютерних ігор. Водночас підвищуються очікування щодо ефективного використання системних ресурсів, зокрема пам'яті. Традиційні методи генерації та зберігання графічних даних часто призводять до неефективного використання пам'яті, що обмежує можливості створення складних віртуальних світів.

Фрактальна графіка відкриває нові перспективи для вирішення цього завдання, оскільки дозволяє генерувати складні геометричні структури за допомогою компактних математичних описів, суттєво зменшуючи вимоги до пам'яті [1].

У рамках дослідження розроблено комплекс взаємопов'язаних методів оптимізації використання пам'яті на основі фрактальної графіки. Запропонований підхід адаптивної глибини рекурсії представляє собою спеціалізований метод оптимізації рівня деталізації (LOD) [2] для фрактальних структур, що дозволяє динамічно регулювати складність фрактального об'єкта шляхом обмеження глибини рекурсивних викликів. При віддаленні об'єкта від камери глибина рекурсії зменшується, що значно скорочує кількість візуалізованих примітивів.

Методи кластеризації та об'єднання фрактальних об'єктів передбачають групування візуально подібних або просторово близьких структур для їх одночасної обробки. На відміну від існуючих рішень, це забезпечує збалансоване співвідношення між візуальною якістю та ефективністю використання обчислювальних ресурсів. Переміщення обчислювального навантаження з пам'яті на процесор забезпечує можливість створення складних візуальних ефектів на пристроях з обмеженими ресурсами.

Для апробації запропонованих методів оптимізації розроблено спеціалізований програмний рушій, який забезпечує ефективне використання пам'яті при генерації та візуалізації складних структур. Рушій підтримує процедурну генерацію фрактальних текстур, що базується на алгоритмічному їх створенні з використанням базової низькочастотної текстури на етапі ініціалізації та динамічним доповненням високочастотними деталями залежно від відстані до спостерігача (рис. 1).

Проведені експерименти показали, що використання розробленого методу дозволяє суттєво зменшити використання пам'яті порівняно з традиційними методами при збереженні високої візуальної якості. Особливої ефективності досягається при візуалізації природних об'єктів, таких як ландшафти, рослинність та геологічні формації.

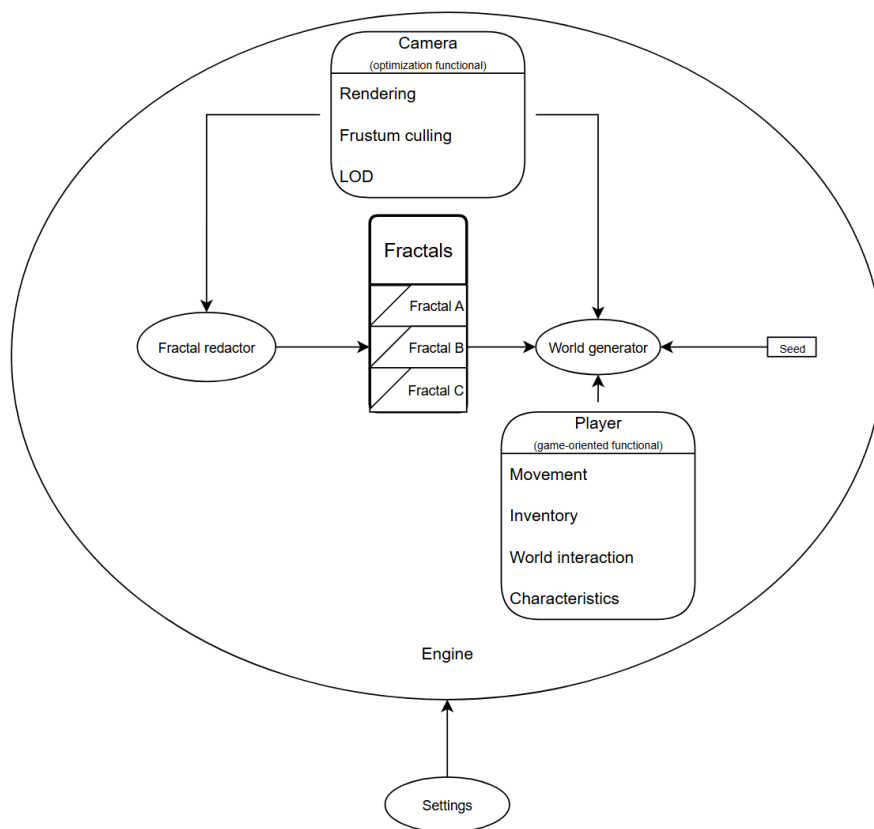

Рис. 1. Загальна структурна схема елементів проєкту

Водночас, варто враховувати, що запропонований підхід, зменшуючи навантаження на пам'ять, підвищує вимоги до обчислювальної потужності процесора, що потребує ретельного балансування параметрів фрактальних алгоритмів (зокрема, кількості фракталів та глибини рекурсії) для забезпечення оптимальної продуктивності на пристроях із обмеженими ресурсами.

Подальші дослідження спрямовані на розширення спектру фрактальних алгоритмів та їх адаптацію для специфічних потреб різних типів графічних додатків, а також на автоматичне визначення параметрів фрактальних моделей відносно доступних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Реалізація алгоритму фрактального стиснення графічного зображення / О. В. Залевська, П. М. Яблонський, Ю. В. Сидоренко, О. Д. Фіногенов, А. Ю. Ситник. *Сучасні проблеми моделювання*. 2021. Вип. 22. С. 48–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cpm_2021_22_8.
2. LOD. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Level_of_detail_\(computer_graphics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Level_of_detail_(computer_graphics)).

ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИК ЛІНДЕНМАЄРА ДО ПОБУДОВИ ФРАКТАЛЬНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Фіняк Сергій,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Гаврилків В. М.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Одним із цікавих напрямів сучасної комп'ютерної математики є побудова фрактальних структур, які мають самоподібність та складну геометрію. Для генерації таких зображень використовуються різні алгоритмічні підходи, серед яких граматики Лінденмаєра (L-системи) займають особливе місце. L-системи є формальними граматами, що описують рекурсивні процеси, і спочатку були розроблені для моделювання росту рослин, проте їх властивості дозволяють застосовувати їх і для генерації фракталів.

Фрактали – це геометричні об'єкти, які мають властивість самоподібності, тобто їхні частини повторюють структуру цілого на різних рівнях масштабування. Вони зустрічаються в природі (хмари, гірські хребти, сніжинки, листя дерев, і т.д.) та широко використовуються в математиці та комп'ютерній графіці. Граматики Лінденмаєра (L-системи) є рекурсивними, що ідеально відповідає природі фракталів. Правила переписування символів дозволяють будувати складні фрактальні об'єкти за допомогою простих наборів інструкцій.

L-системи ґрунтуються на правилах перетворення (продукціях), які рекурсивно замінюють символи у рядку, моделюючи процес розгалуження та зростання структур.

L-система визначається як алгебраїчна структура $G = (V, \omega, P)$, де

- 1) V (алфавіт) – множина символів, які використовуються в системі.
- 2) ω (аксіома, початковий рядок) – стартова послідовність символів, з якої починається процес генерації.
- 3) P (правила продукції) – набір замінів для кожного символу, які визначають, як він буде змінюватися на кожному кроці ітерації.

Граматики Лінденмаєра спочатку були розроблені для моделювання росту рослин, а тому вони ідеально підходять для опису біологічних процесів. L-системи можуть відтворювати складні форми, наприклад, структуру пелюсток або розташування листя у спіралі.

L-системи широко використовуються у цифровому мистецтві, зокрема в генеративному дизайні та програмній графіці. Використання L-систем для створення реалістичних лісових ландшафтів у 3D-моделюванні. L-системи можуть використовуватись у процедурному генеративному мистецтві, де художники створюють картини, використовуючи математичні алгоритми.

Реалізувати побудову фрактальних зображень можна за допомогою черепащачої графіки. Спочатку потрібно розробити алгоритм для побудови мультисимвольного ланцюга L-системи. Потім побудувати зображення на основі одержаного цього ланцюга.

Фрагмент алгоритму L-системи, написаний на мові Python:

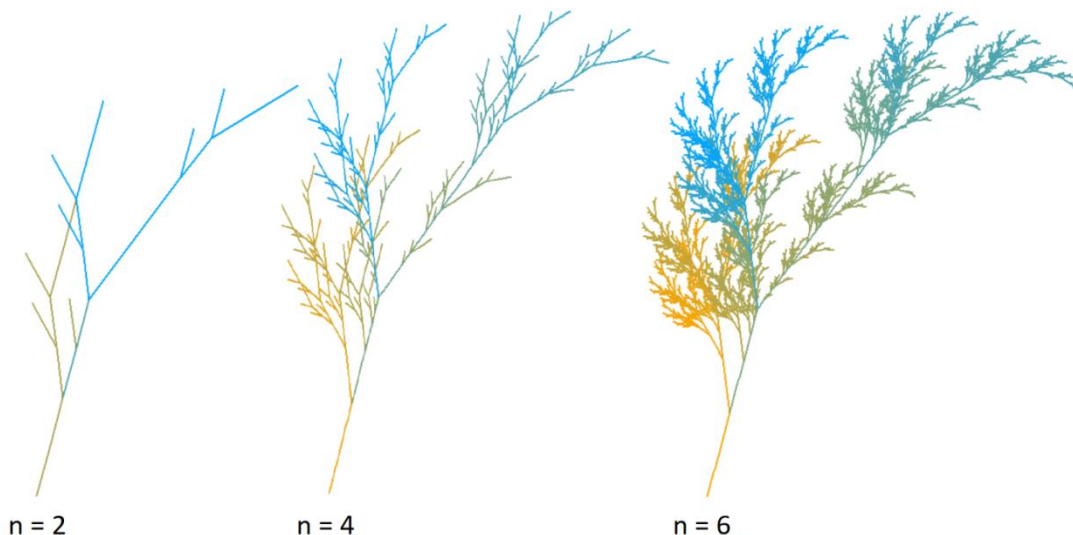
```

def apply_rules(axiom):
    res = ''
    for char in axiom:
        if(char == chr_1):
            res += rule_1
        elif(char == chr_2):
            res += rule_2
        else:
            res += char
    return res

def get_result(gens, axiom):
    for gen in range(gens):
        axiom = apply_rules(axiom)
    return axiom

def fractalRender(axiom, color):
    for char in axiom:
        t.color(color)
        if char == chr_1 or char == chr_2:
            t.fd(step)
        elif char == '+':
            t.rt(angle)
        elif char == '-':
            t.lt(angle)
        elif char == '[':
            angle_, pos_ = t.heading(), t.pos()
            my_stack.append((angle_, pos_, color))
        elif char == ']':
            angle_, pos_, color = my_stack.pop()
            t.setheading(angle_)
            t.up()
            t.goto(pos_)
            t.down()
        elif char == '@':
            if(color[0] > 0.01 - 2/number_a): color[0] -= 1/number_a
            if(color[2] < 0.99 + 2/number_a): color[2] += 1/number_a

```


На цьому рисунку зображено фрактальну рослину, це результат роботи програми створеної на мові Python.

- Алфавіт: X, F
- Константи: +, -, [,]
- Аксиома: X
- Правила підстановки: $(X \rightarrow F-[[X]+X]+F[+FX]-X)$, $(F \rightarrow @FF)$
- Кут: 22° .

Список використаних джерел

1. Гаврилків В. Формальні мови та алгоритмічні моделі. Вид. друге, доповн. Івано-Франківськ : Голіней, 2023. 180 с.
2. Przemysław Prusinkiewicz and Aristid Lindenmayer, *The Algorithmic Beauty of Plants*. Springer, 2004.
3. Grzegorz Rozenberg and Arto Salomaa, *The mathematical theory of L systems*. New York : Academic Press, 1980.
4. Przemysław Prusinkiewicz and James Hanan, *Lindenmayer Systems, Fractals, and Plants*. New York : Springer-Verlag, 1989.
5. L-system. 2025. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/L-system>.

МЕТОД СТЕПЕНЕВИХ РЯДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИСТЕМИ НАВ'Є-СТОКСА

Чепига Василь,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
науковий керівник – Казмерчук А. І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Метод степеневих рядів є потужним інструментом в області математичного аналізу та застосування в прикладній математиці, зокрема при розв'язанні диференціальних рівнянь. Цей метод дозволяє представити розв'язок диференціальних рівнянь у вигляді нескінченної суми, що значно спрощує аналіз і обчислення складних математичних моделей. Одним із яскравих прикладів використання методу степеневих рядів є розв'язання частинного випадку системи рівнянь Нав'є-Стокса, яка описує рух в'язкої рідини у тонких шарах.

Розглянемо диференціальне рівняння у частинних похідних з малим параметром

$$\frac{\partial u}{\partial t} + u \frac{\partial u}{\partial x} + u \frac{\partial u}{\partial y} = \nu \left(\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} \right), \quad (1)$$

Розв'язок шукаємо у вигляді ряду

$$u(t, x, y, \nu) = \sum_{i,m,n,k=0}^{\infty} d_{i,m,n,k} \nu^i t^m x^n y^k. \quad (2)$$

Розкладаючи розв'язок за малим параметром $u = \sum_{i=0}^{\infty} \nu^i u_i(t, x, y)$, виводимо диференціальні рівняння відносно перших двох наближень

$$\nu^0 : u_{0,t} + u_0 u_{0,x} + u_0 u_{0,y} = 0, \quad (3)$$

$$v^1 : u_{1,t} + u_0 u_{1,x} + u_0 u_{1,y} + u_1 u_{0,x} + u_1 u_{0,y} = u_{0,xx} + u_{0,yy}$$

Задамо вигляд для функцій u_0 та u_1 у вигляді рядів:

$$u_0 = \sum_{m,n,k=0}^{\infty} b_{m,n,k} t^m x^n y^k$$

$$u_1 = \sum_{m,n,k=0}^{\infty} c_{m,n,k} t^m x^n y^k$$
(4)

Підставивши (4) у (3) і виконавши дії над степеневими рядами виводимо рекурентні формули для відшукування коефіцієнтів b і c :

$$c_{a+1,p,z} =$$

$$-\frac{1}{a+1} \sum_{m,n,k=0}^{a,p,z} (b_{m,n,k} ((p-n+1)c_{a-m,p-n+1,z-k} + (z-k+1)c_{a-m,p-n,z-k+1})$$

$$+ c_{m,n,k}((p-n+1)b_{a-m,p-n+1,z-k} + (z-k+1)b_{a-m,p-n,z-k+1}))$$

$$- (p+1)(p+2)b_{a,p+2,z} - (z+1)(z+2)b_{a,p,z+2}$$

$$b_{a+1,p,z} =$$

$$-\frac{1}{a+1} \sum_{m,n,k=0}^{a,p,z} b_{m,n,k} ((p-n+1)b_{a-m,p-n+1,z-k} + (z-k+1)b_{a-m,p-n,z-k+1})$$

За виведеними формулами складено алгоритм відшукування наближеного розв'язку задачі Коші для рівняння (1), і проведено тестування на конкретних прикладах початкових функцій.

Список використаних джерел

1. Рівняння руху Нав'є-Стокса. URL: https://stud.com.ua/148869/prirodovnavstvo/rivnyannya_ruhu_navye_stoksa.
2. Каліон М. І. (2016). Використання математичних моделей у механіці URL: https://mechmat.knu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Kalion_2016.pdf.
3. Копорулін В.Л., Моссаковська Л.В. Степеневі ряди та їх застосування : навч. посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2012. 88 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/2012_stepenevi_ryadi_ta_yih_zastosuvannya.pdf.
4. The Navier-Stokes Equation URL: <https://www.damtp.cam.ac.uk/user/tong/fluids/fluids2.pdf>.

РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО СУРДОПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Шевчук Марко-Любомир,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Лазарович І. М.,
кандидат технічних наук, доцент.

Сучасні технології розпізнавання жестової мови стрімко розвиваються, однак більшість з них зосереджені на популярних міжнародних мовах жестів і часто не враховують потреби локальних мовних спільнот. Українська жестова мова (УЖМ), яка для десятків тисяч людей є основною або рідною мовою[1], залишається практично непередставленою в подібних системах. Попри технічний прогрес існуючих рішень, таких як HandTalk[2] і SignAll[3], їхній функціонал обмежений необхідністю спеціалізованого апаратного забезпечення або залежністю від закритих платформ. Окрім того, підтримка УЖМ в цих системах повністю відсутня. За таких умов розробка відкритих і доступних рішень для української жестової мови є не лише актуальною, а й необхідною.

Для створення моделі розпізнавання було підготовлено колекцію відео з прикладами жестів УЖМ. Після попередньої обробки відеозаписи були перетворені на структуровані послідовності координат за допомогою бібліотеки MediaPipe Holistic[4], яка забезпечує точне відстеження 33 ключових точок тіла, 21 точки на кожній руці та 468 точок обличчя. Такий підхід дозволив відмовитися від обробки повного відеопотоку, зменшити вплив фону, освітлення та інших візуальних перешкод, а також суттєво зменшити обсяг вхідних даних. MediaPipe було обрано, зокрема, завдяки можливості безпосередньої інтеграції у веб-застосунок: його легко застосовувати як на етапі підготовки навчального набору, так і під час обробки відео, які надсилають користувачі через інтерфейс.

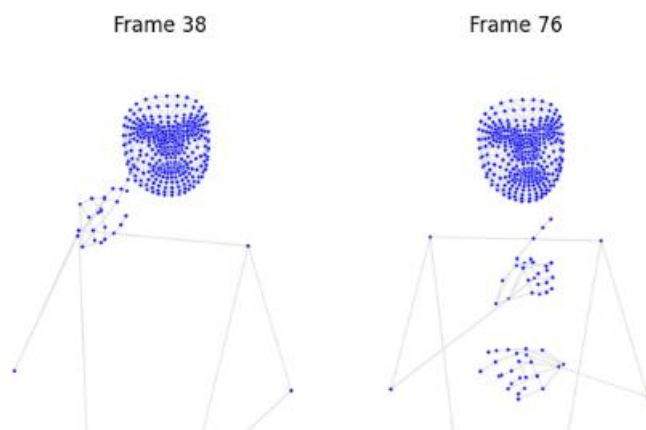

Рис. 1. Візуалізація виділених ключових точок тіла, рук та обличчя

Після аналізу та тестування кількох архітектур (таких як CNN, LSTM та енкодерів) було обрано модель, що поєднує двонаправлену довготривалу короткочасну пам'ять (BiLSTM – Bidirectional Long Short-Term Memory) із багатоголовим механізмом уваги (multi-head attention). Завдяки використанню BiLSTM

модель враховує як минулий, так і майбутній контекст у послідовностях зі змінною довжиною, що є критичним для розрізнення жестів із схожими візуальними шаблонами, але різним семантичним значенням. У свою чергу, механізм уваги дає змогу моделі акцентувати найінформативніші фрагменти послідовності незалежно від їхньої позиції в часі. Для оптимізації навчання застосовано алгоритм автоматичного підбору гіперпараметрів Hyperband[5], який полягає в пошуку оптимальних гіперпараметрів шляхом динамічного виключення неефективних конфігурацій. У поєднанні з механізмами ранньої зупинки та адаптивного зниження швидкості навчання це дозволило досягти стабільного навчального процесу без ознак перенавчання.

Розроблену модель було інтегровано у веб-застосунок, реалізований за допомогою фреймворку Django. Користувачам надано можливість завантажувати відео, переглядати результати розпізнавання жестів і оцінювати коректність передбачень. Система автоматично виділяє ключові точки за допомогою MediaPipe, передає їх моделі та виводить результати розпізнавання у зручному форматі. Веб-інтерфейс також забезпечує доступ до історії завантажень, дозволяючи відстежувати прогрес і взаємодіяти з попередніми результатами.

У процесі тестування по всьому словнику модель досягла точності серед перших п'яти передбачень (топ-5) на рівні 53,1% (тобто правильний варіант входив до п'ятірки найбільш ймовірних). Для двадцяти найпоширеніших жестів, представлених найбільшою кількістю прикладів у навчальному наборі, точність у першому передбаченні (топ-1) становила 91,5%. Це свідчить про здатність моделі ефективно розпізнавати базову лексику навіть за умов надзвичайно обмеженої кількості прикладів, а також про важливість якісного та збалансованого представлення кожного жесту в наборі даних.

Проект демонструє, що поєднання скелетного аналізу та серверної обробки дозволяє створити практичний і масштабований інструмент для розпізнавання української жестової мови. Водночас результати підкреслюють критичну потребу у формуванні нових і розширенні наявних наборів даних УЖМ – як передумови підвищення точності та загальної адаптивності таких систем.

Список використаних джерел

1. У Мінсоцполітики повідомили, скільки людей в Україні послуговуються жестовою мовою. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-minsotspolityky-zhestova-mova/31474183.html>.
2. HandTalk – Додатки в Google Play. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=br.com.handtalk&hl=en>.
3. SignAll | AI Sign Language Translation. URL: <https://signall.world/>.
4. On-Device, Real-Time Hand Tracking with MediaPipe. Google Research – Explore Our Latest Research in Science and AI. URL: <https://research.google/blog/on-device-real-time-hand-tracking-with-mediapipe/>.
5. Li, L., Jamieson, K., DeSalvo, G., Rostamizadeh, A., & Talwalkar, A. (2017). Hyperband: A Novel Bandit-Based Approach to Hyperparameter Optimization. arXiv preprint arXiv:1603.06560.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПОБУДОВІ СТЕРЕОМЕТРИЧНИХ ФІГУР ТА ЇХ ПЕРЕРІЗІВ

Шляхтич Мар'яна,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Пилипів В. М.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

У статті розглядаються сучасні підходи до візуалізації стереометричних фігур із використанням інформаційних технологій. Обґрунтовується доцільність інтеграції комп'ютерної графіки, динамічної геометрії та інтерактивних платформ у навчальний процес. Особлива увага приділяється побудові перерізів багатогранників як одному з ключових аспектів просторового мислення. Аналізуються програмні засоби, що дозволяють полегшити розуміння складних просторових конструкцій, формуючи глибше уявлення про геометричні залежності.

Ключові слова: стереометрія, інформаційні технології, візуалізація, переріз фігури, просторове мислення, динамічна геометрія, GeoGebra 3D, навчальний процес, інтерактивне моделювання, STEM-освіта.

Вивчення стереометрії традиційно є складною темою у шкільному та студентському курсі математики. Однією з основних причин цієї складності є потреба в розвиненому просторовому мисленні, яке дозволяє уявляти взаємне розміщення тіл та площин у тривимірному просторі. Серед усіх тем курсу стереометрії особливу складність становить побудова перерізів фігур, зокрема багатогранників. Традиційні методи побудови фігур на площині часто не дозволяють повністю зрозуміти просторові взаємозв'язки [1].

Сучасна освіта дедалі більше орієнтується на цифрові підходи, що дозволяє зробити навчання більш візуальним, інтерактивним і персоналізованим. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у викладанні геометрії базується на таких принципах; дослідницький підхід [2; 4].

Сучасні програмні продукти, такі як GeoGebra 3D, Cabri 3D, SketchUp, дозволяють будувати об'ємні фігури, змінювати їх параметри в режимі реального часу та здійснювати перетин площиною з візуалізацією результату [3].

Побудова перерізів багатогранників – це завдання, що вимагає не лише аналітичного, а й образного мислення. Навчання цьому процесу традиційними методами (на дошці чи в зошиті) часто є викликом як для учня, так і для вчителя. Застосування ІТ дозволяє: обертати фігуру у просторі, знаходити оптимальні проекції; будувати площини, які перетинають тіло під різними кутами; динамічно спостерігати зміну перерізу залежно від положення площини; поєднувати алгебраїчне й геометричне моделювання [2].

Таким чином, учень не просто відтворює побудову за зразком, а експериментує, досліджує, виводить закономірності – тобто працює як дослідник.

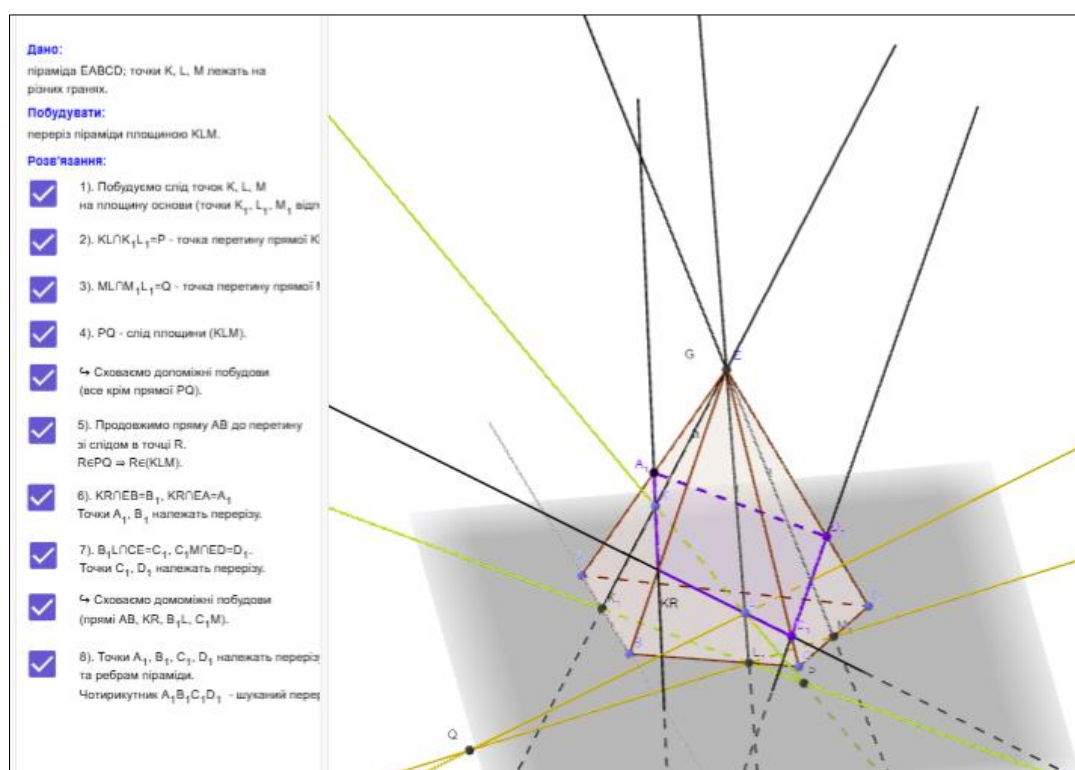
Наприклад, під час вивчення теми «Перерізи многогранників» у 10 класі з геометрії одній групі учнів було запропоновано зробити завдання традиційним методом: через побудови на дошці та креслення в зошитах. **Інша група** виконувала ті ж самі завдання, але із використанням програмного забезпечення

GeoGebra 3D для моделювання тіл і побудови площин перерізу. Після завершення теми обидві групи пройшли тестування, яке складалося з трьох блоків: теоретичні знання, побудова фігур, просторове мислення.

Аналіз результатів показав, що учні другої групи продемонстрували вищу успішність у всіх трьох блоках. Особливо помітним був прогрес у виконанні завдань на побудову та розвиток просторового мислення, що свідчить про позитивний вплив візуалізації й інтерактивної взаємодії з фігурами.

Таким чином, отримані дані підтверджують, що використання ІТ-засобів, зокрема GeoGebra 3D, має значний позитивний вплив на якість засвоєння навчального матеріалу з теми перерізів стереометричних фігур, а також сприяє формуванню гнучких когнітивних навичок учнів.

Ось, наприклад, як легко скласти та застосувати алгоритм побудови перерізу чотирикутної піраміди через задані точки, які лежать на різних гранях.

Аналіз теоретичних і практичних аспектів використання інформаційних технологій у процесі побудови стереометричних фігур та їх перерізів дозволяє зробити низку важливих висновків.

По-перше, інтеграція ІКТ у вивчення стереометрії є педагогічно обґрунтованою і доцільною. Завдяки інструментам тривимірної візуалізації, динамічної геометрії та програмам типу GeoGebra 3D створюється ефективне середовище для розвитку просторового мислення, яке є ключовим при вивченні просторових геометричних об'єктів. Учень чи студент має змогу не лише спостерігати за готовими моделями, а й самостійно будувати, змінювати, аналізувати фігури та їх перерізи.

По-друге, інформаційні технології сприяють глибшому розумінню геометричних закономірностей та підвищенню мотивації до навчання. Інтерактивний

формат роботи дає змогу краще засвоювати матеріал, самостійно перевіряти припущення, бачити наслідки змін параметрів у реальному часі. Це перетворює навчальний процес із пасивного засвоєння знань на активну дослідницьку діяльність.

По-третє, застосування ІКТ у темі перерізів багатогранників значно спрощує вивчення однієї з найскладніших тем шкільного курсу геометрії. Традиційні побудови потребують високого рівня абстракції, тоді як цифрові інструменти дозволяють зменшити когнітивне навантаження, надаючи можливість багаторазового перегляду, обертання фігур, зміни площини перерізу.

По-четверте, використання програм динамічної геометрії відповідає завданням сучасної STEM-освіти – формуванню навичок критичного мислення, аналізу, вирішення проблем і використання цифрових інструментів. Такі навички є необхідними для підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності в технічних, інженерних та наукових сферах.

Таким чином, інформаційні технології виступають потужним інструментом не лише для візуалізації, але й для трансформації самої методики викладання стереометрії. Інтерактивна побудова перерізів дає змогу подолати абстрактність теми, розвинути логічне мислення, креативність і здатність до аналізу. Подальше удосконалення цифрових засобів навчання сприятиме ще більш ефективному засвоєнню просторових понять, що є важливим у сучасній STEM-освіті [2; 6].

Список використаних джерел

1. Воронцов В. В. Візуалізація в математиці: методичний аспект. Київ : Освіта, 2020.
2. Піскунов О. О. Інформаційні технології в навчанні геометрії. Київ : Педагогічна думка, 2021.
3. Скурлатов Ю. І. Комп'ютерна графіка та геометричне моделювання. Харків : НТУ «ХПІ», 2019.
4. Чепурна Л. П. GeoGebra як засіб формування просторової уяви учнів. *Математика в сучасній школі*. 2022. № 3. С. 22–26.
5. Кабінет Міністрів України. Концепція розвитку STEM-освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua>.

СЕКЦІЯ ФІЗИЧНИХ НАУК

ДЕФЕКТОУТВОРЕННЯ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕПІТАКСІЙНИХ ПЛІВКАХ ЗАЛІЗО-ІТРІЄВОГО ГРАНАТУ ПРИ ІМПЛАНТАЦІЇ ІОНАМИ БОРУ

Атаманюк Вікторія, Стойкович Александар,
II курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Наукові керівники – Яремій І. П.,
доктор фізико-математичних наук, професор;
Гасюк І. М.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Іонна імплантація є сучасним методом цілеспрямованої модифікації приповерхневих шарів матеріалів. Для плівок залізо-ітрієвого гранату (ЗІГ) вона дозволяє формувати спінові хвилеводи, регулювати магнітні властивості та керувати змінювати кристалічну структуру.

Метою дослідження є встановлення закономірностей утворення дефектів і зміни структури при імплантації іонами бору плівок ЗІГ.

Плівки ЗІГ були вирощені методом рідкофазної епітаксії на підкладках з гадоліній-галієвого гранату. Імплантацію іонами B^+ з енергією 80 кеВ та дозою $3 \cdot 10^{14} \text{ см}^{-2}$.

Моделювання процесів дефектоутворення. Процес імплантації моделювався за допомогою програми SRIM, яка дозволяє відстежити траєкторії іонів, розподіл дефектів та енергетичні втрати. Встановлено, що домінуючим механізмом утворення дефектів є пружні зіткнення іонів бору з атомами матриці, що викликає утворення френкелівських пар (вакансія + міжвузельний атом).

Залежно від енергії іона, змінюється глибина його проникнення і кількість зміщених атомів. З ростом енергії зростає середній пробіг іонів та кількість утворених дефектів, але відносний розподіл каскадів зміщення залишається сталим. Було виявлено два типи джерел дефектоутворення: поблизу поверхні (через електронні втрати) та в глибині (через ядерне гальмування).

Аналіз енергетичних втрат. Показано, що втрати енергії іонів бору в матеріалі мають переважно електронний механізм – до 94% від загальних втрат. Однак лише ядерні втрати призводять до прямого утворення структурних дефектів. Електронні втрати можуть викликати зміни через непрямі ефекти, зокрема, електростатичні збудження, що локалізуються в аніонній підґратці (особливо в іонах кисню).

Було визначено, що ефективність дефектоутворення в області до 1000 Å за рахунок електронних втрат є співмірною з ядерними втратами. Це пояснює появу двох максимумів у профілях розупорядкування.

Зміна кристалічної структури та деформації. Результати X-променевої дифрактометрії підтвердили наявність деформацій у приповерхневому шарі плівок після імплантації іонами B^+ ($E = 80 \text{ кеВ}$, $D = 3 \cdot 10^{14} \text{ см}^{-2}$). Для опису отриманих кривих дифракційного відбивання застосовано статистичну динамічну

теорію розсіяння X-променів. Встановлено, що профілі деформації мають двокомпонентну структуру (рис. 1): одна частина відповідає дефектам, створеним за рахунок ядерних енергетичних втрат, а інша – електронних.

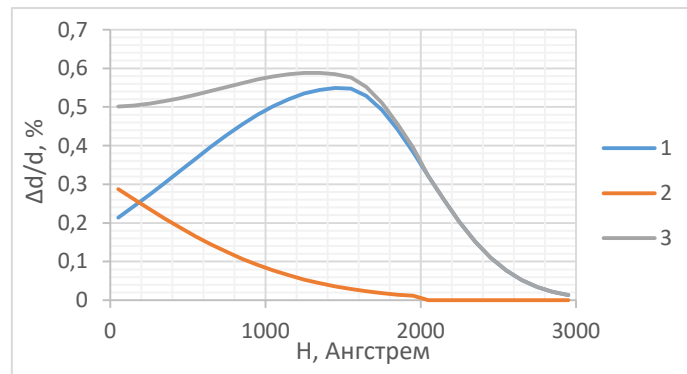

Рис. 1. Профілі деформації в приповерхневому шарі ЗІГ, імплантованому іонами В⁺ (1, 2 – складові профілю, пов’язані з ядерними та електронними втратами відповідно, 3 – сумарний профіль).

Експериментальні КДВ добре узгоджуються з розрахунками (рис. 2), що підтверджує правильність запропонованої моделі дефектоутворення. Максимальна деформація зосереджена на глибинах, де концентрація зміщених атомів найвища. Таким чином, моделювання та експериментальні дані демонструють узгодженість та ефективність обраного підходу до аналізу імплантованих шарів.

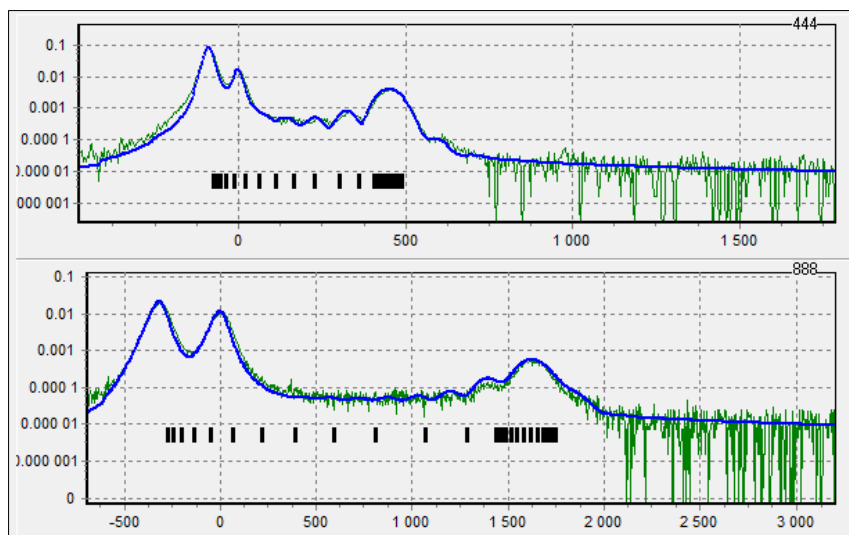

Рис. 2. Теоретично розраховані з врахуванням дефектів у порушеному шарі та експериментальні КДВ.

Висновки.

1. При імплантації іонами бору в плівки ЗІГ формуються два центри розупорядкування структури – на поверхні та в області пікових втрат.
2. Моделювання процесу в SRIM дозволяє якісно і кількісно передбачити розподіли іонів та зміщених атомів.

3. Робота створює передумови для точного прогнозування структурних змін в іонно-імплантованих феритових плівках, що актуально для мікроелектроніки і спінтроніки.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ, СТРУКТУРИ І ВЛАСТИВОСТЕЙ СОКИРИ ТА МЕТАЛУРГІЙНОГО ОПЛАВКА ГАВА-ГОЛІГРАДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Барабаш Матвій,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет;
Никифрук Андрій,
II курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Наукові керівники – Коцюбинський В. О.,
доктор фізико-математичних наук, професор;
Яремій І. П.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

У роботі представлено результати міждисциплінарного дослідження металевих артефактів бронзової доби – бронзової сокири та металургійного оплавка (рис. 1), знайдених поблизу Івано-Франківська у 2024 році. На основі археологічного аналізу встановлено, що об'єкти належать до Гава-Голіградської культури (XIII–VIII ст. до н.е.), яка відігравала ключову роль у розвитку металургії Карпатського регіону.

Метою дослідження було з'ясування технологічних процесів виплавки бронзи з природно легованих руд.

Експериментальна частина дослідження охоплює застосування X-променевого флуоресцентного аналізу (XRF), енергодисперсійної спектроскопії (EDS), X-променевого структурного аналізу (XRD) та металографічного аналізу.

За результатами XRF встановлено, що оплавок є арсенистою міддю з домішками сурми. Вміст арсену становить 2,4–2,7 мас. %, сурми – і 2,2–3,3 мас. %. У структурі сплаву виявлено твердий розчин As у Cu (α -фаза з ГЦК-ґраткою), а також евтектоїдні включення Cu_3As , які утворюються при охолодженні.

Рис. 1. Зображення об'єктів дослідження – сокири (а) та оплавка (б)

Металографічне дослідження виявило сірувато-сині евтектоїдні включення фази Cu_8As у матриці α -фази, що свідчить про твердорозчинне зміцнення. Спостерігаються характерні структури, які є наслідком охолодження сплаву з природних руд, зокрема тетраедриту й тенантиту, багатих на арсен та сурму. Експериментально підтверджено присутність стибій-вмісних фаз (Sb_2O_3) у вигляді включень у масиві оплавка, що є наслідком природного легування. Такі структури формуються в процесі кристалізації з легovanого розплаву та сприяють підвищенню твердості. Мікротвердість за Вікерсом склала 166,6 HV (рис. 2), що характерно для арсеністої міді з ефективним твердорозчинним зміцненням.

Рис. 2. Загальний вигляд мікрошліфа зрізу оплавка (а) та знімок відбитків піраміди Віккерса, отриманих з використанням мікротвердоміру ПМТ-3 із камерою окуляром UCMOS05100KPA (б)

Аналіз фазових діаграм систем Cu-As та Cu-Sb показав, що при вмісті 2–9 ат. % As забезпечується баланс між міцністю й пластичністю. Сплав придатний до холодної обробки – можлива деформація до 70–80% без утворення тріщин. Антимон (2–3%) не формує окремих фаз, але може стабілізувати мікроструктуру. Додатково виявлено включення Sb_2O_3 , що свідчить про використання природних сульфосолей – тетраедриту й тенантиту.

Розрахунок параметру ґратки (3,644 Å) і оцінка вмісту As за законом Вегарда дали 4,85 ат.%, що узгоджується з результатами XRF і EDS. Це підтверджує існування природної технології отримання бронзи шляхом виплавки мідних руд з вмістом металоїдів. Отже, бронзи Гава-Голіградської культури створювались без навмисного легування – шляхом добору природної сировини.

За результатами дослідження можна здійснити реконструкцію технологічного процесу: виплавка міді відбувалась з використанням сульфосольових руд із високим вмістом арсену та сурми. Припускається, що плавка відбувалась у примітивних горнах із використанням деревного вугілля, а металургійні знання майстрів дозволяли досягти оптимального поєднання властивостей матеріалу без потреби в штучному легуванні.

Таким чином, результати дослідження вказують на високий рівень технологічного розвитку Гава-Голіградської культури та підтверджують, що склад і властивості матеріалів визначались не випадково, а на основі усвідомленого використання природних ресурсів.

Отримані дані мають значення не лише для історії техніки, але й для сучасної науки про матеріали.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ТА ТОЧНОСТІ ПРОГРАМНОГО АНАЛІЗУ Х-ПРОМЕНЕВИХ КРИВИХ ДИФРАКЦІЙНОГО ВІДБИВАННЯ

Векерик Денис,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет /
факультет математики та інформатики.
Наукові керівники – Яремій І. П.,
доктор фізико-математичних наук, професор,
Козленко М. І.,
кандидат технічних наук, доцент.

Аналіз кривих дифракційного відбивання рентгенівських променів є важливим методом дослідження структурних властивостей монокристалів. Традиційно визначення параметрів профілів деформації та дефектів з кривих дифракційного відбивання (КДВ) базується на використанні складних фізичних моделей та ітераційних алгоритмів підгонки [1]. Основними недоліками такого підходу є: необхідність якісного початкового наближення, тривалий час аналізу та потреба в експертному нагляді. Методи машинного навчання представляють перспективну альтернативу для вирішення цих проблем.

Метою даного дослідження є розробка методології застосування згорткових нейронних мереж для аналізу Х-променевих кривих дифракційного відбивання та оцінка їх потенціал для автоматизованого визначення структурних параметрів монокристалічних зразків з дефектними приповерхневими шарами.

Основою дослідження є розробка системи генерації синтетичних навчальних даних, що відображають зв'язок між параметрами профілів деформації та відповідними КДВ. Для цього створюється алгоритм системного варіювання ключових параметрів у заданих межах:

- D_{max1} : 0.001 – 0.030 (максимальна деформація в асиметричній гаусіані);
- D_{01} : 0.002 – D_{max1} (деформація на поверхні в асиметричній гаусіані);
- $L1$: 1000 – 7000 Å (товщина порушеного шару в асиметричній гаусіані);
- R_{p1} : 0 – $L1$ (положення максимуму деформації в асиметричній гаусіані);
- D_{02} : 0.002 – 0.030 (деформація на поверхні в спадній гаусіані);
- $L2$: 1000 – 7000 Å (товщина порушеного шару в спадній гаусіані);
- R_{p2} : –6000 – 0 Å (положення максимуму деформації в спадній гаусіані);
- dl : 20 Å (товщина підшарів, константа);
- D_{min} : 0.0001 (мінімальна деформація, константа).

Для кожного набору параметрів розраховано теоретичну КДВ з використанням статистичної динамічної теорії дифракції. Для наближення до експериментальних умов передбачено додавання контрольованого шуму та варіювання роздільної здатності кривих. Для реалізації CNN використовуватиметься фреймворк PyTorch.

Згорткові нейронні мережі були обрані в якості основного інструменту з наступних причин:

1. На відміну від звичайних повнозв'язних нейронних мереж, CNN ефективно виявляють локальні закономірності у вхідних сигналах, що особливо важливо для аналізу характерних змін форми КДВ [2].

2. CNN забезпечують інваріантність до зсувів по горизонтальній осі, що дозволяє визначати однакові структурні особливості незалежно від їх положення на КДВ.

3. Архітектура CNN передбачає поетапне зменшення розмірності даних, що сприяє виокремленню ознак різного рівня складності.

4. CNN демонструють високу стійкість до шуму, що критично важливо для аналізу експериментальних КДВ, які містять флуктуації чи артефакти вимірювання.

На даному етапі дослідження проведено теоретичний аналіз можливостей застосування CNN для вирішення оберненої задачі дифракції. Розроблено архітектуру CNN, що складається з:

- Вхідного шару для КДВ.
- Згорткових шарів з різними розмірами ядер для виявлення особливостей різного масштабу.
- Шарів пулінгу для зменшення розмірності та виділення ключових ознак.
- Повнозв'язних шарів для регресії параметрів профілю.

Початкові тестування на обмеженому наборі синтетичних даних показують перспективність запропонованого підходу. Розроблена система визначає структурні параметри з точністю, порівнянною з традиційними методами, але з набагато вищою швидкістю обробки.

Ключовим викликом у розробці є оптимізація генерації навчальних даних для забезпечення достатнього охоплення можливих варіацій профілів деформації, а також балансування між кількістю даних та обчислювальними ресурсами, необхідними для ефективного навчання мережі.

Висновки.

1. Згорткові нейронні мережі є перспективним інструментом для автоматизованого аналізу X-променевих кривих дифракційного відбивання.

2. Розроблено методологію генерації синтетичних навчальних даних, що забезпечує відтворення зв'язку між параметрами профілів деформації та КДВ.

3. Запропоновано архітектуру CNN, оптимізовану для розв'язання оберненої задачі дифракції, з урахуванням специфіки дифракційних картин.

4. Теоретичний аналіз показує, що використання CNN може значно пришвидшити процес аналізу дифракційних даних при збереженні високої точності результатів.

Список використаних джерел

1. Yaremiy I. P., Yaremiy S. I., Vlasii O. O., Vekeryk D. V., Tomya Ya. I. Analysis X-ray diffractograms from near-surface layers of monocrystals: development of models, algorithms and software. *Physics and Chemistry of Solid State*, 2024. 25 (2), pp. 413-420.

2. Boulle A., Debelle A. Convolutional neural network analysis of X-ray diffraction data: strain profile retrieval in ion beam modified crystals. *Machine Learning: Science and Technology*. 2023. Vol. 4. P. 015002.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОЗКОВОГО ШТУРМУ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Григорук Діана,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Войтків Г. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасна освіта перебуває у процесі постійних трансформацій, спрямованих на активізацію мислення учнів, розвиток їхніх аналітичних навичок та здатності до самостійного вирішення складних задач. Особливо важливо це у викладанні фізики – предмета, що базується на логічних висновках, експериментальній діяльності та здатності застосовувати отримані знання на практиці. Метод мозкового штурму є одним із найбільш ефективних способів залучення учнів до активної навчальної діяльності. Він створює умови для розвитку критичного та креативного мислення, сприяє пошуку нестандартних рішень і дозволяє формувати навички командної роботи. Мозковий штурм допомагає відійти від традиційної моделі навчання, що базується на пасивному засвоєнні інформації, і натомість формує в учнів здатність до самостійного мислення, аргументованого доведення своїх ідей та їх практичного застосування. Така методика не лише сприяє ефективному засвоєнню фізики, а й розвиває компетенції, необхідні для майбутньої професійної діяльності учнів у науковій, інженерній та технологічній сферах [1].

Мозковий штурм – це метод колективного генерування ідей, який використовується для пошуку рішень у різних сферах, зокрема в освіті, бізнесі, науці та творчості. Важливими принципами методу є: відсутність критики під час процесу – будь-які ідеї повинні прийматися без негайного аналізу чи оцінювання; зосередженість на кількості, а не на якості ідей, адже чим більше пропозицій виникає, тим вищі шанси знайти справді цікаві та перспективні рішення. Осборн, винахідник методу, також наголошував на важливості комбінування та розвитку ідей – учасники можуть доповнювати, змінювати або удосконалювати думки, що вже прозвучали. О. Пометун аналізувала інтерактивні методи навчання та підкреслювала роль мозкового штурму у формуванні критичного мислення [3]. Г. Цюпа, М. Згуровський розглядають мозковий штурм, як активний метод для уроків природничих дисциплін [3, 4]. Сьогодні існує багато варіацій цього методу, включаючи електронний мозковий штурм, індивідуальний брейнстормінг, зворотний мозковий штурм та інші [2].

На уроках фізики мозковий штурм легко вписується у структуру уроку на початковому етапі – етапі актуалізації опорних знань та наявного досвіду. З метою економії часу та залучення всіх учнів варто використовувати цифрові інструменти для висловлення думок. До них віднесемо: Miro – онлайн-дошка

для ідей; Jamboard – проста інтерактивна дошка; Padlet – віртуальна стіна для обміну думками; Mentimeter – голосування та збирання ідей; Coggle – ментальні карти; Stormboard – інструмент для брейнштормінгу; Trello – організація ідей у вигляді карток. Для пошуку нестандартних рішень та інновацій в темі мозковий штурм краще працює при роботі учнів в групах.

Під час педагогічного експерименту нами використовувалися технології мозкового штурму з використанням цифрових додатків, що сприяло кращому залученню всіх учасників навчання до роботи над темою, та під час виконання групових проєктів, що дозволило учням не боятися експериментувати з новими підходами до вирішення задач. Варто зауважити про необхідність дотримуватись принципу «не критикувати на початковому етапі» – саме це мотивує до активного висловлення пропозицій.

Використання мозкового штурму в освітньому процесі є важливим не лише для засвоєння матеріалу, а й для формування ключових компетенцій: критичного мислення, креативності, здатності аргументувати власну точку зору та адаптуватися до нових ситуацій. Це робить його незамінним інструментом у навчанні, особливо в дисциплінах, що вимагають глибокого аналізу та творчого підходу, таких як фізика.

Список використаних джерел

1. Кочерга Є. В. «Мозковий штурм» як ефективний метод навчання. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*. 2017. №27. С. 35–38. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7036/1/Kocherha%2035-38.pdf>.
2. Панченков А., Пометун О., Ремех Т. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання : метод. посібн. Київ : А.П.Н. 2003. 72 с.
4. Цюпа Г. В. Методи активного навчання у природничих дисциплінах. *Освітній портал України*. Електронний ресурс. URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/natural/62744/.

МАТЕРІАЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ЗОЛОТИХ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ РІЗНИХ РОКІВ ВИГОТОВЛЕННЯ

Крайнова Маргарита,
III курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет;
Кожухар Арсен,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Наукові керівники – Яремій І. П.,
доктор фізико-математичних наук, професор;
Бойчук В. М.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Золото з давніх часів вважається одним із найцінніших металів, символом багатства, влади та краси. Його унікальні фізико-хімічні властивості, зокрема

висока корозійна стійкість, блиск, пластичність і стабільність, зумовили широке використання золота в ювелірній справі, техніці, медицині, електроніці та інших галузях.

У даних тезах конференції представлено результати матеріалознавчого дослідження ювелірних виробів із золота, виготовлених у різні роки. Основну увагу зосереджено на аналізі хімічного складу та структури сплавів, що використовуються у виробництві золотих прикрас. Для цього було використано сучасні фізико-хімічні методи дослідження – Х-променевою флуоресцентну спектроскопію із використанням аналізатора EXPERT 3L та Х-променевою дифрактометрію із використанням дифрактометра ДРОН-3.

Актуальність даної роботи зумовлена потребою у достовірній ідентифікації складу ювелірних сплавів, що є важливим як з наукової точки зору, так і в контексті захисту споживача від підробок.

В залежності від співвідношення та характеру домішок в сплаві, визначається колір золота рис. 1.

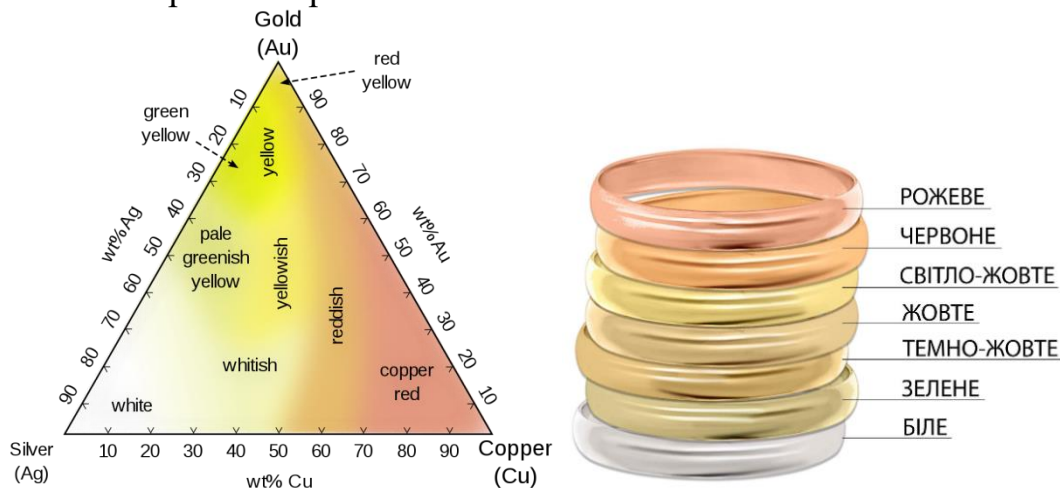

Рис. 1. Залежність кольору сплаву Au-Ag-Cu від складу.

Для дослідження було обрано чотири зразки:

- Зразок 1 – обручка виготовлена орієнтовно в 1975 р.;
- Зразок 2 – обручка виготовлена орієнтовно в 2001 р.;
- Зразок 3 – медальйон, виготовлений орієнтовно в 2010 р.;
- Зразок 4 – виріб із «замінника» золота.

Метод Х-променевої флуоресцентної спектроскопії забезпечив безконтактне визначення хімічного складу поверхневого шару (див. табл. 1).

Таблиця 1

Елементний склад зразків

Елемент	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3	Зразок 4
79Au	58.926±0.085	57.593±0.088	58.873±0.081	-
29Cu	33.155±0.073	34.043±0.076	37.158±0.077	98.516±0.061
47Ag	7.651±0.045	6.528±0.043	3.666±0.033	-
74W	0.231±0.054	-	-	0.902±0.059
28Pd	-	0.885±0.020	-	-
30Zn	-	0.506±0.020	0.171±0.020	-
27Co	-	-	-	0.144±0.006
41Nb	-	-	-	0.207±0.010

Встановлено, що:

- Зразок 1 відповідає 585 пробі і стандартам.
- Зразок 2 дещо не дотягує до 585 проби (Au менше 58.2%), і не відповідає стандартам.
- Зразок 3 належить до 585 проби, хоча не відповідає стандартам.
- У зразку 4 золота взагалі немає.

Візуально Зразок 1 незначно жовтіший за Зразок 2, що пов'язано із більшим відсотком у ньому золота. Зразок 3, порівняно із Зразками 1 і 2 має суттєво червоніший відтінок, що пов'язано із порівняно більшим вмістом міді і меншим вмістом срібла.

Аналіз рентгенівських дифрактограм показав, що зразки 1-3 складаються із 1 фази – твердого розчину заміщення на основі Au-Cu-Ag. Зразок 4 (вибір із «замінника» золота) складається із кількох фаз, зокрема, фази міді та фази сполук міді з берилієм. Стала гратки у зразка 1 виявилася дещо більшою, ніж у зразка 3, що пов'язано із вищим вмістом срібла.

Ширина дифракційних піків на половині висоти значно більша у зразку 1 порівняно із зразком 3. Пояснюється це тим, що зразок 1 – обручка – виготовлявся методом прокатування, і, відповідно, у ньому є значні мікронапруги і відбувається подрібнення зерен. Зразок 3 – медальйон – виготовлявся методом лиття і тому у ньому мікронапруги є незначними, а розміри зерен досить великі.

Таким чином, у роботі було не лише засвоєно методику експериментального дослідження ювелірних матеріалів, але й отримано науково обґрунтовані результати щодо реального вмісту золота, відповідності проб, структурного стану сплавів, що мають як практичне, так і криміналістичне значення. Виявлено прямий зв'язок між методом виготовлення виробу, складом і мікроструктурними характеристиками, що підтверджує необхідність комплексного аналізу при оцінці якості ювелірної продукції.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛОГІЙ ПРИ ПОЯСНЕННІ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Насадик Софія,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Войтків Г. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У сучасному світі, що стрімко змінюється, дедалі важливішим стає вміння не лише швидко засвоювати нову інформацію, а й глибоко її осмислювати. Особливо це актуально в умовах науково-технологічного прогресу, коли знання з фізики стають основою для розуміння багатьох сучасних явищ та процесів. У такій ситуації метод аналогії виступає ефективним інструментом для навчання.

Аналогії допомагають учням переносити вже відомі знання на нові ситуації, тим самим полегшуючи розуміння складних фізичних понять. Завдяки цьому формується системне мислення, здатність бачити зв'язки між явищами та застосовувати вивчене у практичному контексті. Метод аналогії активізує мис-

леннєву діяльність, сприяє розвитку уяви та творчості, що є ключовими навичками XXI століття.

Питання використання аналогій у навчальному процесі неодноразово привертало увагу науковців-методистів. Завдяки аналогіям знання, здобуті з аналізу відомого або добре вивченого об'єкта (часто моделі), переносяться на інший, менш досліджений або менш доступний для спостереження. Такі міркування, хоч і не є абсолютно точними, відіграють значну роль у створенні наукових гіпотез. Навіть коли йдеться про абстрактні поняття, аналогічні припущення можуть мати високу ймовірність істинності за певних умов [2, 3]. Значний внесок у вивчення цієї теми зробили вітчизняні дослідники педагогіки, зокрема українські науковці, які розглядали аналогію як важливий інструмент у розвитку критичного мислення та наукового світогляду учнів. Використання аналогій у навчанні також розкрито в працях європейських і американських педагогів. Під фізичною аналогією, Дж. К. Максвелл розумів ту часткову схожість між законами двох яких-небудь галузей науки, завдяки якій одна являє собою ілюстрацію іншої [2]. У своїх роботах видатний вчений неодноразово підкреслював ілюстративну та евристичну функції аналогії. Його підхід до наукового мислення підкреслює значення аналогії як методу, що допомагає не лише краще ілюструвати складні поняття, а й формувати нові гіпотези.

Аналогії в навчанні фізики можна класифікувати за їхніми видами та властивостями. Цікаво, що навіть хибні аналогії можуть сприяти науковому прогресу. Наприклад, Ж. Пуазейль, вивчаючи рух рідин у тонких трубках, порівнював його з циркуляцією крові. Згодом стало зрозуміло, що кров має інші властивості: її в'язкість змінюється зі швидкістю потоку, що й стало поштовхом до нових відкриттів.

Нами здійснено дослідження аналогій для вивчення фізики у 10 класі та зроблено наступну їх класифікацію:

- ✓ міжгалузеві аналогії: порівняння фізичних явищ з процесами з інших наук (наприклад, термодинаміка – біологічні процеси обміну енергії);
- ✓ міжтемні аналогії: встановлення зв'язків між різними розділами фізики (наприклад, колювання маятника – електричні колювання в колі);
- ✓ побутові аналогії: використання знайомих життєвих ситуацій для пояснення абстрактних понять (наприклад, електричний струм – потік води в трубі);
- ✓ моделюючі аналогії: використання простих моделей або схем для відтворення складних процесів (наприклад, модель ідеального газу як сукупність кульок у коробці);
- ✓ візуальні аналогії: графічні або візуальні порівняння, що полегшують сприйняття (наприклад, силові лінії поля – лінії візерунка на піску).

Під час проведення педагогічного експерименту було зафіксовано помітне покращення розуміння учнями навчального матеріалу при використанні **побутових аналогій**. Вони допомогли учням встановити зв'язок між абстрактними фізичними поняттями та знайомими життєвими ситуаціями, що зробило нову інформацію доступнішою та зрозумілішою. Наприклад, порівняння електричного струму з потоком води в трубі допомогло учням краще уявити собі суть

електричних процесів, а аналогія між тиском у рідині та повітряними кульками сприяла глибшому розумінню молекулярно-кінетичної теорії. Учні стали активніше долучатися до обговорень, наводити власні приклади, що свідчить про зростання інтересу та рівня осмислення матеріалу.

Отже, використання аналогій у навчанні фізики є надзвичайно актуальним у контексті сучасної освіти, що вимагає не лише швидкого засвоєння матеріалу, але й глибокого його розуміння. Метод аналогії виступає потужним засобом розвитку критичного, системного та творчого мислення, дозволяючи учням встановлювати зв'язки між явищами, знаходити паралелі з уже відомим досвідом і формувати цілісне бачення фізичної картини світу. Запропонована класифікація аналогій для 10 класу демонструє багатогранність підходів до пояснення складних понять. Використання аналогій як дидактичного інструменту не лише полегшує процес навчання, а й сприяє розвитку наукового світогляду учнів, готуючи їх до викликів XXI століття.

Список використаних джерел

1. Вовк Л. І. Застосування методу аналогії у навчанні фізики студентів нефізичних спеціальностей вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 20 с.

2. Гордієнко І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі методу аналогії в навчанні математики та фізики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2015. Вип. 37. С. 31–34.

3. Козловський Ю. М., Козловська І. М., Білик О. С. Використання методу аналогії як засобу інтеграції міждисциплінарних знань. *Педагогічні науки : теорія та практика*. 2021. № 3 (39). С. 32–38.

РОЗРАХУНОК РІВНЯ ФЕРМІ В ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ МАТЕРІАЛАХ НА ОСНОВІ РbTe

Потятинник Тетяна,
ІІІ курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Горічок І. В.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Аналіз електронної підсистеми термоелектричних матеріалів є важливим аспектом дослідження нових та модифікації властивостей відомих напівпровідників. Одним з найбільш актуальних питань є визначення домінуючого механізму розсіювання носіїв та розрахунок енергії Фермі μ як функції від температури. Параметр μ може бути надалі використаний для розрахунку практично всіх термоелектричних параметрів матеріалу, зокрема, коефіцієнта Зеебека S , концентрація носіїв заряду n , рухливості носіїв u , числа Лоренца L_0 .

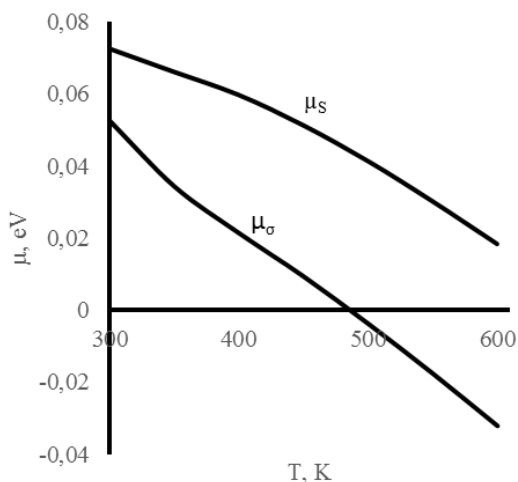
В літературі часто використовується методика розрахунку μ з експериментальної залежності коефіцієнта Зеебека S від температури. В загальному випадку:

$$S = -\frac{k}{e} I(r, \mu^*),$$

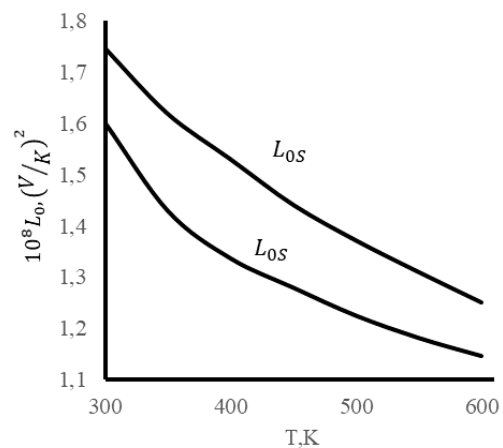
де $\mu^* = \mu/kT$ – приведена енергія Фермі, r – параметр, що залежить від механізму розсіювання, $I(r, \mu^*)$ – інтеграл Фермі. При відомому значенні r розрахувати μ з S буде технічно просто. За такої схеми не потрібно значення ефективної маси носіїв, як у випадку розрахунку μ на основі досліджень ефекту Холла, яке для багатьох нових термоелектричних матеріалів не відоме з достатньою точністю.

Проблемою залишається визначення параметра r . Для багатьох матеріалів відомі загальні тенденції в реалізації тих чи інших механізмів за різних умов. Зокрема для сполук A^4B^6 зазвичай домінує розсіювання деформаційного потенціалу акустичних фононів (DA, $r = 0$). За певних умов суттєвим може виявитись вплив деформаційного потенціалу оптичних фононів (DO, $r = 0$) та поляризаційний потенціал оптичних фононів (PO, $r = 0$). Врахування одночасно кількох механізмів при розрахунку S є відносно складною задачею. Тому зазвичай розрахунок μ приводять в наближенні домінування DA, а внеском інших механізмів нехтують. В даній роботі поставлено завдання проаналізувати можливі похибки при оцінці числа Лоренца L_0 та питомої електропровідності σ при такому підході. Для цього було розраховано μ_S з експериментальної залежності S_{exp} та μ_σ з експериментальної залежності σ_{exp} для випадку домінування DA та проведено їх порівняння (μ_S і μ_σ).

На рисунку наведено результати проведених розрахунків. На основі їх аналізу можна зробити ряд висновків, що дають можливість оцінити можливі похибки при використанні такого підходу для визначення μ та величин, що від нього залежать. Зокрема, бачимо, якщо рівень Фермі визначити з σ_{exp} , то отримані значення μ_σ відрізнятимуться від μ_S визначених з S_{exp} , в середньому, на 0,05 еВ (рис. а). При використанні μ_σ для розрахунку $S(T)$ отримаємо значення, що відрізняються від експериментальних на $\approx 30\%$ (рис. в). При використанні μ_S для розрахунку $\sigma(T)$ отримуємо відмінність від експериментальних даних на $\approx 1000(\text{Ом}\cdot\text{см})^{-1}$. При 550 К відносна похибка становитиме $\approx 50\%$, а при 300 К – $\approx 20\%$ (рис. г). Також, використовуючи μ_S і μ_σ проведено розрахунок L_0 . На відміну від σ і S тут відмінності виявились дещо меншими. У всьому інтервалі температур вони не перевищували 10% (рис. б).

а)

б)

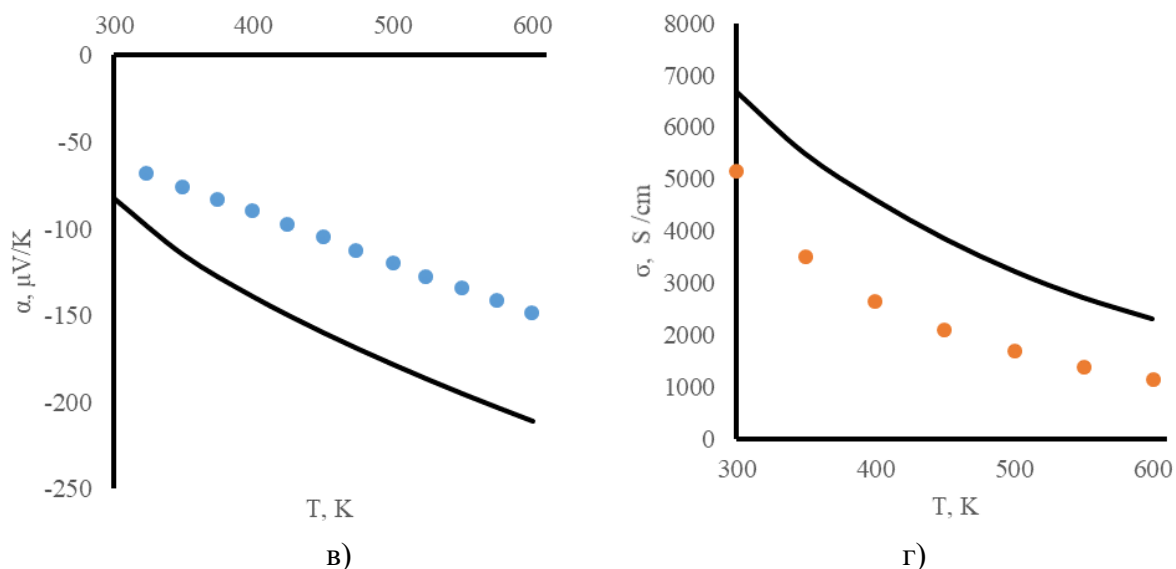

Рисунок. а) температурні залежності енергії Фермі електронів μ_S розраховані з експериментальної залежності $S(T)$, та μ_σ розраховані з експериментальної залежності $\sigma(T)$ з використанням припущення про домінування DA; б) Розраховані значення сталої Лоренца для двох значеннях енергії фермі представлені на рисунку а; в) експериментальна залежність $S(T)$ (точки) та розрахована залежність з використанням значень μ_σ ; г) експериментальна залежність $\sigma(T)$ (точки) та розрахована залежність з використанням значень μ_S .

РОЗРОБКА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ІОТ-СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ МІКРОКЛІМАТУ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ РОСЛИН ІЗ ІНТЕГРОВАНИМ СОНЯЧНИМ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ТА ВЕБ-ПЛАТФОРМОЮ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ, УПРАВЛІННЯ, АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА ОПОВІЩЕНЬ

Протас Анна-Марія, Купчак Андрій,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Котик М. В.,
кандидат технічних наук, старший викладач.

Урбанізація призводить до скорочення зелених зон у містах, що негативно впливає на мікроклімат та самопочуття людей. Озеленення житлових приміщень є одним зі способів покращення екологічної ситуації. Водночас сучасний ритм життя часто не дозволяє забезпечити рослинам належний догляд. Проблему вирішує автоматизована система, яка поєднує технології Інтернету речей (IoT), сонячну енергетику та веб-платформу для керування і моніторингу [1].

Метою дослідження стало створення IoT-системи для автоматизованого контролю умов вирощування рослин у приміщеннях. Розробка включає як апаратну частину (датчики, мікроконтролер ESP32, фітоламп, насос, вентиляцію, сонячну панель), так і програмну платформу для віддаленого моніторингу, оповіщень і управління.

Система забезпечує:

- Моніторинг мікроклімату: температури, вологості повітря, освітленості, якості повітря, вологості ґрунту, рівня води у резервуарі;

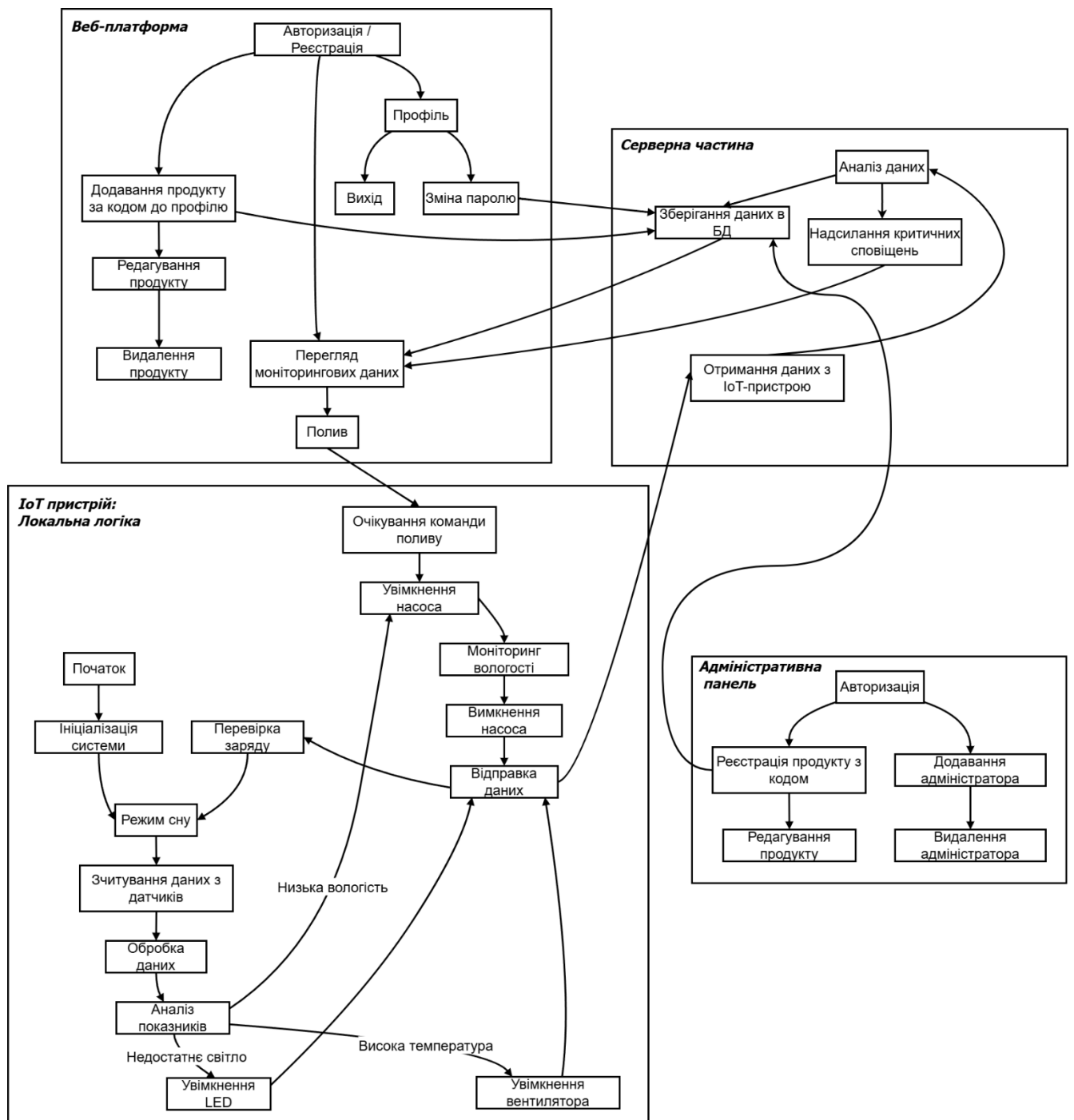

Рис. 1. Блок-схема принципу роботи та взаємозв'язків між системою та веб-платформою

- Автоматизацію: поливу, освітлення та вентиляції;
- Автономність: завдяки живленню від сонячної панелі з MPPT-контролером;
- Інтерактивність: користувач має змогу дистанційно контролювати систему через зручний інтерфейс веб-платформи;
- Оповіщення: у разі критичних змін надсилаються push- або email-сповіщення [2].

Апаратна частина працює на основі мікроконтролера ESP32-WROOM-32D із підтримкою Wi-Fi та Bluetooth [3]. Він приймає дані з датчиків DHT22,

BH1750, YL–69, MQ135, HC–SR04 і керує виконавчими механізмами. Живлення забезпечує сонячна панель, що робить систему енергоефективною.

Програмне забезпечення реалізоване у вигляді веб-платформи, створеної на базі Node.js і NestJS [2] з використанням PostgreSQL для зберігання даних. Комунікація з IoT-пристроями відбувається через MQTT-протокол [4]. Інтерфейс розроблено на Vite.js і ReactJS [5], що забезпечує високу продуктивність та зручність у користуванні. Авторизація реалізована через JWT, а система сповіщень – за допомогою Firebase та Nodemailer.

Система має значну перевагу над наявними аналогами, такими як Smart Garden Click&Grow [6], завдяки відкритій архітектурі, гнучким налаштуванням, можливості масштабування та інтеграції, а також автономному енергозабезпеченню. Таким чином, запропонована IoT-система дозволяє значно спростити догляд за рослинами, створити сприятливий мікроклімат у приміщеннях, знизити споживання води та електроенергії та сприяє поширенню екотехнологій у побуті.

Список використаних джерел

1. Gavras A., Herzog R., Karnouskos S., et al. Towards a Network of Smart Greenhouses: Architecture and Technologies. International Journal of Distributed Sensor Networks. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1177/1550147719852660>.
2. NestJS – A Progressive Node.js Framework. URL: <https://docs.nestjs.com/>.
3. Espressif Systems. ESP32-WROOM-32 Datasheet. URL: https://www.espressif.com/sites/default/files/documentation/esp32-wroom-32_datasheet_en.pdf.
4. MQTT: The Standard for IoT Messaging. Eclipse Foundation. URL: <https://mqtt.org/>.
5. React – A JavaScript library for building user interfaces. URL: <https://reactjs.org/>.
6. Click & Grow Smart Garden. Official Website. URL: <https://www.clickandgrow.com/>.

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ З ФІЗИКИ

Тимків Мар'яна,

І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Войтків Г. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасне людство перебуває в технологічній фазі науково-технічної революції, коли технології та техніка розвиваються неймовірно швидкими темпами. Щоб йти в ногу з цими змінами та не відставати від сучасного життя, необхідно безперервно навчатися. Освіта стає невід'ємною частиною всього життєвого шляху людини. Особливо важливо розвивати пізнавальну активність учнів, формувати в них зацікавленість до знань, уміння знаходити, засвоювати, обробляти й застосовувати інформацію. Це допоможе школярам стати активними учасниками навчального процесу та впевнено орієнтуватися в динамічному світі [3].

У навчальному процесі ключову роль відіграє урок, як основна форма навчання, а також його особливий вид – нестандартний урок. Вдосконалення методики проведення таких уроків є одним із пріоритетних напрямів підвищення пізнавального інтересу учнів до фізики, а також покращення якості їхніх знань, умінь і навичок. Ефективне проведення нестандартних уроків потребує від учителя ґрунтовного знання педагогічної науки та здатності об'єктивно оцінювати власну діяльність. Сучасні зміни в освіті висувають нові вимоги до роботи вчителя, зосереджуючи її на потребах учня, що, у свою чергу, вимагає нового підходу до організації нестандартних уроків.

Методика проведення нестандартних уроків навчання була предметом досліджень Ю. Мальованого, О. Дорошенко, І. Підласого, Е. Голанд, В. Сухомлинського, В. Онищука, О. Савченко та інших.

Проте ця проблема є багатогранною, тому не має однозначного вирішення. Одним із пріоритетних завдань є розвиток стійкого й глибокого інтересу школярів до навчання. Актуальність полягає у тому, що впровадження нестандартних методів навчання забезпечує підвищення пізнавальної активності школярів, сприяючи глибшому засвоєнню фізичних понять і явищ [1].

Нестандартний урок – це навчальне заняття з імпровізаційним підходом, що відрізняється нестандартною структурою. Назви таких уроків відображають їхні цілі, завдання та особливості методики проведення.

Основна мета нестандартних уроків – активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів. Вони впливають на емоційно-мотиваційну сферу, стимулюють змагальний дух, розвивають творче мислення та сприяють формуванню мотивації як до навчання, так і до майбутньої професійної діяльності. Завдяки цьому такі заняття особливо подобаються учням, викликаючи в них інтерес і натхнення до творчості.

Сьогодні однією з найпоширеніших класифікацій нестандартних уроків є класифікація за педагогічними технологіями. Відповідно до неї нестандартні уроки з фізики ми ділимо на чотири основні групи, кожна з яких включає конкретні форми занять:

1. Інформаційно-комунікативні технології – до них належать урок-лекція, урок-семінар, урок-конференція, урок-консиліум, урок-експромт-екзамен, взаємонавчання, інформаційний урок та інтегрований урок.

2. Ігрові технології – охоплюють змагальні форми (КВК, турніри, аукціони, вікторини, конкурси, інтелектуальні ігри), ділові та рольові ігри (імпровізації, імітаційні суди, захист дисертації, «Поле чудес», ерудит-ігри, ланцюжок, бізнес-ігри).

3. Дослідницькі технології – включають методи діалогу, роздумів, диспутів, прес-конференцій, репортажів, уроків-протиріч, уроків-парадоксів, пошукової діяльності, лабораторних досліджень, експедицій та наукових розвідок.

4. Інтерактивні технології – поділяються на кооперативне навчання (робота в парах, змінювані трійки, малі групи, акваріум), колективно-групове навчання (методи «мікрофон», незакінчені речення, мозковий штурм, мозаїка, вирішення проблемних ситуацій) та обговорення дискусійних питань (дебати, ток-шоу, оцінювальні дискусії).

Кожна з цих форм має свою унікальну методику проведення. Вчителю фізики, готуючись до нестандартного уроку, важливо чітко визначити, які навички та вміння необхідно сформувати в учнів, які виховні цілі слід реалізувати, який матеріал буде найбільш ефективним, а також продумати організацію заняття [4].

Під час вивчення фізики характерним є активне використання різних методів і прийомів, зокрема фізичного експерименту у різних формах: демонстраційні досліди, фронтальні лабораторні роботи, практикуми, а також розв'язування експериментальних задач. Це вимагає від учнів не лише розуміння фізичних процесів, а й уміння застосовувати знання з математики та інших предметів у навчальному процесі.

Аналіз літератури та здійснений мною педагогічний експеримент показали, що нестандартні уроки, завдяки оригінальному задуму та особливій методиці проведення, викликають у школярів більшу зацікавленість, ніж традиційні заняття зі строгою структурою та встановленим режимом роботи. Зокрема, зацікавленість формою проведення уроку, а через неї і самою фізикою – найбільше спостерігалось на уроках де були наявні змагання чи вікторини між командами, групами; до спільної роботи найбільше залучалися на уроках-дослідженнях через експеримент; включалися у індивідуальну роботу над завданнями, коли використовувалися ікт-технології із завданнями з пошуку інформації, а вже на етапі відбору потрібної інформації активніше працювали учні у команді. Також, варто зауважити, що при проведенні експерименту із використанням нестандартних форм уроків, я зауважила позитивну емоційну атмосферу роботи в класі, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Ефективність нестандартних уроків значною мірою залежить від учителя як генератора ідей у класі. Учні, своєю чергою, зазвичай підтримують такі ініціативи та активно допомагають у їх організації.

Однак використання нестандартних уроків має певні труднощі та недоліки. Зокрема, підготовка та проведення таких занять потребують більше часу, не всі форми нестандартних уроків однаково працюють на результат у різних класах, часто виникають організаційні труднощі, пов'язані з дисципліною та дотриманням правил поведінки. Крім того, ускладнюється система оцінювання та аналізу навчальних результатів, необхідне належне науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення [2].

Тому, нестандартні форми проведення уроків фізики, як засіб активізації навчання є необхідними у навчальному процесі, однак важливим залишається питання підбору виду нестандартного уроку для конкретного класу та питання розробки навчально-методичного забезпечення для здійснення оцінювання при проведенні нестандартного уроку. В залежності від поставленої мети мною створено приклади нестандартних уроків із запропонованим змістовим наповненням.

Список використаних джерел

1. Демидюк О. В., Ткаченко О. К., Федьович М. В. Нетрадиційні уроки фізики в школі : навчальний посібник для фізичних спеціальностей. Житомир :

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 318 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4895/1/Нетрадиційні_уроки_фізики.pdf.

2. Овчаренко В. П., Челик К. Т. Використання нестандартних методів організації учбового процесу з фізики. *Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ*. 2014. Вип. 4. С. 176.

3. Шарко В.Д. Сучасний урок. Технологічний аспект. Київ : Академія, 2006. 224 с.

4. Чебану П. О. Визначення, класифікація та методики проведення нестандартних уроків як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. *Вісник студентського наукового товариства*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 264.

ФІЗИЧНА ПРИРОДА ЗМІНИ СТАНУ АМОРФНОГО МЕТАЛЕВОГО СПЛАВУ $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ В ПРОЦЕСІ ПРИРОДНОГО СТАРІННЯ

Третяк Даниїл, Остафійчук Роман,

II курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.

Наукові керівники – Рачій Б. І.,

доктор фізико-математичних наук, старший дослідник;

Коцюбинський В. О.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

Досліджувалися структурні зміни в аморфному металевому сплаві $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$, які виникають у процесі довготривалого природного старіння. Метою дослідження було з'ясування природи внутрішніх змін, що відбуваються в аморфному стані матеріалу в процесі природного старіння.

Зразки сплаву були виготовлені методом спінінгування розплаву у вигляді стрічки товщиною 25 мкм. Досліджувались зразки витримані на повітрі протягом 10 і 15 років. Х-променеві дифрактограми зразків показали відсутність кристалізації навіть після 15 років, що свідчить про збереження аморфної структури. Проте γ -резонансні спектри виявили істотні зміни у внутрішньому стані сплаву, зокрема у магнітному і електронному оточенні атомів заліза.

Зразок, який витримувався при кімнатній температурі протягом 10 років, показав наявність чотирьох секстетів у спектрі (рис.1), що свідчить про існування чотирьох типів нанокластерів із нееквівалентними атомами Fe. Зразок, витриманий 15 років, демонструє вже шість секстетів, що вказує на перегрупування атомів і утворення нових типів кластерів. Інтенсивність поглинання та параметри спектрів (ізомерний зсув, ефективне магнітне поле) вказують на нерівномірний розподіл атомів Fe, Si і B між кластерами.

Ці результати підтверджують кластерну модель будови аморфних сплавів, в якій нанокластери мають різний склад та електронну будову. Встановлено, що атоми заліза в різних кластерах мають різну s-електронну густину, що впливає на величину магнітного поля та ізомерного зсуву в спектрі. Найбільш насиченими атомами Fe виявилися кластери, що формують 2-й і 3-й секстети, які мають найвищу інтенсивність.

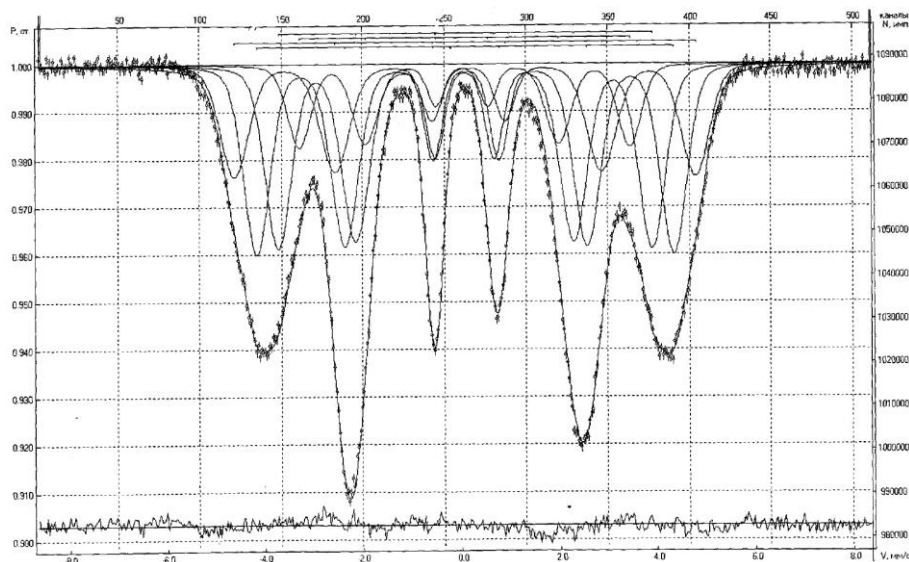

Рис. 1. γ -резонансний спектр Fe вихідного зразка АМС $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ зістареного протягом 10-ти років

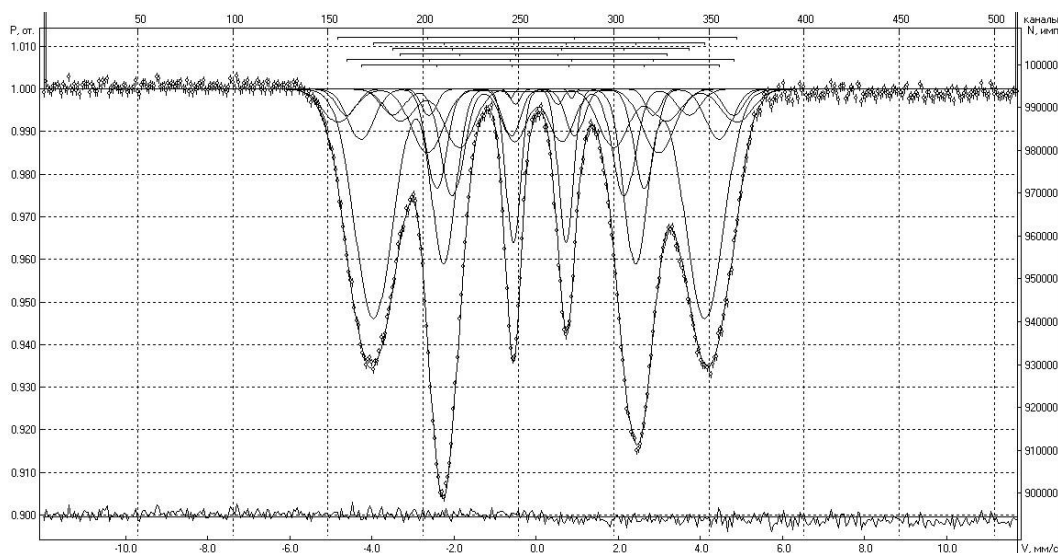

Рис. 2. γ -резонансний спектр Fe вихідного зразка АМС $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ зістареного протягом 15-ти років.

Особливу увагу варто приділити інтерпретації впливу атомів кремнію і бору на параметри спектра. Їх наявність у найближчому оточенні Fe сприяє зміні електронної густини та, відповідно, параметрів надтонкої взаємодії. Експериментально показано, що нанокластери мають неоднаковий вміст легуючих елементів, і цей вміст змінюється з часом у процесі старіння.

Таким чином, встановлено, що старіння аморфного сплаву $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ навіть за відсутності зовнішніх впливів призводить до істотної перебудови кластерної структури. Зміни γ -резонансних спектрів свідчать про зростання кількості нееквівалентних положень атомів Fe, що вказує на перегруповання елементів у структурі нанокластерів. Цей ефект не реєструється методами X-променевої дифрактометрії, але добре проявляється у мессбауерівських спектрах.

Отримані результати є важливими для розуміння механізмів стабільності та еволюції аморфного стану металевих сплавів у часі. Вони також мають значення для розробки нових довговічних матеріалів і контролю їхніх власти-

востей у тривалих експлуатаційних умовах. Робота продемонструвала можливість використання γ -резонансної спектроскопії як чутливого інструменту для вивчення еволюції внутрішньої структури аморфних матеріалів на атомному рівні.

СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ НА ОСНОВІ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Федорів Олександр,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Грига В. М.,
кандидат технічних наук, доцент.

В сучасному світі, де розвиток технологій та авіаційної індустрії стрімко набуває обертів, питання пов'язані з безпілотними літальними апаратами (БПЛА) стають однією з найактуальніших проблем [1].

Система розпізнавання БПЛА вимагає розробки алгоритмів та програмного забезпечення, яке здатне аналізувати зображення з камери та виявляти на них інші безпілотні апарати. Це може включати в себе визначення типів та моделей БПЛА, виявлення їх руху, визначення координат та орієнтації [2].

Метою роботи є розроблення системи розпізнавання безпілотних літальних апаратів, яка базується на передових методах машинного навчання та обробки зображень. Дана система має на меті виявлення, класифікацію та відстеження БПЛА на основі їхнього зовнішнього вигляду та поведінки.

YOLO – це найсучасніший алгоритм виявлення об'єктів, який є неймовірно швидким і точним [3]. YOLOv8 є попередньо навченою моделлю, яка може ідентифікувати кілька типів об'єктів на зображенні за один прямий прохід через мережу, що робить її високоефективною для обробки [4]. На рис. 1 представлено архітектуру нейронної мережі YOLO, яка складається із 106 згорткових шарів.

На відміну від традиційних двоетапних детекторів, які спочатку ідентифікують області інтересу, а потім класифікують їх, YOLO виконує обидва завдання за один прохід, значно скорочуючи час обчислень.

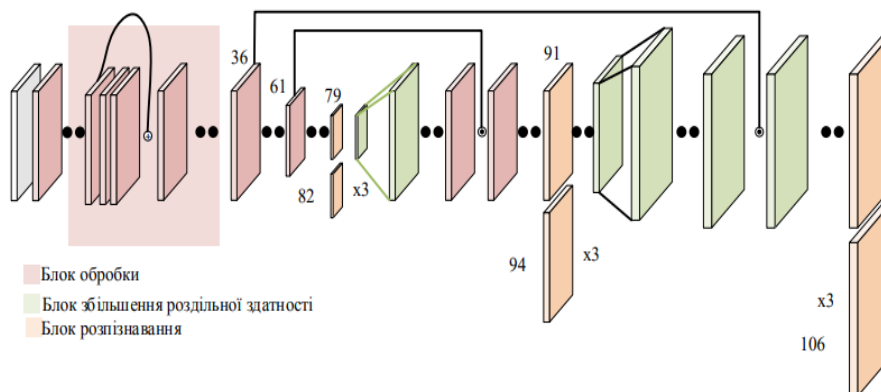

Рис. 1. Архітектура нейронної мережі YOLO.

На рис. 2 наведено блок-схему запропонованого алгоритму виявлення та знешкодження БПЛА.

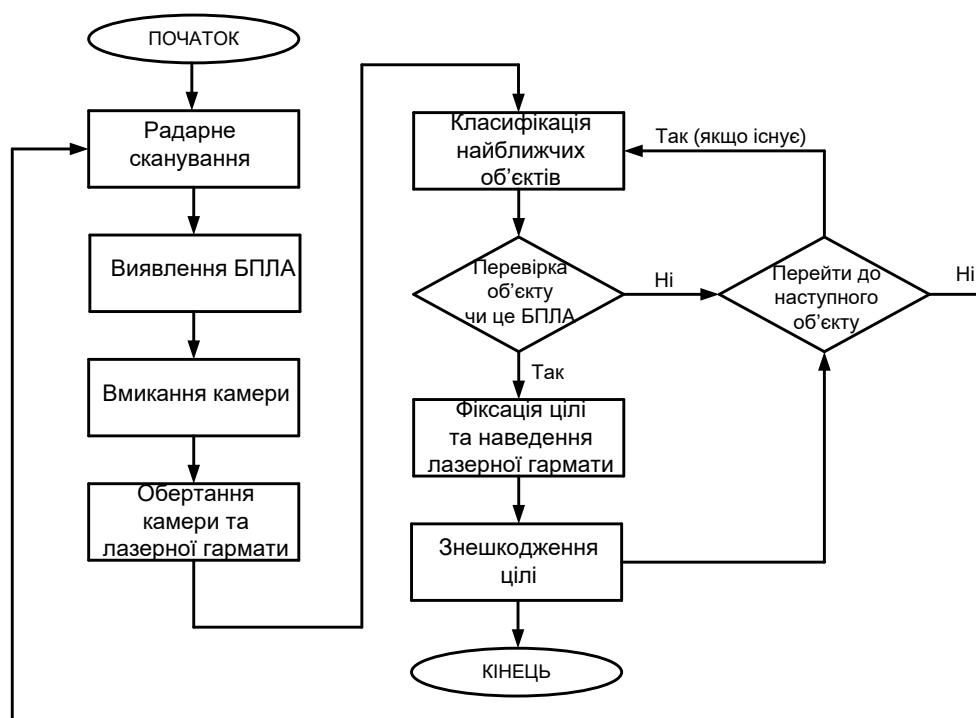

Рис. 2. Блок-схема алгоритму виявлення та знешкодження БПЛА

На початку проводиться радарне сканування, щоб виявити БПЛА, далі вмикається поворотна камера з лазерною гарматою, далі класифікуються найближчі об'єкти за допомогою алгоритму машинного навчання, далі перевіряється знайдений об'єкт чи це БПЛА, якщо так то фіксується ціль та наводиться лазерна гармата для його знешкодження.

Список використаних джерел

1. J. Kim, C. Park, J. Ahn, Y. Ko, J. Park and J. C. Gallagher, «Real-time UAV sound detection and analysis system», 2017 IEEE Sensors Applications Symposium (SAS), Glassboro, NJ, USA, 2017, 1–5. DOI: 10.1109/SAS.2017.7894058.
2. Yufeng Diao, Yichi Zhang, Guodong Zhao, and Mohamed Khamis (2022). Drone Authentication via Acoustic Fingerprint. In Proceedings of the 38th Annual Computer Security Applications Conference (ACSAC '22). Association for Computing Machinery, New York, NY, USA, 658–668. DOI: 10.1145/3564625.3564653.
3. Taye M. M. Theoretical Understanding of Convolutional Neural Network: Concepts, Architectures, Applications, Future Directions. Computation. 2023; 11(3):52. DOI: 10.3390/computation11030052.
4. Home – Ultralytics YOLOv8 Docs. URL: <https://docs.ultralytics.com/> (дата звернення: 28.03.2025).

СЕКЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ НАУК

КІНОФЕСТИВАЛЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Беспалов Арсен,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
науковий керівник – Дутчак О. І.,
кандидат історичних наук, доцент.

У системі менеджменту заходів культурно-мистецького характеру вагоме місце займає менеджменту кінофестивалів. З огляду на масштаби та рівень організації таких заходів, їх організацію повинні здійснювати високофахові управлінці, а вся система менеджменту кінофестивалю повинна бути чітко скоординованою.

Відомо, що кінофестиваль як соціокультурний проєкт пов'язаний з організацією та проведенням кіноогляду, проте він має, як правило, і комерційний характер, адже в його основі лежить ідея, що базується на використанні духовних цінностей та традицій, що передбачає як творчий, так і фінансовий результати. Це вагомий компонент комерційної сфери сучасних креативних індустрій.

Варто зазначити, що, на погляд Я Грановської, сучасна кінофестивальна індустрія функціонує з метою отримання максимального прибутку від платних кінопоказів та проведення різноманітних культурно-дозвіллевих заходів і комерційних видів діяльності (в тому числі додаткових). На сторінках праці «Кінофестиваль як крос-культурний проєкт» дослідник вказує, що у «світовій практиці кінобізнесу отримані фестивальною індустрією прибутки частково спрямовуються на завершення перспективних проєктів» [1, с. 70], тобто на подальший розвиток кіноіндустрії, соціокультурної сфери загалом. Водночас кінофестиваль зокрема слід розглядати як доволі складний багатоаспектний механізм, що є результатом діяльності численних координаційних служб, чітке функціонування яких потребує злагодженого управління, від чіткості якого значною мірою залежить святкова й змагальна атмосфера фестивальних заходів, рівень надання культурно-дозвіллевих соціокультурних послуг [1].

Будь який фестиваль, в тому числі кінофестивального типу базується на принципах добровільної участі, гуманізації, орієнтації на вищі моральні ідеали, вільного розкриття творчих здібностей, креативного наповнення діяльності, публічності, відкритості, соціальної відповідальності та компетентності менеджерів заходу.

Успішний та ціннісний менеджмент кінофестивальних івентів в сучасних реаліях потребує забезпечення належним комплексом ресурсів, зокрема, фінансовими та кадровими. Щодо людського ресурсу, слід підкреслити, що управління персоналом у системі кінофестивального менеджменту має свої особливості. До прикладу, специфічними, за І. Свідрук, є способи мотивації персоналу кінофестивального івенту (адже кінофорум може організовувати й некомерційна організація, за винятком фестивалів категорії «А» з потужним комерційним

кіноринком), а тому мотивація персоналу також зосереджується на нефінансових методах. Кінофестивальна діяльність характеризується сезонністю: до основної команди, що працює у міжфестивальний період, за кілька місяців до початку форуму долучаються нові співробітники, які працюють у період роботи кінофестивальних заходів [4].

Особливістю кадрового менеджменту заходів кінофестивального характеру є те, що якраз невелику кількість співробітників, як правило, не створюють окремих підрозділів з управління персоналом, а передають такі функції лінійним менеджерам, які здійснюють керують основними напрямками роботи з організації та проведення кінофестивалю. Окрім того, процеси організаційного забезпечення фестивалю має окремі напрями, що розгортаються одночасно, але мають різний термін виконання та є різними видами діяльності. До таких належать: випуск супутніх товарів (фласрів, ручок, блокнотів, пакетів, календарів з символікою кінофестивалю), просування кінофестивалю, організація перебування гостей, організація прес-конференцій, тощо [3].

Для злагодженого та успішного функціонування системи менеджменту кінофестивального заходу перед початком разом з бізнес-планом, фінансовим та організаційним планом складають графік роботи персоналу. Ще однією особливістю кінофестивального менеджменту є те, що частину його персоналу повинні становити фахівці з кіно. До організації заходу слід залучити спеціаліста, що не тільки розуміється на кінопроцесі, але й мав би свою базу вітчизняних та закордонних організацій готельно-ресторанної сфери, сфери дозвілля [3, с. 109].

Класично вертикаль управлінської структури очолює виконавча дирекція кінофестивалю, що виступає головним органом управління реалізації кінопроекту. Дирекція кінофестивалю підпорядковується генеральному директору, який в свою чергу, підзвітний генеральному продюсеру заходу. У його підпорядкуванні може бути також група продюсерів, до завдань яких входить розробка та деталізація стратегії та тактики просування фестивалю на ринок, іміджеві завдання, визначаючи фестивальну політику, місію [2, с. 99].

Отже, організація кінофестивалю є складним і багатоаспектним управлінським процесом, для організації якого варто залучати високофахових управлінців соціокультурної сфери.

Список використаних джерел

1. Грановська Я. Кінофестиваль як крос-культурний проект. *Сучасні дослідження в галузі культури і мистецтва* : IV Міжнародна науково-практична конференція, 26.04.2019. Київ : КНУТКіТ імені І.К.Карпенка-Карого. С. 67–70.
2. Ніколюк О. В. Особливості розвитку івент-менеджменту в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 23. С. 98-103.
3. Пашенко О.П. Креативний менеджмент як фактор успішності сучасного бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №17. 2017. 928 с.
4. Свідрук І. І. Креативний менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 224 с.

СУЧАСНИЙ ТАНЕЦЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ

Біба Кіра,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Марусик Н. І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Сучасний танець є невід'ємною частиною культурних індустрій і організовує культурне та економічне життя інколи навіть цілих міст.

Сучасний танець – це пошук нових тем і танцювальної лексики, естетичних рішень для сценографії та костюму, експериментування із форматами презентації. Він є частиною танцювального мистецтва, яка створюється сьогодні і осмислюється сьогоднішнім, окрім популяризації усталених форм та практик танцю, забезпечує безперервність розвитку мистецтва танцю і хореографії, шукаючи нові підходи до роботи з тілом, нову танцювальну лексику, нові способи створення та упорядкування руху, нові композиційні прийоми і методи.

Сучасний танець – це мистецтво, що працює з тілесністю і рефлексує на актуальні виклики, окрім естетичних уявлень про тіло і можливості руху, також формує культуру чуттєвості як глядачів так і практиків роботи з тілом та тілесністю.

Війна, що триває в Україні, суттєво вплинула на всі аспекти культури, зокрема й на сучасний танець. Попри складні умови, цей вид мистецтва продовжує розвиватися, адаптуватися до нових реалій і відігравати важливу роль у суспільних та культурних процесах.

Багато танцювальних студій та академій вимушено припинили роботу або перейшли в онлайн-формат через бойові дії. Чимало українських хореографів і танцівників виїхали за кордон, але продовжують підтримувати українську культуру та розвивати національний танець у світі. Колективи, що залишилися в Україні, змушені працювати в складних умовах – нерідко в бомбосховищах або тимчасових приміщеннях. Танцюристи часто працюють волонтерами або проводять благодійні заходи, щоб підтримати Збройні сили України та постраждалих від війни. Психологічний тиск і вплив війни на творчість, танцівники та хореографи через переживання війни створюють постановки, що відображають біль, втрати, боротьбу та надію. Війна змусила митців переосмислити тематику своїх постановок. Раніше абстрактні чи естетичні виступи тепер мають глибоке соціальне, політичне та патріотичне забарвлення. Такі перформанси стають формою протесту та засобом культурного спротиву. Колаборація з міжнародною спільнотою українські танцюристи беруть участь у міжнародних фестивалях та проектах, де презентують мистецтво крізь призму війни.

Через танець відбувається глибше усвідомлення української культури, її автентичності та унікальності. Багато постановок поєднують традиційний український танець із сучасними стилями, що підкреслює історичний зв'язок поколінь.

Війна завдала важкої психологічної травми багатьом українцям, і танцювальна практика дедалі частіше використовується як спосіб емоційного розвантаження. З'являються ініціативи, що використовують танець для реабілітації ветеранів та постраждалих від війни.

Українські танцюристи зараз активно представляють національне мистецтво за кордоном, що сприяє розширенню культурного впливу України. Завдяки війні українська культура стала впізнаваною, а сучасний танець – потужним інструментом комунікації з міжнародною аудиторією. В умовах війни українські танцівники почали шукати нові форми самовираження, і це призвело до появи унікальних танцювальних перформансів.

Деякі митці перетворюють руїни будівель на сцену для своїх виступів. Такі перформанси – це не просто мистецтво, а символ незламності українського народу. Окрім творчих ініціатив, танець використовується як метод реабілітації. Деякі танцювальні школи відкрили безкоштовні курси для військових, які повертаються з фронту, допомагаючи їм впоратися зі стресом через рух.

Сучасний танець в умовах війни змінився, ставши голосом українського народу на міжнародній арені. Це вже не просто мистецтво, а форма спротиву, спосіб рефлексії над реальністю та потужний інструмент підтримки. Незважаючи на труднощі, українські танцівники доводять, що культура – це теж фронт, і вона здатна боротися, навіть у найтемніші часи.

Список використаних джерел

1. Бігус О., Кондратюк Д., Донченко Н. «Сучасний танець» : навчальний посібник. Київ : Ліра-к. 2017.
2. Олексюк С. Російсько-українська війна 2014-2022 рр. імміграція танцівниць сучасного танцю. Колективний портрет. *Хореографія в сучасному мистецькому просторі*: зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ 3-4 лютого 2023). Київ : Олімпійська література, 2023. С. 51–57.
3. Скиба Ю. Колабораційні тенденції українських митців сучасного танцю в танцювальному суспільстві у воєнний період 2022–2023 року. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 66, том 3. С.42-48
5. Савчин Л. Мистецтво хореографії як засіб інтеграції студентської молоді до європростору. *Культура і сучасність* : альманах. 2021. № 2. С. 56–62. URL: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2021.249228> (дата звернення: 07.10.2023).
6. Шариков Д. Класифікація сучасної хореографії : напрями, стилі, види. Київ : Вадим Карпенко, 2008. 168 с. URL: <https://kmaesm.edu.ua/wpcontent/uploads/sharykov-d.i.-klasyfikacziya-suchasnoyi-horeografiyi.pdf> (дата звернення: 07.10.2023).

ГРАФІКА У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МИТЦІВ ПРИКАРПАТТЯ

Бобко Анастасія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
науковий керівник – Кузенко П. Я.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Графічне мистецтво Прикарпаття – це насамперед унікальний феномен, що поєднує в собі глибокі традиції, вплив локальної культури та сучасні художні пошуки. Серед представників графіки Прикарпаття можна виокремити художників, які працюють у різних стилях та напрямках. Деякі митці віддають перевагу традиційній естамповій графіці, використовуючи ліногравюру, офорт чи дереворит. Інші експериментують із техніками монотиpii, акватинти, поєднуючи традиційні матеріали з новітніми технологіями.

Великий творчий доробок у галузі графіки має Петро Прокопів. Графічний доробок митця привертає увагу майстерним втіленням творчих задумів та довершеністю кожного твору. Роботи художника просякнуті глибинними відчуттями приналежності митця до своєї рідної землі, зачаруванням українською ментальністю та гордістю за свій народ. У всесвіт Петра Прокопів органічно вплетено українську сакральність, духовність та елітарність, яку художник передає своїм учням [3, с. 2].

Художник активно творить у жанрі поштових листівок, присвячених обрядовим святкам – Новому року, Різдву, Великодню, а також визначним постатям української історії: Тарасові Шевченку, Андрею Шептицькому, Денису Січинському, святому Володимиру. Особливе місце в його творчості займають дві масштабні серії графічних робіт – «Україніка» та «Шевченкіана», які відображають тему України та образ національного пророка через багатство символів, історичні, сюжетні та смислові переплетення [2, с. 3].

Ще одним важливим напрямком творчості П. Прокопів є створення екслібрисів – книжкових знаків власності, що поєднують естетичну та символічну функцію. Серед кращих можна виділити такі графічні твори: «Денис Січинський. 1990», «Різдво Христове. 1995», «Христос Воскрес! Воскресла Україна! 1999», «Берегиня. 2004», «Писанка. 2004», «Ой у лузі червона калина» (2023) [2, с. 28-45].

Відомим на Прикарпатті художником-графіком був Володимир Гуменний. У своїх творах він особливу увагу звертав дослідження культурної та історичної спадщини України. Митець працював у таких графічних техніках, як офорт, ліногравюра. Стиль Володимира Гуменного вирізняється глибоким символізмом та космогонічними мотивами. Його роботи часто поєднують міфологічні образи з сучасними естетичними підходами, створюючи унікальну художню мову. Він використовує деталі, які мають багатошарове значення, що дозволяє глядачеві зануритися у світ його уяви. Його графіка також відзначається тонкою технікою та увагою до текстур і форм, що додає роботам особливого шарму [1]. З графічних робіт Володимира Гуменного можна відзначити: «Автопортрет» (1978), «Птиця» (1979), «Портрет Іванцева» (1982), «Новорічний автопортрет» [1].

Серед митців молодшого покоління багато робіт у техніках друкованої графіки виконує Ольга Шпук. Мистецьку освіту художниця здобула в Навчально-науковому інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Викладачем із графіки був Петро Прокопів. Для графічних творів Ольги Шпук характерне використання мотивів народного мистецтва Прикарпаття, зокрема Бойківщини. Її роботи наповнені яскравими барвами та позитивними емоціями, що надихають глядачів. Мисткиня зі своїм нетривіальним підходом до графіки, інтригує глядача глибиною образів та сміливим експериментами із техніками друку [4].

Отже, графіка Прикарпаття – це динамічний, багатогранний простір, що розкриває як традиційні, так і новаторські підходи. Митці регіону демонструють високий професійний рівень, сміливість у художніх рішеннях і тісний зв'язок із рідною культурою. Їхні роботи є не лише відображенням сьогодення, а й внеском у загальноукраїнський та світовий мистецький контекст. Митці-графіки Петро Прокопів, Володимир Гуменний та Ольга Шпук відображають багатство культурної спадщини Прикарпаття, глибокі зв'язки з рідним краєм та сучасний погляд на традиції. Кожен із них зробив унікальний внесок у графічне мистецтво регіону, збагачуючи його новими ідеями, образами та технічними рішеннями. Їхня творчість є живим відображенням духу Прикарпаття та його мистецького потенціалу.

Список використаних джерел

1. Володимир Гуменний та його художня космогонія. URL: <https://zbruc.eu/node/19888>.
2. Петро Прокопів. Каталог. Малярство. Графіка. Монументальне мистецтво. Іконопис. Івано-Франківськ, 2007. 48 с.
3. Chorne i bile (Petro Prokopiv ta uchni): katalog vystavky hrafiky / uporiadnyk P. Prokopiv. Ivano-Frankivsk : Nova Zoria, 2014 P. 2–3.
4. «Remeslo» ремесел. Калуська студія мистецтв залучає дорослих і дітей до розвою та примноження бойківських народних традицій. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/remeslo-remesel-kaluska-studiya-mistetstv-zaluchaye-doroslih-i-ditey-do-rozvoyu-ta-primnozhennya-boykivskih-narodnih-traditsiy/>.

ЗАСАДИ РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗА СИСТЕМОЮ ЕМІЛЯ ЖАКА-ДАЛЬКРОЗА В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Вікол Христина,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І. С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Ритмічне виховання є ключовим елементом музичної педагогіки, оскільки воно сприяє розвитку музичних здібностей, координації рухів та емоційної виразності. Однією з найвпливовіших методик у цій галузі є система рит-

мічного виховання, розроблена швейцарським композитором і педагогом Емілем Жак-Далькросом (1865–1950). Його підхід, відомий як «евритміка», поєднує музику, рух та імпровізацію, що робить його актуальним і в сучасній педагогіці.

Е.Жак-Далькрос був першим педагогом, який звернув увагу на всеохоплююче значення ритму в музиці та в житті людини. На його думку, музичний ритм є тим елементом, що найсильніше діє на свідомість і найбільше пов'язаний із життям. Виходячи із твердження, що ритм виконує в музиці панівну роль і становить її формотворчий та виражальний елемент, швейцарський педагог створив систему музичного виховання, основу якої складає ритміка і пластика.

В Україні концепція ритміки знаменитого швейцарця відома тільки в загальних рисах. Її теоретичні та методичні засади практично не досліджені. Деякі науковці навіть помилково стверджують, що сьогодні ритміка втратила глибокий виховний сенс, а сама система Жак-Далькроза поступово розчинилася в багатьох інших концепціях музичного виховання. Тоді, як в навчальних закладах Європи ритміка Далькроза є або однією з обов'язкових дисциплін, або навіть спеціалізацією.

На теренах Галичини ритміку розпочав упроваджувати С.І. Гловацький, який народився в Тернополі, а перший осередок ритміки створив ще у 1908 р. у Львові. Однак в період радянської доби система ритмічного виховання була нівельована і забута. До неї зверталися лише дуже сміливі педагоги і хореографи, які розуміли її цінність і значення.

Ритміка виникла у процесі пошуків Далькросом найбільш ефективних способів формування почуття ритму, розвитку вразливості на елементи музики, а також музичної уяви. За результатами своєї педагогічної діяльності Жак-Далькрос дійшов висновку, що головними недоліками традиційної методики підготовки музиканта є ізольованість видів діяльності й поділ процесу осягнення музики на низку навчальних дисциплін, позбавлення музичного виховання його сутнісної основи – емоційності.

Методика Далькроза базується на трьох основних компонентах:

1. Евритміка: Це навчання музичного ритму через рухи тіла. Студенти виконують різноманітні рухи, такі як ходьба, біг, стрибки, які відповідають ритмічним структурам музики. Це допомагає розвивати координацію, пластичність та чутливість до музичних ритмів.

2. Сольфеджіо: Розвиток слухових навичок через активне сприйняття та відтворення мелодій, гармоній та ритмів. Це сприяє покращенню інтонації та музичної пам'яті.

3. Імпровізація: Заохочення творчого самовираження через спонтанне створення музики або рухів. Це розвиває креативність та впевненість у власних можливостях.

У сучасній освіті все більше уваги приділяється інтеграції мистецтв у навчальний процес, розвитку емоційного інтелекту та креативності. Система Далькроза відповідає цим тенденціям, оскільки вона:

- сприяє всебічному розвитку: поєднання музики та руху стимулює як фізичний, так і когнітивний розвиток, покращує моторні навички та музичне сприйняття;

- підтримує інклюзивну освіту: методика Далькроза ефективно використовується для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки ритмічні вправи можуть покращувати мовленнєвий розвиток та соціальну інтеграцію;

- розвиває креативність: через імпровізацію учні вчаться виражати свої емоції та думки, що є важливим для їхнього особистісного розвитку.

- покращує дисципліну та концентрацію: виконання ритмічних вправ вимагає уваги та зосередженості, що позитивно впливає на загальну дисципліну учнів.

Отже, вважаємо, що система ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза відповідає запитам сучасної музичної педагогіки. Її інтеграція в освітній процес сприятиме гармонійному розвитку особистості, допоможе підтримати інклюзивність та стимулюватиме творчий потенціал учнів.

Список використаних джерел

1. Вергунова В. Музично-рухова діяльність у підготовці майбутніх вчителів початкової школи та вихователів закладів дошкільної освіти. *NewInception*. 2022. № 1. Р. 44–51. doi:<https://doi.org/10.5281/zenodo.3978047>.

2. Ключко В. Ритміка та музичний рух : навч. посіб. для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / вид. 2-ге, перероб. і допов. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 158 с.

3. Ніколаї Г. Генеза системи музично-ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза і її функціонування в Європі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2009. № 2. С. 361–372.

4. Bogdanowicz Ewa. Rytmika Emila Jaques-Dalcroze’a w edukacji i terapii dzieci z symptomami nadpobudliwości psychoruchowej. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015. 187 s.

ПЛАГІАТ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ ЧЕРЕЗ ПРИСВОЄННЯ МОСКОВИТАМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ТА МЕЛОДІЙ

Волосянко Соломія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Рось З. П.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Музична спадщина України – це незамінний скарб, який формувався протягом століть. Українські народні пісні, класичні твори композиторів та унікальні мелодії неодноразово запозичувалися, а іноді ставали об’єктом відвертого плагіату. Особливо активно це відбувалося в умовах історичного та

культурного тиску з боку російської імперії, радянського союзу та сучасної російської держави, яка продовжує ігнорувати українське авторство багатьох відомих музичних творів.

Плагіат в українській музиці проявлявся у різних формах, включаючи привласнення відомих українських мелодій без жодних вказівок на їхнє справжнє походження. Цей процес був частиною загальної політики русифікації, спрямованої на асиміляцію української культури та заперечення її самобутності.

Виявляється, багато російськомовних пісень, які давно полюбилися українським слухачам і багато хто вважав народними, насправді були вкрадені радянськими авторами і композиторами в українців.

Одним з найпоширеніших методів перетворення є представлення автентичних українських пісень як російських народних пісень. До таких пісень належить:

«Ой, Мороз, Мороз» – у сучасній російській культурі ця пісня вважається «народною», але її мелодія і стиль більше відповідають українським мотивам. За московською версією, солістка Воронежського російського народного хору Марія Морозова-Уварова у 1954 році написала музику і текст до пісні «Ой, мороз, мороз». От тільки це не так! Насправді, вже у 1936 році в збірці «Українських романсів» ця пісня була опублікована. Маємо абсолютно чітку доказову базу: не треба нічого додатково шукати, бо є 1936 рік і є 1954 рік, є українська поширена пісня. Мелодію нашої «Ой, мороз, мороз» було повністю передрано, а от текст трохи змінили – його на дві третини залишили таким самим, як в українському варіанті. Зміни подекуди виглядають смішно [1].

Улюблений марш сталіна – «Священная война», цей неофіційний гімн «совєтів», довгі роки лунав щоранку. І от іронія: цю пісню комунаки поцупили в українських воїнів Армії УНР! На 90% – це мелодія української пісні, яка виникла ще в період Першої світової війни.

А ось пісня «Вот кто-то с горочки спустился» – її мелодія цілком ідентична українському романсу «В саду осіннім айстри білі». Відмінність – лише в тексті. У нас – про нещасливе дівоче кохання, у росії ж – про колгоспну любов.

Пісню, нібито, вперше записав композитор Валентін Левашов у 1952 році в Алтайському краї. У нас же романс «В саду осіннім айстри білі» було опубліковано на дев'ять років пізніше – у 1961 році, коли Леопольд Яценко видав збірку «Українські романси». Саме там і з'явився цей твір.

Але є важливий нюанс: у примітках Яценко зазначає, що вперше почув цю пісню від студенток Київського університету. Він навіть подає їхні прізвища – одна з них досі жива. Ці студентки виконували пісню вже у 1954 році, що свідчить про її життя в усній народній творчості. Отже, можемо припустити, що сама пісня виникла значно раніше – принаймні на 30–40 років до моменту публікації.

Ось ще одна крадіжка. Російська пісня «Любо, братцы, любо» вперше прозвучала у 1942 році у фільмі про Олександра Пархоменка. Тоді її подали як «казацкую песню». Насправді ж – це українська козацька пісня «Любо, братці, любо», ймовірно, ще з XVIII століття.

Одним із маркерів її автентичності є персонаж отамана – фігура, нехарактерна для московитської військової культури. Усе, що сьогодні подається як «казацкає», варто відразу ставити під сумнів: чи справді це має стосунок до московитів, адже саме козацтво – явище самотнє, глибоко вкорінене в українському ґрунті.

У червні 2022-го року російські пропагандисти на руїнах заводу «Азов-сталь» в якому ще перебував підрозділ АЗОВ зняли кліп «Пливе кача». Назва співзвучна із піснею-реквієм за українськими Героями Небесної Сотні, що поклали життя за нашу свободу під час Революції Гідності в 2014 році.

«Пливе кача» твір лемківського походження – це тужлива поховальна пісня. Проте росіяни Аким Апачев і Дар'я Фрей не лише вкрали назву, а й однойменну пісню виконали українською мовою і назвали своїм «трофеєм» у цій війні. Московська пісня «Пливе кача» несе основні меседжі «руського міра»: «Це мій дім, це мій Крим, це моя земля. Я також забираю мову». Іронічно, з огляду на те, що московити завжди просували наратив про те, нібито української мови як такої не існує, і що це лише сільський діалект російської [2].

Окрім наведених прикладів, також були невдалі спроби поцупити також сучасні українські композиції, наприклад, «Шум» гурту Go_A, «Обійми» і «Не твоя війна» Океану Ельзи, «Мам» Скрибіна. Це означає, що маючи імперіалістичного сусіда, який завжди намагається знищити нашу культуру та самоідентичність, ми повинні захищати цілісність та автентичність української культури.

Отже, присвоєння українських народних пісень та мелодій московитами було цілеспрямованим процесом, який мав на меті нівелювати українську культурну ідентичність. Відновлення історичної справедливості та популяризація справжнього походження цих пісень є важливим кроком у збереженні української музичної спадщини.

Список використаних джерел

1. 5 українських пісень, які росіяни привласнили собі. Культура 10.12.2017. URL: https://kurs.if.ua/news/5_ukrainskyh_pisen_yaki_rosiyany_pryvlasnyly_sobi_60894.html (дата звернення: 20.01.2025).

2. Кушак А. 5 українських пісень, які росія присвоїла та популяризувала як свої. URL: <https://slukh.media/texts/ukrainian-songs-stolen-by-russia/> (дата звернення: 25.03.2025).

ТЕАТРАЛЬНИЙ БУМ В УКРАЇНІ: НОВА ХВИЛЯ ЧИ ПОВЕРНЕННЯ ДО КОРЕНІВ?

Гуцан Роман,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Карпаш О. М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Останні два роки український театр проживає період активного піднесення, що можна охарактеризувати як «театральний бум». Незважаючи на складні умови воєнного часу, спостерігається зростання кількості постановок, розширення аудиторії та підвищення зацікавленості суспільства театральним мистецтвом. Водночас театр виконує не лише естетичну функцію, а й стає засобом осмислення реальності, механізмом культурного спротиву та інструментом емоційної реабілітації суспільства. Цей феномен потребує наукового аналізу, оскільки сучасний театральний підйом в Україні може бути розглянутий у контексті історичних аналогій, що дає змогу оцінити його унікальність та визначити, чи є він продовженням попередніх хвиль відродження театру.

Війна стала потужним каталізатором змін у театральному житті України, що проявляється у кількох аспектах. Насамперед театр, як мистецтво, що безпосередньо працює з емоціями та життєвим досвідом, набув нової соціальної значущості. Багато вистав акцентуються на тематиці війни, осмисленні колективної травми та пошуку шляхів подолання кризових ситуацій. Крім того, багато театрів були змушені змінити формат своєї діяльності: відбуваються вистави у бомбосховищах, здійснюються гастролі на підтримку України за кордоном [1], проводяться благодійні покази, спрямовані на допомогу армії та постраждалим. Паралельно з цим український театр став важливим елементом самоідентифікації, що пояснює підвищений інтерес до вистав, що репрезентують національну історію, культуру та проблематику. Глядачі дедалі частіше обирають українські постановки, що свідчить про зростання культурної самосвідомості [3].

До 2022 року український театр перебував у стані кризи, зумовленої пандемією COVID-19, яка спричинила суттєве зменшення глядацької аудиторії. Однак, у воєнний період ситуація змінилася завдяки тому, що театральні постановки стали майданчиком для колективної рефлексії над подіями війни, що сприяє залученню глядачів, які шукають розради та відповіді на складні суспільні питання [2]. Посилення патріотичних настроїв сприяло зростанню інтересу до українських вистав, що, своєю чергою, спричинило зростання відвідуваності театрів та комерційний успіх багатьох постановок. Популярні вистави дедалі частіше збирають повні зали, а вартість квитків на деякі з них сягає рекордних позначок. Наприклад, мюзикл «Кабаре» у Молодому театрі став настільки широковідомим, що театр отримав продовження ліцензії на його покази, а ціна квитків досягла 4000 грн.

Одним із ключових показників розвитку театального процесу є активізація театрознавчої думки. Значну роль у цьому відіграло відновлення журналу «Український театр», який став важливою платформою для аналітичних мате-

ріалів, рецензій та дискусій. Засновницею журналу стала театрознавиця Ганна Шерман, головним редактором – Віталій Жежера. В журналі публікують рецензії провідні театрознавці, зокрема О. Паляничка, І. Зубченко, С. Васильєв, І. Чужинова та інші. Оновлення видання сприяло підвищенню рівня театральної критики та розширенню дискурсу навколо сучасних українських вистав. На обкладинці першого випуску була зображена вистава «Конотопська відьма».

Однією з найяскравіших подій українського театру останніх років стала вистава «Конотопська відьма» у постановці Івана Уривського. Її успіх пояснюється кількома факторами. Насамперед вона поєднує народні мотиви, символізм та політичну алегорію, що робить її актуальною для сучасного глядача. Використання містичних образів, експресивна пластика та інтеграція українських фольклорних елементів забезпечили виставі унікальність. Додатковим фактором популярності стала активна присутність вистави у соціальних мережах: танцювальна сцена відьми та виконання пісні «Ходить гарбуз по городу» Дем'яном стали вірусними, що призвело до зростання інтересу молодшої аудиторії.

Соціальні мережі загалом відіграли важливу роль у популяризації театру. Театри та глядачі стали активно використовувати TikTok, Instagram, Facebook, що сприяє популяризації вистав і залученню нової молодшої аудиторії. Глядачі створюють меми, публікують уривки з вистави, аналітичні огляди, обговорюють символіку вистав, а самі театральні постановки стають частиною масової культури, що забезпечує їхню актуальність.

Український театр дедалі активніше представлений на міжнародних фестивалях, зокрема «ГРА» – одна з головних театральних премій України [4], «Золоті оплески Буковини» – фестиваль комедії у Чернівцях, «Шекспірівський фестиваль» – міжнародний театральний форум в Івано-Франківську, «Мельпомена Таврії» – один із найвідоміших фестивалів України [5].

Сучасний театральний бум можна порівняти з періодом кінця XIX – початку XX століття, коли український театр відіграв важливу роль у формуванні національної свідомості. Тоді, як і зараз, головними темами були національна ідентичність та боротьба за незалежність, критичне осмислення суспільних подій, поєднання традиційного та інноваційного підходів.

Таким чином, сучасний український театральний підйом є одночасно новим явищем та продовженням історичних традицій. Театр залишається потужним засобом рефлексії, самоусвідомлення та культурного спротиву, що підтверджує його виняткову роль у суспільному житті України.

Список використаних джерел

1. Журнал «Український театр». 2024. № 1.
2. Журнал «Український театр». 2024. № 2.
3. Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матер. міжнар. наук. конф., 22-23 листопада 2023 р. : у 2 ч. Ч. 2 / під ред. доц. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2023. 268 с.
4. Офіційний сайт Національної спілки театральних діячів України. URL: <https://nstdu.com.ua>.
5. Офіційний сайт театральної премії «ГРА». URL: <https://theatre-award.com>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ТВОРІВ ГАЛИНИ ТЕРЛЕЦЬКОЇ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Іваненков Олександр,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Карась Г. В.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Вивчення життєтворчості та композиторської спадщини Галини Терлецької, котра всю свою педагогічну діяльність присвятила шкільній молоді, є актуальним завданням для вчителів музичного мистецтва. Огляд джерел засвідчує, що вона народилася 5 квітня 1953 року в м. Івано-Франківську, навчалася в СШ № 15, ДМШ № 1, на музично-педагогічному факультеті Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника. Педагогічну працю Г. Терлецька розпочала у восьмирічній школі № 8, згодом працювала вчителем музики в ЗОШ № 4, Палаці піонерів (сьогодні – Центр дитячої творчості), в дошкільних закладах «Сонечко», «Кобзарик», Українській гімназії № 1, в ДМШ № 2, у Фізико-технічному ліцеї Івано-Франківського технічного університету нафти і газу. За роки своєї педагогічної праці Г. Терлецька здобула вищу категорію та звання вчителя-методиста і тричі його підтверджувала. У листопаді 2019 року Галина Терлецька стала лауреаткою Премії ім. Ярослава Дорошенка у номінації «Співані сонети» за сонет «Віконце» та інших 9, що входять до збірки. У грудні 2021 року вона удостоєна звання лауреата Премії ім. Марійки Підгірянки у номінації «Мистецтво».

Вокально-хорова творчість Галини Терлецької інспірована її багаторічною педагогічною діяльністю і пройшла апробацію в колективах, котрими вона керувала. Як композиторка вона проявляє себе у різних жанрах вокальної і хорової музики. Для аналізу нами обрано шість збірок пісень Г. Терлецької, котрі вийшли у світ у 2020–2024 роках [1–6].

Збірник «Різдво в Карпатах» [5] відрізняється від всіх інших тим, що це різдвяна вистава на дві дії з колядками та щедрівками. Авторський сценарій розрахований на аматорський театральний різновіковий колектив у першій частині «Святевечір» та вертепний молодіжний гурт – у другій.

Тематичне коло творів Г. Терлецької фокусується на двох центральних векторах – духовність і національно-патріотичні інтенції.

Загальний тематичний напрям *духовних композицій* – духовно-молитовний. Тут і молитви («Отче наш», «Царю Небесний»), пісні до релігійних свят («Різдво Богородиці», «Свято Покрови», «Архангел Михаїл», «Свято Миколая», «Стрітеня», «Великодні дзвони», «Вознесіння», «Трійця», «Спас»), до Богородиці («Діва Пресвята», «Борони нас, Маріє, борони», «О благословенна Богородице»), псалми, колядки та щедрівки.

Твори національно-патріотичного звучання написані авторкою на тексти Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Левка Лепкого, Богдана Лепкого, Марійки Підгірянки, Марка Боеслава, Василя Гуйтина, о. Ярослава Лесіва, Антоніни Листопад, Ярослава Хованця, Богдана Стельмаха, Вільяма Лігостова,

прикарпатських авторів Віри Багірової, Ярослава Дорошенка, Надії Дички, Богдана Блендюка, Юрія Библюка, Івана Андрушка, власні слова, а також невідомих авторів, або авторів, що працювали під псевдо.

Музичні твори композиторки призначені для широкої вікової виконавської градації – від дошкільників – до юнацтва. Щодо виконавського складу, то вони призначені як для сольного, так і для ансамблевого та хорового виконання. Фактура творів – гомофонно-гармонічна. Як правило, це спів унісонний, у терцію, сексту, зрідка – триголосо, і ще рідше – чотириголосо, у тому числі для мішаного складу.

Збірник співаних сонетів Ярослава Дорошенка для голосу, дуєтів, ансамблів у супроводі фортепіано та скрипки «Мужній, гранований сонете» розрахований на добре підготовлених вокалістів та ансамблістів, котрі вже мають добре сформовані співацькі навички [3].

Твори композиторки звучать на концертах та фестивалях, при відкритті оновлених вулиць, різноманітних зустрічах та заходах, організованих департаментом культури міської ради. Надають життя пісням Г. Терлецької відомі колективи та співаки нашого міста, а дитячі пісні вивчають вихованці дошкільних закладів та ліцеїв міста і області. Відео виступів та концертів, на яких звучать твори Г. Терлецької, можна послухати та переглянути на Youtube-каналі та на фейсбук-сторінках закладів культури.

Підсумовуючи, зазначаємо, що пісенно-хорові видання Г. Терлецької є потрібним джерелом у формуванні художнього смаку та творчої особистості молодих людей, оскільки твори впроваджуються у педагогічний репертуар музичних закладів, загальноосвітніх шкіл, звучать у концертних програмах. А виконання окремих з них івано-франківськими хорами духовної пісні «Кантемус», «Осанна», «Воскресіння» актуалізували їх у виконавському процесі нашого міста.

Список використаних джерел

1. Терлецька Г. О. Діти Люблять Миколая : збірник пісень для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 36 с.
2. Терлецька Г. О. Молоді ми, і світ нам відкрито : збірник пісень для юнацтва та молоді. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2021. 116 с.
3. Терлецька Г. О. Мужній, гранований сонете: збірник співаних сонетів Ярослава Дорошенка для голосу, дуєтів, ансамблів у супроводі фортепіано та скрипки. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2021. 64 с.: іл.
4. Терлецька Г. О. Окрилені любов'ю: збірник пісень на вірші Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка, а також присвячені їм пісні на слова інших поетів. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2024. 144 с.
5. Терлецька Г. О. Різдво в Карпатах: різдвяна вистава на дві дії з колядками та щедрівками. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2021. 28 с.
6. Терлецька Г. О. Який Ти добрий, Боже : збірник пісень для дітей та юнацтва. Зальцбург, 2022. 68 с.

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКІЛЬНИХ УМОВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Котович Богдан-Дмитро,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Початок шкільного навчання дитини співпадає з віковою кризою («криза 5-7 років»), що може негативно позначитися на її здатності адаптовуватися до нових умов. Успішність входження дитини в шкільну систему, пристосування до шкільного порядку й нових занять, взаємодія з однолітками в класі безпосередньо впливають на дитячу психіку. Дуже важливо, щоб період адаптації до школи пройшов для дитини якомога легше, без суттєвих особистісних втрат, погіршення психологічного стану або самооцінки.

Музичне мистецтво, як віддзеркалення сучасного інформаційного поля, може відтворювати всі явища, що відбуваються у соціумі, і реагуючи на них, трансформуватися й пристосовуватися. Завдяки цьому, музичне мистецтво є дієвим інструментом у підготовці та підтримці дитини в процесі соціально-психологічної адаптації до школи, а також у корекції відхилень і запобіганні дезадаптації. Музичне мистецтво є механізмом удосконалення соціально-психологічного адаптаційного потенціалу – інтегративної здібності особистості, що забезпечує оптимальну орієнтацію та мобілізацію всієї системи цілісного адаптаційного процесу дитини у новому соціальному середовищі [1, с. 32].

Засоби музичного мистецтва більше, як будь-який інший вид мистецтва, які вивчаються у школі (малювання, праця, література), пробуджують емоційний відгук у дітей, адже вони є «мистецькою моделлю людських емоцій» та мають здатність безпосередньо зображувати світ душевних переживань людини. Кожний музичний твір має певну «чуттєву програму», що розгортається в часі.

У співі, відбувається «вивільнення» негативних емоцій та зняття внутрішньої напруги. Не випадково в повсякденному житті основу співчуття складає спів, що має катарсичний вплив і на виконавця, і на інших людей. З іншого боку, найрадісніший настрій, як і емоції урочистості, щастя, оптимізму, викликають у людей бажання співати. Щоправда, слід зазначити, що у дітей бажання співати здебільшого виникає при позитивному емоційному стані. Адже саме спів веселих пісень стимулює появу позитивних емоційних станів у багатьох дошкільнят та молодших школярів. Бажання співати при сумному настрої у дітей такого віку з'являється рідко [4, с. 161].

Музика позитивно впливає на дітей молодшого шкільного віку: вона активізує емоційну сферу, стимулює розвиток комунікативних навичок і сприяє врівноваженню психофізіологічних процесів. Це підтверджує ефективність використання вокальної музики з відповідним емоційним забарвленням у навчальному процесі першокласників під час адаптаційного періоду для подолання негативних емоційних проявів [2, с. 9].

На жаль, у сучасній системі освіти України використання адаптаційної функції музичного мистецтва досі залишається недостатньо реалізованим. Хоча численні наукові дослідження, зокрема С. Горбенка, Ю. Дворника, Т. Дорошенка, М. Євтуха та інших науковців, доводять позитивний вплив музики на емоційний стан, розвиток емпатії, формування соціальних навичок, зниження рівня тривожності та покращення загального психологічного клімату в дитячому колективі. Однак ці можливості часто залишаються поза увагою українських педагогів, адміністрацій шкіл та освітньої політики в цілому. У той час як у країнах Європи активно впроваджуються спеціалізовані програми музичної терапії, інтегровані у навчальний процес, залучаються фахівці з арттерапії та створюються сприятливі умови для творчого самовираження дітей через музику, вітчизняна освіта ще перебуває на етапі, коли музичне мистецтво сприймається переважно як допоміжний компонент загально-естетичного розвитку, а не як інструмент гармонізації психоемоційного стану дитини [5, с. 14].

З власного педагогічного досвіду, як музичного керівника дитячого хору молодших класів «Народик» у Дубовецькому ліцеї Івано-Франківської області, можу наголосити, що весь музичний потенціал не повною мірою застосовується у сучасних навчальних програмах першокласників, що вбачається надзвичайно необхідним на даному етапі адаптації у шкільному середовищі.

Для досягнення позитивних змін необхідне комплексне реформування підходів до викладання мистецьких дисциплін, запровадження інноваційних методик, підвищення професійної компетентності педагогів, а також визнання музичного мистецтва не лише як культурного компоненту, а як важливого ресурсу для гармонійного розвитку особистості дитини в умовах сучасного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Горбенко С. С. Основи методики музичної освіти: особистісний курс : навч.-метод. посібник. Київ : УДУ ім. М. Драгоманова, 2024. 206 с.
2. Дворник Ю. Ф. Формування творчої активності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2020. № 1. С. 9-16.
3. Євтух М. Б., Дорошенко Т. В. Історико-теоретичний контекст підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів. *Педагогічна підготовка – невтрачене мистецтво : монографія / упорядн. : Терентьева Н. О., Проніков О. К. ; за наук. ред. М. О. Носка. Черкаси : ФОП Чабаненко Ю. А., 2017. 391 с.*
4. Куркіна С. В. Особливості реалізації музичної роботи з учнями початкових класів на уроках «мистецтва». *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2023. Вип. 211. С. 161-168.
5. Лисюк С. Наукові підходи до розвитку музичної освіти дітей молодшого шкільного віку в Україні. *Загальна педагогіка та історія педагогіки*. 2020. Вип. 22. С. 13-16.

МИСТЕЦТВО ЯК СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ДЛЯ СЛАБОЗОРИХ: ВІД КЛАСИЧНИХ ТЕХНІК ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК

Лаврентій Анастасія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бабій Н. П.,
доктор мистецтвознавства, доцент.

Мистецтво завжди виконувало важливу роль у самовираженні людини, дозволяючи їй передавати свої емоції, думки та світосприйняття через творчість. Для осіб із порушеннями зору художня діяльність стає не лише інструментом комунікації, а й важливим засобом адаптації, особистісного розвитку та інтеграції у суспільство.

Одним із перших кроків до створення доступного мистецтва була поява тактильних матеріалів і рельєфних об'єктів ще в античні часи. Із розвитком писемності та технологій друку в ХІХ столітті відбулося суттєве полегшення доступу до інформації та культури для слабоворих завдяки винаходу шрифту Брайля, що дозволило не лише читати, а й розвивати нові художні практики. Брайль став основою для створення тактильних картин, де окремі елементи композиції можна було відчутися на дотик. У середині ХХ століття стали з'являтися перші спеціалізовані художні майстерні для людей з вадами зору, що давали можливість їм вивчати скульптуру, малювання та інші види мистецтва. У цей період зародилися перші виставки та арт-проекти для слабоворих, що підвищували їхню присутність у культурному просторі. Таким чином, розвиток інклюзивного мистецтва відбувався через багатоступеневе вдосконалення технологій і зміну суспільних установок щодо осіб з інвалідністю.

Мистецтво є потужним інструментом для боротьби зі стереотипами щодо осіб із порушеннями зору. Виставки та культурні проекти, у яких беруть участь митці з обмеженими можливостями, дозволяють суспільству по-новому поглянути на можливості таких людей. Вони демонструють, що фізичні обмеження не є перешкодою для творчості та самовираження й дозволяють зламати стереотипи і застарілі уявлення про людей з інвалідністю. Такі ініціативи також стимулюють зміни в ставленні до людей з інвалідністю в суспільстві, створюючи умови для їх рівноправної участі в різних аспектах життя, включаючи культурну діяльність.

В українських реаліях питання інклюзії є особливо важливим. Після початку повномасштабної війни кількість людей із порушеннями зору, зокрема військових та цивільних, зросла. Інтеграція таких людей у мистецький простір є важливим кроком для їхньої реабілітації та повернення до активного соціального життя. Мистецтво стає не лише засобом творчого вираження, а й ефективним інструментом рефлексії та психологічної адаптації. Для ветеранів війни, які отримали травми зору, творчість може стати способом переосмислення досвіду, подолання стресу та відновлення емоційної рівноваги. Наприклад, у світі вже існують програми, що допомагають ветеранам виражати свої почуття через мистецтво, створюючи картини, скульптури чи використовуючи тактильні

техніки. В Україні також можна розвивати такі ініціативи, пропонуючи реабілітаційні мистецькі студії, адаптовані художні матеріали та спеціальні курси для військових. Крім того, розвиток інклюзивного мистецтва сприяє культурному розмаїттю країни та формуванню нового покоління митців, які не мають фізичних обмежень у своєму самовираженні. Підтримка таких ініціатив на державному рівні допоможе зробити мистецтво доступним для всіх, а також сприятиме соціальній адаптації ветеранів, залучаючи їх до активної мистецької діяльності та спільнот творчих людей.

Тож мистецтво є потужним інструментом самовираження, який має бути доступним для кожного, незалежно від фізичних можливостей. Завдяки поєднанню класичних методів та сучасних технологій, слабозорі митці отримують нові можливості для творчості та комунікації зі світом. В Україні розвиток інклюзивного мистецтва має велике соціальне значення, адже допомагає інтегрувати людей із порушеннями зору в активне суспільне життя та сприяє побудові більш інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел

1. Мистецтво як засіб самопізнання і творчого розвитку особистості. Методична розробка виховного заходу. URL: <https://naurok.com.ua/urok-mistectvo-yak-zasib-samopiznannya-i-tvorchogo-rozvitku-osobistosti-328924.html>.
2. Колк Б. Тіло веде лік: Як лишити психотравми в минулому / пер. з англ. М. Пухлій. Київ : Книголав, 2021. 464 с.
3. Мудрий Я. Соціальна реабілітація осіб з порушенням зору. *Modern Scientific Technologies*. 2019. №10 (03). С. 47-50. DOI: 10.30890/2567-5273.2019-10-03-020.
4. Інтегративний підхід до інклюзивної освіти осіб із порушеннями зору : монографія / І. Б. Кузава та ін. ; за заг. ред. Ю. Тулашвілі. Луцьк : Терен, 2019. 343 с.
5. Тифлопедагогіка : підручник / за ред. В. Міщенко. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34588/Tyflopedahohika_2018.pdf.

РОЗВИТОК ОБРАЗОТВОРЧИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Липко Юлія,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Тимків Б. М.,
кандидат педагогічних наук, професор.

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій відбувається переорієнтація системи художньої освіти. На передній план виходять інноваційні

форми і методи навчання. Креативність учнів стає фундаментом для їх подальших успіхів у різних сферах, тому роль мистецької освіти набуває особливого значення в процесі навчання в закладах позашкільної освіти.

У Статті 15 Закону України «Про позашкільну освіту» одними з основних напрямів позашкільної освіти визнано художньо-естетичний, який «забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями, учнями і слухачами практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва» та мистецький, який «забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності» [2].

Одним з важливих завдань позашкільної освіти є стимулювання розвитку творчості дітей засобами образотворчого мистецтва. Тому вивчення різноманітних технік малювання, графіки та скульптури допомагає учням не лише набути нових умінь і навичок, а й розвиває емоції та естетичну сферу.

Водночас нині активно впроваджуються новаторські педагогічні технології, які застосовуються для розвитку навичок та вмінь з образотворчого мистецтва. Разом з тим, методика викладання цього предмету потребує постійного вдосконалення форм та методів педагогічної діяльності вчителів до змін в сьогодення в сучасному світі, зокрема в закладах освіти та мистецтва.

Метою нашого дослідження є обґрунтування та створення ефективної методики розвитку образотворчих умінь та навичок школярів на заняттях мистецтвом в закладах позашкільної освіти.

Для досягнення цієї мети вирішено наступні задачі: досліджено теоретичні засади розвитку образотворчих умінь у дітей; проаналізовано сучасні методики навчання мистецтва в закладах позашкільної освіти; визначено ефективні педагогічні прийоми для удосконалення художніх навичок в творчій діяльності учнів; розроблено рекомендації щодо застосування новітніх підходів у процесі навчання в мистецькій освіті; експериментально перевірено ефективність запропонованих нових методик у навчальному процесі.

Основну увагу ми зосередили на вдосконаленні процесу навчання образотворчого мистецтва та підвищенні рівня художньої підготовки учнів у закладах позашкільної освіти. У ході експериментального дослідження застосовано сукупність методів, які гарантують всебічне вивчення образотворчих вмінь та навичок учнів у мистецькій освіті, зокрема: теоретичні – вивчення наукової літератури, систематизація та узагальнення, порівняльний аналіз; емпіричні – аналіз уроків з мистецтва у закладах позашкільної освіти, анкетування та опитування, педагогічний експеримент, аналіз отриманих результатів, зокрема статистичний – кількісний та якісний аналіз, обробка результатів експерименту та узагальнення даних.

Системний аналіз вказує на ряд принципово важливих функцій навчально-художньої діяльності, особливо суттєвого значення набувають мотиваційно-виховна, культурологічна, пізнавальна, творчо-спонукальна, комунікативна, гедоністична та релаксаційна [1].

Мотиваційно-виховний вплив мистецького навчання полягає в спонуканні особистості до самовизначення, формування життєвої позиції, світогляду, усві-

домленого ставлення до себе і до світу. Інакше кажучи, головний сенс занять мистецтвом полягає в тому, щоб допомогти учневі самовизначитись, сформулювати життєві установки, виробити певне ставлення до тих чи інших подій [1].

Навчання образотворчого мистецтва передбачає використання різних методологічних підходів, які сприяють розвитку умінь та навичок учнів з мистецтва у закладах позашкільної освіти, формування естетичного світогляду та особистісного зростання вихованців. Вибір методології залежить від вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і рівня мистецької підготовки.

Щодо особливостей реалізації ідей компетентнісного підходу, то слід зауважити, що у Концепції Нової української школи наголошено на необхідності спрямування навчання на отримання якісного результату, вираженого через сукупність розвинутих ключових компетентностей учнів, структури знань, поглядів, ціннісних орієнтирів. Акцентовано і на необхідності підготовки до самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя [3].

Отже, різні методологічні підходи у розвитку образотворчих умінь та навичок учнів з мистецтва у закладах позашкільної освіти дозволяють урізноманітнити навчальний процес застосовуючи інноваційні форми та методи навчання. Поєднання особистісно орієнтованого, діяльнісного, культурологічного, інтегративного підходів сприяє всебічному розвитку учнів, допомагає розвивати їх творчі здібності.

Список використаних джерел

1. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. С. 7-41.
2. Закон України «Про позашкільну освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>.
3. Концепція Нової української школи: Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство науки і освіти України. Київ, 2016. С. 34.

РОЛЬ СЦЕНІЧНОГО ІМІДЖУ У ТВОРЧОСТІ ЕСТРАДНИХ ВИКОНАВЦІВ УКРАЇНИ

Маланюк Ірина,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Романюк Л. Б.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У період сьогодення українська сцена вражає різноманітністю сольних виконавців і гуртів, які є різними за стильовими та жанровими ознаками, вокальними даними, зовнішністю, манерами, але далеко не кожен із них досягнув успіху. Для артиста, що працює на естраді або у шоу-бізнесі, важливою скла-

довою майбутнього визнання є формування свого індивідуального виконавського образу та сценічного іміджу, який повинен відповідати очікуванням.

У контексті розгляду іміджу артиста, слід визначитися які загалом існують види іміджу. Вірізняють – персональний; предметний; професійний; корпоративний і національний [1, с. 46]. Імідж концертного виконавця відноситься до категорій персонального і професійного іміджу. Персональний імідж – це індивідуальний імідж артиста, як особистості, який включає в себе зовнішні ознаки – обличчя, одяг, зачіску; особисті якості – характер і темперамент, а також індивідуальні характеристики – голос, манери, стиль мовлення.

Сценічний імідж музичного виконавця має також певні характеристики: активність іміджу – виявляється у можливості впливати на свідомість та емоції слухачів; комунікативність – здатність вокаліста зосередити увагу на собі та своїй діяльності; динамічність – імідж може змінюватися з часом та втілюватися в абсолютно новому образі; адекватність – це відповідність іміджу очікуванням цільової аудиторії [2, с. 285].

У загальному імідж – це цілеспрямовано сформований образ, який створений з метою популяризації. Він робиться за допомогою активного піару, реклами, пропаганди з метою формування у суспільній свідомості ставлення до артиста. Для створення певного образу враховується цільова аудиторія. Характерно, що сценічний імідж відображає не тільки реальні властивості артиста, але й передовсім вигадані, які потрібні для його «розкрутки». Серед таких відзначимо наступні: вербальний компонент іміджу артиста – це його манера спілкування з представниками преси, з глядачами, фанами; візуальна складова – це зовнішній вигляд артиста, його манера одягатися, зачіска, аксесуари, а також міміка, жести, поведінка на сцені і навіть у житті; подієвий компонент – це співвідношення сформованого статусу співака та його образу у житті – тобто, репутація; контекстний компонент – це коло інтересів виконавця, з ким він спілкується, де і як проводить свій вільний час [3, с. 175].

У наш час музична індустрія стрімко розвивається, з'являються нові співаки і групи, виникають нові напрямки та стилі, сучасна людина буквально оточена музикою всюди. Тож зараз музику можна сміливо назвати ретранслятором іміджевих компонентів, оскільки виконання представлено через концертну діяльність, відео-кліпи, фотосесії, іншу медіа-продукцію, яку активно споживає величезна маса людей.

Крім формування сценічного іміджу, враховують і подальший успіх такої самопрезентації. З цією метою досліджується цільова аудиторія, їхні очікування та вимоги до виконавця, якого вони б хотіли слухати. Потім розробляється стратегія просування артиста – це залучення до благодійних заходів, фестивалів, концертів, соціальних проектів. Артист обов'язково має бути активним у соціальних мережах, вести свій блог, проводити «живі» спілкування з прихильниками своєї творчості.

Як показує практика, окрім голосу та харизми важливо мати особисту цікаву історію, щоб привернути увагу публіки, особливо для артиста-початківця (наприклад, телепроекти «Х-фактор» та «Голос країни». Адже переважно у прямі ефіри проходять ті учасники, які мають зворушливу історію життя). На

цих шоу також яскраво показують, як власне формується артистичний імідж співака – обирається пісня, здійснюється постановка номеру, створюється сценічний образ. Далі глядачам представляється цілісний образ виконавця і за результатами глядацького голосування оцінюється створений групою професіоналів образ співака.

Молоді талановиті українські виконавці різних жанрів та стилів приваблюють не лише вітчизняного слухача, але гідно представляють Україну за кордоном. Яскравим іміджем серед них вирізняються: гурти «TheHardkiss», «BrunettesShootBlondes», «VivienneMort», «Циферблат», виконавці Джамала, Тіна Кароль, Ольга Полякова, KOLA, Артем Пивоваров, Михайло Хома (Дзідзьо), MONATIK, Melovin та інші.

Отже, імідж естрадного виконавця – це сценічний образ, сформований командою продюсерів та іміджмейкерів. Він поєднує як реальні властивості артиста, так і вигадані, тобто ті, що приписуються. Імідж сучасних українських естрадних артистів характеризується широким спектром образів, як і їхня творчість. Добре сформований імідж вокаліста – це шлях до успіху та досягнення високих результатів у сфері шоу-бізнесу. Формування і дотримання іміджу – це постійна наполеглива праця, яка потребує постійного відстежування та корекції як самим виконавцем, так і його творчою командою.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В., Уланова С. І. Естетика іміджмейкінгу : монографія. Київ : Слово, 2012. 176 с.
2. Верещака А. О. Формування іміджу естрадного виконавця. *Культура України*. 2014. Вип. 46. С. 283–289.
3. Манько С. Б. Створення стилю-іміджу артиста в контексті сучасної масової культури (на прикладі українських естрадних виконавців). *Культура України. Серія: Мистецтвознавство*. 2017. Вип. 56. С. 170–180.

АНГЛІЦИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ: ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ТА ПОТРЕБА В УКРАЇНОМОВНИХ ВІДПОВІДНИКАХ

Маслій Тетяна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Макогін Г. В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

В українській мові існує безліч проблем, пов'язаних із розвитком фахової термінології, що ускладнює комунікацію як у науковому, так і в прикладному аспекті. Однією з галузей, де це відчутно найбільше, є дизайн одягу, де термінологічна база формується під значним впливом англіцизмів. Питання їх використання, адаптації або заміни українськими відповідниками залишається ак-

туальним, адже воно напряду впливає на якість професійної комунікації, розширення наукового дискурсу та зміцнення самобутності української мови.

Англіцизми у сфері дизайну одягу стали масовим явищем, зумовленим такими чинниками, як глобалізація модної індустрії, домінування англійської мови у професійному середовищі, розвиток цифрових платформ для поширення трендів та перетворення фахових термінів на маркетингові поняття. Більшість нових термінів приходять до української мови через соціальні мережі, маркетингові кампанії та освітні програми провідних дизайнерських шкіл. У багатьох випадках запозичення відбувається без спроби адаптації, що сприяє витісненню власне українських лексем. Наприклад, терміни *casual*, *oversize*, *total look* майже без змін увійшли в професійний і побутовий обіг, хоча вони мають потенційні україномовні відповідники, такі як «повсякденний», «об'ємний чи навіть надрозмірний» та «цілісний образ».

Проблема англіцизмів у дизайні одягу полягає не лише в їхньому проникненні в мову, а й у тому, що українська мова загалом має слабко розвинену систему фахових термінів у цій сфері, що ускладнює узгодженість термінології та її використання у навчанні й наукових дослідженнях. На відміну від технічних або медичних галузей, де є намагання стандартизувати термінологію, мода залишається динамічною і відкритою до впливів. Це може призвести до плутанини у професійному спілкуванні: одні спеціалісти використовують україномовні відповідники, інші – адаптовані іншомовні слова, а значна частина – оригінальні англословні терміни. Наслідком цього є відсутність єдиних стандартів, що ускладнює наукову комунікацію, професійну освіту та популяризацію української модної індустрії на міжнародному рівні.

Існує кілька моделей адаптації англіцизмів, які можуть бути застосовані до сфери дизайну одягу, кожна з яких має свої плюси та мінуси. Перша модель – це повна заміна англійських термінів українськими. Цей підхід сприяє збереженню мовної ідентичності. Наприклад, замість «outfit та look» можна використати «образ», а «trend» – «тенденція», «shopper» – «торбинка», «sport» – «вкочорчена футболка». Це дозволяє уникнути зайвого впливу іншомовних слів і зберігати чистоту мови. Друга модель – це часткова адаптація – тобто англійські слова адаптуються до української через зміну вимови чи форми (наприклад, «світшот», «худі»). Це дозволяє зберегти зв'язок із міжнародними термінами, зберігаючи при цьому їх зрозумілість. Третя модель – це використання міжнародних термінів для спеціалізованих понять. Цей підхід має право на існування, коли немає точного українського відповідника або коли терміни є широко визнаними в міжнародному контексті. Це дозволяє уникнути непорозумінь у професійній комунікації, але може призвести до поширення англіцизмів.

Вивчення досвіду інших країн демонструє, що розвинені мовні системи активно регулюють процес запозичення. Наприклад, у Франції діє законодавство, що контролює використання англіцизмів у професійних сферах, і держава активно пропонує власні варіанти запозичених слів. У Німеччині та Польщі розвиваються ініціативи щодо розширення національної термінології, зокрема через підтримку відповідних словників і навчальних програм. В Ісландії урядо-

ві інституції займаються створенням нових слів для уникнення іноземних запозичень, що дозволяє зберігати мовну самобутність навіть у сучасних технологічних галузях.

В Україні також необхідно розвивати механізми контролю та підтримки національної термінології у сфері дизайну одягу. Важливо дослідити існуючі ініціативи в цьому напрямку, щоб визначити ефективні підходи та виявити можливі напрями для подальшого розвитку. Це може включати роботу мовних інституцій, створення словників, популяризація українських відповідників через медіа та професійні платформи. Важливим кроком є також залучення фахівців до розробки термінологічних стандартів та сприяння їхньому широкому впровадженню.

Таким чином, проблема англіцизмів у сфері дизайну одягу є частиною більш загального питання розвитку української фахової термінології. Першими кроками у її вирішенні можуть стати створення спеціалізованих словників, запровадження державних рекомендацій щодо використання термінів у професійних публікаціях та освітніх програмах, а також активне залучення дизайнерської спільноти до формування та популяризації україномовних відповідників. Незбалансоване запозичення може призвести до витіснення національної лексики, втрати мовної ідентичності та ускладнення професійної комунікації. Водночас розумний підхід до адаптації нових термінів дозволить зберегти гнучкість і відкритість до світових тенденцій. Вирішення цієї проблеми потребує комплексних заходів на державному, освітньому та медійному рівнях, що сприятиме розвитку української мови як повноцінної й конкурентоспроможної на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2005. С. 213–215.
2. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 2019.
3. Мисик Р. Англіцизми в українській мові: причини поширення та способи адаптації. *Наукові записки філологічного факультету*. 2021. № 52. С. 87–91.

СЮЇТИ МАКСА РЕГЕРА ДЛЯ АЛЬТА СОЛО: ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Мельник Андрій,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю. І.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

До пізнього етапу творчості Макса Регера можна віднести Три сюїти для альта соло, ор. 131d, написані у 1915 році. Це сталося за рік до смерті композитора і в той час, коли Європа була охоплена Першою світовою війною, що спричинило тривожний настрій у Регера та його сучасників. Через стан здо-

ров'я він був звільнений від військової служби, але все одно глибоко переживав обставини воєнного часу.

Окрім історичних подій, на його творчість також вплинули особисті переживання. Так, у серпні 1914 року він дізнався про розпуск придворної капели герцога Майнінгенського, де він служив капельмейстером Георга II протягом двох років. Це викликало в нього обурення та образу. Тому художньо-образний зміст цього опусу для альта соло відображає філософські роздуми композитора через призму поклоніння генієві Йоганна Себастьяна Баха. Ідея бахіанства стає центральною особливістю авторського стилю Регера.

Одна із дослідниць творчості композитора Тетяна Бочкова детально описала це явище в аспектах стилістики та загально-естетичних вимірів. На її думку, «у технологічному сенсі це явище полягає в застосуванні прийомів, які відсилають до бахівської традиції, таких як: цитування, стилізація, алюзія, адаптація, моделювання тощо» [Цит. за: 3, с. 90]. Бочкова також розглядає бахіанство як духовний вплив аури Баха на композиторів наступних поколінь, як феномен художньої досконалості, до якого потрібно прагнути. Вона запропонувала певні рівні бахіанства у творчості Регера: програмно-символічний, жанровий та інтерпретаційний [3, с. 91]. Три сюїти для альта соло, ор. 131d, демонструють лише останні два рівні.

Ключем для розуміння стилістики цих творів можуть бути описи Н. Герасимової-Персидської, які стосуються поліфонії Йоганна Себастьяна Баха, особливо у сфері тематизму, багатоголосся та музичних форм. Дослідницею визначено наступні особливості бахівського тематизму: наспівність мелодики, широта малюнку, риси речитативу і декламаційності, інтенсивність ладового розвитку, приховане багатоголосся, варіаційність у мотивному та секвенційному розвитку, а також структурна різноманітність тем – від лаконічних до розвинених [1].

Що стосується тематизму, важливим аспектом бахіанства Макса Регера є широке використання музично-риторичних фігур. Це відображає розуміння бахівської мелодики через сакральний зміст Святого Письма. До таких фігур відносяться: *anabasis* (сходження) – поступовий рух угору, пов'язаний зі словом «воскреслий»; *catabasis* (спуск) – поступовий рух вниз, пов'язаний зі словами «земля», «могила», «пекло», «гріх»; *circulatio* (коло) – круговий рух мелодії, що символізує «вічність».

До мелодичних фігур належать: *exclamatio* (виголошення) – висхідна мала секста для вираження вигуку; *interrogatio* (питання) – риторичне питання, представлене підйомом мелодії на секунду вгору наприкінці фрази; *passus duriusculus* (жорсткий хід) і *saltus duriusculus* (жорсткий стрибок) – хроматичний рух, пов'язаний зі словами «біль», «страждання», «сльози», «скорбота». Фігури пауз включають: *aposiopesis* (замовчування) – генеральна пауза, що зображає смерть та вічність; *suspiratio* (зітхання) – пауза для вираження ламентозних образів [3, с. 91-92].

Однією з найпопулярніших серед виконавців є Сюїта № 1 (g-moll), яку Регер присвятив своєму другу та професору Генріху Вальтеру. Сюїта складається з чотирьох контрастних частин, що чергуються за темпом та тональними

зв'язками: Molto sostenuto (g-moll) – Vivace (g-moll – Es-dur – g-moll) – Andante sostenuto (B-dur) – Molto vivace (g-moll). Ця структура нагадує типову докласичну церковну сонату XVII століття, представлену у творах А. Кореллі та Й. С. Баха, який використав її в сольних скрипкових сонатах (з фугою у другій частині).

Як і попередня, Сюїта № 2 складається з чотирьох контрастних частин, що чергуються зміною темпу та тональними зв'язками: Con moto (Ре мажор) – Andante (Ля мажор) – Allegretto (соль мінор – Мі-бемоль мажор – соль мінор) – Vivace (Ре мажор). На думку Б. Палшкова, структура цієї сюїти нагадує класичну симфонію часів Л. ван Бетховена, яка складається з чотирьох частин: швидкої першої, повільної другої, третьої – менуету та блискучого фіналу. Проте, враховуючи те, що для Регера найавторитетнішим попередником був Й. С. Бах, така думка здається сумнівною.

Сюїта № 3 e-moll, аналогічно до попередніх, складається з чотирьох частин, які вирізняються темповим та тональним контрастом: Moderato (мі мінор) – Vivace (Соль мажор) – Adagio (Мі мажор) – Allegro vivace (мі мінор). Кожна частина написана в тричастинній формі, що є визначальною рисою поліфонічного стилю Регера.

Таким чином, чітка тенденція відновлення та відродження камерно-інструментальної творчості М. Регера пояснюється визначенням його постаті як передвісника процесів, що характерні для музики кінця XX століття. З одного боку, це стабільність у жанровій сфері, асиміляція «чужого слова» в контексті авторських висловлювань, яскраві інтонаційні інваріанти. З іншого боку, жанровий плюралізм, мінливий ритмоінтонаційний рельєф, що змінюється з моделюванням стилів, а також відсторонення авторського «я», що ховається під маскою моделюючого стилю, характерне для музичного мистецтва останньої третини XX століття.

Список використаних джерел

1. Герасимова-Персидська Н. А. Й. С. Бах і Д. Шостакович. *Й. С. Бах і сучасність*. Київ : Музична Україна, 1985. С. 33-43.
2. Палшков Б. Макс Регер і його три сюїти для альту соло (питання інтерпретації другої сюїти ре-мажор). *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2013. С. 162-177.
3. Пірієв О. Стильова еволюція камерно-інструментальної творчості Макса Регера : дис. ... канд. мистецтвознавства / Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2013. 212 с.
4. Швець Н. Деякі проблеми пізнього композиторського стилю. *Питання стилю і форми в музиці* : наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. 2001. Вип. IV. С. 5-21.
5. Anderson C. Max Reger and Karl Straube: perspectives on organ performing tradition. Aldershot : ASHGATE, 2003. 446 p.

ЛАНДШАФТ ЯК ТЕРАПІЯ: КОНЦЕПЦІЯ ЛІКУВАЛЬНИХ САДІВ

Мельник Анна,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Лотоцька В. М.,
кандидат мистецтвознавства.

Садотерапія набуває особливого значення в сучасних умовах, коли багато людей переживають стрес, ПТСР, втрату близьких. Зростає потреба у реабілітаційних просторах, які сприяють психоемоційному відновленню, а терапевтичні сади можуть стати важливим елементом у підтримці людей, які повернулися з фронту, пережили втрату чи вимушену міграцію.

Садотерапія використовує взаємодію людини з природою та садовим середовищем для покращення фізичного і психологічного стану. Вона базується на цілющому впливі природи, який допомагає зменшити стрес, підняти настрій і сприяти одужанню. Садотерапія працює через взаємодію людини з природою, активуючи всі органи чуття. Дотик до рослин і ґрунту, сприйняття ароматів і кольорів стимулює нервову систему, допомагаючи знизити рівень стресу та покращити настрій. Важливою частиною садотерапії є безпосередня участь у догляді за садом. Це формує почуття відповідальності, зміцнює самооцінку та сприяє досягненню особистих цілей. Такі заняття викликають позитивні емоції та допомагають підтримувати психічне здоров'я [2].

Садотерапія має індивідуальний підхід, що дозволяє кожній людині знайти свій шлях до гармонії та отримати максимальну користь від взаємодії з природою.

У травні 2024 року в Лондоні відбувся престижний фестиваль Chelsea Flower Show, що є важливою подією для ландшафтних дизайнерів. Головною темою заходу стала терапевтична сила садів [1].

Одним із таких проєктів став сад Ули Марії, натхненний японською практикою сінрін-йоку – «купанням у лісі». Цей метод допомагає відновити зв'язок із природою через відчуття. Сад має заспокійливий ефект і слугує місцем відпочинку та роздумів для людей, які стикаються з м'язовим виснаженням.

Сад, створений дизайнерами Софі Парментер і Дідо Мілне, розроблений спеціально для людей з аутизмом. Його дизайн натхненний явищем «маскування» – стратегією, яку аутисти використовують для адаптації в соціальному середовищі.

Анна-Марі Пауел створила сад з численними відкритими «кімнатами», де кожен може знайти місце для усамітнення, милування природою та спостереження за біорізноманіттям. Він вирізняється яскравими барвами, а заспокійлива мелодія струмка створює атмосферу гармонії, допомагаючи позбутися стресу міського надміру.

Сад Тома Стюарта-Сміта вражає своєю природністю, світлом і делікатністю. Дизайнер розробив його з урахуванням майбутнього призначення – після виставки сад буде перенесений до центру догляду за пацієнтами з раком. Варто зазначити, що особистий сад Тома Стюарта-Сміта вже понад 30 років є відкритим для відвідувачів.

У Києві на території Клінічної лікарні «Психіатрія» відкрили перший в Україні сад скандинавської терапії. Ініціатором проєкту став данський урбаніст Мікаель Кольвіль-Андерсен за підтримки посольства Данії.

Сад створено з урахуванням принципів безбар'єрності та комфорту для всіх відвідувачів. Тут є центральна зона для групових терапевтичних сесій, альтанки для двох, індивідуальні кабінки для усамітнення, а також прокладені стежки, що формують продумані маршрути для прогулянок і відпочинку [3].

Ще один подібний сад планують відкрити у Львові на базі центру реабілітації UNBROKEN («Незламні»). У березні 2024 року проєкт уже представили у Львівській міській раді. Крім того, наразі розглядають можливість створення терапевтичних садів у Чернігові та Миколаєві.

Дизайнерка Ганна Галаган розробила проєкт реконструкції ландшафту трьох лікарень у Чернігові, зокрема й пологового будинку. Хоча цей проєкт має реабілітаційний характер, його головна мета – створення комфортного простору для споглядання, спілкування, тихих прогулянок і можливості усамітнення.

Ландшафт поєднує різні зони: лісові ділянки, відкриті території та дощові садочки. Важливим елементом є зони ароматерапії, що допомагають зняти напругу й сприяють емоційному розслабленню. Сад створений не лише для пацієнтів, а й для медичного персоналу, що є надзвичайно важливим для тих, хто щодня піклується про здоров'я інших [1].

Терапевтичний сад для родинного дому «ДАЧА» фонду «Запорука» в Києві – це благодійний проєкт Ганни Галаган у співпраці з Наталею Поляхович. Цей простір створений для дітей, які проходять лікування від раку та проживають тут разом із батьками. Це місце підтримки, де нічого не нагадує про хворобу. У саду все квітне, є маленький шматочок лісу, маленькі галявини для ігор та усамітнення, ігровий майданчик, спортивний куточок, квітучі луки. Незабаром там з'являться й грядки – як ще один спосіб зняття стресу [4].

Садотерапія є дієвим методом реабілітації для людей, які пережили важкі життєві ситуації. Її впровадження в Україні необхідне, особливо в умовах війни та зростаючого рівня стресу. Терапевтичні сади є нагальною необхідністю, що потребує державної підтримки та правильного підходу до їх проєктування та реалізації.

Список використаних джерел

1. Інші сенси: інсайти з Chelsea 2024. Чим переймаються ландшафтні дизайнери у світі? URL: <https://pragmatika.media/inshi-sensy-insajty-z-chelsea-2024-chym-perejmaiutsia-landshaftni-dyzajneru-u-sviti/>.

2. Садотерапія: як метод лікування за допомогою природи. URL: <https://ua.crp-wroclaw.com/blog/садотерапія-як-метод-лікування-за-доп/?srsltid=AfmBOo pc9XQEhyK2ItJRGgUnIPAKIUy7qcA102qPsfY5dNvFQe0CqUi5>.

3. Скандинавські Сади відновлення для України. URL: <https://www.colville-andersen.com/therapy-gardens-ua>.

4. Терапевтичний сад для родинного дому «ДАЧА» фонду «Запорука», Київ. URL: <https://www.anna-galagan.com/portfolio/terapevtichnij-sad-dacha-kiiv/>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Парадуха Катерина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Качмар О. В.,
доктор філософських наук, професор.

У сучасному суспільстві спостерігаються суттєві трансформації, пов'язані з глобалізаційними процесами, що охоплюють увесь світ. Це призводить до виникнення нової реальності, в якій під впливом глобалізаційних тенденцій зникають мови, забуваються та втрачаються традиції, а локальні культури перебувають на межі зникнення або ж зовсім зникають. Однак останнім часом формується розуміння важливості збереження не лише матеріальних культурних здобутків людства, таких як архітектурні пам'ятки, а й «невидимої» спадщини, яка на перший погляд може здаватися менш значущою. Саме нематеріальна культурна спадщина – музика, ремесла, обряди, звичаї, казки – становлять основу нашого національного коду [2].

Поняття «нематеріальна культурна спадщина» охоплює звичаї, форми представлення та вираження, знання й навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, які визнаються спільнотами, групами або, в окремих випадках, індивідуальними носіями як складова їхньої культурної спадщини. Ця спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється та трансформується під впливом соціокультурного середовища, взаємодії з природою та історичного розвитку. Вона відіграє ключову роль у формуванні почуття самобутності та спадкоємності, сприяючи зміцненню поваги до культурного різноманіття та людської творчості [1].

Нематеріальна культурна спадщина є важливим інструментом для розуміння багатства і різноманіття духовної культури людства, одночасно відображаючи унікальність та цінність кожної локальної культури. Вона виступає інструментом вираження «душі» народу, його багатовікового досвіду, знань та вмінь. Збереження та розвиток культурної спадщини є необхідною умовою існування народу, оскільки його культурне надбання є основою його самобутності [2].

Одним із пріоритетних завдань Міністерства культури України в сучасних умовах є збереження багатства народної культури українців, що є основою нематеріальної культурної спадщини великої європейської нації.

В Україні охорона та управління нематеріальною культурною спадщиною здійснюється відповідно до положень Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.) [4].

У 2008 році Україна приєдналась до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини відповідно до Закону України №132-VI. На підставі наказу №1521 від 14 грудня 2012 року було створено Національний перелік нематеріальної культурної спадщини України та внесено до нього перші елементи.

Станом на 2025 рік до списку нематеріальної культурної спадщини було додано кавову традицію кримських татар та їхній традиційний танець «Агир ава ве Кайтарма», весільний обряд «Читання корони», культуру традиційної гуцульської сирної пластики, традицію виконання ритуального чоловічого танцю «Сербен» у селі Чортовець та народну гру «Ашик». Також 21 березня 2024 року було внесено традицію приготування борщу [3].

Збереження та передача знань про нематеріальну культурну спадщину здійснюється шляхом реалізації формальних та неформальних освітніх програм, які відіграють ключову роль у цьому процесі. Застосування цифрових технологій є дієвим інструментом у збереженні нематеріальної культурної спадщини, оскільки воно сприяє її доступності для широкого кола зацікавлених осіб. До ключових ініціатив у цій сфері належать створення віртуальних музеїв, зокрема онлайн-архівів народного мистецтва та ремесел, а також розробка мобільних додатків, що забезпечують інтерактивне опанування традиційних знань і навичок, зокрема через майстер – класи з народного рукоділля. Додатковим засобом популяризації культурної спадщини є використання сучасних засобів масової інформації, в тому числі соціальних мереж, таких як TikTok, Instagram і YouTube, які сприяють поширенню етнографічного та мистецького контенту.

Список використаних джерел

1. Культурна спадщина. Нематеріальна культурна спадщина. URL: <https://mcsc.gov.ua/kulturna-spadshchyna/konventsia-yunesko-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny/> (дата доступу: 25.03.2025).

2. Методичні рекомендації на допомогу учасникам обласного огляду-конкурсу на ідентифікацію та визначення місцевого елемента нематеріальної культурної спадщини «Народні джерела Полтавщини». URL: http://www.narodnativorchist.poltava.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=312:metodichni-rekomendatsiji-na-dopomogu-uchasnikam-oblasnogo-oglyadu-konkursu-na-identifikatsiyu-ta-viznachennya-mistsevogo-elementa-nematerialnoji-kulturnoji-spadshchini-narodni-dzherela-poltavshchini&catid=27&Itemid=155&lang=UA (дата доступу: 25.03.2025).

3. Про включення до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378921-24#Text> (дата доступу: 25.03.2025).

4. Про охорону культурної спадщини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата доступу: 25.03.2025).

ЗАСАДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ ЕПОХИ РОМАНТИЗМУ В БАНДУРНОМУ МИСТЕЦТВІ

Петрів Оксана,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В. Г.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Інтерпретація – важлива складова сучасного музичного мистецтва. Виконавець, відтворюючи, реалізуючи твір у власному звучанні, формує його інтерпретаційну версію. За визначенням Віктора Москаленка, «інтерпретація у широкому значенні – фундаментальна операція мислення, надання смислу будь-яким проявам духовної діяльності людини, об'єктивованим у знаковій або чуттєво-наочній формі. Інтерпретація – основа будь-якого процесу комунікації, коли треба тлумачити наміри й вчинки людей, їх слова та жести, твори художньої літератури, музики, мистецтва, знакові системи» [1, с. 3].

Звісно, загальні проблеми інтерпретації в музиці постають актуальними і для відносно «молодого» за історією розвитку бандурного мистецтва. Бандура, як традиційний український інструмент, має багату історію виконання творів різних жанрів та епох. Хоча в період романтизму (кінець XVIII–XIX століття) бандура не була представлена в європейській академічній музиці, а в народному середовищі презентувала фольклорні жанри, сучасні бандуристи активно адаптують романтичні твори для цього інструмента, а також створюють нові композиції, натхненні стилістикою романтизму.

Романтизм, як епоха в музиці, характеризується глибокою емоційністю, індивідуалізмом та експресією. Бандура, будучи традиційним українським інструментом, також стала засобом вираження романтичних ідей у творчості композиторів та виконавців. Одним з вагомих складників репертуару академічного бандурного мистецтва постали аранжовані твори епохи романтизму. Також важливо, що у бандурному репертуарі закріплюються жанри фантазії, обробки, варіацій на народні теми композиторів різних країн у аранжуваннях для соло, а також окремі віртуозні та протяжні п'єси зарубіжних авторів.

Популярними, особливо у перекладах професора Сергія Баштана, були численні «Пісні без слів» Фелікса Мендельсона, фактура яких досить легко адаптовувалася для бандури. Серед аранжованих інструментальних романтичних творів великої форми для бандури слід відзначити відому Сонату для арпеджіона F Dur Франца Шуберта. Переклад Сонати для бандури і фортепіано здійснений ще у 80-тих рр. XX ст. професором Львівської консерваторії Василем Герасименком. Сьогодні використовується і нова сольна версія, здійснена професором Людмилою Коханською (виконує Влад Ваколюк).

До романтичного бандурного репертуару належить і кілька зразків композицій Фридерика Шопена: Прелюдія №4 e-moll, Прелюдія №20 c-moll, Ноктюрн cis-moll, Вальс cis-moll. Його твори, що відомі своєю ліричністю та глибоким емоційним змістом, у виконанні на бандурі передають характерну для романтизму експресію та драматизм. Останні з перелічених – Ноктюрн і Вальс – уві-

йшли до бандурної інтерпретації в останні роки, що засвідчує значний ріст технічних і виразових можливостей бандуристів, зокрема й на різних типах бандур – київського і харківського зразка.

Також цікаві аранжування здійснила Світлана Овчарова – професор Дніпровської академії музики. Це, зокрема, «Вальс» Огюста Дюрана, «Гумореска» Антоніна Дворжака.

Серед творів українських композиторів слід відзначити інструментальні сольні композиції Миколи Лисенка – «Елегія», «Сумний спів», «Хвилина розпачу». Їх переклади здійснені професором Василем Герасименком, і увійшли до опублікованого ним збірника «Альбом бандуриста». Сьогодні серед яскравих зразків творчості Миколи Лисенка набирає поширення Рапсодія №2 «Думка-шумка» у перекладі для бандури і фортепіано.

Слід відзначити, що репертуар епохи романтизму суттєво вплинув на появу нових авторських композицій в дусі романтизму та неоромантизму. Твори Сергія Баштана 70-80-тих рр. поєднують традиції української музики з романтичними елементами. Його «Мрія», «Наспів» та «Думка» відзначаються глибокою емоційністю та мелодійністю. Композиції Оксани Герасименко синтезують не лише українські, але й оригінальні латиноамериканські ритми та джазові ознаки. Це зокрема твори «Меланхолія», «Прелюдія», «Елегія». Серед композицій великої форми – Концертна фантазія «Купало», Концертна фантазія «Соняхи», Концерт для бандури і симфонічного оркестру «Вікторія», а також численні твори для ансамблів бандур, зокрема з солюючими мелодичними інструментами.

Збірка Руслани Лісової «Інструментальні твори для бандури» (2018) включає композиції, що відображають романтичну чуттєвість та емоційність. Наприклад, п'єси «Краплі на склі», «Перше побачення» та «Ноктюрн» передають ліричний настрій, характерний для романтичної музики.

Серед сучасних композиторів, що пишуть для бандури, – Руслан Панчук. Його «Концертна фантазія для бандури з фортепіано» (2014) поєднує українську мелодику з романтичними образами, еволюціонуючи від ліричних до героїчних тем. Також ці є тенденції зустрічаємо у творчості Валентини Мартинюк (Дніпро), Мирини Долгих (Кропивницький), Маргарити Павлової, яка зараз працює за кордоном, здійснила численні переклади відомих романтичних і неоромантичних мелодій для бандури соло.

Загалом, епоха романтизму (кінець XVIII–XIX століття) внесла значні зміни в музику, зробивши її більш емоційною, індивідуалізованою та виразною. Інтерпретація музичних творів цього періоду потребує особливого підходу, враховуючи стилістичні, технічні та емоційні аспекти виконання.

Серед основних принципів інтерпретації – емоційна виразність та експресія, вираження почуттів та індивідуального світогляду композитора. Виконавець має заглиблюватися у зміст твору, знаходити його емоційну суть та передавати її слухачеві. Використання *rubato* (гнучкості й свободи темпу й агогіки) – один із ключових засобів для передачі емоційності. Романтики відходять від строгого темпоритму, що було характерним для класичної музики. Виконавець має відчувати внутрішню пульсацію музики, змінюючи темп залежно від драматургії твору. Варіативність динаміки, її контрастність – важливий засіб вираз-

ності. І хоча на бандурі динамічна шкала не є великою, проте камерність інструменту дозволяє дуже інтимно представляти мелодичні лінії твору. Романтична музика часто ґрунтується на співучих, емоційно насичених мелодіях. Виконання потребує гнучкої фразування, що імітує людський голос.

Хоча бандура не була інструментом епохи романтизму, сучасні бандуристи активно розширюють її репертуар, включаючи адаптації класичних романтичних творів та створюючи нові композиції в дусі романтизму.

Список використаних джерел

1. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації : навчальний посібник. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2013. 134 с.

ІНКЛЮЗИВНИЙ УРБАНІЗМ ПРОБЛЕМА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ

Чеховська Яна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
науковий керівник – Калиновська І. М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Інклюзивний урбанізм – це підхід до міського планування, який враховує потреби всіх жителів, незалежно від їхніх фізичних можливостей, соціального статусу чи вікових особливостей. В Україні цей напрямок набуває все більшого значення, адже сучасні міста повинні бути доступними, комфортними та безпечними для всіх громадян [4]. Після масштабних руйнувань інфраструктури внаслідок війни Україна має унікальний шанс створити сучасні, доступні та безбар'єрні міста. Інклюзивний підхід до реконструкції дозволяє врахувати потреби всіх громадян, зокрема ветеранів та людей з інвалідністю. В останні роки Україна робить значні кроки у сфері інклюзивного урбанізму. Прийнято законодавчі акти щодо доступності будівель та інфраструктури, запроваджуються державні програми підтримки маломобільних груп населення.

«Без бар'єрів» – це ініціатива першої леді України Олени Зеленської, спрямована на створення рівних можливостей для всіх людей. Одним із позитивних прикладів є Київ, Львів та ще 10 міст України, які активно працюють над розвитком безбар'єрної інфраструктури [5]. Мінімум перепадів поверхні, безперервний пішохідний простір без перешкод. На шляхах руху не повинно бути жодних зайвих сходинок, бордюрів, конструкцій, опор і огорожень. Тротуар між сусідніми магістральними вулицями має бути однією безперервною площиною, а на площі чи у сквері вся поверхня в одному рівні. Для зручного руху пішоходів потрібно, щоб тротуари мали достатню ширину та нормативні ухили. Ширина пішохідної зони повинна бути не менше 1,8 м (а залежно від категорії вулиці та інтенсивності пішохідного руху – від 2,25-3,0 м і більше), повздовжній ухил – не більше 5%, а поперечний в межах 1-2% [2]. Покриття пішохідної зони має відрізнятися від покриття інших зон тротуару кольором або

матеріалом і за фактурою. Для покриття пішохідних доріжок, тротуарів і пандусів не допускається застосування насипних або крупноструктурних матеріалів. На тротуарах, пандусах та в місцях пішохідних переходів необхідно забезпечувати водовідведення. Пандус є більш природнім шляхом руху, ніж сходинки. За можливості, всі перепади різних поверхонь пішохідних зон мають сполучатися пандусами і похилими поверхнями. Перепад менше 3 сходинки має бути виключно у вигляді пандусу. Відкриті пандуси тротуарів і пішохідних доріжок на перепадах висот, до проїзної частини, пішохідних переходів, островців безпеки або посадкових майданчиків зупинок повинні мати повздовжній похил не більше ніж 5%, у стислих умовах – до 8%. Ширина пандусу в просвіті має бути не менше 1,8 м або за шириною пішохідної зони тротуару, або за шириною переходу. Максимальна висота одного підйому за ухилу понад 5% – 0,8 м, після чого необхідно влаштовувати проміжні горизонтальні майданчики завглибшки від 1,5 м. Пандуси заввишки понад 0,3 м повинні мати поручні з обох боків. Посадкові майданчики на зупинках безрейкового маршрутного транспорту влаштовуються на 20-25 см вище поверхні проїзної частини [2]. Для забезпечення доступу маломобільних груп населення без сторонньої допомоги потрібно висоту посадкового майданчика визначати рівнем низької підлоги рухомого складу. Посадкові майданчики потрібно облаштовувати спеціальними попереджувальними тактильними смугами на всій протяжності майданчика та спеціальними інформаційними тактильними смугами на входах/виходах до нього під кутом 90° відносно попереджувальної на всю ширину посадкового майданчика. Зупинкові майданчики рекомендується облаштовувати бордюрами з увігнутою до проїзної частини дороги поверхнею для можливості під'їзду маршрутного транспорту впритул до посадкового майданчика.

Інклюзивна урбаністика є ключовим елементом сучасного розвитку міста, спрямованим на забезпечення доступності, зручності та рівних можливостей для всіх мешканців, незалежно від їхніх фізичних можливостей, віку чи соціального статусу. В Україні, зокрема в Івано-Франківську, проблема інклюзивності залишається актуальною через недостатнє врахування потреб маломобільних груп у міському плануванні, недосконалість інфраструктури та низький рівень громадської свідомості щодо важливості доступного середовища. Для досягнення повної інклюзивності необхідно продовжувати реформування законодавства, забезпечувати контроль за його виконанням, розвивати освітні програми інклюзії та залучати до міського планування людей з інвалідністю, інших представників вразливих груп. Тільки так можна створити міське середовище, в якому кожен мешканець почуватиметься комфортно і рівноправно.

Список використаних джерел

1. В Івано-Франківську дискутували про безбар'єрність та якість інклюзії міста – Стратегія Івано-Франківська. *Стратегія Івано-Франківська*. URL: <https://strategy.if.ua/news/v-ivano-frankivsku-dyskutuvaly-pro-bezbar-yernist-ta-yakist-inklyuziyi-mista/> (дата звернення: 20.03.2025).
2. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. *Останні новини, нормативи та публікації – ДБНУ – Державні будівельні норми України* –

норми: ДБН, ДСТУ, СНуП, ГОСТ, СН, ВБН. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832 (дата звернення: 20.03.2025).

3. Івано-Франківська обласна державна адміністрація – Інклюзивність і безбар'єрність для всіх. *Головна Івано-Франківська обласна державна адміністрація*. URL: <https://www.if.gov.ua/news/inkliuzyvnist-i-bezbarnist-dlia-vsikh> (дата звернення: 15.03.2025).

4. Інклюзія як майбутнє: архітектура та міський простір повинні змінюватися – PRAGMATIKA.MEDIA. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: <https://pragmatika.media/news/inkliuziia-iak-majbutnie-arkhitektura-ta-miskyj-prostir-povynni-zminiuvatysia/> (дата звернення: 17.03.2025).

5. Міністерство соціальної політики України. Безбар'єрність – Міністерство соціальної політики України. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/bezbarnist.html> (дата звернення: 20.03.2025).

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО (УНІВЕРСАЛЬНОГО) ДИЗАЙНУ НАСТІЛЬНИХ ІГОР У РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Шило Каріна,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чуйко О. Д.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Реабілітація людей із вадами зору є важливою складовою їх інтеграції в суспільство. Одним з ефективних засобів для цього виступають настільні ігри, адаптовані відповідно до особливих потреб. Такі ігри можуть слугувати як інструментом соціалізації, так і засобом розвитку когнітивних, моторних та комунікативних навичок. На сьогоднішній день існує обмежена кількість інклюзивних настільних ігор, що створює бар'єри для слабозорих людей в участі у різних активностях. Адаптація настільних ігор сприятиме розвитку навичок, важливих для повсякденного життя, таких як тактильна чутливість, логічне мислення та комунікаційні здібності.

Люди з вадами зору сприймають інформацію про навколишній світ лише кінчиками пальців або на слух, отже, їм потрібні спеціальні книги, матеріальне та програмне забезпечення, автоматизовані сервіси, спеціалізовані робочі місця. Читаючи за Брайлем, слухаючи аудіозаписи, покладаючись на власну пам'ять та навички роботи за комп'ютером, лише небагатьом незрячим людям вдавалося здобути хорошу освіту, реалізувати себе як професіонала. [1, с. 326].

Особливості тактильного зв'язку із гравцем:

- використання тактильних малюнків для визначення, ідентифікації або опису частин;
- використання частин з різними фізичними характеристиками для представлення різних ресурсів;
- використання тактильних малюнків для розрізнення частин, які мають зберегти свою початкову форму;

- використання відсіків для зберігання компонентів у гральній зоні;
- фіксація ігрових компонентів, щоб уникнути випадкового переміщення;
- використання шрифту Брайля для ідентифікації та опису компонентів [2]. Якість шрифту Брайля залежить від висоти та чіткості крапок. Використання сучасних технологій, таких як краплинно-струминний друк із використанням УФ-лаків, забезпечує високу якість та довговічність рельєфу [3];

- використання контрастних та рельєфних матеріалів, аудіоматеріали, електронні пристрої [4], використання рельєфу та контуру дозволяє відчутти форму та структуру об'єктів на дотик. Висота рельєфних елементів повинна бути достатньою для того, щоб їх було легко розпізнати на дотик. Зазвичай рекомендується висота від 0,5 мм до 1 мм для оптимального сприйняття [5];

- для успішної адаптації настільних ігор для різних користувачів і забезпечення їх доступності спочатку проводиться аналіз ігор та їх доступності. На основі цього аналізу визначаються потреби і вимоги до ігрових механік та компонентів кожної гри, організовуючи їх за двома основними критеріями: ігровою механікою та набором правил, а також ігровими компонентами [6].

Для адаптації своєї роботи я обрала гру «Хто я?». Цей вибір базується на кількох важливих критеріях, що роблять гру зручною для адаптації для людей з вадами зору. У «Хто я?» можуть грати як люди з порушеннями зору, так і гравці без особливих потреб. У правила гри було внесено незначні зміни: гравець, який тягне картку, знає, ким він є, а інші мають це вгадати. Такий «перевернутий» формат забезпечує зручність для незрячих або слабозорих гравців.

Пріоритетом під час розробки було створення продукту, який буде не лише функціональним, а й довговічним та естетично привабливим. Тому для виготовлення карток було обрано технологію УФ-друку та лазерного різання. Для друку використано модель принтера UJF-6042 MkII, яка підтримує нанесення шрифту Брайля та об'ємний пошаровий друк із вираженням тактильним ефектом.

У дизайні карток передбачено назви предметів, продубльовані шрифтом Брайля, а зображення слів обведені рельєфним контуром, що дає змогу незрячим користувачам легко зчитувати інформацію. На зворотному боці кожної картки розміщено QR-код, який веде до аудіодубляжу слова. Для збереження аудіоматеріалів використано платформу YouTube – створено окремий канал із відеороликами, що містять дубляж слів та інструкції до гри. Це значно полегшує використання карток і забезпечує більш повне сприйняття інформації.

Завдяки такому підходу вдалося створити картки, які не лише відповідають функціональним вимогам, а й є зручними та інтуїтивно зрозумілими у використанні для незрячих гравців. У процесі роботи було проаналізовано особливості сприйняття інформації людьми з вадами зору, досліджено існуючі адаптації настільних ігор, розроблено картки зі шрифтом Брайля та контурними зображеннями, а також створено аудіосупровід за допомогою QR-кодів. Для виготовлення компонентів використано технології УФ-друку та лазерного різання на матеріалі ХДФ.

Таким чином, інклюзивна адаптація настільних ігор забезпечує рівні можливості для всіх гравців, сприяє розвитку комунікативних та когнітивних навичок, а також формує позитивний досвід спільної гри. Адаптована версія гри

«Хто я?» стала прикладом ефективного поєднання дизайнерських рішень з принципами інклюзії та соціальної відповідальності. Такий підхід відкриває нові перспективи для використання графічного дизайну в реабілітаційній та освітній діяльності, сприяючи створенню доступного середовища для людей з вадами зору.

Список використаних джерел

1. Лозицький, О. А., Пасічник, В. В. Комп'ютерні засоби освітніх процесів для людей з вадами зору. *Аналітичний огляд*. 2010. С. 325–339.
2. da Rocha Tomé Filho et. al., F. Let's play together: Adaptation guidelines of board games for players with visual impairment, In: Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. 2019. P. 1-15. URL: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3290605.3300861>.
3. Blomqvist, L., Jakabovics, L. Board Games Beyond Sight: Inclusive Board Game Design with Focus on Visual Impairment, 2023. 134 p.
4. Board Game Accessibility: A Playbook for Designing Games for Players with Visual, Hearing, or Mobility Impairments. URL: <https://hightowersurprise.com/board-game-accessibility-a-playbook-for-designing-games-for-players-with-visual-hearing-or-mobility-impairments/>.
5. Thevin Lauren, Nicolas Rodier, Bernard Oriola, Martin Hachet, Christophe Jouffrais, et al. Inclusive Adaptation of Existing Board Games for Gamers with and without Visual Impairments using a Spatial Augmented Reality Framework for Touch Detection and Audio Feedback. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. 2021. 5 (ISS). URL: <https://enac.hal.science/hal-03405986>.
6. Da Rocha Tomé Filho, Frederico. Board game accessibility for persons with visual impairment. 2018. 161 p.

ЕМОЦІЙНА МОНОХРОМІЯ СТРІТ-ФОТО ВІВІАН МАЄР

Шкроміда Артур,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Семчук Л. Я.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Фотографія пройшла складний, але цікавий шлях свого розвитку і стала одним з важливих винаходів XVIII століття. Сьогодні спостерігаємо багато жанрів мистецтва фотографії, кожен з яких має характерну естетично-художню складову та несе змістове наповнення історії кадру. Вулична фотографія (стріт-фото), – один з жанрів, який фіксує випадкові миті буденності. Його зміст – відображення реальності такою, яка вона є, без попередньо продуманої ідеї, постановки та монтажу. Фотограф звертаючись до власного філософського бачення навколишнього світу фіксує в кадрі мить, яка без його втручання композиційно врівноважена формами та підкреслена їх змістом. Стріт-фото це здатність автора побачити глибокий сенс у випадковості та буденності.

Саме так працювала Вівіан Дороті Маєр – фотографиня, яка фіксувала щоденні, звичні для пересічної особистості образи, дії людей проявляючи їх емоційну складову в кадрі [3]. Біографія Вівіан Маєр у певній мірі сповнена таємничості. Вона народилася у США в 1926 році. Фотографувати розпочала у 24 роки використовуючи спрощену фотокамеру Кодак [1]. Фотографія для Вівіан Маєр була радше захопленням, а не способом заробітку. Роботи фотографині стали відомими тільки наприкінці її життєвого шляху, а визнання прийшло після смерті. За своє життя їй вдалося зробити понад 150 тисяч кадрів [2]. Зазвичай це фотографії людей різних соціальних рівнів, а переважно – людей, які боролися за своє виживання. Можна припустити, що фотографиня відчувала певну емоційну спорідненість з ними. Важливо підкреслити, що Вівіан Маєр багато подорожувала, її вабили екзотичні країни в яких вона фотографувала побут людей, що сильно відрізнявся від звичного для неї.

Фото 1. Авторка Вівіан Майєр.

Фото 2. Авторка Вівіан Майєр.

Велику роль в стилістиці фотографій Вівіан Маєр відіграло її власне сприйняття світу (Фото 1). Завдяки своєму унікальному баченню фотографка зуміла глибоко відобразити життя суспільства в складний період його існування – в часи холодної війни. Вівіан Маєр померла у 2009 році і до кінця свого життя не коментувала й не оприлюднювала свої роботи. Сенс її фотографій залишився втаємниченим. Який зміст вона закладала у своїх фотографіях, і чи закладала його взагалі? Важливо, що немає назв робіт Вівіан Маєр, які б могли пролити світло й допомогти прочитати глибину її бачення та сприйняття, зрозуміти ідею кадру, закладену авторкою.

У роботах Вівіан Маєр часто фіксує дитячі постаті. Справжні, чисті почуття дитини, на тлі розхристаного одягу й динамічних рухів руками дорослих, які не зупинив час відкритого затвора камери (Фото 2). Статична постать дитини та біль в її очах є основою історії даного кадру. Відсутність обличчя дорослих тільки підкреслює самотність дитячої душі в світі емоцій. Її безпорадність, страх та біль проявлені й у захисному рухові рукою, що наче приглушує плач. Світлина емоційно насичена трагедією складного дитинства, розпачем. В середині іншого кадру (Фото 3), за вітриною зображено дитячу постать, а поруч табличку з написом: «Якщо ви взяли зброю, залиште за

дверима, бо розстріл наших друзів завдає нам болю». Сьогодні, крізь десятиліття цей сюжет актуальний для української реальності. Емоційно обидві

Фото 3. Авторка Вівіан Майєр.

світлини є для нас ідентичними, однаково тяжкі та моторошні. Проте, це лише інтерпретація автора доповіді й можливо підняття Вівіан Маєр важливої проблеми домашнього насильства та складного дитинства.

Світлини Вівіан Маєр сприяють глядацькій інтерпретації. Сюжети її фотографій спонукають до роздумів навіть через роки. Кожна фотографія насичена емоціями, у кожному кадрі зафіксовано коротку мить чийогось життя чи якоїсь події. Історії передані фотографією знаходять своє відображення в сучасності. Вона вміла бачити те, що існує поза часом ...

Список використаних джерел

1. Vivian Maier. Biography. URL: <https://www.vivianmaier.com/about-vivian-maier/>.
2. Vivian Maier. Biography. URL: <https://www.britannica.com/biography/Vivian-Maier>.
3. Portfolios by Vivian Maier. URL: Street Photography 1 | Vivian Maier Photographer.

ЕКСЛІБРИС ЯК АКТУАЛЬНИЙ ЖАНР ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ У XX – НА ПОЧАТКУ XXI ст.

Юрків Мар'яна,
III курс бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І. В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Екслі́брис (лат. ex libris – «із книжок») – книжковий знак, невелика художньо виконана етикетка, де вказано, кому належить книжка.

Український книжковий знак з'явився в XVI-XVII ст. Первісно він існував як напис на книзі власника. Написи ставили на книжках монастирських книгозбірень, в бібліотеках магнатерії, заможних купців.

Друковані екслібриси були започатковані в Україні у кінці XVI – на початку XVII ст. Первісні екслібриси були переважно гербовими (геральдичними) з вказівками імен власника та їхніми девізами. Книга тоді перебувала в статусі коштовних речей, тому про її оздоблення піклувались.

Найбільш інтенсивного розвитку український екслібрис набув наприкінці XIX – на початку XX ст. Прикладами таких екслібрисів є знаки відомих україн-

ських науковців. Чого вартий хоча б екслібрис нашого знаменитого земляка, антрополога Хведора Вовка – дещо іронічний, добрий, і дуже затишний. На ньому поважний вовк в окулярах читає книгу, та ще й готується робити нотатки, судячи з письмового приладдя, яке лежить поруч. Зображення має напис «Th.Vovk», адже працюючи та викладаючи в Парижі Хведір Кіндратович підписувався саме як Theodore Volkov.

Відомий археолог, художник, фотограф, науковець Микола Макаренко мав щонайменше два персональних книжкових знаки: один, більш відомий, замовлений спеціально для відділу археології своєї чималої бібліотеки у 1931 році. Цей малюнок лаконічно відображає археологічний світ власника: на ньому і розгорнута книга, і амфора, і бляха з головою лева поряд з кістяним зооморфним псалієм. Другий, – це авторський екслібрис М.Макаренка. На ньому зображено частину давнього храму, його апсиду. Зображення Михайлівської церкви в Острії, власне, те, що від неї залишилось [1].

Чимало екслібрисів створив і «батько українського модерну» Василь Кричевський: для державного діяча, історика літератури, академіка Сергія Єфремова; для фольклориста і музикознавця Дмитра Ревуцького; для бібліографа, укладача «Бібліографічного покажчика книг українською мовою», Ярослава Стешенка та багато інших.

Велику увагу цій малій формі графіки на початку Х ст. приділяли митці західної України. На перше десятиліття ХХ століття припадає відродження українського мистецького екслібрису у Галичині. Одним з перших екслібрисів, що припадають на той час, вважають екслібрис Модеста Сосенка для церковного музею у Львові (нині Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького). Згодом, за Сосенком, почали з'являтися екслібриси Олени Кульчицької, видатної української художниці, яка працювала у різних видах мистецтва, зокрема і графіки. Вона відкрила величезні художні можливості нових графічних технік – чорно-білої та кольорової ліногравюри, монотипії. Одна з перших її робіт – «Бджілка (1906)». У графічній роботі «Під чужим небом» (1915) – завдяки глибокій символіці та експресії художниця відтворила тему воєнного лихоліття, поневіряння народу та героїзм борців за волю України [3]. Екслібриси Св. Гординського присвячені переважно особам його найближчого мистецького оточення: художникам-соратникам із кола АНУМу, друзям-літераторам, визначним представникам галицького духовенства (о. Йосипу Сліпому, о. Іванові Бучку) та різним культурно-освітнім організаціям. М. Драган у своїй праці писав: «Екслібриси Святослава Гординського... знаменують вибаглива простота і ясність композиції, продиктовані вони інтенціями і смаком власників. Французьке мистецтво і українська ікона поєдналися у них в одну гармонійну і симпатичну цілість. Трактуючи свої екслібриси принципово як ужиткову графіку малих форм, Гординський майстерно втілює в лаконічних образах знаках не тільки основну суть життєвого спрямування того чи іншого власника книжки, але й дбає, перед усім, про суто графічну красу та виразність своїх мініатюрних творів» [2].

Великої уваги заслуговують екслібриси Опанаса Заливахи, українського живописця, графіка, відомого шістдесятника. Наприкінці 1964 року О. Заливаха

було заарештовано і позбавлено волі на п'ять років, які він провів у таборі в Мордовії. Йому заборонили малювати і він почав працювати в техніці графіки – малював листівки і екслібриси. Екслібриси Заливахи збереглися з часу його ув'язнення, зроблені в другій половині 1960-х років [4].

Нині екслібрис не втрачає своєї актуальності, зокрема одним із визначних митців, що створює екслібриси, є Петро Прокопів – український живописець і графік; майстер екслібрису, художник-монументаліст, Заслужений діяч мистецтв України. Досконалыми у його творчості є екслібриси: «Ой у лузі червона калина» (2023), екслібрис О. Мельничук (2020), графічний твір «Святий Миколай» (2010).

В минулому семестрі на дисципліні «Образотворче мистецтво Прикарпаття» одним із наших завдань було виконання екслібрису родинної бібліотеки. Адже сьогодні книга продовжує не лише залишатися джерелом знань, а й часто є мистецькою цінністю та об'єктом колекціонування.

Кожен зі студентів мав не лише виконати вручну проєкт екслібрису, а й теоретично обґрунтувати, яка саме символіка відображає його родину, рід її діяльності, цінності та моральні орієнтири. Таким чином, студенти не лише виявили свої особисті інтереси і вподобання, а глибше пізнали родинні звичаї, види діяльності старшого покоління, дослідили характерні регіональні впливи традицій на конкретну родину, заглибилися в генеалогічні тонкощі, що сприяло пізнанню ціннісних та мотиваційних складових своєї родини. Серед робіт відзначимо проєкти екслібрисів студентів В. Іванейко, В. Кравчук, А. Соболю, М. Пшеничняка, І. Ткачук, З.Слободян, Є.Соловйової, Н. Піляка та інш. Щодо екслібрису моєї родинної бібліотеки, я обрала за основу творчість М. Гоголя, саме цей письменник надихав своєю творчістю. Тому я вирішила зробити екслібрис з використанням персонажів твору «Вій». Серед символів: Пісочний годинник – швидкоплинність часу, свічки, що згасають – смерть уже поруч. Але залишилася одна палаюча свічка, яка дає дрібну надію на життя...

Отже, екслібрис є важливим жанром графіки в українському мистецтві і продовжує залишатися актуальним.

Список використаних джерел

1. До дня художника. Екслібриси відомих науковців. URL: <https://www.codpa.org.uahttps://esu.com.ua/article-879430/do-dnya-hudozhnyka-ekslibrysy-vidomyh-naukovcziv/>.
2. Драган М. Сучасний український екслібрис. *Екслібрис. Збірник Асоціації Незалежних Українських Мистців*. Львів : Ізмарагд, 1932. С. 11.
3. Олена Кульчицька. URL: <https://art.lviv-online.com/olena-kulchyska/>.
4. Терещук Г. Бути українцем і знати хто ти. Художник-шістдесятник Опанас Заливаха не забув про українськість і Росії. URL: <https://ciamercury.com/press/buty-ukraintsem-i-znaty-khto-ty-khudozhnyk-shistdesiatnyk-opanas-zalyvakha-ne-zabuv-pro-ukrainskist-u-rosii>.

ОСОБЛИВОСТІ МАЛЮНКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ВІКУ

Юрчишин Діана,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Гнатюк М. В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Малюнок є важливим засобом самовираження дітей молодшого віку. У цьому періоді дитина ще не володіє достатніми уміннями і словниковим запасом, щоб повноцінно висловити свої думки та почуття, тому малювання стає для неї своєрідним способом комунікації. Крім того, дитячий малюнок є цінним джерелом інформації для педагогів, психологів і батьків, які завдяки йому можуть довідатися про її внутрішній світ, емоційний стан, рівень розвитку та уявлення про навколишню дійсність.

Дитячий малюнок як форма навчання став предметом дослідження лише в ХІХ столітті, коли педагоги й психологи почали вивчати зв'язок між творчістю та психічним розвитком дитини. Його особливості на певних етапах життя та виховний вплив досліджували А. Бакушинський, О. Баранова [1], М. Гнатюк [2], В. Кардашов [3], М. Кириченко, Ж. Піаже, В. Роменець, С. Русова, Б. Стебельський [4], В. Сухомлинський, Й. Тор [5] та інші вітчизняні і зарубіжні фахівці. Вони прийшли до висновку що мала дитина вже є неабияким художником. Проте, не зважаючи на актуальність теми, ще й нині не всі педагоги надають належного значення малюванню і загалом творчості дітей, які мають свої особливості і потребують кваліфікованого керівництва.

Розвиток образотворчої діяльності дитини відбувається поступово у певній послідовності. Дослідники визначили такі загальні особливості малювання на початках: дообразотворчий етап, етап впізнавання предмету у випадкових лініях і етап задуманого зображення. На першому – дообразотворчому етапі розвитку малюнку (2-3 років) у своїх «каракулях», сувоях ліній, ламаних і прямих, рисочках та крапках дитина не бачить ніякої подібності з об'єктами. Вона засвоює предметні дії з олівцем, який залишає на папері сліди. На другому етапі дитина (4-5 років) починає розрізняти у своїх «малюнках» конкретні предмети. На третьому етапі (5-7 років) діти вже задумуються над тим, що будуть зображувати й про це говорять. Діти цього віку здебільшого малюють узагальнено. Сфера емоцій і фізичний стан дітей, як і розумові здібності загалом, відповідають віку і їх графічним неоднорідним можливостям. Отож, у процесі розвитку дитини в малюнку ми бачимо «каракулі», «макарони», «головоноги», «узагальненість», «прозорість», «типологію», «схематизм», «домальовування деталей» та інше. У наукових дослідженнях ці основні етапи характеризують орієнтовно наступним чином:

1. Дорисунковий (каракулярний) період (до 2-3 років). У цей час дитина робить хаотичні лінії та мазки. Це ще не справжній малюнок, а радше сенсомоторна активність, спрямована на дослідження матеріалів і можливостей власних рухів.

2. Схематичне зображення предметів (3-5 років). Діти починають малювати предмети за простими схемами. Наприклад, людина може виглядати як «головоніг» – коло (голова), до якого приєднані лінії (руки та ноги). Перспектива та пропорції ще не враховуються.

3. Уточнення деталей та символічне мислення (5-7 років). Дитина починає передавати в малюнках емоції, деталізувати фігури, додавати елементи сюжету. З'являється логіка в розташуванні предметів, однак ще можливі помилки в перспективах і пропорціях.

Малюнки дітей молодшого віку мають характерні риси, що відрізняють їх від малюнків старших дітей і дорослих:

1. Схематичність та спрощеність. Дитина малює предмети та людей у вигляді простих фігур, не приділяючи уваги анатомічній точності.

2. Відсутність перспективи. Об'єкти на малюнках розташовані без врахування реальних відстаней. Наприклад, сонце може бути намальоване у куті формату, або прямо біля людини, а будинок, дерева і сама людина однакового розміру, або значно менші, ніж вона сама.

3. Порушення пропорцій. Важливі для дитини деталі часто збільшуються у розмірах, а менш значущі можуть бути зовсім відсутніми. Наприклад, мама може бути намальована значно більшою, ніж інші члени родини.

4. Яскравість кольорів. Діти обирають кольори інтуїтивно, керуючись власними емоціями. Наприклад, якщо дитина любить жовтий, вона може намалювати жовте небо.

5. Символізм. Малюнки не завжди відображають реальний світ, оскільки діти додають власні уявлення та фантазії.

Йозеф Тор виділив такі чотири особливості у дитячих малюнках: *експресію* (творчість), *репродукцію* (відтворення), *композицію* (зміст, основну ідею) і *декорацію* (прикрашання) [5, с. 148].

Малювання не лише розвиває дрібну моторику, а й допомагає зрозуміти емоційний стан дитини. Психологи часто використовують дитячий малюнок як метод діагностики. Наприклад, велика кількість темних кольорів може свідчити про тривожність, а дрібні, малопомітні фігури – про невпевненість у собі. Якщо дитина малює сім'ю, але не зображає себе, це може вказувати на певні переживання чи почуття відчуженості.

Малюнки дітей молодшого віку є відображенням їхнього розвитку, світогляду та емоцій. У міру дорослішання діти поступово вдосконалюють свої навички, додаючи нові деталі та логічність до своїх зображень. Однак, навіть на початкових етапах малювання є важливим засобом комунікації та розвитку, що дозволяє батькам і педагогам краще зрозуміти внутрішній світ дитини.

Підсумовуючи написане, можна сказати, що малювання є особливо важливим заняттям для дітей молодшого віку. Воно тісно пов'язане з мовою і сприяє не лише розвитку моторики та координації, але й формує естетичний смак, просторове мислення, зорову пам'ять та уяву. Завдяки малюванню дитина пізнає світ, вчиться аналізувати об'єкти та взаємозв'язки між ними, виражати свої емоції та будувати гармонійні відносини з оточенням. Тому ця діяльність має винятково важливе значення для подальшого навчання. Підтримка природніх

творчих здібностей дитини педагогами та батьками є важливим кроком загального розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Баранова О. Малюнок сім'ї. Діагностика міжособистісних взаємин дітей у сім'ї. *Психолог*. 2005. № 2. С. 18-24.
2. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Теорія і методика навчання : навчально-метод. посібн. Ч. II. Івано-Франківськ : Ярина, 2017. 246 с.
3. Кардашов В. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Вид. дім «Слово», 2007. 296 с.
4. Стебельський Б. Малюнок дитини і для дитини. *Ми і наші діти*. Збірник I / за ред. Б. Гошовського; Об'єднання працівників дитячої літератури ім. Л. Глібова. Торонто ; Нью-Йорк, 1965. С. 51-66.
5. Tor Jozef. Podrecznik do nauki rysunku. Myslowice ; Krakow, 1931. 190 s.

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

ВПЛИВ СТРАХІВ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ У ЧАСІ ВІЙНИ

Боднар Марія,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Кирста Н. Р.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Постановка проблеми. Страх виступає базовою емоцією, що виникає у відповідь на реальну або уявну загрозу. Є важливою адаптаційною реакцією, спрямованою на виживання, оскільки допомагає організму мобілізувати ресурси для уникнення небезпеки або боротьби з нею. У дітей дошкільного віку страхи виступають закономірним компонентом їхнього психічного розвитку. Проте, в умовах воєнного стану страхи можуть значно змінюватися та поглиблюватися під впливом стресових факторів, що робить важливим вивчення психологічних особливостей страхів дітей у кризових умовах, оскільки саме в цей період формуються основи психічного здоров'я дитини. Діти, які переживають війни та інші насильницькі конфлікти, часто стикаються з такими психічними порушеннями, як посттравматичний стресовий розлад, тривожність, депресія та інші порушення розвитку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Дослідження психологів та педагогів К. Булавінової, А. Іванькової, М. Міщенко, С. Ройз зосереджуються на аналізі впливу війни та страхів на психічний стан дітей, з'ясовуючи механізми тривожності, адаптації, розвитку ПТСР та роль підтримки з боку дорослих. Як зазначає А. Іванькова, перебування у стані постійного стресу спричиняє у дітей розвиток тривожності, страхів та емоційної нестабільності. Діти можуть демонструвати підвищену чутливість до зовнішніх подразників, таких як гучні звуки чи різкі зміни в оточенні, що посилює їхнє відчуття небезпеки [1, с. 295].

Мета дослідження полягає у визначенні основних типів страхів, особливостей їх прояву та впливу на психічний розвиток дітей дошкільного віку в умовах війни.

Виклад дослідження. У період воєнних дій діти переживають емоційне та психічне навантаження через втрату рідних, насильство, зруйновані будинки, стресові ситуації, евакуацію та відсутність нормальних умов для навчання і розвитку. Відсутність стабільності у житті, зв'язок із травмуючими подіями та відчуття безпорадності впливають на психіку дітей, порушуючи їхній емоційний розвиток та підвищуючи ризик виникнення різноманітних страхів [1, с. 295]. Виокремлюємо такі основні типи страхів: страх смерті, страх перед повітряними тривогами, страх перед розлукою з батьками, страх перебування в укритті, страх перед невизначеністю та змінами.

Одним з найпоширеніших психічних наслідків війни для дітей є посттравматичний стресовий розлад, який виникає внаслідок пережитих травмуючих подій. Його симптоми включають нічні кошмари, флешбеки, відчуття безпорад-

ності, агресивну поведінку, замкнутість, відмову від соціальної активності та труднощі у навчанні. В деяких випадках це може призвести до розвитку серйозних депресивних станів, тривожних розладів та соціальної ізоляції. У дітей дошкільного віку ПТСР має особливі прояви: вони часто повторюють події, пов'язані з війною, через гру або малювання, що є спробою усвідомити і пережити ці події знову, або ж намагаються уникати ситуацій, які можуть нагадувати їм про насильство чи небезпеку [2, с.93-94].

Окрім того, постійна тривога і страхи можуть сприяти розвитку тривожних розладів, які виявляються у надмірному занепокоєнні перед майбутнім і навіть перед звичними ситуаціями, які раніше не викликали занепокоєння. Діти можуть виявляти надмірну чутливість до будь-яких змін у навколишньому середовищі, таких як гучні звуки, нові люди чи інші зміни в оточенні, що може ще більше поглиблювати їх внутрішній дискомфорт. Такий стан може заважати дитині вчитися і розвиватися, порушує соціальні навички, спричиняє проблеми у взаємодії з однолітками та дорослими. Не менш серйозними є наслідки депресії, яка проявляється через втрату інтересу до звичних ігор та активностей, погіршення апетиту, труднощі зі сном, а також у поганому настрої [3, с. 28].

Для запобігання негативних наслідків для психічного здоров'я дітям дошкільного віку важливо надавати своєчасну педагогічну підтримку та психологічну допомогу. Психотерапевтичні методи, такі як ігрова терапія, лялькотерапія, казкотерапія, арт-терапія та інші підходи, сприяють вираженню та обробці негативних емоцій, що допомагає знизити рівень тривожності та депресії. Крім того, створення безпечного середовища, стабільність та підтримка з боку дорослих є важливою складовою щодо допомоги дітям у переживанні травматичних подій.

Висновки. Психічний стан дітей дошкільного віку у часі війни є особливо вразливим, вони часто стикаються з численними стресорами, які можуть призвести до серйозних порушень у їхній психіці. Довготривалі наслідки страхів потребують своєчасного виявлення та корекції. Застосування спеціальних терапевтичних методів, створення стабільного та безпечного середовища, а також надання підтримки з боку дорослих можуть значно зменшити негативний вплив війни на психіку дітей та допомогти їм зберегти емоційну рівновагу в складних умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Іванькова А. Г., Денисенко А. О. Дитячий страх як особливий психологічний феномен. *Актуальні проблеми практичної психології* : збірник наукових праць. 2024. С. 294-297. URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20463/1/85.pdf>.
2. Мокія-Сербіна С. О., Заболотня Н. І., Мавропуло М. І. Посттравматичний стресовий розлад у дітей: раннє розпізнавання та координація надання медичної допомоги в умовах воєнного часу. *Сучасна педіатрія*. 2023. С. 91-98. URL: <https://med-expert.com.ua/journals/wp-content/uploads/2023/08/16.pdf>.
3. Ройз С., Булавінова К., Побережна Ю. Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам та опікунам. URL: <https://howareu.com/static-objects/howareu/media/zdorovyaditeipidchasviiniaptechka.pdf>.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ РІЗНОРІВНЕВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Бойко Мар'яна,

ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Плетеницька Л. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

У контексті реалізації компетентнісного підходу в початковій освіті особливої актуальності набуває моделювання інтегрованих різнорівневих завдань, які поєднують міжпредметний зміст і спрямовані на розвиток критичного мислення, дослідницьких навичок, екологічної свідомості та комунікативної культури здобувачів початкової освіти. Такі завдання забезпечують практикоорієнтоване навчання, дозволяючи учням бачити зв'язок між навчальними предметами та реальним життям. Ми подамо авторські різнорівневі завдання природничо-математичного змісту, вони апробовані впродовж педагогічної практики в початкових класах [4]. До прикладу, інтегроване завдання математичного змісту до теми «Дослідження дерев на дослідній ділянці» з курсу «Я досліджую світ».

Математична складова: дослідити умову задачі та провести творчу роботу над нею. Задача: на дослідній ділянці росте 4 ряди по 5 беріз, 6 рядів по 3 дуби і 2 ряди по 3 сосни. Скільки дерев росте на дослідній ділянці? Які дерева доречно садити у парках? Творча робота: змінити питання до задачі так, щоб збільшити кількість дій розв'язування. Розв'язування даної задачі молодшими школярами сприяє формуванню у них обчислювальних навичок виконання дій першого та другого ступеня, розвитку логічного мислення [2].

Природознавчий аспект пропонуємо реалізувати засобом короткотривалого «дослідницького проекту». Пропонуємо клас поділити на три групи «Берези», «Дуби», «Сосни».

Група «Берези» досліджує здатність беріз очищати повітря (вивчає фільтраційну функцію листя, фотосинтез), група «Дуби» аналізує, які види тварин мешкають поблизу дубів і чому (звертаючи увагу на харчовий ланцюг та екосистему), група «Сосни» вивчає вплив сосен на мікроклімат (вологозатримання, насичення повітря фітонцидами).

Після виконання обчислень кожна група презентує коротке повідомлення про своє дерево. Це сприяє формуванню у молодших школярів вміння встановлювати міжпредметні природничо-математичного зв'язки, розвиває екологічну грамотність.

Інтегроване завдання 2. Тема: «Обчислення води для поливу квітів».

Математична складова: дослідити числові дані та взаємозв'язок між ними в умові задачі та виконати творче завдання.

Задача: для поливу однієї квітки щодня потрібно 2 літри води. На клумбі росте 10 квітів. Скільки літрів води потрібно на 7 днів?

Творча робота: змінити запитання задачі так, щоб додати дію ділення (наприклад: на скільки днів вистачить 100 літрів води для поливу цієї клумби?).

Завдання сприяє формуванню обчислювальних навичок дій другого ступеня зокрема обчислення добутку трьох чисел.

Природознавчий аспект пропонуємо реалізувати засобом сюжетно-рольової гри. Пропонуємо учням вибрати собі ролі сонця, хмаринки, квітки, садівника.

«Сонце» розповідає школярам про випаровування води у спекотні дні, «Хмаринка» пояснює, як утворюється дощ та чому він важливий для рослин. «Квітка» висловлює власні «відчуття» при нестачі чи надлишку вологи а «Садівник» формулює правила ощадного поливу.

Таким чином, учні не лише розв'язують задачу, але й усвідомлюють значення води для живих організмів, розвивають екологічну грамотність і вчаться моделювати реальні життєві ситуації.

Інтегроване завдання 3. Тема: «Графік температури»

Математична складова: дослідити умову задачі та здійснити творче її опрацювання.

Задача: учні отримують таблицю з температурою повітря за 5 днів. Потрібно побудувати стовпчасту або лінійну діаграму температури й обчислити середню температуру за п'ять днів.

Творча робота: змінити умову задачі так, щоб додати нові математичні дії (наприклад: обчислити, на скільки градусів температура найтеплішого дня перевищує середню або найнижчу; визначити загальну зміну температури за поданий період). Дане завдання розвиває навички читання та побудови діаграм, аналізу та інтерпретації числових даних з діаграм, критичного осмислення температурної інформації [1, с. 86].

Природознавчий аспект реалізується через дослідницьку діяльність. Учні пропонуємо створити міні-метеостанцію: три однакові склянки з водою розміщують у різних умовах – на сонці, в тіні, у прохолодному приміщенні. Вимірюють температуру води до початку досліду та через 30 хвилин. Учні порівнюють одержані кількісні показники й формулюють висновки як сонце та навколишнє середовище впливають на швидкість нагрівання води.

Дане завдання формує навички спостереження, збору даних, експериментування й розвитку природничо-наукового мислення здобувачів початкової освіти.

Моделювання інтегрованих різнорівневих завдань дає змогу реалізувати міжпредметну інтеграцію не лише на рівні змісту, а й через методи діяльності. Такі завдання сприяють формуванню ключових компетентностей здобувачів початкової освіти, зокрема екологічної, математичної, соціальної й громадянської. Вони активізують пізнавальну діяльність, залучають учнів до спільного дослідження реальних життєвих ситуацій та розвивають навички критичне мислення, комунікацію, співпрацю та креативність. Рекомендуємо використовувати інтегровані різнорівневі завдання як на уроках так і у позакласній та позашкільній діяльності молодших школярів. Дані варіанти роботи з здобувачами початкової освіти є пізнавальними та креативними, актуальними та необхідними.

Список використаних джерел

1. Гільберт Н. Інтегроване навчання в початковій школі: теорія і практика. Львів : Літера, 2021. 220 с.

2. Коломоєць Т. Інтеграція змісту початкової освіти: методичний аспект. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. 180 с.

3. Жосан Т., Кравець Г. STEM-освіта в початковій школі : методичні рекомендації. Київ : Центр учителя, 2022. 125 с.

4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/2018/standart.pdf> (дата звернення 10.04.2025).

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЗАГРОЗИ АКАДЕМІЧНИЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Бурчак Вікторія,
II курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Паска Т. В.,
доктор філософії, асистент.

Одним з ключових технологічних здобутків є розвиток штучного інтелекту (ШІ), що знайшов широке застосування в освітньому процесі. Інструменти на основі ШІ відкривають нові можливості для автоматизації освітнього процесу, персоналізації навчання, поліпшення оцінювання та аналізу даних. Проте поряд із позитивними аспектами виникає питання щодо академічної доброчесності.

Академічна доброчесність є основоположним принципом освіти, що забезпечує справедливість, чесність і прозорість у навчальному процесі. Застосування генеративних моделей ШІ, може підривати основні принципи академічної доброчесності та зумовлює необхідність розробки нових стратегій для запобігання зловживанням [2, с. 69].

Питання впровадження ШІ в освітній процес досліджували такі науковці: Н. Базелюк, О. Базелюк, О. Бородієнко, В. Коваленко, М. Мар'єнко, І. Регейло, О. Слободянюк та інші.

Варто підкреслити, що використання ШІ створює ризик маніпуляції науковими дослідженнями. Автоматична генерація та модифікація даних може спотворювати результати досліджень, підриваючи довіру до наукової спільноти. Штучний інтелект створює нові загрози для академічної доброчесності, які мають як технічний, так і етичний характер. Серед них:

- автоматизоване написання текстів: генеративні мовні моделі дозволяють студентам створювати свої роботи без глибокого розуміння теми, що унеможливорює перевірку їхньої самостійності;

- фальсифікація наукових даних: ШІ може генерувати правдоподібні, але вигадані дані для досліджень, що підриває достовірність наукових висновків;

- обхід систем плагіату: деякі студенти використовують ШІ для перефразування текстів, що обходять стандартні антиплагіатні перевірки;

- автоматизовані відповіді на тестові завдання: алгоритми можуть аналізувати питання та підбирати правильні відповіді в режимі реального часу, що знижує об'єктивність оцінювання знань;

- підміна авторства: зростає ризик того, що роботи, написані ШІ, можуть бути подані як власні наукові праці, що підриває засади академічної етики [1; 2].

Ці загрози потребують розробки нових стратегій запобігання, зокрема вдосконалення технологій виявлення ШІ-генерованих матеріалів, а також підвищення рівня цифрової грамотності студентів та викладачів. Академічні установи розробляють комплексні стратегії, спрямовані на збереження академічної доброчесності та мінімізацію ризиків, пов'язаних із використанням ШІ-інструментів у навчанні та наукових дослідженнях. Однією з найбільш ефективних практик є розробка спеціалізованих програмних засобів для ідентифікації текстів, створених штучним інтелектом, перехід до нових методів оцінювання знань, які ускладнюють використання ШІ. Серед таких методів – інтерактивні усні іспити, проектне навчання та ситуаційні завдання.

Під час дослідження цієї теми ми провели опитування, що є ефективним інструментом для оцінки рівня усвідомлення загроз, виявлення тенденцій у використанні ШІ та розробки ефективних механізмів запобігання академічному шахрайству. Опитування проведено серед студентів педагогічного факультету 1-2 курсів ОР бакалавр спеціальності «Професійна освіта. Цифрові технології». Вибіркова сукупність включала 28 респондентів. Формат дослідження – анонімне онлайн-опитування, яке складалося з 13 запитань. Основні категорії питань охоплювали: частоту використання ШІ в навчальному процесі; основні цілі використання (автоматизація завдань, пошук інформації, написання текстів тощо); рівень обізнаності щодо етичних ризиків; ставлення до академічної доброчесності у контексті ШІ; пропозиції щодо регулювання використання ШІ в освіті.

За результатами опитування:

- 50% студентів щодня використовували ШІ для виконання навчальних завдань;

- 46% студентів висловили, що не зовсім обізнані щодо потенційних етичних проблем, пов'язаних з використанням ШІ в навчанні;

- 28% студентів вважають, що використання ШІ покращує якість навчання, та робить його більш, ефективним;

- 61% респондентів вказали на необхідність чітких університетських політик щодо використання ШІ в освіті.

Результати опитування свідчать про зростаючу роль штучного інтелекту в освіті та необхідність адаптації освітніх практик до нових викликів. Формування чітких правил використання ШІ, підвищення рівня обізнаності та запровадження нових методів оцінювання можуть допомогти зберегти академічну доброчесність у цифрову епоху.

На нашу думку, шляхи подолання загроз використання ШІ в освітньому процесі можна визначити таким чином:

- підвищення цифрової грамотності: навчання студентів етичному використанню ШІ та розвитку критичного мислення;

- посилення систем перевірки робіт: використання удосконалених антиплагіатних програм, що можуть аналізувати стиль написання;

- розвиток альтернативних форм оцінювання: впровадження відкритих питань, усних іспитів та практичних завдань;

- етичні кодекси та політика університетів: розробка чітких правил щодо використання ІІІ у навчальному процесі [3, с. 73-74].

Таким чином, результати проведеного опитування підтверджують необхідність подальших досліджень і розробки ефективних механізмів регулювання використання ІІІ в освіті. Більшість студентів визнають, що вони використовують ІІІ для навчальних цілей, однак при цьому багато хто не усвідомлює потенційних етичних ризиків.

Список використаних джерел

1. Куцак Л. Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики. *Modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training methodology theory experience problems*. 2025. № 74. С. 27–37. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-74-27-37> (дата звернення: 31.03.2025).

2. Palamar S., Naumenko M. Artificial intelligence in education: use without violating the principles of academic integrity. *Educological discourse*. 2024. Vol. 44, no. 1. P. 68–83. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15> (дата звернення: 31.03.2025).

3. Drach I., Petroye O., Borodiyenko O., Reheilo I., Bazeliuk O., Bazeliuk N., Slobodianiuk O. The use of artificial intelligence in higher education. *International scientific journal of universities and leadership*. 2023. № 15. С. 66–82. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82> (дата звернення: 31.03.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Гаврищук Вероніка,
ІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Салига Н. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Використання учителем початкових класів інформаційних технологій є стратегічним завданням сучасної освіти, що обумовлено низкою факторів. Перш за все, насичення електронно-цифровими засобами освітнього простору вимагає від педагогів інноваційних підходів до виховання учнів, які ще з раннього дитинства починають цікавитись цифровими пристроями. До того ж, інформаційні технології полегшують доступ до інформації, роблять освітній процес не лише захоплюючим та доступним, але й наближеним до сучасних реалій. Цифрові технології надають учителеві значно більше можливостей у підготовці учнів до активної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, допомагають реалізувати особистісно-орієнтований підхід, створюють умови для активної участі кожного учня в освітній діяльності, розвивають критичне мислення, забезпечують ефективну педагогічну взаємодію тощо [2, с. 2-8].

Інформаційні технології є комплексом взаємопов'язаних комп'ютерних систем, програмного забезпечення, електроніки, обчислювальної техніки, різ-

них технічних засобів, призначених для підвищення ефективності діяльності в різних царинах, зокрема в освітній. Кожен учитель початкової школи повинен володіти вміннями використовувати інформаційні технології як на уроках, так і в процесі виховної діяльності, що значно покращить освітній процес у закладі освіти загалом.

Одне з головних завдань початкової школи – навчити учнів користуватися інформаційними технологіями. Наскільки ефективно буде реалізоване це завдання, великою мірою залежить розвиток нашої країни.

Основними функціями сучасних інформаційних технологій є наступні: інформаційна, комунікативна, мотиваційна, організаційна, контролююча, діагностична та розвивальна.

Однак інформаційні технології у початковій школі використовуються хаотично та безсистемно і в основному з метою контролю засвоєних знань. Як засвідчують праці сучасних дослідників (М. Борисенок, І. Остапівська І., Н. Семеній та ін.) головними причинами такої ситуації є недостатнє фінансування початкової школи, брак відсутність належної кількості програмних засобів, методичного забезпечення із використання інформаційних технологій, низький рівень інформаційної компетентності значної частини вчителів початкової школи.

Особливий вплив мають інформаційні технології на виховний процес початкової школи, так як надають великі можливості для формування цифрової культури учнів, вчать безпечному використанню соціальних мереж та Інтернету, розвивають комунікативні вміння та навички. Використання інтерактивних казок, відео та рольових ігор розвивають в учнів почуття емпатії, виховують соціальні навички та формують морально-етичні цінності. А такі зручні онлайн-інструменти як онлайн-щоденники, чати, відео-конференції полегшують комунікацію між учителем та батьками [3, с. 256-260].

Вчитель початкової школи у процесі виховної діяльності з учнями може використовувати такі інформаційні технології як презентації, анімації, навчальні відео тощо. Перевагами комп'ютерних презентацій є чітка структурованість запропонованого учням матеріалу, доступне учням поєднання тексту, схем та зображень, що сприяє кращому засвоєнню інформації. Для створення презентацій з різними мультимедійними ефектами використовуються такі інструменти як PowerPoint, онлайн-сервіс Canva, платформа Prezi та ін. Сильний емоційний вплив на учнів справляє використання анімацій, що робить виховний процес більш цікавим та захоплюючим. Унікальними інструментами для створення анімованих презентацій є такі онлайн-платформи як Moovly, Powtoon, Scratch та ін [4, с. 216-221].

Створити унікальний візуальний контент допомагає вчителю початкової школи навчальні відео, які дозволяють подавати інформацію в інтерактивній формі, дають можливість дітям переглядати матеріал у зручний час. Джерелами інтерактивних навчальних відео є YouTube, Edpuzzle та освітні платформи як Edmodo, Classroom та Google, які дозволяють вчителю спілкуватися онлайн та відстежувати прогрес навчання у форматі соціальної мережі [1].

Викликами використання інформаційних технологій у виховній діяльності вчителя початкової школи є обмеження живого спілкування, перезавантаження інформацією, потреба контролю за безпекою учнів з метою впливу на них шкідливого контенту, необхідність дотримання балансу між інформаційними технологіями та традиційними виховними методами з метою забезпечення гармонійного розвитку учнів та ефективності виховного процесу. Інформаційні технології є ефективним засобом, який за умови грамотного поєднання із традиційними методами виховання здатні створити безпечний та комфортний освітній простір для учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Борисонок М. Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі нової української школи. 2020. Doi: <https://doi.org/10.36074/25.09.2020.v2.06>.
2. Семеній Н. О. Використання сучасних ІКТ для розвитку соціальної і здоров'язбережувальної компетентностей учнів початкових класів. *Академічні візії*. 2024. Вип. 37. С. 2-8.
3. Остапівська І. Використання інформаційних технологій у виховній діяльності вчителя початкових класів Нової української школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 207. С. 256-260.
4. Шестобуз О. Особливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 1. С. 216-221.

ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕЙТКІПІНГУ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДТРИМЦІ ДИТИНИ І СІМ'Ї

Гуменюк Віталіна,
І курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Сабат Н. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У сучасному підході до соціально-педагогічної підтримки сімейного виховання дітей дедалі більшого визнання на міжнародному рівні набуває концепція гейткіпінгу. Цей підхід є інноваційною технологією у сфері соціальної роботи, яка виконує функції координації та регулювання соціальних послуг. У контексті захисту прав дитини та підтримки сім'ї гейткіпінг означає впровадження стратегій ранньої деінституалізації, розбудову сервісів, що спрямовані на попередження потрапляння дітей до інтернатів та створення умов для їхнього повернення до рідної чи альтернативної родини. Для досягнення цієї мети розвивається мережа послуг для дітей і сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, з акцентом на підвищення якості таких послуг.

Гейткіпінг реалізується через ключові технології соціальної роботи: ведення випадку, оцінку потреб, втручання, вилучення дитини із загрозливого

середовища та її подальше влаштування у безпечне сімейне середовище. Розглянемо ці інструменти детальніше.

Ведення випадку – це послідовна, структурована діяльність соціального працівника з клієнтом (сім'єю), що включає оцінювання потреб, обґрунтування відкриття випадку, розробку індивідуального плану, залучення фахівців, координацію дій, моніторинг процесу і підбиття підсумків роботи. Цей процес базується на принципах комплексності, міждисциплінарної взаємодії, партнерства з клієнтом, опори на сильні сторони та активну участь батьків у прийнятті рішень щодо дитини.

Виділяють три основні моделі ведення випадку: мультидисциплінарну, за якої різні фахівці працюють за окремими планами, але координують дії; трансдисциплінарну, де основну взаємодію з клієнтом здійснює один спеціаліст, який комунікує з іншими фахівцями; міждисциплінарну, яка передбачає інтеграцію зусиль усіх спеціалістів в єдиний план з узгодженими підходами та активною участю клієнта [2, с. 39].

Менеджер випадку, зазвичай соціальний працівник, виконує координуючу та представницьку роль. Для цього він повинен мати навички адвокації, фасилітації, ефективної комунікації й організації взаємодії.

Першим кроком у веденні випадку є оцінка потреб дитини та її сім'ї. У вітчизняному контексті ця технологія розроблена за участю провідних науковців та неурядових організацій. Вона охоплює три ключові блоки: розвиткові потреби дитини, виховний потенціал батьків та вплив середовища. Кожен блок має набір показників, що дозволяють визначити ефективність сімейного виховання.

Оцінка потреб є критично важливою у контексті реформування системи надання соціальних послуг. Вона слугує інструментом для визначення типу необхідного втручання, моніторингу результатів і планування роботи соціальних служб. Цей процес включає збір даних, аналіз, інтерпретацію результатів за допомогою інтерв'ю, спостережень, спеціалізованих методик і консультацій з фахівцями. Основою виступає теорія прив'язаності.

На підставі оцінки потреб приймається рішення щодо технології втручання, яка може бути кризовою або профілактичною. У разі загрози життю чи здоров'ю дитини застосовується кризове втручання (інтервенція), що передбачає оперативні дії для її захисту. У випадках раннього втручання мова йде про дії щодо малюків із вадами розвитку або тих, хто перебуває у сім'ях соціального ризику.

Психосоціальне втручання включає кризове консультування – допомогу у подоланні гострих емоцій, відновленні контактів, підвищенні самооцінки, активізації клієнта до змін. У 2016 році в Україні було затверджено Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання, що передбачає надання термінової підтримки та координацію дій фахівців різного профілю [1].

Гейткіпінг також слугує основою для соціально-педагогічного супроводу прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, а також дітей у складних життєвих обставинах. Мета цього супроводу – створити сприятливий психологічний клімат, допомогти дитині адаптуватися, зберегти контакти з біологічною родиною, підготуватися до самостійного життя. Підтримка реалізується через

індивідуальний підхід до кожної сім'ї, надання комплексу соціальних послуг та регулярні візити.

Важливою інновацією є розвиток патронатного виховання, яке здобуває популярність як альтернатива інтернатам. Суть цієї форми – тимчасове розміщення дитини у сім'ї патронатного вихователя, що забезпечує догляд, виховання та підтримку з можливістю збереження звичних умов життя та контактів з рідними. Це сприяє мотивації до змін як у дітей, так і у батьків. Перевага сімейного патронату полягає у збереженні дитини в сімейному середовищі, що дозволяє уникнути інституційного виховання і підтримати її у критичний період життя.

Підсумовуючи, зазначимо, що впровадження технології гейткіпінгу у практику соціально-педагогічної підтримки дитини і сім'ї дає змогу ефективно використовувати ресурси, уникати дублювання послуг і підвищити їхню результативність

Список використаних джерел

1. Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсам, 2012. 536 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Йосипенко Марія,

1 курс ОР магістр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Луцан Н. І.,

доктор педагогічних наук, професор.

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізації освіти та поширення дистанційного навчання питання розвитку мовлення молодших школярів набуває особливої актуальності. Дистанційна освіта, з одного боку, відкриває нові можливості для навчання – завдяки використанню мультимедійних технологій, інтерактивних платформ та цифрових інструментів. З іншого боку, вона створює певні труднощі у формуванні й розвитку усного та писемного мовлення, оскільки обмежує безпосередню комунікацію з учителем і однолітками, змінює звичні форми навчальної взаємодії, а також може впливати на мотивацію учнів. Зважаючи на це, актуальним є питання адаптації методики навчання української мови в початковій школі до умов дистанційного навчання, що визначає необхідність проведення комплексного наукового дослідження з цієї теми.

Мета статті – це дослідження спрямоване на визначення ефективних методів і підходів для забезпечення повноцінного мовленнєвого розвитку молодших школярів у дистанційному форматі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В енциклопедичному словнику зазначено, що мовлення – це «функціонування мови в процесах вираження й обміну думок, конкретна форма існування мови як особливого виду суспільної діяльності» [1, с. 54-55]. У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» визначено дистанційне навчання як систему технологій, що гарантує оперативну доставку учням достатньої кількості матеріалу, що вивчається [3, с. 1-10].

Водночас дистанційне навчання, хоча і забезпечує доступ до освітніх ресурсів, створює певні труднощі, зокрема обмежену безпосередню взаємодію з учителем і однокласниками, що може негативно впливати на мовленнєву активність дітей.

Дистанційне навчання учитель може здійснювати в синхронному та асинхронному режимах з використанням електронних освітніх платформ. Нам імпонують виділені О. Муковіз риси дистанційного навчання, серед яких: 1) гнучкість (учні можуть відвідувати заняття із будь якого місця та в довільний час або точно зазначений час); 2) поетапність (в основу покладено принцип поетапного вивчення дисципліни); 3) нова роль учителя (на вчителя покладено функції координування пізнавального процесу, керівництво навчальними проектами та ін.); 4) Спеціалізований контроль якості освіти; 5). використання спеціалізованих технологій і засобів навчання; 6) опора на сучасні засоби передачі освітньої інформації [2, с.320-325].

Нами виділені основні методи ефективного розвитку мовлення молодших школярів:

1. Робота з медіатекстом. Цей метод ефективно розвиває мовлення, залучає одразу більшість або увесь клас до виконання завдання. Вчитель може запропонувати декільком учням прочитати текст, іншій частині класу – знайти відповідну інформацію у тексті, іншим учням – висловити власну думку з приводу почутого, погодитися чи не погодитися з написаним, деяким – запропонувати доповнити текст чи змінити щось у ньому.

2. Метод онлайн-проєкту. Метод проєкту допомагає розвивати мовленнєві навички кожного здобувача освіти, адже кожен представляє ту чи іншу інформацію. Набув поширення цей метод саме зараз, адже за допомогою нього в умовах дистанційної освіти можна поєднати як групові, так і індивідуальні види діяльності, що особливо є важливим на уроках української мови та літературного читання.

3. Метод театралізації. Учитель може після прочитання певного твору запропонувати учням завдання розіграти ту чи іншу сценку з твору, або обрати улюбленого героя і розіграти його слова [4].

4. Сюжетно-рольова гра. Учні можуть записати відео, у якому будуть розповідати та описувати гру. Саме це і розвиває в учнів мовленнєву діяльність.

5. Складання кожним учнем усної розповіді під час уроку. Це сприяє розвитку мовленнєвих навичок кожного здобувача освіти, розвитку впевненості у собі, у своїх силах, комунікативних навичок, допомагає позбавитися страху публічних виступів.

Отже, аналіз джерел показав, що з метою розвитку мовлення доцільно використовувати такі методи роботи як метод медіатекстів, онлайн-проєктів,

театралізації, сюжетно-рольових ігор та усного мовлення під час уроків. Ці методи сприяють розвитку комунікативних навичок, креативного мислення та мовленнєвої активності учнів.

Таким чином, незважаючи на певні обмеження дистанційного навчання, завдяки правильному педагогічному підходу та використанню сучасних технологій можна ефективно розвивати мовлення молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Українська енциклопедія / за ред. М. П. Бажана. Київ : Головна редакція української енциклопедії, 1982. Т. 7. С. 54-55.
2. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ : Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року : Постанова Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2000 р. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
4. Театралізація на уроці. Освіторія: веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Ласиця Діана,
II курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Паска Т. В.,
доктор філософії, асистент.

Інклюзивна освіта сьогодні є невід'ємною складовою гуманістичної парадигми сучасної педагогіки, яка визнає право кожної дитини, незалежно від стану її здоров'я, фізичних або інтелектуальних порушень, на якісну освіту. Вона передбачає створення сприятливого освітнього середовища, в якому всі здобувачі освіти можуть навчатися разом, отримуючи належну підтримку. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах цифровізації освіти, яка відкриває нові можливості для забезпечення рівного доступу до знань.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % новонароджених дітей можна умовно вважати повністю здоровими. Решта мають ті чи інші порушення психофізичного розвитку або перебувають у стані, який не можна віднести ані до здоров'я, ані до хвороби. Визнання їхніх освітніх потреб, інтересів та прав – ключовий крок до забезпечення інклюзивності в освітньому процесі [3, с. 5].

Питання використання цифрових технологій як засобу інклюзивної освіти та їх потенціалу для забезпечення освітніх потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами досліджували такі науковці: О. Будник, Н. Квітка,

Т. Коломоєць, Л. Лаврінєнко, Н. Савінова, В. Стинська, О. Цюняк, О. Чекан, С. Чупахіна та ін.

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальної діяльності [4, с. 12]. Одним з головних завдань цієї системи є врахування широкого спектра потреб здобувачів освіти в освітньому середовищі. Саме цифрові технології стали важливим інструментом для реалізації цього завдання.

Цифрові технології відкривають нові шляхи для персоналізації та адаптації освітнього процесу. Наприклад, електронні підручники із можливістю збільшення шрифту та озвучення сприяють кращому засвоєнню інформації здобувачам освіти з порушеннями зору. А використання субтитрів та синхронного підсвічування тексту у відеоуроках значно підвищує ефективність навчання для дітей із порушеннями слуху [2].

Окремий напрям – асистивні технології, які відкривають можливість комунікації для здобувачів освіти з мовленнєвими порушеннями або повною відсутністю мовлення. Програми альтернативної комунікації, екранні читачі, адаптивні клавіатури – усе це значно полегшує взаємодію таких здобувачів освіти з освітнім середовищем. Дослідження, проведене ЮНІСЕФ у 2022 році, підтверджує ефективність впровадження таких технологій для забезпечення якісної інклюзивної освіти в Україні [1].

Використання інтерактивних форм навчання та елементів гейміфікації також відіграє важливу роль. Інтерактивні дошки, освітні ігри, мобільні додатки не лише підвищують мотивацію до навчання, але й сприяють розвитку когнітивних та соціальних навичок. Особливо це актуально для дітей із розладами спектру аутизму, яким складно підтримувати звичайну комунікацію, але які активно взаємодіють із візуальними і цифровими інтерфейсами.

Дистанційне та змішане навчання, що активно впроваджувалося в умовах пандемії COVID-19, повномасштабної російсько-української війни, стало ще одним кроком до розширення можливостей інклюзивної освіти. Онлайн-платформи дозволяють здобувачам освіти з обмеженими фізичними можливостями навчатися в комфортному для них середовищі та темпі, а також зберігати контакт з однолітками у віртуальному просторі.

Попри очевидні переваги, впровадження цифрових технологій в інклюзивну освіту супроводжується низкою викликів:

- нерівний доступ до технологій, особливо у сільських і малозабезпечених регіонах, ускладнює забезпечення рівних умов для всіх здобувачів освіти;
- недостатня цифрова компетентність педагогів стає бар'єром для повноцінного використання цифрових інструментів у навчанні дітей з ООП;
- брак фінансування на закупівлю технічних засобів, програмного забезпечення та адаптаційних ресурсів гальмує розвиток інклюзивного цифрового середовища.

Варто підкреслити, що розв'язання цих проблем вимагає системного підходу, зокрема:

- упровадження програм підвищення кваліфікації для педагогів щодо інклюзивного навчання з використанням цифрових інструментів;
- розробки державних та місцевих програм фінансування інклюзивної цифрової освіти;
- залучення батьків, громадських організацій та міжнародних партнерів до підтримки інклюзивних ініціатив;
- забезпечення рівного доступу до технологій через пільгові програми, освітні гранти та мобільні цифрові рішення.

Таким чином, цифрові технології стають не лише технічним ресурсом, але й важливим соціальним інструментом інтеграції, розвитку та реалізації потенціалу кожного здобувача освіти. Інклюзія через цифровізацію – це не лише інновація, а необхідність для побудови справедливого суспільства. Однак ефективне використання цих можливостей потребує подолання бар'єрів доступності, підвищення кваліфікації педагогів і створення сталих освітніх стратегій.

Список використаних джерел

1. Зміцнення національної екосистеми для надання та використання асистивних технологій / альтернативної і допоміжної комунікації для дітей з інвалідністю в Україні. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/41231/file> (дата звернення: 31.03.2025).
2. Квітка Н. Використання цифрових технологій у процесі дистанційного навчання дітей з ООП / Інститут спеціальної педагогіки ім. М. Яремченка НАПН України. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=8918> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Лавріненко Л. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти) : навч.-метод. посібник. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.
4. Порошенко М. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

КАЗКОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИГОДНИЦЬКОЇ ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША «ГЕНІАЛЬНЕ КОХАННЯ»

Ленько Христина,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Качак Т. Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Сучасна література для юнацтва – багатогранна, вона порушує теми дорослішання, самопізнання, дружби, боротьби зі страхами та пошуку сенсу життя. Поряд із реалістичним зображенням світу присутні казкові мотиви. Магічні світи, таємничі істоти, випробування героя – популярні елементи поезики творів для дітей та юнацтва. Це засвідчують, наприклад, книги Дари Корній, Сашка Дерманського, Галини Рис та інших сучасних авторів, які пишуть у жанрі магічного реалізму. Казкові мотиви присутні й у реалістичних, соціально-психологічних, шкільних та історико-пригодницьких повістях.

Оригінальні художні історії, у яких відчувається дух пригод, чарівності та непередбачуваних подій створює Олександр Гаврош. Його твори поєднують у собі щось знайоме й водночас незвичне: реальність переплітається з казковими мотивами, буденне перетворюється на дивовижне, а звичайні люди стають героями власної історії.

Мета статті: проаналізувати казкові мотиви у пригодницькій історико-біографічній повісті Олександра Гавроша «Геніальне кохання», визначити їхню роль у розвитку сюжету, формуванні образів героїв.

Теоретико-методологічна основа У працях Ю. Коваліва, Н. Марченко, Є. Барана розглядаються Теоретико-методологічні основи аналізу художніх творів, зокрема казкових мотивів у пригодницькій прозі розглядають І. Бойцун, О. Горбонос, Т. Качак, В. Кизилова, Ю. Ковалів, Н. Марченко. Творчість Олександра Гавроша – об'єкт дослідження Т. Качак, Н. Марченко, В.Кизиловой, Л. Овдійчук.

Казка – це особливий світ, який переносить нас у чарівні реальності, наповнені пригодами, випробуваннями й дивами. Вона захоплює, дарує можливість переживати разом із героями їхні радощі та труднощі, а головне – вчить мріяти та вірити в добро. Літературна казка – «художній твір письменника, який, модифікуючи жанрово-стильові особливості фольклорної казки, формує новий за якістю авторський текст із різними інтертекстуальними елементами (цитатами, ремінісценціями, алюзіями тощо)» [4, с. 568]. Твори цього жанру характеризуються стабільною структурою і композиційними елементами, а також протиставленням персонажів або їх груп. У них відсутні детальні описи природи та побуту. Сюжет казки зазвичай багатий на епізоди, має драматичний розвиток подій і фокусується на герої, що завершується щасливо або повчально. Казка традиційно є прозовою, за обсягом більша за байку і не містить сатири, як це характерно для останньої.

У літературі для юних читачів поширені не тільки казки як жанр, але й казковість як тип образності, що, на думку дослідниці Т. Качак, «може виявлятися у художньому творі будь-якого жанру на таких рівнях: тематико-проблематичному, образному, композиційно-стильовому, мовно-наративному» [2, с. 314].

Широко використовує казковість у своїх пригодницьких повістях Олександр Гаврош. Його творчість охоплює різні жанри, зокрема пригодницьку й історичну прозу, що часто містить елементи казковості та фольклору. Це засвідчують і п'ять повістей серії «Музей пригод».

Повість «Геніальне кохання» – четверта книга, в якій розповідається про те, як директор Музею раритетів Роман Лук'янович, його син Ясь Попадинець, завідувачка фондами Яна Приймак і музейна заступниця Марина Андріївна потрапляють на весілля Івана Франка. Як і в попередніх частинах, О. Гаврош використовує казковий мотив мандрів у часі за допомогою крісла-гойдалки. Місцем дії стає Національний музей літератури, розташований у Колегії Павла Галагана, де 1886 року справді відбулося весілля Франка з Ольгою Хоружинською.

Щоб пізнати письменника – «потрібно поспілкуватися з ним і поспостерігати за ним. Така нагода випадає Яні, а разом з нею і всім читачам.

Психологічний і зовнішній портрет письменника, риси його характеру, поведінка, емоції, звички дуже чітко візуалізовано. Франко постає в колі однодумців й симпатиків, членів «Київської Громади», які підтримували його» [3]. Через невеличку подію – одруження Франка, розширюємо своє уявлення про нього. Мандрівка в часі, розмова із самим Іваном Франком, вечірка в Лисенка та багато інших деталей наближують постать генія, *«людини слова і діла»* [1, с. 106] до юних читачів. І в цьому – «майстерність письма Олександра Гавроша, його вміння розповідати захопливо, цікаво, інтригуюче, вправно поєднувати в межах одного тексту елементи художньої біографії, жанрів пригодницької та фантастичної літератури» [3].

Казковість, яка є складовою частиною дитячої літератури, дає можливість мріяти, вірити у чудеса, краще розуміти минуле. Через твори Олександра Гавроша, в яких поєднано історико-біографічні факти, пригоди й казковість, діти не тільки пізнають культуру й історію, але й розвивають творче мислення, емоційно переживають зображені події, пізнають долю українських митців.

Список використаної літератури

1. Гаврош О. Д. Геніальне кохання. Харків : Фоліо, 2021. 218 с.
2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. 3-тє вид., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
3. Качак Т.Б. Художня Франкіана: пригодницький екскурс Олександра Гавроша. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/06/03/081606.html>.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Підкамінна Галина,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Мацук Л. О.,
кандидат педагогічних наук, професор.

Компетентність має вікові характеристики, які слугують орієнтирами розвитку особистості на різних етапах життя. Вона є комплексною характеристикою, що включає знання, вміння, навички, креативність, здатність до творчого вирішення завдань, самостійність і самооцінку. Мовленнєва компетентність визначається як вміння адекватно використовувати мову в конкретних ситуаціях, включаючи невербальні засоби виразності. Компетентність є особистісною якістю, тоді як компетенція охоплює питання, що характеризують цю якість.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти України, мовленнєва діяльність визначається віковою зрілістю, рівнем грамоти та комунікативними здібностями дитини. Автори БКДО пов'язують поняття «компетентність» із зрілістю та авторитетністю, формуючи зв'язок: компетентність – компетенція –

зрілість – авторитетність. Основні компоненти мовленнєвого розвитку дошкільнят включають: мовленнєву, лексичну, фонетичну, граматичну, діалогічну та комунікативну компетентності [1]. Триєдина мета розвитку мовлення дошкільників полягає у формуванні мовленнєвої компетентності, що є основною характеристикою особистості. Це досягається через розвиток мовлення, навчання мови та мовленнєве виховання.

Психолого-педагогічні аспекти формування мовленнєвої компетентності особистості окреслено у працях учених: А. Богуш, М. Вашуленко, К. Крутій, Л. Мацук, М. Мурашко, Н. Гавриш, Т. Поніманська та ін. Питання впровадження цифрових технологій в освітній процес закладів освіти висвітлено в наукових працях К. Андрющенко, К. Існюк, Т. Коваленко, С. Кондратюк, Г. Назаренко, О. Ставська та ін.

Формування мовлення у дошкільному віці охоплює всі рівні мови: звуки, слова, словоформи, словосполучення, речення та тексти. Ефективний мовленнєвий розвиток залежить від тісного зв'язку між вихованням звукової культури, розвитком словника, граматично правильним мовленням та формуванням зв'язного діалогу і монологу.

Однією з ключових умов комунікативного розвитку дітей є створення сприятливого середовища. Для організації мовленнєвої діяльності важливо забезпечити доброзичливу атмосферу, де діти можуть активно спілкуватися, довіряти та помилятися. Розвивальне середовище включає:

- книжковий куточок з тематичними книгами; центр сюжетно-рольових ігор для відтворення спілкування в різних ситуаціях; куточок театралізованих ігор для розвитку творчих здібностей та мовлення; куточок усамітнення з ілюстративним матеріалом та іграшками для спілкування або самотності [2].

У сучасному світі цифрові технології стають необхідними в мовленнєвій роботі з дітьми дошкільного віку. Вони відкривають нові можливості для навчання та створюють інтерактивне середовище, що сприяє активному залученню дітей до освітнього процесу. Новітня система дошкільної освіти адаптується до цифрової трансформації, використовуючи цифрові інструменти для розвитку мовлення дітей. Основна мета впровадження цих технологій – створення інтерактивного середовища, яке сприяє всебічному мовленнєвому розвитку, включаючи розширення словникового запасу, вдосконалення вимови, формування граматичних навичок та розвиток комунікаційної компетентності [4].

Переваги використання цифрових інструментів включають:

- інтерактивність: цифрові технології створюють цікаві завдання, що стимулюють мовленнєву активність дітей через ігри та голосові команди;
- мотивація до навчання: яскравий дизайн і мультимедійні ефекти підвищують інтерес до навчання, що сприяє кращому засвоєнню мовленнєвих навичок;
- індивідуалізація навчання: додатки адаптуються до потреб кожної дитини, враховуючи її темп розвитку та інтереси;
- розширення словникового запасу: мультимедійні матеріали допомагають знайомитися з новими словами та виразами;

- розвиток комунікативних навичок: групові завдання на цифрових платформах сприяють розвитку комунікації [3].

В Україні основними цифровими інструментами є мобільні додатки, інтерактивні дошки, мультимедійні технології, робототехніка, віртуальна та доповнена реальність, а також освітні платформи. Серед мобільних додатків виділяються: «Розвивайко» для розвитку мовлення та логічного мислення, Lingokids для вивчення нових слів через ігри та пісні, і Speech Blubs для корекції вимови та розвитку артикуляції.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій сприяє розвитку ключових компетенцій дошкільників, зокрема: когнітивного розвитку через збагачення знань і розвиток мислення; мовленнєвого розвитку завдяки інтерактивним методикам, які формують словниковий запас і комунікаційні навички; соціалізації, що покращує взаємодію та командну роботу, а також творчості, стимулюючи розвиток мовлення.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / науковий керівник Т. Піроженко. Харків : Ранок, 2021. 41 с.
2. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 2020. № 6. С. 3-5.
3. Існюк К. О. Упровадження цифрових технологій в освітній процес ЗДО. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 1 (208). С. 68–70.
4. Колеснікова І. В., Орлова О. А. Цифровізація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2022. Вип. 50. Т. 2. С. 188-191.

ВІЛ/СНІД ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Прокопів Соломія,
II курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Зозуляк-Случик Р. В.,
доктор педагогічних наук, професор.

ВІЛ/СНІД залишається однією з найгостріших соціальних проблем сучасності, що вражає мільйони людей по всьому світу. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли доступ до медичних послуг ускладнений, а рівень соціальної вразливості населення зростає. Війна спричиняє міграцію, руйнування інфраструктури та психологічні травми, що підвищують ризики інфікування та ускладнюють контроль за поширенням вірусу. Тому профілактика ВІЛ/СНІДу потребує особливої уваги навіть у часи масштабних соціальних потрясінь.

Різні аспекти формування та реалізації політики протидії епідемії розглядали такі дослідники М. Головатий, Ю. Глущенко, О. Кулініч, Н. Лукьянова, В. Омельчук, Ю. Скуйбіда, І. Хожило та інші.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), ВІЛ-інфекція продовжує поширюватися, незважаючи на значний прогрес у профілактиці та лікуванні. Щороку у світі реєструються тисячі нових випадків інфікування, а рівень смертності від СНІДу залишається високим, особливо в країнах з низьким рівнем економічного розвитку; у боротьбі з ВІЛ/СНІДом Україна не є винятком [3].

За статистичними даними в світі налічується близько 35 мільйонів осіб, що живуть з ВІЛ. У всьому світі число нових випадків ВІЛ-інфекції продовжує збільшуватись. В Україні на обліку перебуває 29 269 людей із ВІЛ. Саме у грудні 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 836 нових випадків ВІЛ-інфекції, у 374 пацієнтів вперше діагностовано СНІД, 127 людей померли від хвороби, зумовлених СНІДом [3].

Через низьку поінформованість населення про шляхи передачі вірусу та сучасні методи лікування ВІЛ-інфекції ВІЛ-позитивні люди часто стикаються з дискримінацією, ізоляцією та порушенням прав. Це ускладнює їхню соціальну адаптацію, знижує бажання звертатися за лікуванням і призводить до погіршення психологічного стану; важливим аспектом боротьби з поширенням ВІЛ-інфекції є організація ефективної соціальної роботи з інфікованими особами.

Вирішують означену соціальну проблему профілактичні заходи, зокрема соціальне консультування, психологічна допомога, реабілітаційні програми та інші заходи, які покликані покращити якість життя ВІЛ-позитивних людей і підтримати їхню активну участь у суспільному житті. Крім того, соціальна робота у сфері ВІЛ/СНІДу не тільки надає підтримку інфікованим людям, а й працює з групами ризику з метою запобігання розвитку нових випадків інфікування [2].

Відомо, що ВІЛ та СНІД мають глибокий та багатогранний вплив на сім'ї, особливо на дітей, де є інфіковані особи. Цей вплив охоплює не лише фізичне здоров'я, але й психологічний, соціальний та економічний аспекти.

Як родини, так і діти, котрі мають відношення до ВІЛ/СНІДу потребують комплексної підтримки та допомоги: до якої відносять:

1. Психосоціальна підтримка: Діти та сім'ї потребують комплексної психосоціальної підтримки, що включає консультування, психотерапію.

2. Медична допомога: Важливо забезпечити доступ до якісної медичної допомоги для ВІЛ-інфікованих та їхніх дітей, що включає антиретровірусну терапію, профілактику інфекцій та регулярний медичний нагляд.

3. Соціальна підтримка: Необхідно боротися зі стигмою та дискримінацією, пов'язаними з ВІЛ/СНІДом. Це включає освітні програми, кампанії з підвищення обізнаності та підтримку громадських організацій.

4. Економічна підтримка: Сім'ї, які постраждали від ВІЛ/СНІДу, потребують економічної підтримки, щоб подолати фінансові труднощі. Це включає соціальні виплати, допомогу з працевлаштуванням та інші форми підтримки [1].

Отже можемо зробити висновок, що ВІЛ/СНІД, будучи не лише медичною, але й глибоко соціальною проблемою, вимагає комплексного підходу у вирішенні цієї проблеми. Епідемія, що загострилася в умовах війни, виявила вразливість маргіналізованих груп та критичну важливість доступу до медичних послуг. Співпраця між державою, громадськими організаціями та міжна-

родними партнерами є вирішальною для подолання епідемії та побудови справедливого суспільства, де кожен має шанс на здорове та повноцінне життя.

Список використаних джерел

1. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». ВІЛ/СНІД: основна інформація для потреб. Київ, 2025. URL: <https://phc.org.ua/dlya-pacientiv/pro-vilsnid>
2. Міністерство охорони здоров'я України. Факти про ВІЛ. Київ : МОЗ України, 2020. 12 с. URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/2065-facts_hiv_140x140_web.pdf.
3. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. (2025). Статистика з ВІЛ/СНІДу. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu>.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДАЙДЖЕСТ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Розметанюк Вікторія,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Плетеницька Л. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Мультидисциплінарна інтеграція освітніх галузей у початковій школі є сучасним підходом до навчання, що сприяє формуванню цілісного сприйняття світу в учнів. Поєднання різних предметів дозволяє розвивати не лише предметні знання, а й ключові компетентності, зокрема критичне мислення, творчість та комунікативні навички. Інтегроване навчання допомагає дітям легше засвоювати матеріал, бачити практичне застосування отриманих знань і бути більш вмотивованими до навчання.

Варіативність міжпредметної інтеграції між змістовою лінією «Вимірювання величин» та мовно-літературною освітньою галуззю у 4 класі дозволяє поєднувати математичні та мовні компетентності у цікавій та практичній формі [1]. Один із підходів – використання текстових задач, заснованих на сюжетах літературних творів. Наприклад, задача: «Колобок пробіг 5 метрів до лисиці, а потім ще 3 метри до зайця. Скільки метрів він пробіг загалом?» допомагає не лише вдосконалювати математичні навички, а й поглиблювати розуміння художніх текстів. Також ефективними є письмові завдання, що включають поняття вимірювання, як-от складання описів із використанням одиниць вимірювання: «О котрій годині ти встав? Скільки метрів пробіг на фізкультурі?»

Практичні вимірювання можна інтегрувати у мовно-літературну діяльність через написання звітів і творчих текстів. Учні пропонуються виміряти довжину парти й скласти опис, використовуючи слова: «довгий», «коротший», «приблизно». Оригінальним методом є створення казок («Пригоди метра та сантиметра в країні Величин») або загадок («Міряю я довжину, маю цифру й довжину...»). Такі завдання сприяють розвитку критичного мислення, креативності та логічного аналізу, роблячи навчання інтегрованим і захопливим.

Міждисциплінарна інтеграція математики та природознавства у 4 класі допомагає учням не лише засвоювати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці. Вона розвиває дослідницькі навички, аналітичне мислення та здатність встановлювати зв'язки між природними явищами і математичними розрахунками. Наприклад, ведення календаря погоди дозволяє учням щодня фіксувати температуру, опади та стан неба, а наприкінці тижня обчислювати середню температуру та аналізувати погодні тенденції. Інший цікавий підхід – спостереження за тінню дерев протягом дня: учні вимірюють її довжину вранці, опівдні та ввечері, будують графік змін та пояснюють причини цього явища.

Практичні спостереження також включають проекти, як-от «Як росте тюльпан», де діти висаджують цибулини, вимірюють їхній ріст і роблять висновки про фактори, що впливають на розвиток рослин. Інший цікавий експеримент – вимірювання периметра листя: учні підбирають відповідну геометричну фігуру, обчислюють периметр і визначають походження листка. Такі завдання сприяють розвитку просторового мислення, вмінню працювати з даними та знайомлять із природним біорізноманіттям.

Міждисциплінарна інтеграція математики та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 4 класі сприяє гармонійному розвитку учнів, поєднуючи логічне мислення та практичні навички, необхідні для підтримки здорового способу життя. Завдяки такому підходу школярі не лише засвоюють математичні поняття, а й вчаться застосовувати їх у повсякденному житті, наприклад, аналізуючи свій режим дня, харчові звички чи фізичну активність. Це робить навчальний процес більш цікавим, практично орієнтованим і мотивує дітей до самостійного дослідження свого здоров'я [3].

Прикладом такого інтегрованого завдання є проєкт «Рецепт здорової страви», де учні працюють з математичними пропорціями та розрахунками, одночасно вивчаючи основи збалансованого харчування. Наприклад, якщо в рецепті на 4 порції потрібно 2 яйця, вони мають обчислити, скільки яєць знадобиться для 8 або 2 порцій. Також можна розглянути пропорції: якщо на 3 яблука потрібно 2 банани, то скільки бананів необхідно для 9 яблук.

Міждисциплінарна інтеграція математичної та технологічної освітніх галузей відкриває широкі можливості для розвитку учнів, роблячи навчання більш прикладним та практично орієнтованим. Такий підхід сприяє формуванню математичної грамотності через використання технологічних засобів, що допомагає учням засвоювати знання у цікавий та інтерактивний спосіб [2]. Використовуючи методи проєктного навчання, цифрові інструменти та реальні життєві ситуації, учні не лише закріплюють математичні навички, а й розвивають критичне мислення, логіку та інженерний підхід до розв'язання задач [4].

Прикладом вправи є Завдання «Математичний 3D-конструктор». Учні отримують завдання створити просторову модель будівлі або іншого об'єкта, використовуючи основи геометрії та технологічні інструменти [5].

Етапи виконання:

1. Математичний розрахунок: визначити параметри фігур, з яких складатиметься модель (куби, піраміди, призми), обчислити їхню площу, об'єм.

2. Проєктування: створити ескіз майбутньої конструкції на папері або у цифровій програмі (наприклад, Tinkercad, GeoGebra).

3. Створення моделі: виготовити об'єкт із паперу, картону або за допомогою 3D-принтера.

4. Аналіз: учні презентують свої проєкти, пояснюючи математичні розрахунки та обґрунтовуючи вибір матеріалів і конструкцій.

Ця вправа допомагає застосовувати геометричні знання на практиці, розвиває просторове мислення та навички роботи з сучасними технологіями.

Інтеграція математики з мистецтвом у перших класах робить навчання більш захопливим і наочним, допомагаючи дітям легше засвоювати нові поняття. Під час таких занять учні не лише опановують лічбу, порівняння груп предметів та основні геометричні форми, а й розвивають творче мислення, спостережливість та дрібну моторику. Поєднання математичних завдань із малюванням, аплікацією чи конструюванням сприяє більш глибокому розумінню матеріалу та позитивно впливає на мотивацію до навчання.

Прикладом вправи є «Математична картина». Вправа «Математична картина» поєднує математику та мистецтво, розвиваючи просторове мислення та уважність. Учні отримують набір геометричних фігур (кола, квадрати, трикутники), лічать їх, групують за формою, кольором і розміром, обговорюючи подібності та відмінності. Після цього вони створюють зображення (будинок, дерево, тварину) з отриманих фігур і наклеюють їх на аркуш паперу. Завершальним етапом є презентація, під час якої кожен учень розповідає, скільки та яких фігур використав. Вправа сприяє розвитку математичних компетентностей та творчих здібностей дітей.

Висновки. Таким чином, мультидисциплінарна інтеграція освітніх галузей у початковій школі є ефективним методом, що підвищує якість навчального процесу та сприяє всебічному розвитку учнів. Вона дозволяє створювати цікаві, змістовні та практико-орієнтовані уроки, які готують дітей до викликів майбутнього, розвиваючи їхні здібності до аналізу, творчого вирішення проблем і міжпредметних зв'язків. Впровадження таких підходів у навчання робить його більш осмисленим, доступним та захопливим для кожного учня.

Список використаних джерел

1. Іванова І. Інтеграція математики та мови на уроках у НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/post/integraciya-matematiki-ta-movi-na-urokah-u-nush> (дата звернення 05.04.2025).

2. Інтеграція на уроках математики у початковій школі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DSqFEknd_tc (дата звернення 08.04.2025)

3. Початкова освіта в НУШ: сучасний стан, досвід упровадження, перспективи. Хмельницький : ХОІППО ім. А. Назаренка, 2024. 439 с.

4. Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. *Research Europe*. 2023. 176 с.

5. Тичук Т., Байдюк Н. Використання stem-освіти у освітньому процесі НУШ : мультидисциплінарний підхід. *Матеріали конференцій МНЛ*. 2023. № 1. С. 419–421.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЕ КОМФОРТНО КОЖНІЙ ДИТИНІ

Самашко Валерія,
II курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Басараб Н. Я.,
доктор філософії, асистент.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, лише 20 % дітей народжуються умовно здоровими, тоді як інші мають порушення психофізичного розвитку або перебувають у стані між здоров'ям і хворобою. Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти [1]. Тому важливого значення набуває інклюзивне навчання – це концепція, яка передбачає рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи емоційних особливостей.

Інклюзивна освіта – це не просто навчання дітей з особливими освітніми потребами у звичайних школах. Це створення середовища, у якому кожен учень відчуває себе прийнятим і цінним, де навчальний процес адаптується під потреби всіх дітей.

Значуще, що інклюзивний підхід розширює освітні можливості не тільки для дітей з особливими освітніми потребами, а й для всіх учасників освітнього процесу, таким чином сприяючи формуванню толерантного суспільства.

Останнім часом в Україні інклюзивна освіта набрала активного розвитку. Так, наприклад, у 2001 році Міністерство освіти і науки України започаткувало проект, спрямований на підтримку дітей з особливими освітніми потребами.

А у 2017 році було ухвалено Закон про інклюзивну освіту, який закріпив право можливості кожної дитини з особливими освітніми потребами навчатися у будь-якій освітній установі країни, як і решті школярів [2].

Доказовим свідченням прогресивного розвитку інклюзивної освіти у ХХІ ст. є відкриті статистичні дані станом на 01.01.2025 р., згідно з якими:

- в Україні функціонує 33 397 інклюзивних класи, у яких навчається 47 610 учнів;
- кількість спеціальних груп закладів дошкільної освіти – 3 027, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 34 531.
- кількість спеціальних класів закладів загальної середньої освіти – 728, в них учнів з особливими освітніми потребами – 6 179.
- створено 700 інклюзивно-ресурсних центри, які надають підтримку дітям, їхнім батькам і педагогам [3].

Інклюзивне навчання базується на таких ключових принципах: доступність: як фізична безбар'єрність (наявність пандусів, зручних проходів для дітей на візках), так і методична (адаптація навчальних планів, розробка індивідуальних програм розвитку, використання сучасних технологій); підтримка: участь педагогів, асистентів, психологів та інших спеціалістів у навчальному процесі; толерантність та взаємоповага: виховання культури прийняття й розуміння різноманітності, підтримка дітей з особливими освітніми потребами; ко-

мандний підхід: співпраця педагогів, батьків і спеціалістів для максимальної підтримки учня.

Вважаємо, що впровадження інклюзивного освітнього простору забезпечує переваги для всіх учасників освітнього процесу. А саме, для дітей з особливими освітніми потребами, – покращується когнітивний, мовний і соціальний розвиток (ровесники відіграють роль моделей для наслідування); відбувається оволодіння новими вміннями та навичками; навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей, налагоджуються дружні стосунки зі здоровими ровесниками й з'являються можливості долучатись до громадського життя.

Що стосується інших учнів, які навчаються в закладах освіти, у них формується толерантне ставлення до людських відмінностей, відбувається становлення навичок співпраці та розвивається емпатія.

А для педагогічних працівників інклюзивне навчання відкриває нові можливості професійного розвитку, адже у них з'являється краще розуміння індивідуальних особливостей учнів, також виникає потреба в опануванні сучасних методик навчання, що сприяє не тільки професійному вдосконаленню педагога, а й загальному підвищенню якості освіти [4, с. 1].

Попри значні переваги інклюзивності освіти, її впровадження зустрічається із низкою труднощів, зокрема: брак кваліфікованих спеціалістів (дефектологів, логопедів, психологів); недостатнє ресурсне, фінансове забезпечення закладів освіти; а також стійкі стереотипи й упереджене ставлення суспільства до дітей з особливими освітніми потребами.

Важливу роль для розвитку інклюзивної освіти відіграють онлайн-платформи та цифрові технології. Зокрема студія онлайн-освіти «EdEra» пропонує безкоштовні курси для педагогів та батьків («Школа для всіх», «Робота вчителів початкових класів із дітьми з особливими освітніми потребами», «Навчаємося з радістю» тощо). Освітня платформа «i33i» адаптована для дітей з дислексією, вадами зору й слуху. Ще одним прикладом корисного ресурсу є платформа «Prometheus», яка пропонує безкоштовні онлайн-курси з педагогіки, психології та інклюзивної освіти. Ці платформи відіграють важливу роль у формуванні сучасного, толерантного освітнього середовища та підтримці професійного розвитку освітян.

Отже, інклюзія – не просто освітня концепція, це шлях до суспільства, де кожен має рівні можливості для розвитку й самореалізації. Створення середовища, в якому кожен має право на гідне життя та відчуття власної значущості.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна освіта. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України. URL: https://ispukr.org.ua/?page_id=331.

2. Методична розробка «Інклюзивна освіта – що це та як забезпечити її дитині». URL: <https://naurok.com.ua/inklyuzivna-osvita-scho-ce-ta-yak-zabezpechiti-ditini-385270.html>.

3. Інклюзивне навчання. Статистичні дані. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>.

4. Методична розробка «Інклюзивна освіта в закладах освіти». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-inkluzivna-osvita-v-zakladah-osviti-74137.html>.

СЕКЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

ПОТЕНЦІОМЕТРИЧНИЙ ЙОНСЕЛЕКТИВНИЙ ЕЛЕКТРОД З ПОЛІМЕРНОЮ МЕМБРАНОЮ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ Pb^{2+}

Андрощук Євген,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Микитин І. М.,
кандидат технічних наук, доцент.

Електрохімічні датчики давно були бажаними для дослідження біологічних, екологічних, промислових і фармакологічних аналітів не тільки через їх довгострокову надійність, високу чутливість і точність, але також через їх низьку вартість, високу швидкість отримання результату і легкість масштабування. Також нещодавно вони набули ще більшої популярності завдяки новим застосуванням, таким як вимірюванням однієї молекули, аналіз *in vivo*, використання у переносних пристроях, для діагностики вірусних захворювань, таких як гепатит Е, коронавірус, ВІЛ, вірус грипу та вірус Зіка.

Плівки, нанесені за допомогою електрополімеризації являються найбільш простим та доступним методом для виготовлення іонселективних електродів, адже являються порівняно простими й недорогими методами з використанням доступних реактивів. Метою роботи було отримання покриття на платиновому електроді, яке б селективно реагувало на йони Pb^{2+} . Базуючись на методиці електрополімеризації аніліну, була проведена електрополімеризація 16 сполук: Анілін, Діетилдитіокарбамат натрію, Поліакриламід, Полівініловий спирт, Гексаметилендіамін, Піридин, Параоксифенілгліцин, Фенол, Пірокатехін, Пірогаллол, Акрилова кислота, Валін, Антрахінон, Гідрохінон, 8-оксихінолін, Хризоїдин; але виявлені проблеми під час роботи перекреслюють практично всі отримані результати.

В результаті дослідження було виявлено наступне:

- при електрополімеризації навіть за 1 В та тривалості 1 хв. ОВП (окисно-відновний потенціал) на самих електродах зростає на 200 mV, та на протязі 2 годин повертається до минулих показників;
- ОВП рідини в посудинах з різних матеріалів (скло, алюміній, ПЕТ, сталь) з часом починає значно відрізнятися;
- із 16 мономерів, використаних для електрополімеризації, лише анілін надійно утворював видимі плівки на електродах, адже являється електропровідним полімером, на відміну від решти мономерів, що можуть утворювати лише вкрай тонкі плівки товщиною декілька мікрометрів;
- 8 з 16 мономерів показували активність на платиновому електроді в умовах вимірювання;
- для покращення електрополімеризації завжди необхідно використовувати електроліт, наприклад 1 М KCl, але йони можуть залишатися в плівці й знижувати ОВП на плівці, тому після електрополімеризації необхідно також залишити електрод в розчині з дистильованою водою для вилуговування йонів з

плівки й потім висушити. Лише після цього можна буде проводити які небудь вагомим вимірюванням ОВП. Заодно це покаже стійкість нанесеного покриття в водних розчинах.

Для утворення радикалів для полімеризації важливо підтримувати певний рівень рН розчину, тому що від показника рН може змінюватися як вид самої плівки, так й сам процес полімеризації, тож речовини варто полімеризувати при різних значеннях рН.

Список використаних джерел

1. S. Fouziya Sulthana, U. Mohammed Iqbal, Sreeja Balakrishnapillai Suseela, Rajesh Anbazhagan, Ravikumar Chinthaginjala, Dhanamjayulu Chitathuru, Irfan Ahmad, and Tai-hoon Kim. *ACS Omega Electrochemical Sensors for Heavy Metal Ion Detection in Aqueous Medium: A Systematic Review*. 2024. 9 (24). 25493-25512 DOI: 10.1021/acsomega.4c00933.

2. Catarina Moreirinha, Mariana Raposo, Bruno M.G. Melo, Luís Cadillon Costa, Maria Teresa S.R. Gomes, Sara T. Costa, Maria João Botelho, Alisa Rudnitskaya, Optimization of the polyaniline solid contact in potentiometric sensors for detection of paralytic shellfish toxins in mussels, *Journal of Electroanalytical Chemistry*, Volume 973, 2024, 118673, ISSN 1572-6657. <https://doi.org/10.1016/j.jelechem.2024.118673>.

3. S. Mukherjee et al. Sensory development for heavy metal detection: A review on translation from conventional analysis to field-portable sensor *Trends in Food Science & Technology* 109 (2021) 674–689. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2021.01.062>.

ЗАПОВІДАННЯ ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЛІСІВ І СТАРОВІКОВИХ ЛІСІВ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ)

Гандзійчук Микола,

І курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Клід В. В.,

кандидат біологічних наук.

Виходячи зі ст. 7 Карпатської конвенції, Україна має проводити «..політику, спрямовану на визначення природоохоронних територій у природних, особливо в незайманих лісах достатнього розміру та кількості для того, щоб обмежити чи пристосувати їхнє використання відповідно до поставлених завдань та їхнього збереження». Конкретні заходи реалізації політики визначаються ст. 10 «Протоколу про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», згідно з якою Україна має «...вживати заходів на своїй національній території для визначення та охорони природних лісів, особливо пралісів Карпат шляхом створення охоронних територій достатніх розмірів й у достатній кількості та виконання інших спеціальних заходів охорони, а також... вживати заходів для включення до охоронних територій достатніх територій усіх типів визначених природних лісів зі свого

Карпатського регіону, ... проведення спеціальних заходів для збереження генетичних ресурсів природних лісів, особливо пралісів».

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» від 23 травня 2017 року стало важливим кроком у сфері охорони навколишнього середовища та збереження природних ресурсів, зокрема пралісів, в Україні.

Праліси надають важливі екосистемні послуги, які є критично важливими для планети. Вони допомагають зменшити вплив змін клімату, регулюючи температуру та вологість. Праліси очищають воду, сприяючи підтримці здорових водних екосистем. Праліси здатні поглинати значні кількості вуглецю, що допомагає зменшити рівень парникових газів в атмосфері. Вони є домом для рідкісних і зникаючих видів флори та фауни, що робить їх важливими для збереження біорізноманіття. Праліси мають значення не лише для науки та природи, а й для людей, надаючи можливості для екоосвіти, досліджень і відпочинку. Праліси – це екосистеми, які, якщо будуть знищені, неможливо відновити. Вони формуються тисячоліттями і, на жаль, їх втрата є незворотною.

Згідно з інформацією WWF, на початок 2017 року в Українських Карпатах було виявлено до 85 тис. га старовікових лісів, серед яких майже 54 тис. га пралісів. Це свідчить про важливу наявність природних лісових екосистем, що потребують особливої охорони. Крім вже виявлених 85 тис. га старовікових лісів, є ще майже 27 тис. га потенційних ділянок, які потребують перевірки для визначення їх належності до пралісів або квазіпралісів. Це відкриває можливості для подальшого вивчення і охорони важливих природних територій. Близько 30 тис. га цих лісів розташовані в межах територій, що вже є частиною природно-заповідного фонду України (ПЗФ). Це означає, що частина цих лісів вже знаходиться під охороною і, ймовірно, має статус природоохоронної території. Ці дані підкреслюють важливість Українських Карпат як унікальної екосистеми з великим потенціалом для збереження біорізноманіття. Однак для забезпечення їх належної охорони необхідно продовжувати дослідження і вживати заходи для запобігання руйнуванню таких територій, а також розширювати природно-заповідний фонд.

Визнання пралісів національною природною спадщиною фактично надає їм особливий статус, що підкреслює їхню важливість не лише для національної, а й для світової екології. Такі лісові екосистеми мають «унікальну універсальну цінність», адже вони є природними пам'ятками, які не мають аналогів, і забезпечують важливі екологічні функції. Визначення пралісів як національної природної спадщини фактично зводить їх до особливого рівня охорони, який наближається до статусу природних заповідників. Це означає, що такі екосистеми повинні підлягати більш суворій охороні, з обмеженням людської діяльності, а також здійсненню заходів щодо їхнього збереження в природному стані.

Список використаних джерел

1. Закон України Про природно-заповідний фонд України. *Відомості Верховної Ради України від 25.08.1992.* 1992 р. № 34. Ст. 502.

2. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. *Офіційний вісник України від 06.04.2007*. 2007. № 22 С. 229. Ст. 932.

3. Лісовий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 17. Ст. 99.

4. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.05.2018 № 161 «Про затвердження Методики визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів». *Офіційний вісник України від 03.07.2018*. 2018, № 50. С. 69. Ст. 1769.

5. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України 18.05.2018 № 162 «Про затвердження Методики визначення належності територій до пралісових пам'яток природи». *Офіційний вісник України від 03.07.2018*. 2018 р. № 50. С. 77. Ст. 1770.

6. Рамкова конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ГЕРБАРНИХ ЗРАЗКІВ: ВІД ТРАДИЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Гладій Наталія,

IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Різничук Н. І.,

кандидат біологічних наук, доцент.

Гербарні зразки мають тривалу історію використання в освітньому процесі, відіграючи ключову роль у вивченні ботаніки, систематики рослин та екології. Традиційний підхід до їхнього використання базується на безпосередньому ознайомленні учнів із морфологічними особливостями рослин шляхом демонстрації висушених екземплярів.

Під час пояснення навчального матеріалу вчитель демонструє гербарні екземпляри, щоб показати будову квіток, листя, плодів, кореня та стебла. Це особливо ефективно для вивчення екзотичних або рідкісних рослин, які не часто трапляються в навколишньому середовищі.

Гербарні зразки розвивають навички роботи з науковими матеріалами, формують уміння визначати рослини за морфологічними ознаками, знайомлять учнів із флорою певного регіону та сприяють формуванню дослідницьких компетенцій.

Особлива увага в традиційному підході приділяється правильному оформленню гербарного зразка, що є важливим етапом навчального процесу. Проте сучасні виклики, пов'язані з розвитком цифрових технологій та потребою в доступному й екологічному навчанні, сприяли появі нових методів використання гербаріїв у навчальному процесі.

Інтеграція цифрових технологій відкрила нові можливості для вивчення ботаніки та розширила доступ до навчального матеріалу. Сучасні підходи включають використання електронних гербаріїв, інтерактивних платформ і віртуаль-

них лабораторій, які роблять процес дослідження рослин більш доступним та інтерактивним.

Глобальний доступ до цифрових гербарних баз дозволяє учням працювати із зразками дистанційно, незалежно від географічного розташування, та розширює їхні можливості у вивченні біологічного різноманіття.

Електронний гербарій являє собою віртуальну колекцію засушених рослин, створену на основі зображень та наукових даних. Він дозволяє працювати із гербарними зразками без фізичної наявності, що особливо актуально для освітніх установ, які не мають власних ботанічних колекцій.

Основними перевагами електронного гербарію є доступність, екологічність, розвиток цифрових навичок, економічність та можливість оновлення даних. Учні та вчителі можуть користуватися гербарієм з будь-якого пристрою за наявності інтернет-з'єднання, що значно розширює освітні можливості. Крім того, цифровий формат сприяє збереженню природних ресурсів, оскільки виключає необхідність збору великої кількості фізичних зразків.

Попри численні переваги цифрових технологій, традиційні гербарні зразки залишаються важливим елементом навчального процесу, оскільки вони дозволяють учням безпосередньо працювати з рослинним матеріалом, що формує глибше розуміння флори. Саме поєднання традиційних і сучасних методів навчання забезпечує комплексний підхід до вивчення ботаніки.

Інноваційні технології сприяють розвитку критичного мислення, екологічної свідомості та навичок роботи з базами даних, у той час як класичні гербарії допомагають сформувати навички збору, обробки та аналізу рослинних зразків.

У сучасному освітньому середовищі важливо знаходити баланс між традиційними та інноваційними методами, використовуючи їхні найкращі аспекти. Електронні гербарії не лише розширюють доступ до ботанічних знань, а й сприяють інтеграції науки в цифровий світ. Водночас фізичні гербарні зразки залишаються незамінним навчальним інструментом, що дозволяє отримати реальний досвід роботи з рослинами.

Саме комплексний підхід до використання гербарних зразків дозволяє вивести на новий рівень вивчення біологічних дисциплін і підготувати учнів до майбутніх наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Попова О. М., Кузнєцов В. О. Місце гербаріїв у системі культурно наукових установ. України. *Наукові записки Держ. природозн. музею*. Львів, 2008. Вип. 24. С. 21-26
2. Чопик В. І. Мякушко Т. Я., Соломаха Т. Д. Гербарій. Історія, створення, функціонування. Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 130 с.
3. Кириєнко О. Електронний гербарій як один із засобів формування професійної компетентності майбутніх учителів біології. *Grail of Science*. 2023. № 25. С. 339–345.
4. Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / ред.-уклад. к. б. н. Н. М. Шиян. Київ, 2011. 442 с.: іл.

РЕФЛЕКСІЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Дранчук Діана,
II курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Атаманюк Я. Д.,
кандидат географічних наук, доцент.

У сучасній освітній парадигмі важливою умовою формування всебічно розвиненої, критично мислячої особистості виступає рефлексія – здатність учня аналізувати, осмислювати і коригувати власну навчальну діяльність. Рефлексія, згідно з Концепцією «Нова українська школа», є не лише педагогічним прийомом, а й ключовим компонентом формування компетентнісного підходу в навчанні [3]. Географія як наука вимагає від учня не лише знань, а й умінь аналізувати просторові явища, робити висновки, узагальнення, критично оцінювати інформацію. Саме ці навички формуються за допомогою рефлексії.

На уроках географії рефлексія може проявлятися по-різному: у формі усного обговорення, письмових відповідей на запитання типу «Що я сьогодні дізнався?», заповнення міні-щоденників або участі в інтерактивних вправах. Такий підхід розвиває не лише знання, а й навички самооцінки та вміння бачити зв'язки між вивченим матеріалом і реальним світом. Серед поширених способів організації рефлексії на уроках географії можна виділити, наприклад, створення ментальних карт, проведення дискусій, самооцінювання за критеріями тощо. Вибір конкретного методу залежить від теми уроку, вікових особливостей учнів та мети, яку ставить перед собою вчитель.

Рефлексія є важливим інструментом розвитку критичного мислення, особливо на уроках географії, де учні мають справу з великою кількістю фактів, явищ і взаємозв'язків у природі та суспільстві. Під час рефлексивної діяльності учні не лише запам'ятовують інформацію, але й аналізують її, порівнюють різні точки зору, роблять висновки та ставлять запитання.

Географія як наука формує здатність бачити причинно-наслідкові зв'язки: між природними процесами, діяльністю людини, розвитком міст, кліматичними умовами тощо. Рефлексія допомагає учням осмислювати ці зв'язки, ставити під сумнів стереотипні уявлення та будувати власну аргументовану думку. Наприклад, після вивчення теми про глобальне потепління учень може через рефлексію замислитись: «Що я думаю про вплив людської діяльності на клімат?», «Чи всі джерела інформації однаково достовірні?»

Крім того, рефлексія сприяє розвитку навичок самооцінки та самокорекції. Учні вчаться помічати помилки у своїх судженнях, переглядати власні погляди та відкрито сприймати інші думки. Це є основою критичного мислення – вміння мислити неупереджено, логічно й самостійно.

На уроках географії рефлексія виконує кілька важливих функцій:

- стимулює до аналізу та інтерпретації. Рефлексивні завдання часто спонукають учнів не просто повторювати інформацію, а й аналізувати географічні дані (карти, діаграми, статистику), виявляти закономірності, причинно-наслідкові зв'язки та робити власні інтерпретації. Наприклад, розглядаючи карту густоти населення, учні можуть не лише назвати регіони з високою та низькою

густотою, але й поміркувати про *причини* такого розподілу, використовуючи знання про природні умови, економіку та історію.

- заохочує до оцінки та формування власної думки. Наприклад, при вивченні впливу глобалізації, учні можуть розмірковувати над її позитивними та негативними наслідками для різних країн і регіонів, аргументуючи свою позицію на основі отриманих знань.

- розвиває вміння ставити запитання та шукати відповіді, що стимулює допитливість та бажання самостійно шукати відповіді, використовуючи різні джерела інформації. Наприклад, після вивчення теми «Землетруси», учні можуть зацікавитися прогнозуванням землетрусів і самостійно досліджувати цю проблему.

- сприяє усвідомленню власних когнітивних процесів. Наприклад, учень може усвідомити, що краще розуміє тему, коли обговорює її з однокласниками, і використовувати цю стратегію в майбутньому.

- формує зв'язок з реальним світом та проблемами. Рефлексія дозволяє учням осмислити ці проблеми в географічному контексті, розглянути різні точки зору на їх вирішення та усвідомити свою роль у цих процесах. Наприклад, після вивчення проблеми вирубки лісів, учні можуть поміркувати про її наслідки для біорізноманіття та клімату, а також запропонувати можливі шляхи сталого лісокористування.

Водночас учитель, аналізуючи рефлексивні відповіді учнів, може коригувати методику викладання, підбирати відповідні засоби навчання, диференціювати підхід до учнів із різними рівнями підготовки [2]. Отже, рефлексія має ще й діагностичне значення для вчителя.

Висновок. У підсумку варто зазначити, що рефлексія на уроках географії – це не просто освітній прийом, а необхідна складова сучасного компетентнісного навчання. Вона сприяє формуванню відповідального, свідомого учня, готового до викликів сучасного світу. Активна рефлексивна діяльність є запорукою ситуації успіху, позитивного ставлення до знань і до власного зростання.

Список використаних літератури

1. Ковальова К. І., Богадьорова Л. М. Рефлексія як структурна одиниця уроку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. LXXXII. Т. 1. 2018. С. 45–48.

2. Рефлексія на уроці – це спільна діяльність учнів і вчителя. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-refleksiya-na-uroci-ce-spilna-diyalnist-uchniv-i-vchitelya-51364.html#:~:text=> (дата звернення: 02.03.2025).

3. Використання рефлексії на уроках географії як ключовий компонент реалізації Концепції «Нова українська школа». URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2022/12/9.-Лех-Я.-В..pdf> (дата звернення: 05.03.2025).

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПАВЛОВНІЇ ЗА ДІЇ ІОНІВ КАДМІЮ

Задарко Вікторія,

ІІІ курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Гусак В. В.,

кандидат біологічних наук, доцент.

Актуальність. Щороку зростає площа ґрунтів, які стають непридатними для використання через забруднення різними хімічними речовинами. Основними джерелами таких забруднень є промислові зони, сільськогосподарська діяльність та зони бойових дій.

Кадмій як супутній метал є характерним елементом промисловості та відіграє значну роль у металургії, а накопичення збільшує його циркуляцію у харчовому ланцюзі. Він є високотоксичним та негативно впливає на біохімічні показники рослин.

Для ефективної фіторе mediaції важливо враховувати можливості поглинання іонів кадмію різними видами рослин та безпечність отриманої біомаси. Зважаючи на ці критерії, павловнія була запропонована як перспективний кандидат для акумуляції іонів кадмію завдяки своєму швидкому росту.

Мета роботи: дослідити вплив різних концентрацій іонів кадмію на біохімічні властивості павловнії.

Матеріали і методи. Для дослідження впливу різних концентрацій іонів кадмію на біохімічні властивості павловнії (вміст хлорофілів *a* та *b*, каротиноїдів і антоціанів, а також поліфенолів і флавоноїдів) як потенційного фіторе mediaнту, ми вирощували її в умовах *in vitro* за присутності іонів кадмію (0; 0,5; 1; 2,5 і 5 мг/л). Культивували експланти павловнії протягом 40 днів за стандартизованих умов, а саме: 16-годинний день, освітленість – 2000 люкс, температура – +25 °С. Після культивування забирали листя павловнії для біохімічних досліджень.

Пігменти визначали спектрофотометричним методом:

Для визначення загального вмісту фенольних речовин використовували колориметричний метод з використанням реактиву Фоліна-Чикольтеу, а для визначення вмісту флавоноїдів використовували метод, що базувався на утворенні комплексів $AlCl_3$ з C_4 -кетогрупою або C_3 чи C_5 -гідроксильною групою цих речовин, в результаті чого утворювалось жовте забарвлення з оптимумом поглинання 510 нм.

Результати досліджень. За дії іонів кадмію вміст хлорофілу *a* (Рис. 1А) і каротиноїдів (Рис. 1Б) значимо знизився у всіх дослідних пробах порівняно з контрольною групою. Це може вказувати на значний вплив іонів кадмію на фотосинтетичну систему павловнії. Інші показники, такі як вміст хлорофілу *b* і антоціанів не змінювались за всіх дослідних концентрацій іонів кадмію.

Вміст поліфенольних сполук (Рис. 2А) і флавоноїдів (Рис. 2Б) у листках павловнії в присутності іонів кадмію концентрацією 2,5 мг/л значимо був вищим в 2,3 рази порівняно з контрольним значенням, що вказує на значні пошкодження тканин рослини.

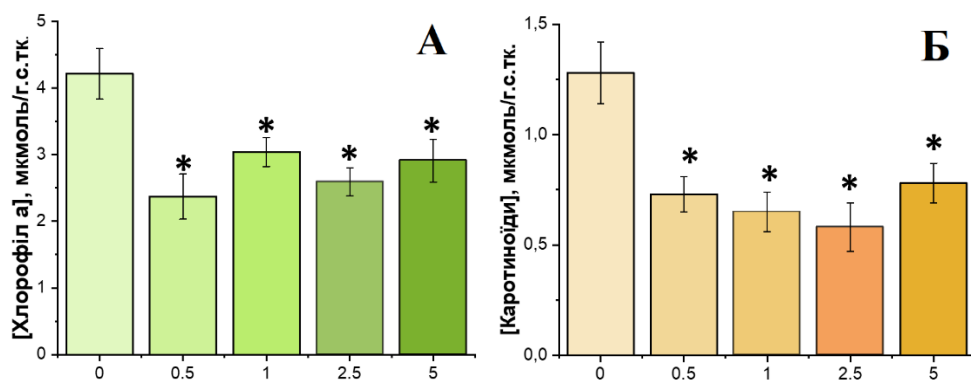

Рис. 1. Вміст хлорофілу а (А) і каротиноїдів (Б) у листках павловнії за дії різних концентрацій іонів кадмію. * Значимо відрізняється від контрольного значення, $p < 0,05$. $n=6$

Накопичення цих сполук як низькомолекулярних антиоксидантів вказує на інтенсифікацію вільнорадикальних процесів у павловнії за впливу іонів кадмію.

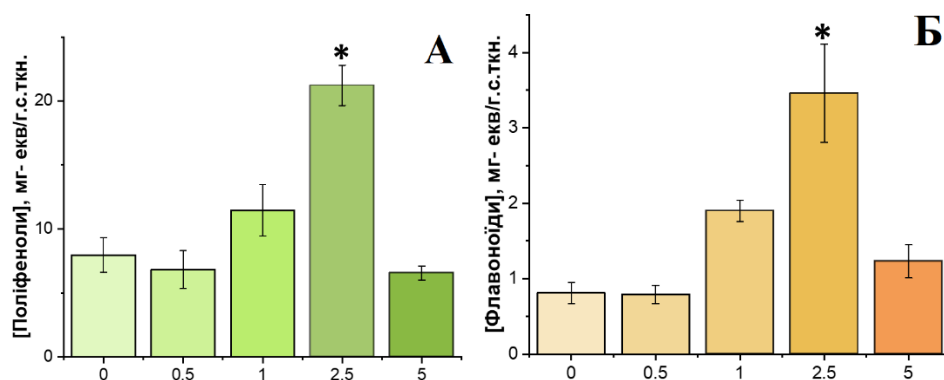

Рис. 2. Вміст поліфенолів (А) і флавоноїдів (Б) у листках павловнії за дії різних концентрацій іонів кадмію. * Значимо відрізняється від контрольного значення, $p < 0,05$. $n=6$

Висновки. Отже, за впливу іонів кадмію відбувається інтенсифікація вільнорадикальних процесів у листках павловнії, що виражається у пошкодженні фотосинтетичного апарату рослини (зниження вмісту хлорофілу а і каротиноїдів) і збільшенні вмісту низькомолекулярних антиоксидантів, таких як поліфеноли і флавоноїди.

ВИВЧЕННЯ ОРІЄНТАЦІЇ ПЕПТИДУ МЕЛІТИНУ НА МОДЕЛЬНИХ МЕМБРАНАХ З ВИКОРИСТАННЯМ ФЛУОРЕСЦЕНТНИХ МІТОК

Кіндрат Таїсія,

IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Швадчак В. В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Мелітин – це 26-ти амінокислотний пептид бджолоїної отрути, що належить до антимікробних пептидів. У нього є здатність по різному взаємодіяти з мембранами – пептид може «лягати» на мембрану, вбудовуватися в неї та формувати пори або руйнувати мембрану, екстрагуючи з неї везикули[1] (рис. 1б). Тип взаємодії залежить від багатьох факторів: складу мембрани, рН, спів-

відношення пептиду до ліпідів. В нашій роботі ми вирішили вивчити тип взаємодії мелітину з деякими модельними мембранами.

Щоб вивчати таку взаємодію, ми використали три пептиди мелітину, ковалентно мічені сольватохромними флуоресцентними мітками MFL та AFaa[2] (рис. 1а). У них спостерігається дві смуги емісії, співвідношення між якими залежить від полярності середовища. Чим воно аполярніше, тим вища відносна інтенсивність довгохвильового (правого) піку. За рахунок цього спектр мітки, кон'югованої до мелітину, дозволяє оцінити положення пептиду в мембрані.

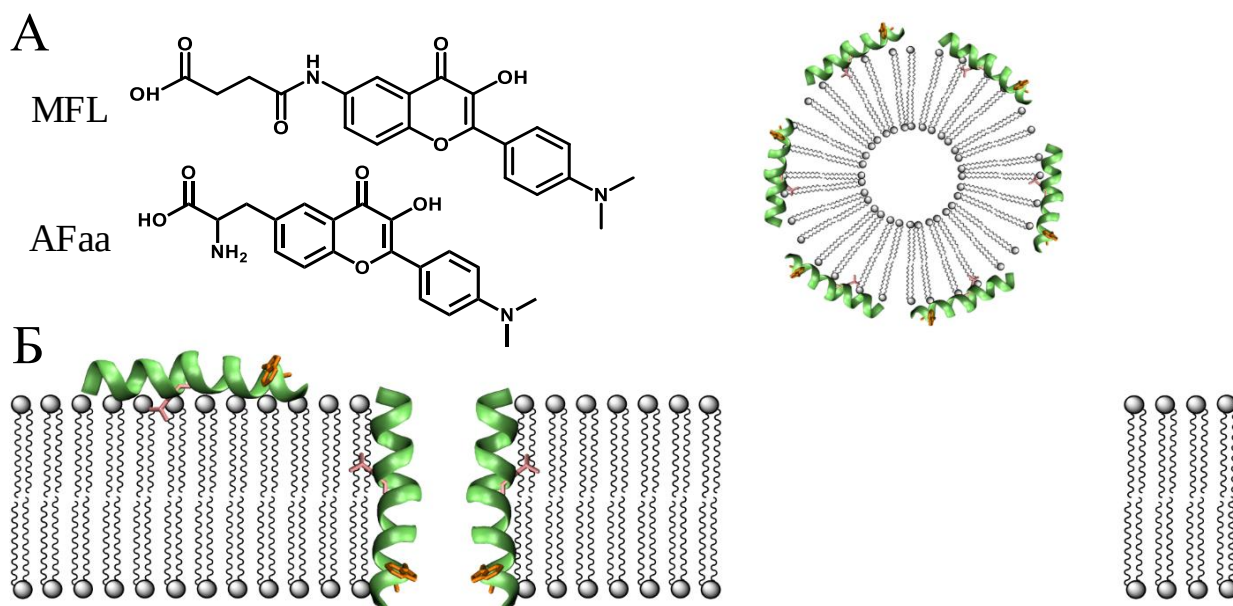

Рис. 1. А – Структура флуоресцентних міток. Мітка AFaa синтезована на основі тирозину та похідного 3-гідроксифлавоу. Б – Положення мелітину в мембрані.

Щоб вивчати орієнтацію мелітину, ми скористалися пептидами, що містили мітку в 3 різних позиціях – MFL на N-кінці та AFaa вбудований в пептид на 9 позиції замість Лейцину та на 19 позиції замість триптофану[2] (рис. 2а).

В якості мембран ми використовували мультіламінарні везикули, утворені з дистеароїлфосфатидилхоліну або скорочено DSPC – цвітер-іонного ліпиду, що утворює мембрани з високою температурою фазового переходу.

В ході експериментів було виявлено, що при взаємодії з мембраною DSPC, мелітин лягає на мембрану так, як зображено на рис. 2а, оскільки мітка MFL та мітка в позиції W19 перебували на поверхні мембрани, а мітка в позиції L9 – в помірно ліпофільному середовищі. Це було визначено по співвідношенню піків спектрів флуоресценції (рис. 2б).

Також ми вивчили вплив іонної сили розчину на зв'язування мелітину з мембраною та встановили, що вона не є критичною для взаємодії, що вказує на малий вплив електростатичних взаємодій та ключову роль ліпофільних залишків

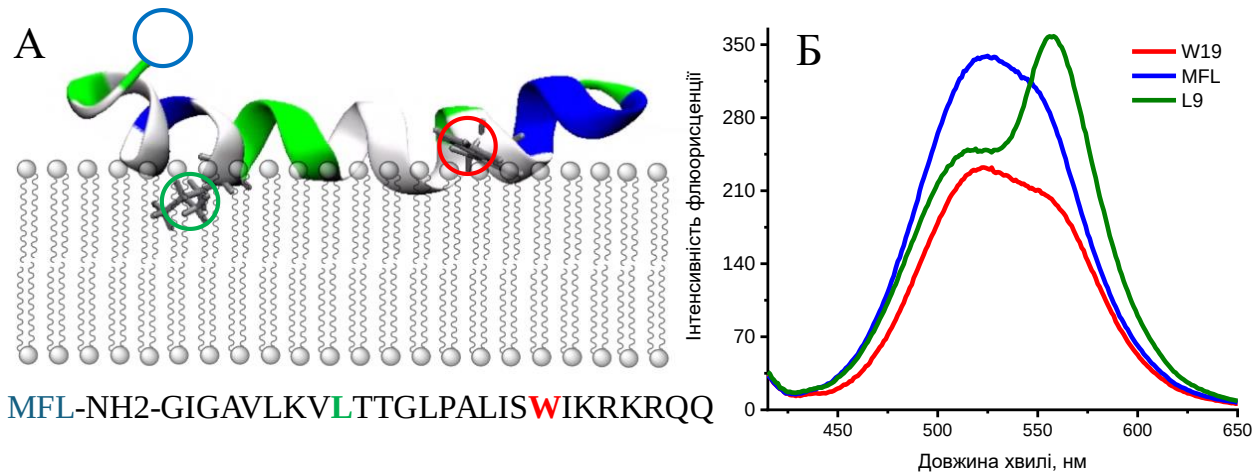

Рис. 2. А – положення мелітину в мембрані DSPC та розташування флуоресцентних міток на пептиді. Мітка AFaa була вбудована тирозиновим залишком в послідовність пептиду замість 9ї та 19ї амінокислоти. Нижче – амінокислотна послідовність мелітину. Мітки позначені відповідними кольорами. Б – спектри емісії міченого мелітину після взаємодії з мембраною DSPC. Співвідношення правого піку до лівого W19 – 0,91; MFL – 0,92; L9 – 1,43

Список використаних джерел

1. Vogel, H. and F. Jahnig, *The structure of melittin in membranes*. Biophys J, 1986. 50(4): p. 573-82.
2. Postupalenko, V.Y., et al., *Dual-fluorescence L-amino acid reports insertion and orientation of melittin peptide in cell membranes*. Bioconjug Chem, 2013. 24(12): p. 1998-2007.

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ БУКОВИХ ПРАЛІСІВ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Кіф'як Ростислав,
І курс ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Клід В. В.,
кандидат біологічних наук.

Бук лісовий (*Fagus sylvatica*) є одним із найважливіших та найпоширеніших деревних видів Європи. Його поширення обмежене виключно Європою, де він займає значні площі лісів, особливо в центральних і західних частинах континенту. Завдяки своєму довголіттю, величезному значенню для екосистем та здатності до формування великих монокультур, букові ліси стали домінуючими на великій частині центральної Європи, де їх вирощування та збереження продовжує відігравати важливу роль у природоохоронній діяльності. Букові ліси займають величезну екологічну нішу в Європі, охоплюючи широкий спектр лісорослинних умов та займаючи території від морського узбережжя північного заходу континенту до основних гірських систем. Вони є домом для більш ніж 10,000 видів тварин, рослин та грибів, що підкреслює їх важливість для біорізноманіття Європи.

Бук лісовий у Карпатах є важливою частиною екосистеми, оскільки він займає значну частину лісових масивів і відіграє ключову роль у формуванні природних угруповань цього регіону. Як домінуюча порода, бук лісовий не тільки утворює монодеревостани, а й збагачує біорізноманіття через змішування з іншими видами, такими як ялиця, смерека, явір та інші. Зокрема, значна частка букових лісів у Українських Карпатах (майже 40%) підкреслює важливість цієї породи для формування природних лісових угруповань.

Букові ліси в Карпатах займають великий висотний діапазон, від 300 до 1550 м над рівнем моря, що дозволяє досліджувати їх у різних кліматичних умовах та на різних етапах природного розвитку. Залежно від висоти, бук формує як чисті лісові масиви, так і змішані деревостани, що дозволяє забезпечити високу продуктивність та екологічну стійкість лісових екосистем. Чисті букові лісові масиви, що займають більші площі, є основними компонентами ландшафтів Карпат і важливими для збереження екосистемних послуг, таких як забезпечення водного балансу, ґрунтозахисту та створення умов для існування багатьох видів флори і фауни.

У 2007 році, завдяки ініціативі Карпатського біосферного заповідника, ці унікальні ліси стали частиною списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО в рамках українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат». Цей статус сприяє не тільки охороні пралісів, а й підвищенню уваги до збереження лісових екосистем та біорізноманіття Карпат. 2 липня 2017 року, під час 41-го засідання Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в польському місті Краків, було створено трансєвропейський об'єкт Всесвітньої спадщини під назвою «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи». Ці території є природними перлинами, що забезпечують важливі екологічні функції, зокрема збереження рідкісних і унікальних видів флори та фауни. Площа ядрової зони об'єкта складає 91232,81 гектарів, з яких 23% знаходиться на території Карпатського біосферного заповідника. Україна займає перше місце за площею цього об'єкта – 26985,98 гектарів. Це значне досягнення не лише з точки зору природоохоронної роботи, а й культурного та наукового значення для нашої країни.

Серед 78 ділянок, що входять до об'єкта «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», найбільшими за площею є **масив Угольсько-Широколужанських пралісів Карпатського біосферного заповідника**, який охоплює **11860 гектарів**. Ці праліси є частиною світової природної спадщини, і завдяки їхній величезній площі вони відіграють важливу роль у збереженні природних екосистем. Навколо кожної з 78 ділянок об'єкта створено буферну зону, що має площу **254769,75 гектарів**.

Список використаних джерел

1. Гамор Федір. Екодіаманти Європи. Історія номінування букових пралісів до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Друге (доповнене) видання. *Від української ініціативи – до транс'європейського об'єкта Всесвітньої природної спадщини* : монографія. Львів : Простір-М, 2023. 314 с.

2. Герушинський З.Ю. Типологія лісів Українських Карпат : навчальний посібник. Львів : Піраміда, 1996. 208 с.

3. Генсірук С. А., Кучерявий В. О., Гайдарова Л. Й., Бондаренко В. Д. Зелені скарби України. Київ : Урожай, 1991.

4. Еколого-біологічні основи переходу на вибіркову систему господарювання в букових лісах України : Звіт про НДР (заключний). Національний лісотехнічний університет України, № держреєстрації 0105U009090. Львів, 2008. 102 с.

5. Короткий довідник по лісовому фонду України (за матеріалами чергового державного обліку лісів України станом на 01.01.1996). Київ, 1998. 101 с.

6. Смаглюк К. К. Аборигенні листяні лісо утворювачі. Ужгород : Карпати, 1964. 120 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Ковалюк Надія,

IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Атаманюк Я. Д.,

кандидат географічних наук, доцент.

Вступ. На тлі стрімкої цифрової трансформації сучасного суспільства, освітня галузь зазнає глибоких змін, спрямованих на інтеграцію новітніх технологій у навчальний процес. Одним із найперспективніших інструментів, що кардинально змінює підходи до навчання, є штучний інтелект (ШІ). Його впровадження дозволяє не лише оптимізувати освітні процеси та інноваційні рішення навчальних проблем, а й забезпечити нову якість засвоєння знань.

Виклад основного матеріалу. Особливу актуальність застосування ШІ набуває у викладанні географії – предмета, що ґрунтується на візуалізації просторових процесів, обробці даних та аналітичному мисленні. Завдяки можливостям інтелектуальних технологій, педагоги можуть моделювати кліматичні сценарії, створювати інтерактивні карти, використовувати віртуальні тури та здійснювати аналіз просторової інформації у реальному часі. Такі методи значно активізують пізнавальну діяльність учнів. Водночас ШІ персоналізує навчальний процес: адаптує матеріали відповідно до індивідуальних потреб учнів, враховуючи їхній рівень знань і стиль засвоєння інформації, також визначає прогалини, тобто дозволяє виявити теми, які потребують додаткового вивчення.

Сучасні інструменти штучного інтелекту дозволяють змінити методику викладання географії в напрямку ще більш активного залучення учнів до навчального процесу. Так, до прикладу різні ресурси штучного інтелекту допомагають учням швидко знаходити відповідь на складні питання, генерувати аналітичні тексти, створювати описи природних зон, аналізувати демографічні показники та інше; віртуальні екскурсії на основі ШІ, що дають змогу здійснювати віртуальні подорожі, порівнювати просторові зміни, досліджувати рельєф і кліматичні зони. Учні можуть самостійно створювати і моделювати цифрові інтерактивні карти, використовуючи дані з відкритих джерел та обробляти їх за допомогою інструментів машинного навчання.

Під час виконання індивідуальних чи групових проєктів із використанням ІІІ значно підвищується рівень залученості учнів. Наприклад, створення інтерактивної презентації або вивчення географічної номенклатури за допомогою ІІІ-асистента дозволяє розвивати навички самостійної роботи, критичного мислення, логіки, а також цифрової компетентності.

Крім того, технології ІІІ дають змогу вчителю оперативно аналізувати успішність учнів, формувати персоналізовані завдання відповідно до рівня засвоєння матеріалу, здійснювати моніторинг прогресу, а також створювати інтерактивні завдання і динамічні вправи, які дозволяють учням закріпити матеріал у ігровій формі, що суттєво підвищує ефективність і результативність процесу навчання і викладання. Впровадження штучного інтелекту в навчальний процес, зокрема у шкільні курси географії, з огляду на те, що географія вивчається починаючи з 6 класу і закінчуючи 11 класом є ключовим напрямом розвитку сучасної географічної освіти із синергією «географія+інноваційні технології». Можливості ІІІ дозволяють переосмислити роль учителя, перетворюючи його на фасилітатора навчання, який координує взаємодію учнів з інтелектуальними системами та цифровими ресурсами.

Важливо не просто використовувати інновації, а створити умови, при яких ІІІ стане інструментом розвитку особистості, а не її заміною. Поки що в Україні обмаль дидактичних матеріалів і методичних рекомендацій, які б інтегрували ІІІ в контекст географічної освіти на рівні шкільної програми. Важливо зберегти баланс між допомогою ІІІ та активною участю учня в навчальному процесі. Також варто навчати учнів відповідальному використанню технологій, формувати цифрову грамотність та інформаційну безпеку.

Висновки. Штучний інтелект відкриває нові горизонти у викладанні географії, сприяє глибшому розумінню складних тем, адаптує процес навчання до потреб кожного учня. Його використання забезпечує інтерактивність, доступність та ефективність, що позитивно впливає на мотивацію та успішність учнів. Застосування ІІІ сприяє розвитку базових і міждисциплінарних компетентностей: уміння аналізувати інформацію, логічно мислити, орієнтуватися у цифровому середовищі. З огляду на швидкий розвиток цифрових технологій, доцільно й надалі інтегрувати інструменти ІІІ у шкільну географічну освіту. Слід пам'ятати, що без якісного навчання педагогів навіть найсучасніші інструменти можуть залишитися невикористаними або бути використаними неефективно.

Список використаних джерел

1. Використання штучного інтелекту на уроках географії – переваги та ризики. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-na-urokakh-heohrafii-perevahy-ta-ryzyky-514871.html>.
2. Використання штучного інтелекту на уроках географії. *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-na-urokah-geografi-439914.html>.
3. Штучний інтелект на уроках географії. 2024. URL: <https://ranok-portal.com.ua/news/shtuchnyj-intelekt-na-urokah-geografii/>.

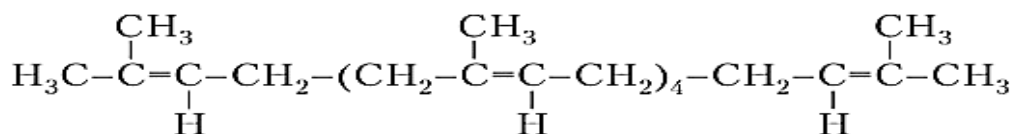
4. Artificial Intelligence in Education: Teaching Geography. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/Artificial_Intelligence_in_Education_Teaching_Geography.

5. Irawan, H. Artificial Intelligence Integration in Geography Education: A Case Study. *Sinergi Journal*. 2022. URL: <https://sinergi-journal.com/article/AI-integration-in-geography-education>.

ХІМІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ ЕКСТРАКЦІЇ ПРИРОДНОГО ОЛІГОМЕРУ ІЗОПРЕНУ-СКВАЛЕНУ З АМАРАНТОВОЇ ОЛІЇ

Кушмелюк Христина,
IV курсу ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Курта С. А.,
доктор технічних наук, професор кафедри хімії.

Природний Сквален – $C_{30}H_{50}$ – це олігомер дієнового вуглеводню, або лінійний тритерпен, побудований з шести ланок ізопрену (формула №1) в невеликих кількостях (1-9%) зустрічається переважно в рослинах і тваринах, а також синтезується в під шкірній тканині людини. Це ненасичений вуглеводень, а його гідрогенізована похідна сквалан – $C_{30}H_{62}$, (формула №2) і більшість його комерційних зразків на ринку косметики мають природне походження.[1].

СКВАЛЕН

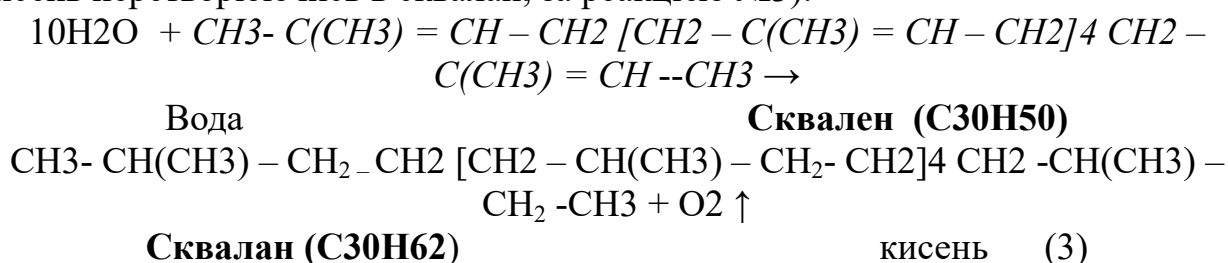
(1)

1.Сквален- $C_{30}H_{50}$ –2,6,10,15,19,23-гексаметилтетракоза 2,6,10,14,18,22-гексаєн[3]. Властивості: 1) Молекулярна маса – 410 од., 2) Безбарвна в'язка рідина, 3) Темп. кипіння – 203-254 °С при 5 мм рт. ст. 3 Темп. плавлення – 55 °С, 4) Розчинний у петролейному ефірі, діетиловому ефірі, ацетоні. У воді не розчиняється.

2.Сквалан- $C_{30}H_{62}$ { $\text{CH}_3\text{-CH}(\text{CH}_3)\text{-CH}_2\text{-CH}_2$ [$\text{CH}_2\text{-CH}(\text{CH}_3)\text{-CH}_2\text{-C}(\text{CH}_3)_2$] $_4$ $\text{CH}_2\text{-CH}(\text{CH}_3)\text{-CH}_2\text{-CH}_3$ }- (формула-2) -Тетракозан, 2,6,10,15,19,23-гексаметил-CAS 111-01-3)парафін. [3]. Властивості: 1) Зовнішній вигляд безколірна в'язка рідина, 1) ММ-422,81 г/моль. 2) Густина 0,81 г/см³, 3) Температура плавлення – 38 °С, 4) Температура кипіння – 370°С, 176°С (при 7 Па)°С, 5) Коефіцієнт рефракції (n_D) – 1.452, 6) Динамічна вязкість – 31.123 мПа·с.

Ненасичений сквален (1), на відміну від насиченого сквалану-парафіну, (2), піддається повному автоокисленню або гідруванню вже через 30 днів зберігання. Цей факт привів до того, що сквалан у поєднанні з його нижчою ціною та особливими стійкими фізико-хімічними властивостями, привів до його широкого використання як в косметичі, так і в парфюмерії [2]. Раніше, сквален отримували з печінки акул, де його вміст на перевищував 2-3%. Для виробництва одного кілограму сквалену потрібно вбити 30 акул [4], чому про-

тивились екологи морських тварин. Тому були знайдені інші рослинні джерела видобування сквалену, такі як оливки, рис і цукрова тростина, амарант(щирець) де його вміст складав від 0,1-8%. На сьогодні ці рослинні джерела сквалену були комерціалізовані, і станом на 2024 рік постачали близько 40% загального обсягу сквалену і сквалану в промисловості [5]. Було відомо [5], що сквален синезується сальними залозами шкіри в організмі людини, та виділяється до 14% на її поверхні, гідрофобізує шкіру людини, роблячи її водо відштовхуючою і бактерицидною. Таким дивним чином сквален активізує імунну систему організму, роблячи людину більш стійкою до різних захворювань. Крім того, він ефективно омолоджує шкіру, а тому вважається дуже популярним препаратом в косметології. Але на жаль, такий корисний вуглеводень в організмі людини виробляється тільки до 25 років (40%), а опісля його рівень сильно знижується, до 5%, що приводить до пошкоджень шкіряного покриву і утворення зморщок та деструкції шкіри. Ще одна дуже цінна властивість сквалену полягає у тому, що на поверхні шкіри він, в певних умовах, реагує з водою і виділяє при цьому кисень перетворюючись в сквалан, за реакцією №3):

При цьому ненасичений сквален(гекса олігомер 2-метил-1,3бутадієну) гідрується за участю водню з води і перетворюється в насичений його аналог-сквалан-(гекса олігомер 2-метил бутану)-, та в реакції №1 виділяється атомарний та молекулярний кисень. Таким чином він може слугувати джерелом кисню, так необхідного для захисту і відновлення шкіряного покриття людини і тварин. Дослідження, проведені багатьма ученими, дали можливість встановити антиканцерогенний, антимікробний та фунгіцидний ефекти амарантової олії та сквалену з неї [6]. Тому цільові компоненти широко використовують у медицині, парфумерії, у виробництві продуктів дитячого харчування, в хіміко-фармацевтичній, в хлібопекарній, кондитерській та інших галузях промисловості. В медичному центрі університету США [7] було відібрано три групи мишей, одній з яких в ході дослідження давали звичайну їжу, а дві інших годували їжею з 2% вмістом сквалену. Всі лабораторні миші піддалися радіоактивному γ-опроміненню, доза якого була смертельною. Однак результати дослідження показали, що через місяць смертність в першій групі склала 100%, а миші з третьої групи, що отримували сквален протягом всього періоду експерименту, залишилися живі. Сквалан як і сквален не є подразником шкіри людини, а є сенсibilізатором. Найбільша кількість сквалену від 6 до 11%, міститься в амарантовій(щирець) олії що залежить це сорту амаранту та від технології його виділення. Досліджений нами склад д амарантової олії зі скваленом представлені в табл. 1.

Склад та цінність амарантової олії [6]

№ п\п	Хімічний склад амарантової олії	Вміст, %	Загальна та медична цінність компонентів амарантової олії
1.	α -Ліноленова к-та, $C_{17}H_{29}COOH$, Цис-9,12,15-окта-декатрієнова кислота. Мол. маса=278,43 г/моль. Рідина, Густина=0,91 г/см ³ .	5-6,0	Омега-3(18:3). Незамінима три-ненасичена кислота, в організм ссавців надходить з їжею. Міститься в насіння рослин та олій. Профілактика серцево-судинних захворювань
2.	Лінолева кислота, $C_{17}H_{31}COOH$ Цис.цис-9,12-Октадекадієнова кислота, Мол. маса – 280,43 г/моль. Рідина густина=0,9 г/см ³ , Тпл=-12 °С, Ткип=230 °С (за 16мм Hg)	45-44,0	Омега 6.(18:2). Незамінима диненасичена кислота. Людський організм не може синтезувати її. Міститься в насіння рослин та олій Популярна в косметології, пластифікатор шкіри. .
3.	Олеїнова кислота, $C_{17}H_{33}COOH$. Цис-9-октадеценева кислота. Мол. мас.=282,46 г/моль. Рідина. Густина ρ =0,895 г/мл. Тпл=+13+14 °С, Ткип=360 °С .	21-20,0	Омега-9.(18:1) Моно-ненасичена к-та. В природі міститься в різних тваринних і рослинних жирах і оліях, використовується в багатьох продуктах харчування, а також для мила.
4.	Пальмітинова кислота, $C_{15}H_{31}COOH$, гексадеканова кислота, Мол. маса=256,424 г/моль, тверді білі кристали, Густина = 0,8527г/см ³ Тпл=+62,5 °С, Ткип=+351,5 °С.	19-18,0	Насичена жирна кислота входить до складу усіх гліцеридів органічних жирів та рослинних олій, деяких восків. З Пальмітинової кислоти синтезують пальмітат натрію, для отримання мила.
5.	Стеаринова кислота. $C_{17}H_{35}COOH$ октадеканова кислота, Мол. маса =284,48, Густина=0,847г/см ³ при +70 °С, Тпл=+69,6 °С, Ткип=383 °С	4-3,0	Насичена одноосновна карбонова кислота аліфатичного ряду. Стеарат натрію є компонентом мила, а стеаринова кислота входить до складу косметичних засобів.
6.	Альфа-токоферолу ацетат, (вітамін Е). $C_{29}H_{50}O_2$ Мол. мас.=430.72. Vitamin E TPGS; synthetic alpha tocopherol; 5,7,8-trimethyltolcol –8 різних форм.	0.1-0,3	Антиоксидант, протипухлинний реагент, який захищає різні ендогенні речовини організму від окиснення. Уповільнює перекисне окислення ліпідів. [(https://compe-ndium.com.ua/dec/271688)]
7.	Вітаміни, В1 – тіамін; Вітамін В2 – рибофлавін; Вітамін D це: – альфакальцидол, дигідротакстерол, ергокальциферол, кальцитріол, холекальциферол,	0.1-0,3	Тіамін і рибофлавін (В1 и В2).Вітамін В1 має значення для росту, розвитку та функціонування клітин в організмі. В2, діє в організмі, перетворюючи їжу в енергію.
8.	-Сквален- $C_{30}H_{50}$ - 2,6,10,15,19,23-гексаметилтетракоза-2,6,10,14,18,22-гексаєн(гексаполізопрен, формула 1), Сквалан – $C_{30}H_{62}$, (формула №2) гідрогенізована похідна сквалену	5,7-8,0	Свален-лінійний-тритерпен, побудований з шести ланок ізопрену. Це ненасичений вуглеводень, має природне походження [1]. Косметологічний, дерматологічний засіб.
9	Мінеральні речовини, солі.	0,1-0,4	90 % золи складають мінеральні речовини-оксиди фосфору, калію, кальцію і магнію [2].

На кафедрі хімії факультету природничих наук Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника м. Івано-Франківськ в Україні по замовленню австрійської фірми: «SHARKPROJECT AUSTRIA» були проведені прикладні дослідження різних технологічних методів виділення – депарафінізації сквалену і сквалану з амарантової олії (щирець). Амарантова олія (Amaranthus seed Oil) видобувалася з насіння двох видів роду *Amaranthus* – *A. cruentus* та *A. hypochondriacus*, що були вирощені в Ботанічному саду і дендропарку Прикарпатського університету [6]. Амарантова олія – це прозора рідина від світло – до темно-жовтого кольору. У косметології її використовують як пом'якшувальний, поживний і омолоджуючий засіб. В результаті проведених експериментів співавторами даної публікації було запропоновано та запатентовано інший спосіб – це депарафінізація – осадження сквалену і сквалану з допомогою води [6], тобто олія насичується або може взаємодіяти з водою за вказаною вище реакцією №3. Відповідно нами були проведені аналізи якісного і кількісного складу біологічно активних речовин: амарантової олії, сквалену і сквалану, отриманих з амаранту, наступними фізико-хімічними методами: 1-Рефрактометрія показників заломлення, 2-ІЧ-інфрачервоної спектроскопії, 3-ДТА-диференційно-термічного аналізу, 4-МАС -спектроскопії, 5-РХ- рідинної хроматографії. Результати аналізів представлені у висновках.

Висновки

1. В роботі проаналізовано рефрактометричні показники заломлення всіх зразків амарантової олій коливаються в діапазоні $n=1,47145-1,47405$ тобто змінюються тільки в третьому знаці після коми, що говорить про їх подібність складу по Сквалену C30H52 (хімічна формала №1) і одне походження з амаранту. Тільки для стандартного зразка 100% C30H60-Сквалану (хімічна формула №2) № 9-представленого фірмою (Ordinary100% Plant- Derived Squalane made USA/ цей показник сильно зменшується до величини $N9=1,4482$, що говорить про відмінність хімічної будови сквалану C30H60 від сквалену C30H52 зразків амарантової олії.

2. Результати ДТА аналізу зразків отриманого сквалену. говорять про більшу стійкість до термічного розкладу амарантової олії №1,4 в порівнянні зі стандартним зразком сквалану C30H60 Ordinary100% №7 на 40°C. В той же час для зразків сквалену C30H52 і сквалану C30H60 №5.6 (85-90% сквалану), які були виділені, депарафінізацією з амарантової олії, термічний їх розклад починається при більш високій температурі від 300°C, після втрати до 50% води при 100-120°C.

3. За даними ЛДІ/МАЛДІ мас-спектрів, Амарантова олія містить від 7 до 10%. (зразки №1, 4) розчиненого сквалену, що було підтверджено незалежним аналізом (5.2%сквален) УКРХІМАНАЛІЗУ. № 11096 від 25 квітня 2023 р. Концентровані зразки, виділеного з олії сквалену і сквалану №5,6, містять від 63,5% до 89% сквалену C30H52 і сквалану C30H60. В той же час стандартний зразок №7 Сквалану Ordinary100% Plant-Derived Squalane, не був ідентифікований так як містив тільки 0,007% ненасиченого Сквалену-C30H52% і додатково 99,993% насиченого Сквалану-(C30H60). Що було підтверджено аналізом стандартного зразка 98% Сквалену фірми «Sigma Aldrich» для хроматографії.

Список використаних джерел

1. Sell, Charles S. (2006). «Terpenoids». Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology . doi: 10.1002/0471238961. 2005181602120504.a01. pub2. ISBN 0471238961.
2. Rosenthal, Maurice L. (2002). «Squalane: the natural moisturizer». In Schlossman, Mitchell L. (ed.). Chemistry and Manufacture of Cosmetics. Vol. 3 (Bk. 2) (3rd ed.). pp. 869–875. <https://zilliamavky.ua/ingrediyenti/oliya-amaranta>.
3. Jump up to:^{a b c d e f} Ciriminna, Rosaria; Pandarus, Valerica; B eland, François; Pagliaro, Mario (2014). «Catalytic Hydrogenation of Squalene to Squalane». Organic Process Research & Development. **18** (9): 1110–1115. doi: 10.1021/op5002337.
4. McPhee D, Pin A, Kizer L, Perelman L (2014). «Deriving Renewable Squalane from Sugarcane» (PDF). Cosmetics & Toiletries. **129** (6). Pappas, A (2009). «Epidermal surface lipids». Dermato-endocrinology. **1** (2): 72–.
5. Стадник Р. В., Семенишин Є. М., Федорчук-Мороз В. І., Троцький В. І., Ятчишин Ю. Й. Кінетика екстрагування олії з насіння амаранту хвостатого (*Amaranthus caudatus*) та амаранту гібриду (*Amaranthus hibrydus*). Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Наукова періодика України. 2009. № 644. ISSN 0321-0499.
6. СПОСІБ ОТРИМАННЯ СКВАЛЕНУ І СКВАЛАНУ З РОСЛИННИЙ ОЛІЙ І ТВАРИННИХ ЖИРІВ. Заявка на патент України. Вх. № 334431. Дата та 18.03.2024р. Автори: Курта Сергій Андрійович. Жадан Анастасія Євгеніївна, Тіна Рейтерер, Йан Йозеф Фелікс Фромм // МІНЕКОНОМІКИ України.
7. Final Report on the Safety Assessment of Squalane and Squalene». *International Journal of Toxicology*. 1 (2): 37–56. 1982. doi: 10.3109/10915818209013146. S2CID 31454284.

ВИСОКОЧУТЛИВІ ДО АТМОСФЕРНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ЛИШАЙНИКИ м. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Лінкевич Андрій,
IV курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Капець Н. В.,
кандидат біологічних наук.
Науковий консультант – Різничук Н. І.
кандидат біологічних наук, доцент.

Актуальність дослідження: Лишайники вважаються важливими біомоніторами атмосферного забруднення, оскільки їхні реакції на зміни у складі повітря дозволяють визначати ступінь забруднення. У контексті швидкого індустріального розвитку та росту автотранспорту в містах, дослідження високочутливих лишайників стає критично важливим для моніторингу якості повітря. Атмосферні забруднення, включаючи викиди шкідливих речовин, можуть впливати на здоров'я людей.

Мета дослідження: Метою наукового дослідження є глибоке та комплексне вивчення лишайників м. Івано-Франківськ, які виявляють високу чутливість до атмосферного забруднення. Провести детальний аналіз морфологічної та анатомічної будови лишайників, визначаючи їхню класифікацію та ідентифікацію видів.

Матеріали і методи: Матеріалами нашого дослідження були зразки, зібрані нами кластерно по зеленим зонам Івано-Франківська. Всіх їх ми готували до безпосереднього вивчення морфології, щоб потім могли за допомогою визначників ідентифікувати який саме це вид, та чи відноситься він до високочутливих

Результати досліджень та висновки: В результаті нашого польового дослідження було виявлено 13 видів лишайників, 4 родини. Як можна судити з Табл. 1, найбільша кількість родів є в родині Parmeliaceae. Також тут присутня і найбільша кількість представників. Практично всі з них є чутливими до атмосферних забруднень, але порівнюючи наше дослідження з попередніми спробами визначити чистоту повітря за лишайниками, можемо сказати, що якість повітря значно гірша, оскільки ми не змогли знайти декілька важливих, та дуже чутливих видів.

Таблиця 1

Розподіл лишайників міста Івано-Франківськ за родинами і таксонами вищого порядку

Порядок	Родина – кількість родин	Кількість видів у роді, що поширені в м. Івано-Франківськ
Відділ ASCOMYCOTA		
Клас Candelariomycetes		
<i>Candelariales</i>	<i>Candelariaceae</i> – 1	<i>Candelaria</i> (1)
Клас Lecanoromycetes		
<i>Caliciales</i>	<i>Physciaceae</i> – 3	<i>Phaeophyscia</i> (1)
		<i>Physcia</i> (1)
		<i>Physconia</i> (2)
<i>Lecanorales</i>	<i>Parmeliaceae</i> – 6	<i>Evernia</i> (1)
		<i>Flavoparmelia</i> (1)
		<i>Hypogimnia</i> (2)
		<i>Melanelia</i> (1)
		<i>Parmelia</i> (1)
		<i>Punctelia</i> (1)
<i>Teloschistales</i>	<i>Teloschistaceae</i> – 1	<i>Xanthoria</i> (1)

Список використаних джерел

1. Дармостук В. В. Рід *Lichenosonium* (Lichenosoniaceae, Ascomycota) в Україні. *Український ботанічний журнал*. 2019. № 76(2). С. 101–113.
2. Кондратюк С. Я., Мартиненко В. Г. Ліхеноіндикація : посібник. Київ ; Кіровоград : ТОВ «КОД», 2006. 260 с.
3. Окснер А. М. Флора лишайників України. Київ, 1968. Т. 2. 500 с.
4. Окснер А. М. Флора лишайників України. Київ : Наук. думка, 1993. 542 с.

СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДІ НА ТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕС: ЗМІНИ РЕДОКС-БАЛАНСУ В МИШЕЙ

Охович Анна,

І курс ОР магістр, факультет природничих наук.

Науковий керівник – Байляк М. М.,
доктор біологічних наук, професор.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є складним психічним розладом, який може розвинути в осіб, що пережили епізоди надзвичайного стресу або травматичні події, такі як бойові дії, акти насильства, природні катаклізми, серйозні аварії або інші ситуації, що загрожували життю чи фізичній цілісності [1]. Характерними ознаками ПТСР є нав'язливі, яскраво відтворювані спогади про травматичну подію (флешбеки), інтенсивна тривожність, постійне відчуття небезпеки, емоційне оніміння, уникнення думок, почуттів, місць або людей, пов'язаних з травмою, а також порушення сну, дратівливість та гіперпильність. Ці симптоми можуть мати значний негативний вплив на повсякденне функціонування людини, її соціальні зв'язки, працездатність та загальну якість життя [1].

На нейробиологічному рівні у корі головного мозку при ПТСР спостерігаються дисфункції антиоксидантної системи, що призводять до підвищеної продукції активних форм кисню (АФК) [2]. Це викликає стан оксидативного стресу, при якому порушується баланс між утворенням вільних радикалів та здатністю організму їх нейтралізувати. Тривалий оксидативний стрес може відігравати важливу роль у розвитку нейродегенеративних процесів та когнітивних порушень, які часто супроводжують ПТСР.

Для експериментального моделювання ПТСР у лабораторних тварин, зокрема у мишей, широко використовується процедура «Foot-shock» (футшок) [3]. Цей метод передбачає застосування короткочасного, контрольованого електричного струму низької інтенсивності до лап лабораторних тварин. Вважається, що такий вплив імітує елементи непередбачуваного та загрозливого стресу, що може призвести до поведінкових та біохімічних змін, подібних до тих, що спостерігаються при ПТСР у людини [3]. Використання моделі футшоку дозволяє дослідникам детально вивчати нейронні механізми, поведінкові реакції та біохімічні зміни, що відбуваються в головному мозку у відповідь на травматичний стрес, а також розробляти потенційні стратегії лікування та профілактики ПТСР.

У проведеному дослідженні використовували 5-місячних мишей лінії C57BL/6J. Тварин випадковим чином розподілили на чотири експериментальні групи для кожної статі (самці та самки) по 7-8 особин у кожній групі. Експериментальна процедура полягала в поміщенні мишей в акрилову клітку, підлога якої була представлена металічною решіткою, підключеною до джерела електричного струму. Особин з контрольної групи поміщали в аналогічну клітку, але без застосування електричних ударів. Для мишей експериментальних груп електричний струм заданої інтенсивності подавався короткими інтервалами тривалістю 10 секунд з наступними 10-секундними перервами протягом

загального часу експозиції 5 хвилин. Ця процедура повторювалася протягом двох послідовних днів. Через тиждень після останньої сесії футшоку на мишах проводили тест відкритого поля для оцінки їхньої тривожності та дослідницької поведінки. Ще через п'ять днів після поведінкового тесту тварин піддавали процедурі евтаназії, після чого здійснювали забір великих півкуль головного мозку для подальшого визначення різноманітних біохімічних та молекулярних показників, що могли б відображати наслідки стресового впливу.

Результати дослідження показали, що самці й самки, які піддавалися впливу електричного струму силою 0,4, 0,8 і 1,2 мА значимо частіше завмирили в клітці на 2 і 7 день після процедури футшоку. Цікаво, що у самців, які піддавалися ударам струму силою 0,4 і 1,2 мА, спостерігалось статистично значуще зниження рівня пероксидів ліпідів, маркерів оксидативного пошкодження, порівняно з контрольною групою. Вплив футшоку не мав значного впливу на активність ферментів антиоксидантної системи – каталази та глутатіонредуктази – у корі головного мозку мишей обох статей. Однак, застосування сили струму 0,8 і 1,2 мА призводило до значного зменшення активності іншого важливого антиоксидантного ферменту – глутатіонпероксидази – у самців. Крім того, у самців і самок, які піддавалися процедурі футшоку силою струму 1,2 мА, спостерігалось зниження активності мітохондріального ферменту НАДН: хіноноксидоредуктази на 34% порівняно з відповідними контрольними групами.

Загалом, отримані результати свідчать про те, що процедура футшоку індукує у мишей обох статей поведінкові зміни, що схожі до стану ПТСР. Зниження рівня пероксидів ліпідів та активності деяких ферментів у самців після впливу струму може свідчити про активацію адаптивних або компенсаторних механізмів, а також про порушення енергетичного метаболізму в мітохондріях. Виявлені зміни вказують на статеві відмінності у відповіді мозку на стрес, що підкреслює важливість урахування статевого фактора при вивченні ПТСР.

Список використаних джерел

1. Thakur A., Choudhary D., Kumar B., Chaudhary A. A Review on Post-traumatic Stress Disorder (PTSD): Symptoms, Therapies and Recent Case Studies. *Curr Mol Pharmacol*. 2022; 15(3): 502-516. DOI: <https://doi.org/10.2174/1874467214666210525160944>.
2. Miller M. W., Sadeh N. Traumatic stress, oxidative stress and post-traumatic stress disorder: neurodegeneration and the accelerated-aging hypothesis. *Mol Psychiatry*. 2014; 19(11): 1156-1162. DOI: <https://doi.org/10.1038/mp.2014.111>.
3. Son Y.L., Ubuka T., Tsutsui K. Regulation of stress response on the hypothalamic-pituitary-gonadal axis *via* gonadotropin-inhibitory hormone. *Front Neuroendocrinol*. 2022;64:100953. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.yfrne.2021.100953>.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ БОБОВИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пархуць Юлія,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Турак О. Ю.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

На тлі глобального зростання споживання рослинного білка бобові культури посідають ключову роль у вирішенні продовольчих, економічних і екологічних проблем. Незважаючи на щорічне розширення посівних площ під бобовими культурами, попит на продукцію цих культур досі не встигає за обсягами виробництва.

В Україні під бобові виділено приблизно 600 тис. га, що становить лише близько 3% від загальної площі ріллі. Водночас, відповідно до науково-методичних рекомендацій, ця частка має бути щонайменше 10%, тобто площі слід збільшити вчетверо. Важливим фактором є низька врожайність, яка в середньому становить 2–2,5 т/га. Найвищі результати демонструють соя та горох, тоді як нут, сочевиця та квасоля показують нижчу продуктивність.

Однією з переваг бобових культур є їхня здатність збагачувати ґрунт атмосферним азотом, що дозволяє суттєво зменшити використання азотних добрив. Завдяки цій здатності, а також високому вмісту білка, бобові культури мають стратегічне значення не лише в харчовій галузі, а й для збереження родючості ґрунтів. Вони дозволяють отримати втричі більше білка на одиницю площі порівняно зі злаковими культурами. Крім того, білки бобових краще засвоюються, містять незамінні амінокислоти, зокрема лізин, і є незамінними в раціонах людей і тварин.

У 2022–2023 роках було проведено дослідження в СФГ «Чемерис І.М.» в Івано-Франківській області, спрямоване на вивчення впливу біопрепаратів (Ризобофіт) та регуляторів росту (LF-Бобові) у поєднанні з мінеральними добривами на врожайність сої, гороху та квасолі. Дослід проводився на чорноземах опідзолених, що мають високу природну родючість та характеризуються сприятливими фізико-хімічними властивостями. Агрохімічні показники свідчили про достатній вміст макроелементів, особливо азоту, калію та кальцію, що створювало оптимальні умови для росту бобових культур.

Застосування мінерального добрива у дозі $N_{30}P_{60}K_{60}$ у поєднанні з інокуляцією насіння Ризобофітом та позакореневим підживленням препаратом LF-Бобові дало найвищі результати. У всіх досліджуваних культурах спостерігалось підвищення виживання рослин, активне формування фотосинтетичного апарату, збільшення кількості бобів на рослину та маси 1000 насінин. У сої виживання досягло 87,5%, у квасолі – 88,4%, а в гороху – понад 91%. Результати свідчать, що регулятори росту мають позитивний вплив на стресостійкість, активізують обмінні процеси, покращують симбіотичну азотфіксацію. Інокуляція насіння збільшила кількість бульбочок на 32–37%, а застосування препаратів у комплексі забезпечило приріст маси бульбочок на 23,6–41,0% залежно від культури.

Найвищі показники врожайності зафіксовано у варіантах з комплексним удобренням. Середня урожайність гороху сорту Готівський становила 3,25 т/га, що на 0,4 т більше за контроль. У сої сорту Ментор урожайність зросла до 2,99 т/га, що на 12,3% вище за контроль. Квасоля сорту Надія показала стабільність до погодних умов, а її урожайність досягла 2,4 т/га при комплексному застосуванні добрив. Ізольоване застосування інокуляції чи регуляторів росту дало менший ефект, ніж поєднання всіх елементів живлення.

Біологічна ефективність препаратів підтверджена через зростання площі листя, висоти рослин, кількості бобів, маси зерна з однієї рослини. Наприклад, маса 1000 насінин сої зросла до 193 г (на 14% більше за контроль), кількість бобів – до 18 штук на рослину. У гороху маса насіння з рослини зросла на 16,1%, висота – на 4 см, кількість бобів – на 0,4–0,5 більше. Ці показники є підтвердженням ефективності біопрепаратів у стимуляції фізіологічних процесів рослин.

Важливо також зазначити економічну та енергетичну доцільність такої технології. Бобові культури є рентабельними, мають низьку собівартість, потребують менше енерговитрат порівняно зі злаковими. Білок із бобових утворюється у 2–3 рази дешевше, ніж зі злаків, а вартість переробки – значно нижча. Технологія дозволяє фермерам уникнути надмірного використання пестицидів, які можуть бути токсичними, і перейти до органічних альтернатив – регуляторів росту та біопрепаратів.

У контексті сучасних викликів – дефіцит мінеральних ресурсів, зміна клімату, деградація ґрунтів – бобові культури стають важливим елементом сталого сільського господарства. Їх вирощування сприяє підвищенню біологічної активності ґрунту, збереженню вологи, покращенню агрофізичних властивостей. Технології, що базуються на поєднанні біопрепаратів, хелатних добрив і регуляторів росту, можуть забезпечити ефективне та екологічне виробництво.

Таким чином, результати досліджень підтверджують доцільність інтегрованого підходу до живлення бобових культур у західному регіоні України. Використання сучасних агротехнологій із застосуванням біологічних та регуляторних препаратів дозволяє підвищити урожайність, поліпшити якість продукції, оптимізувати структуру сівозмін та сприяти сталому розвитку аграрного сектору. Науково обґрунтоване застосування таких технологій є ключем до розкриття повного потенціалу бобових культур.

Список використаних джерел

1. Бабич А. О. Агроекологічні і біоорганічні заходи адаптивної технології вирощування сої : рекомендації. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г. 2011. 60 с.
2. Бабич А. О., Побережна А. О. Розміщення, виробництво і використання однорічних зернових бобових культур для збільшення продовольчих і кормових ресурсів. *Перша Всеукраїнська конференція проблеми*. Вінниця, 1994. С. 165-166.

3. Байда М. П. Ефективність фотосинтезу сої залежно від впливу елементів технології вирощування. *Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. 2021. Вип. 29. С. 129–138. DOI: 10.47414/np.29.2021.249939.
4. Байрак Н. Гумісол – елемент біоорганічного землеробства / *Пропозиція*. 2002. № 6. С. 54.
5. Бахмат О.М. Адаптивна сортова технологія вирощування сої у господарствах Лісостепу західного : рекомендації. Кам'янець Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2012. 40 с.
6. Гирка А. Д., Сидоренко Ю. Я., Ільєнко О. В., Бочевар О. В. Способи підвищення зернової продуктивності гороху в північному Степу України. *Бюлетень Інституту сільського господарства степової зони НААН України*. Дніпропетровськ, 2013. №5. С. 58-63.

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФСЬКИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ І СОЦІОЛОГІЧНИХ НАУК

ГЕНДЕР І РАС: ПРОБЛЕМИ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ ТА СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ДІАГНОСТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ

Бакурова Катерина,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Наукова керівниця – Яремчук В. В.,
кандидатка психологічних наук, доцентка

Актуальність обраної теми зумовлена недостатнім рівнем досліджуваності розладів аутистичного спектра серед людей, старших за 18 років в українській академічній спільноті. Шляхом теоретичного опрацювання питання з подальшими практичними висновками в дослідженні розкривається релевантна сьогоденню гендерна проблематика.

Мета дослідження зосереджується, по-перше, на висвітленні важливості розробки напрацювань з теми РАС не лише в контексті дитячої психології, а й в контексті соціальної психології зі зверненням до всіх вікових груп; і по-друге, на ретроспективному аналізі наукової теорії в області РАС із подальшим аналізом коректності існуючих діагностичних критеріїв, які є сталими останні десятиліття, та питанні їхньої універсальності з точки зору гендерного різноманіття.

Діагностика РАС здійснюється на основі стандартизованих критеріїв, визначених у Пораднику з діагностики та статистики психічних розладів, П'ятого видання (DSM-5) Американської психіатричної асоціації. Для встановлення діагнозу РАС необхідно підтвердити наявність стійких дефіцитів у соціальній комунікації та соціальній взаємодії в різних контекстах. Проте історично спостерігається гендерний дисбаланс у діагностиці РАС. Нині РАС діагностується у чоловіків у чотири рази частіше, ніж у жінок [1].

Аналіз клінічних та вчительських звітів щодо дівчат і хлопців із РАС першого рівня підтримки виявив численні відмінності у способах вираженості симптоматики РАС. Однією з таких соціальних стратегій, яка є більш вираженою у жінок, є імітація. Це підтверджується дослідженням, яке виявило, що, за звітами опікунів, дівчата частіше, ніж хлопці, використовували імітацію для соціальної взаємодії [2]. Було встановлено, що соціальні компенсаторні стратегії значно корелювали зі статтю, і якщо дитина віддавала перевагу імітації як соціальній стратегії, ймовірність того, що вона була дівчинкою, була більш ніж у шістнадцять разів вищою [3].

Дівчата з симптомами РАС можуть залишатися недіагностованими через менш виражені прояви розладу та зумовлені гендером упередження при направленні на діагностику. Стандартизація діагностичних інструментів для РАС в основному базувалася на чоловіках, зі співвідношенням приблизно 3:1. Жінки з РАС також демонструють обмежену й повторювану поведінку, проте вона часто виглядає менш нетиповою. Жінки з РАС частіше використовують

соціальні стратегії для маскуванню симптомів [5]. Маскування симптомів РАС ускладнює діагностику, жінки з РАС отримують більше очікувань від інших, оскільки вони виглядають більш соціально компетентними [4, с. 234].

Було проведено дослідження рівня соціальної вразливості, в якому взяли участь 10 жінок та 10 чоловіків, обидві групи старші 18 років і мають діагностований РАС. Результати передбачувано виявились наступними: 71% жінок були вимушені покинути навчання, серед чоловіків цей показник 33%; 86% жінок уникали занять через стрес, тоді як лише 29% чоловіків стикнулись з цією проблемою. Були вимушені залишити роботу через труднощі з адаптацією 71% опитуваних жінок, серед чоловіків – 29%; тоді як пережити звільнення довелося 43% чоловіків, серед жінок цей показник дорівнює нулю. Варто зазначити, що 100% жінок заявили про постійний вплив психічного стану на їхнє повсякденне життя, в порівняння, серед чоловіків цей показник 51%. Результати опитування вказують на високий рівень самоконтролю й адаптивного маскуванню, який дозволяє жінкам уникати конфліктів або відкритої дезадаптації: їх не звільняють з роботи та не відраховують з ВНЗ, вони вимушені наважуватись на ці кроки самотійно. Вочевидь, це відбувається за рахунок внутрішнього виснаження.

В комплексному опитування учасникам було озвучено наступне питання: «Чи був вам поставлений інший психіатричний діагноз перед тим, як отримати діагноз РАС?» 43% жінок відповіли «Так», серед чоловік цей показник 20%. Цей результат узгоджується з численними науковими спостереженнями, що аутизм у жінок маскується або помилково ідентифікується як РДУГ, тривожні або депресивні розлади тощо.

Таким чином, традиційна модель діагностики РАС, що базується на чоловічих характеристиках, може не повною мірою враховувати особливості прояву цього розладу у жінок і фемінно-презентуючих осіб. Жінки можуть бути соціально адаптованими та мати прийнятні з точки зору суспільства рутини й інтереси, що залишає їх непоміченими або може призвести до неправильної діагностики.

Список використаних джерел

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM), Fifth Edition. Arlington, VA: American Psychiatric Association, 2013. 947 с.
2. Hiller R.M., Young R.L., Weber N. Sex Differences in Pre-Diagnosis Concerns for Children Later Diagnosed with Autism Spectrum Disorder. *Autism*. 2015. Vol. 20, No. 1. С. 75–84.
3. Ryder L.W. Social-Pragmatic Communication in Women with Autism Spectrum Disorder: A Multiple Case Study. *Honors Theses and Capstones*. 2017. No. 332. URL: <https://scholars.unh.edu/honors/332>.
4. Simone R. Aspergirls: Empowering Females with Asperger Syndrome. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010. 240 с.
5. Solomon M., Miller M., Taylor S.L., Hinshaw S.P., Carter C.S. Autism Symptoms and Internalizing Psychopathology in Girls and Boys with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2011. Vol. 42, No. 1. С. 48–59.

ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

Гайдай Іван,

ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.

Науковий керівник – Макарова А. О.,

кандидатка філософських наук, доцентка.

В Україні ХХІ століття у сфері соціальної роботи спостерігаються як прогресивні, так і регресивні тенденції. Від початку гібридної війни проти України у 2014 році сусідня країна-агесорка позбавила житла тисячі людей, зробила нещасними і неповними тисячі сімей, вкрала тисячі дітей. Протидіяти таким трагедіям потрібно комплексно і зважено, орієнтуючись на реальну гуманітарну ситуацію. Проблемними вузлами соціальної роботи залишаються швидкість; обсяг і співвідношення паперової/консультативної роботи; компетенція і кваліфікація соціального робітника та його керівників. Наголосимо, що професія типу «людина – людина» повинна ґрунтуватися на усвідомленні людинознавчих проблем. Необхідне закладання стабільної світоглядно-ціннісної бази під майбутню нелегку практику людиноцентричної роботи. Обмежитися «законодавчою базою» тут мало: потрібен філософський погляд на сучасну людину та її проблеми в актуальних умовах. На нашу думку, зміни технік соціальної роботи зумовлюються зміною філософії соціальної роботи. Відзначимо, що на педагогічному факультеті ПНУ навчальний предмет «Філософія» традиційно є частиною професійної підготовки соціального педагога і соціального працівника.

Передусім соціальна робота є гуманітарною – тобто, не просто «була, є і буде», а і здійснюється за пунктами екзистенційних питань: для чого, для кого, чому, ким, в якому обсязі, в якому місці і т.д. Виявити кореляцію завдань «розділів філософії» та «компетентностей соціального працівника», викладених в Стандарті спеціальності «Соціальна робота» [1] може схема:

Розділ філософії	Базові поняття	Компетенція соціального робітника	Основна ідея
Онтологія	Буття, простір, час, система.	РН01.	Знайти людину у певному місці, побачити реальність «доповненою» подібними середовищами.
Гносеологія	Суб'єкт, об'єкт, істина	РН02.	Знати особливості середовища та становища, в якому перебуває людина.
Епістемологія	Знання про знання	РН06.	Мати стратегію дій, відповідну різним середовищам; вчасно вносити зміни у плани.
Етика	Норми, звичаї, традиції	РН01. РН07.	Дотримуватися професійної етики та законодавства з інклюзії і реформувати закони, що суперечать правам людини.
Естетика	Гармонія, творчість	РН03.	Створювати мультикультурне інклюзивне середовище для різних потреб і талантів людини.

Аксіологія	Цінності	РН08.	Поширювати знання про цінності громадянського суспільства, формувати навички реалізації ціннісних здібностей.
Антропологія	Соціум, суспільство, особистість	РН04.	Будувати стратегії соціальної роботи на основі здобутків суспільства, держави, враховувати позитиви.
Праксеологія	Інструменти дії	РН05.	Використовувати машинні алгоритми для створення баз даних, що фіксують зміну становища людини автоматично і сигналізують про це соціальному робітнику.

Важливим є й інший аспект. Так, О.П. Кравченко у статті «Філософія соціальної роботи: теоретичні моделі розвитку» виділяє серед філософських моделей соціальної роботи «гуманізм» (кінець XIX ст.), «позитивізм» (20-і роки XX ст.), «утопізм» (60-і роки XX ст.), «професіоналізм» (2000 роки XXI ст.) [2, 23-24]. Насправді, тут грубо порушено закони логіки, зокрема, поділу понять: за ними, ці «моделі» є взаємовиключними, тобто не працюють в комплексі. Розглянемо цю послідовність діалектично: як зміни «ідеалістичного» підходу «матеріалістичним» (за термінами філософії), або ж «психологічного» вектору «структурно-функціональним» (за термінами соціології). «Відносини людей опосередковуються виробництвом, державними органами, політикою, тобто мають інституційний характер, й відповідно структурно-функційним параметрам зв'язку, є безособовими деперсоніфікованими» [3, 69]. Єдиним дієздатним суб'єктом в цій системі оголошується соціальний працівник, а його «клієнт» стає «об'єктом»: постраждалий досі повинен сам звертатися до соціального робітника. Це логічний нонсенс. Мова філософії розв'язує проблему «суб'єктно-об'єктного відношення». Так, люди з аутизмом можуть мати проблеми з «суб'єктністю» (не визнають себе живими) та «об'єктністю» (оперуванням речами), але не мають проблем з «суб'єктивністю» (внутрішнім наповненням власного світу) та «об'єктивністю» (оцінкою подій у зовнішньому світі). Люди «золотого» пенсійного віку страждають від недієздатності, маючи розвинену «суб'єктність» і «суб'єктивність», але зазвичай втративши «об'єктність» та «об'єктивність». В неблагополучних родинах, як правило, присутній сильний акцент на «об'єктності» при втраті «об'єктивності» та «суб'єктивність» на шкоду «суб'єктності» тощо. Отже, «безпосередній, суб'єктний контакт осіб становить квінтесенцію соціальних стосунків у їх «людському вимірі» [3, с. 69]. Комп'ютерні реєстри не є новацією XXI століття; інформацію до них може внести і штучний інтелект на основі сучасних алгоритмів, а соціальний працівник повинен моніторити і соціальні мережі, і новини, – як міські, так і загальнодержавні, – у пошуках подій, в яких його участь буде доречною, і складати не так плани, як стратегії соціальної роботи з орієнтацією «тут і зараз». Доповнюючи вищезгадану черговість прогностично, вбачаємо у найближчому майбутньому зміну бюрократичного функціоналізму, який має зазнати кризи, – певним психологічно, персоналістично орієнтованим підходом. Це стосується

роботи з релокованими соціальними осередками, такими, як ГО «Аутизм. Особливий всесвіт», частина спільноти якого діє наразі у Івано-Франківську, а частина залишилася у Херсоні [4]. Їхній підхід – творчий, особистий: наприклад, «проект інклюзивний театр при бібліотеці «Звичайна роль – особливий актор» був створений у 2018 році на базі Гончарівки. У творчому доробку акторів було три дивовижні вистави». Зараз їхня робота у єдності з громадськими ініціативами Івано-Франківська триває і у дистанційному, і у очному форматі зустрічей, проте участь у ній соціальних працівників все ще недостатня. Цінною є і поява статті науковців Херсонського університету у журналі 2024 року [5]. Релокація, реновація, рекреація у єдності спільнот, де механізми роблять механічну роботу, а люди – спілкуються з людьми «на рівних» має бути не основою «сучасного гуманістичного утопізму» [2, с. 24], а власне, «гуманітарного топізму» (Людина на місці Людини).

Список використаних джерел

1. Стандарт вищої освіти. Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий) рівень. Ступінь вищої освіти: доктор філософії. Галузь знань: 23 соціальна робота. Спеціальність 231 «Соціальна робота». Видання офіційне / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/2021/12/30/231-Sotsial.robota.dokt.filosof.30.12.pdf>
2. Кравченко О.П. Філософія соціальної роботи: теоретичні моделі розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філософія*. Т. 31 (70). № 2. 2020. С. 21-25.
3. Морщакова О., Рудакевич О. Світоглядні позиції соціальної роботи у контексті соціальної проблемології й культури. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 11(384). 2018. С. 69-74.
4. ГО «Аутизм. Особливий всесвіт». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063881896775&sk=mentions>.
5. Берегова, Г., & Костючков, С. (2024). Світоглядно-формулюючий потенціал філософських знань у системі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. *Psychology travelogs*, (4), 344–354. DOI: <https://doi.org/10.31891/pt-2024-4-33>.

ШЕВЧЕНКІВ КУЛЬТ В УКРАЇНІ ЧИ ШЕВЧЕНКІВ МІФ УКРАЇНИ?

Гудзовський Андрій,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Гнатюк Я. С.,
кандидат філософських наук, доцент.

Тарас Григорович Шевченко перевершив інших відомих постатей української культури своїм генієм, літературним стилем й емоційною глибиною. Його поетична творчість набула вигляду історичної рефлексії над різними періодами історії України, зі зверненням особливої уваги на ХІХ сторіччя. Це зумовлено

тим, що він знав лише одну науку – науку історії України. Часто його поетичні рядки сприймалися сучасниками і пізнішими поколіннями як історичні пророчтва. У них знайшли свій вираз фундаментальні соціальні й національні проблеми України. Образи Тараса Шевченка як «Мученика» та «Пророка» надовго закріпилися в українській національній свідомості, перетворилися на стереотипи і шаблони українського національного мислення. Але за цими наліпками важко розпізнати живу особистість зі своїми страхами сумнівами, емоціями й почуттями.

Саме через ці канонічні уявлення Тарас Шевченко перетворився на поета міфотворця, а його поетична творчість на Шевченків міф України. Поетова фігура у теперішній сучасності постає як знакова постать, яку шанують й поважають, але при цьому глибоко не рефлексують над самим феноменом поетового міфу, його природою й обставинами, що його породили. Це спричиняє низку важливих запитів: що означає Шевченків міф поета як міфотворця, чи допомагає він сучасникам збагнути справжнього поета, чи навпаки – слугує перепороною для розуміння справжнього Шевченка-поета? І головне – чи не розпорошився справжній Шевченко серед взірцевих цитат з підручників та традиційних рушників із вишитим «Заповітом»?

У цьому повідомленні робиться спроба зрозуміти, що таке Шевченків культ в Україні чи Шевченків міф України і поета як міфотворця, які між ними розбіжності та який вплив вони чинять на національну свідомість українців. Важливо бачити Шевченка не лише як канонічний символ, але й як реальну людину. Це допоможе достеменно зрозуміти його роль в українській історії та культурі.

Актуальність дослідження. Тарас Григорович Шевченко постає центральною фігурою української культури та національної ідентичності. Його образ сформувався не лише завдяки творчій спадщині, а й під впливом соціально-політичних умов, що існували в різні історичні періоди розвитку України. Важливо з'ясувати, чи є цей образ реальним віддзеркаленням його особистості та внеску в культуру України, чи ж це ідеалізований міф, що сформувався під впливом політичних ідеологій. Дослідження цієї проблеми є актуальним у контексті формування критичного погляду на історію й культуру України.

Результати дослідження. Перед тим як розпочати розмову про міфологізацію постаті Шевченка, необхідно окреслити, що розуміється під його «культутом». Це поняття вживається не в релігійному сенсі, а як соціокультурне явище – форма масового вшанування інтелектуального провідника, що набув виняткової значущості для українського народу. В українському контексті культ Шевченка – це не просто повага, це зразкове ставлення до його особи, творчості, біографії. Він посідає статус морального компасу, символу боротьби за свободу, правди й гідності.

Культ Шевченка – це явище, що проявляється у вшануванні поета як національного пророка та морального авторитета для українців. Він охоплює цілу систему ритуалів, таких як святкування річниць його народження та смерті, встановлення пам'ятників, використання його образу у державній ідеології та освіті. Культ формувався ще за життя Шевченка, коли його творчість почала викликати глибокий резонанс в українському суспільстві, особливо серед простого

народу й інтелігенції. Однак значного розвитку він набув у ХХ столітті, а саме в радянський період історії України. Тоді образ поета було переописано під ідеологічні потреби: Шевченка подавали як борця проти соціальної несправедливості, замовчуючи або зводячи до мінімуму його національно-визвольний та екзистенційний зміст. Таким чином, культ набув офіційного, а подекуди – канонізованого характеру. Він став сприйматись у масовій свідомості як єдино правильний спосіб розуміння постаті національного поета. З часом образ поета набув надмірно сакрального характеру, через що його перестали сприймати критично. Радянська тоталітарна система закріпила за ним статус «непогрішного», що зробило достеменне розуміння його творчості практично неможливим.

Паралельно з формуванням Шевченкового культу відбувалася й поступова міфологізація постаті поета. У цьому контексті міфом Шевченка називається усталене канонічне уявлення про нього, яке значно виходить за межі реальної історичної постаті. Це уявлення набуває рис ідеалізованої фігури – пророк, мученик, моральний авторитет, який нібито знав істину і говорив «від імені народу». У такому вигляді Шевченко перестає бути просто українським поетом – він починає виконувати роль символу, з яким асоціюється вся українська нація.

Національний міф у цьому контексті виконує важливу культурну функцію – він структурує історичну пам'ять українського народу, консолідує українське суспільство довколо спільного образу, створює моральну орієнтацію. Водночас, як і будь-який міф, він має тенденцію до спрощення: складні теми, неоднозначні думки або суперечливі риси Шевченка часто залишаються поза увагою. Образ стає впізнаваним і зручним, але втрачає глибинний вимір та ускладнює повноцінне прочитання його як живої особистості.

У такому розумінні його образ аналізує Оксана Забужко в своїй праці «Шевченків міф України». Вона показує, як цей міф впливає на наше бачення української культури, залучаючи при цьому до філософського аналізу не тільки Шевченкову спадщину. Забужко зіставляє Шевченка з Данте, підкреслюючи, що обидві постаті не лише створили художні тексти, а й також мову, якою нація почала говорити про саму себе. У цьому сенсі міф не є чимось негативним, але вимагає критичного мислення й осмислення: він не повинен повністю витіснити з українського культурного простору реального поета з його внутрішніми суперечностями, сумнівами та болями.

Перспектива майбутніх досліджень. Подальші дослідження мають на меті деміфологізувати образ Шевченка і декодувати Шевченків міф поета як міфотворця та повернути до нього людський вимір; простежити трансформацію його постаті в сучасному українському культурному просторі. Важливо також усвідомити, що Шевченків міф поета й України – це лише один із прикладів ширшої тенденції у національній культурі, де історичні постаті часто сприймаються крізь призму символічних кліше. Критичне переосмислення цього образу може створити підґрунтя для глибшого і чеснішого погляду на інших українських діячів – не як на «канонічні фігури», а як на реальні, багатогранні особистості.

Висновок. Культ і міф переплелися настільки, що справжній Шевченко майже загубився за цими образами. Його перетворили на символ боротьби й одночасно «замкнули» всередині єдино правильного образу.

Завдання сучасності – не руйнувати ці образи, а спробувати вилучити з них живу людину. Адже Шевченко був не тільки «пророком», а й людиною з сумнівами, болями і прагненнями – саме тому його творчість залишається актуальною й сьогодні.

Список використаних джерел

1. Забужко О. Шевченків міф України: спроба філософського аналізу. 2-ге вид. Київ : Факт, 2009. 146 с.
2. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: семантика символів у творчості поета / пер. з англ. С. Павличко. Київ : Рад. письменник, 1991. 212 с.
3. Морщакова О. С. Тарас Шевченко: «міфологічна» постать митця. *Психологія і суспільство*. 2014. № 1(55). С. 99-100.
4. Драгоманов М. П. Вибране. ... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису, прим. Р. С. Міщук ; прим. В. С. Шандра ; ред. Е. М. Логвиненко. Київ : Либідь, 1991. 688 с.

БОЙОВИЙ СТРЕС ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ВІД КЛІНІЧНИХ ВТРУЧАНЬ ДО МОДЕЛІ «РІВНИЙ-РІВНОМУ»

Депутат Ганна,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Матейко Н. М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну зумовило глибокі трансформації в системі національної безпеки, охорони здоров'я та соціального захисту, зокрема у сфері підтримки психічного здоров'я військовослужбовців. Унаслідок бойового досвіду чимало з них стикаються з тривожністю, емоційною нестабільністю, зниженням мотивації та соціальною ізоляцією, що суттєво погіршує якість життя. Хронічне психоемоційне напруження, викликане втратою побратимів і постійною загрозою життю, призводить до когнітивних порушень і фізіологічної дезрегуляції [1, 2].

У зв'язку з цим виникає потреба в цілісному розумінні наслідків бойового стресу – не лише як індивідуальних реакцій на травму, а як багаторівневого процесу, що охоплює біологічні, психологічні та соціальні аспекти функціонування особистості. Такий підхід дозволяє розглядати бойовий стрес як біопсихосоціальний феномен, що включає порушення в роботі нервової системи, емоційної регуляції та міжособистісної взаємодії [2, 3]. За даними досліджень, понад третина військовослужбовців із бойовим досвідом виявляє симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії або тривожних станів [4]. Майже половина пацієнтів Лондонської ветеранської служби мають комплексні психологічні та соціальні труднощі [5]. Нейробиологічні зміни, зокрема порушення у функціонуванні префронтальної кори та лімбічної системи, підтримують стан гіперзбудження та знижують рівень самоконтролю, що клінічно

проявляється через розлади сну, дратівливість, флешбеки, соматичні симптоми, емоційне відчуження та почуття провини (АРА, 2013) [6].

Попри вираженість симптомів, значна частина військових уникає звернення по допомогу. До найпоширеніших бар'єрів належать страх виглядати слабкими, стигматизація, недовіра до цивільного середовища, емоційне виснаження й ізоляція [7, 8]. За оцінками дослідників, близько 65 % осіб із симптомами ПТСР не звертаються по психологічну підтримку саме через побоювання бути осудженими або нерозумілими [7]. Подолання цих бар'єрів потребує персоналізованого підходу, заснованого на формуванні довіри, врахуванні індивідуального досвіду та внутрішньої мотивації до відновлення [8].

Водночас ефективність таких втручань залежить не лише від методики, а й від ширшого контексту – ставлення суспільства до психічного здоров'я, доступності допомоги та рівня довіри до фахівців. У цьому напрямі в Україні реалізується кампанія «Як ти?» [9], що сприяє дестигматизації й заохочує звернення по психологічну підтримку. Результати досліджень підтверджують важливість інтеграції психотерапевтичних, тілесних і просвітницьких підходів [10, 11].

У відповідь на виявлені клінічні та соціальні наслідки бойового стресу сформовано низку ефективних підходів до психореабілітації, які демонструють позитивні результати як у військових, так і у ветеранів. Серед науково обґрунтованих методів психореабілітації виділяється когнітивно-поведінкова терапія [12, с. 2], EMDR-терапія [13, с. 2], віртуальна експозиційна терапія [14], нейрофідбек і транскраніальна магнітна стимуляція (TMS) [15]. Допоміжні методи емоційної стабілізації – арттерапія, тілесно-орієнтовані практики [16], йога [17], медитація, анімалотерапія [18] та групи взаємопідтримки – знижують тривожність і формують відчуття безпеки.

Особливе місце серед інструментів підтримки посідає модель «рівний-рівному» (peer-to-peer), що ґрунтується на принципі спільного досвіду як ресурсу для відновлення. Вона передбачає підтримку ветеранів побратимами зі схожим бойовим досвідом [19].

Практичні спостереження під час стажування в реабілітаційному центрі засвідчили, що саме неформальна розмова без тиску чи оцінювання часто стає першим кроком до внутрішнього відновлення. У випадках, коли офіційні методи були недоступні або викликали опір, саме рівноправний діалог дозволяв знизити напругу та налагодити довіру. Цей досвід поглибив зацікавлення в моделі «рівний-рівному» як дієвому інструменті адаптації після бойового стресу.

Міжнародна практика підтверджує ефективність такого підходу. У США програма Warrior PATHN спрямована на посттравматичне зростання через групову роботу й подальший супровід ветеранів. У Великій Британії організація Combat Stress реалізує групи взаємопідтримки, що зменшують ізоляцію й сприяють залученню до лікування. В Ізраїлі програма Peace of Mind забезпечує середовище побратимів для обробки травми, а Healing in Nature поєднує групову підтримку з тілесно-орієнтованими техніками стабілізації [3, 16].

В Україні діє сертифікаційна програма «Рівний рівному», що готує ветеранських помічників (Міністерство у справах ветеранів, 2024) [19]. Міжнародний досвід демонструє, що підтримка з боку людей зі спільним досвідом допо-

магає знизити тривожність, нормалізувати емоційні реакції й сформувати довіру.

Водночас психосоціальна допомога в Україні залишається фрагментованою: взаємодія між ЗСУ, медичними та громадськими структурами є обмеженою (GLOBSEC, 2024) [20]. Спостерігається нестача фахівців із психотравматології, зумовлена браком спеціалізованої освіти та перевантаженням. Попри збільшення фінансування, система значною мірою спирається на волонтерів і НУО. Бар'єрами залишаються стигма, адміністративні труднощі та низький рівень міжвідомчої координації («Ти як?», 2024) [21].

Отже, ефективна система психореабілітації має поєднувати клінічні втручання, спільнотні формати підтримки, підготовку ветеранських фахівців і подолання стигми. Успішна реабілітація потребує міжвідомчої координації, достатнього фінансування, суспільної підтримки та врахування унікального досвіду військових. Застосування моделі «рівний-рівному» у поєднанні з перевіреними терапевтичними методами створює ефективне підґрунтя для відновлення та соціальної інтеграції ветеранів в умовах війни.

Висновки. Бойовий стрес є багаторівневим феноменом, що потребує інтегрованого підходу до реабілітації. Найбільшими бар'єрами залишаються стигматизація, недовіра до цивільної системи та емоційна ізоляція. Впровадження моделі «рівний-рівному» у поєднанні з клінічними методами, а також міжвідомча координація, підготовка фахівців і просвітницькі кампанії є ключовими умовами для успішної реінтеграції ветеранів у мирне життя.

Список використаних джерел

1. Loveland J. L. Combat-related trauma: An historical analysis through a biopsychosocial lens: Master's Thesis. – Smith College, Northampton, MA, 2007. URL: <https://scholarworks.smith.edu/theses/425>.
2. Brunello N., Davidson J.R.T., Deahl M. et al. Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis and Epidemiology, Comorbidity and Social Consequences, Biology and Treatment. *Neuropsychobiology*. 2001. Т. 43, № 3. С. 150–162. URL: <https://www.researchgate.net/publication/12045737>.
3. Benyamini Y., Solomon Z. Combat stress reactions, posttraumatic stress disorder, cumulative life stress, and physical health among Israeli veterans twenty years after exposure to combat. *Social Science & Medicine*. 2005. Т. 61. С. 1267–1277. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.01.026>.
4. Чорна В., Серебреннікова О., Коломієць В., Гозак С., Єлізарова О., Рибінський М., Ангельська В., Павленко Н. Посттравматичний стресовий розлад під час повномасштабної війни у військовослужбовців. *Молодий вчений*. 2023. № 12 (124). С. 28–39. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-28>. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6057>.
5. Campbell G.M., Biscoe N., Hannar-Hughes S. та ін. Veterans in crisis: Describing the complexity of presentations to a mainstream UK Veterans' mental health service. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. 2024. Т. 10, № 1. DOI: <https://doi.org/10.3138/jmvfh-2023-0022>.
6. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*, 2013.

7. Hoge C. W., Castro C. A., Messer S. C. et al. Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. *New England Journal of Medicine*. 2004. T. 351, № 1. С. 13–22. URL: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMoa040603>.
8. Litz B.T., Stein N., Delaney E. та ін. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*. 2009. T. 29, № 8. С. 695–706. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.07.003>. URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/articles/article-pdf/id33165.pdf>.
9. «Ти як?» – національна інформаційна кампанія з психічного здоров'я. URL: <https://yakty.com.ua/>.
10. Foa E. B. Psychosocial Therapy for Posttraumatic Stress Disorder. *The Journal of Clinical Psychiatry*. 2006. T. 67, Suppl. 2. URL: https://www.psychiatrist.com/wp-content/uploads/2021/02/16604_psychosocial-therapy-posttraumatic-stress-disorder.pdf.
11. Fedyk A. O., Valchuk O. A., Okhrimenko I. M. et al. Socio-psychological causes and consequences of combat stress in armed conflict participants // *Wiadomości Lekarskie*. 2025. T. 78, № 1. С. 82–89. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek/197120>.
12. Resick P. A., Wachen J. S., Dondanville K. A. et al. Effect of Group vs Individual Cognitive Processing Therapy in Active-Duty Military Seeking Treatment for PTSD: A Randomized Clinical Trial. *JAMA Psychiatry*. 2017. T. 74, № 1. С. 28–36. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2016.2729>.
13. Shapiro F., Solomon R. M. Eye Movement Desensitization and Reprocessing. *Corsini Encyclopedia of Psychology* / ed. by I. B. Weiner, W. E. Craighead. Hoboken: John Wiley & Sons/ 2010. DOI: 10.1002/9780470479216.corpsy0337. URL: https://www.researchgate.net/publication/228052027_Eye_Movement_Desensitization_and_Reprocessing.
14. Difede J., Hoffman H., Jaysinghe N. Innovative Use of Virtual Reality Technology in the Treatment of PTSD in the Aftermath of September 11. *Psychiatric Services*. 2002. T. 53, № 9. С. 1083. DOI: 10.1176/appi.ps.53.9.1083. URL: <https://psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/appi.ps.53.9.1083>.
15. Madore M. R., Kozel F. A., Williams L. M. et al. Prefrontal transcranial magnetic stimulation for depression in US military veterans – A naturalistic cohort study in the veterans health administration // *Journal of Affective Disorders*. 2022. T. 297. С. 671–678. DOI: 10.1016/j.jad.2021.10.025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165032721011022>.
16. Kuhfuß M., Maldei T., Hetmanek A., Baumann N. Somatic experiencing – effectiveness and key factors of a body-oriented trauma therapy: a scoping literature review. *European Journal of Psychotraumatology*. 2021. T. 12, № 1. Article ID: 1929023. DOI: <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1929023>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8276649/>.
17. Schleinker A., Moosburner A., Anheyer D., Burgahn L., Cramer H. Effects of yoga on stress in stressed adults: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry*. 2024. T. 15. Article ID: 1437902. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1437902>. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2024.1437902/full>.

18. Arsovski D. The Role of Animal Assisted Therapy in the Rehabilitation of Mental Health Disorders: A Systematic Literature Review. *Perspectives on Integrative Medicine*. 2024. Т. 3, № 3. С. 142–151. DOI: <https://doi.org/10.56986/pim.2024.10.003>. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/therapy-types/animal-assisted-therapy>.

19. Міністерство у справах ветеранів України. *Програма підготовки ветеранських помічників «Рівний рівному»*. 2024. URL: <https://mva.gov.ua/>.

20. GLOBSEC. *Mental Health Support for Ukrainian Veterans and Service Members: Policy Brief*. 2024. URL: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications>.

21. Бояльська Л. І., Белова Л. О. (ред.). Сучасні підходи до реабілітації та реадaptaції військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей : зб. матеріалів Першої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 груд. 2024 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 294 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/19889>.

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ КРИЗИ РАННЬОЇ ЗРІЛОСТІ

Карабін Ольга,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Гасюк М. Б.,
кандидат психологічних наук, професор .

Актуальність. Дорослішання – це не лише біологічний, а й складний психологічний процес. У період ранньої зрілості молодь стикається з потребою самовизначення, прийняття відповідальності та пошуку свого місця в суспільстві. Цей етап супроводжується кризою, яка охоплює професійне становлення та міжособистісні стосунки.

Особливої ваги набуває соціальна тривожність, адже зростають соціальні вимоги й очікування. Високий рівень тривоги може гальмувати розвиток, ускладнювати самореалізацію та побудову стосунків. У сучасному світі, де очікують впевненості та швидкої адаптації, соціальна тривожність стає суттєвою перешкодою.

Дослідження взаємозв'язку між соціальною тривожністю та кризою ранньої зрілості має як теоретичну, так і практичну цінність, сприяючи розробці ефективної підтримки молоді на цьому етапі життя.

Виклад основного матеріалу. У психології термін «криза» застосовується для позначення значущих періодів змін у житті людини, які характеризуються глибокими особистісними та емоційними трансформаціями. В період кризи ранньої зрілості такі трансформації відбуваються одразу в трьох основних аспектах життя: індивідуальному, родинному та професійному.

Ключові риси цієї кризи – нестабільність ідентичності, сумніви у власних можливостях, страх відповідальності і складнощі прийняття важливих життєвих рішень.

Індивідуальне «Я» може піддатися порівнянню себе з іншими, розчаруванню щодо власних здібностей та тиску соціуму. Родинне «Я» зазвичай випробовується в переході від ролі дитини в батьківській сім'ї до ролі незалежної дорослої людини, а також у процесі розвитку романтичних і сімейних відносин.

Професійне «Я» часто переживає кризи, пов'язані з початковими труднощами в процесі розвитку кар'єри, потребі пристосування до професійного середовища і пошуком рівноваги [2].

Інтеграція цих сфер у цілісну Я-концепцію може супроводжуватися відчуттям напруги, внутрішньособистісними конфліктами та відчуттям невизначеності. За таких умов соціальна тривожність стає частим супутником кризи ранньої зрілості.

Соціальна тривожність як психологічне явище, обмежує соціальну активність, ускладнює адаптацію та негативно впливає на емоційний стан. Одним із наслідків є ізоляція: люди з тривогою уникають соціальних ситуацій, що веде до самотності та обмежує можливості для романтичних і сімейних стосунків. Також соціальна тривожність впливає на навчання та роботу, викликаючи страх перед публічними виступами та комунікацією, що може призводити до уникнення важливих ситуацій.

Ще одним важливим аспектом є спроби молодих людей із соціальної тривожністю впоратись із цим станом. Часто вони вдаються до неконструктивних способів подолання напруги, зокрема до вживання алкоголю чи інших психоактивних речовин, що лише погіршує ситуацію та підсилює відчуття безвиході [3].

Постійне відчуття напруженості, страх осуду, самоприпинення чи передчуття невдачі змушують людей уникати ситуацій, у яких вони можуть опинитися у центрі уваги. Вони схильні до підвищеної заклопотаності тим, як їх сприймають інші, що ще більше ускладнює соціальну адаптацію.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 12% людей у певний період свого життя стикаються із соціальною тривожністю, прийому найвразливішою групою є молодь. Типовими фізіологічними симптомами цього стану є тремор кінцівок, почервоніння обличчя, посилене потовиділення, прискорене серцебиття, м'язова скутість. Усі ці прояви не лише створюють дискомфорт, а й підсилюють саму тривогу, формуючи замкнене коло уникнення [1].

Висновки. Отже, соціальна тривожність у період кризи ранньої зрілості – це не просто адаптаційна складність, а чинник, що впливає на формування особистості, соціальну активність і професійне становлення. Вона знижує участь у суспільному житті та створює внутрішні бар'єри для розвитку.

Особливої гостроти проблема набуває через характерні для цього віку виклики: потребу в самоідентифікації, зростання відповідальності та залежність від соціального схвалення. Це змушує молоду людину зосереджуватись на подоланні страхів, а не на розвитку.

Вирішення потребує психологічної підтримки та сприятливого соціального середовища, що зменшуватиме страх оцінки. Перспективним є також пошук ефективних стратегій подолання тривожності саме в цей критичний життєвий період.

Список використаних джерел

1. Петрова А. С. Психологічна модель корекції соціальної тривоги молоді. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. № 29. С. 196–204.
2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. *Вікова психологія : навч. посіб.* Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
3. Ясточкіна І. А. Соціальна тривога людини: причини та наслідки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія II: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна політика*. 2014. Вип. 14. С. 166–173.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Котурбаш Каріна,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Міщиха Л. П.,
доктор психологічних наук,
професор кафедри загальної психології.

Ураховуючи нестійкість психіки молодшого школяра, відсутність сформованої особистості та вплив значущих осіб, які виховують дитину, насамперед роботу необхідно проводити з батьками. Родина несвідомо може переносити свою тривогу на дитину, завантажувати її дорослими проблемами; іноді один із батьків проєктує на дитину власні нереалізовані мрії або вдається до гіперопіки, намагаючись таким чином відгородити її від турбот і небезпек на якомога довший період. Це пов'язано з досвідом дорослих і вихованням, отриманим у дитинстві. Таким чином, батьки принаймні частково виховують своїх дітей за принципом, уже відомим їм. Відповідно, опрацювання ймовірних травм матиме сенс. Більше того, в родині може бути присутнє насильство. Звертаючись до статистики, від початку 2024 року було відкрито 8185 кримінальних проваджень, пов'язаних із домашнім насильством, що на 80% більше, ніж у 2023 році. Більшість жертв – жінки та діти. У випадку, якщо дитину не можна відокремити від кривдника, необхідна робота з обома. Кривднику – на зміну патерна поведінки та опрацювання детермінантів, які спровокували схильність до вчинення насильства; дитині потрібна тривала робота над відновленням довіри до світу, самооцінки та профілактика тривожності. Повинна бути проведена діагностика для вияву симптомів тривожності.

Рекомендується терапія для батьків, яким властива тривожність. Психологам варто проводити тренінги та курси для батьків, чий діти тільки вступили до школи й адаптуються до нового середовища. Це допоможе краще зрозуміти почуття своєї дитини та зменшити власні хвилювання щодо неї. Ще одна ключова тема – формування простого, але відповідального ставлення до навчання. Треба пояснити дитині, що вчитися важливо, однак немає нічого поганого, якщо вона колись отримає гіршу оцінку або не до кінця зрозуміє завдання. У кожної

дитини різний склад розуму та різні здібності, тому факт того, що їй неідеально дається математика, означатиме лише те, що вона має хист до чогось іншого.

Говорячи про шкільне середовище, учитель і шкільний психолог мають проводити вправи в ігровій формі на зближення колективу та профілактику булінгу. До цього належать командні роботи, наприклад: малювання плакатів на певну тематику разом; поділ дітей на команди для спільного вирішення ситуацій, заданих учителем. Рекомендується періодичний моніторинг психологічного клімату колективу. Може бути необхідна підтримка самооцінки дитини, формування позитивного ставлення до себе й уміння відзначати власні досягнення. Частіше ж форма роботи залежатиме саме від ситуації в сім'ї.

На нашу думку, для молодших школярів ефективними виявляться різні форми арт-терапії [1]. Цікавість дитини до творчої діяльності та розслаблена атмосфера, коли за неї можуть сказати намальовані герої та складені казки, сприятимуть кращому розкриттю проблеми на етапі діагностики та при пошуках вирішення неускладнених ситуацій. Коли психологу вже відома сама проблема, він може запропонувати дитині скласти казку разом. Драматична фабула казки повинна ґрунтуватися на тому, що турбує дитину, а особистість головного героя має включати її риси характеру. Таким чином школяр разом із психологом має дійти способу вирішення ситуації і пізніше використати його в реальності.

Варто зазначити, що психолог може застосовувати ліплення з пластиліну або пісочну терапію. Перевага цих методів у тому, що вони залучають дрібну моторику, що сприяє візуалізації запиту і рішення, а також глибшому переосмисленню і запам'ятовуванню.

Щодо психокорекції тривожності у молодших школярів, варто було б застосувати поєднання сімейної терапії з арт-терапією. На це наштовхують такі факти:

- а) очевидний взаємовплив у стосунках між дитиною і батьками;
- б) дитяча допитливість, креативність;
- в) необхідність опрацювання травми та формування здорових стосунків з обох боків.

Знову ж таки, форма може залежати від запиту чи вподобань – ліплення, малювання, складання казки тощо. Суть у тому, щоб це робилося разом під керівництвом психолога.

Отже, підсумовуючи вищезгадані способи корекції і профілактики, ми робимо висновок, що вони все ще вимагають доопрацювань і адаптації під молодший шкільний вік. Профілактика полягає у зміцненні психологічної стійкості дитини та її самооцінки, а також створенні благополучного клімату в межах школи та дому. Також рекомендуються тренінги для батьків з метою забезпечення благополучного розвитку дитини. Програми корекції у першу чергу стосуватимуться батьків і будуть спрямовані на вирішення їхніх травм з акцентом на тих, що були отримані в дитинстві.

Список використаних джерел

1. Міщиха Л.П. Психологія творчості. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 448 с.

ПОРУШЕННЯ СНУ ЯК ЧИННИК ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Максимович Оксана,
IV курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Паркулаб О. Г.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальність дослідження обумовлена широкою поширеністю феноменів прокрастинації та депривації сну серед студентів, що негативно відбивається на їх фізичному й психічному здоров'ї та задоволеності своїм життям загалом. Молодь часто стикаються з високим навчальним навантаженням, стресом, нестабільним режимом дня, що призводить до погіршення якості сну та посилення схильності до прокрастинації.

Щораз більше науковців стверджує, що нестача сну – це головний у способі життя чинник розвитку хвороб і негативних явищ. Мета роботи – вивчити зв'язок між поганим сном і прокрастинацією, показати його вплив на когнітивні процеси та психоемоційну сферу особистості. На основі теоретичного аналізу цієї проблеми визначено, що прокрастинація – це явище, яке характеризується постійним відкладанням важливих справ. Її причинами можуть бути страх невдачі, перфекціонізм, низький рівень мотивації та неефективний тайм-менеджмент [1; 3]. Академічна прокрастинація особливо виражена серед студентів і проявляється у відкладанні завдань, пов'язаних з навчанням, що призводить до стресу та зниження ефективності навчання [2].

Як свідчать інші наукові розвідки [4], якість і тривалість сну мають ключове значення для підтримки оптимальних когнітивних функцій, таких як пам'ять, концентрація, увага та здатність до навчання. Порушення сну призводять до зниження емоційної стабільності, підвищення рівня тривожності, стресу, погіршення фізичного та психічного здоров'я. Нестача сну негативно впливає на функції префронтальної кори мозку, відповідальної за прийняття рішень та контроль імпульсів, посилюючи прокрастинацію.

Емпіричне дослідження проводилося впродовж 2024 року на базі двох ЗВО м. Івано-Франківська, вибіркова сукупність становила 36 студентів віком 18-25 років (старший юнацький вік). У процесі дослідження було використано такі методики: шкала прокрастинації Б. Такмана, анкета М. Дворник «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» та авторський опитувальник оцінки якості сну. Встановлено, що 83% студентів схильні до прокрастинації, з них 41% мають високий рівень, що свідчить про значні труднощі з управлінням часом та самоорганізацією. Виокремлено такі основні чинники прокрастинації серед студентів: недооцінка власної готовності до виконання завдань, страх відповідальності, низький рівень мотивації, орієнтація на соціальне схвалення та педантизм.

Результати дослідження якості сну показали, що лише 19% студентів мають якісний сон, водночас у 39% респондентів виявлено серйозні порушення. Більшість студентів з порушеннями сну також демонструють високий або середній рівень прокрастинації, що свідчить про причинно-наслідковий зв'язок

між цими явищами. Студенти з низькою якістю сну частіше відчують втому, емоційне вигорання та проблеми з концентрацією уваги, що негативно впливає на їхні академічні успіхи [5].

Отримані результати дозволили розробити практичні рекомендації для здобувачів освіти щодо профілактики порушень сну. До них належать заходи спрямовані на формування стабільного режиму дня, зменшення використання гаджетів перед сном, створення комфортних умов для відпочинку, розвиток навичок ефективного тайм-менеджменту та посилення внутрішньої мотивації. Особливу увагу слід приділити розвитку самоконтролю, а також впровадженню психологічних тренінгів, які сприяють зниженню рівня тривожності та стресу.

Важливим аспектом роботи стало виявлення груп ризику серед студентів, які найбільш вразливі до негативного впливу порушення сну та прокрастинації. Для них було запропоновано впровадження індивідуальних психологічних консультацій та спеціальних програм підтримки, які допоможуть сформувати здорові звички сну і підвищити продуктивність у навчанні. Таким чином, дослідження підтверджує важливість комплексного підходу до вивчення проблем прокрастинації та депривації сну в студентському середовищі. Результати роботи мають високу практичну значущість і можуть бути використані психологами, консультантами та освітніми установами для підвищення якості життя студентів.

Список використаних джерел

1. Дворник М. С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього : монографія / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 120 с.
2. Карамушка Л. М., Бондарчук О. І., Грубі Т. В. Діагностика та профілактика перфекціонізму та прокрастинації в освітній практиці : психологічний практикум. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 41 с.
3. Назарук Н. Проблема вивчення прокрастинації у психології. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2022. Вип. 14. С. 48–54.
4. Рудоманенко Ю.В. Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки : дис. ... докт. філософії : 053 Психологія. Одеса, 2023. 271 с.
5. Mbous, Y. P. V., Nili, M., Mohamed, R., & Dwibedi, N. Psychosocial correlates of insomnia among college students. *Preventing Chronic Disease*. 2022. 19. E60.

ВЗАЄМОВПЛИВ МОВИ ТА МИСЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ГІПОТЕЗИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ВІДНОСНОСТІ

Мельничук Олександр,

І курс ОР бакалавр, факультет психології.

Науковий керівник – Возняк С. В.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства.

Актуальність. Питання того, як впливає мова на наші думки, є контроверсійним і заслуговує на дискусію. Чи можемо ми відображати дійсність, коли говоримо, якщо наша мова обмежує діапазон ідей, які ми можемо висловити або навіть концептуалізувати?

Мета: Пояснити, що таке лінгвістична відносність та лінгвістичний детермінізм, аргументи за та проти них. Дослідити взаємовплив мови та думки. Зробити найбільш вірогідний висновок за допомогою існуючих досліджень.

Виклад основного матеріалу

У науковій літературі з цього питання широко застосовується словосполучення «гіпотеза Сепіра-Уорфа» [1] в контексті лінгвістичної відносності; проблема з цим терміном у тому, що не існує такої гіпотези. Едвард Сепір і Бенджамін Уорф ніколи не писали наукові роботи разом та не презентували свої ідеї як гіпотези, тому у цьому тексті термін «гіпотеза Сепіра-Уорфа» надалі не буде використано, замість них буде використано терміни «лінгвістична відносність» та «лінгвістичний детермінізм», що відповідають «слабкій» і «сильній» версії «гіпотези Сепіра-Уорфа» [1].

Лінгвістична відносність – гіпотеза, в якій мова *впливає* на мислення та світогляд, а лінгвістичний детермінізм – гіпотеза, в якій мова *вирішує* мислення та світогляд: «Центральна ідея гіпотези Сепіра-Уорфа полягає в тому, що мова виконує функцію не просто засобу для передавання досвіду, але, що ще важливіше, є способом визначення цього досвіду для її носіїв» [1]. Аргументом за одну або обидві з цих гіпотез може бути те, що для того щоб виразити ідею, нам спочатку потрібно поставити її у формі слів та речень. Як контраргумент до детерміністичного варіанту гіпотези, слід відмітити різниці у категоризації кольорів у різних мовах, наприклад – українські слова «синій» та «блакитний» на англійську перекладаються як «синій» та «світло-синій». Але авжеж, це не означає що англомовні люди гірше розуміють (або не розуміють) різницю між кольорами/відтінками. Насправді, хороших аргументів та доказів лінгвістичного детермінізму немає, тому найпродуктивніше говорити про лінгвістичну відносність. В контексті цієї, «слабшої» версії гіпотези ми можемо підійти ближче до правди, дивлячись на те, як мова *впливає, але не вирішує* наші думки.

Мова західного світу є дуже фінансованою, у деяких перекладах Біблії вжито термін «борг» у значенні провини, наприклад у «І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим» в багатьох англомовних перекладах звучить як «прости нам борги наші». Тоді, коли місіонери перекладали Біблію мовою корінних американців Черокі, ці аналогії були проблематичними, оскільки суспільство Черокі не мало грошей і тому не мало слова, яке б

відповідало нашому концепту «боргів», через це перекладачі використали інші фрази, які передавали сенс тексту. Суспільний устрій певної цивілізації здійснив вплив на мислення, а воно в свою чергу підпорядковувало мову під цей лад, і мова змінила ставлення до вже існуючих концептів, але можливість розуміння змісту тексту не є обмеженою цим взаємовпливом – тільки наше сприйняття.

Мова може впливати на нас через асоціації, фонетичну структуру слова (у різних мовах слова які мають звук «скр» в собі, як правило, мають схожі значення: скрежет, шкрябати, скребти, scratch, scrape), але головним впливом є мислення на мову, а не мова на мислення – ми можемо мислити без мовлення, але не можемо говорити без мислення. Часто ми ловимо себе на думці на кшталт «Я не знаю як це сказати» – це свідчить про те, що ми можемо мати думки, які є за межами нашої мови.

Список використаних джерел

1. Scholz, Barbara C., Francis Jeffry Pelletier, Geoffrey K. Pullum, and Ryan Nefdt. Philosophy of Linguistics, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). URL: <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/whorfianism.html>.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

Нимирович Богдан,
IV курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Когутяк Н. М.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної психології.

Актуальність. Соціальні мережі є важливою частиною повсякденного життя та значним чинником у формуванні професійної ідентичності студентської молоді. Вони відображають суспільні ідеали, діючи поряд із сім'єю та школою як основний посередник у формуванні образу себе. Оскільки студенти перебувають у критичній фазі професійного самовизначення, вони сприйнятливі до як позитивних, так і негативних впливів соцмереж. Платформи на кшталт Instagram, Facebook і TikTok створюють простір для самовираження та спілкування, але одночасно демонструють недосяжні ідеали, що можуть призводити до шкідливих порівнянь, спотвореного самосприйняття і зниження самооцінки.

Мета. Дослідити роль соціальної мережі у формуванні професійної ідентичності студентської молоді.

Виклад основного матеріалу І. Русановський визначає «професійну ідентичність» як уявлення особистості про свою роль у професійному середовищі, що включає ціннісні та мотиваційні орієнтири. Він відзначає, що на початку навчання сприйняття професії може бути поверхневим та ідеалізованим, а згодом – більш реалістичним [1]. О.П. Макарова розглядає професійну

ідентичність як комплексне психічне явище, що складається з когнітивного (професійні знання і переконання), емоційно-ціннісного (емоційне ставлення до власних умінь) та поведінкового компонентів, доповнених іноді світоглядним і мотиваційним аспектами [2]. Формування професійної ідентичності починається з впевненості у правильності вибору професії, розуміння власних якостей та їх відповідності професійним вимогам, що свідчить про прийняття професійної діяльності як засобу самореалізації [3].

У дослідженні взяли участь 100 студентів віком 18–22 роки, які навчаються на різних спеціальностях Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Першим етапом було застосування авторської анкети, результати якої ми узагальнили та продемонстровано в табл. 1.

Таблиця 1.

Уявлення студентів про їх залученість в професійний контекст соціальних мереж

Рівень активності студентів у соціальних мережах		Найпопулярніші соціальні мережі		Визнання впливу соцмереж на уявлення про майбутню професію	
Час проведений в соціальних мережах	К-ть студентів %				
>1 год	8	Instagram	90	Часто	26
1-2 год	22	TikTok	89	Іноді	47
3-4 год	38	Telegram	86	Рідко	21
5 і < год	32	Facebook	69	Ніколи	5
		LinkedIn	19		

Також у процесі опитування було з'ясовано, що 76% студентів порівнюють себе з іншими в соцмережах, що може впливати на їхнє самосприйняття. Лише 22% активно використовують соцмережі для професійного розвитку, а 14% взагалі не розглядають їх як кар'єрний інструмент.

Такі статистичні дані доповнюються результатами наступного етапу дослідження, а саме вивченням питання розвиненості ідентичності особистості в контексті професійної діяльності за допомогою опитувальника «Професійна ідентичність» О.В. Радзимовської [4]. Метою цього етапу стало дослідити ступінь відповідності людини її професійним ролям, рівень професійної самосвідомості та впливу цієї ідентичності студентів. Результати представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Результати дослідження професійної ідентичності за О.В. Радзимовською

Неусвідомлена	20 %
Частково усвідомлена	30 %
Усвідомлена	50%

Висновки. Соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні професійної ідентичності студентської молоді, виступаючи як засіб самовираження

і комунікації, а також як джерело інформації для професійного розвитку. Проте, результати дослідження свідчать, що більшість студентів хоч і використовує їх щоденно, та не з метою професійної комунікації, саморозвитку чи пошуку кар'єрного зростання. При цьому постійний вплив соціальних мереж сприяє як позитивному формуванню образу себе, так і виникненню негативних явищ (як от недосяжні ідеали, самокритика чи знецінення), що може негативно відобразитися на їхніх професійній мотивації. Це стане предметом подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Макарова О. П. Професійна ідентичність: структура та особливості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3(1). С. 77–82.
2. Бих Д., Журавльова О. Психологічні особливості професійної ідентичності студентів. *Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології : матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2018. С. 54–57.
3. Когутяк Н. Особливості самопрезентації підлітка в середовищі віртуального спілкування: причини кібербулінгу. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2014. № 19(1). С. 55–63.
4. Радзімовська О. В. Опитувальник професійної ідентичності учнів професійно-технічних навчальних закладів (презентація авторської методики). *Молодий вчений*. 2015. № 8(1). С. 155-161. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8(1)_36).

ТРАДИЦІЇ ТА СЕКСУАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ

Підмалівська Софія,
II курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Федик О. В.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Майбутнє нашої держави залежатиме від змісту цінностей, які закладаються у світоглядні орієнтири молодих людей, а також від того, наскільки духовність стане основою їх життя. Це означає, що виховання молоді, підготовка її до самостійного життя завжди була і є однією з найважливіших проблем у житті суспільства. І головним завданням цієї роботи є набуття теоретичних знань, формування сучасних уявлень і поглядів на любов, кохання, шлюб, формування моральних та ціннісних орієнтирів. Сексуальність і статеві любов є значними подіями в житті людей, і суспільство повинно приділяти їм належну увагу.

Сексуальна культура є, як відомо, складовою частиною загальної культури. Вона – інтегративний феномен, який складається за певних соціальних умов під впливом психологічних, соціально-психологічних та біологічних чинників. Дар сексуальності не дається людині в готовій, інтегральній формі. Обов'язком її є плекати та розвивати цей дар для добра свого та інших.

У традиційній українській культурі сексуальність мала подвійний характер – з одного боку, її регламентували релігійно-моральні норми, з іншого – існували культурні практики, які давали молоді певну свободу. Центральним елементом тут була цнотливість жінки, як символ родинної честі, тоді як чоловіки мали більше дозволеної свободи у статевих стосунках. Церква активно формувала уявлення про «допустиме» і «гріховне» у сфері сексуальності [1].

Окремим аспектом традицій є молодіжні звичаї, зокрема вечорниці й пригути, які виступали соціально дозволеним простором для знайомств, флірту, а іноді й першого сексуального досвіду. Ці події мали важливе психологічне значення, оскільки допомагали молоді адаптуватися до майбутнього подружнього життя, формували уявлення про межі емоційного та фізичного контакту. Статева освіта у традиційних громадах здійснювалась переважно опосередковано – через пісні, казки та розповіді старших.

У фольклорі сексуальність часто передавалась у зашифрованій формі – через символи (наприклад, лялька-мотанка) або пісні з еротичними натяками. Це дозволяло молоді дізнаватися про інтимну сферу без прямого обговорення, що було характерно для консервативного виховання.

Обряд «комори» під час весілля був своєрідною ініціацією у подружнє життя. Демонстрація жіночої цноти після першої шлюбної ночі визначала моральну «повноцінність» шлюбу. Така практика мала як соціальне, так і глибоке психологічне значення – формувала сором, відповідальність, уявлення про сексуальність як про щось «офіційне» лише в межах шлюбу. Купальські свята, в свою чергу, навпаки дозволяли вільнішу поведінку молоді в контексті пошуку партнера й прояву тілесної привабливості.

У XX столітті почалися глибокі зміни: із розвитком феміністичного руху, науки та правових змін сформувався новий підхід до сексуальності як частини особистісної свободи. З'явилися ідеї гендерної рівності, репродуктивних прав, культури згоди та особистісної автономії. Проте елементи традиційної культури продовжують впливати на уявлення про сексуальність та сексуальну поведінку [2].

Сексуальна необізнаність становить серйозну загрозу здоров'ю. А агресивне пропагування культу сексу в медіа та кінематографі призводить до занадто ранніх сексуальних дебютів, великої кількості абортів, сексуального насильства та поширення захворювань. В епоху інформаційної пропаганди дуже легко втратити особистісне ставлення до питань сексуальності не тільки у молодому віці в силу недосвідченості, а й у дорослому в силу неосвіченості.

Сучасна сексуальна культура вимагає комплексного підходу: вона включає як фізіологічну, так і емоційну, психологічну, соціальну складову. Особливого значення набувають такі аспекти, як згода, межі особистого простору, вміння комунікувати про власні потреби, уподобання, подолання сорому й стереотипів. Нині суспільство стикається з викликами – від надмірної сексуалізації до страху перед відповідальністю за батьківство, що свідчить про потребу в системній статевій просвіті.

Отже, трансформація сексуальної культури українців є процесом динамічним, складним і багатограним.

Задачами освіти щодо підняття рівня сексуальної культури є виховання у молоді правильної позиції і правильного ставлення до власної статі, до представників протилежної статі та прийняття й аналіз тих поглядів, які притаманні суспільству [3].

Потрібно зазначити, що підвищення освітнього рівня, розширення наукових знань молоді – необхідна умова зрушень у розвитку їхньої статевої свідомості, підвищення сексуальної культури, виникнення усвідомленої потреби будувати інтимні стосунки на кращих взірцях етнічної, психологічної, сексуальної культур.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко І. Тіло, секс, шлюб. Історія інтимних стосунків в українських традиціях. Київ : Віхола, 2023. 256 с. URL: <https://surl.li/yapsph>.
2. Ігнатенко І. Секс та розмови про нього в українському селі XIX – початку XX століття. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/sex-ta-rozmovi-pro-nogo-v-ukrainskomu-seli-hih-pochatku-hh-stolittya-134390.html>.
3. Федик О.В. Сексуальна культура молоді як психологічна проблема. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імен Василя Стефаника», 2015. Вип.20. Ч.2. С. 227-232. URL: <https://surli.cc/qwpsml>.

СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ РІВНЯ ЇЇ ДОБРОБУТУ

Скіра Златослава,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Литвин-Кіндратюк С. Д.,
кандидатка психологічних наук, доцентка.

В умовах сучасного суспільства, яке зазнає стрімких й різноаспектних змін, соціальна тривожність виступає одним із ключових факторів, що впливає на добробут особистості. В сучасній психологічній літературі соціальна тривожність визначається як страх перед соціальними ситуаціями та очікування негативної оцінки з боку оточуючих. Вважається, що цей феномен негативно впливає на психологічне, фізичне та соціальне благополуччя, створює перешкоди для адаптації та самореалізації особистості.

Актуальність теми соціальної тривожності впливає з статистичних даних захворюваності в сучасному світі, які свідчать, що розлад соціальної тривожності вражає від 5% до 10% населення. Він також має відносно високу поширеність протягом життя – від 8,4% до 15% [1, с. 1]. За DSM-5 соціальна тривожність визначається як «помітний страх чи тривога щодо однієї або кількох соціальних ситуацій, у яких особа піддається можливій пильній увазі з боку інших» [2, с 142-143]. Соціальна тривожність поділяється на кілька типів: 1) поширена соціальна тривожність: високий рівень страху в більшості соціальних ситуацій; 2) помірна соціальна тривожність: сильний страх соціальної

взаємодії, але менш виражена тривожність у публічних виступах; 3) тривожність у публічних виступах: виражений страх виступів за мінімальної тривожності в інших ситуаціях [3].

Зазвичай прояви соціальної тривожності фіксуються у ранньому підлітковому віці. Без ефективного лікування ця індивідуально-психологічна проблема зберігається, що може призводити до тяжких наслідків для особистості, таких як депресія, соціальна ізоляція, розвиток супутніх психічних розладів, а також, відзначають окремі дослідники, соціальна тривожність здатна впливати на загальне благополуччя особистості, її самопочуття тощо. Проте феномен благополуччя, загального, психологічного, емоційного все ще залишається недостатньо описаним. На нашу думку, важливо розмежувати поняття «благополуччя» та «добробут» особистості. Так, благополуччя стосується психологічного стану людини, включаючи щастя, задоволеність життям і якість життя загалом. Натомість добробут охоплює більш широкий спектр, зокрема матеріальні та соціальні аспекти, які визначають умови її існування [4].

Наведемо дані й окремі результати проведеного нами в 2024 році емпіричного дослідження. Ця розвідка базувалася на опитуванні 98 осіб віком 22-40 років, переважну більшість яких складали жінки (88.8%). Основною віковою групою стали респондентки 26–30 років (41.4%). Інструментами дослідження були: Шкала оцінки соціальної фобії (SPIN); «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя BBC» (BBC-SWB); авторський опитувальник для вимірювання фінансового добробуту.

Спершу аналіз отриманих даних дозволив виявити розподіл виявів тривожності учасників за рівнями, який виглядав наступним чином:

48.5% – відсутність тривожності;

24.7% – легкий рівень;

16.5% – середній рівень;

8.2% – важкий рівень.

Далі ми мали на меті проаналізувати ступінь зв'язку між соціальною тривожністю та різними аспектами добробуту в оцінках учасників дослідження. Наведемо основні результати цього етапу роботи. Так, психологічне благополуччя засвідчило сильний негативний зв'язок з виявами соціальної тривожності ($r = -0.4815$; $p \leq 0.01$). Далі, для фізичного благополуччя був отриманий слабкий негативний зв'язок з виявами соціальної тривожності ($r = -0.23581$; $p \leq 0.05$). Тоді як задоволеність стосунками і соціальна тривожність були пов'язані слабким негативним зв'язком ($r = -0.29079$; $p \leq 0.01$). Фінансовий добробут: майже незначний зв'язок ($r = -0.09479$; $p > 0.05$).

Отже, результати дослідження говорять про багатовимірність структури добробуту та значний вплив соціальної тривожності на його аспекти. Соціальна тривожність має сильний негативний вплив на психологічне благополуччя, включаючи емоційний стан та самооцінку особистості. Натомість нами виявлено помірний зв'язок між соціальною тривожністю та фізичним станом. Тоді як частковий вплив тривожності на задоволеність стосунками підтверджує важливість соціальної підтримки. Фінансовий добробут не має статистично значущого зв'язку із соціальною тривожністю.

На нашу думку, ефективним методом боротьби з соціальною тривожністю може стати когнітивно-поведінкова терапія, яка допомагає змінити деструктивні переконання та адаптувати поведінку. Також доцільними видається: поступове занурення особистості у соціальне середовище; участь у терапевтичних групах, зокрема психодраматичних, для моделювання соціальних ситуацій і розвитку навичок комунікації.

Список використаних джерел

1. Koyuncu A, İnce E, Ertekin E, Tükel R. Comorbidity in social anxiety disorder: diagnostic and therapeutic challenges. *Drugs Cont.* 2019; 8: 212573. URL: <https://www.drugsincontext.com/comorbidity-in-social-anxiety-disorder:-diagnostic-and-therapeutic-challenges/>.
2. Довідник діагностичних критеріїв DSM-5 від Американської психіатричної асоціації / пер. з англ. О. Лизак, М. Прочук. Львів : Галицька видавнича спілка, 2023. 536 с.
3. Eng W., Heimberg R. G., Coles M.E. , Schneier F.R., Liebowitz M.R. An empirical approach to subtype identification in individuals with social phobia. *Article in Psychological Medicine* December 2000. DOI: 10.1017/S0033291799002895. Source: PubMed.
4. Харитинський А. А. Теоретичне дослідження поняття благополуччя у іноземних та вітчизняних підходах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 6 (64). С. 136–143. DOI: 10.33099/2617-6858–21–64–6–136-143.

РЕФЛЕКСИВНЕ НАШАРУВАННЯ НОЕТИКО-НОЕМАТИЧНОГО КОРЕЛЯТУ ЯК ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОСТІ

Соколов Віталій,
IV курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Возняк С. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства.

У даному тексті предметністю слід розуміти створення абстрагованих засобів класифікації та диференціації вмісту об'єктів людського розуму представлених у вигляді окремих феноменів. Процес формування предметної сфери здебільшого відбувається не зовсім свідомо, зазвичай наш розум помічає появу поняттєво-категоріального апарату вже постфактум. Мова йде про категоризацію побутового мислення, а не про серйозну пізнавальну роботу, під час якої відбувається контрольоване впорядкування певних фактів та знань у єдину та цілісну систему.

Як приклад, у звичному нам розрізненні об'єкту та предмету, ми позначаємо об'єкт, як щось справді існуюче, а предмет як аспект цього справді існуючого, яке ми абстрагуємо від цілого(себто об'єкту). Водночас предмет є не тільки аспектом цього цілого, щоб це аспект побачити в об'єкті, нашій

свідомості потрібен попередній вміст згідно якого можна буде диференціювати окремість від цілого. Тож між вмістом предмету у меморіальному багажу нашої свідомості та вмістом предмету в конкретному об'єкті є категоріальний зв'язок, однак почасти він складається не з однієї категорії, а з декількох водночас, тому цього достатньо для формування предмету в об'єкті як такому.

Оскільки в процесі пізнання ми знаходимось в царині ментальних конструктів, а об'єкт є даним для нашого сприйняття у якості феномену, ми вільно оперуємо його вмістом, якщо в нас є достатньо внутрішніх даних для поділу його на окремі предмети. Найбільш виразним наочним прикладом в даному випадку буде вивчення людини з допомогою різних наук, кожна з яких складає свій предмет. Психологія, філософія, соціологія, інші гуманітарні науки, фізика, хімія, біологія тощо є прямими прикладами вивчення окремих аспектів об'єкту людини в межах цих предметних сфер. Кожна з цих сфер є складною призмою предмету, крізь яку суб'єкт споглядає на об'єкт, а точніше на конкретний аспект предмету і важливо розглянути можливий механізм їх появи у людській свідомості, про що свідчать останні вітчизняні дослідження, зокрема тексти В. Кебуладзе [2]. Варто перейти до суттєво простіших речей, щоб вловити саму суть цього процесу, в цьому суттєво може сприяти феноменологічний метод Едмунда Гуссерля. Він визначає людську свідомість як неперервний потік феноменів: «Редукція природного Я до трансцендентально феноменологічного самодосвідчування, та трансцендентальність між ними пролягає немов місток. Цей місток по суті постає, як універсальна аподиктична структура досвіду Я, як іманентна часова форма потоку переживань» [1, с.91]. Кожен отриманий нашою свідомістю феномен, стає в тій чи іншій формі частиною її майбутнього сприйняття. Для прояснення цього, німецький філософ використав два зручних терміни, «Ноеза» та «Ноема», або *cogito* і *cogitatum*. Перша частина складає мислення, а друге об'єкт помислення. Кожен сприйнятий феномен, як ноема, згодом стає частиною ноези, або як вже згадувалось вище може бути вихідною точкою для категоріального зв'язку між свідомістю що сприймає, та об'єктом що сприймається. Більше того варто зауважити, що об'єкт нами сприймається настільки чітко, наскільки це передбачено можливостями вмісту нашої свідомості: «Якщо ми візьмемо світ як трансцендентальний дороговказ, він вкаже на синтезу об'єктивних сприйнятів, яка проходить крізь єдність усього життя, та інших споглядань, що виникають; завдяки цій синтезі світ завжди усвідомлюють і можуть тематизувати як єдність» [1, с.127].

Наочним прикладом буде первісна людина та інженер, в свідомість котрих потрапляє складний інженерний конструкт у якості об'єкту сприйняття. Сутність яку вони можуть побачити буде строго в рамках доступних їм інтенційних корелятивів, як формотворчих потенціалів. Корелят первісної людини матиме значно простішу структуру, аніж корелят інженера. Проте загальний розумовий потенціал може не так і сильно різнитись. При розгляді умовного каменю, людина буде порівнювати його з попередніми предметами, що траплялись їй в досвіді, та виокремлювати спільні та відмінні якості. Банальне виокремлення такої якості як твердість, вже є потенціалом для розвитку предметної сфери. Людська здатність виводити співвідношення аспектів різних об'єктів, в

окремих об'єктів мислення, дозволяє його включати у вміст поняттєво-категоріального апарату, що формує інтенційний корелят свідомості. Гнучка адаптивна здатність свідомості будь-що робити об'єктом свого переживання/помислення, надає людині здатність до рефлексивного мислення, котре дає можливість для осмислення попередніх актів свідомості, як сталих об'єктів. Таке нашарування, актів мислення, виражених як ноетико-ноематичний корелят, дозволяє розширити його можливості новими категоріями, що складатимуть основу майбутніх предметних сфер пізнання.

Список використаних джерел

1. Гуссерль Е. Картезіанські медитації / пер. з нім. А. Вахтель. Київ, Темпора, 2021. 304 с.
2. Кебуладзе В. Феноменологічна психологія і феноменологічна соціологія : навчально-методичний посібник. Київ, 2021. 134 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ КОНФЛІКТНІСТЮ РОЗЛУЧЕННЯ ТА РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ

Шаповалова Альона,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Федорів А. Я.,
асистент кафедри соціальної психології.

Розлучення батьків є значущою подією в житті дитини, що часто супроводжується емоційними переживаннями та стресом. Особливої уваги заслуговує конфліктність між батьками під час розлучення, яка може негативно впливати на психоемоційний стан дитини. Діти, які стають свідками або учасниками конфліктних ситуацій, частіше демонструють підвищений рівень тривожності, депресивні стани та інші емоційні труднощі. Це підкреслює актуальність дослідження впливу конфліктності на рівень тривожності у дітей [2].

Неповна сім'я, як соціальне явище, займає значне місце в сучасному соціумі. У таких родинх часто порушується класична структура взаємодії між батьками та дитиною, що знижує рівень емоційної безпеки. За результатами численних досліджень, діти, які переживають розлучення в умовах високої конфліктності, демонструють вищий рівень тривожності, поведінкові порушення та знижену самооцінку. Натомість наявність соціальної підтримки після розлучення може пом'якшити негативні наслідки [1].

У 2024 році в Україні спостерігається зростання кількості розлучень: за офіційними даними Міністерства юстиції, було зареєстровано понад 150 тисяч шлюбів, але кількість розлучень виявилася майже такою ж – 141,8 тисячі. Ці цифри містять лише дані, отримані від органів Державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС), що становить лише третину всіх розлучень. Основну частину шлюбів розривають у судах, тому реальна статистика є ще гіршою. За даними Державної судової адміністрації, у 2024 році через суди було розірвано

107,5 тисячі шлюбів, а ще 34 тисячі – через ДРАЦС. Крім того, частина українців розлучаються за кордоном, і ці дані не фіксуються в українській статистиці.

Психологічний стан дитини в таких умовах обумовлюється низкою чинників: фінансовими труднощами, зміною звичного способу життя, а також міжособистісними конфліктами між батьками. Часто діти почуваються винними у розлученні, що негативно позначається на їх емоційному стані. Водночас можливість підтримки з боку обох батьків значною мірою сприяє адаптації дитини до нових умов життя [4].

Конфліктність у процесі розлучення батьків є одним із найважливіших чинників, що визначає психоемоційний стан дитини. Варто підкреслити, що не саме розлучення як юридичний акт є травматичним для дитини, а саме міжособистісні конфлікти між батьками, які часто супроводжують цей процес. Високий рівень конфліктності проявляється у формі відкритих сварок, приниження одного з батьків в присутності дитини, втягування дитини в сімейні суперечки, емоційне дистанціювання одного з батьків чи маніпуляції за допомогою дитини. Такі моделі поведінки створюють для дитини ситуацію хронічного стресу, в якій вона змушена адаптуватися до нестабільності, непередбачуваності та подвійних послань з боку обох батьків. Особливо травматичним є залучення дитини до конфлікту як «свідка» або «посередника», що провокує формування конфлікту лояльності, при якому дитина боїться «зрадити» одного з батьків, проявляючи прихильність до іншого [5].

Конфліктне розлучення часто супроводжується руйнуванням базового відчуття безпеки у дитини, що має критичне значення для її емоційного та особистісного розвитку. Рівень тривожності у таких дітей є стабільно високим і проявляється через соматичні симптоми (головний біль, порушення сну, зниження апетиту), емоційні розлади (підвищена плаксивість, страхи, драгівливість) та труднощі у навчанні. Окрім цього, в умовах постійного конфлікту діти не мають змоги спостерігати й засвоювати позитивні моделі міжособистісних стосунків, що знижує їхню здатність до емпатії та конструктивного вирішення суперечностей у майбутньому. Особливо вразливими виявляються молодші школярі, які ще не мають достатнього рівня когнітивної зрілості, щоб осмислити ситуацію розлучення раціонально, а тому частіше схильні до самозвинувачення [3].

Наукові дослідження показують, що рівень конфліктності в сім'ї є кращим предиктором тривожності у дитини, ніж сам факт розлучення. Це означає, що діти, чий батьки після розлучення зберігають конструктивні, доброзичливі стосунки, значно рідше демонструють психологічні труднощі, ніж ті, хто живе у постійно конфліктному сімейному середовищі. Таким чином, увага дослідників і практиків має бути зосереджена не лише на вивченні наслідків розлучення, а насамперед на вивченні впливу міжособистісної атмосфери під час і після розриву стосунків. Зниження рівня конфліктності, медіація між батьками, психологічна просвіта щодо потреб дитини – усе це є надзвичайно важливими заходами профілактики емоційних порушень у дітей із сімей, які пережили розлучення [4].

Також слід враховувати, що діти можуть відчувати конфлікт лояльності – вони намагаються зберегти добрі стосунки з обома батьками, уникаючи де-

монстрації прихильності до когось одного. Це викликає додаткову емоційну напругу.

Важливо відзначити, що емоційний стан дитини з часом може покращитися. За умови стабілізації ситуації, наявності соціальної підтримки, конструктивної взаємодії з обома батьками, діти поступово адаптуються та набувають емоційної зрілості. Більше того, досвід розлучення може стати для дитини поштовхом до розвитку емоційної компетентності, здатності до співпереживання та побудови зрілих відносин у майбутньому[3].

Значну роль у цьому процесі відіграють соціальні ресурси – підтримка з боку родичів, друзів, шкільних психологів, які допомагають знизити вплив психотравмуючих чинників і сприяють формуванню позитивного образу майбутнього.

Список використаних джерел

1. Дворецька О. Є. Потапчук. Причини розвитку синдрому недолюбленої дитини. *Psychology Travelogs*. 2024. № 4. 180-190.
2. Мілянець О. В. Психологічна характеристика емоційно-чуттєвих станів підлітків після розлучення батьків : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія наук. керівник М. Г. Ткалич. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 68 с.
3. Шутило, А. О. Особливості емоційного стану дітей в ситуації розлучення батьків. *Могилянські читання–2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти*. 2024. 48 с.
4. Cao, H., Fine, M. A., & Zhou, N. (2022). The divorce process and child adaptation trajectory typology (DPCATT) model: The shaping role of predivorce and postdivorce interparental conflict. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 25(3), 500-528.
5. Caksen, H. (2022). The effects of parental divorce on children. *Psychiatriki*, 33(1), 81-82.

БУТТЯ ЛЮДИНИ ЯК «КОРАБЕЛЬ ТЕСЕЯ»: ВНУТРІШНІ МЕТАМОРФОЗИ ДОРΟΣЛІШАННЯ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОГО ШЛЯХУ БЕНДЖАМІНА РАЙШВАЛЬДА (ШВЕДСЬКИЙ ВИКОНАВЕЦЬ BLADEE)

Яковенко Ігор,
II курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Возняк С. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства.

Тесей – герой давньогрецької міфології, цар Афін і захисник справедливості, тому про нього є купу міфів та історій, я же хочу розібрати один із них, найвідоміший, про корабель Тесея. Цей міф переказав та окреслив його парадоксальність Плутарх. Корабель, на якому Тесеї повернувся з Криту до Афін, зберігався афінянами до епохи Деметрія Фалерського і щорічно вирушав зі

священним посольством на Делос. При лагодженні в ньому поступово замінювали дошки доти, поки серед філософів не виникла суперечка, чи це той самий корабель, чи вже інший, новий? Крім того, виникає питання: в разі спорудження зі старих дошок другого корабля, який з них буде справжнім? Це питання намагається дослідити концепції ідентичності та змін: як ми визначаємо ідентичність об'єкта? Чи може щось залишатися тим самим, якщо всі його частини замінені? Якщо збережено початкову форму чи призначення, чи залишиться об'єкт тим самим, незважаючи на зміну матеріалу? Якщо ми використовуємо всі старі частини, щоб збудувати новий корабель, то який із них буде «справжнім» кораблем Тесея?

Різні філософи в різні періоди часу видавали свої думки на цю тему, але я хочу звернути увагу на думку Геракліта, який прокоментував цей міф, ще до Плутарха. Він спробував вирішити парадокс, представивши ідею річки, де вода її поповнює: «Тож з якою ідеєю, в першу чергу в античній, та й в усій наступній, філософській традиції передовсім асоціювалося вчення Геракліта? Безперечно, з ідеєю становлення суцього, яке здійснюється через пануючу в світі єдність протилежностей. Саме з цією ідеєю пов'язаний славнозвісний образ ріки, з яким пов'язують нібито приналежний Гераклітові (хоча безпосередніх підтверджень цього ми не маємо) вислів «усе тече» (πάντα ρεῖ) (див. фр. 12,49а, 91)» [1, с.17]. А стоїк Арій Дідім цитував його, кажучи: «На тих, хто вступає в одні і ті ж річки, течуть різні і знову різні води» Я хочу екстраполювати цей парадокс на людину, адже саме людина, зі своєю мінливістю, як і біологічною, так і психологічною – є цим самим кораблем Тесея, або ж Гераклітовою рікою, бо начебто змінюється, але сутнісно залишається одним і тим же.

В рамках впливу зазначеного концепту на антропологічні студії – на думку спадає проблема дорослішання. Людина не залишається в одному психологічному стані все життя, люди народжуються «чистим листом», з часом отримують свої персони та тіні, та весь час з отриманням нового досвіду чи контексту існування змінюються. Розуміння проблеми дорослішання необхідна як для самого індивіда, який мав би усвідомлювати, що події і досвід в його житті є саме формуючим фактором для особистості, так і для зовнішнього фактору або суспільства, яке часто буває упереджене до конкретних людей, заперечуючи той факт, що люди змінюються. Такі метаморфози легко можна відслідкувати, якщо аналізувати творчість якихось митців, так як мистецтво це матеріалізація людських переживань чи потреб, як от горщик ремісника, чи виливання в картину рефлексії власного стану художника. Це філософськи обґрунтовує моє бажання як дослідника розглянути творчість шведського музиканта Бенджаміна Райшвальда, який творить під псевдонімом «Bladee» через таку призму.

Перші музичні кроки він зробив в 10 років з однокласником, що було абсолютно звичайним заняттям для шведів, які 7 раз перемогли на євробаченні. Грали вони нойзкор (сильно гіпертрофований панк), що цілком очікувано і характерно для дітей, для духу бунта і гіперактивності. Трохи згодом вони знайшли ще одну людину в якості вокаліста, та саунд продюсера, створивши гурт «GTBSG» і почали писати, а одночасно й формувати клауд реп, що дало їм хвилю слави і похвали за винахід нового звучання. Ця фаза є пошуками чогось

нового, пошуками себе, що також є характерно для підлітків; щоправда тоді їхнє звучання було орієнтоване не так сильно на зміст, як на форму.

З часом, коли форма вже була завершена, приходить і час, коли можна її чимось наповнити, а наповнював він її тими ж юнацькими переживаннями про своє становище в суспільстві та душевний стан, що можна почути на альбомі «Eversince», на якому він називає себе пропащою людиною, та розповідаючи, як дистанційовано він відчуває цей світ; про це Б. Райшвальд неодноразово зазначає у своєму спілкуванні з журналістами [2]. Вже в 26 років він випускає міні альбом «Exeter» та повноформатний «333», які наповнені релігійними референсами, включаючи назву, яка відсилає на книгу пророка Єремії 33:3 «Звернись до Мене, і Я тобі відповім, – сповіщу тобі велике й неосяжне, – відкрию те, чого ти не знаєш», а звучання змінюється на життєрадісний авангардний поп, що знову ж показує прогрес в його творчості, а також, що більш важливо, особистісний ріст і дорослішання: «Одним із найунікальніших елементів у їхній творчості є наступний напрям – вираження доволі складних ідей через прості тексти поп-пісні» [3].

Подальші його релізи тільки нарощували цю життєрадісність, і від бунтаря дитини, чи від підлітка з заплутаними думками нічого не залишилось, замість нього тепер зріла людина, яка хоч і не релігійна, але оспівує християнську мораль на протестантську манеру, людина з великим духовним світом та досвідом, але в цей же час, є собою, тим самим Бенджаміном Райшвальдом, яким народився, який грав нойзкор. Чи не перегукується це з тим же кораблем Тесея? Це парадокс про те, як людина під плином часу, завдяки контексту існування, бачить себе, та як бачить цей світ загалом.

Список використаних джерел

1. Тихолаз А. Г. Геракліт Темний з Ефеса : філософ та його. *Наукові записки НаУКМА : Філософія та релігієзнавство*. 1996. Т. 1. С. 5-23.
2. Bladee interview (from in my head – Yung Lean) with eng subs. YouTube. URL: <https://youtu.be/NqRpFavp8wQ?si=5ojhupjYPfEnl45Q>.
3. Noah Mohamed. Crest: Ecco2k and Bladee's alternative exploration of spiritualism. The Student News Site of Carnegie Vanguard High School. URL: <https://cvhsnews.org/10009/arts-entertainment/crest-ecco2k-and-bladees-alternative-exploration-of-spiritualism/>.

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ТРИВОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Яцик Мар'яна,
І курс ОР магістр, факультет психології.
Науковий керівник – Гринчук О. І.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології.

Актуальність. Психологічна готовність до професійної діяльності – це сукупність психологічних характеристик, які визначають формування у студентів уявлення про себе як суб'єкта професійної діяльності на етапі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Питання готовності до університетського навчання тісно пов'язане з проблемами адаптації та якості професійної підготовки, які набувають все більшої актуальності і потребують подальших психологічних досліджень, особливо в частині розробки відповідного діагностичного інструментарію.

Мета. Визначення впливу психологічної готовності до професійної діяльності на формування тривожності майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Вплив тривожності особистості на її працездатність залежить не лише від фізіологічних змін в організмі, але й від психологічних схильностей людини [4, с. 209]. Враховуючи той факт, що тривожність є психологічним явищем, яке виникає внаслідок різних причин, важливим аспектом вивчення обговорюваного конструкту є його зв'язок з якістю життя, продуктивністю та станом здоров'я людини [1, с. 81].

Підвищена тривожність виникає і проявляється в результаті складної взаємодії когнітивних, емоційних і поведінкових реакцій під впливом різних стресових чинників. Одним з таких чинників виникнення тривожності є ступінь професійної психологічної готовності до здійснення професійної діяльності [5, с. 44].

Так, Гринчук О. І. під психологічною готовністю розуміє «психічний стан при якому відбувається мобілізація ресурсів для виконання конкретної діяльності, що дозволяє успішно виконувати свої обов'язки; вдало застосовувати знання, уміння, навички, досвід, мотиви, особистісні якості; зберігати самоконтроль та моделювати діяльність при виникненні труднощів й перешкод для результативного та якісного виконання завдань» [2, с. 107].

Об'єктивні досягнення людини в певному виді діяльності або життєдіяльності зазвичай відображаються в понятті успіху або невдачі. Суб'єктивні переживання, пов'язані з процесом досягнення, відображаються в понятті успіху/неуспіху [3].

Нами проведено дослідження на базі Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, факультету психології. Аналіз результатів дослідження особливостей впливу тривожності на психологічну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів. Ми встановили, що респонденти (майбутні психологи) є дуже тривожними (3%), високо тривожними (37%) та

помірно тривожними (31%) з тенденцією до високої тривожності в певних повсякденних ситуаціях – це свідчить про постійний стан тривоги, занепокоєння, загостреності та неприродної незахищеності. Лише 18% молодих людей мають середній показник з тенденцією до низької тривожності, тоді як відсоток тих, хто має низький рівень тривожності, становить 9%. Останній показник, тобто низький рівень тривожності, свідчить про те, що ця кількість респондентів з вибірки в цілому (n=32) значною мірою є самокерованою (тобто організованою з особистим контролем). Для них не характерне постійне відчуття тривоги, хвилювання, страху чи занепокоєння.

При аналізі показників особистісної тривожності 37% учасників із загальної вибірки виявили схильність до частого відчуття тривоги та хвилювання, іноді без вагомих причин, що вважається високим рівнем. Тому можна вважати, що тривожність є стійкою особистісною рисою у цієї частини учасників дослідження. 45% молодих людей мають середній рівень особистісної тривожності, а 18% – низький рівень особистісної тривожності. Ці молоді люди є цілеспрямованими та достатньо вимогливими до себе.

В опитувальнику щодо показників реактивної тривожності 47% учасників були оцінені як такі, що мають ситуативну тривожність, 44% – як такі, що мають помірну тривожність і 9% – як такі, що мають низький рівень тривожності. Таким чином, для молодих людей з високим рівнем ситуативної тривожності дуже важливою і характерною є власна суб'єктивна оцінка ситуації.

Співставивши, результати дослідження рівня тривожності та рівня готовності до професійної діяльності ми дійшли до наступних висновків:

- студенти з високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності менш схильні до тривожності;

- студенти з меншою успішністю, з нижчим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності мають більші рівні тривожності.

Висновки. Здійснивши дослідження психологічної готовності та рівня тривожності майбутніх студентів-психологів ми вважаємо, що існує зв'язок між ними існує прямо-пропорційний зв'язок. Також, зазначаємо, що стан тривожності потребує корекції.

Список використаних джерел

1. Баранецька І. О. Вплив особистісної тривожності на навчальну успішність учнів. *Молодь: тези доповідей XIX Всеукр. наук.-практ. конф. Студентів і молодих вчених.* (Київ, 24 червня 2022 р.). Київ : Університет «Україна». 2022. С. 81-83.

2. Гринчук О. І. Психологічна готовність майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності: основні критерії та показники. *Збірник наукових праць: психологія.* Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. Вип. 22. С.106-115.

3. Іванцева Л. І., Іванишин Т. Психологічні чинники виникнення особистісної тривожності у студентської молоді. URL: file:///C:/Users/UserAM/Downloads/bimk,+11.+%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B5

%D0%B2+%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D0%B0.pdf (дата звернення: 11. 02. 2025).

4. Калюжна Ю. І. Розвиток готовності до професійної праці майбутніх психологів у навчальному процесі. *Psychology & Personality*. 2023. Вип. 2 (24). С. 209–221.

5. Ларіонцева А.О. Теоретико-аналітичний дискурс поняття професійної готовності до майбутньої діяльності майбутніх магістрів психологів в ЗВТО. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип. 1 (22). С. 44–51.

СЕКЦІЯ КОЛОМИЙСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ

ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ЗМІНУ ПОКАЗНИКІВ ВАРІАБЕЛЬНОСТІ СЕРЦЕВОГО РИТМУ

Лазарук Соломія,
ІІ курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Слипаник О. В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

У сучасному суспільстві, де інтелектуальні та інформаційні навантаження досягають безпрецедентного рівня, зростає інтерес до вивчення тонкої взаємодії між психічною діяльністю та фізіологічними процесами. Варіабельність серцевого ритму (ВСР) виступає як індикатор не лише соматичного, а й психо-емоційного стану людини [5]. Саме через ВСР ми можемо «прочитати» реакцію серцево-судинної системи на розумову діяльність.

Згідно з ідеями сучасної психофізіології, інтенсивна розумова робота, що супроводжується зосередженістю, обробкою інформації та прийняттям рішень, активує автономну нервову систему, переважно її симпатичний відділ. Це призводить до зниження ВСР, що можна трактувати як стресову реакцію організму (Thayer et al., 2012). У дослідженнях Castaldo et al. (2015) та Luque-Casado et al. (2016) підтверджено: чим інтенсивніші когнітивні зусилля – тим менше парасимпатичної активності в серцевому ритмі [1, 4].

Сучасна людина потребує не лише високої когнітивної ефективності, але й здатності до саморегуляції. Дихальні практики, медитація, фізична активність – усе це не лише культурні чи філософські практики з минулого, але й засоби відновлення варіабельності серцевого ритму, що дозволяє зберігати психофізичний баланс у стресогенному середовищі [3, 5].

Як зазначав Іммануїл Кант, людина не повинна ставати засобом, навіть у досягненні добра. Аналогічно, сучасна наука закликає до обережного ставлення до власного тіла і психіки. Постійне когнітивне перевантаження, за відсутності турботи про себе, перетворює особистість у ресурс, що виснажується. ВСР – це фізіологічний «дзвінок сумління», що нагадує про необхідність збереження людського в собі.

Отже, дослідження впливу когнітивних навантажень на варіабельність серцевого ритму дозволяє краще зрозуміти взаємозв'язок між психічними процесами та фізіологічним станом організму. ВСР є чутливим показником стану автономної нервової системи, зокрема співвідношення симпатичної та парасимпатичної її активності. Підвищення розумової активності, особливо при виконанні складних когнітивних завдань, часто супроводжується зниженням ВСР. Це може свідчити про активацію симпатичного відділу нервової системи, що є типовою реакцією на стрес або емоційне напруження [6]. Такі зміни в серцевому

ритмі не є патологічними, однак їх часте виникнення або тривале збереження може вказувати на надмірне навантаження та потенційні ризики для здоров'я. Особливо це актуально для людей, які перебувають у постійній когнітивній активності: студентів, офісних працівників, викладачів, водіїв, спортсменів тощо.

Таким чином, варіабельність серцевого ритму – це не лише біофізичний показник, але й моральний індикатор сучасного життя. Когнітивні навантаження, що є неминучими в умовах постіндустріального світу, мають вимірюватися не лише в продуктивності, а й у впливі на цілісність людського організму. Усвідомлення цього взаємозв'язку дає підґрунтя для формування нової культури піклування про себе, у якій фізіологія та психологія діють в унісон.

Список використаних джерел

1. Castaldo, R., et al.. *Acute mental stress assessment via short term HRV analysis*. *Frontiers in Physiology*, 6, 80. 2015
2. Kim, H. G., et al.. *Stress and Heart Rate Variability: A Meta-Analysis*. *Psychiatry Investigation*, 15(3), 235–245. 2018.
3. Lehrer, P. M., & Gevirtz, R. *Heart rate variability biofeedback: how and why does it work?* *Frontiers in Psychology*, 5, 756. 2014.
4. Luque-Casado, A., et al. *Transient autonomic responses during sustained attention performance*. *Scientific Reports*, 6, 27500. 2016.
5. Shaffer, F., & Ginsberg, J. P. *An Overview of Heart Rate Variability Metrics and Norms*. *Frontiers in Public Health*, 5, 258. 2017. Doi: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2017.00258>
6. Thayer, J. F., Åhs, F., Fredrikson, M., Sollers III, J. J., & Wager, T. D.. *A meta-analysis of heart rate variability and neuroimaging studies*. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 36(2), 747–756. 2012.

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ СЕЛА ЯВОРІВ

Мотрук Вікторія,
II курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Русакова О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Говірка села Яворів Косівського району Івано-Франківської області має свої унікальні граматичні особливості, що яскраво відображають гуцульську мовну традицію [див.: 1; 2, с. 83-87] .

У нашій розвідці зосередимо увагу на морфологічних властивостях самостійних частин мови, а також на особливостях синтаксичних конструкцій яворівської говірки.

У системі іменника варто звернути увагу на чітке збереження кличного відмінка, який у сучасному мовленні часто втрачається. У прикладах *баба – ба-бо!, мати – матко!* бачимо живе збереження цієї форми. Характерним є вживання форм давального відмінка однини на -ови: *Богови* (замість літературного

Богові), *татови, дідови*. У родовому відмінку множини іменників чоловічого роду поширене використання архаїчних закінчень -ов, -ев, -єв: *грибов, коньов, чоловіков*.

Серед прикметників властивою є поява форм із нарощенням -їс-, як-от *височїсний* (замість *високий*), *малїїсний* (*малий*). Такі форми мовці створюють завдяки додаванню характерного суфікса, що підсилює значення прикметника. Також у мові вживають давні короткі форми прикметників, наприклад: *він рад* замість *він радий*, *я певен* замість *я певний*. На рівні займенника трапляються форми особових займенників із частками -се, -си, -ми: *мене – меси, тобі – тобиси, нас – нами*. Присвійні займенники також мають нарощення -ий, що добре видно у прикладах: *мойий* замість *мій*, *твойий* замість *твій*. Говірка Яворова має свої особливості на рівні числівників. Наприклад, поширені форми *двійий, трійий* замість звичних *два, три*. Це є однією з характерних рис, що відрізняє діалект від літературної мови.

Дієслово у яворівській говірці також має кілька важливих особливостей. По-перше, у 1-й особі множини збережене закінчення -ме, як-от *ходиме* (замість *ходимо*), *їдме* (замість *їмо*). По-друге, гуцули часто додають звук [г] на кінці інфінітивного суфікса -ти: *казатиґ, ходитиґ*. Це фонетичне явище є типовим для карпатських говорів. По-третє, активно вживають форми давноминулого часу: *ходив був, казала була* – це архаїчні конструкції, які рідко використовують у сучасній українській літературній мові.

У синтаксисі яворівської говірки простежуємо певні закономірності. Однією з них є переважання коротких синтаксичних конструкцій. Властивий гуцульському мовленню виклад думок, виражений короткими, неповними реченнями, надає розповіді жвавості та природного ритму. Наприклад: *Значит, зачінаємо з того, же стрижемо овечку, а потому тую вовну добре миємо, випарюємо, далі фарбуємо в тот колір, котрий нам треба, аби викласти го у взір. Коли вже всьо готове, висушуємо. Потому несемо вовну у граблі, аби єї розграбити на м'який кужіль* (записано від Гуменюк Богдани Василівни, жительки села Яворів). У цьому прикладі замість складнопідрядного речення, де всі дії логічно поєднані, використано низку простих речень, що передають хід подій поетапно та емоційно.

Також помітною є перевага простих речень над складними. Складні речення, особливо з підрядними частинами, часто розщеплюються на прості: *То є таке ремесло, що передаєся з покоління в покоління. В тім ділі є дуже много роботи. Аби зробити ліжник від самого початку й до кінця* (записано від Гуменюк Богдани Василівни, жительки села Яворів). Такий синтаксис робить мовлення ритмічнішим і доступнішим.

Гуцульська говірка також характеризується особливим порядком слів. Займенники, зокрема в давальному або знахідному відмінках, можуть стояти як у препозиції, так і в постпозиції щодо дієслова, залежно від логічного наголосу. Наприклад: *Бо чоловік не з нашого села і він їхав до батьків; Я пам'етаю, ек мої дідо, баба проводили Різдво...* (записано від жительки села Яворів Романчич Василини Петрівни).

Широко вживають сполучник «же» замість літературного «що», це додає емоційного відтінку висловлюванню: *Значи, зачінаємо з того, же стрижемо овечку...* (записано від жительки села Яворів Гуменюк Богдани Василівни). Також характерним є вживання «єк» замість «як»: *Я пам'ятаю, єкось інакше було...* (записано від жительки села Яворів Романчич Василяни Петрівни).

Ще однією рисою є вживання прислівникових або дієприслівникових зворотів без чіткого займенникового зв'язку: *Береш два колачи, хтос один, береш таріль невживаний...* (записано від жительки села Яворів Романчич Василяни Петрівни). Вживання конструкцій із часткою «то» також є поширеним явищем, що додає реченням емоційної виразності: *То є така файна річ, же хоче мати собі і чоловік, і жінка* (записано від жительки села Яворів Гуменюк Богдани Василівни); *Колис не клали рибу на стіл, а тепер по сучасному кладемо рибу жарену* (записано від жительки села Яворів Романчич Василяни Петрівни).

Ще однією особливістю синтаксису яворівської говірки є активне використання сполучника «аби» у значенні «щоб»: *Кладеси там жмиток отави, аби було, же худоба тоже має що їсти; Аби дорехтувати, бо в десетій вже приїхала сестра з дітьми* (записано від жительки села Яворів Романчич Василяни Петрівни). Нарешті прямий порядок слів із виразним емоційним забарвленням є типовим для мовлення жителів села Яворів: *Беремо цих перепічок, екиш ти маєш комусь дати за чиюсь душу, то беремо* (записано від жительки села Яворів Шатрук Марії Іванівни).

Отже, граматичні особливості говірки села Яворів охоплюють широкий спектр морфологічних, синтаксичних явищ. Ці елементи відображають архаїчні риси української мови і становлять важливу частину мовної спадщини Карпатського регіону.

Список використаної літератури

1. Атлас української мови : у 3 т. Т. 2: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Д. Г. Бандрівський, Л. М. Григорчук, Ф. Т. Жилко та ін. Київ : Наук. думка, 1984-2001. 520 с.
2. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. Київ : Наукова думка, 1990. 168 с.

ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ НА РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ

Харук Мирослав,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Поясик О. І.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність теми фізичних вправ зумовлена їхньою ключовою роллю у зміцненні здоров'я, гармонійному розвитку особистості та формуванні здорового способу життя. В умовах сучасного суспільства, коли рівень фізичної активності дітей знижується через цифровізацію та малорухливий спосіб життя,

особливо важливо привертати увагу до користі фізичних вправ. Вони не лише покращують фізичний стан, а й позитивно впливають на розумові процеси, емоційний стан і соціальну адаптацію дитини. Саме тому дослідження впливу фізичних вправ на розвиток дітей є надзвичайно важливим для педагогів, батьків і фахівців у галузі фізичного виховання.

Фізичні вправи є важливим фактором здоров'я. Фізичні вправи – це основний конкретний засіб фізичного виховання, що надає різноманітний вплив на людину [1, с.103]. Вони використовуються для вирішення завдань фізичного виховання, сприяють розумовому і трудовому вихованню, а також є засобом лікування багатьох захворювань. Вони також використовуються для вирішення комплексу оздоровчої та виховної роботи, всебічного розвитку особистості дитини

Також фізичні вправи сприяють збагаченню морального досвіду і формують моральну поведінку дитини. Відомо, що основою всіх моральних відносин є дружба. У руховій діяльності вони формуються шляхом вибору вправи, виконання якої ставить дитину перед необхідністю вступати в контакт з однолітками, для досягнення спільної мети. У процесі руху формуються риси вольового характеру. Особливо цінними в цьому плані є рухливі ігри, засновані на тривалому і багаторазовому повторенні одноманітних рухових дій. При їх виконанні необхідно буде проявляти вольові зусилля для подолання поступово наростаючого фізичного та емоційного напруження.

Фізична практика формує естетику рухів і сприяє розвитку естетичних почуттів. Завдання педагога – навчити дітей бачити красу руху і перевести досвід, пов'язаний з рухом, на мову естетичної оцінки.

Дітей вчать, що рухи людини виразні і красиві, коли це доречно. Фізичні вправи сприяють досягненню естетичного ефекту від зовнішнього вигляду людини, тому у дітей формуються естетичні уявлення про фізичний розвиток людини. Вони розвивають фігуру, збільшують м'язову масу, покращують поставу і покращують здоров'я шкіри [2, с.71].

Неможливо обійти стороною музику і фізичні вправи. Ці рухи розглядаються як один із засобів розвитку рухової активності і як найважливіший засіб впливу на емоційну і нервово-психічну сферу дитини. Музика і рух об'єднані ритмом і темпом.

Зміст фізичної вправи складається з комплексу рухових дій і функціональних змін, які відбуваються в організмі під час виконання. Ці дії запускають фізіологічні процеси, активізують роботу різних систем організму та формують загальний ефект вправи. Фізична вправа не лише механічно впливає на тіло через рухи, а й сприяє гармонізації функціональних систем, зміцненню здоров'я та покращенню фізичного стану. Ці процеси різноманітні і можуть розглядатися в психологічному, фізіологічному, біомеханічному та інших аспектах.

Вони є дуже ефективними засобами профілактики і корекції психофізичного стану організму. У психофізіологічному аспекті фізичне навантаження вважається спонтанним рухом, контрольованим розумом і волею.

Виконання фізичних вправ вимагає усвідомленого ставлення до досягнення результатів дій. Це відповідає певним завданням фізичного виховання,

при цьому значно активізуючи розумові процеси, рухову активність, пам'ять, увагу, уяву і т.д. Діти також вчаться розуміти деякі явища, які відбуваються в навколишньому світі і в людському тілі. Перш за все, це відноситься до уявлень про час, простір, тривалості рухів і т.д. Прості рішення вправ, як швидше виконувати вправи, що потрібно зробити, щоб виправити помилки, виконуючи завдання різної складності по уявним маніпуляціям, включаючи спостереження, узагальнення і порівняння, діти отримують досвід творчої діяльності [3, с.69].

Ефективність фізичних вправ залежить від передчуття результату, вибору способу виконання рухів. Рухові дії, що виконуються дитиною, різноманітні: праця, ліплення, малювання, гра на музичних інструментах, виконавська діяльність і т.д. сукупність її рухів в поєднанні із загальною поведінкою проявляється в позитивному ставленні до життя. Все нескінченне розмаїття зовнішніх проявів мозкової діяльності, в кінцевому підсумку зводиться тільки до одного явища – руху м'язів.

Таким чином, фізичні вправи мають значний вплив на зростаючий організм дитини. Різноманітна активна рухова активність благотворно впливає на розвиток опорно-рухового апарату, покращує функціонування дитячого організму і допомагає адаптуватися до різних умов навколишнього середовища. У дітей розвиваються розумові здібності, моральні та естетичні якості, формується усвідомлене ставлення до своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Железняк Ю. Д., Петров П. К. Основи науково-методичної діяльності у фізичній культурі та спорті. Київ : Академія, 2019. 264 с.
2. Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, (Умань, 5-6 квітня 2013 р.) / ред. кол.: Ткачук Л. В. (гол. ред.) та інші. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. 186 с.
3. Шалар О. Г. Практикум з педагогіки фізичного виховання : навчально-методичний посібник. Херсон, 2015. 154 с.

СЕКЦІЯ ТУРИЗМУ

СУЧАСНІ КУЛІНАРНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Воспітаннік Юлія,
IV курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Польова Л. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У сучасному світі кулінарні тренди є важливим елементом розвитку ресторанного бізнесу, оскільки впливають на споживчі вподобання, формування гастрономічної культури та конкурентоспроможність закладів громадського харчування. Динамічні зміни у соціокультурному середовищі, зростання екологічної свідомості споживачів, розвиток технологій та глобалізація харчової індустрії сприяють появі нових кулінарних тенденцій. Пандемія COVID-19, зростання попиту на здорове харчування, персоналізовані меню, впровадження альтернативних інгредієнтів, автоматизація ресторанних процесів і нові маркетингові підходи – усі ці чинники впливають на формування сучасних кулінарних трендів.

Особливу актуальність ця тема набуває в контексті України, де ресторанний бізнес перебуває у фазі трансформації під впливом воєнного стану, економічної нестабільності, змін у споживчих звичках населення та зростаючої конкуренції.

У реаліях ХХІ століття їжа постає потужним чинником національно-культурної ідентичності держав у глобалізованому світі, де культурна складова споживання домінує над первинною фізіологічною функцією [1, с. 255].

З позиції психології споживання кожен гастрономічний досвід – аромат і смак страви або напою, атмосфера ресторану, обслуговування тощо – ідентифікує конкретну територію, засвідчуючи тісний взаємозв'язок у таких ланках: місцева їжа – туристична дестинація, споживання – культурний досвід, емоції, насолода, ресторан – локація гастрономічних брендів [2].

За даними досліджень, понад третину витрат туристів складають витрати на харчування, що підтверджує значущість гастрономічного аспекту у формуванні загального туристичного бюджету. Водночас 22% європейців визначають головною мотивацією подорожі культурний гастрономічний досвід, показник засвідчує важливість розвитку ресторанної сфери, орієнтованої на туристів, які прагнуть знайомства з традиційними кулінарними практиками регіону [3, с. 112].

Сучасний ресторанний ринок демонструє зростання популярності так званих «Localvot» ресторанів, або ресторанів нульового кілометра, які орієнтуються на використання сезонних, екологічно чистих продуктів місцевого походження. Важливою особливістю таких закладів є співпраця з локальними виробниками або самостійне вирощування сировини, що гарантує контроль за якістю продукції та сприяє розвитку стійких гастрономічних практик [4, с. 45].

Зростає інтерес до вегетаріанської та веганської кухні, яка приваблює не лише тих, хто свідомо відмовляється від продуктів тваринного походження, а й споживачів, що прагнуть урізноманітнити раціон. Одним із різновидів часткового вегетаріанства є флекситаріанство, яке допускає вживання м'яса в обмеженій кількості. Для цієї категорії споживачів у технологічних процесах приготування страв використовуються нові види сировини, такі як соєве, мигдальне, кокосове, вівсяне молоко, а також рослинні аналоги м'яса, зокрема сейтан, що виготовляється на основі ферментованого пшеничного білка [5].

Помітне поширення отримують кулінарні концепції, що базуються на поєднанні різних гастрономічних традицій. Тренд «Cross-cooking» (ф'южн-кухня) передбачає інтеграцію елементів кулінарних культур різних народів, що дозволяє створювати унікальні смакові композиції. Важливою умовою є гармонійне поєднання продуктів за смаком і текстурою, що забезпечує високу якість кінцевого продукту [6, с. 71].

Метод «Food pairing» ґрунтується на використанні наукового підходу до формування смакових комбінацій. Його принцип базується на молекулярному аналізі інгредієнтів, що дозволяє визначити оптимальні поєднання компонентів у межах однієї страви.

Отже, кулінарний тренд виступає важливим чинником розвитку ресторанного бізнесу, визначаючи основні напрями його трансформації та адаптації до змін у споживчих уподобаннях.

Список використаних джерел

1. Корсак Р., Сіра Е. Кулінарна етнологія та глобалізація: вплив міжнародних кулінарних трендів на традиційну кухню. *Актуальні проблеми розвитку сфери гостинності: перспективи та виклики* : матеріали II Міжнародної наукової конференції. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2024. С. 255-259.
2. Важливі аспекти психології гостинності. URL: <https://fgritb.knukim.edu.ua/home/news/vazhlyvi-aspekty-psykholohiyi-hostynnosti.html>.
3. Вишневська Г. Г. Потенціал кулінарних турів у контексті спеціалізованого туризму. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 112-118.
4. Ємець О. І., Коржик О. М. Місцевий соціально-економічний розвиток в умовах глобальної економіки. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Бердянськ : БДПУ, 2017. Ч. 1. С. 45–47.
5. Особливості просування веганських продуктів в українському ритейлі. URL: <https://rau.ua/novyni/osoblivosti-prosuvannja-veganskih-produktiv-v-ukrainskomu-ritejli/>.
6. Гірняк Л. І., Глагола В. А. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 16. С. 71–78.

РОЛЬ ЕНОГАСТРОНОМІЇ В УТВЕРДЖЕННІ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ ВИНА

Передерій Євгенія,
І курс ОР магістр, факультет туризму.
Науковий керівник – Мельник Н. В.,
кандидат географічних наук, доцент.

Еногастрономія як поєднання мистецтва приготування їжі та культури споживання вина відіграє ключову роль у формуванні гастрономічної ідентичності регіонів. В умовах зростаючого інтересу до гастрономічного туризму саме винно-гастрономічні практики стають не лише інструментом популяризації місцевих традицій, а й важливим засобом формування етичного, усвідомленого ставлення до вина як частини культурної спадщини.

ЮНВТО визначає гастрономічний та винний туризм як можливість диверсифікувати туристичний продукт, просувати бренд туристичної дестинації, сприяти місцевому економічному розвитку, залучаючи при цьому різні сектори економіки. У докоронавірусний період (до 2019 р.) за даними Національної туристичної організації України гастрономічний туризм щорічного приносив дохід обсягом 150 млрд дол. США, з яких 17 млрд дол. США припадали саме на сувенірну гастрономічну продукцію [2].

У 2010 р. ЮНЕСКО визнала традиції виноградарства й виноробства частиною нематеріальної культурної спадщини людства (на прикладі Франції, Італії та Іспанії). Це підкреслює той факт, що вино – не просто напій, а культурне явище. Більше 80% туристів включають місцеву кухню та вина у свої плани під час подорожі. Туристи, що подорожують заради еногастрономічного досвіду, витрачають у середньому на 30% більше, ніж звичайні туристи Середній чек європейського туриста на день становить 50 євро, а гастрономічного – 200 євро [1].

Для координації зусиль міст і регіонів у сфері гастрономічного туризму у 2007 р. була започаткована *Міжнародна мережа еногастрономічних міст (International Network of Gastronomic Cities)*, яка об'єднує дестинації задля обміну досвідом та розвитку спільних ініціатив. А з 2012 р. діє *Міжнародна рада з еногастрономічного туризму (International Wine Tourism Council)*, яка розробляє рекомендації, поширює успішні кейси та сприяє міжрегіональній співпраці у сфері винно-гастрономічного туризму [3].

У 2015 р. еногастрономічний туризм отримав особливу увагу на міжнародній арені. ООН проголосила цей рік *Міжнародним роком еногастрономічного туризму*. Ініціатива була спрямована на підтримку традиційної кулінарної спадщини, стимулювання сталого розвитку туристичної сфери та збереження біорізноманіття.

Безумовним лідером серед країн світу з розвитку еногастрономічного туризму являється Італія. Мережа еногастрономічних маршрутів країною формує окремий тип культурного продукту. Кількість італійських туристів, які відвідали виноробні напрямки, зросла з 60% у 2021 р. до 77% у 2025 р. Згідно з останніми даними, 40% італійських туристів відвідали щонайменше одну виноробню під час своїх останніх подорожей (для порівняння: 32% у 2024 р. та 29% у 2021 р.).

Крім того, вино займає перше місце серед гастрономічних символів Італії: його обирають 38,1% респондентів, залишаючи позаду оливкову олію (24%), піцу (22%), пасту (15%) та сири (11%) [3].

Фудпейрінг (мистецтво поєднання напоїв з різними продуктами та стравами задля досягнення гастрономічного балансу) як культура поступово набуває популярності в Україні, особливо в контексті розвитку локальної гастрономії та виноробства. Українські шеф-кухарі та сомельє все активніше впроваджують європейські практики фудпейрінгу, адаптуючи їх до місцевих продуктів і кулінарних традицій. Зростає зацікавлення винно-гастрономічними вечорами, дегустаційними сетами та авторськими поєднаннями українських вин із регіональними делікатесами.

Еногастрономічний туризм в Україні виконує важливу роль у збагаченні туристичного досвіду та формуванні емоційного зв'язку з дестинацією. Неабияку роль у популяризації еногастрономічних традицій відіграє національна еногастрономічна туристична мережа «Дороги вина та смаку України». Ця ініціатива сприяє промоції локальної ідентичності, розширенню туристичних маршрутів і підвищенню якості гастрономічних сервісів [4].

У різних регіонах України спостерігається виразна регіоналізація еногастрономічного досвіду: на Закарпатті акцент робиться на дегустаціях локальних вин та угорсько-українській кулінарній спадщині; на Одещині – це поєднання виноробства з морською гастрономією та етнічним колоритом Бессарабії; у Львівській області увага фокусується на авторських гастрономічних турах, що об'єднують крафтове пиво, вино та автентичну кухню регіонів Карпатського краю. Такі практики не лише урізноманітнюють туристичну пропозицію, а й створюють глибокий сенсорний досвід, що формує тривалу прихильність до конкретної дестинації.

Список використаних джерел

1. Басюк Д. І. Винний та гастрономічний туризм: глобальні тренди та локальні практики. Вінниця, 2017. 316 с.
2. Подорожувати зі смаком: як в Україні розвинений гастротуризм? URL: <https://investory.news/podorozhuvati-zi-smakom-yak-v-ukraini-rozvinenij-gastroturizm/>.
3. First Report on Italian Food and Wine Tourism. URL: <https://cutt.ly/nrf6S9vD>.
4. Gastronomy and Wine Tourism, (2023). URL: <https://www.unwto.org/gastronomy-wine-tourism>.

РОЗВИТОК РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ПАЛОМНИЦТВА ХАСИДІВ ДО МІСТА УМАНЬ

Пилип'юк Аліна,
IV курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Вичівський П. П.,
кандидат історичних наук, доцент.

Релігійний туризм є важливою складовою сучасної туристичної індустрії, що дозволяє не лише пізнати релігійні обряди, традиції та культуру різних народів, але й приносить значний економічний ефект для країн, які мають значний релігійний потенціал [1]. Україна, завдяки своїй багатій історико-культурній спадщині, має великі можливості для розвитку цієї галузі. Одним із яскравих прикладів релігійного туризму є паломництво хасидів до міста Умань, де знаходиться могила цадика Нахмана – засновника Брацлавського хасидизму. Цей феномен став значущим не лише для релігійного життя, але й для економічного розвитку міста.

Паломництво хасидів є важливою частиною їхньої релігійної практики, і щороку тисячі вірян з різних країн світу відправляються в місто Умань, щоб поклонитися святому місцю. Відвідування могили Рабі Нахмана стало символом духовної підтримки для численних представників Брацлавської течії хасидизму [3]. Це паломництво є не лише релігійним, а й культурним явищем, яке взаємодіє з місцевою громадою, збагачуючи її культурний досвід та сприяючи розвитку міжкультурних зв'язків.

Умань перетворилася на важливий паломницький центр, що має великий вплив на економіку міста. Паломники створюють попит на різні туристичні послуги, такі як готелі, транспортні послуги, організація харчування та культурних заходів. Крім того, зростаючий потік туристів стимулює розвиток інфраструктури, відновлення релігійних об'єктів та створення нових торгових точок. Проте такий розвиток потребує вдосконалення управлінських підходів для забезпечення комфортного та безпечного обслуговування гостей, а також підтримки високих стандартів якості в наданні послуг [2].

Розвиток релігійного туризму в Україні, зокрема паломництво до Умані, є не лише важливим фактором економічного зростання, але й сприяє культурному обміну між різними народами та релігійними конфесіями. Відвідування святинь є глибоко символічним актом для багатьох хасидів, що дає їм можливість відновити духовні зв'язки з предками та зберегти релігійні традиції.

Крім цього, релігійний туризм має позитивний вплив на розвиток малих та середніх підприємств. Це відкриває нові можливості для бізнесу, зокрема для виробників сувенірів, обслуговуючого персоналу, підприємців, які організують екскурсії та інші послуги для паломників. Збільшення потоку туристів стимулює створення нових робочих місць, що, в свою чергу, підвищує рівень життя місцевих жителів [5].

Водночас, для сталого розвитку релігійного туризму важливо звертати увагу на екологічні та соціальні аспекти. Паломницький потік, без належного контролю, може призвести до перенавантаження місцевої інфраструктури, що

може негативно вплинути на якість життя місцевих мешканців та на збереження природних ресурсів [4]. Тому організація релігійного туризму повинна включати стратегії, спрямовані на збереження екологічної рівноваги, безпеку для місцевої громади та створення умов для комфортного перебування туристів. Використання сучасних технологій для моніторингу потоку паломників та розвитку інфраструктури стане ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку цієї галузі.

Для подальшого розвитку релігійного туризму в Україні необхідно зосередитись на покращенні інфраструктури, розширенні мережі паломницьких маршрутів та інтеграції цих об'єктів в міжнародну туристичну систему. Врахування потреб місцевих громад та туристів допоможе забезпечити сталий розвиток цієї галузі, зберігаючи релігійну спадщину та культуру, водночас сприяючи економічному росту.

Таким чином, релігійний туризм в Україні, зокрема паломництво до Умані, є потужним інструментом розвитку туристичної індустрії. З цієї точки зору важливо продовжувати працювати над удосконаленням організації цього процесу, щоб забезпечити належний рівень обслуговування туристів та збереження культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Нахман Брацлавський: його життя, його поховання і його таємниця. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/975636.html> (дата звернення: 05.04.2025).
2. Паломництво хасидів в Умань: навіщо євреї їдуть до України URL: <https://provce.ck.ua/palomnytstvo-hasydiv-v-uman-navischo-jevreji-jidut-do-ukrajiny/> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Стратегія розвитку туризму та екосистеми паломництва Уманської міської територіальної громади до 2030 року. *Головна сторінка – Уманська міська рада*. URL: <https://uman-rada.gov.ua/index.php/ekonomika/sotsialno-ekonomichni-rozvytok-mista/strategiia-rozvytku/item/> (дата звернення: 04.04.2025).
4. Сміття, зброя і багнюка: що коїться в Умані після приїзду хасидів (ФОТО, ВІДЕО) – ВІККА. ВІККА. URL: <https://www.vikka.ua/novini/smittyazbroya-i-bagnyuka-shho-koitsya-v-umani-pislya-priizdu-xasidiv-foto-video/> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Євген Г. Стратегія розвитку туризму та екосистеми паломництва Уманської міської територіальної громади до 2030 року. *Головна сторінка – Уманська міська рада*. URL: <https://uman-rada.gov.ua/index.php/ekonomika/sotsialno-ekonomichni-rozvytok-mista/strategiia-rozvytku/item/> (дата звернення: 15.04.2025).

СЕКЦІЯ ФАКУЛЬТЕТУ УПРАВЛІННЯ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Бучко Соломія,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет управління.
Науковий керівник – Драбчук Н. Ю.,
доктор філософії, асистент кафедри
публічного управління та адміністрування.

В умовах постійних змін та викликів, що постають перед сучасним суспільством, органи публічної влади та організації відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності, розвитку та добробуту громадян. Ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від якості управлінських рішень, які приймаються на всіх рівнях управління. Саме управлінські рішення є основним продуктом діяльності будь-якого органу державної виконавчої влади, визначаючи напрями розвитку та впливаючи на життя мільйонів людей.

Управлінське рішення – це результат ретельного та всебічного вивчення проблемної ситуації, що має на меті визначення найкращих шляхів, методів та інструментів для її розв'язання з урахуванням стратегічних цілей системи управління [1]. Це ключовий етап у роботі кожного керівника, який визначає зміст управлінського процесу та є важливим елементом системного підходу до управління об'єктом. Під час прийняття управлінських рішень необхідно брати до уваги не лише економічні аспекти діяльності, а й комплекс соціальних, ідеологічних, етичних та інших суспільних відносин.

Прийняття рішень є основою ефективного управління, адже своєчасне та науково обґрунтоване рішення стимулює розвиток установи, тоді як слабе або невчасно прийняте рішення може призвести до зниження продуктивності. Керівник несе велику відповідальність за прийняті рішення, особливо на державному рівні, де необдумані та необґрунтовані рішення є неприпустимими [2]. Цей процес вимагає ретельного аналізу, збору інформації, оцінки альтернатив та вибору оптимального варіанту, враховуючи економічні, соціальні та етичні аспекти.

Процес підготовки та прийняття управлінських рішень є складним і багатоетапним процесом. Він включає виявлення проблеми, визначення цілей, збір та аналіз інформації, розробку альтернативних варіантів, їх оцінку, вибір найкращого варіанту, прийняття рішення, його реалізацію, а також контроль та оцінку результатів [3].

У процесі ухвалення рішення зазвичай виділяють три ключові складові: інтуїтивне відчуття, особисте судження та логічний аналіз. Інтуїція спирається на попередній досвід, судження базується на накопичених знаннях, а логічні рішення ґрунтуються на застосуванні методів економічного аналізу.

Стиль прийняття рішень управлінця є відображенням його особистості. Можна виділити кілька типових стилів: зважені, імпульсивні, ризиковані,

інертні та обережні рішення. Вибір оптимального стилю залежить від конкретної ситуації та контексту.

Для покращення процесу прийняття управлінських рішень в органах публічної влади необхідно впровадити комплекс заходів, що включає використання сучасних інформаційно-аналітичних систем та аналітики великих даних, підвищення кваліфікації управлінців через систематичне навчання та обмін досвідом, посилення громадського контролю шляхом використання електронних платформ для опитувань та консультацій, запровадження системи моніторингу та оцінки ефективності прийнятих рішень, а також покращення міжвідомчої комунікації та координації через створення єдиної цифрової системи обміну даними.

Отже, ефективне ухвалення управлінських рішень є ключовим фактором стабільного розвитку держави. Використання цифрових технологій, громадського контролю та прогнозних методів підвищує ефективність управлінських процесів. Подальший розвиток електронного урядування та оптимізація процесів сприятиме побудові ефективної системи публічного управління.

Список використаних джерел

1. Ліпич Л., Кушнір М., Рубльов В., Хілуха О. Прийняття управлінських рішень у публічному менеджменті. *Академічні візії*. 2022. № 8-9. С. 100-108.
2. Жук О. І., Гой Н. В., Драбчук Н. Ю. Ефективність прийняття управлінських рішень в органах місцевого самоврядування в умовах війни: аналіз та комунікація. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 12(40). С. 80-90.
3. Денис В. В. Система підтримки прийняття рішень у публічному управлінні на основі інформаційного та аналітичного забезпечення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 1. С. 32-36.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ

Горобець Мар'яна,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет управління.
Науковий керівник – Гой Н. В.,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри публічного управління та адміністрування.

Стратегічне управління в органах публічної сфери є важливим інструментом забезпечення ефективності діяльності державних установ, органів місцевого самоврядування та інших організацій, що працюють у сфері публічного управління. У сучасних умовах швидких змін та зростаючих викликів важливість стратегічного підходу до управління стає дедалі більш очевидною.

Органи публічної сфери повинні чітко визначати свої місію, візію та стратегічні цілі, які відповідають суспільним потребам. Це дозволяє спрямовувати діяльність на досягнення довгострокових результатів [1].

Важливим механізмом реалізації стратегічного управління є стратегічне планування, яке включає аналіз середовища, прогнозування майбутніх тенденцій, визначення пріоритетних напрямів розвитку та розподіл ресурсів.

Запровадження системи моніторингу дозволяє оцінювати ефективність реалізації стратегічних планів та вносити корективи. Використання ключових показників ефективності (KPI) сприяє об'єктивному оцінюванню досягнень [2].

Для успішного стратегічного управління необхідно залучати громадянське суспільство, бізнес-середовище, міжнародних партнерів та інші зацікавлені сторони. Це підвищує прозорість управління та забезпечує підтримку запланованих реформ.

Управлінці публічної сфери стикаються із низкою проблем, що потрібно вирішувати. Недостатність фінансових ресурсів – необхідність залучення інвестицій та оптимізації бюджетних витрат. Для подолання цього виклику органам публічної сфери слід шукати альтернативні джерела фінансування, зокрема через міжнародні гранти, партнерства з приватним сектором та залучення коштів громадських організацій. Також важливим є запровадження механізмів ефективного використання наявних фінансових ресурсів шляхом оптимізації витрат та впровадження програм економії [3].

Опір змінам серед персоналу – реалізація освітніх програм та мотиваційних заходів. Будь-які зміни в управлінні можуть викликати спротив у працівників. Щоб мінімізувати цей фактор, необхідно проводити тренінги, семінари та освітні програми, які пояснюють необхідність реформ та нововведень. Важливо також створити систему стимулювання працівників, включаючи премії, кар'єрний ріст та залучення персоналу до процесу ухвалення рішень.

Бюрократичні перепони – спрощення процедур та використання цифрових технологій для автоматизації процесів. Надмірна бюрократія уповільнює реалізацію стратегічних ініціатив. Для її зменшення варто запроваджувати електронне урядування, цифрові платформи для обміну документами та автоматизацію адміністративних процесів [3]. Такі зміни дозволять значно скоротити час прийняття рішень і підвищити прозорість державного управління.

Нестача професійних кадрів – підвищення кваліфікації державних службовців та впровадження програм розвитку лідерства. Для забезпечення ефективного стратегічного управління необхідно проводити програми підвищення кваліфікації, стажування та навчання державних службовців [3]. Окрім того, слід сприяти створенню кадрового резерву, залучати молодих спеціалістів та розвивати систему наставництва, щоб забезпечити передачу досвіду від досвідчених фахівців.

Отже, стратегічне управління в органах публічної сфери є необхідною умовою ефективного функціонування державних структур та органів місцевого самоврядування. Його успішна реалізація потребує комплексного підходу, що включає чітке формулювання цілей, ефективне планування, постійний моніторинг та активну взаємодію з усіма зацікавленими сторонами. Використання сучасних управлінських технологій та цифрових інструментів сприятиме підвищенню ефективності та результативності діяльності органів публічного управління.

Список використаних джерел

1. Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції / Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В., Пухкал О. Г. та ін. Київ : НАДУ, 2017. 248 с.
2. Публічна політика : навч. посіб. / Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В. та ін. Київ : НАДУ, 2019. 40 с.
3. Ємельянов В. М., Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Державне управління: у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СФЕРІ ІТ

Данилюк Анастасія,
І курс ОР бакалавр, факультет управління.
Науковий керівник – Мацола М. М.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту в інформаційних технологіях.

У світі ІТ, що постійно змінюється, знання стають одним із найважливіших ресурсів компаній. Від вміння керувати знаннями залежить не лише їх продуктивність, але й здатність адаптуватися до нових умов і зберігати конкурентні переваги. Управління знаннями охоплює всі процеси роботи з інформацією: від збирання та упорядковування до активного використання для досягнення бізнес-цілей.

Концептуальну основу управління знаннями становлять методологічні підходи та інструменти, спрямовані на оптимізацію процесів створення, зберігання та використання знань в організації. Важливим є розуміння різниці між поняттями: інформація – упорядковані та контекстуалізовані дані; знання – інтерналізована інформація, що використовується для прийняття рішень [2]. У корпоративному середовищі знання функціонують у двох основних формах: явні знання у вигляді документації та баз даних; та знання у формі досвіду та навичок персоналу.

ІТ-сектор характеризується високою динамікою інноваційних процесів, що зумовлює особливу актуальність управління знаннями в цій сфері [1]. Впровадження ефективних систем управління знаннями критично важливе для адаптації до технологічних змін, мінімізації ризиків, оптимізації клієнтського сервісу та збереження інтелектуального капіталу при кадрових змінах [3]. Дослідження показують, що ІТ-компанії з розвиненими системами управління знаннями демонструють на 18-24% вищі показники інноваційної продуктивності.

Методологія управління знаннями в ІТ-сфері базується на системному підході. Першим етапом є аудит знань, який включає ідентифікацію ключових інформаційних активів та визначення центрів відповідальності. На основі результатів аудиту розробляється архітектура інфраструктури знань – корпоративний портал, хмарне сховище або база даних з урахуванням принципів доступності для всіх стейкхолдерів [4]. Для активізації обміну знаннями необхідно

розвивати компетенції персоналу та формувати корпоративну культуру, орієнтовану на колаборативне навчання.

Впровадження систем управління знаннями в ІТ-компаніях супроводжується типовими проблемами. Мотиваційний дефіцит проявляється у недостатній залученості співробітників до процесів обміну знаннями. Вирішення цієї проблеми потребує створення системи стимулювання та формування атмосфери довіри [5]. Інтеграційні бар'єри виникають через недостатню синхронізацію систем управління знаннями з операційними процесами. Подолання цих бар'єрів вимагає реінжинірингу бізнес-процесів та інтеграції інструментів управління знаннями в робоче середовище.

Трансформація організаційної культури є важливою складовою управління знаннями. Необхідно створити середовище, що стимулює обмін знаннями та безперервне навчання. Ефективними інструментами є проведення навчальних заходів (семінарів, тренінгів, вебінарів), впровадження систем визнання внеску співробітників та заохочення до участі в міжфункціональних проектах [3]. Важливо включити функції з управління знаннями в посадові інструкції та критерії оцінки ефективності персоналу.

Управління знаннями є стратегічним інструментом забезпечення розвитку компаній в ІТ-середовищі. Ефективне впровадження відповідних систем сприяє підвищенню операційної ефективності, інтенсифікації інноваційних процесів та формуванню конкурентних переваг. Перспективним напрямом розвитку систем управління знаннями є інтеграція технологій штучного інтелекту для автоматизації процесів збору та аналізу знань, а також персоналізації інформаційних потоків відповідно до індивідуальних потреб користувачів.

Список використаних джерел

1. Корольов Д. В. Тенденції та проблеми розвитку сфери інформаційних технологій в Україні: кадрові аспекти. *Економіка і управління*. 2020. № 2. С. 121-126.
2. Карий О. І., Гальків Л. І., Цапулич А. Ю. Розвиток ІТ-сфери України: чинники та напрями активізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2021. Т. 5, № 1. С. 42-55.
3. Малиновський, Ю. В., Мусянович, О. А., Джура, І. І., Групський Р. М. Управління знаннями як ключовий елемент конкурентоспроможності організації. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 12. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14546250>.
4. 10 методів обміну знаннями для кращого робочого середовища URL: <https://klutch.app/uk/blog/knowledge-sharing-methods/>.
5. Управління знаннями в організації. URL: <https://itez.com.ua/blog/knowledge-management-in-organizations.html>.

SWOT АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Єрешко Валерія,

I курс ОР магістр, факультет управління.

Науковий керівник – Томашевська А. В.,

кандидат економічних наук, доцент.

Навчання і викладання, дослідження і відкриття, наука і творчість, служіння і взаємодія з громадою – усе це є основними елементами місії університету. І хоч основною метою навчальних закладів є навчання студентів, наукова робота є невід’ємною і надзвичайно важливою складовою, яка сприяє виконанню стратегії розвитку університету.

Мета дослідження полягає у виявленні чинників, які впливають на розвиток наукової роботи в університеті, а також подальшого розроблення рекомендацій щодо ефективного використання можливостей та зменшення або уникнення впливу загроз.

Наукова робота в університеті є основою інноваційного потенціалу країни. Для студентів це можливість проявити себе, пройти стажування і отримати гарні кар’єрні перспективи. Викладачі тим часом можуть покращити якість викладання, зростати професійно та підвищувати кваліфікацію. Науково-дослідницька робота розширює горизонт знань, сприяє всебічному розвитку, заохочує до нових можливостей. Тому цей вид університетської діяльності лишається актуальним, а надалі буде набувати ще більших масштабів. Наукова діяльність в університеті є ключовим чинником його розвитку, формування інноваційного середовища та підвищення конкурентоспроможності закладу вищої освіти. В цьому контексті можна визначити основні стратегічні цілі проведення наукової роботи у ВНЗ:

- реалізація програми підготовки кадрів вищого навчального ступеню;
- зростання фінансування науки для подальших досліджень;
- вирішення глобальних проблем та викликів для країни;
- розширення міжнародної наукової співпраці [1].

Процес проведення наукової роботи в межах університету стикається з багатьма викликами та обмеженнями, і важливо вчасно передбачати ризики. Одним із потужних інструментів для проведення аналізу є SWOT-метод. SWOT-аналіз (акронім від англ. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) – це структурований метод оцінки стратегічної позиції компанії, проекту чи бізнес-ідеї шляхом виявлення та аналізу внутрішніх сильних і слабких сторін, а також зовнішніх можливостей і загроз [2].

Аналіз також допомагає організації зрозуміти, які з її ресурсів і можливостей можуть бути джерелами конкурентної переваги, а які з більшою ймовірністю будуть становити загрозу організації. На основі зібраних даних розробляються рекомендації щодо покращення стратегії компанії, продукту тощо. Отже, SWOT-аналіз – це корисний інструмент, який допомагає в стратегічному плануванні та прийнятті рішень. Проте, не дивлячись на умовну простоту виконання даного методу та його переваги, SWOT-аналіз має ряд недоліків [3]:

- суб'єктивізм при встановленні номенклатури стратегічних факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, а також при визначенні значущості їх для підприємства;
- постійне відставання інформації про середовище, що аналізується, від теперішнього часу;
- відсутність врахування проблеми ризиків, з якими повсякденно стикається кожне підприємство.

Для того щоб згладити проблемні аспекти рекомендовано використувати SWOT-аналіз у поєднанні з іншими методами, такими як PESTLE-аналіз та аналіз 5 сил Портера. Така методика дасть розгорнуте розуміння теперішнього стану організації, шляхом більш детального дослідження впливу зовнішніх факторів та оцінки конкуренції в окремій галузі. Також важливо залучати експертів до вибору та оцінки факторів впливу. Це допоможе уникнути неправильних рішень, заснованих на суб'єктивній думці.

Структура SWOT-аналізу однакова для всіх об'єктів, будь то організація, продукт чи процес. І навіть для суб'єктів господарювання в одній галузі важко розробити універсальний аналіз, який би врахував всі аспекти впливу – внутрішнього та зовнішнього. Проте передбачити зовнішні чинники, які прямо чи опосередковано впливають на діяльність організації можливо. Такими чинниками для університету є тренди та тенденції: зміна вподобань цільової аудиторії; відносини між суб'єктами освітніх послуг; економічні тенденції, зовнішнє фінансування, демографічні показники: численність та вік населення, цінності, престиж освіти [4]. Це все неконтрольовані процеси, на які неможливо вплинути із середини організації, проте можна попередити. На відміну від зовнішніх факторів – зовнішні піддаються контролю і регулюванню. Сильні та слабкі сторони визначаються внутрішніми ресурсами конкретного навчального закладу. Це так звані людські, фінансові, фізичні ресурси та внутрішні процеси. І залежно від розвитку конкретного ресурсу формуються сильні та слабкі сторони університету.

SWOT-аналіз користується популярністю вже 50 років, адже він зрозумілий, зручний та дійсно допомагає зрозуміти організацію з середини. В поєднанні з іншими методами та аналізами він дає чітку і актуальну «картинку», яка дає розуміння, в якому напрямку необхідно рухатись. Такий підхід сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, а також вчасному корегуванню стратегії і підвищенню ефективності управління науковою діяльністю в університеті.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. І. Стратегічні напрями розвитку наукової діяльності закладу вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип.67. С. 132-135.
2. SWOT-аналіз: Переосмислення класичного інструменту для сучасного бізнесу. URL: <https://itez.com.ua/blog/swot-analysis-the-key-to-strategic-business-planning.html>.

3. Кривда В. І., Кривда О. В., Нараєвський С. В. Можливості удосконалення методики SWOT-аналізу. 2007.

4. Ivashchenko Mykola, Tetjana Bykova. «SWOT-аналіз процесу впровадження змішаного навчання в закладах вищої освіти». Електронне наукове фахове видання. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2018. № 5. С. 107-115.

БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Портечин Ольга,
І курс ОР магістр, факультет управління.
Науковий керівник – Кафка С. М.,
доктор економічних наук, професор.

У сучасних умовах глобалізації та постійного зростання конкуренції, відбуваються стрімкі зміни у функціонуванні підприємств усіх галузей. Прагнення організацій зайняти провідні позиції на ринку вимагають від них вдосконалювати механізми управління, впроваджувати інноваційні методи та шукати ефективні шляхи підвищення конкурентоспроможності. Найбільш успішні суб'єкти господарювання надалі намагаються забезпечити собі стійкі конкурентні переваги. У той же час, перед тими установами, які тільки прагнуть бути на рівні з лідерами галузей, постає завдання шукати нові для них підходи до управління та методи розвитку конкурентоспроможності. Одним із ключових інструментів стратегічного управління, що сприяє досягненню цих цілей, є бенчмаркінг. Іноземні компанії активно застосовують на практиці переваги та можливості бенчмаркінгу. Усе частіше впроваджують цей потужний інструмент у свою діяльність і вітчизняні підприємства.

В науковій літературі бенчмаркінг трактується як сучасний інструмент управління, що дозволяє організаціям досягати високих результатів функціонування через дослідження ефективних рішень компаній-еталонів і впровадження їх найкращих практик у власну діяльність. Що не менш важливо, він включає не лише аналіз ключових показників, але й адаптацію успішних стратегій з урахуванням специфіки та актуального стану розвитку певної організації.

Загальний процес здійснення бенчмаркінгу організацією включає наступну послідовність етапів:

- ідентифікація напрямів діяльності організації, що потребують вдосконалення;
- визначення чинників, які найбільшою мірою впливають на ефективність компанії;
- формування показників і параметрів, що слугуватимуть основою для порівняльного аналізу з іншими компаніями;
- ідентифікація підприємств-еталонів;

- збір актуальних і релевантних даних щодо обраних організацій та проведення їх аналізу;
- створення та впровадження стратегій для удосконалення ефективності на основі порівняльного аналізу з лідерами;
- моніторинг процесу реалізації змін та оцінка їх ефективності [1].

Здійснення бенчмаркінгу базується на фундаментальних принципах. Насамперед, це орієнтація на найкращі світові практики. Другий принцип – достовірність та порівняння виключно реальних показників. Не менш важливою є вимірюваність, що забезпечує можливість здійснення конкретного вимірювання усіх показників. Дотримання етичних норм та конфіденційності під час збору й аналізу інформації є обов'язковим принципом під час проведення бенчмаркінгу. Суттєвим є принцип адаптації – жодну модель не можна впроваджувати без урахування внутрішнього контексту та специфіки організації. Важливо зосереджувати увагу не лише на результатах, а й на процесах, які дозволили їх досягти [2].

Залежно від мети та об'єкта аналізу виділяють декілька класифікацій бенчмаркінгу. За періодом охоплення вирізняють стратегічний та операційний бенчмаркінг; за географічною ознакою – національний і міжнародний; за кількістю підприємств-ініціаторів – індивідуальний, спільний та асоціативний; за предметом дослідження – процесний, функціональний і бенчмаркінг результатів діяльності [3].

Найчастіше на практиці застосовують поділ бенчмаркінгу залежно від спрямованості на внутрішній та зовнішній [4]. Внутрішній бенчмаркінг проводиться всередині організації й полягає в порівнянні характеристик між різними підрозділами, подібними за процесами. Його перевага полягає в доступності даних і швидкості реалізації.

Зовнішній (конкурентний) бенчмаркінг передбачає пошук підприємств, що є лідерами у своєму класі та здійснення порівняльного аналізу діяльності власного підприємства з фірмами-конкурентами. У деяких випадках зовнішній бенчмаркінг є партнерським. За цих умов група підприємств укладає угоду про здійснення спільного порівняльного дослідження показників та процесів їх діяльності з метою забезпечення взаємної підтримки та формування умов для подальшого сталого розвитку кожного з учасників.

Таким чином, бенчмаркінг є важливим інструментом стратегічного управління, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом застосування обґрунтованих, адаптованих і перевірених практик. У контексті сучасних умов ринку бенчмаркінг є стратегічною необхідністю для підприємств, які прагнуть забезпечити стійкий розвиток і зайняти провідні позиції у своїй галузі.

Список використаних джерел

1. Попович Д. В., Тарнавська О. Б. Бенчмаркінг як дієвий інструмент управління ефективністю підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 544-546. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/114.pdf>.

2. Поливода А. В. Малюта Л. Я., Матвійшин Р. І. Бенчмаркінг як стратегічний інструмент підвищення конкурентоспроможності. *Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку»*. 2023. С. 100-101. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41745>.

3. Білявський В. М. Бенчмаркінг як інструмент підвищення ефективної операційної діяльності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2017. Вип. 862. С. 10-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2017_862_4.

4. Дерезюк О. В. Особливості, принципи здійснення та різновиди бенчмаркінгу підприємства. *Збірник наукових праць IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. 2015. Вип. 20. С. 158-164. URL: <http://vtei.edu.ua/doc/20.pdf#page=158>.

СЕКЦІЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТВЕРДЖУВАЛЬНИХ ЧАСТОК У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Ваків Людмила,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Джочка І. Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Частки відіграють важливу роль серед засобів вираження модальності. У мовленні партикули передають логіко-семантичні, модальні та емоційні відтінки, а також виконують слово- і формотворчі функції.

Однією із найбільш вживаних та найдавніших за походженням є група стверджувальних часток. Про строкатість стверджувальних часток свідчить велика кількість їхніх синонімів. Стверджувальні частки стали матеріалом дослідження Л. Боднаренко [1], О. Гурко [2], С. Педченко [6]. Саме стверджувальні партикули є одними з найбільш частотних класів дискурсивних слів у художньому тексті. Вони різняться своїми функціями та характеризують емоційний стан героя у момент мовлення.

У пропонованій науковій розвідці розглянемо семантико-прагматичний потенціал стверджувальних часток у художньому тексті Володимира Лиса – відомого сучасного письменника, багаторазового лауреата літературних конкурсів. Аналізований художній текст насичений значним континуумом констатувальних часток, які є різноманітними за семантикою та прагматичним наповненням. До стверджувальних часток традиційно зараховують такі: *так, аякже, авжеж, так, атож, ага, еге, добре, гаразд, нехай та ін.* Також у художніх текстах натрапляємо на слова, що є частками тільки в певному контексті: *добро, точно, так точно, звичайно.*

Найчастіше в художньому тексті романів Володимир Лис вживає відприслівникову частку *так* у різних її варіантах. Ця частка виражає досить широкий діапазон значень, наприклад: «*Ти справді зі Скіфії? – Так, ваша величносте, – смиренно відповів раб*» [4, с. 64]. У поданому реченні частка *так* використана для стверджувальної відповіді на запитання. «*Цей зошит я знайшла у шухляді столу моєї рідної бабусі, – сказала графиня Рената. – Вона недавно померла, може, ви чули? – Так-так, чув, звісно, – поспішив потвердити Фертебах...*» [3, с. 512]. Подвійна частка *так-так* вказує на категоричність ствердження, а в цьому випадку ще й на улесливість героя. Частка *так* може також актуалізувати відтінок емоційної невпевненості, або, імовірніше, виражає приховані почуття мовця, наприклад: «*– Він розповідав тобі про матір? – Прокіп уже й не приховує хвилювання. – Так, – видихає Пелагея*» [3, с. 557]. Повторювана частка *так, так* підсилює ствердження, наприклад: «*Якщо тільки продамо вдало пшеницю, наступного року я обов'язково закінчу ремонт палацу, і тоді – бал... – Так, так, – сказала графиня, думаючи про те, що їхня Ядзенька гідна*

справжнього свята на її честь» [3, с. 262]. Саме у випадку ствердної відповіді на запитання розкривається первинне комунікативне призначення частки *так*.

В іншому контексті повторювана частка *так-так* експлікує виділення окремого слова (*батько*), з метою ще більш виразного підтвердження, що саме батько, а не хтось інший: «*Батько, так-так, її любий таточко хоче видати її, не вірячи в щирі почуття пана Мечислава, за якогось старого лисого холостяка, яким вона гидує*» [3, с. 465].

Фразеологізована сполука *так точно* виконує функцію ствердження, проте не є часто вживаною у аналізованому тексті. Така сполука зазвичай вживається у військовій справі як ствердна відповідь на наказ вищої за рангом особи [6, с. 75], наприклад: «*З Луцька? – здивувався Слєпньов, підводячись. – Так точно, з Луцька, – сказав слуга, і Слєпньов подумав, що він зовсім недавно ще був солдатом*» [3, с. 482].

Частки *авжеж, ага, атож, отож, еге, аякже, угу* більш характерні для побутового мовлення, тому найчастіше вжиті у діалогах та виражають ствердну відповідь на запитання, наприклад: «*І той песик був добрим? – Аякже. Він справжній захисник дітей*» [5, с. 360]. «*Тобі теж зимно? – прошептала Одарочка. – Ага, вельми й вельми, – відповіла Василинка*» [5, с. 11]. «*– Сподіваюся, ви не забули і про кабана? – Авжеж, не забув, – відповів Войцицький*» [3, с. 548]. «*– Бульбаши? Банда УПА? – Атож, Гуна, – заливав Федько. – Крука сотня*» [3, с. 153]. «*– Подільської губернії? – уточнив Рибалко. – Подільської, – потвердив Слєпньов. – Отож, голубчику, поїдете в Баришківці і захопите, хоч би скільки це коштувало, самого Кульчинського*» [3, с. 472].

Ці самі частки можуть також виражати згоду із сказаним, наприклад: «*Діду Юхиме, то ви як на війні зновика побували. – Авжеж, на війні із самим собою, – сказав Юхим*» [4, с. 649]. «*– Бульба смачна, – сміється капітан. «Еге ж, смачніша за панські лагодзінки», – трохи злостиво думає Яків*» [3, с. 65]. У другому реченні частка *еге ж* надає реченню ще й іронічного забарвлення.

Окрім типових стверджувальних часток, ствердження можуть виражати також і складені частки *а чому ні, чому б і ні, а чому й ні* та подібні. Такі партикули легко замінюються простими частками *так, звичайно, авжеж*. Хоч перераховані частки мають інтонацію запитання, проте в комунікативному аспекті вони виражають ствердження, наприклад: «*Я й куплю [хату], – несподівано для самого себе сказав Ярослав. – Ти? – А чому й ні? Я теж сам хочу пожити*» [5, с. 199]. «*Гадаю, те, що сказали мені, між нами й залишиться? – Чом би й не, паночку... Як зволите...*» [42, с. 269].

К. Симонова окремо виділяє частки прислівникового походження. В аналізованому тексті натрапляємо на такі: *добре, гаразд, звичайно*. Ці частки також є засобами вираження згоди, водночас доповнюючи стверджувальну семантику різними прагматичними відтінками (вимушеності, приреченості, впевненості тощо), наприклад: «*Нащо тобі, Ромчику, лук і стріла? – Орися спитала явно злякано. – Тебе вбити, – зло сказав Роман. – Добре, вбивай, – приречено промовила Орися*» [5, с. 426]; «*Гаразд, – сказав Генріх. – Я бачу, ти справді добре знаєш німецьку*» [4, с. 383]. «*Можете гарантувати його безпеку? – Звичайно, – сказав Ірод надто поспішно*» [4, с. 27].

Досить цікавою та рідковживаною є частка **добро**, наприклад: «Тоді наше військо може продовжити наступ на Луцьк. Любарт – досвідчений вояка, й усвідомить таку небезпеку. – **Добро**. Не будемо гаяти час» [4, с. 325]. Це слово контекстуально набуває значення згоди із сказаним, її можна замінити часткою прислівниковою часткою **добре** або **згода**, наприклад: «– Не більше, як усі інші. Я тобі трохи і муки дам, і бульби, і сала. І яєць трохи. От... **Згода**, чорт з тобою, – сказав Юхим. – Неси вже свої харчі» [4, с. 628].

Отже, стверджувальні частки тісно пов'язані зі структурою речення, надають йому різноманітних відтінків. Вони показують, як висловлення співвідносяться з реальністю, а також виражають ставлення того, хто говорить, до сказаного. Констатувальні частки одночасно є виразниками як об'єктивної модальності, так і прагматичних (суб'єктивних) настанов мовця.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л. Вторинні частки як засоби створення констатуючої модальності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. Херсон : ХДУ, 2008. Вип. VI. С. 14–20.
2. Гурко О. В. Стилiстичнi функцiї стверджувальних часток в українській мові. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. С. 20–28.
3. Лис В. Століття Якова. Людина в п'яти масках. Харків : Фоліо, 2023. 603 с.
4. Лис В. Вифлеєм. Харків : Фоліо, 2022. 656 с.
5. Лис В. Чорнокнижник і дзвонар. Харків : Фоліо, 2024. 448 с.
6. Степаненко М. І., Педченко С. О. Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській літературній мові : монографія. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПП «Астры», 2019. 222 с.

СИНОНІМІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ НАЗВ ЖІНОК У ХІХ ст.

Гвоздик Анастасія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Брус М. П.,
доктор філологічних наук, доцент.

Для дослідження історії будь-якої категорії слів української мови та зокрема фемінітивів особливе значення мають історичні джерела, що відображають давню питому чи запозичену лексику, до яких належать і «Малоруско-німецький словар» Є. Желехівського та С. Недільського, що займає визначне місце в історії українсько-німецької лексикографії. У свій час він був найбільшим і найповнішим щодо лексикографічного опрацювання українсько-німецьким словником, який і дотепер втратив лінгвістичного, пізнавального та культурологічного значення [Грещук 2009, с. 469].

Аналіз фемінітивів із погляду їхньої етимології дав змогу визначити різні за походженням слова і встановити, що у вказаному лексикографічному джерелі

практично однаковою мірою представлені слова іншомовного походження (*безумиця, великомучениця, їмость, красавиця* та ін.) і давнього або власне українського походження (*берегиня, богачка, бойка, галичанка* та ін.).

Між цими двома категоріями фемінітивної лексики простежено відмінність у тому, що питомі чи власне українські слова представлені в багатшому та різноманітнішому синонімічному вираженні, порівняно зі словами іншомовного походження.

Це дало змогу згрупувати загальні назви жінок українського чи давнього слов'янського походження в різні за протяжністю синонімічні ряди, напр.: *баба, бабиця, бабка, бабунечка, бабичка* (МНС, с. 7–8).

Синонімізація характерна для слів праслов'янського походження, власне українського або тих, які сформувалися в українській мові на якомусь історичному етапі. І стрижневим словом у таких синонімічних рядах є часто первинне слово, праслов'янське, або власне українське, що зберегло стилістичне нейтральне значення, напр.: *дружина, дружка, другиня* (МНС, с. 206–207); *невістка, невістиця, невіха, невісточка* (МНС, с. 504).

До таких синонімічних рядів можуть входити і слова, що стали надбанням не тільки української мови, а й інших слов'янських мов, напр.: *дочка, дочечка* (МНС, с. 202); *багатурка, багатурева, багатуриша* (МНС, с. 8); *недбалиця, недбайниця, недбальниця, недбайла* (МНС, с. 506).

Вибрані зі словника фемінітиви являють собою переважно словотвірні синоніми, тобто спільнокореві слова, що утворені за допомогою різних словотворчих засобів або від спільнокоревих твірних основ, тому становлять самостійні словотвірні одиниці.

Таких синонімічних рядів багато збереглося дотепер у розмовному, діалектному або спеціальному мовленні, напр.: *бездітниця, бездіткиня* (МНС, с. 17); *бойка, бойкиня* (МНС, с. 37); *босорка, босорканя* (МНС, с. 41); *господарка, господиня* (МНС, с. 169); *жидівка, жидівочка* (МНС, с. 222); *кряля, кралька* (МНС, с. 375); *любанка, любовиця* (МНС, с. 417, 418); *мучениця, мучителька* (МНС, с. 460).

Багато синонімічних утворень збереглося зі староукраїнської та нової української літературної мови, у яких виникло чимало нових лексем від слів іншомовного походження або власне українського, напр.: *акторка, актриса* (МНС, с. 3); *брехачка, брехуха* (МНС, с. 43); *ворожка, ворожиця, ворожбитка* (МНС, с. 121); *дворкиня, дворянка* (МНС, с. 175); *зводниця, зводителька* (МНС, с. 290); *моднярка, модниця* (МНС, с. 449); *монахиця, монашка* (МНС, с. 452).

Однак до словотвірних синонімів не можемо зарахувати ті спільнокореневі утворення, які виражають різні значення, зокрема назви дружин і назви дочок, напр.: *війтиха, війтівна* (МНС, с. 94, 105); *деканівна, деканова* (МНС, с. 176); *ковалиха, ковалівна* (МНС, с. 353); *королева, королівна* (МНС, с. 367–368).

До синонімічних слів опрацьованого словника уведено чимало запозичень із російської мови, які, ймовірно, були поширені в ХІХ ст. у різних регіонах України та зокрема в галицькому. Це й зумовило синонімізацію українських та російських номінацій, напр.: *мама, мамка, матиця, мати-мачиха, матушка* (МНС, с. 426–430).

Отже, «Малорусько-німецький словарь» Є. Желехівського та С. Недільського є багатим джерелом дослідження фемінітивів української мови ХІХ ст. До нього введено переважно похідні назви жінок, які утворені здебільшого від співвідносних назв чоловіків.

Фемінітивна лексика охоплює слова питомого або іншомовного походження. У зв'язку з тодішньою мовною ситуацією в різних регіонах України, існуванням двох варіантів української літературної мови – східного і західного, відсутністю загальноприйнятих усталених норм у розмовному й писемному мовленні поширені були різні за походженням слова, що певною мірою стали складниками вказаного словника.

Назви жінок відзначаються синонімічністю, утворюючи різні протяжні синонімічні ряди, що складаються як з українських, так і з іншомовних елементів. Найбільш протяжними є ті ряди, стрижневі слова яких успадковані з праслов'янської мови. Двокомпонентні ряди сформувалися в староукраїнській або новій українській мові. На сучасному етапі окремі синонімічні утворення збереглися в розмовному, діалектному, релігійному мовленні, але це переважно словотвірні синоніми.

Список використаних джерел

1. Грещук В. В. «Малорусько-німецький словарь» Є. Желехівського і С. Недільського в історії українсько-німецької лексикографії. *Грещук В. Студії з українського мовознавства : вибрані праці* / упорядник Р. Бачкур. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. С. 469–480

2. Малорусько-німецький словар: у 2 т. Львів : Друкарня тов. ім. Шевченка, 1886. Т. 1: А–О / уложив Євгеній Желеховский. 600 с.; Т. 2: П–Я / уложили: Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. 632 с. (скорочено – МНС).

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО ФАНТАСТИЧНОГО РОМАНУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ДВАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ДЕНІЕЛА КІЗА

Головецька Віталіна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Козлик І. В.,
доктор філологічних наук, професор.

Друга половина ХХ століття стала епохою кардинальних змін у світовому порядку та стрімкого науково-технічного прогресу, що безпосередньо відобразилося на розвитку літератури, зокрема наукової фантастики. Як слушно зауважує Д. Лакгерст, американська фантастика цього періоду відрізняється від попередніх етапів, демонструючи активне використання наукових концепцій не лише для створення уявних світів, але й для глибокого критичного аналізу сучасної реальності [див. про це: 6, с. 145], тому важливо зосередити увагу на розкритті ключових особливостей еволюції науково-фантастичного роману в

американській літературі означеного періоду та визначення впливу творчості Деніела Кіза в контексті цих літературних тенденцій.

Як відомо, наукова фантастика в Сполучених Штатах Америки другої половини ХХ століття пройшла складний шлях розвитку. Якщо до ХХ століття жанр часто фокусувався на оптимістичному зображенні майбутніх технологічних досягнень, то в цей період відбувається його значна трансформація, зокрема способи зміщення акцентів з опису наукових винаходів на дослідження їхнього потенційного впливу на людство в цілому. Зокрема, значно зростає кількість творів, які досліджують проблематику тоталітарних режимів, загрози ядерної війни, можливого технологічного занепаду або ж всеосяжного контролю з боку держави над життям громадян. Тому не випадково наукова фантастика освоює жанр антиутопії, який використовується для глибокого осмислення прихованих ризиків технологічного розвитку та небезпеки встановлення авторитарних політичних систем.

Розвиток науково-фантастичного роману в американській літературі другої половини ХХ століття відбувався під значним впливом цілої низки важливих соціально-політичних подій та стрімкого науково-технічного прогресу. На думку Дж. Гібсона, одним із ключових факторів, що мали вплив на наукову фантастику цього періоду, стала тривала Холодна війна, яка супроводжувалася гонкою озброєнь між світовими наддержавами, напруженим космічним змаганням та бурхливим розвитком ядерної енергетики [див. про це: 5, с. 76]. У зв'язку з цими подіями твори значної кількості авторів присвячені тематиці можливих ядерних конфліктів, небезпеки військового контролю над технологіями та постапокаліптичних сценаріїв майбутнього.

Як зазначає Д. Сувін, стрімкий науково-технічний прорив, особливо в галузі розвитку комп'ютерних технологій та кібернетики, також залишив свій помітний слід у фантастиці другої половини ХХ століття [див. про це: 7, с. 92]. Поява перших складних комп'ютерних систем та активна автоматизація виробничих процесів дали потужний поштовх до створення оригінальних сюжетів, у яких детально розглядалися складні питання штучного інтелекту, неконтрольованої машинної еволюції та можливостей кібернетичного контролю над суспільством.

Окремо варто відзначити вплив соціальних змін, зокрема боротьби за громадянські права, феміністичного руху та переосмислення ролі людини в суспільстві. Згідно з переконанням К. Букера, наукова фантастика стала полем для експериментів з альтернативними моделями соціальних відносин, що дозволяло авторам критикувати расову, гендерну та класову нерівність. Усі ці фактори надавали жанру наукової фантастики філософського підґрунтя [див. про це: 4, с. 84].

Особливу роль у розвитку науково-фантастичного жанру століття в відіграла унікальна творчість видатного американського письменника Деніела Кіза (9 серпня 1927 р. – 15 червня 2014 р.). На відміну від багатьох сучасників, які часто зосереджували свою увагу на технологічному аспекті майбутнього, Д. Кіз приділяв першорядну увагу глибокому дослідженню внутрішнього світу людини, її складних емоцій, тонких переживань та психологічних трансформацій.

Як влучно зазначає О. Пилипчук, його роман «Квіти для Елджернона» є показовим прикладом того, як науково-фантастичний жанр може ефективно використовуватися для всебічного дослідження важливих етичних питань та фундаментальних аспектів людської природи [див. про це: 1, с. 67]. У цьому творі порушуються надзвичайно актуальні теми моральної відповідальності науки перед суспільством, етичних меж експериментів над людським інтелектом та складного ставлення суспільства до людей з особливими інтелектуальними потребами.

На думку О. Сеньків і Л. Петриці Д. Кіз не лише мав значний вплив на подальший розвиток соціально орієнтованої наукової фантастики, а й суттєво розширив традиційні жанрові межі, поєднавши глибоку художню психологію з характерними елементами наукового експерименту [див. про це: 2, с. 242]. А. Соцька додає, що характерною стилістичною особливістю роману «Квіти для Елджернона» є його унікальна структура у формі щоденникових записів головного героя, що надає читачеві можливість максимально глибоко зануритися в його суб'єктивний внутрішній світ та простежити складну еволюцію його свідомості [див. про це: 3, с. 37].

Таким чином друга половина ХХ століття стала епохою якісно нових змін у розвитку американської наукової фантастики. Жанр еволюціонував від переважно розважальних технологічних утопій до глибокого соціального та філософського осмислення дійсності. Творчість Д. Кіза є яскравим прикладом поєднання елементів наукової фантастики з глибоким психологічним аналізом та гострою гуманістичною проблематикою. Його роман не лише відображає ключові особливості розвитку жанру в цей переломний період, але й стає вагомим внеском у світовий літературний дискурс про складні межі науки, важливість морального вибору та незбагненну природу людської особистості.

Список використаних джерел

1. Пилипчук О. Психологізм прози Деніела Кіза : магістерська робота / Острозька академія. Острог, 2022.
2. Сеньків О. М., Петриця Л. І. Мовленнєвий портрет героя з особливими потребами (на прикладі творів Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» та Вінстона Грума «Форест Гамп»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 2, ч. 2. С. 239–243.
3. Соцька А. В. Особливості персонажного мовлення в романах Деніела Кіза. *Наукові записки ОНУ імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2021. Т. 26. Вип. 1. С. 35–41.
4. Booker, K. *Historical Dictionary of Science Fiction Cinema*. Scarecrow Press, 2019. 432 p.
5. Gibson J. *American Science Fiction and the Politics of the 20th Century*. Cambridge University Press, 2022. 285 p.
6. Luckhurst, R. *Science Fiction*. Polity Press, 2020. 228 p.
7. Suvin D. *Metamorphoses of Science Fiction: On the Poetics and History of a Literary Genre*. Yale University Press, 2019. 304 p.

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У РЕЛІГІЙНОМУ СТИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ПАСТИРСЬКИХ ПОСЛАНЬ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА)

Городецький Ігор,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Ципердюк О. Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Експресивність як семантичну категорію, що виявляється в мовній системі через лексичні та синтаксичні відношення, вперше описав швейцарський мовознавець Ш. Баллі. На його думку, цю категорію слід розглядати в межах стилістики, що вивчає способи реалізації вторинних відтінків у слові (чи реченні) за допомоги змін у його формальній чи семантичній структурі. Експресивність лексичних і синтаксичних моделей вивчали такі мовознавці: Д. Данильчук, Н. Прокopenко, Т. Вавринюк, І. Васютенко, Л. Томіленко, І. Дегтярьова [1]. У синтаксичній моделі, окрім значення загального, утвореного шляхом злиття семантики її лексичних фрагментів, нерідко реалізовано додаткові відтінки, що свідчать про експресивну спрямованість повідомлення. Експресивність як семантична ознака виявляється імпліцитно, а відтак на формальному рівні співвідноситься з планом лексичних і граматичних відношень. Зважаючи на різноманітність синтаксичних одиниць, їх комбінаторність, саме в синтаксичній структурі найбільш повно представлено експресивну семантику.

З огляду на вузьку спеціалізацію релігійних текстів, їх периферійність у мовно-стильовій системі, існує порівняно обмежена кількість студій, де висвітлено проблему стилістичного функціонування синтаксичних одиниць у релігійному стилі. У зв'язку з цим мало дослідженою (див., напр.: [3]) залишається і творчість владики Григорія Хомишина – єпископа Української греко-католицької церкви, автора 5 богословських книг і близько 50 послань до Отців Святої Церкви.

Метою нашої наукової розвідки є аналіз синтаксичної організації пастирських послань Григорія Хомишина через призму експресивно-стилістичних функцій синтаксичних одиниць.

Так, зважаючи на специфіку організації текстів релігійного стилю, у пастирських посланнях Григорія Хомишина превалюють конструкції з дієприслівниковими зворотами: *Але ще більшим доказом любови й прихильности Сотворителя є те, що Він установив взаємини з людьми, уділяючи їм себе через об'явлення або промовляючи через патріархів і пророків Старого Завіту* [2, с. 132]. Використання вторинного предиката (дієприслівника) зумовлено стилем богословської літератури, організованої у формі оповіді, промови-повчання. Синтаксичні конструкції містять кілька предикативних ситуацій, що дозволяє висловити думку більш компактно та деталізовано.

Експресивну функцію виконують модальні синтаксеми, які відображають власне ставлення автора до перебігу подій, вносять у текст авторську оцінку, реалізують логічно-змістові відношення між синтаксичними одиницями: *Одним словом, Царство слави – то наша Вітчизна, то наш вічний Тавор* [2, с. 116];

Звісно, Найсвятіша Евхаристія є невичерпною не лише для найбільшого розуму людського, але навіть для розуму ангельського [2, с. 89]. Вставні слова у тексті можна диференціювати на такі групи: ті, що посилюють зв'язок між синтаксичними одиницями (*крім цього, одним словом*), і ті, що виражають упевненість мовця, надають тексту переконливості (*звісно, певна річ*).

Серед засобів експресивізації тексту, реалізованих на рівні відношень у синтаксичній структурі, слід виокремити ряд стилістичних фігур, які представляють систему художньо-виражальних засобів синтаксичного типу. Так, доволі частим явищем, що характеризує стильову організацію пастирських послань Кира Григорія Хомишина, є вживання синтаксичних конструкцій, змістову структуру яких оформлено шляхом зіставлення речень або словосполучень зі схожою будовою: *Святі діви, Святі Апостоли і всі Святі душі* [2, с. 201]. Як бачимо, прийом паралелізму реалізовано в парах словосполучень, утворених за моделлю «епітет» (*святий*) + «іменник», унаслідок чого створюється ефект перелічення (з повтором та ампліфікацією), акцентується на трьох поняттях, наділених ознакою святості. Роль стилістично-синтаксичного засобу відіграє парцеляція, яку автор використовує з метою експресивізації тексту, зміщення акценту на окремі сегменти речення, що, попри логічно-змістову єдність, постає у вигляді кількох розділних конструкцій: *Душа моя прагне і минається з туги за дворами Господніми. Бо птиця знаходить свій захист і горлиця має своє гніздо, де кладе своїх пташенят, а для мене яке помешкання, який захист, яке прибіжище?* [2, с. 197]. Зважаючи на експресивну структуру тексту, що характеризує мовно-виражальні відношення в релігійному стилі, пастирські послання єпископа Григорія Хомишина містять риторичні фігури: питання, оклики та звертання: *Якими любими є помешкання Твої, Господи сил!* [2, с. 78]; *Господи, нащо Ти знівечив серце людини лукавством?* [2, с. 209].

Отож, зважаючи на специфіку синтаксичної структури пастирських послань, домінантною ознакою авторського ідіостилу є орієнтація на публіцистично-релігійний виклад, що значною мірою визначає характер художньо-виражальних засобів, їх формальну та семантичну структуру. Так, комплекс основних стилістичних експресивних засобів у синтаксичній структурі пастирських послань Григорія Хомишина формують модальні синтаксеми, риторичні питання, звертання та оклики, стилістичні фігури на кшталт паралелізму, повтору, ампліфікації, парцеляції тощо.

Список використаних джерел

1. Дегтярьова І. О. Стилістичний синтаксис української постмодерністської прози. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 27–38.
2. Хомишин Г. Євхаристійний культ. Пастирські послання / упор. А. Черемський. Харків; Івано-Франківськ, 2017. 255 с.
3. Ципердюк О. Д. Мовостиль єпископа Григорія Хомишина: лексико-семантичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: «Філологія». 2018. № 32. Том 1. С. 108–112.

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У ЗОБРАЖЕННІ ФЕМІНІСТИЧНИХ ПРОБЛЕМ У РОМАНАХ ТЕЙЛОР ДЖЕНКІНС РІД ТА КОЛЛІН ГУВЕР

Грицак Марія,

I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Мартинець А. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Проблеми, пов'язані з фемінізмом є досить поширеними та беруть свій початок ще з XVIII століття, набуваючи все більшого розвитку у сучасній літературі.

На прикладі аналізованих романів відомих американських авторок, спробуємо проілюструвати схожі та відмінні ознаки феміністичних проблем. Для початку зауважимо, що час, реалізований у художніх реальностях різниться. У романі Тейлор Дженкінс Рід «Сім чоловіків Евелін Г'юго» йдеться про минуле століття, тоді як роман Коллін Гувер «Покинь, якщо кохаєш» зображує події теперішнього часу. Героїні романів мають різні соціальні статуси, життєві проблеми, але кожна з них стикається із негараздами, що пов'язані із стереотипами, утисками, законами патріархального світу.

Роман Коллін Гувер «Покинь, якщо кохаєш» акцентує увагу читача на гендерних ролях і стереотипах. Авторка змальовує жіночі персонажі, які кидають виклик очікуванням суспільства та виявляють вразливість і емоційну глибину. Рух Лілі до усвідомлення власної цінності та здобуття незалежності постає як глибока феміністична історія, в якій вона чинить опір суспільному тиску та існуючим шаблонам [2, с. 133].

Феміністичні проблеми у романі багаточарові. Серед них об'єктивація жінок (сцена, де Райлі захоплюється виглядом Лілі, що сприймається як комплімент, та насправді має глибше значення, показуючи його ставлення до неї не як до партнера, а як до предмету: «*He walks closer and holds it up as if he's about to snap a picture of me. I almost object, but I don't even know why. I'm fully clothed. It just doesn't feel that way for some reason.*» [1, с. 22]). Піднято у романі й проблему жіночої солідарності. На прикладі дружби між Лілі та Алісою авторка декларує важливість жіночої солідарності, підкреслюючи важливість того, що жінки можуть допомагати одна одній, незважаючи на обставини: «*Text me when you get home. And call me if you need anything. I won't count favors as work-time.*» [1, с. 45].

Приклад стосунків між батьками Лілі висвітлює проблему важливості економічної незалежності жінки від чоловіка. Попри те, що мати головної героїні працює асистентом вчителя в школі, вона не наважується піти від чоловіка-бізнесмена, та натомість виправдовує його поведінку навіть у найгірших ситуаціях.

Роман Тейлор Дженкінс Рід «Сім чоловіків Евелін Г'юго» – розповідає про життя вигаданої голлівудської кіноікони Евелін Г'юго, що розвивається через сім її шлюбів, кожен з яких тісно пов'язаний з її кар'єрою.

У кіноіндустрії жінка стикається з проблемами нерівної оплати, об'єктивації та обмежених можливостей. Героїня використовує шлюб тільки для того, щоб пробити собі шлях у патріархальному суспільстві.

Тейлор Дженкінс Рід піднімає проблему тиску на квір-людей. Евелін та Селія змушені приховувати свої почуття один від одного та від оточуючих через встановлені правила моралі [4]: «*It was one thing when we really were just friends, but now that we had something to hide, we had to start hiding it.*» [3, с. 156].

Проблема нівеляції жінки, зацікавлення тільки зовнішньою картинкою-лялькою, а не людиною з її внутрішнім світом та інтелектом саме такими є основні меседжі, з якими авторка звертається до читача. Дуже кричущою у романі є проблема домашнього насилля. Героїня терпить насилля довгий час та старається зберегти стосунки, але згодом вона знаходить у собі сили розірвати шлюб, заради себе та свого блага: «*I knew that very moment that our marriage was over and that the decision—the one I thought was mine to make—had been made for me.*» [3, с. 135].

Проблемою постає й материнство. Тільки задля доньки Лілі Блум відважується розірвати шлюб: «*My mother went through it. I went through it. I'll be damned if I allow my daughter to go through it. I kiss her on the forehead and make her a promise. It stops here. With me and you. It ends with us.*» [1, с. 267]. Евелін прагне бути повністю незалежною, адже не хоче жертвувати своєю кар'єрою, через що так і не стане «показовою» мамою та матиме досить напружені стосунки з донькою: «*The fact that I was a world-renowned film star seemed to have absolutely no effect on just how big of an idiot Connor saw me to be.*» [3, с. 318].

Романи показують боротьбу героїнь за свої права на різних рівнях заради життя.

Список використаних джерел

1. Hoover C. *It Ends with us*. Atria. 2016. 288p.
2. Pooja C. Gender Disparities towards Gender in *It Ends with us* by Collen Hoover. *Shanlax International Journal of Arts Science and Humanities* 11(S2-March). P. 131-133. URL: https://www.researchgate.net/publication/379985416_Gender_Disparities_towards_Gender_in_It_Ends_with_us_by_Collen_Hoover
3. Reid T. J. *The Seven Husbands of Evelyn Hugo* by Taylor Jenkins Reid. Atria Books. 2017. 398 p.
4. Valentia A. A. *The Seven Husbands of Evelyn Hugo* by Taylor Jenkins Reid: Glitz, glamour, bisexuality and happy queer endings. URL: <https://www.sheffield.ac.uk/english/undergraduate/blog/seven-husbands-evelyn-hugo>.

ТОПІКАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕКСТУ РОМАНУ ГОРІХА ЗЕРНЯ «ДОЦЯ»

Грогожник Христина,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови.

Сучасна українська література активно реагує на події, що відбуваються в країні, особливо на війну, яка триває з 2014 року. Одним із найяскравіших художніх творів, що осмислюють ці події, є роман Тамари Горіха Зерня «Доця». Ця книга не лише розповідає про війну, а й глибоко занурюється в переживання людей, змушених жити в умовах страху, втрат і боротьби. Роман здобув визнання серед читачів та критиків, став лауреатом численних літературних премій і є одним із перших значущих творів, що художньо осмислюють події на сході України.

Актуальність. Одним із актуальних ключових аспектів дослідження цього роману є вивчення його топікальної структури, тобто змістових елементів тексту, об'єднаних спільною темою, оскільки топіки на матеріалі цього тексту не розглядалися. Топік визначається як текстовий фрагмент або їхня сукупність, пов'язана спільною семантикою та ідейним навантаженням [2, с. 333] Аналіз таких змістових фрагментів дозволяє глибше зрозуміти не лише сам текст, а й те, як він взаємодіє з суспільною реальністю, які сенси несе читачеві та яке емоційне й інтелектуальне враження залишає після себе. Тому **мета роботи:** розкрити семантику топіків, наявних у тексті роману, та визначити їх функційне навантаження.

У структурі роману можна виокремити кілька основних топіків, які розкривають зміст і сенс твору. Наведена нижче таблиця ілюструє основні топіки роману, узагальнено розкриває їхній зміст, ілюструючи прикладами з тексту, що підтверджують їхню значущість.

Таблиця 1

Основні топіки роману «Доця»

Топік	Опис	Приклад з роману
Війна та її реальність	Зображення бойових дій, руйнувань, життя мирного населення під обстрілами.	«Це був не вибух. Це було щось таке, чому немає слів у людській мові. На десятки кілометрів зметнулася й опала земля. Над містом піднявся атомний гриб...» [1, с. 280]
Травматичний досвід	Переживання героїв, емоційні наслідки війни, посттравматичний синдром.	«Раніше, до війни, я б спокійно попросила води в одному з цих подвір'їв, але нині про це не було мови.» [1, с. 277]
Волонтерство	Самовідданість людей, допомога армії, підтримка поранених.	«І як то кажуть, ви не повірите, але за кілька хвилин після публікації в Оксанки дзенькнув телефон. Перше поповнення карти на 10 грн... Потім іще й іще, на різні суми, від 10 гривень до сотень» [1, с. 91]

Жіночий образ у війні	Сильна жінка, яка стає лідером у складних умовах.	<i>«Відтоді моє життя змінилося. Не стало більше маленької продавчині, а натомість з'явилася молода амбітна художниця» [1, с. 25]</i>
Колективний опір	Єднання людей перед спільною загрозою, боротьба за свободу.	<i>«Четвертого числа зійшлося до п'яти тисяч людей, виступали, співали гімн, машини, проїжджаючи, сигналізували, водії махали руками. Я тримала свою вудочку з прапором і на мить повірила, що все буде добре, що ми таки переломимо ситуацію, страшний сон закінчиться.» [1, с. 55]</i>

Топік війни є ключовим у романі, оскільки визначає всі події, що відбуваються в житті героїв. Авторка показує, як війна руйнує звичний світ, змушує людей приймати складні рішення та кардинально змінює їхню психологію. У романі війна зображена не лише як зовнішній конфлікт, а й як внутрішня боротьба кожного персонажа – боротьба зі страхом, безнадією, сумнівами.

Формування цього топіка на мовному рівні відбувається за допомогою військової лексики та мовних одиниць, які підкреслюють реалістичність зображених подій. У тексті часто вживаними є такі слова та вирази, як *«обстріли»*, *«окупанти»*, *«фронт»*, *«розстріляти»*, *«окупували території»*, *«сепари»*, *«ополченці»*. Ці лексеми не лише створюють відчуття документальної достовірності, а й передають жорстокість та людиноббивчий характер війни.

Синтаксично виділений топік підкреслюється короткими, уривчастими реченнями, що імітують різкі, напружені моменти. Наприклад:

«У мене граната в кофті. Я можу прямо зараз, ти розумієш?» [1, с. 152]

«Я равлик, я пасочка, я декорація, я скіфська баба. Проста українська скіфська баба.» [1, с. 54]

«До березня, не більше. І то не факт.» [1, с. 35]

Такий стиль передає відчуття хаосу та небезпеки, які панують під час бойових дій. Авторка також використовує контрасти між мирним життям і жахіттями війни, що дає можливість глибше відчути масштабні зміни:

«Раніше, до війни, я б спокійно попросила води в одному з цих подвір'їв, але нині про це не було мови.» [1, с. 277]

«Якщо раніше я стояла німим острівцем серед безкінечного моря розмов, суперечок, сварок, то зараз оніміли майже всі. Пасажери почали говорити дуже тихо, майже на вухо співрозмовнику, понижуючи голос в особливих місцях. Навіть банальні теми набували драматичного звучання, як у театрі.» [1, с. 123]

Виділені топіки не тільки відображають головні змістово-тематичні лінії тексту, а й виконують важливі функції у побудові тексту та передачі авторського задуму. У таблиці нижче подано основні топіки роману та окреслено їхнє функційне навантаження.

Таблиця 2

Функційне навантаження топіків у романі

Топік	Важливість у романі	Функція у творі
Війна та її реальність	Основний наратив, що визначає сюжет.	Текстотвірня – здатність мовних одиниць формувати текст, забезпечуючи його цілісність і зв'язність.

Травматичний досвід	Психологічний аспект, що розкриває внутрішній світ героїв.	Емоційно-оцінна – передача автором особистого ставлення до предмета мовлення, його емоційне забарвлення.
Волонтерство	Ключовий елемент боротьби цивільного населення.	Когезійна – забезпечує зв'язність тексту через різноманітні мовні засоби.
Жіночий образ у війні	Демонструє нестереотипну роль жінки в кризових умовах.	Образна – здатність тексту створювати художні образи та уявлення за допомогою метафор, порівнянь, символів та інших стилістичних засобів.
Колективний опір	Відображає єдність народу у важкі часи.	Кооперативна – прагнення автора або мовця досягти комунікативної співпраці з адресатом.

Отже, роман Горіха Зерня «Доця» є глибоким художнім осмисленням реалій війни та її впливу на людину й суспільство. Топікальний аналіз тексту дав змогу виявити ключові тематичні напрями, які розкривають соціальні, психологічні та культурні аспекти зображеного конфлікту. Через особисту історію головної героїні авторка передає не лише фактичну картину подій, а й складний внутрішній стан людини в умовах екзистенційної загрози. Важливу роль у цьому відіграють мовні засоби, які формують атмосферу, настрій та авторський стиль. Таким чином, роман має не лише художню, а й значну суспільну та пізнавальну цінність.

Список використаних джерел

1. Горіха Зерня. Доця : роман. Київ : Білка, 2019. 368 с.
2. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів / [Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І.] ; за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2012. 392 с.

СИМВОЛІКА ВІЙНИ У ПОЕЗІЇ ЯЦЕКА ПОДСЯДЛА

Дупляк Олена,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Спатар І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Тема війна є однією з найбільш трагічних і багатозначних у літературі. Не оминув цієї проблеми і сучасний польський поет – Яцек Подсядло. У ліричних творах автора репрезентовано мотиви трагедії як Другої світової війни, так і сучасної російської агресії проти України.

Незважаючи на актуальність і значущість цієї теми, у польському літературознавстві існує невелика кількість досліджень, присвячених творчості Я. Подсядла, зокрема праці таких вчених, як: Т. Далашинський (T. Dalasiński) «Jadąc do ciebie», М. Шиманський (M. Szymański) «Jacek Podsiadło pisze, a potem drze na strzepy», а також Г. Томашевська (G. Tomaszewska) «Co zrobić?: Jacek Podsiadło «Ślup ze słów»». Водночас в українській літературознавчій думці

немає спеціальних наукових розвідок, присвячених вивченню поетичного доробку поета.

Мета – визначити особливості художньої інтерпретації символіки Другої світової війни у поезії Я. Подсядла.

У поезіях Я. Подсядла («Znaki przestankowe», «Nic można strzelać», «Marsz ku śmierci», «Dzień nr 102 Przed świtem», «Czarne porzeczki», «Hymen» і «Czasy zboczeń») війна зображена у контексті чітко окреслених історичних подій. У цих ліричних текстах автор описує реалії Другої світової війни, хоча сам народився у 1964 році і не був її свідком. Як і багато інших польських письменників, зокрема Ч. Мілош, Т. Ружевич, З. Герберт, Т. Боровський, Я. Подсядло розглядає Другу світову війну не лише як історичний факт, а як подію, що докорінно змінила світовий порядок і людську свідомість.

У віршах («Poranek», «List z tego świata», «Wtorek wieczorem» і «Przestrzeń i oś») Я. Подсядло звертається до теми російського вторгнення в Україну та проводить паралелі між російською агресією проти України та нацистськими злочинами під час Другої світової війни.

Трагічні події XX і XXI століть автор художньо осмислює, зокрема акцентує увагу на подібності конфліктів, які є жорстокими та руйнівними для людства. В одному з інтерв'ю для журналу «Нова Польща» Я. Подсядло зазначив: *«Я й досі нею живу. Для мене війна росіян проти українців – те саме, що, наприклад, війна німців проти євреїв під час Другої світової у моєму рідному містечку Островці-Свєнтокишиському. Йдеться про війну, яка мене стосується, бо вона близько – географічно і часово: війна в Україні триває»* [3].

Зображуючи Другу світову війну, Я. Подсядло вводить символічні образи руїн, природи як живої стихії, буденності війни та війни як символу насилля. Ліричний герой творів – це не лише уважний спостерігач, але й особистість, що відкидає встановлені соціальні норми. Він є анархістом, для якого будь-яка форма влади є джерелом насильства та несправедливості, і тому він бореться за створення світу без ієрархій, де кожна людина має право на свободу та гідність.

Український літературознавець Г. Грабович у своїй праці «Поет як міфотворець: семантика символів у творчості Тараса Шевченка» стверджував, що символіка в літературі – це умовний образ який передає глибокі ідеї, почуття та поняття, маючи значення ширше за буквальне трактування [1]. Ю. Сіденко у своїй статті «Поняття «символ» у науковій літературі» зазначав, що символ у літературі «це художній образ, який створює певні значення, збагачує текст і дозволяє читачеві взаємодіяти з ним на глибшому рівні» [2]. Подібну думку висловлювала і Н. Торчинська у праці «Символіка польських казок», яка підкреслювала, що символ «є особливою формою знака, що набуває багатозначності залежно від культурного та історичного контексту». Вона вважала, що символічні образи не лише передають певні ідеї, а й активізують культурну пам'ять читача [4].

Образи, які змальовує Я. Подсядло, не лише допомагають охарактеризувати Другу світову війну, а й глибше розкривають її вплив на людину. Зокрема символічні образи руїн, природи як живої стихії, буденності війни та війни як символу насилля стають ключовими для відтворення жахів цього періоду,

оскільки війна постає не лише як зовнішній конфлікт, а й як внутрішній стан людини, що переживає трагедію, втрати та моральні випробування.

У поезії Я. Подсядла символіка Другої світової війни передається за допомогою таких образів:

1) Руїни. Образ руїн символізує втрату стабільності, знищення не лише матеріального світу, а й духовного та культурного спадку. Поет використовує мотив зруйнованих міст, храмів і покинутих просторів, щоб передати наслідки війни, що залишають глибокий слід у свідомості людей.

У вірші «Znaki przestankowe» автор описує зруйновані будівлі після воєнних подій: «Chałupa się rozleciała, zarosło, sam komin stoi w polu, nie ma go komu zburzyć», зображуючи не лише фізичне знищення, але й культурну катастрофу [5, с. 483].

2) Образ природи як живої стихії. У поезії Я. Подсядла природа постає як жива стихія, що реагує на війну та її наслідки. Наприклад, у вірші «Marsz ku śmierci» зустрічається образ «pirofitu na porpiele» – рослин, що проростають після війни, які символізують процес відродження після руйнування, підкреслюючи безперервність життя навіть після найжорстокіших подій [5, с. 598].

3) Образ буденності війни. Війна зображена як явище, що проникає в повсякденне життя людини та зливається з її внутрішнім світом. У вірші «Dzień nr 102, przed świtem» Я. Подсядло впроваджує образ сновидінь, щоб показати, що війна не зникає повністю, навіть після свого завершення, а залишається в підсвідомості: «gdzie odbyła się wojna i gdzie mimo to znów wyświetlono kilka krótkometrażowych snów o niej» [5, с. 521]. У вірші «Czarne porzeczki» дитяча гра в пісочниці відображає воєнні реалії: «tędy przejechał czołg, tam rozsypuje się twierdza», символізуючи, як світ дитинства не залишається осторонь воєнного досвіду [5, с. 581].

4) Війна як символ насилля. У поезії Я. Подсядла війна постає як жорстоке насилля, що нищить беззахисних людей. Зокрема, у вірші «Hymen» насилля над жінками показане через багатошаровий символізм: «A jeśli ją zamkną w obozie, zgwałcą, a potem jej żołdak nietknięte od urodzenia włosy maszynką ostrzyże» [5; с. 649]. Обрізання волосся символізує позбавлення свободи та руйнування гідності.

У вірші «Czasy zboczeń» жорстокість війни розкривається через загибель дітей: «Więc te dzieci spłonęły żywcem na oczach rodziców» [6; с. 1002]. Автор за допомогою художніх образів пропонує читачеві замислитися, щоб усвідомити масштаби трагедії та нелюдяність воєнних злочинів.

Отже, у проаналізованій поезії Я. Подсядла домінантними є образи руїн, природи, насилля та буденності. Руїни символізують втрачені ідеали, природа – можливість відродження після катастрофи, а насилля у його творах репрезентовано не лише як зовнішні акти агресії, а й внутрішні психологічні потрясіння, порушення природного циклу життя. Поет акцентує увагу на глибоких наслідках війни, зокрема на матеріальній розрусі, фізичному винищенні та духовному спустошенні людини.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. Поет як міфотворець: семантика символів у творчості Тараса Шевченка Київ : Рад. письменник, 1991. 212 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hrabovych_Hryhorii/Poet_iak_mifotvorets_semantyka_symvoliv_u_tvorchosti_Tarasa_Shevchenka/ (дата звернення: 20.03.2025).
2. Сіденко Ю. О. Поняття «символ» у науковій літературі. *Science and education a new dimension. pedagogy and psychology*. 2017. Т. 4, № 52. С. 46–52. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/The-concept-of-symbol-in-the-scientific-literature-Sidenko-Y.-O..pdf> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Ткачик Н. Яцек Подсядло: Відколи себе пам'ятаю, я – анархіст : Інтерв'ю Н. Ткачик з Я. Подсядло. *Нова Польща*. 2024. URL: <https://novapolshcha.pl/article/yacek-podsyadlo-vidkoli-sebe-pamyatayu-ya-anarkhist/> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Торчинська Н. Символіка польських казок. *Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи*. 2018. Т. 2, № 3. С. 142–146. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91ce59b5-aac7-4bae-9574-c215823b5392/content> (дата звернення: 21.03.2025).
5. Podsiadło J. Wiersze : wszystkie. Opole : Bez Napiwku, 2016. Vol. 1 624 p. URL: <https://academica.edu.pl/reading/readSingle?cid=138499155&uid=138472556> (дата звернення: 21.03.2025).
6. Podsiadło J. Wiersze : wszystkie 2. Opole : Bez Napiwku, 2016. Vol. 2. P 627-1180. URL: academica.edu.pl/reading/readSingle?cid=138501027&uid=138472555 (дата звернення: 21.03.2025).

МОЖЛИВОСТІ ДИДАКТИЧНИХ КВЕСТ-ІГОР У ПОДОЛАННІ СТРЕСОВИХ СТАНІВ УЧНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Захарчук Софія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Мартинець А. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Протягом одинадцяти років наша країна знаходиться у стані війни. Це має безліч наслідків. Одним із них, і найцікавішим для нас з точки зору методики викладання літератури, є різке погіршення психологічного стану школяра, що спричиняє тривожні та стресові стани, впливає на ментальне здоров'я учня. На нашу думку, вчителі повинні звертати на це увагу та всіляко підтримувати школярів та їх діяльність на уроках та під час позакласних заходів.

Цікавою формою, яка має можливості подолання стресових ситуацій та психологічного розвантаження учнів є квестова технологія, котра була розроблена у 1995 році у Сан-Дієго Берні Доджем і доповнена та покращена Томом Марчем [2]. Дослідники розробили перший веб-квест, який був розрахований на використання аудиторією різноманітних інформаційних технологій та мережі Інтернет, що сприяло покращенню аналітичних навичок та навичок роботи з інформацією, що є дуже важливим для кожної особистості.

Квест-гра – це інтерактивна форма навчання, яка поєднує в собі елементи гри, пригод та навчання (адже слово сама етимологія слово «quest» з англійської – пошук, пригода [1, с. 207]. Учасники квесту, у нашому випадку – школярі, повинні виконати певні завдання, розв’язати головоломки, знайти підказки, щоб досягти мети. Тобто, вчителем створюється ряд завдань, що найчастіше є пов’язаними між собою, і без виконаного одного, учень-учасник не може перейти до наступного етапу або завершити гру.

Чи допоможуть квест-ігри на літературну тематику подолати стресові стани? На нашу думку, це чудова активність для учнів будь-якого віку. Легка ігрова форма дають школяреві відчуття «неформальної» обстановки, котра полегшує сприйняття будь якої навчальної дисципліни (в нашому випадку – літератури), адже немає відчуття обмеженості та безперервного контролю. Дитина може себе творчо проявити.

Основним аспектом, який нас найбільше цікавить – це можливість подолання стресу та тривожності, які підстерігають молоду людину на кожному кроці: тривоги, диверсії та замінування. Стрес – це своєрідне віддзеркалення суб’єктом складної екстремальної ситуації, в якій вона знаходиться. Усе те, що відбувається в нашій країні залишає величезний слід на психіці учнів.

Квест-ігри дають нам декілька переваг щодо подолання цих кризових станів [1, с. 207]. Перш за все, квест – психологічне розвантаження, яке дає учням змогу розслабитися хоча б на деякий час. Працювати над різноманітними темами в ігровому режимі – це не лише корисно, але й цікаво.

По-друге, квест-гра найчастіше проводиться для команди, тому учні мають змогу зміцнити свої соціальні навички, навчитися слухати та співпрацювати із іншими людьми, та зрозуміти важливість уміння праці в команді. Також це хороший спосіб знайти друзів для школярів, котрі вимушено були змушені покинути власні домівки (внаслідок війни).

По-третє, цей вид роботи є певним медіатором між грою та навчанням. Не забуваємо про один із компонентів триєдиної мети – навчальну, яку можемо реалізувати також у нетрадиційній формі. Учень вчиться шукати відповіді та виходити із ситуацій, котрі можуть трапитись на шляху. Внаслідок цього школяр має можливість максимального відчуття контролю над ситуацією.

Розробнику квесту (вчитель) дуже важливо правильно підібрати форму, спиратись на вподобання та вік учнів, технічно забезпечити місця проведення. Реалізація теми стане або ефективною формою зацікавлення учня, або буде невдалим спогадом про поразку команди.

Отже, вищезгадані можливості та наведені аргументи дають нам можливість зрозуміти, що квест-гра допомагає в умовах війни не лише жити, але й успішно навчатись та прагнути до самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Пацюкевич І. В., Полухович Н. В. Підходи до застосування квест-технологій як засобу формування технологічної компетентності школярів. Українські студії в європейському контексті. Вип. 5. 2022. С.205-209.
2. Why WebQuests? URL: <https://tommarch.com/writings/why-webquests/>.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕРГОНІМІВ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ (м. ВАРШАВА ТА м. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)

Канюк Вікторія,
І курс ОР магістр, факультету філології.
Науковий керівник – Воробець О. Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мовна система, зокрема на рівні лексики та семантики, відтворює уявлення про світ у межах наукового дискурсу. Однією з ключових галузей дослідження у цьому контексті є урбаністична ономастика, тобто, мова міста, зокрема Івано-Франківська та Варшави.

У сучасній ономастиці для позначення власних назв підприємств і установ різного профілю використовується загальноприйнятий термін «ергонім», а галузь мовознавства, що займається їхнім вивченням, визначається як «ергонімія». У різних наукових статтях та дослідженнях часто використовують такі рівнозначні поняття, як: «фірмоніми», «емпороніми», «слова на вивісках», «рекламні урбаноніми» тощо. Та більшість лінгвістів послуговується саме терміном «ергонім» (Л. Годуйко, Ю. Горожанов, О. Карпенко, І. Крюкова, Н. Подольська, М. Торчинський, О. Трифонова, М. Шимкевич та ін.) [1]. На користь поняття «ергонім» виступає, зокрема, С. Шестакова, адже, як стверджує дослідниця, «цей термін завдяки терміноелементу онім чітко вказує на належність до власних назв; по-друге, термін побудовано за точно визначеною термінологічною моделлю «грецизм/латинізм + онім» [4; 3]. Серед польських дослідників вивченням ергонімного простору займалися Е. Жетельська-Фелечко, Е. Бялек, А. Галковський [5; 6] та інші.

Аналіз назв різноманітних закладів в Україні (м. Івано-Франківськ) та Польщі (м. Варшава) виділяє основні типи мотивації, такі як: професійно-семантична (пов'язана зі сферою діяльності), топонімічна (орієнтація на місцевість), асоціативна (відсилання до зоонімів, фітонімів тощо), антропонімічна (пов'язана з іменами власників), структурно-естетична (характеристика приміщення, інтер'єру), та іншомовна.

Ергоніми мають широкий функціонал, а їхня ефективність зростає у взаємодії всіх функцій. Ю. Дідур вважає, що вони є поліфункціональними, тобто виконують кілька завдань одночасно. Основна роль ергоніма – ідентифікаційно-диференціювальна, тобто номінативна [2]. Назва закладу автентичної гуцульської їжі у м. Івано-Франківськ «*Дім Мулярових*» не лише вказує на його функцію як місця харчування, але й підкреслює його унікальність як своєрідного музею, власне, галицького побуту. Ергонім чітко ідентифікує його географічне розташування, а використання назви в інших регіонах було б недоречним, оскільки вона втратила б свою автентичність.

Водночас ергонім несе інформаційне навантаження, що може полягати у вказівці на місце розташування, відображенні специфіки діяльності та використанні географічних назв у назвах підприємств, *напр.*: бюро послуг «*Aleja Armii Krajowej*», заклад харчування «*Dąbrowskiego 42*», де об'єкти безпосередньо носять назву вулиць, на яких розташовані. Зовнішній вигляд назви

відіграє важливу роль у її сприйнятті та впізнаваності, що проявляється, власне, у естетичній функції. Прикладами цього є використання великих літер для акцентування уваги у закладах м. Варшави, як-от: косметичний магазин «**ROSS-MAN**», «**KOLIN'S**», стоматологія «**VITADENT**» тощо.

Сплеск української імміграції до Польщі створив унікальну динаміку, коли елементи української мови все частіше з'являються в польському знімному просторі. Включення мовних ресурсів у крос-кордонне іменування брендів є важливим питанням маркетингу, яке вимагає уваги до фонетики, етимології та риторики, щоб забезпечити позитивний відгук брендової назви в різних мовних контекстах.

Таким чином, вивчення процесів номінацій підприємств є надзвичайно актуальними. Назви зазначених об'єктів становлять динамічний компонент мовних систем України та Польщі, оскільки вивчення цього класу власних назв дозволяє отримати важливі дані про мовну ситуацію та загальну мовну картину досліджуваних урбаністичних просторів.

Список використаних джерел

1. Горожанов Ю. Ю. Ергоніми відонімного походження в комунікативному просторі міста Луцька: структурно-семантичні особливості. Волинь філологічна: текст і контекст. *Лінгвостилістика XXI століття: стан і перспективи*. 2014. № 17. С. 61-68.
2. Дідур Ю. І. Детальна денотатно-номінативна класифікація ергонімів. *Наукові записки КДПУ імені В. К. Винниченка. Серія «Філологічні науки»* : зб. наук. праць. Кіровоград : Лисенко В. Ф., 2016. Вип. 146. С. 358–364.
3. Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк : ДонНУ, 2014. 464 с.
4. Шестакова С. О. Лексико-семантичні інновації у системі української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 241 с.
5. Białek E. Nazwa własna w leksykografii i dydaktyce przekładu. *Rocznik Przekładoznawczy : studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu*. 2014. R. 9. S. 281–301.
6. Gałkowski A. Aktualizowana lista podstawowych haseł terminologii onomastycznej w języku polskim, 2012. URL: <http://onomastyka.uni.lodz.pl/strona-glowna/terminologia-polska> (дата звернення: 27.03.2025).

МЕТОДИКА РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ШКОЛІ ЗА РОМАНОМ ВІКТОРА ДОМОНТОВИЧА «ДОКТОР СЕРАФІКУС»

Капітан Юля,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Мафтин Н. В.,
докторка філологічних наук, професорка.

Модерний за своєю формою та цілком інтелектуально-екзистенційний текст В. Петрова «Доктор Серафікус» часто був в епіцентрі найрізноманітніших науково-літературних дискусій, однак методичний вектор цього твору рідко викликає інтерес.

Мета нашого дослідження якраз і полягає у пошуках найоптимальнішої методики роботи за романом В. Петрова «Доктор Серафікус».

Виклад основного матеріалу. Щоб урок був вдалим і характеризувався продуктивністю, учитель української літератури повинен намагатися втілити не лише ключові принципи навчання, а й сформувати індивідуальну схему уроку. Нам імпонує структурний підхід навчального заняття, запропонований Ю. Вознюк. На її думку, передовсім необхідно:

- 1) з'ясувати, які епізоди, образи, проблеми у творі є ключовими;
- 2) приготувати орієнтовну питальну систему та прогнозовані відповіді;
- 3) стежити за тим, щоб старшокласники, відповідаючи на задані питання, апелювали до власного досвіду;
- 4) вибрати найоптимальніші шляхи аналізу та найдоцільніші методи і форми роботи;
- 5) залучати до навчальної активності усіх учнів;
- 6) гармонійно поєднувати самотійну роботу школярів з ремарками і доповненнями вчителя [2, с. 86].

В епіцентрі роману бачимо героя із роздвоєним нутром Василя Хрисанфовича Комаху, життя якого більшою мірою підлаштоване до раціонального способу мислення. Цей образ є втіленням численних роздумів автора про нестримний технічний процес, що заповнює сучасне суспільство. Комаха представлений для читача як цілком безтілесний, аморфний та неприродний чоловік, який прагне відректися від природних інстинктів, аби утвердитися у власній вірі про існування аристократичного інтелектуалізованого суспільства. Навіть через це запропонований текст можна віднести до рангу екзистенційно-психологічного роману. Учитель повинен наголосити на тому, що цю приналежність будемо на основі наполегливих художніх пошуків автора, який детально відтворює перед читачем філософські міркування та внутрішні колізії своїх героїв.

Найважливіший образ-домінанта, що має яскраві риси екзистенціалізму – це образ нудьги, що заповнює кожну клітинку ества фатальної Вер, глибоко закоханого у неї Корвина та фанатика Серафікуса. Має рацію Г. Авксентьева стверджуючи, що «За допомогою зазначених прийомів автор розкриває психологію героїв, їх почуття, роздуми, внутрішній стан. Віктор Домонтович досліджує взаємини героя із соціумом, враховуючи психологічні чинники: інте-

лектуальний розвиток, емоції, інтуїцію, свідомі і підсвідомі поривання людини» [1, с. 268].

У шкільному курсі літератури спостерігаємо тенденцію до застосування комбінованого аналізу художнього твору. Вибір шляху аналізу передбачає надання переваги висвітлення його аспектів та форм. На думку М. Храпченка, «неправомірно виділяти сюжет в якості носія загального погляду художника на життя, тобто проводити сюжетний (подієвий) розгляд твору, необхідно надавати перевагу проблемно-тематичному аналізу» [цитовано за 5, с. 11].

Висновки. Методика роботи над роман В. Петрова «Доктор Серафікус» – це більшою мірою не канонічна і традиційна навчальна діяльність, це скоріше процес, який давно вийшов за рамки методики, сміливо подолав межу літератури і опинився на рівні філософського осягнення. На наш погляд, це не звучить ірреально, оскільки інтелектуальна проза певним чином мала на меті подолати чіткі рамки рутинності та системності й витворити власний культ літературного аналізу.

Список використаних джерел

1. Авксентьева Г. Поетикальні виміри роману Віктора Домонтовича «Доктор Серафікус». *Проблеми сучасного літературознавства*. 2014. Випуск 19. С. 265–274.

2. Вознюк Ю. Особливості вивчення великих епічних творів на уроках української літератури в 10 класі (на прикладі роману Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?...»). *Методичний пошук учителя-словесника* : збірник науково-методичних праць студентів і магістрантів. Вінниця, 2001. Вип. 3. С. 85–89.

3. Синицька Н. Гра у класики: поетика української інтелектуальної прози 1960–90 рр. : монографія. Чернівці : Місто, 2018. 224 с.

4. Снітовська О. Явище інтелектуалізму в художній літературі як змістово-стильова її особливість. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2013. Випуск 4 (70). С. 298–302.

5. Яценко Т. Літературознавчі передумови розвитку сучасної методики навчання літератури в загальноосвітніх навчальних закладах України. Електронний ресурс. С. 1–14. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705451/1/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8.pdf>. Дата звернення: 6 лютого, 2025.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТИМІЛІТАРНОЇ ПРОЗИ НАТАЛІ КОБРИНСЬКОЇ

Кипещук Вікторія,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Хороб С. І.,
доктор філологічних наук, професор.

Антимілітарна проза є вагомим пластом українського літературного процесу як художньо зреалізована відповідь на жахливі наслідки воєнних конфліктів. На протигагу офіційній сухій військовій риториці, антивоєнна література акцентує увагу на руйнуванні людських доль, деструктивній природі війни, втраті ціннісних орієнтирів та, зрештою, дегуманізації особистості.

Осмислення війни у прозі українських письменників початку ХХ століття відзначається особливою увагою до її соціально-психологічних наслідків. Неабиякої ваги у цьому дискурсі набуває жіночий погляд, оскільки дозволяє розширити проблемне поле дослідження війни, висвітлюючи і її емоційно-психологічні виміри – страх, очікування, розлуку, соціальні трансформації, що проводжують воєнні дії.

Це простежуємо у творчості Наталі Кобринської, для якої Перша світова війна стала переломним моментом. Особистий досвід евакуації, переслідувань та арешту спричинив поглиблення екзистенційних мотивів у її творчості та вплинув на художнє осмислення теми війни у збірці «Воєнні новели» (1918 р.), до якої ввійшли такі твори, як «Полишений», «На цвинтарі», «Свічка горить», «Брати», «Кінь», «Каліка» та ще кілька загублених текстів. Цій збірці притаманний високий рівень психологізму й символічного узагальнення, як виразному свідченню трагічного досвіду епохи.

Так, у новелі «Полишений», авторка розкриває нищівні наслідки війни через долі її випадкових жертв – цивільних мешканців, дітей, пораненого жовніра. Уже перші рядки змальовують поле після бою. Проте зображення безпосередньо військових дій у творі фактично немає, а на травматичному досвіді війни Кобринська акцентує через опис постраждалих та зруйнованого довкілля.

Центральне місце у новелі посідає історія дванадцятирічної Магдуні та групи дітей, які, збираючи дрова у спустошеному після бою лісі, випадково знаходять пораненого жовніра. «На тлі гуманістичної, людинолюбної, антимілітарної проблематики новели Кобринська водночас актуалізує проблему втраченого дитинства, девальвованих життєвих радощів, яких зазнало дитяче покоління, втягнуте у вир війни» [3, с. 676]. Цей контраст між дитячою безпосередністю та жорстокою реальністю війни, з якою необхідно стикатись, і стає одним із основних мотивів новели.

«...йшли уважно поміж розсіяні кулі, пороздирані шрапнелі й широкі п'ятна застиглої людської крові.

– Кров, кров! – скрикувала від часу до часу Магдуня...» [1, с. 307].

Кров у даному тексті, як пише Алла Швець, не просто позначає війну чи насильство, а виступає складним багаторівневим символом, який поєднує фізіологічні, емоційні, національні та метафізичні смисли [3, с. 675].

Трагедія людської долі на тлі війни, вічного очікування, болю розлуки та надії, що не згасає навіть перед лицем випробувань, постає як ключова ідейна домінанта іншого твору Наталії Кобринської – «Свічка горить», який жанрово визначається як алегорично-символічний етюд [3, с. 667].

Важливу роль у тексті відіграє образ головної героїні Марти – жінки, що, очікуючи на повернення свого коханого з війни, переживає глибоку внутрішню драму. Її історія, хоч і типова для воєнного часу, передає всепоглинаюче відчуття самотності, розпачу, та разом з цим – й надії. Саме крізь призму її емоцій та почуттів читач сприймає війну як невідворотне лихо, що калічить як життя солдатів, так і, в певній мірі, життя їхніх рідних.

«Нерідко українські письменники, пишучи про події Першої світової війни, вдаються до використання архетипних образів, що в епічній розповіді концептуалізуються» [2, с. 112]. У цьому етюді Наталі Кобринської таким архетипним образом, очевидно, виступає свічка, що «день і ніч горіла» [1, с. 312], символ, який часто асоціюємо з вірою та світлом. У творі він функціонує і як сакральний знак духовного зв'язку та надії: світло свічки підсилює почуття закоханих та мов би зміцнює молитовні прохання дівчини за життя її коханого, стаючи ритуальним елементом її духовного спілкування з Богом.

Підсумуємо, зазначивши, що воєнні твори Наталі Кобринської, тематично розмаїті й глибокі психологічно, є важливою частиною української антимілітарної літератури. Її художнє бачення розширює усвідомлення жахів війни, адже в кожному творі письменниця зображує різні її прояви, завжди руйнівні – як для окремих людей, так і для суспільства в цілому. Важливу роль в антимілітарній прозі письменниці відіграє символізм, і використання природних образів зокрема. Кобринська лаконічно, проте емоційно, зображує не лише фізичне руйнування та втрати, а й духовне, психологічне виснаження, спричинене війною, що наближає її творчість до європейських модерністських течій.

Список використаних джерел

1. Кобринська Н. Вибрані твори. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2018. 460 с.
2. Товт О. Антимілітарна концептосфера в українській прозі про події Першої світової війни. *Прикарпатський вісник НТШ*. 2023. № 18. С. 108–115.
3. Швець А. І. Жінка з хистом Аріадни: життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах : монографія. Львів: Інститут Івана Франка НАН України, Лекторій СУА з жіночих студій УКУ, ВГО «Союз Українок», 2018. 752 с. (Серія «Літературознавчі студії», вип. 23).

РОЗВИТОК ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЇ ФЕСТИВАЛЮ ЧЕРЕЗ ВЕБ-ПЛАТФОРМУ

Косторнова Євгенія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Шотурма Н. В.,
кандидатка політичних наук, доцентка.

Міжнародний різдвяний фестиваль «Коляда на Майзлях», заснований у 2010 році в Івано-Франківську [1], є значною культурною подією, яка з 2018 року має статус міжнародного. Крім того, входить до переліку нематеріальної культурної спадщини України з 2022 року [2]. Чинним головою оргкомітету є о. Корнилій Яремач, ініціаторами та співорганізаторами – Ігор Дем'янець і Любов Терлецька.

Щоразу фестиваль відвідують у середньому півсотні колективів, географія яких вже вийшла за межі України (Наприклад Латвія, Литва, Польща, США, Канада та ін.) [3].

Дослідження медіависвітлення фестивалю від 1 січня 2020 до 31 січня 2025 року показало активне висвітлення події місцевими ЗМІ (офіційний сайт Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ, «Фіртка», «Суспільне. Івано-Франківськ», «Галка», «Галицький кореспондент», телерадіокомпанія «РАІ», «Курс», «Версії», обласне телебачення «Галичина» та його онлайн-версія, «Pravda IF UA», «Еспресо Захід», «Інформатор», «Місто», «ПІК», «Репортер», «Бліц-інфо»). Найбільше публікацій – на сайті «Pravda IF UA» (78), найменше – на «Фіртці» та «Еспресо Захід» (по 9). Загалом за цей період було опубліковано 429 матеріалів.

Найчастіше почали писати після 2023 року, що, ми можемо припустити, показує зростання популярності культурної події в інформаційному просторі Прикарпаття. В матеріалах здебільшого йдеться про програму фестивалю, підготовку, анонси про гала-концерти, підсумки проведення та статті про культурну подію загалом. Крім того, деякі видання писали й про окремі дні фестивалю чи факти. Текст завжди супроводжується кадрами виступів учасників і гостей фестивалю. Деякі видання розміщують на сторінках із статтею й відео з репортажем про «Коляду на Майзлях».

Аналіз YouTube-каналів місцевих телеканалів виявив 132 відео про фестиваль, з яких 52 – на каналі «Галичина». Така велика кількість пояснюється тим, що телеканал щороку транслює кожний всі дні фестивалю в режимі реального часу.

Найменша кількість відеоматеріалів (по 3) у видань «Третя Студія», «ПІК» та в «Espresso TV». «Третя Студія» востаннє публікували відеоматеріал 14 січня 2022 року – з цієї причини, на нашу думку, ця цифра і є такою малою. Ми можемо припустити й щодо причини кількості відео на каналі «Espresso TV»: на відміну від вебсайту та безпосередньо каналу на телебаченні, YouTube-канал видання не ділиться на регіони України, а є загальним, тому, ми вважаємо, на ньому, і є лише 3 відеоматеріали за 5 років.

Ми також проаналізували онлайн-присутність у соціальних мережах саме фестивалю.

Фейсбук-сторінка «Коляди на Майзлях» від 5 грудня 2022 року – дата першої публікації. Її ведення розпочали з постів про попередні фестивалі 2010-2022 років, тепер тут щороку публікують детальні програми та анонси нових заходів, фото- та відеоматеріали виступів, здійснюють репости зі сторінок новинних видань, відвідувачів фестивалю, а також публікують іншу необхідну інформацію.

Міжнародний різдвяний фестиваль має також акаунт в Instagram, який ведуть з 25 грудня 2022 року. На акаунті присутні ті ж публікації з короткими історіями про попередні фестивалі, міні-інтерв'ю з учасниками, засновниками, разом із тим анонси та підсумки, а також розширені версії програм фестивалю.

Культурна подія має й власну Tik-Tok-сторінку, яку створили в грудні 2023 року. Зараз доступні 32 відео, в яких показують уривки виступів, святкових віншувань, колядок, спогади та відео-підсумки XIV фестивалю, моменти з фотографіями та відео XV фестивалю.

Сторінки в соцмережах в одному стилі, по якому можна впізнати фестиваль, тексти емоційно-забарвлені. Найбільш активною є сторінка в Facebook – саме тут найбільша кількість публікацій і, зрештою, репостів. Найбільше реагують на публікації у Facebook і Tiktok: на фейсбук-сторінці можемо побачити більше поширень, а на Tik-Tok-акаунті – більше коментарів. Враховуючи те, що сторінки створені в 2022-23 – вже можна стверджувати, що головною соцмережею фестивалю доречно вважати саме Facebook.

Отже, ми бачимо тенденцію на збільшення онлайн-присутності міжнародного різдвяного фестивалю «Коляда на Майзлях», що спостерігається від 2023-го року. Фестиваль активний в інфопросторі як завдяки медіа, так і власним сторінкам у соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Міжнародний різдвяний фестиваль «Коляда на Майзлях». Український центр культурних досліджень, 2022. URL: <https://uccr.org.ua/news/mizhnarodnyj-rizdvianyj-festyval-koliada-na-majzliakh/> (дата звернення: 13.02.2025).

2. Клим О. «Коляда на Майзлях» увійшла до переліку нематеріальної культурної спадщини України. Суспільне Івано-Франківськ, 2022. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/258231-kolada-na-majzlah-uvijsla-do-pereliku-nematerialnoi-kulturnoi-spadsini-ukraini/> (дата звернення: 13.02.2025).

3. І. Дружук. «Коляда на Майзлях»: різдвяні співи під склепінням храму. Укрінформ, 2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3931740-kolada-na-majzlah-rizdvani-spivi-pid-sklepinnam-hramu.html?fbclid=IwY2xjawIF0-tleHRuA2FlbQIxMQABHYxr3mE-pO9OlV6TYIyZ1ewFkRg5et9Nb80Sm5arxRVVadD6X5QbC-RH-w_aem_YOKT4JfvFg2J_9BoGlgwAg (дата звернення: 13.02.2025).

ЕМОТИВНІСТЬ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Кузьмак Анастасія,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Воробець О. Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Емотивність у фразеологізмах – це здатність сталих виразів відображати та передавати емоції й почуття. Фразеологічні одиниці вирізняються емоційністю та експресивністю, що є їхньою ключовою характеристикою. Вони виконують не лише інформативну функцію, а й виражають ставлення мовця до навколишньої дійсності, додаючи висловлюванню емоційного забарвлення. Якщо розглядати фразеологічні одиниці з позиції їхнього емотивного аспекту, можна помітити значну кількість виразів, які через своє значення передають різноманітні емоції.

Переклад фразеологічних одиниць досить актуальна тема, адже переклад фразеологізмів викликає труднощі в перекладачів. Фразеологізми мають ідіоматичні властивості (тобто сталий, єдиний вираз, не відповідає значенню його компонентів), тому напряду перекласти фразеологічну одиницю майже неможливо, адже втрачається зміст.

Теорія перекладу пропонує п'ять способів перекладу ідіом, вибір з-поміж яких залежить від характеру ідіоми та контексту: фразеологічний еквівалент, ідіоматичний аналог, калькування, описовий переклад та контекстуальну заміну [1; 2].

1. Фразеологічний еквівалент – це фразеологічна одиниця в мові, на яку перекладаємо, яка відповідає за змістом, граматичною будовою та експресивним забарвленням фразеологічній одиниці мови з якої перекладаємо. Абсолютні відповідники до ФО можна легко знайти, коли обидві мови належать до однієї групи/сім'ї мов. Наприклад, «*siedzieć w czterech ścianach*» – сидіти в чотирьох стінах (бути ізольованим), «*grać komuś na nerwach*» – грати на нервах (драгувати когось), «*mieć wielkie serce*» – мати велике серце (бути хорошою людиною).

2. Ідіоматичний аналог – це образні ФО з двох мов, які є аналогічні за сенсом, але вони засновані на різних образах. Пошук ідіоми-аналогу є випробуванням для перекладача, оскільки він має володіти двома мовами досконало, адже невдало підібрана ідіома може зіпсувати сенс перекладеного тексту. Наприклад: «*robić z igły widły*» – робити з мухи слона (перебільшувати проблему), «*gruba ryba*» – важлива птиця (так говорять про впливову, поважну особу, ту, яка займає високе становище в суспільстві).

3. Калькування – дослівний переклад ФО з мови, з якої перекладаємо. Зазвичай калькуванням не варто зловживати, але варто використовувати, коли еквівалента неможливо віднайти й відтворити. Цей метод перекладу є оптимальним, якщо він не спотворює змісту ідіом.

Приклад вдалого використання кальки: «*wilczy apetyt*» – «вовчий апетит» (мати хороший апетит).

4. Описовий переклад – це такий метод, де фразеологізм, який неможливо пояснити в мові перекладу, замінюється на словосполучення, яке пояснює його зміст. Даний метод можна використовувати тоді, коли попередні методи застосувати неможливо. Для перекладу через опис максимум використовуються інші мовні засоби, тому вони можуть передати комунікативне значення ФО, але не зможе передати стилістичне забарвлення. Наприклад: «*cieple kluski*» (букв. переклад – тепла локшина/кльоцки) означає «дуже спокійна, флегматична людина».

5. Контекстуальна заміна – цей метод полягає в заміні ідіом на інші ФО або словосполучення, які не є точним відповідником, але доцільно передає емоційне забарвлення. Точних правил щодо створення контекстуальних заміन немає, дана тема не є добре досліджена, але існує 4 прийоми для створення цього методу:

- 1) смислова диференціація;
- 2) конкретизація;
- 3) генералізація значення;
- 4) «антонімічний» переклад (формальна негативація).

Наприклад:

1) «*chodź jak na szpilkach*» (ходити, ніби на шпильках, тобто бути напруженим) – «ходити, ніби на розпечених вуглинах» (посилення відчуття дискомфорту);

2) «*rzucić perły przed wieprze*» (кидати перли перед свинями) – «кидати скарби перед тими, хто їх не цінує» (узагальнення значення).

Дослідження емотивності фразеологізмів та їх перекладу є надзвичайно актуальним і перспективним напрямком у сучасній лінгвістиці. Фразеологізми, насичені емоційним змістом, відображають культурну ідентичність мовної спільноти, тому їх переклад потребує ретельного збереження як емоційного забарвлення, так і смислових нюансів [3].

Ця тема відкриває простір для творчих рішень у сфері міжмовної комунікації та перекладу. Аналіз емотивності фразеологізмів дає змогу не тільки глибше зрозуміти багатогранність мови, а й сприяє розвитку нових методологій у перекладацькій практиці, що є важливим для збереження і передачі культурних особливостей мовних спільнот.

Таким чином, дослідження емотивності фразеологізмів та їх перекладу не лише збагачує теоретичну базу сучасної лінгвістики, а й має практичне значення, сприяючи більш глибокому розумінню процесів міжмовного спілкування.

Список використаних джерел

1. Алиєва А.Д., Костик Є. В. Особливості перекладу англійських ідіом. *Нова філологія*. 2023. Вип. 89(1). С. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-89-1>.

2. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1989. 216 с.

3. Свешнікова О. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. *Прикладна лінгвістика 2014: проблеми і рішення : матеріали всеукр. наук.-метод. конф. студентів та мол. науковців* (22–23 трав. 2014 р., м. Миколаїв). Миколаїв : Нац. ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова, 2014. С. 15–17.

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У НОВЕЛІ «ВІЛЬГЕЛЬМ ТЕЛЛЬ» І. ФРАНКА

Леочко Віта,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Голод Р. Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Питання синтезу мистецтв – взаємодії та гармонійного поєднання різних видів мистецтва в межах одного художнього твору – дедалі частіше привертає увагу науковців. Вагомий внесок у розуміння цього явища дає творчість І. Франка, яка є яскравим проявом такого синтезу в українській літературі. Дослідження явища синтезу мистецтв у творах І. Франка є **актуальним**, адже відкриває нові перспективи міждисциплінарного аналізу, дозволяє глибше розкрити художній задум письменника й оцінити значення мистецьких засобів у його реалізації.

Видатним прикладом художнього експерименту, де синтез різних видів мистецтв виступає важливим засобом створення єдиного естетичного простору є новела «Вільгельм Телль» Івана Франка.

Мета дослідження – розкрити функції музичних і живописних образів у новелі.

Проблема синтезу мистецтв ще недостатньо розроблена в науковому дискурсі, тож кількість досліджень, присвячених цьому питанню, порівняно невелика. Серед сучасних учених варто виокремити праці І. Денисюка, Д. Наливайка, О. Мацяк, Л. Генералюк, Р. Голода, Н. Мочернюк. Одну з перших спроб створення рецепторної теорії мистецького синтезу здійснив І. Франко. У фундаментальній літературно-критичній праці «Із секретів поетичної творчості» (1898 р.) письменник уперше в українському літературознавстві детально розглянув питання про роль людських відчуттів у процесі поетичної творчості.

У новелі «Вільгельм Телль» музика виступає ключовим чинником, який визначає внутрішній світ героїні Олі. Оркестрова гра і сценічні події розкривають перед нею нові емоційні горизонти, що згодом змінюють її ставлення до коханого. Лише усівши, вона зосереджено спостерігала за оркестром і відразу потрапила в стан глибокого враження: «...впилася очима в оркестр, котрий розпочав гру. Могучі, стрійні акорди потрясли цілим організмом молодой дівчини. Від першої хвили вона чула себе мов причарованою тими тонами і не могла звести ока з одної точки. Тони поривали її, уносили з собою...» [1, т. 16]. Спочатку І. Франко описує гармонію, спокій і красу. Оркестр зачаровує Олю своєю музикою, викликаючи в неї відчуття спокою і щастя. Уявні образи, які виникають у її свідомості, сповнені світла й ніжності: тиха ріка, сонячне проміння, чудові

краєвиди, спів птахів, чисте небо. Володко постає ідеальним, як саме довкілля – гарний, ніжний, милий. Але вже незабаром замість гармонії з’являється тривога, неспокій, навіть страх: *«... нараз тони затремтіли якимось тривожно; серед загальної гармонії тут і там проривається пискливий дисонанс; чути глухі удари великого бубна, мов далекий гуркіт грому»* [1, т. 16]. Світло стає тьмяним, атмосфера – гнітючою, ріка звужується, хвилі розбиваються об скелі, небо вкривається темними хмарами, блискавки і грім додають драматизму. Дівчина відчуває тривогу, зблідла, їй стає важко дихати. *«Тони клекотіли і мішалися, як вода, кипуча в невеличкій кімнаті. Баси гуділи, мов громи; скрипки квилили, мов чайка над затопленим болотом; флейта свистіла, мов вітер між кручами; м’які флажеoletи стогнали уривано, мов конаючий. Все тремтіло і бурлило»* [1, т. 16]. Бачимо, як ураз усе змінилось: настрої (спочатку спокійний, згодом – тривожний), образи природи (спочатку ідилічні, потім – хаотичні), вплив музики (спочатку – надихаючий, потім – неспокійний), емоційний стан героїні (від захоплення й любові до тривоги та відрази): *«В Олиних очах щезло все – і амфітеатр, і блимаючі світла, і червоні обої лож, і Володко ... Вона не бачила нічого, – їй здавалося, що музика, та проймаюча пекельна музика, погрузила її нараз у темну безодню, в котрій реве, бурлить і скаженіє віковична боротьба елементів...»* [1, т. 16]. Усе тремтіло і бурлило в унісон з внутрішнім станом Олі. Ці контрастні образи допомагають передати глибину переживань героїні, відображають її емоційне пробудження та злиття з музикою, яка впливає на її внутрішній світ, викликаючи потужні фізичні і психологічні реакції, що символізують трансформацію почуттів героїні.

Іван Франко вміло використовує й візуальні метафори для створення картин природи і відображення внутрішнього світу Олі. Опис оперної сцени насичено живими образами, що переходять від музичних до візуальних: *«Зразу їй здавалося, що плине тихою, спокійною рікою посеред пречудових краєвидів. Над нею тепле, темно-голубе небо, тихе, глибоке, без хмарочки. Сонце сипле золотим промінням додолю ... Срібною, діамантами вибиваною стяжкою простяглася тиха, могутня ріка поперек цілої країни, її рівні береги покриті темно-зеленими, цвітистими луками, там знов шумлячими дібровами, – у віддалі синіються кришталевою стіною височенні гори, покриті вічним снігом»* [1, т. 16]. Таке поєднання візуальних і музичних образів збагачує текст і створює неповторну атмосферу. Від ідилічного опису природи настрої Олі еволюціонують до образів бурі, що символізують внутрішній дисонанс: *«Світло ламп мліє, тускліє – робиться якимось душно, понуро, мов перед бурею ... Широка ріка звужується ... Хвиля, сперта і спінена, розбивається о кам’яні брили ... Погідне небо помрячилось. Темні хмари засіли на сніжних чолах гір і перекидаються гнівними словами громів...»* [1, т. 16]. Живописні образи слугують візуальними маркерами, які підсилюють загальну емоційну палітру твору, перетворюючи простір оповіді на справжню картину, що пульсує живими фарбами.

Отже, проведене дослідження засвідчило, що синтез мистецтв є важливим художнім прийомом у новелі Івана Франка «Вільгельм Телль». Автор майстерно «влив» образи музики і живопису в літературний текст, завдяки чому вдалося

створити багатовимірний художній простір, наповнений глибоким емоційно-психологічним змістом.

Список використаних джерел

1. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПРИРОДА ТА СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА МІКРОТОПОНІМІВ ГОВІРКИ м. КОРОЛЕВО БЕРЕГІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Малета Оксана,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Бігусяк М. В.,
Кандидат філологічних наук, доцент.

Мікротопоніми говірок Закарпаття залишаються малодослідженим сегментом ономастики, проте їхнє вивчення є винятковим для реконструкції мовних архаїзмів, виявлення історичних нашарувань і простеження мовних контактів. Як одиниці номінації дрібних географічних об'єктів, мікротопоніми відображають лексичну специфіку місцевих говірок, зберігають давні етимологічні сліди та віддзеркалюють особливості етнолінгвістичних процесів регіону. Попередні дослідження Закарпатської топонімії зосереджувалися на макротопоніміці, тоді як мікротопоніми залишалися поза увагою.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що мікротопонімія говірки м. Королево розглядається в комплексному аспекті вперше, з урахуванням її історико-культурних, лексико-семантичних та словотвірних особливостей.

Мета роботи – здійснити лексико-семантичний та словотвірний аналізи базових назв мікротопонімікону м. Королево. **Об'єктом дослідження** є мікротопонімія говірки м. Королево як частина топонімічної системи досліджуваної місцевості.

Предметом дослідження є семантичні, структурно-словотвірні, мотиваційні та історико-культурні особливості мікротопонімів м. Королево.

Топонімія досліджуваного регіону формувалася під впливом держав, що у певний час володіли цією територією: Угорського королівства, Австро-Угорщини, Чехословаччини, СРСР. Угорська, чеська та російська мовні традиції залишили слід у місцевій номінації. З 1991 року спостерігається українізація мікротопонімії цього краю зі збереженням історичних нашарувань.

Територія Королева поділена на 7 частин кожна з яких номінується, так назви кутків міста **Болото** та **Мочар**, назви яких мотивовані природними умовами (заболочені ґрунти) [4, с.178]. Дані мікротопоніми є класичним прикладом номінації на основі природно-географічних особливостей і слугують топонімічним маркером низькородючих земель у структурі локального ландшафту. **Центр** визначає середину населеного пункту, а **Треугольник** належить до лексико-семантичного способу творення, оскільки його номінація безпосередньо мотивована геометричною формою території, яку він позначає. Назва походить від

російського слова, що свідчить про вплив російської мови, зумовлений політичною та адміністративною ситуацією радянського періоду. **Варишський кониць** (від угор. *város* – місто) [5, с.81] належить до лексико-семантичного способу творення, оскільки його номінація безпосередньо пов'язана з географічним розташуванням цієї частини села. Назва мотивована тим, що ця територія є крайньою межею Королева, після якої починається м. Виноградів. Таким чином, мікротопонім містить у собі як географічну, так і історико-культурну мотивацію, відображаючи мовні контакти з угорською мовою та адміністративно-територіальні межі населеного пункту. **Допші** має антропонімічне походження (прізвище місцевого поміщика), а **Баровка** (від угор. *baró* – барон) [5, с.12] належить до лексико-семантичного способу творення з історико-соціальною мотивацією, вказуючи на зв'язок із родом Перені.

Висновки: Мікротопонімія Королева є багатошаровим відображенням історичних, соціокультурних та географічних особливостей регіону, що сформувалася під впливом різних державних утворень. Значна частина назв утворена лексико-семантичним способом: природні (Болото, Мочар), просторові (Центр), історичні (Баровка, Варишський кониць), а також містять сліди угорського (Допші) та радянського (Треугольник) впливів. Незважаючи на адміністративні зміни, традиційні топоніми залишаються вживаними, виконуючи не лише номінативну, а й культурно-ідентифікаційну функцію. Таким чином, мікротопонімія Королева відображає процеси історичних трансформацій, мовних контактів і природних особливостей, що робить її важливим джерелом для подальших лінгвістичних і краєзнавчих досліджень

Список використаних джерел

1. Сабадош, І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 478 с.
2. Українсько-угорський та угорсько-український словник / уклад.: О. С. Бобкова, Н. І. Богомоллова, О. В. Гісем та ін. Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.

ТЕМАТИКА, ТОНАЛЬНІСТЬ І СТИЛЬ ПУБЛІКАЦІЙ У РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА м. КОЛОМІЯ

Москалюк Андрій,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Холод О. М.,
завідувач кафедри журналістики,
доктор філологічних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України.

У період повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну роль регіональних медіа значно зросла. Локальні онлайн-видання стали важливими інструментами не лише інформування населення, а й формування стійкості громади, підтримки морального духу та протидії дезінформації. Дослідження тематики, тональності та стилю публікацій дозволяє глибше зрозуміти

комунікативну стратегію регіональних медіа, їх вплив на локальні аудиторії та роль у збереженні соціальної згуртованості в умовах кризи.

Об'єктом дослідження виступають онлайн-медіа Коломиї.

Предмет дослідження: тематика, тональність і стиль публікацій у регіональних медіа Коломиї.

Мета – виявити домінуючі теми, тональність та стилістичні особливості публікацій у регіональних онлайн-медіа Коломиї.

У формуванні громадської думки щодо проблем регіону відіграють місцеві медіа, адже журналісти зосереджують увагу на нагальних проблемах, особливу увагу надають збуту зброї та наркотиків, а також актах жорстокості. Наприклад, «На Косівщині засудили прикарпатців, які збували раритетну зброю та вирощували наркотики» [1], «У Коломийському районі викрили збувачів особливо небезпечного наркотичного засобу» [2], «На Франківщині нетверезий чоловік побив військовослужбовця – розпочато розслідування» [3]. Також є статті, у яких висвітлюється проблематика виявлення нездетонованих боєприпасів [4], «Снаряди II Світової війни знешкодили на Прикарпатті» [5].

Для привернення уваги саме на свій контент медійники використовують різні техніки зацікавлення читачів. Аналіз тематики, тональності та стилю публікацій дозволить нам зрозуміти, як медіа впливають на аудиторію та яке місце займають в інформаційному просторі регіону.

Станом на четвертий рік повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну онлайн-медіа «Інформатор Коломия» сконцентрувало увагу читачів на житті містян та мешканців ОТГ, куди й входить контент, що не пов'язаний із війною. Розділ «Життя» висвітлює огляд міських подій, реконструкції будівель, пам'ятні дати, сповіщення комунальних служб, відкриття нових розважальних і пізнавальних центрів.

Не менш важливою є тема політичного спрямування. У розділі «Влада» читачі дізнаються про діяльність міської ради, часто з емоційним висвітленням подій.

Важливе місце посідають теми про надзвичайні події в регіоні, екстрені події та інцидентів, тема фінансів, здебільшого розподіл міського бюджету й корупційних схем.

Проміжними є тематика, що присвячена культурному, освітньому, туристичному та спортивному життю міста й регіону.

Невеликий (0.30% або 70 статей) відсоток журналістських розслідувань.

Тональність статей переважно нейтральна, подекуди присутня негативна тональність, коли темою інформації виступають кримінальні, економічні та провладні статті, а також – загибель наших захисників.

В онлайн-медіа «Інформатор-Коломия» переважає офіційний стиль подання інформації, адже статті розкривають проблематику, де необхідні точні дані про політичні дискусії; економічні спостереження; проблеми воєнного характеру. Подекуди журналісти аналізованого видання копіюють інформацію з державних реєстрів та відомств.

Використовується інформаційний та аналітичний стилі. Щоб зацікавити читача залучається неофіційний (розмовний), а також художній (образний, метафоричний, емоційний) стилі.

В онлайн-виданні «Дзеркало медіа» тематичним пріоритетом є кримінальна ситуація в регіоні. У подальшому дане медіа висвітлює подібну тематику, що й попереднє, але в іншому відсотковому еквіваленті. Тональність аналізованого медіа є також переважно нейтральною, адже інформація передається неупереджено, на реальних фактах, проте присутні статті темою інформації яких є кримінальні, економічні та провладні статті, що висвітлюють подекуди негативний вплив на регіон та Україну загалом, отже присутня й негативна тональність.

Онлайн-медіа «Глузд» відрізняється від «Інформатор Коломия» та «Дзеркало медіа» тим, що політикою даного медіа є аполітичність і відмова висвітлювати погоду чи трагічні (надзвичайні) події. Натомість дане медіа висвітлює історії людей і можливості для них.

Вагоме місце належить військовій та волонтерській тематиці, де описуються долі військових та цивільних людей в умовах війни. Розкривається проблематика ведення бізнесу людьми, які внаслідок війни його втратили та намагаються розпочати все заново.

Здоров'я, безпека, культура, освіта, релігія, ці та інші теми розкриваються безпосередньо на досвіді людей, які зіштовхнулися з тією чи іншою життєвою ситуацією.

Окремою підтемою статей було збереження життя тварин, яких покинули на окупованих територіях та розповідь про загальний стан безпритульних тварин.

Онлайн-медіа «Глузд» висвітлює контент у нейтральній тональності, адже статті ведуться неупереджено з розповідями реальних очевидців подій.

Позитивний контент містили статті про культурне надбання народу; розповіді військових про лінію фронту; волонтерські потуги, як дорослих, так і дітей; статті негативного тону задавали теми руйнування України росіянами.

Домінують інформаційні жанри у висвітленні подій, а також художньо-публіцистичні.

Таким чином, з повномасштабним вторгненням Росії в Україну автори публікацій акцентують увагу на війні, захисниках України, їх долі та житті у воєнний час.

Список використаних джерел

1. На Косівщині засудили прикарпатців, які збували раритетну зброю та виробляли наркотики. Інформатор Коломия. URL: <https://kl.informator.ua/2025/01/25/na-kosivshhyni-zasudyly-prykarpacziv-yaki-zbuvaly-rarytetnu-zbroyu-ta-vyroshhuvaly-narkotyky/> (дата звернення: 12.03.2025).

2. У Коломийському районі викрили збувачів особливо небезпечного наркотичного засобу. *Дзеркало Коломиї. Новини Коломиї. Новини Коломийщини. ФОТО.* URL: <https://dzerkalo.media/news/u-kolomiyskomu-rayoni-vikrili-zbuvachiv-osobливо-nebezpechnogo-narkotichnogo-zasobu-foto> (дата звернення: 12.03.2025).

3. На Франківщині нетверезий чоловік побив військовослужбовця – розпочато розслідування. *Дзеркало Коломиї. Новини Коломиї. Новини Коломийщи-*

ни. URL: <https://dzerkalo.media/news-search/na-frankivschini-netvereziy-cholovik-pobiv-viyskovoslujbovtsya---rozpochato-rozsliduvannya> (дата звернення: 12.03.2025).

4. В Івано-Франківську знищили артилерійський снаряд та ручну гранату. URL: <https://gluzd.org.ua/v-ivano-frankivsku-znyshchyly-artylериiiskyi-snariad-ta-ruchnu-hranatu/> (дата звернення: 12.03.2025).

5. Снаряди II Світової війни знешкодили на Прикарпатті». URL: <https://gluzd.org.ua/snariady-ii-svitovoi-viiny-zneshkodyly-na-prykarpatti/> (дата звернення: 12.03.2025).

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СТЕРЕОТИПІВ «ЖІНКА», «ДІВЧИНА», «БАБА» У ПОЛЬСЬКОМУ МОВОПРОСТОРІ: ДИСКУРСОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Наконечна О. І.,

I курс ОР магістр, факультет філології.

Науковий керівник – Мельник Я. Г.,
кандидат філологічних наук, професор.

Мова, у системі семантики, представляє той чи інший предмет об'єктивної картини світу, у сукупності ж – концептуалізує її. Мовна картина світу відображає у вербальних формах дійсність, яка сприймається свідомістю. Тому предметом дослідження сучасної лінгвістики є питання про ступінь впливу людини на мову, якою вона послуговується, і про вплив природної мови на поведінку і мислення людини, особливо у плані формування її картини світу.

Стереотип певного явища – це те, що будь-який пересічний мовець відразу згадає, якщо його розбудити серед ночі. Стереотип є вираженням у сукупності стійких суджень природною мовою (на зразок «блондинки нерозумні», «японці працюватимуть», «кішки ловлять мишей» тощо), які, розглянуті з формального боку, становлять одну з категорій мовних стереотипів [4].

Стереотип – це певна структура ментально-лінгвального комплексу, що формується інваріантною сукупністю валентних зв'язків, які приписуються цій одиниці і репрезентують концепт феномена, що стоїть за цією одиницею [4]. Звідси випливає, що стереотип сприймається як певний фрагмент концептуальної картини світу, що існує та функціонує у свідомості.

Мовні стереотипи – це складні одиниці, семантично або формально стабілізовані, що закріплені й регулярно відтворюються в мовному узусі (конвенціоналізовані) [2]. Стереотипи про дівчину, жінку та бабу в слов'янських мовах є продуктом історичного розвитку, культури та традицій. Вони відображають соціальні ролі жінки у різні періоди часу.

Метою дослідження є виявлення та аналіз дискурсивних особливостей вербалізації стереотипів, пов'язаних із поняттями «kobieta», «dziewczyna» та «baba» у сучасному польському мовному просторі.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань:

Проаналізувати семантичні та конотативні особливості лексем «kobieta», «dziewczyna», «baba» у польській мові.

Дослідити репрезентацію позитивних і негативних стереотипів, пов'язаних із цими лексемами, у польських фразеологізмах та пареміях.

Виявити та проаналізувати зміни у стереотипних уявленнях про жінку, дівчину та бабу, відображені в сучасних польських медіатекстах.

Матеріалом дослідження слугують приклади вживання лексем «*kobieta*», «*dziewczyna*», «*baba*» та пов'язаних з ними стійких виразів, отримані з польських словників, збірок прислів'їв, пісень та сучасних медійних джерел. Методологічною основою дослідження є дискурс-аналіз, елементи семантичного аналізу та лінгвокультурологічний підхід.

У польському мовопросторі образи дівчини, жінки та баби є глибоко закоріненими і мають як позитивні, так і негативні конотації [4]. Стереотипи жінки в польському мовопросторі формувалися під впливом традиційного патріархального суспільства, християнських уявлень про жінку та її роль, фольклору та літературних образів, соціально-економічних змін.

У польському мовопросторі дівчина часто в позитивному аспекті асоціюється з молодістю, красою: *piękna jak róża* [1]; невинністю, чистотою: *czysta jak łąka* [1]. Проте наявні й негативні стереотипи стосовно дівчат, які пов'язані з непостійністю й емоційною нестабільністю дівчат: *kobieta zmienną jest* [3]; беззахисністю, залежністю від чоловіка: *słaba jak ptak* [3].

У традиційному суспільстві роль жінки значною мірою зводилася до сімейної сфери. Стосовно жінки можуть бути виокремлені такі основні позитивні стереотипи:

Жінка – берегиня домашнього вогнища: *kobieta jest duszą domu* [1].

Жінка – покірна дружина: *dobra żona jest wsparciem dla swego męża* [1].

Жінка – мати: *święta matka* [1].

З іншого боку, в польському мовопросторі також поширені негативні стереотипи стосовно постаті жінки:

Дружина – сварлива й вимоглива: *diabeł stworzył żonę, aby ukarać męża* [1].

Хитрість та підступність жінок: *gdzie diabeł nie może, tam kobietę pośle* [1].

Стереотипи про бабу в польському мовопросторі є двоякими. Так, з одного боку, наявні позитивні стереотипи, які формують цей образ:

Мудрість, досвід: *babcia wie, jak żyć w świecie*.

Захисниця сім'ї, носійка традицій: *babcia jest drugą matką* [5].

З іншого боку, в польському мовопросторі також поширені негативні стереотипи стосовно постаті баби:

Фізична слабкість, непотрібність: *stara baba nikomu niepotrzebna* [5].

Зла, сварлива: *baba swoje, a diabeł swoje* [1].

Стереотипні уявлення часто закріплюються у стійких висловах. Так, про дівчину можуть сказати: *piękna jak na zdjęciu*. Жінка в мовленні носіїв польської мови може бути охарактеризована таким чином: *kobieta – domowa bogini*. Щодо баби можуть бути зауважені недоліки, пов'язані з її віком та когнітивними здібностями: *babka stara a głupia* [1].

Сучасні медіа часто експлуатують стереотипи, але іноді змінюють їх. Так, наприклад, наразі витворюється новий образ дівчини – емансипованої, незалежної, впевненої в собі: *W dzisiejszych czasach dziewczęta nie spieszą się z*

wychodzeniem za mąż, wolą skupić się na edukacji i karierze [6]. Трансформацій зазнає і традиційний образ жінки, яка тепер асоціюється із кар'єристкою або бізнес-леді: *Była odnoszącą sukcesy bizneswoman, której projektu zmieniły oblicze polskiego biznesu* [6]. По-новому дивиться сучасне польське суспільство на бабу, яка постає активною, модерною: *Pozostawanie w domu z wnukami nie jest już popularne wśród współczesnych babć – chodzą na tańce i spędzają wolny czas z rówieśnikami* [1].

Отже, вербалізація стереотипів, пов'язаних із поняттями «kobieta», «dziewczyna» та «baba» у польській мові, відображає глибоко вкорінені культурні уявлення про жіночі ролі та характеристики. Так, термін *kobieta* (жінка) у польській мові використовується нейтрально для позначення дорослої особи жіночої статі. Однак у деяких контекстах він може мати негативні конотації, підкреслюючи стереотипні риси, такі як емоційність або слабкість.

Слово *dziewczyna* (дівчина) зазвичай позначає молоду жінку або підлітка. У розмовній мові це слово також може використовуватися для позначення подруги або коханої. Стереотипно «*dziewczyna*» асоціюється з молодістю, красою та наївністю.

Лексема *baba* (баба) має яскраво виражені негативні конотації в польській мові. Це слово може вживатися для позначення літньої жінки, але часто несе зневажливий відтінок, асоціюючись із грубістю, сварливістю або відсталістю. Використання цього терміна може підкреслювати негативні стереотипи щодо жінок похилого віку.

Фразеологізми, паремії та використання понять «*kobieta*», «*dziewczyna*» та «*baba*» у польській мові демонструють як еволюцію, так і стійкість цих стереотипів у сучасному польському суспільстві. Попри поступові зміни та впровадження гендерно-чутливої мови, багато стереотипів залишаються актуальними, впливаючи на сприйняття та роль жінок у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Budrowska K. *Kobieta i stereotypy*. Białystok: Trans Humana, 2000. 192 s.
2. Chlebda W. Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Wrocław : Uniwersytet Wrocławski, 1998. S. 31–41.
3. Drewniak I. Jak być kobietą? Kreowanie stereotypów i modele kobiecych zachowań prezentowane w reality shows. *Studia Krytyczne*. 2019. № 8. S. 91–114.
4. Dunaj B. Stereotyp. *Słownik Współczesnego Języka Polskiego*. Warszawa : Wydawnictwo Wilga, 1996. S. 131.
5. Servan-Schreiber P. *Kobiecość: od wolności do szczęścia*. Warszawa : Wydawnictwo Książka i Wiedza, 1998. 280 s.
6. Tomaszewska M. Wpływ stereotypów na postrzeganie kobiet w roli menedżera. *Edukacja Ekonomistów i Menedżerów*. 2023. № 68(2). S.79–94.

СЕМАНТИКА І СИМВОЛІКА БІЛОГО КОЛЬОРУ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ СТЕПАНА ПУШИКА

Ошитко Ярина,

І курс ОР магістр, факультету філології.

Науковий керівник – Джочка І. Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У художньому тексті для опису настрою та емоцій використовують кольоративи. Колірну лексику вивчали К. Давиденко, О. Дзівак, А. Іншакова, Т. Козак, А. Критенко, Л. Ставицька, С. Упорова та ін. Саме кольоративи допомагають краще передати настрій твору, внутрішній світ та переживання автора [5]. З цього погляду аналіз кольоративів у різних текстах є дуже важливим.

Мета нашого дослідження – проаналізувати семантику і символіку білого кольору в поетичному тексті Степана Пушика.

У процесі дослідження кольоративів у художньому тексті Степана Пушика зауважили, що саме білий колір є домінантним серед усієї колірної гами. У зв'язку з цим проаналізуємо семантику і символіку білого кольору в поетичному тексті митця.

Білий колір має багату символіку. Часто цей колір асоціюють з невинністю, чистотою та високою моральністю: білий – «символ світла, сонця, життя, вічності, святості, божества; місяця; смерті; радості, святковості; сакрального для українців кольору житла, одягу та ін.; сходу, добра; краси; чогось блискучого, прозорого, невидимого; зими, снігу» [1, с. 24]. Також він символізує відродження та очищення від усього поганого, вказує на духовність, вічні цінності та протистояння злему [2, с. 38–39].

У результаті проведеного аналізу виокремлюємо основні групи денотатів за ознакою білого кольору:

1) Назви тварин і рослин. До цієї групи входить використання білого кольору для опису тварин, птахів, квітів, груп дерев та грибів: «*Пахнуть радістю білі черешні, / Як найперші цілунки мої*» [3, с. 56]. Білий колір цвіту допомагає передати весняну ніжність, закоханість та молодість. Описи саду передають домашній затишок та спокій. Птахи білого кольору вказують на кохання, мудрість, турботу або благополуччя: «*Там, де вербичка коси спустила на став, / Білого лебедя чорний собака терзав*» [3, с. 202]. Білих ссавців використовують для означення достатку та сили, а от білого ведмедя порівнюють із неволею.

2) Зовнішні і внутрішні риси людини. Біляве волосся вказує на вік людини: «*Коси – білий сніг*» [3, с. 65]. Біле личко, рученьки, ніжки та інші частини тіла розкривають традиційні уявлення про красу [2, с. 38]. Біла сукня описує молодий вік дівчини та її невинність: «*Проситься, як дівчина, на руки / В платті білому новому, як весна*» [3, с. 131].

3) Довкілля, природні і космічні об'єкти. Часто лексема «білий» поєднана з назвами природних об'єктів чи довкілля, які краще допомагають митцеві передати внутрішній настрій ліричного героя, наприклад: «*Посеред літа білий сніг / Укрив зелену Чорногору*» [3, с. 46]. Вираз «білий світ» використовується у значенні цілісного навколишнього середовища: «*Ружа червона, червона ружа /*

Край воріт. / Чи не від ружжі червоний дуже / Білий світ?» [3, с. 66]. Саме колір дозволяє порівнювати, зіставляти об'єкти, які об'єднують усе навколо в одну цілісну картину, об'єднану світлом і чистотою: *«Білий місяць міряє в горах сніги»* [4, с. 227].

4) Географічні об'єкти. Степан Пушик активно використовує ті географічні назви, у структурі яких наявна лексема «білий» з метою протиставлення, порівняння, оскільки зазвичай, окрім таких топонімів, функціонують й подібні власні назви з компонентом «чорний», наприклад: *«Та чи є поетичніша ріка, Боже, / Аніж вила Білого й Чорного Черемошів?»* [3, с. 331]; *«Даждзьбог розрубав Сонцем-барткою землю / Й випустив до Дунаю Білу і Чорну Тиси»* [4, с. 33].

5) Духовні істоти, народи, нації. Означення лексемою «білий» певної істоти чи народу вказує найча, нап істіше на символіку чистоти, радості та благодаті, наприклад: *«Білим янголом радість стояла»* [3, с. 84]; *«Десятки племен – оце наш український народ: / До білих хорватів, полян, волинян від трипільців»* [4, с. 215].

Отже, семантика і символіка білого кольору в поетичному тексті Степана Пушика тісно пов'язана зі значенням тих слів, з якими поєднана лексема «білий». Найчастіше білий колір описує навколишнє середовище, флору та фауну. Важливе значення також має загальний контекст поезії. Перспективними вважаємо дослідження семантики й символіки інших кольорів у творчості Степана Пушика. Вивчення кольоративів допоможе краще зрозуміти творчість автора, настрої й переживання ліричного героя, світосприйняття й ціннісні орієнтири митця.

Список використаних джерел

1. Дмитренко М. К., Коцур В. П., Потапенко О. І. Словник символів культури України. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Пушик С. Г. Я для України жив : у 2-х т. / упоряд. Ольга Слоньовська. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. Т. 1. 348 с.
4. Пушик С. Г. Я для України жив : у 2-х т. / упоряд. Ольга Слоньовська. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. Т. 2. 348 с.
5. Супрун Л. О. Семантика і прагматика назв кольорів в українському романному тексті середини – другої половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2009. 16 с.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА НЕПРЯМІ МЕТОДИ ВПЛИВУ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИК ПРИХОВАНОГО ПІАРУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Симчич Тетяна,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Шотурма Н. В.,
кандидат політичних наук, доцент.

В умовах, коли медіаринок перенасичений відкритою рекламою та елементами піар-стратегій, ці інструменти стають менш ефективними, тому компанії потребують пошуку нових рішень для ефективного просування. Враховуючи всі вище перераховані аспекти підприємці змушені вдаватись до різних інструментів маркетингу, щоб не втратити свої позиції на ринку. Їм на допомогу приходить прихований піар, оскільки саме він покликаний впливати на підсвідомість непрямыми методами.

Це дослідження має на меті дослідити стратегічні комунікації та непрямі методи впливу, які застосовуються в прихованих піар-кампаніях локальними бізнесами. Ми поставили перед собою завдання дослідити стратегії, комунікації, методи впливу в прихованому піарі, розробити емпіричний аналіз на конкретних прикладах на регіональному ринку.

Перш за все пропонуємо розглянути значення аналізованих нами об'єктів. Не можемо також не погодитись із дослідницею Пелех Оксаною, яка в своїй праці «Стратегічні комунікації у сфері культури» зазначає, що «стратегічні комунікації поєднують дії, спрямовані на «проштовхування» та «донесення» будь-якого продукту». Також авторка звернула увагу на універсальне визначення від угорського науковця Дж. Немета, який стверджує, що стратегічні комунікації – це: «цілісне мислення, у якому домінуючим чинником є свідомий обмін інформацією, з допомогою якого можемо переконувати, впливати або інформувати обрані аудиторії, щоб досягти змін у їхній поведінці у вигідний для нас спосіб» [4].

У своїй статті «Впливай опосередковано» Ральф Емерсон виділяє декілька методів непрямого впливу на суспільство, а саме «вплив через інших осіб», «вплив, як частина групи», «дебати, як тактика непрямого впливу» та «відмова, як засіб досягнення мети» [1].

Спираючись на такі припущення, можемо сказати, що методами непрямого впливу є :

- рекомендації лідерів думок;
- використання історій, як успішних кейсів з вплетеними елементами брендів;
- маніпуляції через викликані емоції;
- поширення псевдо чуток або ж «сарафанне радіо»;
- органічний контент, статті чи новини, де інформація подається наче нейтрально, але фактично впливає на підсвідомість.

Далі ми вирішили проаналізувати 3 регіональних медіа на предмет наявності в них статей, що є методами непрямого впливу, або, іншими словами,

частинами прихованого піару. Об'єктами нашого спостереження стали інтернет-ресурси «Галичина», «Місто», та «Фіртка».

Ми виявили, що всі три видання регулярно публікують статті, які несуть нібито інформативний характер, проте нативно спонукаючи суспільство скористатись певними послугами чи щось купити. Варто підмітити, що у матеріалах одразу є посилання чи номери, де саме можна знайти об'єкт обговорення. Для наочного прикладу розберемо по 1 статті з кожного видання.

На інтернет-ресурсі газети «Галичина» був опублікований матеріал «Ліпомодельовання тіла: краса з розумом – природна форма без імплантів» [3], в якій йдеться про те, що ж таке ліпомодельовання тіла, його переваги та покази до процедури. Виглядає наче ознайомча стаття, проте водночас спонукає замислитись людей над тим, щоб вдатись до таких методів корегування тіла. Також в матеріалі є гіперпосилання, яке одразу відкриває сайт, де можна записатись на таку процедуру. Матеріал був ідентифікований, як реклама, внизу сторінки. Проте маємо припущення, що стаття вплине на підсвідомість людини ще до того, як вона дочитає її до кінця.

На сайті агенції новин «Фіртка» був опублікований матеріал під назвою «Як налаштувати рекламу в Google Ads: керівництво користувача» [2], в якій розповідається про переваги реклами в Google та як зробити первинне налаштування. Стаття наче і дає нам інформацію, але досить обмежену і використовує фразу «Найпростіше можна уникнути цього, якщо замовити налаштування реклами Google у професіоналів», де залишає посилання на сайт людей, що надають такі послуги. Внизу сторінки матеріал було марковано, як рекламу.

На новинному порталі «МІСТО» був опублікований матеріал «Ще за рецептом бабусі: квіткові короваї випікає Ксенія Данилюк з Солотвинської громади» [5], в якому розповідалось про майстриню, яка випікає короваї. В статті було використано зворушливу історію жінки, що перейняла рецепт від бабусі. Тобто можемо сказати, що було застосовано декілька методів підсвідомого непрямого впливу, а саме: сторітелінг, де людина ніби-то «вливається» в історію, маніпулювання емоціями та псевдо інформаційний матеріал. Повідомлення не було ідентифіковане на сайті, як реклама, проте було гіперпосилання на сторінку жінки, де можна замовити короваї.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що непрямі методи впливу та стратегічні комунікації в сфері PR активно використовуються для формування громадської думки та спонукання до певних дій, приховуючи їх під виглядом інформаційних або емоційно насичених матеріалів. Одними з найпоширеніших підходів є сторітелінг, маніпулювання емоціями та створення псевдоінформаційного контенту, який виглядає як незалежна й корисна інформація. До того ж, якщо матеріал має позначення як реклама, його зміст може впливати на підсвідомість ще до усвідомлення аудиторією його рекламного характеру. Використання гіперпосилань на комерційні сторінки або приховане мотивування до певних дій посилює ефективність такого впливу та сприяє формуванню бажаної поведінки у цільовій аудиторії.

Список використаних джерел

1. Waldo Emerson R. Exercising influence: a guide for making things happen at work, at home, and in your community, 3rd edition. *O'Reilly Online Learning*. URL: <https://www.oreilly.com/library/view/exercising-influence-a/9781119071587/c20.xhtml>.
2. Керівництво з налаштування реклами у Google Ads. *Агенція новин Фіртка*. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/iak-nalashtuvati-reklamu-v-google-ads-kerivnitstvo-koristuvacha>.
3. Ліпомодельовання тіла: краса з розумом – природна форма без імплантів. *Галичина – Інтернет-ресурс газети*. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/lipomodelyuvannya-tila-krasa-z-rozumom-prirodna-forma-bez-implantiv/>.
4. Пелех О. Стратегічні комунікації у сфері культури. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія)*. 2023. № 45. С. 170–178. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.656>.
5. Савчин Х. Ще за рецептом бабусі: квіткові короваї випікає Ксенія Данилюк з Солотвинської громади *істо*. URL: <https://mi100.info/2025/02/04/shhe-za-reczeptom-babusi-kvitkovi-korovayi-vypikaye-kseniya-danylyuk-z-solotvynskoyi-gromady/>.

ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФРАЗЕМІКИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «СВІТОВАН. ШТУДІЇ ПІД НЕБЕСНИМ ШАТРОМ»)

Стефаник Юліана,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Грещук В. В.,
доктор філологічних наук, професор.

Лінгвокультурологічний аспект фраземіки розглядає фразеологічні одиниці як важливі елементи, які відображають культурні, соціальні та етнічні особливості мовної спільноти. Ці одиниці не лише виконують функцію комунікації, а також виступають як засоби передачі культурних цінностей і традицій. Вивчення фразеології в рамках лінгвокультурології дозволяє глибше зрозуміти, як мова відображає світогляд, менталітет та культурні стереотипи народу. Лінгвокультурологічний аналіз фразем допомагає виявити їхню здатність передавати історичний досвід та колективну пам'ять суспільства.

Однією з основних задач лінгвокультурологічного аналізу фразем є виокремлення культурно значущих смислів, які втілені в мовних одиницях. Цей аспект надзвичайно важливий, оскільки фразеологізми контекстуально пов'язані з повсякденним життям, традиціями та ціннісними орієнтаціями етнічних спільнот. Фразеологія є своєрідним дзеркалом, яке відбиває культурні концепти та стереотипи мислення, що характерні для певної мови чи народу [2].

Лінгвокультурологічний аналіз фразем також акцентує увагу на їхній здатності слугувати компромісом між мовою та культурою. Надання уваги фразеологічним одиницям як носіям культурного коду дозволяє виявити, як мова

формує свідомість та поведінку людей [3]. Дослідження цих мовних одиниць зосереджено на тому, як явища мови та культури взаємодіють, створюючи спільні концептуальні структури, які сприяють культурній транслокації та обміну.

У творі представлені різноманітні фразеологізми, які підкреслюють культурні, духовні та соціальні аспекти життя героїв. Окрему увагу варто надати метафоричним висловлюванням, які передають емоційну насиченість сцен та поглиблюють розуміння персонажів. Фраземи, такі як «метелик, який не хотів відлітати» [1], символізують не лише ставлення до втрати, але й ідею затримки часу, прагнення зберегти моменти щастя.

Крім того, у творі є вирази, що відтворюють стиль спілкування персонажів, їхній спосіб мислення та бачення світу, наприклад, згадки про «*Наш Учитель*» [1]. Ці висловлювання підкреслюють зв'язок між мистецтвом і природою, відображаючи важливість художнього сприйняття реальності. Такі фраземи є свідченням традиційного світогляду, який базується на союзі людини з природою і мистецтвом.

Вибір фразем для аналізу також зумовлений їхньою здатністю передавати ідеї про ідентичність та самосвідомість. Фразеологічні одиниці, які включають питання «*Хто ми?*», ставлять акцент на пошук себе і своєї ідентичності, що є центральною темою роману. Через ці речення можна простежити, як персонажі взаємодіють із власною історією, традиціями та культурними цінностями.

Крім того, фраземи в «Світовані» часто функціонують як інструменти самоосмислення та саморозуміння. Слова героїв, які медитують над сенсом життя та своїм місцем у світі, підкреслюють масштабні філософські теми, що лежать в основі твору. Це ще раз підтверджує важливість фразем у розкритті глибини внутрішніх конфліктів персонажів.

Обрані для аналізу фраземи також сприяють розумінню зв'язку між особистим і колективним, адже вони звертаються до загальнолюдських тем, які є близькими кожному. Вони формулюють універсальні питання, які актуальні в будь-якій культурі: пошук істини, відношення до природи, переплетення долі людини та мистецтва.

Список використаних джерел

1. Дочинець М. Світован. Штудії під небесним шатром. Мукачево : Карпатська вежа, 2014. 232 с.
2. Ужченко В. Д. Нові лінгвістичні парадигми «концепт – фразеологізм – мовна картина світу». *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2006. С. 146–152.
3. Левченко О. Фразеологічна символіка: Лінгвокультурологічний аспект : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 352 с.

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ТЕЛЕНОВИН НА ЧУТЛИВІ ТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕДІА ТРК «РАІ»)

Уніцька Вікторія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Пристай Г. І.,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент.

У сучасному медіапросторі питання висвітлення новин на чутливі теми набуває особливої значущості і потребує ретельного дотримання журналістських стандартів, етичних норм та балансу між інформуванням суспільства і запобіганням можливим негативним наслідкам. ТРК «РАІ», як одне з провідних регіональних медіа, має свої особливості у підходах до висвітлення новин на чутливі теми, які формуються під впливом суспільно-політичного контексту, редакційної політики та очікувань глядачів. Чутливими темами можна вважати ті, що стосуються суспільно значущих подій із потенційно конфліктним або емоційно зарядженим характером.

Зазначимо: ТРК «РАІ» як регіональне медіа змушене працювати в умовах, коли інформаційний простір є насиченим і конкурентним, а довіра глядачів часто формується на основі особистих контактів, або попереднього досвіду взаємодії з журналістами. Говорячи про об'єктивне в журналістських медіатекстах, потрібно керуватися змішаним підходом до трактування і творчого потенціалу. А це означає враховувати, з одного боку, повноту і точність фактів, а з іншого – плюралізм думок, їх збалансованість, аргументованість і логічність викладу матеріалу з точки зору автора [2].

У журналістиці інформація має два аспекти: об'єктивний, який передбачає подання фактів, і суб'єктивний, що відображає авторське креативне бачення теми. Ці аспекти тісно взаємопов'язані, оскільки навіть факти подаються через призму сприйняття журналіста, який має власну авторську позицію [1].

Доцільно підкреслити, що емоційно забарвлені слова не є типовими для публіцистичного тексту, однак їх використання може бути виправданим у стилістичних цілях – зокрема, для передачі авторського погляду та впливу на формування думки читачів. До розмовної лексики, що може відображати позицію автора, належать сленгові вирази, жаргонізми, стійкі скорочення тощо. Найчастіше такі мовні одиниці несуть негативне забарвлення. Оціночні слова й дієслова, які відкрито передають ставлення мовця, також не є нейтральними, особливо в публіцистичних текстах. При частому вживанні вони дозволяють визначити, чи автор висловлює згоду, незгоду, іронію, або ж відверте невдоволення фактами й коментарями учасників інтерв'ю, опитувань, дебатів тощо.

Наголосимо: автори часто демонструють своє ставлення до викладених фактів у прихованій формі, оскільки відкрите порушення вимог об'єктивності може спровокувати в аудиторії відчуття тиску і спроби переконати в своїй правоті, а не допомогти формуванню погляду і суджень читача, або слухача. Майстерне володіння прихованими прийомами вираження авторської позиції свідчить про високий рівень журналістської майстерності. В цьому випадку потрібно не тільки добре знання мови, а й уміння відчувати відтінки значень слів,

особливо полісемантичний, і «грати» з цими відтінками. Слова-індикатори займають в тексті особливе положення і створюють певну установку на його розуміння та інтерпретацію [1].

Один із методів прихованого вираження авторської позиції – апеляція до публіки – проявляється тоді, коли тележурналіст дає зрозуміти, що його погляди поділяє не лише він сам, а й уся спільнота або хоча б окрема соціальна група. У цьому випадку об'єктивна подача інформації та переконлива аргументація відходять на другий план. Порівняння – це не лише поширений стилістичний засіб, а й один із методів непрямого впливу на аудиторію. У цьому контексті воно не виконує функцію створення яскравих образів, а радше слугує інструментом протиставлення кандидатів, або ідей у матеріалі. Водночас аргументація та висновки можуть бути не чітко сформульованими, а їхня інтерпретація базується на особистих ціннісних орієнтирах автора [3].

Отже, висвітлення новин на чутливі теми вимагає від журналістів особливої відповідальності, етичності та виваженості у виборі слів і подачі матеріалу. На прикладі регіонального медіа ТРК «РАІ» можна відзначити важливість дотримання журналістських стандартів, зокрема принципів достовірності, неупередженості та поваги до аудиторії. Робота з чутливими темами передбачає баланс між правом суспільства на інформацію та необхідністю уникати завдання шкоди окремим особам або соціальним групам. У цьому процесі особливу роль відіграють коректність заголовків, етичне використання візуального контенту та надання простору для різних точок зору. Професійний підхід до висвітлення чутливих тем сприяє не лише інформуванню, а й розвитку суспільного діалогу, підтримці соціальної стабільності та зміцненню авторитету регіонального медіа.

Список використаних джерел

1. Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування у медіа середовищі. *Слово*. Дніпропетровськ, 2019. 368 с.
2. Гоян В. В. Телевізійна комунікація як складова масової комунікації у світлі медіадосліджень. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1669>. (дата доступу до ресурсу: 19.03.2025).
3. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика. 2-е вид, випр. Київ : Вища школа, 2021. 231 с.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ»

I. БАГРЯНОГО: МЕТОДИЧНИЙ ВЕКТОР

Федорняк Марія,
I курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Курінна Н. С.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Роман Івана Багряного «Тигролови» є одним із найяскравіших генологічних взірців української літератури ХХ століття, який поєднує у собі гостросюжетний динамізм, глибокий філософський підтекст і потужну національну

ідею. Він охоплює широкий спектр жанрових особливостей, зацікавлює читача багатоплановістю тематики і викликає глибокі роздуми про природу людської волі, національної ідентичності та протистояння тоталітаризму. **Метою нашої розвідки** є аналіз жанрово-стильових особливостей роману Івана Багряного «Тигролови» та визначення методичних підходів до вивчення поліжанрової структури твору в шкільному курсі літератури.

Роман «Тигролови» має складну жанрову структуру, яка не обмежується лише пригодницькою складовою, хоча більшість дослідників акцентують саме на цій домінанті. Розглядом роману в контексті жанру займалися Г. Клочек, С. Ковпик, А. Мойсієнко. Критик Ю. Шевельов наголошував, що величезна заслуга І. Багряного полягає у тому, що він «стверджує жанр українського пригодницького роману, українського своїм духом. Усім спрямуванням, усіма ідеями, почуттям, характерами. Цим він творить нове слово в українському літературному процесі» [2]. Можемо погодитися із думкою дослідника, адже у романі дійсно простежуються усі ознаки пригодницької літератури: поляризація образів, динамічність сюжету, мотив переслідування, своєрідний хронотоп, утримання напруги, повчальний зміст.

Пригодницькі нариси органічно вплітаються в неоромантичний сюжет роману, але «мозаїчним» його роблять інші жанрові форми, про що говорить літературознавиця М. Ситковська. Вона зазначає, що роман містить риси філософського, родинно-побутового, соціально-історичного, публіцистичного, виховного жанрів [1, с 243].

Розгляньмо детальніше, яким чином Багряний використовує наведені жанрові риси для створення цілісного й багатогранного художнього полотна. *Філософські мотиви* проявляються в екзистенційному виборі головного героя, який, опинившись перед лицем смерті, відмовляється підкоритися системі. Його втеча з радянського ешелону – це не просто фізичний порятунк, а символічний акт спротиву, що стає основною темою роману. *Родинно-побутовий аспект* найкраще втілено у зображенні сім'ї Сірків, яка є носієм українських традицій і культури. Це також додає твору *етнографічного характеру*, адже автор вводить у текст описи обрядів, мисливських звичаїв і фольклорних елементів. *Соціально-історичний вимір роману* розкривається через показ системи репресій, страху, які панують у тоталітарному суспільстві. Медвин є яскравим втіленням державного механізму знищення особистості. *Виховний аспект твору* полягає у створенні образу ідеального героя – Григорія Многогрішного. Він не лише борець, а й взірець людської гідності. Динамічний сюжет, втеча з потяга, блукання тайгою, сутички з ворогами, полювання на тигра – всі ці події тримають читача в напрузі та створюють захопливу атмосферу, надаючи тексту *пригодницьких рис*. *Автобіографічність й політичний характер* простежуються у деталях, пов'язаних із життєвим досвідом самого Багряного.

Стилістичний синтез неореалізму та неоромантизму дозволяє авторові створити напружену атмосферу боротьби між особистістю і системою. Неоромантизм представлений через ідею утвердження національної свободи; змалювання виняткового героя, його внутрішнього світу і далекосхідних просторів. Водночас неореалізм вмотивований реальною драматичною дійсністю: сталінізм

мом. Жива лаконічна мова, перевага розповіді над описом, фольклорні елементи творять диференційний ідіостиль І.Багряного, який робить його твори винятковими в українській літературі.

Вивчення роману «Тигролови» у ЗЗСО передбачає поетапний аналіз твору із застосуванням різних методичних прийомів. На початковому етапі доцільно використати *історико-літературний метод*, що дозволяє учням зрозуміти контекст написання роману, зокрема період сталінських репресій та життя українців на Далекому Сході. Далі застосовується *жанрово-тематичний аналіз*, у межах якого учні визначають жанрові особливості твору, досліджують поєднання пригодницького, історичного та філософського аспектів. *Образний аналіз* сприяє глибшому розумінню символіки роману: потяг як уособлення тоталітарного режиму, тайга як простір свободи, тигр як метафора незламної особистості.

Список використаних джерел

1. Ситковська М. Жанрова архітектура роману І. Багряного «Тигролови». *Мовознавство. Літературознавство*. 2020. Вип. 31. С. 241-243.
2. Шерех Ю. Стили сучасної української літератури на еміграції. *Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології*. Харків, 1998. Т. 1. С. 161–195.

ПОЛЬСЬКА, АНГЛІЙСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА МОВИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРУ (АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ В ЗМІ)

Шерстюк Валерія,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Корпало О. Р.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Медіа є потужною силою у формуванні суспільних уявлень про гендер. Гендерно забарвлена мова та наративи можуть впливати на сприйняття ролей, можливостей та обмежень, що асоціюються з кожною статтю [1]. Історично, медіа часто відтворювали традиційні гендерні стереотипи, обмежуючи жінок сферою дому та сім'ї, а чоловіків – публічною сферою лідерства та влади [1]. Однак, зі зростанням обізнаності щодо гендерної рівності, медіа все частіше стають об'єктом критики за нерівномірне або стереотипне зображення гендерів, а також ареною боротьби за більш інклюзивну та справедливу репрезентацію [1]. У сучасному світі, де медіа є невід'ємною частиною повсякденного життя, аналіз того, як конструюється гендер у різних мовних та культурних контекстах, є надзвичайно важливим для розуміння та подолання гендерної нерівності.

Мета дослідження полягає в тому, щоб відобразити, як гендер репрезентується лінгвістично та дискурсивно в обраних новинах, аналітичних статтях, колонках та інтерв'ю з українських, польських та англійських медіаджерел.

Аналіз українських медіатекстів виявив, що у офіційних повідомленнях та статтях, що стосуються гендерної рівності, спостерігається свідомо тенденція

до вживання обох форм для позначення осіб різної статі. Наприклад, у повідомленні на сайті Президента України використовується паралельне звертання *«шановні педагоги, вчительки і вчителі, викладачі й викладачки»*, що підкреслює важливість гендерної інклюзивності в освітній сфері [3]. У статті про онлайн-курс з гендерної рівності у війську також активно використовуються гендерно-специфічні іменники, такі як *«жінки»*, *«чоловіків»*, *«військовослужбовиці»*, *«військовослужбовець»*, а також фемінітиви на позначення посад – *«радниця»*, *«начальниця»* [2]. Це свідчить про прагнення зробити жінок видимими в професійних контекстах, зокрема у військовій сфері, де традиційно домінували чоловіки.

Щодо використання гендерно-нейтральної лексики, у досліджених матеріалах трапляються випадки вживання таких термінів, як *«люди»*, *«особи»*, особливо коли йдеться про загальні питання або коли стать не є визначальною. Наприклад, Олена Зеленська у своєму зверненні наголошує, що гендерна рівність – це *«не лише про жінок. Це про нас»*, використовуючи займенник *«нас»* для позначення всього суспільства [3].

Аналіз наявності стереотипних виразів показав, що вони все ще трапляються в українських медіа, хоча їх використання може супроводжуватися критичним осмисленням. *«ЗМІ починають повідомляти про «звичайне» побутове насильство, про проблеми «маленької» людини, які насправді і є дуже цікавими для аудиторії, бо визначають і охоплюють більшу частину життя пересічних українців»* [3, с. 37].

Аналіз польських медіатекстів також демонструє використання як фемінітивів, так і маскулінітивів, хоча їх поширеність та сприйняття можуть відрізнятися від українського контексту. У звіті Польського економічного інституту використовується збалансована термінологія, така як *«kobiety i mężczyźni»* (жінки та чоловіки), *«uczniów i uczennic»* (учні та учениці), що свідчить про прагнення до гендерної рівності у мові [6]. У новинах про рішення Верховного Суду Польщі щодо спрощення процедури зміни юридичної статі використовуються терміни *«trans people»* (трансгендерні люди), *«gender»* (гендер), *«sex»* (стать), *«gender designation»* (гендерне визначення), що відображає сучасну термінологію у сфері гендерної ідентичності [5].

Наявність стереотипних виразів у польських медіа також є помітною. У статті на сайті *Obserwator Gospodarczy* згадується думка, що *«найважливішою роллю жінки є опіка над домом і родиною»*, що відображає традиційні стереотипи. У дискусії на *Reddit* також піднімаються питання про існування патріархату в Польщі та про гендерний розрив в оплаті праці, що свідчить про живучість гендерних стереотипів та нерівності.

Аналіз англійських медіатекстів показує, що у багатьох статтях та звітах свідомо уникаються гендерно-специфічні терміни, коли йдеться про загальні групи людей або професії. Наприклад, у звіті ООН Жінки часто використовуються терміни *«people»* (люди), *«everyone»* (кожен). У статті про індекс гендерної рівності ЄС також переважно використовується гендерно-нейтральна мова при обговоренні загальних тенденцій.

Водночас, коли йдеться про конкретних осіб або ситуації, можуть використовуватися гендерно-специфічні займенники та іменники («*women*», «*men*», «*she*», «*her*», «*he*», «*his*»). У статті про першу жінку-спортивного редактора термін «*female sports editor*» використовується для підкреслення історичної значущості цієї події: «*Breaking the gender gap as the first female sports editor for the University Press*» [4].

Щодо стереотипних виразів, в англійських медіа вони також зустрічаються, але часто піддаються критиці. У колонці про гендерні розбіжності в мові авторка критикує використання займенника «*he*» як загального для позначення всіх людей, вважаючи це проявом гендерної нерівності. У статті про становище жінок у США згадуються традиційні уявлення про роль жінок у сім'ї, але водночас наводяться дані про зростання їхньої участі на ринку праці та в лідерських позиціях, що свідчить про еволюцію поглядів.

Отже, стереотипні вирази, пов'язані з гендером, трапляються в медіа всіх трьох мов, але контекст їхнього використання може відрізнятися. В українських та польських медіа вони можуть використовуватися для ілюстрації існуючих проблем або для критики застарілих поглядів, тоді як в англійських медіа спостерігається більш свідомо тенденція до їхнього уникання або прямого засудження.

Список використаних джерел

1. В Україні розробили онлайн-курс про гендерну рівність у війську: чому це актуально. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayini-rozrobyly-onlajn-kurs-pro-gendernu-rivnist-u-vijsku-chomu-cze-aktualno/>.

2. Гендерна рівність – це про рівні можливості для всіх – Олена Зеленська під час конференції «Імплементація Стратегії гендерної рівності в освіті до 2030 року: рух уперед» – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/genderna-rivnist-ce-pro-rivni-mozhливosti-dlya-vsih-olena-ze-87333>.

3. Гендерні медійні практики : навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2014. 206 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/284966.pdf>

4. COLUMN: Breaking the gender gap as the first female sports editor for the University Press. *UNIVERSITY PRESS*. URL: <https://www.upressonline.com/2025/03/column-breaking-the-gender-gap-as-the-first-female-sports-editor-for-the-university-press/>

5. Polish Supreme Court issues landmark ruling simplifying process for changing legal gender. *Notes From Poland*. URL: <https://notesfrompoland.com/2025/03/05/polish-supreme-court-issues-landmark-ruling-simplifying-process-for-changing-legal-gender/>.

6. Sytuacja kobiet w Polsce z perspektywy społeczno-ekonomicznej. Warszawa : Polski Instytut Ekonomiczny, 2023. 48 p. URL: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/05/PIE-Raport_Sytuacja_kobiet.pdf.

СЛОВНИК «ГУЦУЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕМІКА В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ СТІЙКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Ярема Мар'яна,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Грещук В. В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові», вона ще не вивчена повною мірою. Особливо актуальним виникає питання про дослідження словника «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» як джерело вивчення стійких фразеологізмів.

Мета нашого дослідження полягає в опрацюванні словника «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» [далі згадуватиметься як Словник] як основному джерелі для вивчення стійких фразеологізмів.

Виклад основного матеріалу. В. Ужченко виділяє такі види фразеологічних словників:

- основні фразеологічні словники літературної мови;
- фразеологічні словники говірок;
- інші види фразеологічних словників [3].

За своїми характеристиками наш Словник умовно корелює з другим видом фразеологічних лексикографічних праць, присвячених діалектному мовленню, однак лише наполовину, адже його специфіка унеможливорює повне застосування принципів репрезентації фразеологічних одиниць, характерних для тлумачних та спеціалізованих фразеологічних словників.

Дослідження Словника дозволяє ідентифікувати наступні семантичні категорії фразеологічних одиниць: зі значенням дії або стану, з обставинним значенням, порівняння, пов'язані з обрядами та віруваннями, експресивності та емоційності та ін. Наведемо приклад із фразеологізмів-порівняння:

◇ **загоріти на загореницу** – вчадіти. // у порівн. *Баба з вуйком и вуйна спали так твердо, ек би загоріли на загореницу* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 42) [1, с. 337].

◇ **писана тайстра** – оздоблена візерунками вовняна торба. *Писана тайстра* – це торбина з узорами (С. Пушик. *Перо Золотого Птаха*, 189); // у порівн. *Весілля сягає зеніту. Сміються, плачуть, закохуються. Наче з писаної тайстри висипано ладканки, коломийки, козачки, баладні пісні* (С. Пушик. *Перо Золотого Птаха*, 258) [2, с. 310].

Висновки. Особливість Словника полягає не лише у фіксації значного обсягу діалектної фраземіки, але й у специфіці укладання, що передбачає тісний зв'язок із контекстами їхнього функціонування в українській художній літературі. Проаналізована праця, таким чином, не просто реєструє стійкі сполучення слів, а слугує своєрідним лінгвокультурологічним дзеркалом, відображаючи крізь призму діалектної фразеології глибоко закорінену в етнокультурному

ґрунті мовну картину світу гуцулів, яка характеризується: антропоцентричністю, емоційно-експресивною насиченістю, обрядовістю та ін.

Список використаних джерел

1. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник : у 2 т. / відп. ред. В. Грещук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. Т. 1. 584 с.
2. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник : у 2 т. / відп. ред. В. Грещук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. Т. 2. 468 с.
3. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : посібник. Луганськ : Альма-матер, 2005. 399 с.

СЕКЦІЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ TOLERANZ

Волощук Тетяна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Корольова Н. О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Концепт толерантності є ключовим елементом сучасних соціальних і політичних процесів. В умовах глобалізації, культурних та політичних трансформацій, розвиток і поширення ідеї толерантності набувають нових аспектів, включаючи гендерну, расову, національну та релігійну толерантність. У контексті німецькомовної культури, толерантність стала основою демократичного суспільства, що відображає зростаючу значущість цього поняття для підтримки соціальної гармонії та інтеграції різних культур і груп. **Актуальність** дослідження полягає в необхідності глибшого розуміння еволюції концепту толерантності та його впливу на суспільні процеси, а також на мовний та культурний дискурс у німецькомовному середовищі.

Метою даного дослідження є аналіз еволюції концепту «TOLERANZ» у німецькомовному середовищі, виявлення лінгвокультурних особливостей та значення цього поняття в контексті сучасного соціокультурного розвитку, зокрема в політичному та медійному дискурсах.

Об'єктом дослідження є концепт «TOLERANZ» у німецькомовному лінгвокультурному контексті.

Предмет дослідження – лексико-семантичні характеристики концепту «толерантність», його еволюція та зміни в суспільному, політичному та медійному дискурсах.

Одним з основоположних концептів для Західного світу, зокрема для Німеччини, виступає **TOLERANZ**.

Толерантність є ключовим поняттям у сучасному європейському суспільстві. У німецькомовному середовищі цей концепт набув особливого значення, оскільки є частиною демократичних цінностей Німеччини.

Політичні діячі, громадські організації та медіа активно використовують цей термін, підкреслюючи важливість відкритості, поваги та соціальної інтеграції.

Толерантність – це багатогранна і суперечлива категорія, яка по-різному сприймається та інтерпретується в різних культурах, історичних етапах та різних прошарках населення. Описати феномен толерантності досить складно, адже в різних мовах він має різне трактування. ауковці зазвичай тлумачать семантику концепту не як лексичне значення, а дещо ширше: семантика слова-концепту охоплює весь комплекс позамовних значень, набутих унаслідок колективного досвіду людства. Концепти пов'язують смислові характеристики словесного знака із системою традицій і духовних цінностей народу [1, с. 121].

Цей концепт називають парадоксальним і таким, що описує «щось надзвичайно невловиме» [2].

Отже, бути толерантним означає відкрито сприймати та затверджувати позитивне ставлення до різноманітності та плюралізму у всіх його формах. Це може стосуватися, і людей, що належать до різних культур, різного етнічного походження та національності, і людей з різним рівнем здоров'я, і людей з різним статком, і людей різної сексуальної орієнтації

За даними словника Duden [3], толерантність має 3 визначення:

1) Duldsamkeit (терпимість);

2) begrenzte Widerstandsfähigkeit des Organismus gegenüber [schädlichen] äußeren Einwirkungen (besonders gegenüber Giftstoffen oder Strahlen) (обмежена стійкість організму до [шкідливих] зовнішніх впливів (особливо до токсинів або радіації));

3) zulässige Differenz zwischen der angestrebten Norm und den tatsächlichen Maßen, Größen, Mengen (допустима різниця між бажаним стандартом та фактичними розмірами, кількістю тощо).

Етимологічно слово походить від латинського *tolerantia* і вперше з'явилося у контексті релігійної терпимості в листах Мартіна Лютера: «die gegen Gott die Toleranz möchte entschuldigen (Luther Briefe, 1529) в XVI столітті.

Історично концепт толерантності пройшов еволюцію від обмеженої терпимості до чужих вірувань у середньовіччі до розширення ідеї прав людини та індивідуальної свободи в період Просвітництва. У XIX столітті, з розвитком індустріалізації, він став стосуватися не тільки релігійних, але й національних, расових та культурних меншин. Після Другої світової війни, з огляду на нацизм і Голокост, толерантність у Німеччині набуває ще більшого значення як основа демократичного суспільства, інтеграції мігрантів та боротьби з дискримінацією.

Досліджуючи корпус DWDS[4] на базі газети *Die Zeit*, можна простежити різноманітні контексти для концепту TOLERANZ у сучасній німецькій лінгвокультурі.

По-перше, дуже часто толерантність ще розглядається як релігійна терпимість і плюралізм віросповідань, проте не завжди в позитивному ключі. «*Zur Religionsfreiheit gehört nicht nur die Toleranz und Akzeptanz anderer Religionen, sondern auch die Toleranz gegenüber nicht religiösen Menschen*» [Die Zeit, 24.11.2022]. Часто обговорюється дилема толерантності: «*Bei Religionsfragen plädiere er für Toleranz gegenüber Gläubigen, sei «aber intolerant wenn sie intolerant werden»*» [Die Zeit, 13.04.2023]

Наступний аспект демократія та суспільна толерантність. Толерантність вважається основою демократії та суспільної єдності: «*Eine solche Toleranz gehört streng genommen zu einer Demokratie dazu; sie birgt aber auch Risiken*» [Die Zeit, 28.11.2024]. «*In Krisenzeiten wie den heutigen aber schwindet dort die so oft postulierte Toleranz*» [Die Zeit, 21.11.2024]

Особливо часто розглядається політична толерантність, оскільки вона є необхідною для стабільності, особливо в умовах криз і міжнародних конфліктів: «*Man fordert Toleranz und Diskurs ein, aber verurteilt mit keiner Zeile den Terrorangriff der Hamas*» [Die Zeit, 16.05.2024]. ↔ *Ist null Toleranz realistisch, wenn*

es so viele Verbindungen zwischen der Hamas und den Bewohnern von Gaza gibt?» [Die Zeit, 15.02.2024].

В Німеччині активно обговорюється толерантність до ЛГБТК+ спільноти та гендерної рівності: *«Am bekanntesten ist der Regenbogen heute vermutlich als Symbol für Toleranz» [Die Zeit, 02.02.2023].*

Толерантність проявляється не лише в політичних чи соціальних процесах, а й у культурі, медіа та повсякденному спілкуванні: *«Toleranz darf es in einer immer diverser werdenden Gesellschaft nie nur in eine Richtung geben» [Die Zeit, 21.10.2021]. «Ändern sich die Sehgewohnheiten aber erst einmal im Netz, ist auch auf mehr Toleranz in real life zu hoffen» [Die Zeit, 25.05.2022]*

Одним із прикладів гендерної толерантності в Німеччині є використання нейтральних термінів для позначення професій. З 1980-х років законодавство вимагає вживати мову без статевих відмінностей у офіційних документах та оголошеннях про вакансії, що стало частиною політики інклюзивності.

Також широко використовується система **Binnen-I** для позначення двох статей в одному слові *HelferIn* (помічник/помічниця); *MitarbeiterInnen* (співробітники/співробітниці).

Отже, концепт толерантності відіграє важливу роль у формуванні сучасного демократичного суспільства. З еволюцією цього поняття від релігійної терпимості до підтримки прав людини, толерантність стає ключовим елементом соціальної інтеграції та гармонії в умовах глобалізації та культурної різноманітності. Водночас, цей концепт залишається суперечливим, оскільки він пов'язаний з численними викликами та дилемами, зокрема у політичному, релігійному та гендерному контекстах.

Список використаних джерел

1. Слухай Н. В., Снітко О. С., Вільчинська Т. П. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні : навч. посібник. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2011. С. 367.
2. Forst R. Tolerant in conflict: past and present. Cambridge University Press, 2013. 635 p.
3. Toleranz. Duden. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Toleranz/>.
4. Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: www.dwds.de/.

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ДІАЛОГІВ ФІЛЬМУ FIGHT CLUB (1999)

Головко Ірина,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дойчик О. Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мова в кіно – це не лише засіб передачі інформації, а форма дії: вона здатна формувати нові сенси, деконструювати усталені уявлення, провокувати напругу та слугувати інструментом світоглядного бунту. Сучасний кінодискурс

посідає особливе місце у лінгвістичних студіях як багаторівнева міжмодальна комунікативна система, у якій вербальні елементи органічно переплітаються з візуальними, аудіальними та символічними кодами. У цій гетерогенній структурі імпліцитне значення часто відіграє не меншу роль, ніж явне повідомлення. Теоретичним підґрунтям дослідження слугують провідні праці з лінгвопрагматики, зокрема: (Davis, 1991, 1998; Grice, 1975, 1981; Yule, 1998).

Серед усіх культурних текстів кінематографа фільм «Fight Club» вирізняється винятковою лінгвопрагматичною щільністю: це приклад того, як репліки персонажів функціонують не як прозорі носії значення, а як багатошарові комунікативні жести, навмисно затемнені, зсувні, іронічні. Часто вони не мають прямої референції, проте насичені прихованими смислами, що є реалізованими у формі імплікатур. Таким чином, «Fight Club» стає не лише текстом спротиву, а й простором складної мовної гри, у якій значення – це завжди гіпотеза, а комунікація – постмодерна боротьба за сенс.

Матеріалом дослідження є оригінальний сценарій та автентичні діалоги стрічки, проаналізовані у прагматичному ключі з урахуванням соціально-психологічного контексту комунікації між персонажами. Особливу увагу приділено механізмам створення діалогових імплікатур через порушення кооперативного принципу Г. П. Грайса, зокрема максим кількості, якості, релевантності та способу.

Імплікатури в «Fight Club» не є другорядним ефектом комунікації – вони становлять її ядро. Саме через імпліцитне мовлення фільм артикулює іронію, агресію, внутрішній спротив і навіть філософський абсурд. Завдяки прагматичним тригерам, тобто порушенням комунікативних очікувань, мовлення набуває подвійної, а іноді суперечливої структури: буквальне значення витісняється імпліцитним, що провокує глядача до рефлексії та інтерпретації. Мова стає зброєю, інструментом маніпуляції, психологічної домінації та деконструкції соціальних наративів.

Наприклад, у діалозі «*What do you do?*» – «*What do you want me to do?*» Тайлер Дерден свідомо руйнує очікувану відповідь. Це порушення максими релевантності, адже його відповідь не дає корисної інформації, і максими способу, натякаючи на можливий конфлікт, що актуалізує глибинну імплікатуру: відмову підпорядковуватись соціальним шаблонам, що визначають людину через її професію. Мовний зсув тут функціонує як акт спротиву детермінованості.

У репліці ж «*You're very clever... How's that working out for you?*» ми маємо справу з так званою скасованою імплікатурою: формально – це похвала зі сторони Тайлера, однак її інтонаційне забарвлення й контекст надають висловлюванню протилежного, саркастичного сенсу. Тут імплікатура підважує саму цінність інтелекту як інструменту подолання екзистенційної кризи.

Найглибше і найсимволічніше імплікатурне зміщення проявляється у фразі «*If you add nitric acid to the soap-making process, you get nitroglycerin. With enough soap, you could blow up the world*». На поверхні – це перебільшення, гіпербола. У глибинному ж плані – це метафізичний жест, в якому підкреслена мрійлива анархія, протест проти штучних конструкцій споживацького світу. Імплікатура набуває тут філософського виміру, адже мило завжди асоціюється з

чистотою та порядком, тоді як воно може бути частиною хаосу і руйнування. Це натяк на бажання Тайлера знищити ілюзорні підвалини соціальної «нормальності» й відкрити простір для справжньої свободи.

Таким чином, імплікатури в «Fight Club» формують не просто комунікативну стратегію, а філософію мовлення, у якій кожна репліка прорізає поверхню реальності, оголюючи глибинні психосоціальні конфлікти. Приховані смисли, народжені через порушення мовленнєвих очікувань, трансформують комунікацію на екрані в акт філософського спротиву: проти стандартів мислення, проти механізмів підкорення, проти мовного автоматизму. Прагматичний аналіз імплікатур дозволяє не лише дешифрувати підтексти, а й увиразнити те, як мова в кіно стає засобом деконструкції ідеологій, інструментом психолінгвістичного бунту та дзеркалом культурного божевілля доби постмодерну.

Список використаних джерел

1. Davis S. Pragmatics: A Reader. Oxford: Oxford University Press, 1991. P. 305-316
2. Davis W. Implicature: Intention, Convention, and Principle in the Failure of Gricean Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. P. 631-641.
3. Grice H. P. Logic and Conversation. Syntax and semantics 3: Speech acts / P. Cole, & J. Morgan (eds.). New York : Academic Press, 1975. P. 41-58.
4. Grice H. P. Presupposition and Conversational Implicature / P. Cole (eds.). New York : Academic Press, 1981. P. 183-198.
5. Yule, G. Pragmatics. Oxford : Oxford University Press, 1998. P. 36-45.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОМИЛКИ: АНАЛІЗ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Захарчук Юлія,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Петрина О. С.,

кандидат філологічних наук, доцент.

Незважаючи на стрімкий розвиток перекладацьких технологій, здійснення перекладу залишається складним процесом, що охоплює багато різних аспектів, зокрема збереження змісту оригінального тексту, відтворення його стилістичних особливостей, врахування жанрових вимог, адаптацію до культурного контексту, досягнення прагматичної адекватності. Через необхідність гармонійного поєднання і застосування усіх цих наріжних елементів, які слугують основою для формування достовірного, а разом і цілісного, зв'язного тексту перекладу, а також з огляду на те, що норми вихідної та цільової мов незрідка суттєво відрізняються, першотвір неминуче зазнає певних втрат.

Здебільшого втрати зумовлені об'єктивними мовними і культурними відмінностями. Задля їх компенсації перекладачі вдаються до різноманітних перекладацьких прийомів і трансформацій. Утім, іноді текст зазнає цілком невинуватих змін, що призводить до виникнення перекладацьких помилок, яких можна було б уникнути. Оскільки такі хиби безпосередньо впливають на якість

перекладу, системний аналіз і класифікація дають змогу простежити першопричини їх виникнення і, відповідно, знизити ймовірність їх повторення у майбутньому. Цим й зумовлена неабияка актуальність обраного напрямку дослідження.

С. Купш-Лозерайт [3] вважає перекладацьку помилку «порушенням», яке негативно впливає на низку важливих аспектів процесу перекладу, зокрема йдеться про його комунікативну функцію (коли помилка ставить під загрозу реалізацію призначення тексту), його зв'язність (коли руйнується логічна послідовність і цілісність твору), тип тексту (коли переклад не відповідає жанровим чи стилістичним особливостям оригіналу), усталені мовні норми (коли помилки виникають через недотримання стандартних мовних принципів), культурно-ситуативні особливості (коли до уваги не беруться культурний або контекстуальний виміри тексту) і мовну систему загалом.

Зі свого боку, М. Бейкер [1] зазначає, що помилки здебільшого виникають саме через нееквівалентність вихідної та цільової мов. А К. Норд [4] підкреслює той факт, що вони рідко є поодинокими чи ізольованими одні від одних. Помилки, як правило, взаємопов'язані, і одна може призвести до виникнення інших та навіть посилити їхню руйнівну дію. Науковиця поділяє всі перекладацькі помилки на чотири основні категорії: прагматичні, культурологічні, лінгвістичні і текстуальні.

Прагматичні пов'язані з відмінностями між вихідним і цільовим текстами, їхніми призначеннями, функціями та аудиторіями, на які вони спрямовані. Зазвичай вони виникають через неврахування позатекстових чинників: культурного контексту, потреби читачів, мети, з якою був створений оригінальний текст. Натомість культурологічні помилки є результатом хибного рішення перекладача щодо відтворення або адаптації специфічних для певної культури понять. Лінгвістичні помилки виникають унаслідок надмірного зосередження на мовних структурах вихідного тексту і їх неналежної адаптації до мови перекладу. Загалом це трапляється через те, що в кожній мові є свої унікальні принципи вираження значень, викладу думок і побудови речень. Текстуальні помилки не належать до жодної з трьох уже згаданих категорій, оскільки вони з'являються у конкретному тексті і формуються під його впливом. Це можуть бути метафори, авторські неологізми або інші творчі елементи, які не підпадають під загальні правила перекладу і потребують індивідуального підходу.

Натомість Г. Гансен [2], окрім прагматичних і текстуально-лінгвістичних, виділяє також семантичні, ідіоматичні, стилістичні, морфологічні та синтаксичні перекладацькі помилки. А Е. Пім [5] зазначає, що перекладацькі помилки з'являються на різних рівнях (мовному, прагматичному, культурному), класифікує їх лише за двома ознаками – бінарні та небінарні. У випадку з першими чітко простежується межа між правильним і хибним перекладацьким рішенням. Небінарні помилки натомість виникають у тих ситуаціях, коли можливими є кілька правильних варіантів перекладу, але той, якому надав перевагу перекладач, не є найдоречнішим у відповідному контексті.

Тож, як бачимо, перекладацькі помилки – це відображення глибинних викликів, що виникають у процесі міжмовної та міжкультурної комунікації. Їхне

системне вивчення і класифікація дають змогу не лише оцінити якість перекладу, але й осмислити саму природу деформацій, збагнути причини їх виникнення і віднайти можливі способи усунення. Це відкриває нові можливості для вдосконалення перекладу та створює підґрунтя для майбутніх досліджень у цій галузі.

Список використаних джерел

1. Baker, M. (1992). In Other Words. A Coursebook on Translation. London, Routledge.
2. Hansen, G. (2009). A Classification of Errors in Translation and Revision. In M. Forstner, H. Lee-Jahnke, & P. A. Schmitt (Eds.), CIUTI-Forum 2008: Enhancing Translation Quality: Ways, Means, Methods (pp. 313-326). Peter Lang.
3. Kupsch-Losereit, S. (1985). The problem of translation error evaluation. In C. Titford (Ed.), Translation in foreign language teaching and testing (pp. 169-179). Oxford University Press.
4. Nord, C. (1997). Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Amsterdam: Rodopi.
5. Pym, A. (1992). Translation Error Analysis and the Interface with Language Teaching. Dollerup, C (Ed.). Loddegaard, A (Ed.). The Teaching of Translation: Training Talent and Experience, (1), pp. 279-288. John Benjamins.

АКТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКОНАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ СУДОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОЇ СУДОВОЇ ДРАМИ *BULL*)

Ковальчук Софія,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Куравська Н. Ю.,

кандидат філологічних наук, доцент.

Судовий дискурс – складна й багатогранна форма інституційної комунікації, яка відображає взаємодію між учасниками судового процесу й впливає на прийняття юридичних рішень. Адвокатську діяльність найчастіше розглядають як усну, саме тому високий рівень ораторських здібностей є необхідним критерієм для того, щоб переконливо представити справу клієнта перед суддею.

Мета нашої роботи – вивчення актуалізації стратегії переконання в англomовному судовому дискурсі. Для цього досліджуємо вербальні й невербальні засоби впливу, які використовують адвокати у свої діяльності.

Аналіз проводимо на основі американської судової драми *Bull*, оскільки її сюжет багатий на приклади юридичної риторики, маніпуляції й аргументації.

Переконливість мовлення в судовому дискурсі визначають трьома риторичними чинниками: етосом (апеляцією до етичних норм і авторитету), пафосом (апеляцією до емоцій) і логосом (використання логічних аргументів). Ці концепти, розроблені Арістотелем [1], залишаються актуальними в сучасному

аналізі мовленнєвого впливу, зокрема в судовій практиці. Вони взаємопов'язані і разом формують основу ефективного переконання в судовому контексті. З погляду прагмалінгвістики переконання трактують як мовленнєвий акт, який належить до директивів або комісивів [3]. Згідно з моделлю ймовірності (ELM), переконання можуть здійснювати двома способами – центральним, що передбачає глибокий аналіз аргументів, і периферійним, який опирається на побічні сигнали (авторитет, харизму, емоційний тон мовлення), залежно від мотивації й залученості реципієнта [2].

У межах нашого дослідження було проаналізовано фрагмент судового засідання з епізоду «The Necklace», у якому прокурор Ратледж використовує поєднання етосу, пафосу й логосу в процесі перехресного допиту підлітка-свідка Тейлор Бенсімон. Ці засоби спрямовані на дискредитацію свідка, формування враження про її можливу причетність до злочину (вбивства) і вплив на рішення суду й присяжних.

Етос (апеляція до авторитету) реалізують через поведінку прокурора і його манеру ведення діалогу. Ратледж постає як авторитетний і виважений представник закону, який повністю контролює хід допиту й ставить чіткі, продумані запитання. Його авторитет посилює демонстрація доказів, зокрема скріншоту повідомлення на планшеті. Звернення судді до Тейлор із проханням зачитати фразу («*The b*tch must die*»), адже свідок відмовляється озвучувати власне повідомлення, ще більше зміцнює довіру до Ратледжа як професійного прокурора й підриває довіру до дівчини.

На фоні впевненості Ратледжа Тейлор виглядає емоційно нестабільною. Невдалі намагання знайти виправдання («*If you had seen Problem Child 2, you would know what this was.*»), демонстративна жестикуляція (закочування очей, схрещення рук) і прояв агресії у вигляді кидання планшета ставлять під сумнів достовірність її показів і посилюють образ імпульсивної, потенційно небезпечної особи – результат, якого прагне досягти Ратледж.

Патос (емоційний вплив) полягає в майстерній маніпуляції емоціями як самої Тейлор, так і аудиторії загалом. Провокативні запитання Ратледжа («*But wasn't Alyssa Yang your drug dealer?*», «*Weren't you angry?*») підштовхують свідка до виправдовування й негативних емоційних реакцій. Натяки на близькість між Тейлор і жертвою («*You even loaned her a necklace*») провокують у присяжних відчуття прихованої зради й ревності між свідком і жертвою (головним підозрюваним у вбивстві є Брендон – хлопець Тейлор). Коли Тейлор змушена зачитати власне повідомлення («*The b*tch must die*»), це викликає помітну обурливу реакцію в залі суду, яка сигналізує про зміну громадської думки не на користь свідка. Допит завершується емоційним зривом (кидання планшета), що підтверджує образ нестабільної особистості.

Логос (логічне обґрунтування) проявляється в послідовному формуванні аргументації. Мета полягає в тому, щоб переконати присяжних у причетності Тейлор до вбивства. Ратледж починає зі встановлення фактів: її знайомство з жертвою, роль у запрошенні на вечірку, де відбулось вбивство, подарована прикраса. Наступним етапом є встановлення потенційного мотиву – ревності до стосунків жертви з Брендonom. Ратледж посилює цей аргумент цитуванням її

повідомлення, яке містить пряму погрозу: «*Keep your hands off Brandon. Brandon's mine*», «*You wrote: «The b*tch must die.»*» Ключовий акцент полягає у відсутності алібі, що створює чітке враження можливої причетності Тейлор до вбивства: «*Where were you between 1:00 a.m. and 3:00 a.m. when Alyssa Yang was murdered?*» – «*Asleep in my room.*» – «*Did anyone see you?*» – «*I was asleep.*»

Кульмінацією логічної стратегії переконання стає риторичне запитання: «*You had motive. You had opportunity. Isn't it possible you killed Alyssa?*» У контексті попередньо викладених аргументів будь-яка відповідь Тейлор звучала б непереконливо: заперечення – спроба уникнути відповідальності, підтвердження – визнання провини. Таким чином Ратледж створює пастку, з якої неможливо вибратись без репутаційних втрат.

Підсумовуючи, аналіз цього діалогу яскраво демонструє важливість риторичних засобів у судовому дискурсі й складну взаємодію логіки, емоцій і довіри в процесі переконання. Прокурор Ратледж зберігає контроль над ситуацією, посилює свою позицію доказами, апелює до емоцій присяжних і логічно вибудовує аргументацію. Натомість Тейлор втрачає контроль під тиском цих стратегій, що додатково працює на користь сторони обвинувачення. Таким чином, навіть за відсутності прямих доказів, завдяки вмілій риторичній побудові обвинувачення прокурор досягає значної переконливості в суді.

Список використаних джерел

1. Aristotle (2006). *The art of rhetoric*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press.
2. Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer-Verlag. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4612-4964-1>.
3. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173438>.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС УКРАЇНИ У РОМАНІ М. Ф. КЛЕР «П'ЯТЬ МАЙОРЦІВ ДЛЯ МОГО НЕЗНАЙОМЦЯ»

Козак Тетяна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Бігун О. А.,
доктор філологічних наук, професор.

У сучасному літературознавстві зростає інтерес до етнографічного дискурсу як засобу художнього осмислення національної культури. Особливої уваги заслуговують твори, що поєднують мистецьке слово з глибоким зануренням у народознавчу традицію. Роман М. Ф. Клер «П'ять майорців для мого незнайомця» є яскравим прикладом такого поєднання. Французька письменниця українського походження вдається до художнього моделювання українського культурного простору, спираючись на фольклорні символи, традиції, вірування

та матеріальну культуру. Це надає її твору не лише художньої цінності, а й етнографічної значущості, що відкриває нові горизонти для літературного аналізу.

Актуальність дослідження етнографічного дискурсу у творі М. Ф. Клер зумовлена кількома чинниками. По-перше, роман демонструє унікальне поєднання художньої нарації з етнографічним змістом, що дозволяє простежити механізми репрезентації української національної ідентичності в контексті сучасної європейської літератури. По-друге, етнокультурна наповненість твору сприяє глибшому осмисленню ролі традицій, обрядів і фольклору у формуванні колективної пам'яті українського народу. І, по-третє, в умовах сучасних соціокультурних викликів важливо зберігати зв'язок із корінням, актуалізуючи народну спадщину у художньому дискурсі.

Роман Клер є багаторівневим наративом, у якому художній вимисел тісно переплітається з реальними подіями, що торкаються складних періодів української історії. Авторка використовує етнографічні елементи не як фонові прикраси, а як основні складові структури твору. Українські обряди, свята, звичаї, уявлення про добро і зло, символіка вбрання, артефакти побуту – усе це створює глибокий культурний контекст, у якому розгортається дія роману. Таким чином, етнографічний дискурс у творі набуває не лише описового, а й концептуального значення: він допомагає читачеві краще зрозуміти логіку вчинків персонажів, глибину їхніх переживань, а також історичні та культурні обставини, у яких вони живуть.

Варто зазначити, що Марі-Франс Клер, як авторка з українським корінням, підходить до теми української культури з великою повагою та увагою до деталей. Її метою є не лише розповідь про сімейну історію, а й збереження пам'яті про культуру предків, яку вона передає наступним поколінням, зокрема своїм онукам. Це підкреслює ідею роману як мосту між минулим і майбутнім, між приватною долею родини та колективною історією народу. Етнографічний дискурс у цьому контексті виконує ще одну важливу функцію – формування ідентичності. Через опис традиційної культури, вірувань і символів авторка вибудовує образ українства як живої, актуальної та значущої духовної спадщини [2, с. 86]. Авторка не лише художньо описує українську культуру, а й піддає її аналітичному осмисленню. У творі можна побачити діалог між культурною пам'яттю Заходу і Сходу, між європейським баченням історії та українським національним наративом. Її текст відкриває європейському читачеві те, що часто залишалося поза межами загального культурного поля – глибину і значення українського досвіду. Етнографічний дискурс у цьому випадку виконує просвітницьку функцію: він не лише інформує, а й формує нове розуміння України як самобутньої культурної спільноти.

Таким чином, роман Марі-Франс Клер «П'ять майорців для мого незнайомця» є не лише художнім твором, а й глибоко символічним і культурно значущим текстом, у якому етнографічний дискурс виступає як засіб відтворення української ідентичності. Через зображення обрядів, звичаїв, духовних цінностей та побутових реалій авторка відновлює національну пам'ять, акцентуючи увагу на історичному та духовному досвіді українців. Етнографічна складова твору виконує функцію не лише естетичного оформлення, а й формує

структуру наративу, визначаючи тематику, характер персонажів і загальний ідейний зміст. Твір актуалізує значення культурної спадщини як фундаменту для самопізнання й самоусвідомлення нації, особливо в умовах постколоніального досвіду та глобалізаційних викликів. Авторка вибудовує нову модель діалогу між Україною та світом, де саме етнографічний дискурс стає засобом порозуміння, емпатії та глибшого культурного обміну. Тож аналіз роману Клер у контексті етнографії відкриває нові перспективи для осмислення національного художнього простору, ролі жінки в збереженні традицій, а також механізмів передачі культурного коду через літературу.

Список використаних джерел

1. Клер М. Ф. П'ять майорців для мого незнайомця / пер. з франц. Яни Вестель у співпраці з Маркіаном Перетятком. Київ : Дух і літера, 2021. 256 с.
2. Мінцис Е., Яцків Н. Пошуки ідентичності у просторах пам'яті (на основі романів Марі-Франс Клер та Вікторії Белім). *Folium*. 2024. Вип. 5. С. 84-90.

НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У РОМАНІ ХОЛЛІ РІНГЛЕНД THE LOST FLOWERS OF ALICE HART ТА ЙОГО ЕКРАНІЗАЦІЇ

Лисак Анна,

I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Малишівська І. В.,

кандидат філологічних наук, доцент.

У даному дослідженні розглядається трансформація наративних стратегій у процесі адаптації роману Холлі Рінгленд *The Lost Flowers of Alice Hart* до формату телевізійного серіалу. Метою є визначення ключових змін, що відбулися при переході з літературного до аудіовізуального медіума, та аналіз їхнього впливу на сприйняття історії.

Наратив у літературі й кіно – це спосіб організації історії через добір, структурування та подання подій. Основними елементами наративу є оповідач, точка зору, часова організація подій, композиція та символічне наповнення (Genette, 1980; McFarlane, 1996; Hutcheon, 2006; Кушнірова, 2018). Ці аспекти визначають, як читач або глядач сприймає історію.

У романі нарація ведеться від третьої особи, з глибоким фокусом на внутрішній світ головної героїні – Еліс. Певною мірою ми можемо вважати її не надійним оповідачем, через суб'єктивні судження та неповне розуміння певних ситуацій в дитинстві. Історія іде лінійно, але переплітається зі спогадами про травматичне дитинство, що підкреслюють складність внутрішнього світу героїні. У серіалі ж ця оповідна функція частково передається через візуальні засоби – вирази обличчя, ракурси камери, монтаж. В адаптації наратив стає візуальним – більше уваги невербальній комунікації. Серіал фокусується не лише на переживаннях Еліс, а й розширює перспективу, показуючи погляди та почуття інших персонажів – мами, бабусі Джун, мешканок ферми та інших другорядних героїв, та те, як вони бачать Еліс.

Окрему увагу слід приділити часовій організації наративу. У романі переважає послідовна структура з елементами ретроспективи, тоді як серіал активно використовує флешбеки, щоб заглибити глядача у минуле персонажів. Вони часто викликаються тригерами (квітами, водою, вогнем) і допомагають глибше розкрити минуле персонажів, зокрема матері Еліс. В адаптації є візуальні відмінності, які показують час: холодна та сіра картинка – травматичне дитинство, тепла і яскрава – нове життя на фермі. Також більш очевидні прийоми – це одяг та молоді версії героїв.

Ключовим елементом, як у книзі, так і в екранізації є символіка. У романі кожен розділ названий на честь певної квітки з описом її символічного значення. Квіти виступають засобом комунікації, вираження почуттів і рефлексії над травмою, коханням, відновленням та самопізнанням. У серіалі символіка зберігається, однак реалізується переважно візуально: квіти з'являються в кадрі як деталь, яка викликає ті чи інші емоції. Багато квітів у книзі мають подвійне значення, що пов'язане з травмою і відновленням. В серіалі квіти з'являються в сценах, що передають настрій і переживання героїв, навіть без пояснення значень. Квіти в кадрі мають значення залежно від кольору: Червоні (Waratah) – боротьба, травма, сила; Жовті (Wattle) – надія, новий початок. Серіал використовує квіти як тригер для спогадів. Наприклад, коли Еліс бачить Eucalyptus Flower (квітка евкаліпта), це викликає у неї флешбек про дитинство та матір.

Окрім квітів, у серіалі посилюється символізм вогню та води. Вогонь у книзі уособлює руйнування та гнів, а пожежа, яка знищує дім Еліс, символізує кінець одного життєвого етапу. Водночас у серіалі вогонь трактується багатозначно: він може бути як небезпекою (велике полум'я, пов'язане з батьком), так і символом тепла та безпеки. Полум'я ламп і свічок у сценах із бабусею символізує тепло і безпеку, оскільки сцена має теплий «безпечний» вогонь та сам кадр теж має теплий колір зі спокійною музикою. Вогонь з'являється, як відображення в очах на великих планах тяжких моментів з драматичною музикою. Вода в адаптації має очищувальну функцію. Кульмінаційна сцена прийняття себе Еліс відбувається біля океану. У серіалі ці два елементи часто протиставляються: коли дощ гасить вогонь, це символізує примирення і завершення болючого циклу.

Адаптація художнього тексту в кіно майже завжди передбачає певні зміни. Це може бути скорочення сюжету, зміна часової лінії, додавання нових сцен або зміна характерів персонажів. У випадку *The Lost Flowers of Alice Hart* серіал не тільки адаптує історію книги, але й розширює деякі сюжетні лінії, додає нові епізоди та наголошує на візуальних символах. Наприклад, значно розширено роль бабусі Джун та показано більш детальну передісторію матері Еліс, що не так глибоко розкрито в книзі. Загалом, адаптація не є прямим відтворенням тексту роману, а радше інтерпретацією через призму візуального мистецтва. Вона зберігає центральні наративні теми, тобто травму, пошук власного голосу, сімейну пам'ять, але втілює їх через інші медіальні засоби: операторську роботу, колірну гаму, монтаж і музичний супровід.

Таким чином, роман і серіал функціонують як два повноцінні, але різні наративні світи, що взаємодіють між собою. Вивчення таких адаптаційних стра-

тегій дозволяє глибше зрозуміти природу міжмедійного наративу та потенціал художнього твору до переосмислення в нових формах.

Список використаних джерел

1. Кушнірова Т. В. Наративні стратегії у романних формах XX – початку XXI століття. Полтава : Вид-во «Сімон», 2018. 124 с.
2. Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method. Cornell University Press, 1980. 275 p.
3. McFarlane B. Novel to Film: An Introduction to the Theory of Adaptation. Clarendon Press, 1996. 279 p.
4. Hutcheon L. A Theory of Adaptation. Routledge, 2006. 203 p.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ САРИ ДЖІО «BLACKBERRY WINTER»

Маротчак Уляна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Марчук Т. Л.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології.

Роман Сари Джіо *Blackberry Winter* є яскравим зразком сучасної жіночої прози, у якому авторка вдало інтегрує елементи драми, детективу та романтичного наративу. Лексико-стилістичний аналіз даного твору уможливорює ідентифікацію мовних засобів, за допомогою яких письменниця формує емоційну атмосферу, підсилює драматичну напругу та виразно передає глибину внутрішніх переживань персонажів. Особливу увагу в межах такого аналізу слід приділити емоційно забарвленій лексиці, метафорам, епітетам, порівнянням і символіці, що функціонують як основні засоби реалізації авторського стилю.

Емоційно забарвлена лексика становить групу лексичних одиниць, що вносять до тексту експресивне навантаження, формуючи певні настрої, емоції або суб'єктивні оцінки [3]. До цієї категорії належать емоційно-оцінні прикметники, дієслова, іменники, а також словосполучення чи фрази, що передають почуття мовця або персонажів. У науковому дискурсі ця лексика була основою наукових розвідок Н. Рудої, Г. Семеренко, Л. Шуляк, О. Бондар та Г. Сагач. Згадані вчені підкреслюють, що експресивно забарвлені одиниці сприяють створенню емоційної палітри твору, посиленню драматичного ефекту та поглибленню характерологічної інтерпретації персонажів. У романі Джіо емоційно забарвлена лексика виконує функцію відображення глибинних емоційних станів героїв. Наприклад, в описі психологічного стану головної героїні використовуються фрази на зразок: «*The apartment took on the feeling of a cage*», що метафорично передає її відчуття ізоляції та втрати сенсу. Інша виразна фраза: «*Like a ghost, invisible in my grief*», – зіставляє суб'єктивне відчуття з образом привида, тим самим підкреслюючи глибину емоційного болю.

Метафора, як один із найпоширеніших стилістичних прийомів у художньому мовленні, використовується С. Джіо для створення образної структури оповіді. У лінгвістичній традиції метафора розглядається як спосіб переносу значення на основі подібності, що дозволяє формувати нові смислові зв'язки між явищами [1]. У романі маємо численні приклади метафор, що надають тексту поетичності й багатозначності. Вислів «*Too many years have passed. I was probably just a distant memory to him*» містить метафору «distant memory», яка уособлює втрату значущості певної події або особи у ретроспективному сприйнятті. Інший приклад – «*The world ceased to exist for me the day you disappeared, my beloved son*» – ілюструє символічну втрату зв'язку з реальністю внаслідок болісного досвіду.

Засобом посилення експресії й формування образності є також епітет – художнє означення, що слугує для деталізації образів і створення емоційного тла. І. Грицютенко у своїх працях акцентує на важливості епітетів у процесі формування авторського ставлення до зображуваного. У романі *Blackberry Winter* епітети використовуються для підкреслення індивідуальних рис персонажів і вираження їхнього внутрішнього стану: «old, wise eyes of my mother» або «bright blue eyes that have not faded with age». Такі вислови надають тексту глибини, посилюючи емпатичну реакцію читача [2].

Порівняння як стилістичний прийом виконує функцію конкретизації образів шляхом зіставлення. Його сутність полягає в асоціативному перенесенні властивостей одного об'єкта на інший із використанням таких маркерів, як «як», «наче», «мов» тощо. У романі зустрічаємо приклади порівнянь, що сприяють створенню інтенсивного образного ефекту: «*His gaze was as sharp as an eagle's*», «*His voice was like a caress*». У першому випадку характеристика погляду асоціюється з точністю і спостережливістю хижого птаха, у другому – голос порівнюється з ніжним дотиком, що передає лагідність і турботу.

Особливої уваги заслуговує символіка як засіб багаторівневого моделювання смислового простору твору. Вона реалізується як за допомогою окремих образів, так і через ключові теми роману. Центральним символом постає «ожива зима» – рідкісне природне явище, що у творі набуває екзистенційного значення. Сніг, який випадає невчасно, стає алюзією на раптову втрату, біль, але водночас – очищення та надію. Вислів «*The sudden chill of the blackberry winter... but it was nothing compared to the cold I felt inside my heart*» метафорично зображає внутрішню порожнечу, що сильніша за фізичний дискомфорт. Паралельне функціонування двох часових ліній – 1933 і 2010 років – у романі дозволяє простежити повторюваність людських трагедій, підкреслюючи циклічність життєвого досвіду. Обидві героїні – Клер і Віра – переживають глибоку втрату, що надає символу зими додаткового смислового виміру: від знищення до переродження[4].

Таким чином, проведений лексико-стилістичний аналіз роману Сари Джіо *Blackberry Winter* засвідчує глибоку смислову наповненість художнього тексту, в якому поєднано емоційно забарвлену лексику, метафори, епітети, порівняння та символіку. Зазначені мовні засоби сприяють розкриттю внутрішнього світу персонажів, поглиблюють емоційний вплив на читача та формують унікальний

авторський стиль. Роман ілюструє складну природу людських почуттів, прагнень і втрат, залишаючи глибокий емоційний слід та становлячи значний інтерес для подальших літературознавчих студій.

Список використаних джерел

1. Скоморовська Н. Метафора як форма висловлення ідей. *Освітні обрії*. 2023. Т. 55, № 2. С. 65–68. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.55.2.65-68> (дата звернення: 21.04.2025).
2. Огаркова Г. А. Концептуальна метафора води як засіб вираження концепту «кохання» в сучасній англійській мові. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2002. Вип. 7. С. 392–397.
3. Куконіна Н. Стилiстична забарвленiсть нейтральної лексики в контекстi: оригiнал та переклад. *Grail of Science*. 2023. № 28. С. 278–286. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.44> (дата звернення: 21.04.2025).
4. Ismatov S. Idiostyle – author’s occasional specificities. *Theoretical & Applied Science*. 2021. Vol. 103, no. 11. P. 333–336. DOI: <https://doi.org/10.15863/tas.2021.11.103.23> (date of access: 21.04.2025).
5. Marionda A. I., Marchuk T. L. Psychologism in the construction of female images in the novel «Blackberry winter» by S. Jio. *Writings in Romance-Germanic Philology*. 2024. No. 1(52). P. 91–102. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1\(52\).310313](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1(52).310313) (date of access: 21.04.2025).

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ: ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК ВЕРБАЛЬНИХ І ВІЗУАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ

Мироник М. Я.,

І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Бистров Я. В.,
доктор філологічних наук, професор.

У сучасному інформаційному просторі реклама є однією з найпотужніших форм комунікації, яка активно впливає на поведінку споживачів та формує соціокультурні уявлення. Цифрові технології зумовили використання у сучасному комунікативному процесі не тільки вербальних компонентів, а й поєднання інших семіотичних ресурсів, внаслідок чого все тісніше його мовна складова переплітається з невербальними компонентами.

Дослідниця Л. Гливінська стверджує, що «комунікативна діяльність людини завжди була мультимодальною», і тому мультимодальність є невід’ємною частиною будь-якого дискурсу [2, с. 24]. Рекламний текст, за своєю структурою, складається з вербальних і невербальних компонентів. Вербальні компоненти (заголовки, слогани, основний текст) представляють собою лексичні одиниці, що несуть значення, а невербальні елементи (зображення, кольори, піктограми, шрифти) здійснюють емоційний та когнітивний вплив через візуальні канали [3]. Згідно з теорією мультимодальності, найефективніша комунікація забезпечуєть-

ся тоді, коли різні модуси працюють у синергії, а їх взаємодія підсилює один одного.

Сучасні маркетингові практики демонструють тенденцію до стислості вербального контенту та посилення ролі візуальних елементів. Цю ідею підтверджують слова відомого маркетолога Дж. Траута про те, що «менше означає більше», а для створення ефективного повідомлення слід уникати надлишковості, зосереджуючись на простоті і візуальному підсиленні повідомлення [4]. Візуальна частина відіграє вирішальну роль у залученні уваги споживача та формуванні первинного враження. Професор І. Бехта стверджує, що вербальна частина зазвичай є більш насиченою інформаційно, але саме візуальний складник формує естетичний імпульс, приваблює увагу та може створювати додаткові смисли, особливо у поєднанні з текстом [1].

У науковій літературі існує низка класифікацій взаємодії між текстом і зображенням, яка може бути різною залежно від того, як один компонент доповнює або змінює інший. Дослідники Е. Селвей та Р. Мартінес виокремлюють чотири моделі співвідношення тексту та зображення:

- 1) обидва модуси є рівнозначними і взаємозалежними;
- 2) текст доповнює зображення;
- 3) зображення доповнює текст;
- 4) текст і зображення не залежать один від одного (є факультативними) [5].

Такі типи корелюють із трьома основними функціональними моделями взаємодії модусів: елаборація (англ. *elaboration*), коли один модус деталізує інший; екстенсія (англ. *extension*) – один із модусів додає нову інформацію; покращення (англ. *enhancement*) – один із модусів уточнює або ілюструє інформацію [5].

Перший тип взаємодії полягає в тому, що текст і зображення взаємодоповнюють один одного і виконують роль рівноправних компонентів. Це приклад повної мультимодальності, де текст і зображення не можуть існувати окремо, оскільки між ними є глибокий семантичний зв'язок. Одним із таких яскравих прикладів є реклама кетчупу Heinz, де слоган «*No one grows ketchup like Heinz*» супроводжується зображенням томата, з якого «виростає» пляшка кетчупу. Без візуального елемента слоган виглядав би абстрактним, а зображення без тексту – не мало б чіткого метафоричного змісту. Їх взаємодія створює новий сенс, що підкреслює натуральність і органічність продукту.

Наступна модель взаємодії передбачає, що текст доповнює зображення, оскільки надає додаткову інформацію чи пояснення до візуальних елементів. Наприклад, в рекламі «Kellogg's Corn Flakes» слоган «*Start your day the right way*» доповнює зображення сніданку, що складається з кукурудзяних пластівців та молока. Текст надає додаткову інформацію щодо того, чому цей продукт є правильним вибором для здорового початку дня та підсилює позитивне сприйняття продукту через образи, що асоціюються з енергією та здоров'ям.

У рекламних моделях з домінуванням вербального компоненту словесна частина є основним носієм смислу, а зображення виконує допоміжну функцію: воно ілюструє, підсилює або уточнює вербальне повідомлення, але не є критично необхідним для розуміння змісту. Візуальний компонент в такому випадку

створює певну візуальну метафору або контекст, який підсилює вербальне повідомлення. Наприклад, у рекламі соків «Tropicana» слоган «100% pure orange juice» супроводжується зображенням апельсина і склянки соку. У цьому випадку текст є основним носієм інформації, а візуальний елемент служить для підтвердження достовірності рекламного повідомлення.

При четвертому типі взаємодії текст і зображення передають однакову інформацію та не взаємодіють між собою. Цей тип взаємодії можна спостерігати в тих випадках, коли реклама не має на меті глибше пояснення чи доповнення одного компонента іншим. Наприклад, в рекламі «M&M's» слоган «*Melts in your mouth, not in your hands*» доповнюється зображенням, що показує шоколадні цукерки, які тануть у роті. Тут зображення й текст функціонують незалежно один від одного та передають однакову інформацію без взаємного впливу.

Отже, у сучасній англійській мультимодальній рекламі харчових продуктів вербальні та візуальні компоненти функціонують як єдиний смисловий комплекс. Поєднання вербальних та візуальних елементів сприяє не лише ефективній передачі інформації, але й формуванню ідентичності бренду та споживчих очікувань. Такий синтез забезпечує високий рівень впливу на аудиторію завдяки одночасному залученню різних каналів сприйняття.

Список використаних джерел

1. Бехта І., Карп М.А. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 87–90.
2. Гливінська Л.К. Об'єкт неолінгвістики – мультимодальність: завдання і рішення. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI (52). Issue: 177, 2018. С. 23-26.
3. Івасишин М.Р. Феномен мультимодальності у коміксах (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9. Т.1. С. 75–79.
4. Коваленко Є. Типологія речення в українських рекламних текстах *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2008. Вип. 16. С. 282–287.
5. Martinec R., Salway A. A system for image-text relations in new (and old) media. *Visual communication*. 2005. Vol. 4. Issue 3. P. 337–371.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ЛОРЕН ОЛІВЕР «BEFORE I FALL»

Неспляк Віта,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Білик О. І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Порівняння відіграють ключову роль у художній літературі, адже завдяки їм автор досягає образності, наочної візуалізації, а також експресивної виразності та емоційного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю авторської

ідеї твору. Як зазначає М. Х. Абрамс (2, 1999: 46), порівняння – це зіставлення, на перший погляд, абсолютно різних об'єктів чи явищ за допомогою таких сполучників: *ніби, як, мов, немов, наче, неначе*. Особливої виразності та художньої цінності порівняння отримують у художньому творі, де автор використовує цей стилістичний засіб, щоб яскравіше змалювати той чи інший образ, підсилити враження та передати весь колорит атмосфери. Однак яскрава образність та виражене експресивно-емоційне забарвлення їх часто викликають труднощі під час художнього перекладу.

Згідно з класифікацією П. Піріні (4, 2007), до найвживаніших належать такі способи перекладу: дослівний переклад (калькування), заміна об'єкта/образу порівняння з використанням різних трансформацій, скорочення порівняння до його змісту, збереження об'єкта порівняння оригіналу з використанням додавання й описового перекладу та опущення порівняння. У нашому дослідженні особливостей відтворення порівнянь роману Лорен Олівер «Before I Fall» (3, 2010) в українському перекладі Вікторії Мельничук «Поки я не впала» (1, 2017) ми послуговувалися цим підходом.

Ми з'ясували, що найпоширенішим способом перекладу є калькування. Доволі часто перекладачка також вдається до заміни образу порівняння із використанням різноманітних трансформацій або повністю опускає його задля уникнення надмірної дослівності. У деяких випадках Вікторія Мельничук зберігає образ оригіналу, додаючи лише мінімальні уточнення. Найрідше трапляється скорочення порівнянь до їх змістового значення.

Яскравим прикладом дослівного перекладу може слугувати наступний рядок: *He's looking at me like he's desperate to understand something, and it's worse, much worse than anything else so far* – **Він дивиться на мене так, ніби відчайдушно намагається зрозуміти щось, і це гірше, гірше, ніж усе інше досі**. У цьому прикладі Вікторія Мельничук досить вдало передає емоційний стан героя, застосовуючи калькування, що зберігає автентичність оригіналу й викликає аналогічну реакцію читача перекладу.

Однак у наступному прикладі можна помітити зайву дослівність, що стає на заваді розумінню оригіналу читачем перекладу: *I could feel the heat from all the colored lights pressing down on me like a hand* – **я відчувала жар від різнокольорових ліхтариків, що тиснув на мене як рукою**. Тут калькування *що тиснув на мене як рукою* звучить неприродно й послаблює експресію та емоційне забарвлення оригіналу. Крім того, в англійському варіанті *pressing down on me like a hand* відтворює відчуття фізичного та емоційного тиску, тоді як український переклад не до кінця передає цю інтенсивність.

Певні неточності також можна помітити в перекладі порівнянь за допомогою заміни образу. Це можна простежити в наступному прикладі: *She's making her way down the rows, sometimes stooping to peer underneath the cars as though someone might be sandwiched against the ground, trying to light up* – **Вона ходить поміж рядами, інколи зупиняючись, щоб зазирнути під машину, ніби там хтось може лежати на землі й курити**. У цьому випадку авторський задум відтворено досить узагальнено. Переклад *sandwiched* як **лежати на землі** не передає ідеї обмеженості в просторі, тому точнішим варіантом було б **затиснутим між**

машинами чи **притиснутим до землі**, що краще відображає атмосферу та експресивно-емоційне навантаження оригіналу.

Натомість перекладачка доволі добре відтворила художню думку, опускаючи порівняння, де складно було підібрати влучний відповідник. Це можна простежити в наступному прикладі: *I'm feeling better now, more **like myself*** – **Мені вже краще, я вже почувуюся собою**. Тут порівняння опущене, що допомогло уникнути зайвої дослівності та зберегти природність і виразність вислову. На нашу думку, цей переклад досить точний та не потребує введення порівняння, оскільки влучно відтворює стан героїні та передає думку оригіналу.

Також ефективним способом виявився переклад зі збереженням об'єкта оригіналу з додаванням: *I have to hold on to the walls as I walk, feeling **the stairs spiral up under me like they're going to slip away any second*** – **мені доводиться дорогою триматися за стіни, відчуваючи під собою сходи, які закручуються й ніби щомиті можуть вислизнути з-під ніг**. У цьому випадку перекладачка зберігає об'єкт оригіналу, додаючи елементи, що підсилюють відчуття нестабільності та напруги. Фраза **ніби щомиті можуть вислизнути з-під ніг** допомагає точніше передати відчуття тривоги й невизначеності, що надає перекладу більшу експресивно-емоційну виразність.

У романі досить ефективно відтворені порівняння за допомогою скорочення. Яскравим прикладом цього може слугувати: ***Her mouth is twisted into a snarl, like a dog's.*** – **Пом – як вищирена собача паща**. Тут перекладачка скорочує порівняння, зберігаючи основний образ, але спрощуючи конструкцію, що дозволяє передати емоційне забарвлення більш лаконічно й виразно.

Отже, у процесі перекладу порівнянь у романі Лорен Олівер «*Before I Fall*» було використано різноманітні способи: дослівний переклад, заміну образу, опущення порівнянь, збереження об'єкта з додаванням, а також скорочення порівнянь. Хоча калькування є найпоширенішим методом для відтворення порівнянь, все ж можна помітити деякі недоліки його застосування. Також важливо зауважити, що не завжди заміна образу точно передає всю специфіку оригіналу та може позначитись на зниженні емоційності й експресивності твору. В окремих випадках переклад потребує адаптації з метою збереження природності мовлення й виразності образу. Проте загалом перекладачці вдалося не лише зберегти змістовий компонент оригіналу, а й передати його атмосферу та емоційно-експресивне забарвлення.

Список використаних джерел

1. Олівер Л. Поки я не впала / пер. з англ. Вікторії Мельничук. Київ : КМ-Букс, 2017. 384 с.
2. Abrams, M. H. (1999). A Glossary of Literary Terms. (7th ed.). New York : Cornell University.
3. Oliver, L. (2010). Before I Fall. New York : Harper.
4. Pierini, P. (2007). Simile in English: from description to translation. CIRCULO de Linguistica Aplicad a la Comunicacion (clac). № 29. P. 21-43.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ З СЕМАНТИЧНИМ ЯДРОМ «FOOL» У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Петрів Юлія,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов,
Науковий керівник – Мельник Я. Г.,
кандидат філологічних наук, професор.

Дослідження присвячене аналізу лексико-семантичного поля, в основі якого лежить слово «fool», що є ідентифікатором для ширшого ЛСП (лексико-семантичного поля). У роботі використано комплексний підхід, який включає логіко-статистичний метод для виокремлення основних лексичних одиниць, що складають це поле. Основною метою є виявлення різноманітних значень, функцій та семантичних взаємозв'язків, які утворюють образ «дурня» в сучасному англomовному дискурсі. Дослідження спирається на теорії семантичних полів (Jost Trier, 1931), когнітивної семантики (Lakoff & Johnson, 1980) та сучасної лексикографії. Аналіз включає корпусний та прагматичний аспекти, а також когнітивне моделювання значень. Результати показують багатогранність та динамічність використання лексеми «fool» у різних контекстах сучасної англійської мови.

Постановка проблеми. Вивчення лексико-семантичних полів є важливою складовою сучасного мовознавства. Однак лексико-семантичне поле FOOL ще не стало предметом глибокого і комплексного аналізу, особливо в контексті сучасного англomовного дискурсу. Відсутність чітких досліджень цього поля вказує на необхідність звернення до корпусних даних для кращого розуміння його використання та семантики. Це, зокрема, визначення основних значень, які слово «fool» набуває в різних контекстах, а також дослідження його прагматичних функцій та когнітивних уявлень.

Метою цього дослідження є визначення основних аспектів лексико-семантичного поля FOOL у сучасному англomовному дискурсі.

Основний виклад матеріалу. У теорії лексико-семантичних полів важливу роль відіграє ідея їхнього когнітивного і комунікативного аспекту. Мовний матеріал можна розглядати не тільки як сукупність знаків, але й як засіб передачі інформації та відображення когнітивної реальності. Лексико-семантичне поле має складну структуру, яка відображає не тільки співвідношення мовних одиниць, а й те, як ці одиниці організовані в свідомості носіїв мови. Ця структура базується на взаємозв'язках між елементами поля, що складаються на основі семантичної схожості чи контрасту. Наприклад, синонімічні ряди та антонімії, які є важливими для побудови значень в межах поля, дозволяють не лише розглядати значення кожної одиниці, а й з'ясувати її функцію в мовному контексті. Важливим є й те, що кожне поле має центр та периферію, що відповідають за стабільність та варіативність лексичних значень, відповідно [1].

Однією з ключових проблем, що постає перед лінгвістами при аналізі лексико-семантичних полів, є питання розмежування між різними рівнями значення, що залежать від соціокультурних, історичних і контекстуальних факторів. Кожне лексико-семантичне поле є частиною ширшої мовної системи, тому його

функціонування завжди включає взаємодію з іншими полями, а також з концептами, що відображають світосприйняття конкретної культурної спільноти. У зв'язку з цим важливим є аналіз не тільки мовних одиниць, а й тих концептуальних значень, які вони несуть, що дає змогу глибше зрозуміти механізми взаємодії мови та мислення. Тому лексико-семантичні поля вивчаються не лише як абстрактні лексичні категорії, а й як частини когнітивних систем, що розкривають способи категоризації світу в свідомості людини.

Дослідження лексико-семантичного поля FOOL спирається на теорію семантичних полів, яку запропонував Йост Трієр у 1931 році [6], а також на підходи когнітивної семантики (Lakoff & Johnson [3]). Лексико-семантичне поле FOOL розглядається як структура, у якій ядро об'єднує лексеми, що мають суміжні чи схожі значення. Тому слово «fool» може мати різноманітні значення в залежності від контексту, соціальних та культурних аспектів.

Для дослідження ЛСП FOOL використано логіко-статистичний метод, запропонований Ш. Балі, який передбачає виокремлення слова-ідентифікатора (у нашому випадку – «fool») і подальший аналіз лексичних одиниць, що належать до цього поля. Дані для дослідження були отримані з корпусів сучасної англійської мови, зокрема iWeb Corpus та British National Corpus (BNC) [2], а також за допомогою онлайн-словників [4,5] і лінгвістичних баз даних.

Використання корпусних ресурсів дозволило виявити частотність використання слова «fool», а також типові колокації та контексти. Так, наприклад, у корпусі iWeb слово «fool» трапляється 131676 разів, що свідчить про його високу частотність у повсякденному мовленні. Аналіз колокацій та частоти вживання показує, що слово «fool» найбільш поширене у таких контекстах, як «don't be a fool», «poor fool», «you fool», що свідчить про його негативне забарвлення.

Слово «fool» має кілька основних значень:

- як іменник: дурень, наївна або нерозумна людина;
- як дієслово: обманювати, дурити когось;
- як прикметник: дурний, недалекоглядний.

Ці значення проявляються в різних контекстах. Наприклад, у фразі «Only a fool would do that» слово «fool» набуває оцінного значення, вказуючи на неадекватність дій особи. У фразі «I was such a fool to believe him», «I fooled myself into thinking it would work» слово «fool» виконує функцію самоіронії.

У межах дослідження побудовано структуру лексико-семантичного поля з ядром *fool*, застосовуючи метод семантичного аналізу на основі даних із англійських тлумачних словників, тезаурусів та корпусів сучасного англійського дискурсу. Ядро поля становлять одиниці *fool*, *to fool*, *foolish*, які мають найвищий ступінь частотності та семантичну централізованість. До ближньої периферії входять лексеми *simpleton*, *clown*, *jester*, *silly*, що зберігають базову семантику ядра, але відзначаються вужчим або більш контекстуалізованим уживанням. Дальню периферію формують одиниці *dunce*, *blockhead*, *nincompoop*, які вказують на обмеженість інтелекту, але мають маркери стилістичної забарвленості або застарілості. Крайня периферія охоплює *foolproof*, *April fool*, *fool's*

gold, що демонструють слабкий семантичний зв'язок із ядром та функціонують переважно у фразеологічному або метафоричному вживанні. Поряд із цим, у межах поля виокремлено синонімічні (*idiot, moron, dullard, imbecile* тощо) та антонімічні (*wise, clever, intelligent, sensible* і т.д.) парадигми, які підкреслюють як смислову варіативність концепту «дурість», так і його протиставлення концепту «мудрість». Така структура дозволяє простежити не лише ступінь семантичної наближеності до ядра, а й функціонально-стилістичні характеристики окремих елементів поля.

Аналіз прагматичних функцій слова «fool» показує, що воно виконує кілька важливих ролей у комунікації. Зокрема, воно може виражати емоції (здивування, розчарування), оцінку (критику поведінки іншого) або використовуватися в гумористичних і саркастичних контекстах.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити кілька ключових висновків. Слово «fool» є лексично багатогранним і функціонально активним елементом сучасної англійської мови. Воно має різні значення, залежно від контексту, і активно використовується в різних соціальних і культурних контекстах. Семантичне поле «fool» об'єднує не лише саму лексему, а й похідні слова та фразеологізми, які створюють багатий культурний та мовний образ. Методологічний підхід, заснований на логіко-статистичному та корпусному аналізі, дозволив детально вивчити не тільки частотність вживання лексеми «fool», але й її прагматичні та когнітивні функції.

Список використаних джерел

1. Дашкова К. В. Поняття «лексико-семантичне поле» і його структура. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 33. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 56–60.
2. British National Corpus (BNC). URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>.
3. Lakoff G., & Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
4. Merriam-Webster, Inc. Merriam-Webster's Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fool>
5. Oxford University Press. *Oxford English Dictionary*. URL: <https://www.oed.com/?tl=true>.
6. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: Die Entwicklung eines sprachlichen Feldes. *Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts*. Heidelberg : Winter, 1931.

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВАРИН

Попадюк Марія,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Мельник Я. Г.,
кандидат філологічних наук, професор.

У сучасну епоху цифровізації інформації відеоконтент став одним із найпотужніших інструментів комунікації, поширюючи знання та ідеї у глобальному масштабі.

Серед різноманіття тематик екологічна проблематика займає особливе місце, адже питання збереження довкілля та тваринного світу потребують постійної уваги та активних дій.

Відеоконтент, створений для популяризації цих тем, поєднує в собі емоційність, інформативність та наукову обґрунтованість, що робить його ефективним засобом впливу на широку аудиторію. Особливості такого контенту, зокрема його лексико-граматичний склад, стилістичні прийоми та мультимодальні елементи, заслуговують на детальне вивчення.

Однією з ключових платформ для поширення відеоконтенту є YouTube, який об'єднує мільярди користувачів та забезпечує глобальне охоплення аудиторії.

Він дозволяє ефективно візуалізувати екологічні проблеми, такі як забруднення океанів, вирубка лісів чи глобальне потепління. Завдяки потужному емоційному впливу відео мотивують аудиторію до конкретних дій, наприклад, участі у волонтерських ініціативах, підписання петицій або фінансової підтримки екологічних проєктів.

У текстах таких відео часто використовуються емоційна лексика, наукові терміни, заклики до дії та статистичні дані, що сприяють мобілізації глядачів і формуванню екологічної свідомості.

Одним із ключових напрямів є відео про збереження тварин, які акцентують увагу громадськості на екологічних проблемах, зміні клімату, зникненні видів та необхідності захисту природних середовищ.

Перш за все, варто виокремити емоційну лексику, яка відіграє важливу роль у створенні зв'язку між автором відео й глядачем. Слова з позитивною чи негативною конотацією допомагають викликати співчуття або підкреслити серйозність проблеми. Наприклад:

«Without immediate action, countless species will disappear forever».

(Без негайних дій незліченна кількість видів зникне назавжди).

Заклики до дії (action-oriented language) є ключовим компонентом текстів відео про збереження тварин. Вони спонукають глядачів до конкретних дій: підтримки ініціатив, пожертв або участі в екологічних акціях (Regneri, 2013).

Наприклад:

«Join us in saving endangered species – your contribution matters!»

(Приєднуйтеся до нас у збереженні видів, які знаходяться під загрозою – ваш внесок важливий!)

Зважаючи на масштабність охоплення, наукові канали, такі як National Geographic, BBC Earth чи The Dodo, майстерно використовують лексичні прийоми, що сприяють емоційному зв'язку, підкріплюють наукову обґрунтованість та мотивують до дій.

Для ретельного аналізу лінгвістичного матеріалу у відеоконтенті дослідники звертають увагу на граматичні та структурні особливості текстів.

Граматичні особливості стосуються використання правил граматики та формальних аспектів мови. До них належить вживання часових форм дієслів (Present, Past, Future) для визначення часових рамок подій, модальних дієслів (must, can, should) для вираження зобов'язань можливостей або порад, умовних речень (Conditional Sentences) для показу причинно-наслідкових зв'язків, а також активного й пасивного стану для зміщення фокусу на суб'єкт або об'єкт дії.

У сучасному відеоконтенті, зокрема на платформах, таких як YouTube, мультимодальність відіграє ключову роль у створенні більш ефективних та запам'ятовуваних повідомлень.

Мультимодальність передбачає використання різних медіа-форм, таких як текст, зображення, звук, музика та відео, для забезпечення більш глибокого сприйняття інформації.

Зображення тварин у природному середовищі, їх поведінка та взаємодія створюють потужний візуальний контекст, який допомагає краще зрозуміти екологічні проблеми.

Як зазначають Блейкер та Кей (Bleiker & Kay, 2020), візуальні образи, особливо ті, які зображають страждання тварин або красу природного середовища, активізують у глядачів почуття емпатії та співчуття.

Таким чином, мультимодальність відіграє важливу роль у створенні ефективного відеоконтенту на екологічну тематику, сприяючи глибшому сприйняттю, емоційному впливу та кращому засвоєнню інформації.

Сучасний відеоконтент є багатофункційним інструментом комунікації, який поєднує інформаційну, емоційну та освітню функції. Завдяки поєднанню лексико-граматичних особливостей і мультимодальності він має значний потенціал для впливу на аудиторію та поширення важливих ідей у глобальному інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Dean Brian What is video content? 2024. URL: <https://backlinko.com/hub/content/video>.
2. Chen, Y., Chang, C., & Yeh, C. (2017). Emotion classification of YouTube videos. *Decis. Support Syst.*, 101, 40-50. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.dss.2017.05.014>.
3. Bleiker, R., & Kay, A. (2020). *Visual global politics*. Routledge.
4. Poria, S., Cambria, E., Howard, N., Huang, G., & Hussain, A. (2016). Fusing audio, visual and textual clues for sentiment analysis from multimodal content. *Neurocomputing*, 174, 50-59. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.NEUCOM.2015.01.095>.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПСЕВДОАНГЛІЗМІВ ЗА СПОСОБАМИ ТВОРЕННЯ

Ткачук Юлія,

I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Петрина О. С.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У контексті глобалізації англійська мова чинить потужний вплив на інші мови, зокрема й на українську, що виявляється через активне функціонування англізмів. Окрім традиційних англізмів, що функціонують у різних сферах суспільного життя, унаслідок міжмовної взаємодії виникає ще одне явище – псевдоанглізми. Проблему псевдоанглізмів висвітлюють у працях як вітчизняні (С. Караман, В. Кудінова, В. Коваленко) так і іноземні дослідники (А. Оніско, І. Балтейро Фернандес, В. Пульчіні, Р. Фішер, К. Фуріассі). Згідно з А. Оніско, псевдоанглізм виникає тоді, коли елементи англійської мови використовуються для створення неологізму в мові-реципієнті, однак не існує в англійській [Onysko, с. 52]. І. Балтейро Фернандес визначає псевдоанглізми, як слова, які лише здаються англійськими, але були створені в інших мовах або змінили значення настільки, що не є зрозумілими для англомовних [Balteiro Fernández, 2011]. За словами К. Фуріассі, італійського лінгвіста, псевдоанглізм можна визначити як слово або фразу, що має впізнавані ознаки англійської мови (на письмі, у вимові, морфології або принаймі в одному з трьох аспектів), проте вживається як одиниця лексики мови-реципієнта, хоча в англійській мові вона не існує або має інше значення. Також вчений запропонував структуровану класифікацію псевдоанглізмів, що дозволяє простежити механізми їх творення та функціонування в мові-реципієнті. Підхід К. Фуріассі охоплює п'ять категорій, що дозволяють систематизувати такі одиниці за механізмами їхнього творення. Перша категорія за класифікацією науковця позначає те, що автономні композити утворюються шляхом поєднання двох англійських морфем у словосполучення, яке не використовується в англійській мові. Прикладом такого явища є слово фейсконтроль, англійською face (англ. лице) + control (англ. контроль), яке вживається в українській мові як контроль зовнішнього вигляду відвідувачів на вході у деякі заклади, але ці словосполучення відсутні в англійській мові. [Furiassi, 2010, с. 38]. Другим способом творення нових лексем є автономні похідні, які складаються з вільної англійської морфеми та англійського суфікса. Наприклад, слово смокінг, англійською smoke + ing (англ. паління цигарок) в українській мові вживається як опис костюма для формальних заходів, хоча в англійській мові воно має зовсім інше значення. Такі приклади свідчать про те, що псевдоанглізми можуть виникати через креативне застосування англійських елементів без урахування їхнього оригінального значення чи функції. Наступним поширеним механізмом утворення псевдоанглізмів є скорочення складових англійських висловів. У Літературознавчій Енциклопедії такі слова називаються еліпсами – термін, що походить від грецького «ἔλλειψις» (брак, нестача) – стилістична фігура, яка засвідчує опущення певного члена речення чи словосполучення, що легко відновлюються за змістом. Тобто слово виглядає англійсь-

ким, але в такому значенні англійською не вживається самостійно. Наприклад, слово ринг в українській мові, що означає спеціально обладнаний майданчик для проведення боксерських або інших спортивних поєдинків, походить від англійського boxing ring (ринг для боксу), але функціонує окремо без початкової частини, зберігаючи відповідне значення [Furiassi, 2010, с. 42]. Подібні мовні явища підкреслюють творчу адаптацію англійських слів у мовах-реципієнтах. К. Фуріассі також розмежовує категорію семантичних зсувів, які виникають, коли англійське слово отримує нове значення у мові-реципієнті. Наприклад, англійське слово magazine (журнал), в українській мові позначається для опису приміщення для роздрібної торгівлі, що різниться з англійським вжитком цього слова [Furiassi–Gottlieb, 2015, с. 16]. Цей тип псевдоанглізмів свідчить про глибокі зміни у функціонуванні слів, які відбуваються під впливом контексту. Останнім способом, який формує псевдоанглізми, є скорочення слів або кліпінги. Вони виникають через видалення або обірвання частини англійського слова. Тобто слово справді існує в англійській, але вкорочується або переосмислюється в мові-реципієнті. Наприклад, українська фраза хепі енд, що позначає щасливе завершення історії, фільму чи події від англійського happy ending (щасливий кінець), але в скороченій формі ці слова набули нової стилістичної функції [Furiassi, 2010, с. 46]. Такі скорочення не лише змінюють структуру слова, але й відображають прагнення до спрощення в мовному середовищі.

Отже, псевдоангліцизми є результатом активної міжмовної взаємодії та абстрактного переосмислення англійських запозичень у мові-реципієнті. Їхнє функціонування зумовлене як прагненням до мовної інновації, так і соціальними чинниками. Запропонована К. Фуріассі класифікація дозволяє систематизувати псевдоанглізми за механізмами творення і розкрити лінгвістичні закономірності їх виникнення, що в свою чергу дає змогу краще зрозуміти процеси запозичення, семантичної переінтерпретації та творення нових слів. Подальші дослідження можуть зосереджуватись на аналізі комунікативних функцій псевдоангліцизмів, динаміці їх проникнення в різні мовні регістри та реакції носіїв на ці мовні інновації.

Список використаних джерел

1. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / гол. ред. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія». 2007. С.327. URL: <https://archive.org/details/literaturoznavchat1/page/n1/mode/1up>.
2. Balteiro F. I. A Reassessment of Traditional Lexicographical Tools in the Light of New Corpora: Sports Anglicisms in Spanish'. *IJES, International Journal of English Studies*. 2011. No. 2 P. 23–52.
3. Furiassi C. False Anglicisms in Italian. *Lexicography Worldwide. Polimetrica. International Journal of Lexicography*. 2010. No. 2. P. 121–142.
4. Onysko A. Anglicisms in German. Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching. Berlin – New York : Walter de Gruyter, 2007.

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ТА ЕМПАТІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СПІВЧУТТЯ В ОНЛАЙН-СПІЛКУВАННІ

Харів Галина,

I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Корольова Н. О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу мовних засобів вираження емпатії в інтернет-комунікації, оскільки цифровий простір став основним майданчиком для міжособистісного спілкування. Відсутність невербальних засобів комунікації у текстовому форматі ускладнює передачу емоційного стану, що робить актуальним вивчення мовних ресурсів, які забезпечують ефективне вираження співчуття.

Мета дослідження – проаналізувати мовні засоби репрезентації співчуття в онлайн-спілкуванні в німецькій мові. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**: охарактеризувати емотивну функцію та лінгвокогнітивні аспекти співчуття; визначити особливості жанру інтернет-коментаря у контексті вираження емоцій; проаналізувати вербальні засоби вираження співчуття в онлайн-комунікації; встановити контекстуальні особливості вираження співчуття в німецькомовному інтернет-дискурсі.

Об'єктом дослідження стали інтернет-коментарі німецькомовних платформ.

Предмет дослідження – мовні засоби, що використовуються для репрезентації співчуття в інтернет-коментарях.

Інтернет-комунікація відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, значно трансформуючи традиційні форми взаємодії. Інтернет-дискурс поєднує елементи усного та писемного мовлення, створюючи унікальне комунікативне середовище. Дослідники, такі як Якоб Нільсен, відзначають, що інтернет-спілкування розширює можливості соціальної взаємодії [1, с. 54].

Інтернет-дискурс характеризується гібридністю, інтерактивністю та емоційною експресивністю [1, с. 54]. Завдяки віртуальному середовищу стало можливим висловлювати емоції та співчуття навіть за відсутності безпосереднього контакту.

Соціальні мережі, месенджери та форуми відкривають нові форми комунікації: меми, гіфки, відеоповідомлення та голосові нотатки. Вони надають динамічності та емоційності онлайн-спілкуванню [6, с. 49]. Проте інтернет також породжує виклики: дезінформацію, хейт та маніпуляції, що можуть ускладнювати встановлення справжнього емоційного зв'язку.

Анонімність та швидкість поширення інформації в інтернеті змінюють характер міжособистісного спілкування. Люди часто висловлюють свої думки без фільтра, що може спричиняти як позитивний, так і негативний ефект. Завдяки інтернету формується глобальна комунікативна культура, у якій змішуються різні стилі та традиції спілкування, що впливає на розуміння емоцій та їх вербалізацію.

Емпатія є важливою складовою комунікації, яка дозволяє встановлювати глибокий емоційний зв'язок. Юлія Невська виділяє три основні типи емпатії: емоційну, когнітивну та кінетичну [3, с. 182]. В інтернет-спілкуванні емпатія може проявлятися як через вербальні, так і невербальні засоби.

Оскільки емпатія є основою міжособистісного спілкування, її прояви в онлайн-комунікації часто реалізуються через вербалізацію співчуття. В умовах цифрового спілкування важливо не лише розуміти почуття іншої людини, а й правильно їх передавати, адаптуючи вирази під конкретну ситуацію.

Для вираження співчуття в письмовому спілкуванні використовуються різні мовні засоби, серед яких найпоширенішими є стійкі мовні конструкції, такі як «*Es tut mir leid*» (співчую), «*Es ist schade*» (шкода) та «*Mein herzliches Beileid*» (мої щирі співчуття). Завдяки цим фразам співчуття передається швидко та однозначно, що особливо важливо у випадках, коли необхідна стримана, але водночас щира реакція [5, с. 228-229]. Коли люди висловлюють співчуття, вони часто використовують усталені вирази, які мають фіксовану структуру та можуть бути доречними як у формальному, так і в неформальному спілкуванні, особливо коли йдеться про втрату близької людини. Наприклад, німецькі вислови «*Gott segne dich*» (Нехай Бог тебе береже) або «*Ruhe in Frieden*» (Споживай з миром) є типовими способами висловлення скорботи [2, с. 44]. Неформальні форми можуть включати вигуки. Вони можуть виражати співчуття по-різному: первинні «*Oh!*», «*Ach!*» (Ох!, Ех!) передають емоції інтуїтивно, а вторинні «*Schade!*», «*Leider!*» (Шкода!, Жаль!) мають чіткіше значення й доречні у ситуаціях підтримки [4]. Риторичні запитання та окличні речення допомагають висловити співчуття та підтримку, підсилюючи емоційний вплив і демонструючи залученість мовця, особливо у складних життєвих ситуаціях, наприклад, «*Das ist ja wirklich sehr schlecht!*», «*Kann ich dir helfen?*» – «*Це справді дуже погано!*», «*Я можу тобі допомогти?*») [5].

Отже, Інтернет-комунікація є важливим засобом соціальної взаємодії. Відсутність безпосереднього контакту компенсується використанням вербальних засобів для ефективної передачі співчуття. Адаптація мовних конструкцій до онлайн-середовища є необхідною для підтримки емоційного зв'язку між людьми.

Список використаних джерел

1. Кокнова Т. А. «Інтернет дискурс»: визначення поняття і загальна характеристика (діахронічний аспект). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022 № 57. С. 53-55.
2. Куценко М. А. Природа та специфіка впливу комплексів факторів на актуалізацію англійського висловлення співчуття. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V. (38). Issue: 138. Budapest, 2017. P. 42–49.
3. Невська Ю. В. Модальність, оцінка, евіденціальність, емпатія: проблема визначення (на матеріалі епістолярію М. Куліша). *Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2014. Вип. 37. С. 185–192.
4. Озарко І. І. Лексико-граматична вербалізація жалю в українській мові. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2009. Вип. 21. С. 575–579

5. Baudelaire Didier. Dnzoutchep Nguewo, «Welche Stilfiguren für das Kondolieren im deutschen Kulturraum?», *REDELENSY* 003. 2020. S. 220-245.

6. Sikorski W. Paralinguistic communication in the therapeutic relationship. *Archives of Psychiatry & Psychotherapy*. 2012. Vol. 14 (1). P. 49–54.

ЛІНГВАЛЬНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ САТИРИ В МЕДІА ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ THE ECONOMIST

Щербюк Соломія,

I курс ОР магістр, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Юрчишин В. М.,
доктор філософії.

Сатира є одним із найдавніших жанрів, що поєднує критику з комічним і відіграє важливу роль у сучасному медіадискурсі. Її особливістю є здатність не лише розважати, а й формувати громадську думку, впливати на масову свідомість і спонукати до рефлексії над соціальними та політичними процесами.

Матеріалом дослідження стали сатиричні статті британського журналу *The Economist* за 2025 рік. Для аналізу використано метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, метод суцільної вибірки та елементи якісного і кількісного аналізу.

Сатира – це художній засіб, спрямований на викриття і висміювання соціальних, політичних або моральних вад суспільства через іронію, сарказм чи інші стилістичні прийоми. [3, с. 51]. Сатира виконує три основні функції: інформування, розважання та переконання, що робить її важливим елементом медіадискурсу. [1, с. 2].

У межах дослідження виокремлено основні лінгвальні засоби сатири: іронія, сарказм, гіпербола, пародія, метафора, антитеза, гра слів, риторичні питання. Їхнє поєднання створює гнучкий інструмент комунікації, що забезпечує багатшарове сприйняття тексту. Лінгвальні засоби допомагають сатирі підкреслювати абсурдність певних явищ через комічні елементи. Robert C. Elliott визначив такі стилістичні засоби сатири як іронія, пародія, сарказм та гіпербола. До цих засобів також можна додати такі як метафора, каламбури, гра слів та риторичні питання, адже вони часто використовуються у сатирі. [2, с. 256-262].

Екстралінгвальні засоби вираження сатири – це невербальні елементи, які сприяють створенню сатиричного ефекту. Вони передбачають використання ілюстрацій до статей, карикатур та символів. Серед екстралінгвальних засобів важливу роль також відіграють графічні елементи, які підсилюють критичний і комічний ефект.

Розглянемо, до прикладу статтю, присвячену запровадженню мит на товари з Канади та Мексики і підвищення тарифів для Китаю до 20 %. В межах цієї аналітичної статті, автори апелюють до виділених лінгвальних та екстралінгвальних засобів сатири, вміло переплітаючи їх із серйозним аналізом наслідків нововведення, змушують читача загострити свою увагу над ситуацією.

Donald Trump's economic delusions are already hurting America.

Mar 6th 2025

In his speech to Congress on March 4th President Donald Trump painted a fantastical picture. The American Dream, he declared, was surging bigger and better than ever before. His tariffs would preserve jobs, make America richer still, and protect its very soul. Unfortunately, in the real world things look different. With his aggressive and erratic protectionism, Mr Trump is playing with fire...

У статті йдеться, що Трамп намалював «фантастичну картину» американської мрії, стверджуючи, що мита зроблять країну «ще багатшою» і захистять «саму її душу». Однак наступне речення одразу суперечить цьому, стверджуючи: «На жаль, у реальному світі все виглядає інакше». Представляючи заяви Трампа в грандіозній манері, стаття використовує іронію, щоб підкреслити розрив між його обіцянками та реальністю. Ще один лінгвальний засіб вираження сатири, який чітко прослідковується в цій статті є гіперболічна мова. У статті йдеться про те, що економічна політика формується «за примхою президента», що означає непередбачуваність «*Yet in economics as in foreign relations, it is becoming clear that policy is being set on the president's whim*». Дії Д. Трампа описують як «гру з вогнем» – метафора, яка натякає на безрозсудність і неминучу катастрофу.

Крім лінгвальної сатири, в статті є супровідне зображення – Д. Трамп тримає газову каністру, стоячи на грошах, що ще більше посилює сатиричний вплив статті. Образ передбачає, що він метафорично підливає палива в економічну пожежу, загострюючи нестабільність, а не розв'язуючи її. Поєднуючи лінгвальну сатиру з провокаційним візуальним представленням, стаття посилює свою критику політики Трампа та її наслідків.

Сатира в медіадискурсі функціонує як ефективний засіб комунікації, що поєднує інформативну, комічну та критичну функції. Її лінгвальні й екстралінгвальні засоби сприяють не лише розвазі, але й глибокому аналізу суспільних процесів.

Список використаних джерел

1. Юрчишин, В. М. Лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі : дис. ... д-ра філософії : 035 – філологія. Івано-Франківськ, 2021. 255 с.
2. Elliott R. C. The Power of Satire: Magic, Ritual, Art. Princeton University Press, 1960. P. 256-262.
3. Kight C. The Literature of Satire. Cambridge University Pres, 2004. 327 p.

СЕКЦІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

Белікова Анастасія,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут,
Науковий керівник – Албу А. А.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Вступ. Європейський Союз є однією з найбільших і найвпливовіших політичних і економічних сил у світі. Його зовнішня політика охоплює різні питання: економіку, безпеку, права людей та розвиток. Співпраця спрямована на зміцнення міжнародних зв'язків і підтримку цінностей, як-от демократія, верховенство права та права людей. Однак ця співпраця часто стикається з проблемами, зокрема у сферах прав людини, корупції, економічної нерівності та нестабільності влади.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розглянути основні проблеми у співпраці Європейського Союзу з третіми країнами у сферах прав людини, економіки, безпеки, міграції, охорони здоров'я та боротьби з корупцією, а також з'ясувати з якими труднощами стикається ЄС під час проведення своєї зовнішньої політики.

Виклад основного матеріалу. У світі є багато проблем, які заважають Європейському Союзу добре співпрацювати з іншими країнами. Це і порушення прав людей, і економічні труднощі, і питання з мігрантами. У багатьох країнах є корупція, погана медицина та нестабільна влада. Через це ЄС важко реалізувати свої ідеї. В цій роботі буде розглянуто основні проблеми, їх причини та можливі шляхи вирішення.

Проблеми прав людини. Однією з основних проблем є порушення прав людини. Попри зусилля ЄС із захисту цих прав через міжнародні договори, багато країн не мають політичної волі для впровадження змін. Відсутність ефективного контролю ускладнює реалізацію допомоги та угод, особливо коли партнерські країни не дотримуються стандартів у сфері прав людини.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ЄКПЛ 1950 року, ухвалена Радою Європи, стала відправною точкою для розвитку захисту прав у праві ЄС [1].

Спочатку, як у Римських договорах 1957 року, права людини розглядалися лише в економічних цілях [1]. Лише у 1969 році Суд ЄС визнав права людини частиною принципів права Спільнот [1]. Згодом, у 2000 році Хартія основоположних прав закріпила комплексний захист прав людини у ЄС [1].

Також важливою проблемою є те, що у деяких випадках, держави-члени ставлять свої національні інтереси вище прав людини, що ускладнює виконання спільних принципів ЄС. Це все викликає необхідність удосконалення національних систем захисту прав людини в країнах, які прагнуть вступити до ЄС.

Проблема економічної співпраці. Європейський Союз активно розвиває економічну співпрацю з третіми країнами через різні форми інтеграції та угоди. Зокрема, ЄС укладає угоди про асоціацію з третіми країнами, які включають положення про створення митних союзів та зону вільної торгівлі. Прикладом є Європейський економічний простір, який набув чинності 1 січня 1994 року, забезпечуючи інтеграцію країн ЄАВТ з внутрішнім ринком ЄС [2].

Ці стандарти передбачають виконання екологічних норм, соціальних стандартів та захисту прав працівників. Для багатьох країн дотримання цих вимог є проблемою через брак ресурсів чи політичної волі, а менш розвинені економіки можуть опинитися у складній ситуації через значні витрати, необхідні для адаптації до вимог ЄС.

Проблема співпраці Європейського Союзу у сфері безпеки та міграції.

Міграція це процес переміщення людей через кордони з різних причин [3]. Вона є однією з ключових тем у зовнішніх справах ЄС. Збільшення кількості мігрантів через війни, фінансові труднощі і природні лиха створює великі проблеми для країн-членів ЄС [3]. Правило вільного руху людей, основне для ЄС, може загрожувати внутрішній безпеці та фінансовій стабільності держав. З одного боку, ЄС прагне залишитися відкритим для мігрантів, але з іншого боку стикається з незаконною міграцією та напругою всередині союзу. Держави, як-от Польща та Угорщина, заперечують проти введення квот на прийом біженців, а Італія та Греція активно підтримують такі ініціативи [3]. ЄС намагається створити загальну міграційну політику, але через відмінності в підходах країн і політичні інтереси це є складним завданням.

Проблема корупції. Корупція є серйозною проблемою у відносинах Європейського Союзу з третіми країнами, особливо в країнах, що розвиваються, де відсутність прозорості та ефективного управління перешкоджає економічному розвитку та реалізації необхідних реформ [2]. Високий рівень корупції заважає раціонально використовувати фінансову допомогу ЄС, яка нерідко спрямовується на непотрібні витрати або корупційні схеми [2]. Наприклад, у деяких країнах Африки та пострадянського простору корупція заважає впровадженню реформ, підтриманих ЄС, і ставить під загрозу розвиток економіки, рівність і довіру до влади. Зусилля ЄС щодо контролю часто не приносять бажаних результатів через слабку політичну волю країн-партнерів.

Проблеми в охороні здоров'я та боротьба з пандеміями. Охорона здоров'я в Європейському Союзі стикається з низкою проблем, пов'язаних із співпрацею з третіми країнами, особливо в контексті боротьби з пандеміями. COVID-19 показав, як важливо взаємодіяти на міжнародному рівні, оскільки країни з низьким розвитком часто не мають достатньо ресурсів чи умов для боротьби з епідеміями [4]. В багатьох державах, особливо в Африці та Азії бракує вакцин, ліків, швидкої реакції на спалахи та медичного обладнання, що створює серйозні перешкоди для глобальної охорони здоров'я. ЄС підтримує зусилля міжнародних організацій та працює над доступністю медичних товарів у вразливих регіонах, але через труднощі, такі як політика, економіка та соціальні чинники, результати часто є невизначеними.

Висновок. Європейський Союз прагне до співпраці з третіми країнами, щоб вирішувати важливі глобальні проблеми, такі як права людей, економіка, безпека, міграція, медицина та боротьба з корупцією. Однак цей процес часто стикається з труднощами через різницю в стандартах, ресурсах і політичній волі.

Для успішної співпраці необхідно враховувати особливості кожної країни-партнера, надавати підтримку у вигляді фінансів, технічної допомоги та освітніх програм. Важливо також створювати умови для поступового впровадження стандартів, щоб країни могли адаптуватися без значних економічних втрат.

ЄС має продовжувати працювати над удосконаленням своїх підходів до співпраці, зберігаючи баланс між власними інтересами та глобальними цінностями. Лише через взаємодію, підтримку та готовність до змін можна побудувати міцне партнерство, яке сприятиме стабільності, розвитку та вирішенню спільних викликів.

Список використаних джерел

1. Маринів І. І. Захист прав людини в Європейському Союзі. *Право та інноваційне суспільство*. 2019. № 1 (12), С. 67.

2. Смирнова К. В., Святун О. В., Березовська І. А., Костюченко Я. М., Радишевська О. Р., Резнічук М. С. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2022. 14 с.

3. Заставна О. П. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. DOI: 10.32849/2663-5313/2021.1.46.

4. Семигіна Т. В. Охорона громадського здоров'я: світовий досвід та Україна. *Доповідь Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2018.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. 111-1 КК УКРАЇНИ)

Буца Анна-Марія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Медицький І. Б.,
доктор юридичних наук, доцент.

Збройна агресія російської федерації проти України, як і будь-який інший військовий конфлікт міжнародного характеру, зумовила появу кола осіб, що усвідомлено та послуговуючись різними мотивами підтримали ворога та пішли на співпрацю з ним. Мова йде про колаборантів, які сприяють діяльності окупантів, допомагаючи їм у різних сферах. Для українського суспільства поняття колабораціонізму довгий час залишалося на рівні теоретичної розробки, до набуття чинності законом, який закріпив кримінальну відповідальність за провадження колабораційної поведінки.

На думку багатьох дослідників означеного феномену, саме після другої світової війни термін «колабораціонізм» набув негативного значення. Він став не лише політичним ярликом, а й отримав негативний підтекст, що суттєво вплинуло на його змістове наповнення у подальшому. Одне з класичних визначень цього терміна було сформульоване українським істориком Я. Грицаком, який трактував колабораціонізм як співпрацю населення завойованих держав із владою окупантів. За його інтерпретацією, колаборант це людина, яка зрадила власну батьківщину, добровільно співпрацюючи із загарбниками [1, с. 360]. Інший український дослідник, О. Гончаренко, зазначив, що у радянській історіографії поняття колабораціонізму використовувалося переважно для аналізу співпраці з гітлерівським режимом у військово-політичній сфері країн Західної Європи [2, с. 142–148]. До 1990-х років цей термін майже не застосовувався для характеристик аналогічних явищ на радянській території, а вживався лише щодо окупованих європейських країн. Лише згодом історики намагалися пояснити це поняття.

Кримінальному законодавству окремих європейських держав відома аналізована категорія. До прикладу, КК Данії, окрім загального положення про державну зраду, містить окрему норму щодо участі громадянина Данії або особи, яка проживає на її території під час конфлікту, у бойових діях проти держави. Також передбачено особливу норму, що стосується колабораційної діяльності, та у якій описані дії, значною мірою подібні до передбачених ст. 111-1 КК України. При цьому, для притягнення особи до відповідальності за цією статтею не обов'язково, щоб зазначені дії були вчинені саме на окупованій території [3]. В цілому можна стверджувати, що законодавчі моделі відповідальності за колабораціонізм у ЄС залежать від історичних передумов, правових традицій та політичних обставин. Як і в українській правовій системі мають значні відмінності.

За українським законодавством кримінально-правові характеристики суб'єкта, які включають осудність, вік та статус фізичної особи, є стандартними для кваліфікації будь-якого кримінального правопорушення (загальні ознаки). У контексті кримінального правопорушення за ст. 111-1 КК України, суб'єкт є спеціальним [4]. Це означає, йому, окрім загальних, притаманні й специфічні характеристики.

Однією з ключових характеристик, які визначають суб'єкта колабораційної діяльності, є його українське громадянство. Ця особливість ставить його у визначену категорію осіб, хоча за деякими видами колабораційної діяльності можуть бути й інші специфічні ознаки. Як приклад, у контексті діяльності, що включає впровадження освітніх стандартів держави-агресора в освітніх установах (ч. 3 ст. 111-1 КК), суб'єктом протиправної поведінки є громадянин України, якого окупаційна влада держави-агресора уповноважила на це впровадження. Мова йде про керівників освітніх закладів, їхніх заступників, керівників відділів, які відповідають за освітні стандарти, а також членів методичних, педагогічних і наукових рад, що беруть участь у впровадженні стандартів [5, с. 116].

А. Лігун рекомендує в контексті законодавства про колабораційну діяльність відмовитися від терміна «спеціальний суб'єкт» на користь «спеціального виконавця», адже до колабораційній правопорушень як співучасники (організатори, підбурювачі, пособники) можуть бути залучені також особи без українського громадянства [6, с. 99-104].

На нашу думку цей підхід здається обґрунтованим лише частково, адже, з одного боку, українське громадянство дійсно є вирішальною ознакою для визначення суб'єкта як виконавця цього кримінального правопорушення. З іншого боку, дана ідея виявляється доречною лише в контексті справ, що включають співучасть.

Треба враховувати, що можливість співучасті в колабораційній діяльності може бути досить широкою. Колабораціонізм характеризується співпрацею українського громадянина з представниками держави-агресора, що можуть бути як громадянами цієї держави, так і громадянами України або інших країн. Основна роль представників агресора зазвичай полягає в організації правопорушення, керівництві підготовкою або його реалізацією (ч. 3 ст. 27 КК України), а також у підбурюванні, тобто стимулюванні до вчинення правопорушення (ч. 4 ст. 27 КК України). Тому під час розслідування важливо звертати увагу на те, чи є особа, що вчинила колабораційну діяльність, виконавцем правопорушення у рамках співучасті. Якщо є ознаки співучасті, то необхідно детально визначити ролі всіх учасників кримінального правопорушення.

Отож, відповідно до змісту частин 2, 3 і 7 ст. 111-1 КК, колаборант має обіймати посаду в незаконно сформованому органі влади, а не виконувати завдання, які не вимагають зайняття такої посади. Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державну службу», посада в державній службі визначається як первинна структурна одиниця у державному органі, яка має чітко встановлені посадові обов'язки відповідно до закону, з визначеними у ст. 1 цього Закону повноваженнями [7]. З погляду функціонального аналізу, посада є елементом кар'єри службовця, тісно пов'язаним із державним органом. Вона включає повноваження, які закріплені за конкретною посадою, згідно із структурою і штатними нормами органу. Компетенції, які належать до даної посади, регламентуються відповідними нормативними документами [8, с. 434-435]. Зайняття посади, як суспільно небезпечне діяння за частинами 2, 3 та 7 ст. 111-1 КК України, має бути цілком добровільним вчинком особи. Поняття добровільності, або ж доброї волі, є ключовим елементом у ряді кримінально-правових норм, які мотивують особу до певної поведінки.

Це стосується, наприклад, добровільної відмови від незакінченого правопорушення (ст. 17), обставин, що пом'якшують покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66), а також можливостей звільнення від відповідальності за наявності позитивної поведінки після вчинення правопорушення (ч. 5 ст. 110-2, ч. 3 ст. 111, ч. 2 ст. 114 та інші). У контексті ч. 2, 3 та 7 ст. 111-1 КК добровільність визначається як прийняття громадянином України посади у нелегітимно утворених державних органах з власної ініціативи без будь-якого фізичного або психічного тиску та без стану крайньої необхідності. Таке трактування добровільності як характерної риси колабораціоністської поведінки та її різних видів також підтверджується думками інших дослідників.

Згідно з частинами 2, 3 та 7 ст. 111-1 КК, місцем вчинення кримінальних правопорушень визначені тимчасово окуповані території (далі – ТОТ). Законодавчі акти, які визначають ТОТ, включають Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території

України» [9] та Указ Президента України від 07.02.2019 № 32/2019, який встановлює межі та перелік тимчасово окупованих районів [10].

Описані вище характеристики є загальними для різних видів колабораційної діяльності, зазначених у частинах 2, 3 та 7 ст. 111-1 КК України. Проте, вказані види діяльності також відрізняються специфічними особливостями, які визначають характер посад осіб, що працюють у нелегітимно створених органах влади. Ці відмінності описуються таким чином:

- посади, що не передбачають виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків (ч. 2 і ч. 3);
- посади у нелегітимних судових чи правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованих територіях (ч. 7).

Описуючи вид колабораційної діяльності, зазначений у ч. 2 і ч. 3 ст. 111-1 КК України, О. О. Кравчук та М. С. Бондаренко зазначають, що кримінальна відповідальність настає для осіб, які займають некерівні ролі у будь-яких нелегітимних владних структурах, створених на тимчасово окупованих територіях, включно з окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Частина 7 ст. 111-1 КК України стосується кримінальної відповідальності за зайняття посад у нелегітимних судових чи правоохоронних структурах, функціонуючих на тимчасово окупованих територіях України. Цей вид колабораційної діяльності, у порівнянні з випадками, описаними в частинах 2 та 3 цієї статті, оцінюється законодавцем як більш небезпечна поведінка. Визначення того, що слід розуміти під судовими та правоохоронними органами, не розкрито детально, що може створити практичні складнощі при кваліфікації протиправної поведінки, адже законодавство України не містить вичерпного переліку правоохоронних органів.

Орієнтовний список можна знайти в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [11]. Визначення «правоохоронного органу», як воно викладено у відповідному Законі, зокрема у понятті виконання правозастосовної та правоохоронної функції, викликає дискусію. Зокрема, правозастосовна функція не є ключовою для таких органів, а особливості правоохоронної функції не уточнюються в документах. При визначенні, чи належить орган до категорії правоохоронних, основним критерієм повинна бути його здатність виконувати правоохоронну діяльність.

Узагальнюючи проведені дослідження, слід зазначити, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого частинами 2, 3 та 7 статті 111-1 КК України, має як загальні, так і спеціальні ознаки. До загальних належать фізична особа, осудність і досягнення віку кримінальної відповідальності, що у випадку колабораційної діяльності становить 16 років. Спеціальні ознаки визначають правовий статус особи у зв'язку з громадянством, займаною посадою в незаконно створених органах влади на тимчасово окупованих територіях, а також добровільністю таких дій.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття : навчальний посібник. 1996.

2. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2019. № 1. С. 23.
3. The Criminal Code of Denmark. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/1ta/2020/1650>.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
5. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін.; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.
6. Лігун А. І. Суб'єктивні ознаки колабораційної діяльності. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 1. С. 99–104.
7. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 4. Ст. 43
8. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар нової статті 111-1 КК. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.
9. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 26. Ст. 892.
10. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях : Указ Президента України від 07.02.2019 № 32/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text>.
11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЯК НОВОГО ЕТАПУ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Гураль Анастасія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г. В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

На даний час, коли наша держава проходить через величезні випробування, український народ бореться за своє існування та незалежність, гостро постає питання перегляду, оцінки та реформування як міжнародних, так і національних нормативно-правових актів, органів державної та місцевої влади, механізмів захисту прав і свобод кожної людини та громадянина.

Консолідація земель – це комплексний і системний підхід до перетворення структури землекористування, який передбачає об'єднання дрібних, розрізнених земельних ділянок у більш великі, компактні масиви. Цей процес не обмежується лише геометричними змінами на землі, а передбачає створення сприятливого правового та інституційного середовища, яке б запобігало подальшій фрагментації земель.

Консолідація земель набуває особливої актуальності в контексті сучасних трансформацій аграрного сектору, зокрема, відкриття ринку сільськогосподарських земель. Хоча цей процес відкриває нові можливості для формування ефективних сільськогосподарських підприємств шляхом об'єднання дрібних земельних ділянок, він також потенційно може призвести до подальшої фрагментації земель, що суперечить цілям раціонального землекористування.

Головними завданнями консолідації є:

- усунення недоліків існуючого землекористування, таких як розрізненість ділянок, нераціональне використання земель, низька продуктивність;
- збереження та відтворення родючості ґрунтів, охорона водних ресурсів та біорізноманіття;
- забезпечення справедливого розподілу земель між усіма учасниками процесу;
- виділення земель, які потребують особливого режиму використання, наприклад, землі природно-заповідного фонду або землі сільськогосподарського призначення, які тимчасово виводяться з обороту.

Для успішної реалізації консолідації земель необхідна наявність достовірної та актуальної геопросторової інформації. Така інформація має містити детальні відомості про межі земельних ділянок, їх якісний склад, родючість ґрунтів, рельєф, гідрологічні умови та інші характеристики, які впливають на ефективність використання земель. За допомогою геоінформаційних систем можна створювати цифрові моделі територій, проводити аналіз різних сценаріїв консолідації та оцінювати їхні наслідки для навколишнього середовища та економіки.

Особливо гострою проблемою є стан захисних насаджень та польових лісосмуг. З одного боку, вони виконують важливу екологічну функцію, захищаючи ґрунти від ерозії та зберігаючи біорізноманіття. З іншого боку, нераціональне використання цих земельних ділянок може призводити до їх деградації та втрати захисних властивостей [1, с. 32].

Особлива увага приділяється збереженню природних водно-болотних угідь та інших природних комплексів, які відіграють важливу роль у підтриманні біорізноманіття та регулюванні водного режиму. Ці території є не лише екологічно цінними, але й мають важливе значення для збереження ландшафтного різноманіття. Закон вимагає збереження естетичної цінності земель, особливо тих, що розташовані в зонах відпочинку та туризму. Це сприяє не лише збереженню природного середовища, але й розвитку туризму та рекреації [3].

Дрібні та розрізнені земельні ділянки унеможливають ефективне використання сучасної сільськогосподарської техніки, впровадження новітніх технологій та підвищення продуктивності праці. Власники таких ділянок часто не

мають достатніх коштів для інвестування у розвиток свого господарства, оскільки доходи від невеликих земельних наділів недостатні для покриття витрат на придбання техніки, добрив та інших засобів виробництва.

Парцеляція земель також ускладнює залучення інвестицій у сільське господарство. Інвестори неохоче вкладають кошти в дрібні та розрізнені земельні ділянки, оскільки це пов'язано з високими трансакційними витратами та ризиками, пов'язаними з координацією дій численних власників. Крім того, дроблення земельних масивів негативно впливає на стан навколишнього середовища. Розрізнені земельні ділянки ускладнюють впровадження сівозмін, що призводить до виснаження ґрунтів та посилення ерозійних процесів [2, с. 67-68].

Консолідація земель, як процес об'єднання дрібних, розрізнених земельних ділянок у більш великі та компактні масиви, є яскравим прикладом такого підходу. Об'єднання земельних ділянок дозволяє спростити організацію виробництва, зменшити витрати на обробку землі та збереження врожаю. Великі та компактні земельні масиви є більш привабливими для інвесторів, що сприяє залученню додаткових коштів у сільське господарство. В результаті консолідації зростають доходи сільськогосподарських товаровиробників, що позитивно впливає на розвиток сільських територій [4, с. 9-10].

При розробці проектів консолідації необхідно враховувати як природні особливості території (рельєф, ґрунти, клімат), так і соціально-економічні фактори (розміщення населених пунктів, розвиток інфраструктури).

Для досягнення ефективної консолідації земель можуть застосовуватися різноманітні методи: обмін земельними ділянками, оренда, купівля-продаж, кооперація, створення нових або реорганізація існуючих землеволодінь та землекористувань. Вибір конкретного методу залежить від конкретних умов кожного регіону та бажань землевласників [5, с. 88-89].

Дрібні землевласники, які прагнуть самостійно обробляти свої ділянки, стикаються з низкою проблем. Обмежені розміри земельних ділянок не дозволяють їм ефективно використовувати сучасну сільськогосподарську техніку, що є дорогою та вимагає значних площ для компенсації витрат. Крім того, дрібні землевласники не мають можливості інвестувати в розвиток інфраструктури, впровадження систем управління якістю продукції та інші заходи, необхідні для підвищення конкурентоспроможності.

Обов'язковим компонентом процесу консолідації земель є врахування територіальних резервів. Це дозволяє реалізувати більш комплексні підходи до перерозподілу земель, включаючи багатоцільову консолідацію, яка враховує як сільськогосподарські, так і екологічні потреби. В Україні для максимально ефективного використання земельних ресурсів застосовують комплексний підхід – від земель, які звільнені в результаті оптимізації, та ділянок, викуплених за згодою власників, до резервних територій, не витребуваних паїв і успадкованих ділянок. Сучасний земельний банк, який уже функціонує, стає потужним центром інтеграції цих активів, відкриваючи нові можливості для їх раціонального використання. Питання функціонування державного земельного банку в Україні стане предметом окремого дослідження.

Список використаних джерел

1. Федорченко М. О., Комарова Н. В. Консолідація земель сільськогосподарського призначення. *Інноваційні технології в агрономії, землеустрої та садово-парковому господарстві* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції магістрантів (м. Біла Церква, 20 листопада 2020 р.). Біла Церква, 2020. С. 31-33.
2. Черечон О. Реструктуризація системи сільськогосподарського землекористування через консультацію земель. *Використання її охорони земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціалу територій* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Дубляни, 17 травня 2023 р.) Львів : Львівс. Нац. ун-т природокористування, 2023. С. 67-70.
3. Земельний кодекс України: Кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
4. Романко В. К. Удосконалення структури сільськогосподарського землеволодіння та землекористування через консолідацію земель : магістерська робота. Львів, 2022. 71 с.
5. Шворак А. М. Консолідація земель сільськогосподарського призначення : дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2016. 433 с.

ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ МІЖ УРЯДАМИ ЗУНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Квасниця Арсеній,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С. В.,
доктор історичних наук, професор.

16 жовтня 1918 року імператор Австро-Угорщини Карл IV видав маніфест «Моїм вірним австрійським народам!», в якому проголосив, що «Австрія має стати федеративною державою, в якій кожна національність створюватиме свою державу на території, на якій вона проживає» [1, с.230]. Це стало основою для реалізації національних прагнень українців Галичини та Буковини.

Тема взаємодії між урядами Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) та Української Держави (УД) Петра Скоропадського є ключовою для розуміння тогочасних подій, оскільки вона демонструє як факт співпраці, так і глибокі розбіжності між різними політичними елітами України. У сучасних реаліях, коли Україна має достатню кількість внутрішніх та зовнішніх проблем, ми можемо загострити нашу увагу на тому, що українські політичні та військові еліти, які мають зовсім різні вектори політичної та військової діяльності, можуть мати розбіжності між собою та вести різну політику під час активної фази військового протистояння.

1 листопада 1918 року уряд ЗУНР почав надсилати телеграми урядам інших країн та уряду Української Держави (УД) [2, с. 120]. Тож, можна стверджу-

вати, що міжнародні відносини між урядами ЗУНР та УД розпочалися 1 листопада.

5 листопада 1918 року делегати ЗУНР – Осип Назарук та Володимир Шухевич – вирушили до палацу Павла Скоропадського, щоб домовитися про підтримку. У результаті аудієнції з гетьманом делегація отримала обіцянку щодо надання полку Українських Січових Стрільців (УСС) 5 мільйонів крон, бронепотягів і артилерії [3, с. 6]. За іншими джерелами, гетьман також пообіцяв 2 мільйони доларів, ескадрилью літаків та амуніцію [4, с. 2]. Був план, за яким передбачалося відправлення УСС на прикордоння з Австро-Угорщиною задля зачистки від військових, потім УСС виключали зі списків військових формувань УД.

Виділення коштів з Гетьманської Скарбниці відбулося. Надзвичайні видатки в допомогу Західноукраїнській Народній Республіці становили, згідно з бюджетного зведення, 6 млн. крб. Проте де-факто жодної передачі допомоги не було ініційовано, з огляду на те, що гетьманські загони, які були у Києві, займали оборонну позицію проти війська Директорії, реалізація передачі коштів унеможлиблювалася відсутністю реального одержувача допомоги. Західні сполучення також контролювалися військовими формуваннями, які підтримували Директорію.

Чому уряд ЗУНР потребував допомоги? Слід розуміти, що східна Галичина була одним із головних напрямків ведення бойових дій на східному фронті під час I світової війни, тому соціально-економічна ситуація у регіоні була доволі складною. Оскільки територія Галицької України була окупована двічі, це призупинило головні канали імпорту провізії та технологічного інвентарю з Відня. Щодо збройного аспекту, ЗУНР переживала момент становлення центрального апарату держави та формування збройних сил. Розуміючи важливість консолідації наявних збройних формувань та створення списків ресурсних можливостей регіону, було створено військові команди (за Розпорядження (Ч. 4) Державного секретаріату військових справ від 13 листопада 1918 року), які займалися реалізацією стабільного мобілізаційного резерву [5]. Під час виконання розпорядження було виявлено відсутність соціальних та військових ресурсів протидії ворогові.

Чому Скоропадський згодився на військову допомогу? Як вдало підмітив Р.Я. Пиріг, П. Скоропадський з донесень Державної варті і Освідомчого відділу власного штабу мав інформацію про настрої білоцерківських січовиків, як і конспіративні заходи керівництва УНС проти гетьманської влади. На час приїзду посланців ЗУНР за допомогою, П.Скоропадський вже визначився для себе щодо зміни політичного курсу на федерування з небільшовицькою Росією. Не важко було спрогнозувати реакцію на фактичну відмову гетьмана від самостійності України з боку січовиків Є. Коновальця. За цих умов гетьману було вигідно позбутися такого неспокійного військового формування, на підтримку якого у кризовій ситуації розраховувати не доводилося [6, с.92]. Скоропадський мав складні відносини з січовиками, оскільки як було написано у його власних мемуарах, що під час активного повстання проти уряду УНР, до нього прийшов голова УСС Коновалець, якому Ясновельможний Гетьман поставив ультиматум або приєднатися до нього, або бути арештованим [7, с.156].

Крім того, Скоропадський негативно ставився до галичанського політичного менталітету. Це прослідковується в його мемуарах, де він використовує терміни «галицькая ориентация» або «галицькая закваска» [7, с. 123, 129, 132]. Водночас це давало йому змогу «вбити двох зайців» – підтримати галичан та послабити вплив опозиції, власне Винниченка та Січових Стрільців, які були критично налаштовані до його влади.

Зрештою, через внутрішні політичні суперечності та стратегічні розбіжності, надання об'єктивованої військової допомоги Львову не відбулося. Стрілецька Рада вирішила не посилати підмогу, оскільки Київ вважався важливішим. Прийшло два накази, перший від Гетьмана щодо посилення, і другий, який відкликав перший. Хто надіслав останній наказ невідомо [4, с. 2]. Слід також розуміти, що період в якому було реалізовано військову співпрацю, був суттєво малий – 9 днів. Крапку у реалізації військової співпраці було 14 листопада 1918 року оприлюдненням Грамоти Гетьмана Всієї України, в якій було проголошено курс на федералізацію з небільшовицькою росією. Власне ця Грамота стала глобальним поштовхом для реалізації антигетьманського повстання.

Незважаючи на короткотривалий період військової співпраці, цей епізод показує, що між урядами ЗУНР та УД існували реальні спроби взаємодії задля збереження української державності. Проте внутрішні суперечності, різні політичні вектори та обставини тогочасної політичної ситуації, унеможливили реалізацію домовленостей у повному обсязі. Збройна та політична співпраця є підтвердженням історичним фактом та прикладом того, що така форма об'єднання різнонаправлених політичних та військових еліт була спрямована на подолання зовнішніх ризиків, які загрожували українській державності.

Список використаних джерел

1. Bihl Wolfdieter. Der Erste Weltkrieg 1914–1918. Chronik – Daten – Fakten, Wien ; Köln ; Weimar, 2010. 351 с.
2. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 361 с.
3. Назарук О. Т. Рік на Великій Україні: конспект спогадів з Української революції. Відень, 1920. 344 с.
4. Назарук О. Т. Стрілець: часопис для українського війська. 1919. 16 листоп. № 95. С. 2.
5. Розпорядження (Ч. 4) Державного секретаріату військових справ від 13 листопада 1918 року. *Архівні документи ЗУНР-ЗО УНР (1918-1921)* URL: [https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918%20\(11\)%2013.pro%20mobilizatsiyu.php](https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918%20(11)%2013.pro%20mobilizatsiyu.php).
6. Пиріг Р. Я. Взаємовідносини ЗУНР і Гетьманату Павла Скоропадського: на різновекторних напрямках. *Краєзнавство*. 2018. № 4. С. 90-97. URL: http://resource.history.org.ua/publ/kraeznavstvo_2018_4_11.
7. Скоропадський П. П. Спогади. / за ред. Пеленський Я. Б. Київ, 1995. 492 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Кернякевич Софія,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Питльована В. П.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Повоєнне реформування Японії стало визначальним етапом у її історії, що заклав основу для подальшого розвитку країни в другій половині ХХ століття. Після капітуляції у Другій світовій війні Японія перебувала в глибокій кризі, але завдяки реформам, ініційованим американською окупаційною адміністрацією, було здійснено глибокі зміни в політичній, економічній та соціальній сферах. Ухвалення демократичної Конституції, земельна реформа, демонополізація промисловості, оновлення освіти та розширення прав громадян – усе це сприяло відновленню країни. Результатом чого стало стрімке економічне зростання і перетворення Японії в одну з провідних економік світу.

Так, до прикладу, після Другої світової війни Японія зазнала суттєвих трансформацій, які повністю змінили її політичний устрій, правову систему та міжнародне становище. Ключовим етапом цих змін стало ухвалення нової Конституції 3 травня 1947 року. Вона закріпила три основні принципи: народний суверенітет, згідно з яким влада в державі належить народу, а імператор виконує лише символічну функцію; гарантії основних прав і свобод людини, включаючи рівність, свободу слова, віросповідання та зібрань; а також пацифізм, який виражено у статті 9 – Японія відмовилася від ведення війни як способу вирішення міжнародних конфліктів та зобов'язалася не створювати регулярні збройні сили [1].

Політична система Японії зазнала демократичних перетворень. Було сформовано двопалатний парламент (Коккай), до якого входять Палата представників та Палата радників. У країні запроваджено багатопартійну систему, проте домінуючу роль протягом десятиліть відігравала Ліберально-демократична партія. Значним кроком у напрямку демократизації стало розширення виборчого права, зокрема надання виборчих прав жінкам. Кабінет Міністрів отримав ключову роль у формуванні політики держави, зосередивши у своїх руках виконавчу владу [2].

На міжнародній арені Японія поступово набула статусу одного з ключових глобальних гравців. Укладення союзницьких угод зі Сполученими Штатами Америки у 1951 та 1960 роках забезпечило країні гарантії безпеки та американську військову присутність на її території. Водночас Японія активно розвивала мирну дипломатію, відмовившись від ведення воєн та зосередившись на економічному зростанні. Вона приєдналася до таких міжнародних організацій, як ООН (1956), ОЕСР (1964), а також бере активну участь у G7, G20 та АРЕС. Економічне зростання, яке розпочалося у 1960-х роках, перетворило Японію на третю за розміром економіку світу, що базується на високих технологіях, експорті та модернізованій промисловості [3].

У тому числі співпраця з Україною є важливим напрямом зовнішньої політики Японії. Дипломатичні відносини між двома країнами були встановлені у

1992 році, і з того часу Японія стала одним з найбільших партнерів України у сфері технічної та гуманітарної допомоги. Особливо активною стала підтримка Японії після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році. Загальний обсяг наданої допомоги перевищив 12 мільярдів доларів, включаючи фінансову підтримку бюджету, гуманітарну допомогу, обладнання для енергетичної інфраструктури, генератори та участь у гуманітарному розмінуванні. Японія також запровадила санкції проти Росії та підтримує Україну на міжнародному рівні [4].

Слід відзначити, що окреслений досвід Японії є надзвичайно цінним для України у контексті післявоєнного відновлення. Японія показала приклад ефективного економічного відродження за рахунок структурних реформ, інвестицій у науку, технології та освіту. Ставка на експортну орієнтацію та розвиток інноваційних галузей забезпечила їй стабільне зростання. Україна може перейняти досвід модернізації інфраструктури, зокрема з урахуванням принципів енергоефективності та «розумних міст», а також соціальних реформ – у сфері освіти, охорони здоров'я та побудови сильної національної ідентичності. Важливо також ефективно використовувати міжнародну допомогу.

Отже, шлях, який пройшла Японія після Другої світової війни, демонструє приклад успішної трансформації країни від поразки до однієї з провідних економік світу та стабільної демократії. Цей досвід може стати стратегічною основою для України у побудові мирного, стабільного та успішного майбутнього у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Герасіна Л. М. Модернізація політичної системи Японії: від мілітаризму до неоліберальної демократії. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків, 2021. № 3 (50). С. 129-138. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/235091-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-550090-1-10-20210906%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/235091-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-550090-1-10-20210906%20(1).pdf) (дата звернення: 12.03.2025).

2. Герасіна Л. М., Окладна М. Г. Конституційно-політичний процес в Японії: історичні віхи та узгодження політико-правових засад системи влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків: Право, 2008. Вип. 15. С. 46-57. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2929/1/Gerasina_Okladna_46.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

3. Гук Ю. М. Презентація на тему: «Японія після Другої світової війни». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentatsiia-na-temu-yaponiia-pislia-druhoi-svitovoi-viiny-789879.html> (дата звернення: 12.03.2025).

4. Українсько-японські відносини. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yaponski-vidnosini>? (дата звернення: 12.03.2025).

СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З НЕПРАЦЕЗДАТНИХ, ВІЙСЬКОВИХ, ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ТА ОСІБ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ

Киюк Каріна,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Схаб-Бучинська Т. Я.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри цивільного права.

Обов'язок утримання батьками дітей до їх повноліття закріплюється в ч. 2 ст. 51 Конституції України та в ст. 180 Сімейного кодексу України. Відповідно до Конвенції ООН про права дітей від 20 листопада 1989 року дитина, з огляду на її фізичну і розумову незрілість потребує спеціального захисту та турботи, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження [1].

Під час воєнного стану виникла проблема щодо встановлення особливостей стягнення аліментів з непрацездатних, військових, військовополонених та осіб, які зникли безвісти. Щодо непрацездатних осіб, то законодавством України не передбачено звільнення їх від обов'язку утримувати неповнолітню дитину. Варто наголосити, що за п. 2 ч.1 ст 182 СК України та відповідно до п. 17 Постанови пленуму Верховного Суду України №3 від 15.05.2006р. «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів», при визначенні розміру аліментів суд враховує стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів [2]. Відповідно до цього, можна зробити висновок, що суд може в певній мірі знизити суму виплати аліментів через скрутне становище платника. Але, якщо буде встановлено наявність у платника витрат, що перевищують його заробіток (дохід), і щодо яких таким платником аліментів не доведено джерело походження коштів для їх оплати, за ч. 3 ст 182 СК України суд не буде обмежуватись розміром заробітку (доходу) платника аліментів, і буде призначати відповідно до ч. 2 ст 182 СК України, де вказано, що мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [3].

Виникає питання з яких доходів все-таки стягуватимуться аліменти. Постанова Кабінету міністрів України від 26.02.1993 р. № 146 із змінами від 16.11.2022 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» зазначає, що утримання аліментів з працівників провадиться з усіх видів заробітку і додаткової винагороди як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом, в тому числі з: допомоги по державному соціальному страхуванню, а також з допомоги по тимчасовій непрацездатності, що встановлені в колективних сільськогосподарських підприємствах; доплат до допомоги по державному соціальному страхуванню, виплачуваних за рахунок підприємств, установ, організацій; сум, виплачуваних для відшкодування збитків у зв'язку з втратою працездатності внаслідок каліцтва або іншого пошкодження здоров'я, за винятком сум для відшко-

дування витрат на догляд за ними, на додаткове харчування, санаторно-курортне лікування (включаючи оплату проїзду) і протезування потерпілих тощо [4].

Згідно зі ст. 72 Закону України «Про виконавче провадження» на допомогу з державного соціального страхування, що виплачується в разі тимчасової непрацездатності та в інших випадках, допомогу по безробіттю та соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства, призначену відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», стягнення може бути звернено виключно за рішеннями про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також втратою годувальника [5]. Тобто, якщо тимчасово непрацездатна особа (боржник) отримує соціальне страхування, то з цієї соціальної допомоги виконавцем можуть бути стягнені присуджені аліменти.

Однак, в ч. 8 ст. 181 СК України вказано, що якщо місце проживання чи перебування батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину, дитині призначається тимчасова державна допомога з урахуванням матеріального стану сім'ї, у якій виховується дитина, але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [3]. Тобто можна дійти висновку, що непрацездатна особа може прирівнюватись до особи, яка не має можливості утримувати дитину. І тому на відповідний час звільняється від даного обов'язку.

Згідно з п. 8 Постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» з військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Держспецв'язку, Держприкордонслужби, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань, БЕБ, служби цивільного захисту та Державної кримінально-виконавчої служби, співробітників Служби судової охорони утримання аліментів провадиться з усіх видів грошового забезпечення, інших виплат, установлених законодавством, зокрема додаткової винагороди, яка виплачується на період воєнного стану, крім грошового забезпечення, що не має постійного характеру, та інших випадків, передбачених законом [4].

За п. 2 ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» до складу грошового забезпечення входять: посадовий оклад, оклад за військовим званням; щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія); одноразові додаткові види грошового забезпечення [6]. Підсумовуючи, військовослужбовці сплачують аліменти на загальних засадах та з усіх видів грошового забезпечення (крім таких, які не мають постійного характеру).

Відповідно до пункту 6 статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», за військовослужбовцями, захопленими в полон або безвісно відсутніми, зберігаються виплати в розмірі посадового окладу за останнім місцем служби, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років, інших щомісячних додаткових видів грошового

забезпечення, яке виплачується щомісячно сім'ям зазначених військовослужбовців [6]. Отже, стягнення аліментів відбуватиметься з усіх виплат, окрім тих, які не мають постійного характеру.

Щодо осіб, які зникли безвісти, за ч. 1 ст. 44 ЦК України та ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [7] на підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. У ч. 4 цієї ж статті вказано, що за заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати [8]. Тобто стягнення аліментів може відбуватися за рахунок майна особи, яка зникла безвісти в порядку визначеному законом.

Якщо говорити про військовослужбовця зниклого безвісти, то відповідно до частини 6 статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», за військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми, зберігаються виплати в розмірі посадового окладу за останнім місцем служби, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років, інших щомісячних додаткових видів грошового забезпечення постійного характеру та інші види грошового забезпечення з урахуванням зміни вислуги років та норм грошового забезпечення [6]. Отже стягнення аліментів буде відбуватися на загальних засадах та з всіх постійних виплат даної особи.

Щодо військових, військовополонених та військових які зникли безвісти, існує загальне правило. Стягнення з аліментів з цих осіб відбувається на загальних засадах з усіх постійних виплат, передбачених законодавством. Стягнення аліментів з осіб, які зникли безвісти, відбувається за рахунок майна платника, над яким встановлена опіка.

Всі ці категорії потребують більш досконалого правового регулювання, зокрема у частині чіткого закріплення умов звільнення від стягнення аліментів з спеціальних суб'єктів (наприкладі непрацездатних, військових, військовополонених та осіб, які зникли безвісти).

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 21.03.2025).

2. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

3. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

4. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-п#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

5. Про виконавче провадження. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

7. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

8. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЧЛЕНСТВА УРСР В СРСР

Кравчук Софія-Марія,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Сворак С. Д.,
доктор юридичних наук.

Членство УРСР у складі СРСР супроводжувалося численними політико-правовими проблемами, починаючи з моменту входження та закінчуючи реальним становищем республіки у союзній державі. Формально задеклароване право на суверенітет, можливість виходу із Союзу та самостійну участь у міжнародних відносинах суперечили реальній практиці тоталітаризму та монополії комуністичної партії.

Вже з початку радянізації України у 1919 р. (тоді ще формально незалежної УСРР) спостерігається поступова втрата декларованого суверенітету та правового статусу як суб'єкта міжнародних відносин. Зокрема, створення Воєнного союзу радянських республік 1 червня 1919 р. означав передачу єдиному військовому командуванню (а фактично – командуванню РСФРР) керівництва збройними силами УСРР. Утворення цього союзу спричинило повну передачу контролю у військовій сфері Москві. Окрім того, створення Воєнного союзу не ґрунтувалося на жодній правовій процедурі, адже було ухвалено декретом РСФРР, а не міжнародною угодою, як би це мало бути, якщо б суверенітет республік не вважали фікцією [1, с. 54-55]. А вже 1 червня 1919 р. ЦВК Рад України приймає декрет «Про воєнний стан», що надає право військовому командуванню РСФРР видавати обов'язкові для УСРР накази.

8 грудня 1920 р. було підписано Союзний робітничо-селянський договір РСФРР та УСРР, згідно з яким формально декларувалась рівноправність сторін,

але створювались об'єднані наркомати (закордонних справ, зовнішньої торгівлі, військових справ, вищої ради народного господарства, фінансів, праці, шляхів, пошти й телеграфу) [1, с. 56]. Вони діяли під керівництвом РНК РСФРР і, відповідно, обмежували незалежність уряду УСРР. Відтак у 1920–1922 рр. відбувається формування єдиного політико-правового та економічного простору, де роль суверенних суб'єктів зведена до мінімуму.

Поступово Москва централізує сфери, які згідно з Конституцією мали належати до компетенції республік: контроль над громадянством, кордонами, міжнародними зв'язками. Створення СРСР у 1922 р. було формалізацією вже існуючої практики, що базувалася на фактичному підпорядкуванні республік союзному центру.

Юридична процедура створення СРСР викликає значні сумніви. Питання створення СРСР стає темою для обговорення на VII Всеукраїнському з'їзді Рад 13 грудня 1922 р., на ньому ж схвалюють рішення про приєднання до Союзу. Окрім того, Всеукраїнський з'їзд Рад, який мав представляти українське суспільство, складався переважно з делегатів, лояльних до комуністичної влади: з 1327 делегатів українцями були лише 46%. Примітним є те, Декларація про утворення СРСР і Договір про утворення СРСР були напередодні I з'їзду Рад СРСР прийняті Конференцією повноважних делегацій без відома власне делегатів. Відповідної представництва від України на I з'їзді Рад СРСР знову не було, адже частка українців серед делегатів становила лише 8%, тоді як росіян – 63%. Це зумовило повну відсутність репрезентації позиції українського народу під час створення Союзу.

Більше того, історик Ярослав Дашкевич стверджує: «Договір про утворення СРСР ніколи не було затверджено і той проект, що був поданий на I з'їзді Рад СРСР ніколи не набрав юридичної сили та в жодному випадку не став правовою підставою існування СРСР». [1, с. 58]

Історик пояснює це тим, що за ініціативою Михайла Фрунзе договір мав стати проектом, який потрібно допрацювати Центральним виконавчим комітетом та урядами республік, і тільки після внесення доповнень і змін, договір мали ввести в дію спершу тимчасово на наступній сесії ЦВК СРСР, а остаточна ратифікація договору мала відбутися на II з'їзді Рад СРСР. З метою виконання цих умов президія ЦВК в Москві утворила 10 січня 1923 р. комісію з 13 осіб, до якої входили представники союзних республік, але комісія з була розпущена Сталіним після того, як запропоновані зміни передбачали реальне посилення ролі республік.

Проблемою є також і власне перебування УСРР у складі СРСР, головним чином через невідповідність Конституції реальному стану справу. Хоча в Конституції СРСР 1977 року формально декларувалося право союзних республік на вихід (ст. 72), жодного реального механізму його реалізації не існувало. Будь-які спроби скористатися цим правом або ініціювати розмову про суверенітет республік сприймалися як сепаратизм і переслідувалися КДБ та іншими органами репресій.

Окрім того, Конституції УСРР 1937 (VII розділ) [2] та 1978 (глава 7) [3] закріплювали базові права людини – свободу слова, друку, зібрань, особисту

недоторканність. Але в умовах тоталітарного режиму ці права були фікцією: реальна влада належала КПРС, яка діяла поза межами правового поля і не підлягала жодному контролю. Судова система була залежною, а партійний контроль охоплював усі сфери життя.

Номінальність Конституції показує існування ще однієї проблеми – масові репресії громадян, які намагалися реалізувати свої права та змінювати шкідливі й недоцільні аспекти тогочасного державного ладу, але були за це жорстоко покарані. Такими прикладами масового правового нігілізму були наступні дії радянської влади, що стали справжньою трагедією для українського народу: Великий терор 1937–1938 років, під час якого було репресовано понад 198 тисяч осіб, з яких понад дві третини – страчені [4]; Голодомор 1932–1933, внаслідок якого загинули мільйони людей, а українське село як соціальна база національної ідентичності зазнало нищівного удару. Не менш репресивними були й повоєнні чистки «буржуазних націоналістів», ліквідація Української автокефальної церкви, переслідування інтелігенції у 1960–1980-х роках. Усі ці події демонструють, що радянська влада не лише не гарантувала конституційних прав, а й активно нищила будь-які прояви інакодумства та національної свідомості.

Список використаних джерел

1. Дашкевич Я. Р. Україна вчора і нині: Нариси, виступи, есе. Київ, 1993. 191 с. URL: <https://archive.org/details/dashkevych1993/mode/2up> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : від 30.01.1937 : станом на 7 трав. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001#Text (дата звернення: 20.03.2025).
3. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік : від 07.10.1977 : станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Великий терор. Український інститут національної пам'яті – офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/velykyu-teror-rokovyny-tragediyi> (дата звернення: 20.03.2025).

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄС

Кучерявичук Дарія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Данилюк Л. Р.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Право на безпечне довкілля в ЄС представляє собою складну правову концепцію, яка постійно розвивається в умовах сучасних екологічних викликів. Попри значний прогрес у формуванні екологічного законодавства ЄС, його практична реалізація залишається проблематичною.

На фундаментальному рівні існує суттєва правова прогалина у визнанні права на безпечне довкілля як основного права людини. Ні Договір про Європейський Союз, ні Договір про функціонування Європейського Союзу не містять прямого закріплення цього права. Хартія основних прав Європейського Союзу в статті 37 передбачає, що «високий рівень охорони навколишнього середовища та покращення його якості мають бути інтегровані в політику Союзу і забезпечені відповідно до принципу сталого розвитку» [4, с. 301]. Проте така юридична формула закріплює не суб'єктивне право людини, а принцип діяльності інституцій ЄС, що значно ускладнює можливості правового захисту в випадках екологічних порушень.

Директива 2008/99/ЄС про кримінально-правовий захист навколишнього середовища запровадила вимогу до держав-членів встановити кримінальну відповідальність за найбільш серйозні екологічні правопорушення [2, с. 47–48]. Однак імплементація цієї директиви значно відрізняється в різних країнах ЄС. У деяких державах санкції за екологічні злочини є досить м'якими й не мають стримуючого ефекту, в інших – існують суворі покарання, включаючи тривалі терміни позбавлення волі. Така неоднорідність правового регулювання сприяє виникненню «екологічних гаваней», де компанії можуть уникати жорстких екологічних стандартів.

Варто відзначити також фрагментарність правового регулювання захисту довкілля. Екологічне законодавство ЄС розвивалося поступово і складається з великої кількості секторальних актів, що регулюють окремі компоненти довкілля [1, с. 10–11]. Кожна з директив має власні механізми моніторингу, звітності та забезпечення виконання, що ускладнює комплексний захист довкілля й створює неузгодженості в правовому регулюванні.

Проблема колізії економічних інтересів та захисту довкілля також має чітке правове вираження. Стаття 191 Договору про функціонування ЄС встановлює, що екологічна політика ЄС ґрунтується на принципах перестороги та превентивних дій, усунення джерел екологічної шкоди та принципі «забруднювач платить» [3, с. 132]. Однак стаття 192 передбачає особливу законодавчу процедуру для прийняття заходів, що мають істотний вплив на вибір держав-членів між різними джерелами енергії та загальну структуру енергопостачання [3, с. 133]. Ця подвійність правових режимів ускладнює прийняття суворих екологічних заходів, які можуть негативно вплинути на економічні інтереси окремих держав-членів.

Перспективним напрямом є посилення правових механізмів відповідальності за екологічні правопорушення. В 2021 році Європейська Комісія розпочала перегляд Директиви 2008/99/ЄС про кримінально-правовий захист навколишнього середовища з метою розширення переліку екологічних злочинів, посилення санкцій і вдосконалення механізмів транскордонного співробітництва в розслідуванні екологічних злочинів.

Необхідним кроком для посилення захисту права на безпечне довкілля є його закріплення як фундаментального права людини в первинному законодавстві ЄС. Це надало б йому вищий правовий статус та створило б міцну основу для судового захисту. Такий підхід відповідав би глобальним тенденціям,

враховуючи, що в 2021 році Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію про визнання права на чисте, здорове та стає навколишнє середовище як права людини.

Підсумовуючи, варто сказати, що право на безпечне довкілля в законодавстві ЄС є сферою, що динамічно розвивається, але стикається з комплексом взаємопов'язаних правових проблем. Подальший розвиток європейського екологічного права має рухатися в напрямі посилення статусу права на безпечне довкілля, розширення доступу до правосуддя, посилення механізмів відповідальності та забезпечення ефективної участі громадськості в прийнятті екологічно значимих рішень.

Список використаних джерел

1. Микієвич М. М., Андрусевич Н. І., Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. 256 с. URL: <https://surl.li/gwczjn>.

2. Мельник В. П. Директива 2008/99 про охорону довкілля засобами кримінального законодавства як джерело права Європейського Союзу. *Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Одеса, 27 грудня 2016 р.). Одеса: НУ»ОЮА», 2016. С. 45–49. URL: <https://hdl.handle.net/11300/22895>.

3. Консолідовані версії Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського союзу (2010/С 83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#n3.

4. Хартія основних прав Європейського Союзу. *Європейське право*. Київ, 2013. №1–2. С. 294–304. URL: <https://surl.li/nriwou>.

ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

Семенів Соломія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кернякевич-Танасійчук Ю. В.,
завідувач кафедри судочинства,
доктор юридичних наук, професор.

Тема міжнародних стандартів поведінки з військовополоненими є надзвичайно актуальною у сучасних умовах, особливо в контексті збройних конфліктів, що тривають у різних частинах світу, зокрема, в Україні. Військовополонені є особами, захист яких гарантується нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року та їх Додатковими протоколами. Встановлення чітких стандартів поведінки з військовополоненими має критичне значення для дотримання принципів гуманності, запобігання

воєнним злочинам та захисту основних прав людини навіть в умовах збройного конфлікту.

Військовополонений – це термін, що застосовується до комбатантів, котрі опинилися у полоні ворога під час оголошених бойових дій. Перша спроба стандартизувати правила ведення війни і узаконити їх відбулася 29 липня 1899 року. На міжнародній конференції в Женеві, що зібрала представників 27 країн, були прийняті три конвенції: про мирне вирішення міжнародних конфліктів, закони і звичаї сухопутної війни, а також конвенція про застосування на морі положень Женевської конвенції 1864 року. Ця конференція поклала початок зусиллям щодо законодавчого врегулювання війн і воєнних конфліктів [1, с. 21].

Друга конференція, яка відбулась у 1907 року, була продовженням першої і зібрала 44 країни-учасниці, включаючи 17 держав з Південної та Центральної Америки, а також Сполучені Штати та країни Європи. На цій конференції було прийнято 13 конвенцій, серед яких 18 жовтня 1907 року була підписана «Четверта конвенція про закони та звичаї війни на суходолі» та її додаток [1, с. 22].

Конвенція продовжила свій розвиток і в 1929 році, на міжнародній конференції у Женеві була ухвалена нова міждержавна угода «Про поводження з військовополоненими», яка вступила в силу 19 червня 1931 року. Ця конвенція визначала норми поводження з військовополоненими під час Другої світової війни і представляла собою розширену версію конвенції 1907 року. Її значення полягає в демонстрації послідовності та розвитку міжнародного права відносно військовополонених [2].

Мета взяття в полон військовослужбовців ворожої держави (комбатантів) полягає в запобіганні їх подальшій участі у бойових діях, тим самим знижуючи бойовий потенціал ворожої сторони. Полон використовується як засіб для обмеження можливостей ворога вести бойові операції шляхом утримання захоплених військових. Важливо зазначити, що утримання військовополоненого не вважається покаранням за його участь у військових діях, незалежно від того, чи його країна провокувала агресію або незаконно розпочала міжнародний збройний конфлікт [4, с. 15]. Військовополонені можуть бути притягнуті до відповідальності лише за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, а саме за вчинення воєнних злочинів.

З огляду на вищевказане, Третя Женевська конвенція визначає високі стандарти поводження з військовополоненими під час їх утримання. Основні принципи цих стандартів викладені у статтях 13–16 Третьої Женевської конвенції, серед яких важливо виокремити наступні:

1. Гуманне поводження виступає як фундаментальний стандарт у відношенні до військовополонених, слугуючи основою для розробки інших норм. Гуманне поводження передбачає ставлення до військовополонених як до людей з усіма витікаючими правами.

2. Запобігання будь-яким діям або бездіяльності, що можуть призвести до смерті або створити серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого. Цей принцип тісно пов'язаний з вимогою гуманного поводження та служить його практичним застосуванням.

3. Заборона фізичного калічення та проведення медичних чи наукових експериментів, хоч і розглядається як самостійний стандарт, насправді є деталізацією правила, що забороняє дії або бездіяльність, які можуть призвести до смерті або серйозної загрози здоров'ю військовополоненого. [3].

4. Захист військовополонених від насильства або залякування включає не тільки обов'язок запобігати таким актам, але й необхідність вживання активних заходів для захисту військовополонених від насильства або залякування, що можуть здійснюватися іншими військовополоненими чи цивільними особами [3].

5. Захист від образ та надмірної уваги громадськості є стандартом поведінки стосовно військовополонених, який введено на тлі історичних практик публічного зневаження та використання військовополонених для пропагандистських цілей. Особливо під час Першої та Другої світових війн, держави часто організовували публічні паради військовополонених, де присутність цивільного населення була обов'язковою, незалежно від того, чи були це власні громадяни, або ж населення тимчасово окупованих територій. Метою таких заходів могло бути підняття морального духу населення чи його підкорення. Такі паради, зазвичай, виявлялись не лише негуманними, а й небезпечними, оскільки військовополонені піддавались вербальному та фізичному насильству [5, с. 132].

6. Повага до особи та честі військовополоненого як стандарт поведінки визначено у статті 14 Третьої Женевської конвенції [3]. Цей стандарт акцентує на важливості визнання цінності та унікальності кожної особи. Водночас, повага до честі військовополоненого, хоча і пов'язана з повагою до особистості, більше залежить від репутації індивіда, його віку, соціального статусу та його позиції у суспільстві чи певній групі.

Враховуючи вище наведене, ми можемо зробити висновок, що на міжнародному рівні правовий статус військовополонених регулюється Женевськими конвенціями, зокрема Третьою Женевською конвенцією 1949 року, яка встановлює базові принципи гуманного поводження з військовополоненими. Основними положеннями цієї конвенції є гарантія безпеки полонених, забезпечення належних умов утримання, медичної допомоги, харчування та релігійних свобод. Важливим є те, що міжнародне гуманітарне право визначає відповідальність держави, яка утримує полонених, за дотримання всіх умов їхнього утримання. Водночас існують певні труднощі у застосуванні цих норм на практиці, зокрема в умовах активного збройного конфлікту, що вимагає постійного контролю з боку міжнародних організацій. Попри наявність чітких правових норм, випадки їх порушення залишаються актуальними, особливо в умовах сучасних збройних конфліктів, таких як війна в Україні. Це потребує посилення міжнародного контролю, розширення санкцій та механізмів відповідальності.

Список використаних джерел

1. Жаровська І., Шевчук Я. Правове регулювання статусу військовополонених відповідно до норм міжнародного гуманітарного права: історична та сучасна ретроспектива. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні наук». 2023. № 4 (40). С. 20-27.

2. Конвенція про поводження з військовополоненими (1929). *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: <https://surl.li/prnjcz> (дата звернення: 01.03.2025).

3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 01.03.2025).

4. Kwakwa E. K. *The International Law of Armed Conflict: Personal and Material Fields of Application*. Dordrecht; Boston; London, 1992. 98 p.

5. Міжнародне гуманітарне право: посібник для працівників Держ. Кримінал.-викон. служби України /Т. Короткий, А. Галай, М. Єлігулашвілі, І. Заворотько, М. Пашковський, В. Пузирний, Н. Хендель; за заг. ред. віцепрезидента УАМП Т. Короткого; Пенітенціарна академія України; УГСПЛ. Київ ; Одеса : Фенікс, 2023. 236 с.

ГАРАНТІЇ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА ПРАЦЮ

Слободян Ольга,
II курсу ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кохан Н. В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Право на працю є одним із фундаментальних прав людини, закріпленим як у національному, так і в міжнародному праві. Воно включає можливість кожної особи вільно обирати професію, займатися трудовою діяльністю, що не заборонена законом, а також отримувати справедливую оплату праці, яка забезпечує гідне існування. Реалізація цього права передбачає створення державою та суспільством відповідних умов, а також наявність ефективних гарантій, які забезпечують його практичне втілення.

У національному законодавстві України право на працю закріплено в Конституції України (стаття 43), яка визначає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Водночас лише декларування цього права не гарантує його реалізації. Саме тому держава покликана створювати систему юридичних, соціальних і економічних гарантій, які сприятимуть реалізації трудових прав громадян [1].

Конституційне право на працю забезпечується спеціалізованими гарантіями, які можна розділити за різними критеріями. Зокрема, Н.Кохан гарантії розділяє за такими критеріями: 1) в залежності від стадії розвитку трудових правовідносин поділяють на: гарантії права на працю при прийнятті на роботу; гарантії в процесі здійснення трудових правовідносин, гарантії при зміні та припиненні трудових відносин, гарантії, спрямовані на відновлення порушеного права; 2) за змістом суб'єктивного права гарантії можна поділяти на колективні і індивідуальні; 3) за інститутами трудового права доцільно розподілити гарантії на: гарантії, які забезпечують укладення, зміну чи припинення трудового договору; гарантії, які забезпечують визначення робочого часу, часу відпочинку, оплати праці та дисципліни праці, матеріальної відповідальності тощо; 4) за су-

б'єктами поширення гарантії у сфері трудового права можна поділити на: гарантії, що поширюються на працівників; гарантії, що поширюються на роботодавця; гарантії, що поширюються на керівників підприємства, установи, організації; гарантії, що поширюються на трудовий колектив; гарантії, що поширюються на первинну профспілкову організацію підприємства, установи, організації; гарантії, що поширюються на державні органи та органи місцевого самоврядування, які виступають суб'єктами трудового права[2].

Юридичні гарантії реалізації права на працю включають насамперед законодавче закріплення принципів недискримінації у сфері праці. Це означає, що жодна особа не може бути позбавлена права на працю за ознаками раси, статі, віку, національності, політичних чи релігійних переконань тощо. Законодавство також передбачає гарантії свободи праці, заборону примусової праці, захист від незаконного звільнення, право на справедливі умови праці, охорону праці, право на відпочинок, на своєчасну та повну оплату праці.

Особливу роль відіграє законодавче регулювання трудових відносин шляхом укладення трудових договорів, колективних договорів, а також участі працівників у захисті своїх прав через професійні спілки. Державні органи, зокрема Державна служба України з питань праці, здійснюють нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства, що також виступає важливою гарантією трудових прав.

Соціальні гарантії реалізації права на працю включають заходи державної політики, спрямовані на зменшення безробіття, професійну підготовку та перепідготовку кадрів, сприяння зайнятості населення, зокрема соціально вразливих груп. Державна служба зайнятості надає громадянам послуги з пошуку роботи, організовує професійне навчання, надає матеріальну підтримку безробітним, що дозволяє зменшити негативні наслідки тимчасової втрати роботи.

Економічні гарантії реалізації права на працю пов'язані з розвитком ринку праці, підтримкою підприємництва, створенням нових робочих місць, інвестуванням у виробничу сферу та інноваційні галузі. Ефективна економічна політика держави повинна сприяти зростанню зайнятості, підвищенню рівня заробітної плати, зниженню тіньової зайнятості та забезпеченню стабільності трудових відносин [3].

Варто виділити гарантії для окремих категорій працівників: молоді, осіб з інвалідністю, жінок, осіб передпенсійного віку, внутрішньо переміщених осіб тощо. Для них передбачено спеціальні програми, квоти на працевлаштування, адаптаційні заходи, гнучкі форми зайнятості, що дозволяє реалізувати право на працю у складних життєвих обставинах.

Крім уже згаданих основних гарантій, важливу роль у забезпеченні права на працю відіграє діяльність міжнародних організацій та виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань у сфері праці. Зокрема, Україна є членом Міжнародної організації праці (МОП) і ратифікувала низку її ключових конвенцій, які встановлюють міжнародні стандарти праці. Це, зокрема, Конвенція №87 про свободу асоціації і захист права на організацію, Конвенція №98 про право на організацію і ведення колективних переговорів, Конвенція №100 про рівну винагороду чоловікам і жінкам за працю рівної цінності тощо.

Виконання міжнародних стандартів праці зобов'язує державу не лише формально приймати відповідні закони, але й забезпечувати їх виконання на практиці – через ефективний контроль, правозастосування, доступ до правосуддя. У цьому контексті важливим гарантом виступає судова система, яка повинна забезпечити кожному працівникові можливість захистити свої трудові права у разі їх порушення. Важливою гарантією є також передбачення механізму компенсацій і відшкодувань у разі незаконного звільнення або невиплати заробітної плати [4].

Суттєвою гарантією права на працю є розвиток інституту соціального діалогу між державою, роботодавцями та працівниками. Колективні переговори, укладення колективних договорів, участь профспілок у законотворчому процесі – усе це сприяє формуванню справедливих трудових умов та зменшенню соціальної напруги. Соціальне партнерство дозволяє сторонам трудових відносин досягати компромісу, враховуючи інтереси всіх учасників.

Окремо слід зазначити роль цифрових технологій і нових форм зайнятості у трансформації гарантій реалізації права на працю. У сучасному світі дедалі більше людей працюють дистанційно, у гіг-економіці, на умовах фрілансу. Це створює нові виклики для законодавчого регулювання і потребує адаптації системи гарантій для того, щоб права таких працівників також були належно захищені. Держава має розробляти нові підходи до регулювання нестандартної зайнятості, забезпечуючи мінімальні соціальні стандарти, доступ до страхування, охорони праці, пенсійного забезпечення [5].

Отже, гарантії реалізації права на працю – це не статичний набір норм, а динамічна система, яка повинна розвиватися у відповідь на соціально-економічні зміни. Вони охоплюють не лише правові механізми, а й широке коло соціальних, економічних, інституційних і міжнародних заходів. Лише за умови системного підходу, ефективного контролю, суспільної солідарності та політичної волі можлива повноцінна реалізація права на працю як одного з ключових прав людини в демократичному суспільстві.

Список використаної літератури

1. Коваленко Т. О. Право на працю в умовах сучасних викликів : теоретико-правовий аналіз. Київ : Право України, 2021 216 с.
2. Кохан Н. В. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : спец.12.00.05. «Трудове право, право соціального забезпечення». Одеса : ОНЮА, 2008. 20с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f0a5c24-a317-42a6-b5d0-92da686fd5e0/content>.
3. Зуб І. М. Гарантії реалізації трудових прав у законодавстві України та практика їх застосування. Харків : Юрайт, 2022. 198 с.
4. Шевчук С. В. Конституційно-правові засади забезпечення права на працю в Україні. Львів : Світ, 2020. 240с.
5. Міністерство економіки України. Державна політика зайнятості: звіт та аналітичний огляд за 2023 рік. Київ : Мінекономіки України, 2024. 112 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Слоїк Зоряна,
II курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Федорончук А. В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Багатовікова боротьба України за самовизначення як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної і правової держави явно вказує на спільні з європейськими народами цінності. Це свідчить про прагнення Української держави до європейського шляху розвитку.

Варто підкреслити, що європейська ідентичність та прагнення нашої держави, які закріплені у Преамбулі Конституції України, визнаються і підтримуються європейською спільнотою. На це вказує низка угод України з Європейським Союзом, зокрема Угода про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода).

Ця угода є своєрідним дороговказом у процесі євроінтеграції України. Вона окреслює принципи і провідні напрями співпраці між Україною та ЄС. Загалом основними сферами співпраці є: 1) політичне співробітництво і зовнішня політика та політика безпеки; 2) юстиція, свобода і безпека; 3) торгівля та суміжні питання; 4) економічна та галузева співпраця; 5) фінансове співробітництво; 6) боротьба з шахрайством [1].

В аспекті Розділу III «Юстиція, свобода і безпека» Угоди доцільно розглянути співробітництво щодо судової влади. На нашу думку, саме реформування судової влади є однією з гарантій зміцнення і забезпечення принципу верховенства права, який є фундаментальним для посилення відносин між Україною та ЄС. Тому, в даній доповіді ми в більшій мірі зупинимося на аналізі співпраці України та ЄС в контексті необхідності вдосконалення функціонування судової гілки влади.

Аналізуючи статтю 14 Угоди можна виокремити основні складові співпраці у цій сфері, зокрема, це зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьба з корупцією. Водночас зміст цих складових в Угоді не конкретизовано. У зв'язку з цим важливою умовою подальшого зближення України є виконання рекомендацій щодо сфери правосуддя та врахування оцінки Європейської Комісії досягнутого прогресу, які власне розкривають зміст складових такої співпраці, враховуючи особливості національного законодавства.

Повертаючись до рекомендацій щодо змін і покращень у судовій владі, як приклад можна навести рішення ЄС про надання Україні статусу кандидата, в якому згадувалося і про розпочату судову реформу в Україні. У цьому ж документі було рекомендовано зосередитися на найбільш проблемних аспектах цієї сфери, зокрема: 1) законодавчих гарантіях незалежності та безсторонності суддів; 2) підвищенню рівня довіри до судів; 3) відкритого відбору суддів, що базується на об'єктивних критеріях якості кандидатів; 4) наявності кодексів

етики та авторозподілу справ між суддями; 5) вирішення проблеми недостатньої кількості суддів [2].

Таким чином, саме до цих напрямів Україна першочергово доклала найбільших зусиль протягом останніх двох років.

Підсумком став Звіт Європейської Комісії в межах Пакета розширення ЄС за 2024 рік [3]. У ньому підтверджується позитивна динаміка реформ та стабільність руху України до ЄС, незважаючи на російську агресію та інші фактори.

Окрім визнання позитивних змін, Європейська Комісія водночас надає конструктивні зауваження та конкретно відображає виклики, які Українська держава має ще подолати. Зокрема, цілком справедливо вказано на відсутність нової Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства, яка б замінила попередню Стратегію на 2021-2023 рр.

Хоча Офіс Президента України ще в жовтні 2024 р. повідомив, що готує відповідний проєкт [4], відсутність Стратегії зумовлює негативний вплив щодо наступних аспектів:

1) **правова визначеність**. Без оновленої концепції реформування неможливо говорити про чітке і, що більш важливо, єдине бачення ключових напрямів реформування системи правосуддя;

2) **послідовність у впровадженні змін**. На практиці відсутність Стратегії може створювати небажані перешкоди у послідовності впровадження необхідних змін. Йдеться про можливість прийняття несистемних чи хаотичних рішень, що значно уповільнить і без того тривалий процес реформування;

3) **довіра до суду**. Не менш важливим є рівень довіри суспільства до суду. З одного боку, без Стратегії можна говорити про наявність певних «норм-лазівок» для втручання політичної влади у діяльність правосуддя. З іншого боку, це також означає відсутність узгодженої діяльності щодо вирішення цієї проблеми.

Прикладом може слугувати підписаний Президентом України Закон №12368-1 про створення Вищого адміністративного суду. Громадська організація «Центр протидії корупції» зазначає наявність декількох норм, які створюють реальний механізм для влади перешкоджати незалежності суду шляхом просування «ручних суддів» на посади та впливати на рішення апеляційної інстанції [5].

Наявність таких механізмів впливу з боку політичної влади не сприяє утвердженню авторитету судової влади у суспільстві. Як наслідок, маємо зниження рівня довіри до суду;

4) **«затягування» розгляду справ**. Не меншою проблемою в сучасних умовах залишаються тривалі строки розгляду справ. Через затягування процесу розгляду справ можуть виникати: труднощі у притягненні винних до відповідальності, уникнення відповідальності у зв'язку зі спливом строку позовної давності, порушення права на захист, втрата довіри до суду і, як наслідок, самосуд громадян тощо.

Щодо причин виникнення проблеми, то частково це зумовлено збройною агресією РФ: деякі суди переміщені чи фактично знищені, тому функціонуючі

суди мають підвищене навантаження. Іншими факторами, які зумовлюють цю проблему, є неукomплектованість судів і нестача суддів.

У підсумку всі ці чинники значно сповільнюють темп євроінтеграційних процесів як загалом, так і у сфері правосуддя зокрема.

Отже, беручи до уваги вищезазначене, ми пропонуємо:

1) забезпечити чітке бачення подальшого проведення реформи шляхом прийняття комплексної стратегії реформування, яка буде включати декілька державних стратегій на відповідні періоди. Це дозволить усунути правову невизначеність і описані ризики;

2) переглянути норми і усунути можливість політичного впливу на суди, забезпечити таким чином незалежність суду і право громадян на справедливий, безсторонній суд;

3) дослідити можливість ефективного функціонування під час воєнного стану в Україні альтернативних способів вирішення спорів та розвивати їхнє правове регулювання.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. N 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 13.03.2025 р.).

2. Гацелюк Віталій. Подолати кадровий голод та відновити довіру: як проходить євроінтеграція судової системи. Європейська правда: вебсайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/12/27/7176284/> (дата звернення: 24.03.2025 р.).

3. Ukraine 2024 Report: Commission staff working document. European Commission: Brussels, 30.10.2024 SWD(2024) 699 final. URL: https://bit.ly/3Uu7Pjw?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR2PoC4ywim8LlkWQTe5scDts76vfjOHmfR2Uzaeh8LhNb7FDklhFXWJijw_aem_uq3eRmpgyzLxlt-g9rIk1g (дата звернення: 24.03.2025 р.).

4. Офіс Президента готує проєкт Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства: офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ofis-prezidenta-gotuye-proyekt-strategiyi-rozvitku-sistemi-p-94161> (дата звернення: 26.03.2025 р.).

5. Кричківська У. Зеленський підписав закон про створення двох спеціалізованих адмінсудів. Європейська правда: вебсайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/24/7207859/> (дата звернення: 26.03.2025 р.).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стрипа Юлія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Гнідан Р. М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Тримання під вартою є винятковим та найбільш суворим з усіх запобіжних заходів, що закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України. Він застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти таким ризикам, як переховування від слідства, вплив на свідків та докази, продовження кримінально-протиправної діяльності чи вчинення будь-яких інших дій, що можуть перешкоджати кримінальному провадженню [1].

Внаслідок російської агресії, 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 в Україні введено воєнний стан, що суттєво вплинуло на інститут тримання під вартою та адаптувало його під сучасні умови. Варто згадати Закон України від 14 квітня 2022 року, що вніс зміни до Кримінального процесуального кодексу України, яким встановив, що до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ст. 109-114¹, 258-258⁵, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України, під час дії воєнного стану, за наявності ризиків, зазначених у статті 177 цього Кодексу, застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [3]. У таких справах суд під час воєнного стану має право не визначати розмір застави як альтернативу триманню під вартою, що фактично робить цей запобіжний захід безальтернативним.

Також з'явилася специфічна практика застосування ст. 177 КПК, адже випадки неприбуття обвинуваченого на засідання через перебування на тимчасово окупованій території не з власної волі стало своєрідною новелою для українського правосуддя. Так, у 2022 році Миколаївським апеляційним судом була розглянута апеляційна скарга прокурора на ухвалу слідчого судді, який відмовив у задоволенні клопотання про продовження строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно особи, що трималася під вартою в Херсонській області, яка перебувала в тимчасовій окупації, при цьому, до копії судового, яким було обрано запобіжний захід, не долучили копію судового рішення, та не було зазначене точне місцезнаходження підозрюваного. Сторона обвинувачення доводила, що «на момент окупації Херсонської області підозрюваний знаходився там, він не був евакуйований державною установою в якій утримувався. Будь-яких фактичних даних про місце його перебування на день розгляду клопотання у сторони обвинувачення не має, місце його знаходження невідомо. У зв'язку із чим клопотання і не було вручено підозрюваному, як вимагає КПК України» [5]. Специфіка даної справи полягає в тому, що підозрюваний перебував на ТОТ не через свідомий вибір, і не був евакуйований через раптовий та різкий наступ російських військ. Слідчий суддя, вказавши на відсутність належних доказів для продовження строку досудового розслідування, обґрунтував ухвалу

такими аргументами: місцезнаходження підозрюваного невідоме, прокурор не надав підтверджень його перебування під вартою на підставі судових рішень, що унеможлиблює твердження про дію запобіжного заходу; фактичне виконання ухвали про продовження строків тримання під вартою щодо особи на тимчасово окупованій території України неможливе, а клопотання прокурора має формальний характер, суперечить КПК України та не підкріплене поясненнями про орган і порядок виконання в судовому засіданні; норми КПК передбачають розгляд клопотань про тримання під вартою лише щодо осіб із встановленим місцем перебування або тих, хто утримується в державних установах України, тоді як для підозрюваних із невідомим місцезнаходженням законодавство пропонує інші процесуальні дії, а не подання такого клопотання. У результаті, апеляційний суд прийняв позицію слідчого судді та залишив апеляційну скаргу без задоволення.

Однією зі спроб внесення змін до норм застосування тримання під вартою до підозрюваного, обвинуваченого було прийняття Закону України №2198-IX від 14 квітня 2022, про який згадувалося раніше, що, фактично, надавав можливість прокурорам призначати тримання під вартою, якщо у слідчого судді відсутня об'єктивна можливість виконати такі повноваження. Проте, Конституційний Суд визнав таку норму неконституційною, і у липні того ж року, вона була скасована відповідним Законом України. У даній ситуації слід погодитися з твердженнями науковиць Олексин Х. та Хабло О., що таке скасування є цілком виправданим, бо законодавча можливість обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою суб'єктом, який не є носієм судової влади, може бути однією із причин порушення Україною прав і свобод людини і громадянина. Адже при обранні ізоляційного запобіжного заходу виникають ризики стосовно дотримання засади верховенства права [2].

Отже, враховуючи вищенаведене, можемо зробити висновок, що законодавство та судова практика з питань застосування тримання під вартою не стоять на місці, а адаптуються під сучасні умови воєнного стану, зосереджуючись на дотриманні прав людини та громадянина у кримінальному процесі. Проте, необхідно визнати, що навіть через три роки після початку повномасштабної війни, в Україні прослідковуються прогалини в законодавстві, а судові рішення на практиці показують можливі колізії, які в майбутньому потрібно змінити для покращення правової системи в країні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 №465-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1723>.

2. Олексин Х., Хабло О. Особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу. 2023. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c8cb788-4f7b-4d52-b35f-2a396be7b6a5/content>.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 №2198-IX. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>.

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27.07.2022 №2462-IX. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>.

5. Ухвала Миколаївського апеляційного суду м. Миколаїв від 29.11.2022 р. у справі № 490/4176/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107645490>.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Боротюк проти України» (Заява № 33579/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_704#Text.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Стручинська Христина,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Гришко У. П.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Освіта є ключовим чинником розвитку суспільства, сприяючи підготовці висококваліфікованих кадрів, науковому прогресу та економічному зростанню. В Україні правове регулювання освітніх послуг визначає стандарти якості, забезпечує рівний доступ до навчання та організовує діяльність освітніх установ.

Питання надання освітніх послуг вивчаються не лише в юриспруденції, а й у педагогіці, управлінні та економіці. У правовій сфері цю проблематику розглядали І.В. Гєєць, І.О. Голоденко, О.Я. Дзюбенко, Б.В. Деревянко, І.І. Литвин та ін. Основні нормативні акти, які регулюють надання освітніх послуг – Конституція України (ст. 23, 53), Цивільний кодекс України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про професійну освіту» тощо.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вдосконалення законодавства, підвищення правової обізнаності фахівців та потребою кодифікації освітнього законодавства. Попри широку нормативну базу, залишаються невирішеними проблеми недосконалості контролю якості, відсутність єдиної кодифікації та невизначеність розуміння освітньої послуги.

Згідно з п. 18 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту», освітня послуга – це комплекс дій суб'єкта освітньої діяльності, визначених законодавством, програмою та/або договором, що мають вартість і спрямовані на досягнення очікуваних результатів навчання [2]. Основні ознаки: активність суб'єкта, вартісна оцінка, орієнтація на задоволення потреб споживача.

Науковці пропонують різні підходи до визначення освітньої послуги. Н.В. Федорченко акцентує на переданні стандартизованої інформації; М.П. Баб'юк – на задоволенні освітніх потреб; С.В. Багдік'ян – на передачі знань як засобів розвитку суспільства.

Освітні послуги мають загальні ознаки цивільно-правового об'єкта, проте специфіка галузі зумовлює їх відмінності. У преамбулі Закону України «Про освіту» [3] освіта визнана основою інтелектуального, духовного, культурного розвитку особистості. Через це освітні послуги мають особливі споживчі характеристики, зокрема нематеріальність.

За результатами проведеного опитування серед 100 надавачів освітніх послуг, виявлено низький рівень обізнаності із законодавством: третина фахівців зізналися, що не знайомі з правовими вимогами. Лише 8% укладають письмовий договір, ще 8% використовують договір-оферту, 16% – фіксують умови в месенджерах, 40% – не закріплюють умови зовсім, а 16% – обговорюють їх усно.

Це підтверджує необхідність підвищення правової грамотності фахівців. Знання освітнього законодавства має стати умовою допуску до професійної діяльності. Вирішенням проблеми є контроль з боку МОН України, обов'язкове ліцензування освітньої діяльності та створення програм ознайомлення з правовими нормами.

Наявність ліцензії забезпечує якісне надання послуг; право видавати документи державного зразка; чесну та легальну діяльність; конкурентоспроможність на ринку. Для замовників послуги це гарантія якості, кваліфікованості фахівців і захисту їх прав.

Окремо слід виділити проблему фрагментарності освітнього законодавства. Велика кількість нормативно-правових актів ускладнює правозастосування, створюючи правову невизначеність. Кодифікація здатна вирішити ці труднощі, забезпечивши системність і узгодженість.

На думку Ю.І. Дюрягіна, «кодифікація – найважливіший тип правотворчості, що забезпечує логічно цілісний, внутрішньо узгоджений акт». Основні аргументи на користь кодифікації:

1. **Фрагментарність** – численні нормативні акти ускладнюють застосування.
2. **Неузгодженість норм** – часті зміни створюють суперечності.
3. **Спрощення застосування** – єдиний кодекс полегшить правовий аналіз;
4. **Юридична визначеність** – потреба в єдиному порядку прийому, фінансування тощо.
5. **Єдність термінології** – усунення плутанини та чіткість понять.
6. **Захист прав учасників** – встановлення стандартів та механізмів правового захисту.
7. **Доступність освіти** – адаптація до європейських стандартів.

Отже, впровадження освітнього кодексу дозволить створити стабільну, ефективну й логічно впорядковану систему правового регулювання. Це сприятиме усуненню суперечностей, оновленню термінології та покращенню практичного застосування законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#text>.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014. № 37-38. ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 32. Ст. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>.
6. Закон України «Про загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 25. Ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Тільняк А. В.,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кадук С. В.,
кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри політики
у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права.

Актуальність теми. Одне з найнебезпечніших кримінальних правопорушень у сфері моральності стосується втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність. Поряд із такими формами антиморальної поведінки, як участь у жебрацтві, азартних іграх, зловживанні алкоголем чи вживанні наркотиків, нерідко можна спостерігати залучення підлітків до безпосереднього вчинення незаконних дій. Серед найбільш характерних порушень, до яких втягують неповнолітніх, варто виокремити крадіжки, пограбування, розбої, незаконний обіг наркотичних речовин та хуліганські дії.

Особливістю таких правопорушень є те, що вони здійснюються до досягнення особою повноліття, що спричиняє серйозні негативні зміни у свідомості підлітків. Це стає своєрідною «початковою школою» для подальших правопорушень і створює підґрунтя для рецидивів у майбутньому.

Способи втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність слід вважати основним елементом у структурі криміналістичної характеристики цієї категорії правопорушень. Це обумовлено низкою причин, серед яких визначальним є те, що конкретний спосіб втягнення формує специфічну слідову картину. До того

ж, певні методи дій є характерними для окремих груп правопорушників і орієнтовані на чітко визначені віктимологічні категорії неповнолітніх потерпілих [1].

Серед ненасильницьких методів найбільш поширеним є пропозиція з подальшим переконанням неповнолітнього вчинити кримінальне правопорушення. Водночас із такою пропозицією можуть надаватися різноманітні обіцянки, виконання яких дорослі гарантують за умови участі підлітка у протиправній діяльності. Іншим популярним способом є залучення неповнолітніх до вживання наркотиків або надання їм грошей у борг, що надалі супроводжується вимогою виконання певних умов в обмін на погашення цього боргу.

До другої групи належать способи, що ґрунтуються на застосуванні фізичного насильства або погрозах його застосування, які вирізняються значною суспільною небезпекою. Ці дії можуть проявлятися у формах побоев, заподіяння легких тілесних ушкоджень або катування. Використання насильства має серйозні психологічні наслідки для неповнолітніх, оскільки придушує їхню волю та змушує діяти всупереч власним бажанням і прагненням.

Проведений **аналіз судово-слідчої практики** дозволяє зробити висновок, що суб'єкти, які втягували неповнолітніх у протиправну діяльність, вдавалися до низки підготовчих заходів. Зокрема: планування протиправного діяння було присутнє у 93% випадків; вибір об'єкта протиправного посягання – у 75%; залучення неповнолітніх – у 92%; вибір засобів втягнення – у 44%; підбір співучасників кримінального правопорушення – у 32%; розподіл ролей між співучасниками – у 56%; створення у неповнолітнього мотивації до вчинення протиправного діяння спостерігалось у 65% випадків [2].

До числа **специфічних обставин**, які підлягають встановленню в процесі розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із правопорушеннями, вчиненими неповнолітніми, належать:

- точний вік неповнолітнього (дата, місяць, рік народження). Встановлення цієї обставини може ускладнюватися відсутністю у неповнолітнього документів, що підтверджують його особу та вік; неправильними відомостями, якими він володіє щодо дати і місця свого народження; навмисними обманними діями, коли підліток видає себе за іншу особу; особливостями його інтелектуального розвитку або станом фізичного і психічного здоров'я;

- умови життя та виховання неповнолітнього. Необхідно визначити, чи наявні у підлітка обидва батьків, а у випадку їх відсутності – протягом якого часу та через які обставини; хто саме займається його вихованням; які характеристики мають його батьки, опікуни або вихователі й родина загалом (включаючи братів, сестер та інших осіб, що проживають спільно); які взаємини панують в родині, чи існують потенційні джерела аморального або криміногенного впливу (алкоголізм, конфлікти, розпусна поведінка тощо); який рівень їх матеріально-побутових умов; чи залучений неповнолітній до освітнього процесу або праці, яка саме його професійна діяльність; як підліток ставиться до навчання чи роботи, до старших осіб; яка його повсякденна поведінка та взаємини зі співниками (в навчанні або роботі);

- причини та умови, що сприяли вчиненню правопорушення. Це включає дослідження причин формування у неповнолітнього девіантних схильностей і

антисоціальних поглядів, аналіз обставин, що вплинули на формування протиправного наміру або сприяли підготовці, вчиненню та прихованню протиправних дій;

- участь дорослих підбурювачів або інших співучасників у правопорушенні [3].

Особливості, які можуть свідчити про участь неповнолітніх у кримінальному правопорушенні, відображаються у характері слідів, що вказують на специфіку способу його вчинення. Серед них можна виділити такі аспекти:

- відсутність чітко визначених, заздалегідь продуманих та до кінця реалізованих дій. Наприклад, сліди можуть свідчити про неодноразову зміну шляхів проникнення до приміщення або до транспортного засобу;

- застосування примітивних методів проникнення, зокрема через розбите вікно, або ж за допомогою нехитрих інструментів і способів ломання замикаючих пристроїв, що не вимагають значних фізичних зусиль. До таких дій також належать використання способів, які створюють невеликі отвори (наприклад, малі за розміром вікна);

- нехтування заходами щодо приховування слідів протиправної діяльності;

- прояви зухвалої поведінки на місці правопорушення, що можуть включати псування майна, безглузду полумку речей чи нанесення нецензурних малюнків і написів [3].

Матеріальні сліди, що несуть інформацію про ймовірну участь підлітків у правопорушеннях (або присутність неповнолітнього у складі групи), також мають характерні ознаки. До них належать:

- сліди ніг і рук невеликих розмірів;

- відбитки підшав взуття, переважно типового для підлітків (як-от кросівки, кеди чи інші модні моделі для молодіжного середовища);

- залишені чи загублені особисті речі, за якими можна встановити вікову приналежність особи, наприклад, бейсболка, що дозволяє визначити окружність голови;

- предмети, які часто асоціюються з підлітковим середовищем, такі як саморобна холодна зброя, декоративні ланцюжки чи металеві прикраси;

- сліди зубів на залишках продуктів харчування [3].

Для неповнолітніх підозрюваних і обвинувачених важливе значення має положення статті 486 КПК України, що передбачає призначення комплексної психолого-психіатричної або психологічної експертизи. Така експертиза проводиться у разі необхідності з'ясування наявності у підлітка психічного захворювання чи затримки психічного розвитку. Останнє має визначити його здатність усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретних ситуаціях, що є ключовим для оцінки його кримінальної відповідальності [4].

Список використаних джерел

1. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. ... к-та юр. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. С. 5

2. Пиріг І. В., Чаплинська Ю. А. Криміналістична характеристика втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/287/7893/16471-1?inline=1>.

3. Особливості розслідування окремих видів злочинів. Мультимедійний навчальний посібник «Особливості розслідування окремих видів злочинів». URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection9.html#2> (дата звернення: 13.12.2024).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 21 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.12.2024).

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Черненко Тарас,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Мироненко І. В.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права.

Початок формування правового регулювання приватно-правових відносин з іноземним елементом на території сучасної України пов'язані з появою перших слов'янських державних утворень у ранньому середньовіччі, зокрема укладенням русько-візантійських угод 911 та 944 років [1, с. 20-21].

Як окрема наука МПП на вітчизняних теренах почало формуватися лише у XIX столітті, оскільки у таких містах як Харків, Київ, Одеса з'являються наукові центри з вивчення правового регулювання приватно-правових відносин з іноземним елементом.

На дореволюційному етапі розвитку МПП як окрема дисципліна в університетах не викладалася, однак відповідне правове регулювання вивчалася у рамках інших правових предметів, зокрема цивільного та міжнародного права. Так, можна виділити лекційний курс «Нариси історії і догматики міжнародного права» (1873 р.) за авторством харківського професора А.М. Стоянова [2, с. 212], «Посібник до вивчення історії та системи міжнародного права» (1892 р.) професора В.П. Даневського (Харків), «Нотатки про міжнародні трактати та міжнародне приватне право» (1890 р.) О.О. Ейхельмана (Київ), «Підручник міжнародного права, публічного та цивільного» (1902 р.) П.Є. Казанського (Одеса) та ін. [3]

Наступний етап становлення науки міжнародного приватного права пов'язаний із перебуванням України у складі СРСР. Його характерними особливостями були достатньо повільний розвиток даної науки через недостатню увагу дослідженням правового регулювання приватно-правових відносин як таких та вплив радянської ідеології. Найбільш визначними радянськими теоретиками з питань МПП стали С.Б. Крилов, І.С. Перетерський, Л.А. Лунц, М.М. Богуславський та ін. [4, с. 11].

Починаючи з середини 40-х років ХХ ст. міжнародне приватне право викладається як самостійна навчальна дисципліна у Київському навчальному університеті ім. Т. Шевченка, а у 1960-91 рр. на базі університету виконуються та захищаються кандидатські дисертації з даної тематики. В подальшому це дає змогу сформувати окрему кафедру МПП КНУ ім. Т. Шевченка із спеціалістів у даній галузі.

При цьому необхідно відзначити великий вклад професора Ю.Г. Матвеева як в організацію викладання курсу МПП на юридичному факультеті та факультеті міжнародних відносин і міжнародного права КНУ ім. Т. Шевченка, так і щодо підготовки науковців даної галузі. Під його керівництвом було виконано ряд дисертаційних досліджень із даної тематики, започаткувавши тим самим українську наукову школу з МПП [3].

Наступний період розвитку міжнародного приватного права в Україні пов'язаний із здобуттям незалежності нашою державою та може бути розділений на два етапи: 1991-2005 рр. та від 2005 року – до сьогодні.

Сучасний період розвитку науки міжнародного приватного права характеризується істотним збільшенням кількості досліджень у даній сфері. Це пояснюється як формуванням новітнього законодавства, так і процесами гармонізації правових систем України та Європейського союзу.

Основним центром досліджень у галузі МПП, як і у радянську добу, залишається Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, який суттєво розширив вивчення даної дисципліни та впровадив ряд спеціалізованих курсів із даної тематики («Міжнародний комерційний арбітраж», «Міжнародне авторське право», «Міжнародне сімейне право» та ін.). Однак наука міжнародного приватного права активно розвивається і в інших освітніх та наукових центрах України. Так, за період незалежності захищено більше 40 дисертацій з питань міжнародного приватного права, постійно зростає кількість наукових публікацій та навчальних видань із цих питань [3].

Значний вклад у розвиток науки МПП на сучасному етапі здійснили такі науковці, як А.С. Довгерт, В.Я. Калакура, В.І. Кисіль, В.М. Косак, Р.А. Майда-ник та ін. [5, с. 99].

Важливою віхою сучасного етапу розвитку науки МПП стало прийняття у 2005 році Закону України «Про міжнародне приватне право». Даний закон став першим спеціалізованим нормативно-правовим актом, що закріпив основні засади та колізійні норми МПП, забезпечивши т.з. «автономну кодифікацію» положень даної галузі права. При цьому, поряд із розвитком внутрішнього національного законодавства з питань МПП, відбувається постійне зростання кількості міжнародних договорів України у цій сфері, а також розглядається питання про оновлення правового регулювання приватноправових відносин із іноземним елементом у рамках процесу рекодифікації цивільного законодавства та європейської інтеграції України [6, с. 29].

Список використаних джерел

1. Гаврилюк А. М. Доктрина міжнародного приватного права в Україні та Європейському союзі: порівняльно-правовий аналіз : кваліфікаційна бакалаврська робота. Київ : КНЕУ, 2023. 21 с.

2. Довгерт А. С. Становлення науки міжнародного приватного права на теренах України. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 211-216.

3. Довгерт А. С. Кисіль В. Г. Міжнародне приватне право: загальна частина : підручник. Київ : Алерта, 2012. 376 с. URL: https://westudents.com.ua/knigi/437-mjnarodne-privatne-pravo-dovgert-AC-.html#google_vignette.

4. Кузьменко С. Г. Міжнародне приватне право : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 316 с.

5. Чернега В. М. Розвиток законодавства та науки міжнародного приватного права за час функціонування однойменного закону. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2023. № 2, Ч. 1. С 95–101.

6. Шишка Р.Б. Еволюція міжнародного приватного права та глобалізація. *Часопис Київського університету інтелектуальної власності та права*. 2023. Вип. 3. С. 28-33.

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ: ПОРЯДОК ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Шпильчин Вікторія,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Схаб-Бучинська Т. Я.,
кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри цивільного права.

Проблематика вивчення інституту позбавлення батьківських прав є одним із найважливіших у сфері сімейного права, оскільки безпосередньо торкається фундаментальних прав дитини, та обов'язків батьків. Батьківство – це не лише біологічний зв'язок, а й відповідальність за фізичний, моральний та соціальний розвиток дитини. Але, є випадки, коли батьки ухиляються від виконання своїх обов'язків, завдають моральну, психічну шкоду дитині, або взагалі не беруть участі у її житті.

Згідно із ч.1 ст. 164 Сімейного кодексу України зазначено вичерпний перелік підстав для позбавлення судом батьківських прав, якщо мати, батько: 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини [1].

У Постанові Верховного Суду зазначене ширше тлумачення батьківських обов'язків. Зокрема, вважається, що батьки ухиляються від їх виконання, якщо вони:

- не надають дитині необхідного харчування, медичного догляду;
- здійснюють лікування дитини, що негативно на неї впливає;

- не спілкуються з дитиною в тому обсязі, який є необхідним для її нормального розвитку;
- не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей;
- не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі;
- не виявляють інтересу до її внутрішнього світу;
- не створюють умов для здобуття нею освіти [2].

На нашу думку, сучасні виклики суспільства потребують ширшого переліку підстав позбавлення батьківських прав, адже чинне законодавство не охоплює всі випадки неналежного виконання батьківських обов'язків. Тому законодавцю потрібно зважати не лише на матеріальні аспекти батьківства, а й на його моральну та психологічну складову. Також повинно бути запроваджено критерії щодо виконання моральних обов'язків батьків. У чинному законодавстві України немає чітких положень щодо деяких ситуацій, які на нашу думку слід виправити. Тому пропонуємо доповнити ч.1 ст. 164 Сімейного кодексу України наступними підставами:

1. Свідоме уникнення емоційного контакту з дитиною, коли відмовляються надавати емоційну підтримку, демонструючи відчуження або психологічне насильство.

2. Пропагують серед дитини антисоціальні, аморальні або протиправні погляди, схвалюють або заохочують її девіантну поведінку.

3. Використовують дитину як засіб шантажу або маніпуляцій щодо іншого з батьків, опікунів або родичів.

4. Втягнення дитини в ідеологічні або деструктивні рухи. Адже батьки можуть залучати дитину до екстремістських, сектантських або інших небезпечних ідеологій, що суперечать її інтересам.

5. Відмова від медичної допомоги для дитини з ідеологічних чи релігійних мотивів.

Вище перелічені критерії щодо виконання моральних обов'язків батьків допомогли б захистити дітей від байдужості, маніпуляцій та емоційного насильства, що є не менш небезпечним, ніж фізична агресія.

Позбавлення батьківських прав має серйозні правові наслідки, які передбачені Сімейним кодексом України, а саме ч.1 ст. 166 Сімейного кодексу України:

1. Особа, позбавлена батьківських прав:

1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;

2) перестає бути законним представником дитини;

3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною [1].

Отже, позбавлення батьківських прав – крайній захід у сімейному праві, що застосовується для захисту дитини, коли батьки не виконують своїх обов’язків. Цей процес має серйозні наслідки для батьків, але першочергово спрямований на забезпечення безпеки та благополуччя дитини.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
2. Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 761/10887/17.
3. Ухвала КЦС ВП від 26.02.2020 року у справі № 761/10887/17

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Шулик Тетяна,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Яремак З. В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Актуальність теми зумовлена нагальною потребою у формуванні ефективних стратегій сталого розвитку аграрного сектору України, який стикається з численними екологічними та економічними викликами. Інтенсивне сільськогосподарське виробництво, що часто нехтує екологічними аспектами, спричиняє серйозну деградацію ґрунтів, забруднення водних ресурсів, втрату біорізноманіття та інші негативні наслідки, що загрожують довгостроковій продуктивності аграрного сектору. Кліматичні зміни, що проявляються у зростанні температур, зміні режимів опадів та екстремальних погодних явищах, додатково ускладнюють ситуацію, створюючи ризики для сільськогосподарського виробництва.

Екологізація аграрного сектору не лише сприятиме збереженню природних ресурсів та захисту довкілля, але й підвищить конкурентоспроможність української аграрної продукції, відкриваючи нові можливості для експорту та економічного зростання. Удосконалення законодавчої бази, наближення її до норм ЄС та розробка стратегій, що поєднують екологічні, економічні та соціальні аспекти, дозволять забезпечити сталий розвиток сільського господарства, продовольчу безпеку країни та покращити якість життя сільського населення.

Принцип екологізації аграрного виробництва можна визначити як ключову вимогу аграрного законодавства, що зобов’язує всіх учасників сільськогосподарської діяльності впроваджувати екологічні стандарти. Цей принцип спрямований на захист довкілля, мінімізацію негативного впливу сільського господарства, збереження екосистем та виробництво якісної та безпечної продукції.

Екологізація аграрного виробництва охоплює низку важливих аспектів, серед яких запровадження ощадливих технологій землеробства, зменшення

використання хімічних засобів захисту рослин, інтегроване управління шкідниками, підвищення родючості ґрунтів шляхом застосування органічних добрив і сидератів. Важливим компонентом екологічного підходу є збереження біорізноманіття, зокрема шляхом створення природоохоронних зон, відновлення лісо-смуг, вирощування багаторічних культур, що сприяють підтриманню балансу в агроландшафтах.

Крім того, екологізація сільського господарства передбачає перехід до органічного землеробства та тваринництва, що відповідає міжнародним стандартам і європейським практикам. Органічне виробництво виключає застосування синтетичних пестицидів, гербіцидів та мінеральних добрив, сприяючи відновленню природних процесів у ґрунті та забезпеченню споживачів безпечною продукцією.

Важливу роль у реалізації принципу екологізації відіграє державна підтримка, що може виражатися у вигляді субсидій на екологічно чисті технології, пільгового оподаткування для підприємств, що впроваджують екологічні стандарти, фінансування наукових досліджень у сфері екологічного агровиробництва та запровадження ефективної системи екологічного моніторингу. Екологізація аграрного виробництва є не лише необхідною умовою для збереження навколишнього середовища, а й запорукою сталого розвитку сільського господарства, підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародному ринку та забезпечення продовольчої безпеки держави [1, с. 9-10].

В умовах глобалізації, коли світові ринки стають все більш взаємопов'язаними, екологізація сільського господарства виступає не просто як бажаний тренд, а як ключовий елемент стратегій розвитку країн, що прагнуть до сталого та конкурентоспроможного аграрного сектору. Цей процес виходить за рамки простого зменшення негативного впливу на довкілля; він передбачає глибоку трансформацію методів ведення сільського господарства, спрямовану на задоволення зростаючого світового попиту на екологічно безпечну та якісну продукцію [4, с. 35-36].

Екологізація сільського господарства вимагає активного впровадження екологічних інновацій, що охоплюють широкий спектр технологій та практик. Це включає використання точного землеробства, яке дозволяє мінімізувати використання добрив та пестицидів, застосування біологічних методів захисту рослин, розвиток органічного землеробства та відновлення деградованих земель. Важливим аспектом є також розвиток екологічно чистих технологій переробки сільськогосподарської продукції, що дозволяє зменшити відходи та забруднення.

Загальні напрями екологізації сільського господарства включають використання широкого спектру інструментів для забезпечення сталого природокористування та виробництва екологічно чистої продукції [2, с. 87]. Це передбачає розробку та впровадження ефективних систем моніторингу та оцінки стану довкілля, створення стимулів для сільськогосподарських виробників щодо впровадження екологічно чистих технологій, а також розвиток екологічної освіти та поширення знань про стале сільське господарство.

На сьогоднішній день для України є надзвичайно актуальним розроблення державної цільової програми, спрямованої на екологізацію аграрного виробництва. У рамках цієї програми одним із ключових елементів має стати створення ефективного організаційно-економічного механізму, який забезпечить регулювання зайнятості населення та її стабілізацію в аграрному секторі економіки.

Підсумовуючи, можна сказати, що зараз для України дуже важливо створити спеціальну державну програму, яка допоможе зробити сільське господарство більш екологічним. І в цій програмі обов'язково потрібно передбачити, як ми будемо організовувати роботу людей у сільському господарстві, щоб вони мали стабільну роботу і не виїжджали з сіл [3, с. 7-9].

Список використаних джерел

1. Кравець Н. В. Екологізація аграрного виробництва як принцип аграрного права : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.06. Харків, 2015. 15 с.
2. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК : економічний аспект. Львів : ЛДАУ, ННВК «АТБ», 2007. 394 с.
3. Могильний О. М. Зайнятість сільського населення: нові виклики щодо екологізації аграрного сектору відповідно до європейських вимог. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 3. С. 5-10.
4. Цибуляк А. Г. Екологізація сільського господарства в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 34-38.

СЕКЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ФЛАЙЗЕР ЯК ДОПОМІЖНИЙ ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ КООРДИНАЦІЇ В ДІТЕЙ З РДУГ

Кіпоренко Олександра,
II курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Микитин Л. М.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Розлад дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ) – це поширене неврологічне порушення, яке впливає на поведінкову, когнітивну та моторну сфери розвитку дитини. Він є однією з найпоширеніших причин порушень поведінки та труднощів у навчанні в дошкільному та шкільному віці. Основними симптомами цього розладу є моторна незграбність, порушення уваги та імпульсивність – призводять до виражених порушень функціонування дитини в основних сферах життя. Слід зазначити, що з належною соціальною підтримкою та фахової допомогою діти з РДУГ можуть повноцінно розвиватися та реалізовувати себе у цьому світі. До стандартних методів лікування РДУГ у дітей відносять медикаментозне лікування, поведінкову терапію, консультації та освітні послуги [3].

Одним із ключових викликів, з якими стикаються діти з РДУГ, є порушення координації рухів та рівноваги, що може ускладнювати виконання повсякденних та навчальних завдань. Тому пошук ефективних методів корекції та розвитку моторних навичок у таких дітей є надзвичайно важливим. Тренажер Флайзер (Flyzer) сприяє розвитку цих навичок, покращуючи здатність дитини керувати власними рухами. Він поєднує фізичну активність із когнітивним навантаженням, що сприяє кращій взаємодії між мозком і тілом, необхідній для розвитку навичок планування рухів [2].

Основними перевагами тренажеру Флайзер є:

- Робота над координацією і стабільністю: Вправи сприяють покращенню рівноваги, стабільності і координації, оскільки вони вимагають узгодженого руху кінцівок та корпусу.
- Покращення координації та балансу: Вправи на тренажері Флайзер допомагають покращити координацію та баланс дитини, що особливо важливо для тих, хто має проблеми з моторикою.
- Збільшення рухового обсягу: Тренажер Флайзер дозволяє виконувати рухи, які залучають майже всі м'язові групи, сприяючи збільшенню рухового обсягу та розвитку моторики. Активізуються розумові процеси, покращується наявний стан дитини, її навички та здібності.
- Покращення функцій: Заняття сприяють розвитку дихальної функції, допомагаючи зміцнити дихальні м'язи та покращити об'єм легень, підвищують серцевий ритм та поліпшують кровообіг, що допомагає у підтримці здоров'я серця та судин.

В залежності від складності поставленої задачі визначається кількість занять це може бути декілька разів на тиждень. Заняття триває від 30 до 40 хви-

лин. Займатися на тренажері можна дітям віком від 5 років. Дитина розташовується на рухомій частині тренажера в напівлежачому положенні, аналогічній до розташування мотоцикліста на спортивному мотоциклі, грудьми на лежку, ногами дитина спирається на підніжки, а руками тримається за рукоятки зручним для нього хватом (прямим або зворотним). Вона переміщає рукоятки вперед-назад, що призводить до зміни просторового положення рухомої частини тренажера з розташованою на ній дитиною – до нахилів вперед-назад і вліво-вправо [4].

Флайзер є інноваційним тренажером, що використовується для розвитку координації, балансу та точності рухів. Його застосування у терапевтичних і навчальних програмах для дітей з РДУГ може сприяти покращенню контролю над рухами, концентрації уваги та загальної моторної функції. Використання флайзера в ігровій формі робить заняття більш привабливими для дитини, підвищує її мотивацію та сприяє зниженню рівня тривожності, що часто супроводжує РДУГ. Дитина стає більш посидючою, уважною і спокійною. Розвивається мислення, самодисципліна та здатність зосереджуватись. Поліпшується зорово-моторна координація, тренуються м'язи плечового пояса та рук [1].

Інтеграція флайзера в програми корекційної роботи може позитивно впливати на розвиток дрібної та загальної моторики, формування просторового сприйняття та здатності до саморегуляції. Таким чином, застосування флайзера як допоміжного засобу у дітей з РДУГ є перспективним напрямком для покращення їх координації та адаптивних можливостей.

Список використаних джерел

1. Енн Джин Айрес, Джефф Роббінс. Дитина і сенсорна інтеграція. *Розуміння прихованих проблем розвитку*. 2024. С. 110-112.
2. Рассела А. Барклі Як опанувати розлад з дефіцитом уваги та гіперактивністю. URL: https://www.facebook.com/photo/?fbid=1692417390952159&set=a.130121497181764&locale=hi_IN.
3. Суковський Є. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей. 2021. С. 30-45.
4. Тренажер Флайзер. Про Центр Реальної Інклюзії Ерудит. URL: <https://erudit-inclusion.com/flaizer>.

ШВИДКІСНО-СИЛОВА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЮНИХ ДЗЮДОЇСТІВ

Кріцак Юлія,
ІІ курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Римик Р. В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Теоретичні та практичні аспекти підготовки борця-дзюдоїста охоплюють велике коло проблем, які, незважаючи на численні публікації з єдиноборств і, зокрема по боротьбі дзюдо, не були достатньо детально розглянуті раніше, але

мають велике значення при формуванні вищої спортивної майстерності. З точки зору системно-структурного підходу дана робота розглядається як комплексна взаємодія ряду підсистем (фізична і психологічна активність, ефективність діяльності, сприйняття і переробка інформації, психофізіологічний стан та виділення з нього стан психічної напруженості) [5].

Для того, щоб цілеспрямовано виховувати обдаровану молодь, необхідно всесторонньо та науково обґрунтовано продумати систему підготовки юних спортсменів. Це дозволить визначити основні напрямки вдосконалення майстерності кожного спортсмена [3]. Все це дає підставу вважати запропоновану тему дослідження щодо визначення рівень швидкісно-силової підготовки юних борців актуальною.

Мета дослідження – визначити рівень швидкісно-силової підготовленості юних дзюдоїстів 10-12 років на етапі початкової спортивної спеціалізації.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; антропометричні і фізіологічні методи; педагогічне тестування; методи математичної статистики.

Педагогічний експеримент ми проводили на базі спортивного клубу «YAWARA». До експерименту було залучено дітей 10-12 років. Всього обстежених дітей було у кількості 18 хлопчиків.

Високий рівень розвитку швидкісно-силових якостей борців-дзюдоїстів є основою для підвищення їх тактико-технічної майстерності, що має вагоме значення в умовах змагань при напруженій м'язовій роботі. Тому, при розвитку силових і швидкісно-силових якостей у борців-дзюдоїстів необхідно застосовувати різноманітні засоби [2].

Реактивність м'язів найбільше впливає на прояв вибухової та швидкісної сили. Вона добре розвивається при виконанні вправ з обтяженнями, яка повторюється з високою швидкістю 4-10 разів в одному підході. Швидкісно-силова робота забезпечується фосфатними енергоматеріалами АТФ і КрФ [4].

Класифікація засобів у боротьбі покладено розподіл вправ за ступенем відповідності на змагання, спеціально-підготовчі і загально підготовчі. Найбільш ефективні режими розвитку швидкісно-силових якостей для швидкісної сили це максимальна швидкість при оптимальній величині опору (50-75% від максимального) а для швидкості руху – максимальна швидкість руху при невеликому (10-20% від максимальної) навантаженні. Найбільш ефективними методами є комплексний, який передбачає змішаний режим: чергування потужних напружень з гранично швидкими рухами з невеликими обтяженнями (10 -20% від максимальних) [4].

Розвиток фізичних якостей у борців здійснюється у відповідності з віковими особливостями спортсменів. До занять з дзюдо приступають швидше 10-12 річного віку. У боротьбі дзюдо велику увагу приділяють розвитку швидкісно-силових здібностей, системі психомоторики, мотиваційній спрямованості [1].

В результаті нашого дослідження нами було визначено, що фізичний розвиток у більшості дітей 10-12 років мали середній рівень (62,4 %), 24,4% – вище за середній, 2,0 % – високий, низький – (4,6%) і нижче за середній рівнем фізичного розвитку 6,6% дітей.

Рівень фізичного здоров'я виявив, що половина дітей (53,1%) мала низький рівень фізичного здоров'я, 25,2% – нижче середнього, 17,7% – середній, вище за середній рівень фізичного здоров'я було у 3,4% і 0,6% дітей мали високий РФЗ. Це свідчить, що більша частина обстежених дітей (96%) мають незадовільний стан соматичного здоров'я який може впливати на рівень розвитку швидкісно-силових якостей і оволодінню руховими навиками і вміннями борця-дзюдоїста.

Аналіз швидкісно-силових здібностей обстежених дітей 10-12 років які займаються боротьбою дзюдо показав, що з тестування з бігу на 30 м, стрибка у довжину з місця, часу утримання положення кута в 90° з вису на гімнастичній стінці отримали оцінку «задовільно» а за тестами згинання-розгинання рук в упорі лежачи і підтягування на поперечині – «відмінно».

За інтегральним показником оцінки розвитку швидкісно-силових здібностей юні борці 10-12 років отримали оцінку «відмінно» 37,2%, «погано» – 37,1%, оцінку «добре» отримали 9,3% дітей і «задовільно» 16,4% обстежених дітей віком 10-12 років.

Отже, це свідчить, що у більшій половині обстежених нами юних борців-дзюдоїстів (53,5%) розвиток швидкісно-силових здібностей знаходиться на недостатньому рівні і потребує негайної корекції для успішних виступів на змаганнях.

Список використаних джерел

1. Алексєєв А.Ф. Особливості розвитку силових можливостей дзюдоїстів в групах спеціалізованої підготовки. *Єдиноборства*. 2018. № 1(7). С. 12-15.
2. Волков В.Л., Волкова С.О. Структура фізичної та психофізіологічної підготовленості юних борців вільного стилю на початкових етапах спортивного удосконалення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 3К (110). С. 120–124.
3. Загура Ф. Комплексна оцінка фізичної підготовленості дзюдоїстів. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Євгена Приступи. Львів, 2011. Вип. 15, т. 1. С. 95–98.
4. Маєвська С. М., Гриньків М. Я., Вовканич Л. С., Старостюк Г. К. Модельні характеристики спортсменів окремих видів спорту зі швидкісно-силовою спрямованістю тренувального процесу. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2011. № 3. С. 36–41.
5. Сергієнко Л. П. Теорія та методика дитячого і юнацького спорту : підручник. Київ : Кондор, 2016. 542 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З ТРАВМОЮ ХРЕБТА

Кулеба Оксана,
ІІІ курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Івасюк І. Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Актуальність. Травми хребта найчастіше зустрічаються в результаті ДТП, падіння з висоти. Також висока ймовірність отримання такого роду травми у спортсменів, військових, що особливо спостерігаємо в цей час та на виробництві. Травма хребта – це найчастіше перелом хребетного апарату з ушкодженням або без ушкодження спинного мозку, забої або зміщення хребців.

Хребет в тілі людини виконує не тільки опорну функцію, а й захисну. Головна небезпека травми хребта полягає в ймовірності ушкодження центральної нервової системи. Пошкодження спинного мозку є однією з найбільш важких травм людського організму.

Будь-яка травма хребта – це завжди ризик серйозного ускладнення, якщо до неї не поставитися серйозно. У тих випадків, коли травма яскраво виражена, пацієнт найчастіше завжди звертається до лікарні та проходить лікування.

Приховану небезпеку представляють ті травми, які відносяться до легких та уповільнених. У таких випадках пацієнти не завжди звертаються за допомогою до професіоналів і не завжди усвідомлюють результат запускання цієї проблеми, що надалі призводить до серйозних ускладнень і потребує тривалого реабілітаційного періоду.

Мета: дослідити особливості травм хребта та завданням було проаналізувати стан пацієнтів з травмою хребта після проходження ними програми фізичної реабілітації.

Матеріали і методи. Матеріалом для дослідження послужили статистичні дані реабілітації пацієнтів з травмою хребта за 2023-2024 роки реабілітаційного центру, наукова література, статті та звіти наукових конференцій.

Результати дослідження. В результаті дослідження було опрацьовано наукову літературу та статистичні дані реабілітаційного центру. Згідно отриманих даних можемо сказати, що процес фізичної реабілітації після травми хребта довгий і відповідальний. Він вимагає в першу чергу завзятості і терпіння від пацієнта. Якісний результат також залежить від віку пацієнта, та як з віком обмін речовин в організмі сповільнюється, і відновлення проходить повільніше. Особливо уважно потрібно ставиться до психоемоційного стану пацієнта.

В процесі дослідження виявлялись пацієнти з різними ступенями тяжкості і також були пацієнти з пошкодженням спинного мозку (37%) і без ушкодження спинного мозку (64%). По зоні ураження – травма шийного відділу хребта, грудного відділу хребта, поперекового відділу, а також травми крижів і куприка. Самі переломи піділяється по типах: компресійні, уламчаті, змішані, з вивихами та підвивихами. В усіх пацієнтів спостерігалась больова симптоматика та набряклість місця травматизації. Більше ніж 60% пацієнтів спостерігали втрату чутливості та оніміння нижче місця пошкодження. Також у великої

частини пацієнтів відзначалось порушення м'язового тону. Скутість та порушення роботи пахових органів.

У тих пацієнтів в кого виявлено складні травми з переломами потребують оперативного втручання і лікування та тривалого спокою. Після чого можна приступати до фізичної реабілітації пацієнта.

Реабілітаційна програма складається на підставі різних показників організму. У тому числі і психологічному. Курс реабілітації складається індивідуально, залежно від специфіки отриманої травми і стану пацієнта. Він може включати в себе медикаментозне лікування на розсуд лікаря, кінезітерапію, декомпресійну терапію, пасивну механотерапію, масаж та мануальну терапію.

Тривалість курсу реабілітації після травм хребта може бути як тривалим, так і не дуже. Для повноцінного результату реабілітаційної програми необхідно дотримуватися плану реабілітації та виконувати всі вправи.

Всі пацієнти, які дотримувались реабілітаційної програми спостерігали певні ефекти, а саме поліпшення кровообігу і загоєння тканин до 98% пацієнтів; відновлення втраченого / пошкодженого руху 99%; відновлення / створення правильної моделі нейром'язової роботи – 78%; збільшення амплітуди руху – 89%; попередження розвитку вторинних захворювань – 51%; відновлення психоемоційного стану – 91%.

Висновки.

1. На початкових етапах пацієнти може не відчувати позитивних результатів програми. Це залежить від складності отриманої травми. Спочатку ослаблений організм буде відчувати величезну напругу. Відновлення нейром'язового зв'язку вимагає великих зусиль від пацієнта. Але надалі Ви відчуєте позитивні ефекти, які збережуться надовго.

2. Досвід показує, що більшість пацієнтів, які відмовилися від проходження ряду реабілітаційних процедур, так і не позбавляються повністю від наслідків отриманої травми.

Список використаних джерел

1. Герцик А. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації, фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату : монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 388 с.

2. Крук Б., Рокошевська В., Білянський О., Герцик А. Особливості організації процесу фізичної реабілітації осіб із хребетноспинномозковою травмою в умовах стаціонару. *Спортивна наука України*. 2015. № 2 (66). С. 17-21. URL: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/307/299>.

3. Музика Ф. В., Гриньків. М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 360 с.

4. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту. 3-тє вид., допов. Київ : Олімп. література, 2015. 488 с.

5. Попадюха Ю. А. Сучасні комплекси, системи та пристрої у реабілітаційних технологіях. Київ : Центр учбової літератури. 2018. 324 с.

6. Федяй І. Підвищення ефективності організації процесу реабілітації хворих з ускладненою травмою хребта. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2016. № 3. С. 227–232.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗІ СПОРТИВНО-ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Мінько Валентина,
II курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Курилюк С. І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальність. Незважаючи на численні пропозиції щодо урізноманітнення рухової активності молоді та активного дозвілля, залишається важливим вивчення інноваційних та оптимальних умов формування рухових навичок у школярів. Також актуальним є використання ефективних методів для набуття ключових оздоровчих компетентностей як різними верствами населення, так і фахівцями у межах територіальних громад.

Наукові дослідження та практичний досвід показують, що сучасне фізичне виховання потребує: застосування інноваційних методів навчання; забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої та розвивальної спрямованості; розвитку умінь та навичок самостійних занять фізичними вправами та спортом; застосування диференційованого підходу, що враховує індивідуальні особливості здоров'я та фізичної підготовленості учнів, а також їх інтереси та вибір видів рухової діяльності.

Метою роботи є визначення можливостей використання інноваційного менеджменту в сучасній фізичній культурі в умовах реформування системи фізичного виховання молоді та адміністративних змін.

Методи дослідження включають теоретичні підходи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення даних науково-методичної літератури та матеріалів експериментальних досліджень сучасних учених).

Результати дослідження демонструють переваги використання інноваційного менеджменту, спрямовані на привернення уваги до фізичної культури в навчальних закладах, дитячо-юнацьких спортивних школах, підвищення мотивації молоді та розширення рухових навичок і професійних компетентностей фахівців, а також оновлення інноваційних засобів фізичної підготовки різних верств населення в умовах конкретної територіальної громади.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
2. Кожокар М. В., Осадець М. М., Первухіна С. М., Аналіз стану та перспектив розвитку системи фізичної культури у закладах вищої освіти в умовах сьогодення. *Молодий вчений*. 2023. № 12 (124). С. 50-53. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-35>.
3. Школа О. М., Лесніков Ю. Новітні підходи для формування у молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ 12 травня 2021 р.). Київ : НАУ, 2021. С. 272-273.

4. Dorofieieva T.I. Application of requirements of international standards and standards-regulated practices to quality management of physical culture and sports services. Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Kyiv, 2021. Issue 5 (136) 21. P. 47-53. DOI:10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).11.

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ СТУДЕНТІВ З ПЛОСКОСТОПІСТЮ

Меркулова Юлія,
І курс ОР магістр,
факультет фізичного виховання та спорту.
Науковий керівник – Наконечна С. П.,
PhD з галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Життя – найбільше надбання людини, держави та нації загалом. Саме життя має найвищу цінність. ВООЗ ще у далекому у 1948 році визначила цей термін як цілісну систему, що складається з компонентів, а саме фізичних, психічних, духовних, соціальних, генетичних. Детальний аналіз компонентів свідчить про їх взаємозв'язок та взаємодоповнюваність. При порушенні зв'язку страждає як загальної концепції здоров'я, так і її окремі компоненти [3].

Розвитком реабілітації та медицини зумовлює потребу у деталізації термінів, що описують якісні показники життя пацієнта/клієнта [2]. Поняття «якість життя» в медицині та реабілітації відноситься до оцінки загального благополуччя та задоволення життям людини з урахуванням її фізичного, психологічного, соціального та духовного стану[5]. Це поняття не обмежується лише відсутністю хвороби або інвалідизації, але й враховує різні аспекти життя, такі як фізичне здоров'я, емоційний стан, соціальні взаємодії, рівень незалежності та задоволення від життя.

У контексті реабілітації, поняття «якість життя» стає особливо важливим, оскільки основною метою реабілітації є покращення функціонального стану та підвищення якості життя людей з обмеженими можливостями або після перенесених захворювань чи травм. Реабілітаційні програми спрямовані на відновлення або компенсацію втрачених функцій, забезпечення соціальної інтеграції та підтримки самостійності[1].

У процесі реабілітації оцінка якості життя може включати оцінку фізичного функціонування, рівня болю, психологічного благополуччя, рівня задоволення від життя, соціальної взаємодії та інших аспектів, що впливають на загальний стан та самопочуття пацієнта. Реабілітаційні програми допомагають пацієнтам повернутися до активного життя та досягти максимально можливого рівня функціонування та задоволення від життя.

Зазвичай оцінку життя людини здійснюють на основі лабораторних, інструментальних, фізикальних методів, які, на жаль, не враховують емоційний стан. Під час виконання програми фізичної терапії, мотивація має надзвичайно

важливе значення, тому емоційна складова є важливою для досягнення ефективності запропонованої програми. Тому дуже важливо надати пацієнтам можливість брати активну участь в оцінці свого стану та отримувати інформацію про свій поточний стан. Це полягає в тому, щоб спільно встановити цілі реабілітації та мотивувати їх досягти цієї мети шляхом завершення програми реабілітації, що досягає результатів.

Поліпшення фізичних, психологічних і соціальних здібностей людини також покращує якість її життя, тому залежність між ефективністю реабілітаційної програми та якістю життя прямо пропорційна. Це означає, що, визначаючи якість життя, ми можемо отримати уявлення про ефективність розроблених нами програм реабілітації [4].

Методи. Для оцінки якості життя у фізичній терапії використовують опитувальники. Зокрема, з метою визначення ефективності розробленої програми фізичної терапії, ми використали опитувальник EuroQol EQ-5D-5L [5].

Результати. Анкетування було проведено до та після програми фізичної терапії. У програмі взяли участь 50 студентів. Контрольну групу склали 25 студентів із нормальною стопою. Групу порівняння склали 25 студентів із плоскостопістю, які виявили бажання виправити склепіння стопи самостійно та/або на заняттях фізичного виховання.

Таблиця 1

Результати якості життя пацієнтів за опитувальником EuroQolEQ-5D-5L до і після програми фізичної реабілітації

Шкала, бали	КГ (n=25)		ГП1 (n=25)	
	Первинне обстеження	Повторне обстеження	Первинне обстеження	Повторне обстеження
мобільність	1,00±0,00	1,00±0,00	2,88±0,42	2,92±0,11
догляд за собою	1,00±0,00	1,00±0,00	3,25±0,35	3,15±0,07
звична повсякденна активність	1,28±0,05	1,00±0,00	3,38±0,18	3,25±0,12
біль/дискомфорт	1,28±0,05	1,00±0,00	3,65±0,09	3,75±0,08
тривога/депресія	1,36±0,04	1,41±0,05	3,01±0,24	2,89±0,15
EQ-VAS	84,08 ±2,45	80,11±3,60	60,08±4,22	65,5±3,51

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження ми робимо висновки, що оцінка якості життя є об'єктивним показником ефективності реабілітаційних програм, визначити яку можна за допомогою опитувальника EuroQol EQ-5D-5L, а також кількісні показники для цього параметра.

Список використаних джерел

1. Karimi M., Brazier J. Health, health-related quality of life, and quality of life: What is the difference? *Pharmacoeconomics*. 2016. Vol. 34 (7). P. 645–649. DOI: 10.1007/s40273-016-0389-9.
2. Quality of life instruments for economic evaluations in health and social care for older people: A systematic review / P. Makai, W.B.F. Brouwer, M. A. Koopman-

schap [et al.]. *Soc. Sci Med.* 2014. Vol. 102. P. 83–93. DOI: 10.1016/j.socscimed.2013.11.050.

3. Наконечна С. П. Вплив засобів фізичної терапії на антропометричні параметри та компонентний склад тіла молодих осіб з порушенням постави, плоскостопістю та ожирінням. *Rehabilitation and Recreation*. 2023. № 15. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.15.11>.

4. Наконечна С. П. Програма фізичної терапії студентів 17-19 років з плоскостопістю і функціональними порушеннями постави у фронтальній площині. *Art of Medicine*. 2019.

5. Ferreira L. N., Ferreira P. L., Pereira L. N. Comparing the performance of the SF6D and the EQ-5D in different patient groups. *Acta Med. Port.* 2014. Vol. 27 (2). P. 236–245. DOI: 10.20344/amp.4057.79.

Зміст

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

Бойчук Я. Я. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	3
Вульчин Вікторія. БАНКИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПЦІЯ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	4
Гордієвич Андрій. АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ.....	6
Григорук Ілона. ГРОШОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКУ: РОЛЬ ОБЛІКУ ТА НОВІ ВИКЛИКИ.....	8
Коник Романа. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	11
Кравчук Марія. МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....	15
Лялюк Вікторія. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	17
Оліяр Олександр. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ОЦІНЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЧОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	19
Пасічник Ангеліна. БІЗНЕС БЕЗ РЕКЛАМИ: ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛЬНИХ KEYCІВ....	21

СЕКЦІЯ ІСТОРИЧНИХ НАУК

Андріїв Владислав. ВБИВСТВО КРАКІВСЬКО-САНДОМИРСЬКОГО КНЯЗЯ ЛЕШЕКА БІЛОГО НА СТОРІНКАХ ХРОНІКИ РОМАНОВИЧІВ ХІІІ ст. (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ЛІТОПИС): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СЮЖЕТУ.....	24
Бабій Анна. ФЕНОМЕН ШРІНКФЛЯЦІЇ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: МАСШТАБИ ТА СФЕРИ ВИНИКНЕННЯ.....	26
Верхогляд Анастасія. ПРОПАГАНДА ЧЕРЕЗ ВІРУ: РОЛЬ УПЦ У ФОРМУВАННІ ПРОРОСІЙСЬКИХ НАРАТИВІВ В УКРАЇНІ.....	29
Гнатів Христина. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ КРАЇНИ.....	31
Дрогомирецький Дмитро. ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	34
Ковалюк Максим. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРІВ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ.....	36
Котик Тарас. РОЛЬ СВЯТОГО СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА У ФОРМУВАННІ ВАСИЛІАНСЬКОГО ЧИНУ.....	38
Маціборська Віта. М'ЯКА СИЛА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ КНР.....	40
Мельник Леся. ВІСЬ ЗЛА ІРАН–РОСІЯ–ПІВНІЧНА КОРЕЯ: ПОГЛИБЛЕННЯ ПАРТНЕРСТВА.....	44
Перепічка Мар'яна. МИХАЙЛО ІЛЛІЧ ПАНЬКІВ – ФУНДАТОР ЕТНОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ ПРИКАРПАТТЯ.....	46
Свердан Діана. НАЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЛЬГЕРДА БОЧКОВСЬКОГО.....	48
Томашко Ірина. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА НА ЗАКАРПАТТІ В 1944–1954 рр.	50
Тріщ О. І. МОРСЬКІ ПОХОДИ КОЗАКІВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІ СТОЛІТТЯ..	51
Тутов Олексій. БЕЗПЕКА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ Ю. МІРОШЕВСЬКОГО.....	54
Шепітак Наталія. ТЕФАНІЯ ШАБАТУРА: «CONTRA SPERM SPERO!» – НЕСКОРЕНА ДУША, ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ МИСТКИНІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 11 КЛАСІ.....	56
Якубів Наталія. КУЛЬТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДЕКАДАНСУ В РЕТРОСПЕКТИВІ ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ЛИФАРЯ.....	59

Яцишин Яремія. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ І ЛЕГЕНДИ НА ПОКУТТІ.....	61

СЕКЦІЯ МАТЕМАТИЧНИХ НАУК

Артиш Вікторія. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ІГОР В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ.....	64
Бабала Вікторія. ВЕБ-ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІЛЬНОЇ РОБОТИ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА ОСНОВІ ВІРТУАЛЬНИХ ДОЩОК.....	66
Берладин Володимир. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ І РОЗВАНТАЖЕННЯ НАФТИ.....	68
Біланюк Роман. СИСТЕМА РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІДЕОКОНТЕНТУ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ СТИЛІСТИЧНИХ ВІЗУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДЕОМАТЕРІАЛУ.....	70
Брусак Євген. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕГРАЦІЇ З МОВНИМИ МОДЕЛЯМИ.....	72
Голобин Владислав. РОЗРОБКА ВЕБЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАВЧАННЯ ВОДІННЮ.....	74
Гошовська Юлія. ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РІВНЯНЬ ТА НЕРІВНОСТЕЙ З ПАРАМЕТРАМИ.....	75
Гречин Ірина. РОЗРОБКА ПЛАТФОРМИ ТЕСТУВАННЯ З ГЕНЕРУВАННЯМ ТЕСТІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	77
Гук Дмитро. РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ДОРОЖНІХ ЗНАКІВ.....	79
Данилів І. В. РСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	81
Івасюк Василь. РОЗРОБКА ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	83
Кваснюк Андрій. ВИЯВЛЕННЯ ФІШИНГОВИХ АТАК ЗА ДОПОМОГОЮ БАГАТОРІВНЕВОЇ АРХІТЕКТУРИ LSTM-CNN-ATTENTION.....	85
Мішагіна Уляна. ГЕОМЕТРИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ, ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ.....	87
Никифоруk Максим. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО ПРОГРАМУВАННЯ НА PYTHON НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.....	89
Пошивак Теодор. ЕЛЕКТРОННИЙ АСИСТЕНТ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ.....	91
Прикидьєва Анастасія. РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВИМИ КОМПЛЕКСАМИ «RENT-TO-BUY»	93
Прокопів Денис. ЕТОДИ ІНТЕРПОЛЯЦІЇ ФУНКЦІЙ І ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПРОГРАМУВАННІ.....	96
Семків Андрій. ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ UNITY ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	98
Сорока Ростислав. ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЖИТЛОВУ НЕРУХОМІСТЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ... ..	101
Фединяк Іван. ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНОЇ ГРАФІКИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТІ ПРИ РОЗРОБЦІ ІГОР ТА ДОДАТКІВ.....	103
Фіняк Сергій. СТОСУВАННЯ ГРАМАТИК ЛІНДЕНМАЄРА ДО ПОБУДОВИ ФРАКТАЛЬНИХ ЗОБРАЖЕНЬ.....	105
Чепига Василь. МЕТОД СТЕПЕНЕВИХ РЯДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИСТЕМИ НАВ'ЄСТОКСА.....	107
Шевчук Марко-Любомир. РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО СУРДОПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ.....	109
Шляхтич Мар'яна. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПОБУДОВІ СТЕРЕОМЕТРИЧНИХ ФІГУР ТА ЇХ ПЕРЕРІЗІВ.....	111

СЕКЦІЯ ФІЗИЧНИХ НАУК

Атаманюк Вікторія, Стойкович Александар. ДЕФЕКТООУТВОРЕННЯ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕПІТАКСІЙНИХ ПЛІВКАХ ЗАЛІЗО-ІТРИЄВОГО ГРАНАТУ ПРИ ІМПЛАНТАЦІЇ ІОНАМИ БОРУ.....	114
Барабаш Матвій, Никифрук Андрій. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ, СТРУКТУРИ І ВЛАСТИВОСТЕЙ СОКИРИ ТА МЕТАЛУРГІЙНОГО ОПЛАВКА ГАВА-ГОЛІГРАДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	116
Векерик Денис. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ТА ТОЧНОСТІ ПРОГРАМНОГО АНАЛІЗУ Х-ПРОМЕНЕВИХ КРИВИХ ДИФРАКЦІЙНОГО ВІДБИВАННЯ.....	118
Григорук Діана. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОЗКОВОГО ІШТУРМУ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	120
Крайнова Маргарита, Кожухар Арсен. МАТЕРІАЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ЗОЛОТИХ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ РІЗНИХ РОКІВ ВИГОТОВЛЕННЯ.....	121
Насадик Софія. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛОГІЙ ПРИ ПОЯСНЕННІ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.....	123
Потятинник Тетяна. РОЗРАХУНОК РІВНЯ ФЕРМІ В ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ МАТЕРІАЛАХ НА ОСНОВІ РbTe.....	125
Протас Анна-Марія, Купчак Андрій. РОЗРОБКА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ІОТ-СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ МІКРОКЛІМАТУ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ РОСЛИН ІЗ ІНТЕГРОВАНІМ СОНЯЧНИМ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ТА ВЕБ-ПЛАТФОРМОЮ ДЛЯ МОНИТОРИНГУ, УПРАВЛІННЯ, АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА ОПОВІЩЕНЬ..	127
Тимків Мар'яна. НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ З ФІЗИКИ.....	129
Третяк Даниїл, Остафійчук Роман. ФІЗИЧНА ПРИРОДА ЗМІНИ СТАНУ АМОРФНОГО МЕТАЛЕВОГО СПЛАВУ Fe ₈₀ Si ₆ B ₁₄ В ПРОЦЕСІ ПРИРОДНОГО СТАРІННЯ.....	132
Федорів Олександр. СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ НА ОСНОВІ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ.....	134

СЕКЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ НАУК

Беспалов Арсен. КІНОФЕСТИВАЛЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ.....	136
Біба Кіра. СУЧАСНИЙ ТАНЕЦЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ.....	138
Бобко Анастасія. ГРАФІКА У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МИТЦІВ ПРИКАРПАТТЯ	
Вікол Христина. ЗАСАДИ РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗА СИСТЕМОЮ.....	140
ЕМІЛЯ ЖАКА-ДАЛЬКРОЗА В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	141
Волосянко Соломія. ПЛАГІАТ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ ЧЕРЕЗ ПРИСВОЄННЯ МОСКОВИТАМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ТА МЕЛОДІЙ.....	143
Гуцан Роман. ТЕАТРАЛЬНИЙ БУМ В УКРАЇНІ: НОВА ХВИЛЯ ЧИ ПОВЕРНЕННЯ ДО КОРЕНІВ?	146
Іваненков Олександр. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ТВОРІВ ГАЛИНИ ТЕРЛЕЦЬКОЇ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ.....	148
Котович Богдан-Дмитро. АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКІЛЬНИХ УМОВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	150
Лаврентій Анастасія. МИСТЕЦТВО ЯК СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ДЛЯ СЛАБОЗОРИХ: ВІД КЛАСИЧНИХ ТЕХНІК ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК.....	152
Липко Юлія. РОЗВИТОК ОБРАЗОТВОРЧИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	153
Маланюк Ірина РОЛЬ СЦЕНІЧНОГО ІМІДЖУ У ТВОРЧОСТІ ЕСТРАДНИХ ВИКОНАВЦІВ УКРАЇНИ.....	155

Маслій Тетяна. АНГЛІЦИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ: ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ТА ПОТРЕБА В УКРАЇНОМОВНИХ ВІДПОВІДНИКАХ.....	157
Мельник Андрій. СЮЇТИ МАКСА РЕГЕРА ДЛЯ АЛЬТА СОЛО: ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.....	159
Мельник Анна. ЛАНДШАФТ ЯК ТЕРАПІЯ: КОНЦЕПЦІЯ ЛІКУВАЛЬНИХ САДІВ...	162
Парадуха Катерина. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ.....	164
Петрів Оксана. ЗАСАДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ ЕПОХИ РОМАНТИЗМУ В БАНДУРНМУ МИСТЕЦТВІ.....	166
Чеховська Яна. ІНКЛЮЗИВНИЙ УРБАНІЗМ ПРОБЛЕМА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ.....	168
Шило Каріна. РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО (УНІВЕРСАЛЬНОГО) ДИЗАЙНУ НАСТІЛЬНИХ ІГОР У РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ.....	170
Шкроміда Артур. ЕМОЦІЙНА МОНОХРОМІЯ СТРИТ-ФОТО ВІВІАН МАЄР.....	172
Юрків Мар'яна. ЕКСЛІБРИС ЯК АКТУАЛЬНИЙ ЖАНР ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ У ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.	174
Юрчишин Діана. ОСОБЛИВОСТІ МАЛЮНКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ВІКУ.....	177

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Боднар Марія. ВПЛИВ СТРАХІВ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ У ЧАСІ ВІЙНИ.....	180
Бойко Мар'яна. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ РІЗНОРІВНЕВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	182
Бурчак Вікторія. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЗАГРОЗИ АКАДЕМІЧНИЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	184
Гавришук Вероніка. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВНИЙ ІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	186
Гуменюк Віталіна. ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕЙТКІПІНГУ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДТРИМЦІ ДИТИНИ І СІМ'Ї.....	188
Йосипенко Марія. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	190
Ласиця Діана. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	192
Ленько Христина. КАЗКОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИГОДНИЦЬКОЇ ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША «ГЕНІАЛЬНЕ КОХАННЯ»	194
Підкамінна Галина., ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	196
Прокопів Соломія. ВІЛ/СНІД ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА.....	198
Розметанюк Вікторія. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДАЙДЖЕСТ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНИХ ГАЛУЗЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	200
Самашко Валерія. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЕ КОМФОРТНО КОЖНІЙ ДИТИНІ.....	203

СЕКЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Андрощук Євген. ПОТЕНЦІОМЕТРИЧНИЙ ЙОНСЕЛЕКТИВНИЙ ЕЛЕКТРОД З ПОЛІМЕРНОЮ МЕМБРАНОЮ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ Pb ²⁺	206
Гандзійчук Микола. ЗАПОВІДАННЯ ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЛІСІВ І СТАРОВІКОВИХ ЛІСІВ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ)	207
Гладій Наталія. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ГЕРБАРНИХ ЗРАЗКІВ: ВІД ТРАДИЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	209

Дранчук Діана. РЕФЛЕКСІЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	211
Задарко Вікторія. БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПАВЛОВНІЇ ЗА ДІЇ ІОНІВ КАДМІЮ..	213
Кіндрат Таїсія. ВИВЧЕННЯ ОРІЄНТАЦІЇ ПЕПТИДУ МЕЛІТИНУ НА МОДЕЛЬНИХ МЕМБРАНАХ З ВИКОРИСТАННЯМ ФЛЮОРЕСЦЕНТНИХ МІТОК.....	214
Кіф'як Ростислав. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ БУКОВИХ ПРАЛІСІВ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ.....	216
Ковалюк Надія. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	218
Кушмелюк Христина. ХІМІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ ЕКСТРАКЦІЇ ПРИРОДНОГО ОЛІГОМЕРУ ІЗОПРЕНУ-СКВАЛЕНУ З АМАРАНТОВОЇ ОЛІЇ.....	220
Лінкевич Андрій. ВИСОКОЧУТЛИВІ ДО АТМОСФЕРНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ЛИШАЙНИКИ м. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК.....	224
Охович Анна. СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДІ НА ТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕС: ЗМІНИ РЕДОКС-БАЛАНСУ В МИШЕЙ.....	226
Пархуць Юлія. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ БОБОВИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	228

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФСЬКИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ І СОЦІОЛОГІЧНИХ НАУК

Бакурова Катерина. ГЕНДЕР І РАС: ПРОБЛЕМИ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ ТА СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ДІАГНОСТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ.....	231
Гайдай Іван. ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	233
Гудзовський Андрій. ШЕВЧЕНКІВ КУЛЬТ В УКРАЇНІ ЧИ ШЕВЧЕНКІВ МІФ УКРАЇНИ?	235
Депутат Ганна. БОЙОВИЙ СТРЕС ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ВІД КЛІНІЧНИХ ВТРУЧАНЬ ДО МОДЕЛІ «РІВНИЙ-РІВНОМУ»	238
Карабін Ольга. ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ КРИЗИ РАННЬОЇ ЗРІЛОСТІ.....	242
Котурбаш Каріна. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	244
Максимович Оксана. ПОРУШЕННЯ СНУ ЯК ЧИННИК ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІСІ.....	246
Мельничук Олександр. ВЗАЄМОВПЛИВ МОВИ ТА МИСЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ГІПОТЕЗИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ВІДНОСНОСТІ.....	248
Нимирович Богдан. РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	249
Підмалівська Софія. ТРАДИЦІЇ ТА СЕКСУАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ.....	251
Скіра Златослава. СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ РІВНЯ ЇЇ ДОБРОБУТУ.....	253
Соколов Віталій. РЕФЛЕКСИВНЕ НАШАРУВАННЯ НОЕТИКО-НОЕМАТИЧНОГО КОРЕЛЯТУ ЯК ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОСТІ.....	255
Шаповалова Альона. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ КОНФЛІКТНІСТЮ РОЗЛУЧЕННЯ ТА РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ.....	257
Яковенко Ігор. БУТТЯ ЛЮДИНИ ЯК «КОРАБЕЛЬ ТЕСЕЯ»: ВНУТРІШНІ МЕТАМОРФОЗИ ДОРОСЛІШАННЯ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОГО ШЛЯХУ БЕНДЖАМІНА РАЙШВАЛЬДА (ШВЕДСЬКИЙ ВИКОНАВЕЦЬ BLADEE)	259
Яцик Мар'ян. ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ТРИВОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ...	262

СЕКЦІЯ КОЛОМІЙСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ

Лазарук Соломія. ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ЗМІНУ ПОКАЗНИКІВ ВАРІАБЕЛЬНОСТІ СЕРЦЕВОГО РИТМУ.....	265

Мотрук Вікторія. ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ СЕЛА ЯВОРІВ.....	266
Харук Мирослав. ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ НА РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ.....	268

СЕКЦІЯ ТУРИЗМУ

Воспітаннік Юлія. СУЧАСНІ КУЛІНАРНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	271
Передерій Євгенія. РОЛЬ ЕНОГАСТРОНОМІЇ В УТВЕРДЖЕННІ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ ВИНА.....	273
Пилип'юк Аліна. РОЗВИТОК РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ПАЛОМНИЦТВА ХАСИДІВ ДО МІСТА УМАНЬ.....	275

СЕКЦІЯ ФАКУЛЬТЕТУ УПРАВЛІННЯ

Бучко Соломія. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	277
Горобець Мар'яна. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ.....	278
Данилюк Анастасія. ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СФЕРІ ІТ.....	280
Єрешко Валерія. SWOT АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	282
Портєчин Ольга. БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ.....	284

СЕКЦІЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

Ваків Людмила. СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТВЕРДЖУВАЛЬНИХ ЧАСТОК У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА.....	287
Гвоздик Анастасія. СИНОНІМІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ НАЗВ ЖІНОК У ХІХ ст.	289
Головецька Віталіна. ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО ФАНТАСТИЧНОГО РОМАНУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ДВАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ДЕНІЕЛА КІЗА.....	291
Городецький Ігор. ЕКСПРЕСИВНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У РЕЛІГІЙНОМУ СТИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ПАСТИРСЬКИХ ПОСЛАНЬ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА).....	294
Грицак Марія. СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У ЗОБРАЖЕННІ ФЕМІНІСТИЧНИХ ПРОБЛЕМ У РОМАНАХ ТЕЙЛОР ДЖЕНКІНС РІД ТА КОЛЛІН ГУВЕР.....	296
Грогужник Христина. ТОПІКАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕКСТУ РОМАНУ ГОРІХА ЗЕРНЯ «ДОЦЯ»	298
Дупляк Олена. СИМВОЛІКА ВІЙНИ У ПОЕЗІЇ ЯЦЕКА ПОДСЯДЛА.....	300
Захарчук Софія. МОЖЛИВОСТІ ДИДАКТИЧНИХ КВЕСТ-ІГОР У ПОДОЛАННІ СТРЕСОВИХ СТАНІВ УЧНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	303
Канюк Вікторія. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕРГОНІМІВ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ (м. ВАРШАВА ТА м. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)	305
Капітан Юля. МЕТОДИКА РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ШКОЛІ ЗА РОМАНОМ ВІКТОРА ДОМОНТОВИЧА «ДОКТОР СЕРАФІКУС»	307
Кипещук Вікторія. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТИМІЛІТАРНОЇ ПРОЗИ НАТАЛІ КОБРИНСЬКОЇ.....	309
Косторнова Євгенія. РОЗВИТОК ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЇ ФЕСТИВАЛЮ ЧЕРЕЗ ВЕБ-ПЛАТФОРМУ.....	311
Кузьмак Анастасія. ЕМОТИВНІСТЬ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	313
Леочко Віта. СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У НОВЕЛІ «ВІЛЬГЕЛЬМ ТЕЛЛЬ» І. ФРАНКА....	315

Малета Оксана. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПРИРОДА ТА СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА МІКРОТОПОНІМІВ ГОВІРКИ м. КОРОЛЕВО БЕРЕГІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	317
Москалюк Андрій. ТЕМАТИКА, ТОНАЛЬНІСТЬ І СТИЛЬ ПУБЛІКАЦІЇ У РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА м. КОЛОМІЯ.....	318
Наконечна О. І. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СТЕРЕОТИПІВ «ЖІНКА», «ДІВЧИНА», «БАБА» У ПОЛЬСЬКОМУ МОВОПРОСТОРИ: ДИСКУРСОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	321
Ошитко Ярина. СЕМАНТИКА І СИМВОЛІКА БІЛОГО КОЛЬОРУ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ СТЕПАНА ПУШИКА.....	324
Симчич Тетяна. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА НЕПРЯМІ МЕТОДИ ВПЛИВУ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИК ПРИХОВАНОГО ПІАРУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	326
Стефаник Юліана. ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФРАЗЕМІКИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «СВІТОВАН. ШТУДІЇ ПІД НЕБЕСНИМ ШАТРОМ»)	328
Уніцька Вікторія. СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ТЕЛЕНОВИН НА ЧУТЛИВІ ТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕДІА ТРК «РАІ»)	330
Федорняк Марія. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ» І БАГРЯНОГО: МЕТОДИЧНИЙ ВЕКТОР.....	331
Шерстюк Валерія. ПОЛЬСЬКА, АНГЛІЙСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА МОВИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРУ (АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ В ЗМІ)	333
Ярема Мар'яна. СЛОВНИК «ГУЦУЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕМІКА В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ СТІЙКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ.....	336

СЕКЦІЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Волощук Тетяна. ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ TOLERANZ.....	339
Головка Ірина. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ДІАЛОГІВ ФІЛЬМУ FIGHT CLUB (1999).....	340
Захарчук Юлія. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОМИЛКИ: АНАЛІЗ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ.....	342
Ковальчук Софія. АКТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКОНАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ СУДОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОЇ СУДОВОЇ ДРАМИ BULL)	344
Козак Тетяна. ЕТНОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС УКРАЇНИ У РОМАНІ М. Ф. КЛЕР «П'ЯТЬ МАЙОРЦІВ ДЛЯ МОГО НЕЗНАЙОМЦЯ»	346
Лисак Анна. НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У РОМАНІ ХОЛЛІ РІНГЛЕНД THE LOST FLOWERS OF ALICE HART ТА ЙОГО ЕКРАНІЗАЦІЇ.....	348
Маротчак Уляна. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ САРИ ДЖІО «BLACKBERRY WINTER»	350
Мироник М.Я. МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВЕРБАЛЬНИХ І ВІЗУАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ.....	352
Неспляк Віта. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ЛОРЕН ОЛІВЕР «BEFORE I FALL».....	354
Петрів Юлія. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ З СЕМАНТИЧНИМ ЯДРОМ «FOOL» У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.....	357
Попадюк Марія. ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВАРИН.....	360
Ткачук Юлія. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПСЕВДОАНГЛІЗМІВ ЗА СПОСОБАМИ ТВОРЕННЯ.....	362

Харів Галина. ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ТА ЕМПАТІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СПІВЧУТТЯ В ОНЛАЙН-СПІЛКУВАННІ.....	364
Щербюк Соломія. ЛІНГВАЛЬНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ САТИРИ В МЕДІА ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ THE ECONOMIST.....	366

СЕКЦІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК

Белікова Анастасія. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ.....	368
Буца Анна-Марія. ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. 111-1 КК УКРАЇНИ)..	370
Гураль Анастасія. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЯК НОВОГО ЕТАПУ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.....	374
Квасниця Арсеній. ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ МІЖ УРЯДАМИ ЗУНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	377
Кернякевич Софія. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	380
Киюк Каріна. СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З НЕПРАЦЕЗДАТНИХ, ВІЙСЬКОВИХ, ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ТА ОСІБ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ.....	382
Кравчук Софія-Марія. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЧЛЕНСТВА УРСР В СРСР.....	385
Кучерявичук Дарія. ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄС.....	387
Семенів Соломія. ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ.....	389
Слободян Ольга. ГАРАНТІЇ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА ПРАЦЮ.....	392
Слоїк Зоряна. ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	395
Стрипа Юлія. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	390
Стручинська Христина. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ.....	400
Тільняк А. В. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	402
Черненко Тарас. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	405
Шпильчин Вікторія. ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ: ПОРЯДОК ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ.....	407
Шулик Тетяна. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	409

СЕКЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Кіпоренко Олександра. ФЛАЙЗЕР ЯК ДОПОМІЖНИЙ ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ КООРДИНАЦІЇ В ДІТЕЙ З РДУГ.....	412
Кріцак Юлія. ШВИДКІСНО-СИЛОВА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЮНИХ ДЗЮДОЇСТІВ...	413
Кулеба Оксана. ОСОБЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З ТРАВМОЮ ХРЕБТА.....	416
Мінько Валентина. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗІ СПОРТИВНО-ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	418
Меркулова Юлія. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ СТУДЕНТІВ З ПЛОСКОСТОПІСТЮ.....	419

Наукове електронне видання

Еврика – XXVI

Збірник студентських наукових праць

В авторській редакції

Головний редактор *В. М. Головчак*
Комп'ютерна верстка *В. Д. Яремко*

Підп. до друку 29.08.2025. Формат 60x84/8.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 49,8.

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел. 75-13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7616 від 26.05.2022